

บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
ระหว่าง พ.ศ. 2523-2531

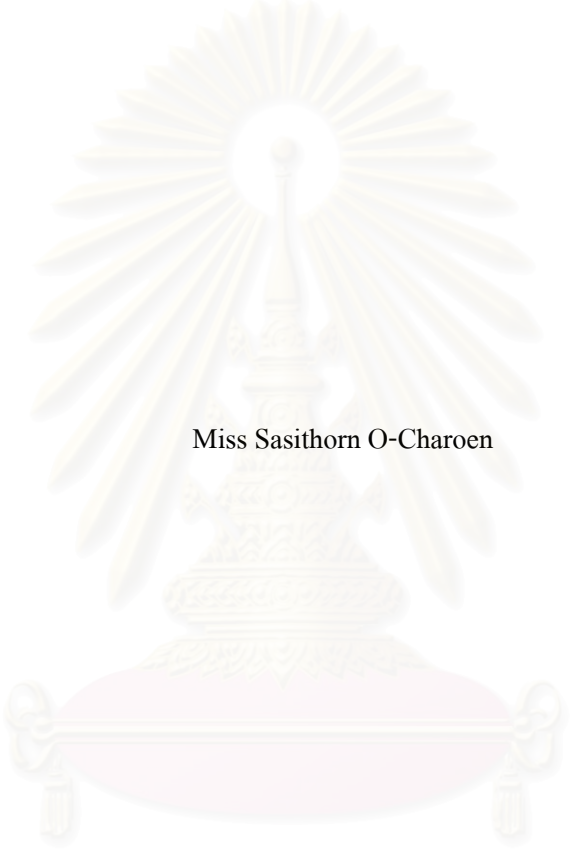

นางสาวศศิธร โอเจริญ

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2549
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

POLITICAL ROLES OF MILITARY FACTIONS IN THE PERIOD OF GENERAL PREM
TINSULANONDA'S GOVERNMENT, 1980-1988

Miss Sasithorn O-Charoen

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in History

Department of History

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2006

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม
คินสุถานนท์ ระหว่าง พ.ศ. 2523-2531

โดย

นางสาวศศิธร โอเจริญ

สาขาวิชา

ประวัติศาสตร์

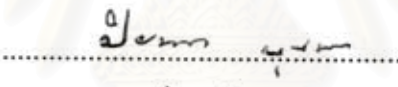
อาจารย์ที่ปรึกษา

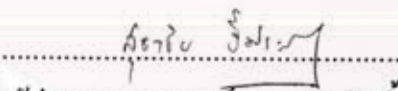
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุธาสย์ ชัมประเสริฐ

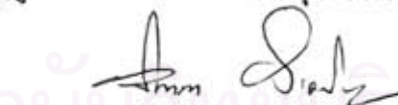
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปริญญาโท

..... คณะบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. ชีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาด บุญนาค)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุธาสย์ ชัมประเสริฐ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พิพาดา ชังเจริญ)

..... กรรมการ
(อาจารย์อุกฤษฏ์ ปีทมานนท์)

ศศิธร โอเจริญ: บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ระหว่าง พ.ศ. 2523-2531. (POLITICAL ROLES OF MILITARY FACTIONS IN THE PERIOD OF GENERAL PREM TINSULANONDA'S GOVERNMENT, 1980-1988) อ. ที่ปรึกษา: ผศ. ดร.สุธัชชัย ชุ่มประเสริฐ, 358 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทและการรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2523 ซึ่งกลุ่มทหารสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนถึง พ.ศ. 2531 ซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวการเมืองไทยมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

สภาพทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ส่งผลกระทบต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร แม้ว่ากลุ่มทหารจะสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ในสภาวะการณ์ที่สังคมไทยกำลังตื่นตัวต่อแนวความคิดประชาธิปไตย การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารจึงไม่ได้รับการยอมรับ ประกอบกับการเมืองที่พัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงใช้การบริหารแบบรัฐบาลพลเรือน ส่งผลให้กลุ่มทหารไม่สามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงได้ด้วยเหตุนี้ทหารกลุ่มต่างๆ จึงต้องเปลี่ยนรูปแบบการแสดงบทบาทเพื่อรักษาอำนาจของตน โดยเปลี่ยนมาใช้การแทรกแซงทางการเมืองโดยอ้อมและการแสดงกำลังเพื่อกดดันรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ความพยายามรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารไม่ได้รับความสำเร็จมากนัก ดังนั้นกลุ่มทหารจึงหันกลับไปใช้การแสดงบทบาทในรูปแบบเดิม ด้วยการก่อรัฐประหารเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 และวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 แต่ความล้มเหลวในการพยายามก่อรัฐประหารทั้งสองครั้ง ส่งผลให้กลุ่มทหารต้องลดบทบาททางการเมืองลงในเวลาต่อมา

ภาควิชา.....ประวัติศาสตร์.....
สาขาวิชา.....ประวัติศาสตร์.....
ปีการศึกษา.....2549.....

ลายมือชื่อนิสิต.....ศศิธร โอเจริญ.....
ลายมืออาจารย์ที่ปรึกษา.....สุธัชชัย ชุ่มประเสริฐ.....

468 02160 22: MAJOR: HISTORY

KEY WORD: PREM TINSULANONDA / MILITARY / POLITICAL / THAILAND

SASITHORN O-CHAROEN: POLITICAL ROLES OF MILITARY FACTIONS IN THE PERIOD OF GENERAL PREM TINSULANONDA'S GOVERNMENT, 1980-1988.

THESIS ADVISOR: ASST. PROF. SUTHACHAI YIMPRASERT PH.D., 358 pp.

This thesis examines the role of the Thai military groups while General Prem Tinsulanonda was serving as Prime Minister from 1980 to 1988. The studies focus on the change of the military's role in politics and society that tended to decrease as their political influence declined.

Under General Prem's leadership, democracy was improved in Thai society which made it difficult for the armed force to retain their influence over the government.

Therefore, military intervention in the political entity was not acceptable. Even though General Prem got full support from the military groups when he was appointed as Prime Minister. Later some military groups tried to revive their role by staging of coups against the government on April 1, 1981 and September 9, 1985. However, as a result of the two unsuccessful coups, democracy in Thailand became effective and it was harder for the armed force to intercede the politics.

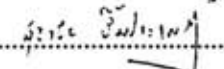
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department.....History.....

Field of study.....History.....

Academic Year.....2006.....

Student's signature.....

Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย ผู้เขียนขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ ที่รับเป็นที่อาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และได้ให้คำปรึกษารวมทั้งชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์อย่างมากแก่ผู้เขียน ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาด บุนนาค รองศาสตราจารย์ พิพาดา ยังเจริญ และอาจารย์ อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ ที่รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ และทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้น และขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ และคำแนะนำแก่ผู้เขียนตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ให้ความช่วยเหลือ และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณเพื่อนๆ และพี่ๆ ภาควิชาประวัติศาสตร์ที่ให้ความช่วยเหลือผู้เขียนทั้งในขณะการศึกษา และในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมทั้งขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกตลอดเวลาที่ผู้เขียนศึกษาอยู่

ขอขอบคุณเพื่อนๆ ส.น. ห้อง 12 ที่คอยถามความก้าวหน้าของวิทยานิพนธ์ ให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจผู้เขียนด้วยความห่วงใย ตลอดเวลาที่ทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณเสียซึ่งที่ช่วยแปลบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้ด้วยความเต็มใจ

และสุดท้ายขอขอบคุณครอบครัว พ่อ แม่ และน้องๆ ที่ให้การสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจผู้เขียนด้วยความปรารถนาดีเสมอมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	12
ขอบเขตการศึกษา.....	12
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
วิธีดำเนินการวิจัย.....	13
สมมติฐานการวิจัย.....	13
ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา.....	14
บทที่ 2 บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516.....	15
2.1 การเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516.....	15
2.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517	15
2.1.2 การกลับมามีบทบาทของนักการเมืองภายหลังการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2518.....	17
2.1.3 ความขัดแย้งภายในกองทัพ.....	19
2.1.4 ความตื่นตัวต่อประชาธิปไตย.....	22
2.1.5 การรัฐประหาร 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519.....	25
2.2 บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519.....	27
2.3 บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์.....	31
2.4 การกลับมามีบทบาทของนักการเมืองภายหลังการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522..	35
2.5 การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์.....	37

สารบัญ

หน้า

บทที่ 3 บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี	
ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์-เหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ.2524.....	43
3.1 กลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญภายหลังการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์....	43
3.1.1 กลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดี๋ยก).....	44
3.1.2 กลุ่มทหารประชาธิปไตย.....	49
3.1.3 กลุ่มนายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่).....	51
3.2 การขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์.....	53
3.3 การเคลื่อนไหวเพื่อแสดงซึ่งความเป็นประชาธิปไตยของกลุ่มทหาร.....	59
3.4 การเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ.....	68
3.5 การต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก.....	73
3.6 การต่อต้านการปฏิวัติรัฐประหาร.....	80
3.7 ปัญหาในการบริหารงานของรัฐบาล.....	85
3.7.1 ปัญหาน้ำตาลทรายขาดแคลน.....	85
3.7.2 ปัญหาเตล็ดี่ช่น้ำมัน.....	87
3.8 การปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 1	90
3.9 เหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524.....	91
บทที่ 4 บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังเหตุการณ์	
กบฏ1 เมษายน พ.ศ. 2524-การเลือกตั้งวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526.....	101
4.1 กลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524.....	101
4.1.1 กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก).....	102
4.2 การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2524.....	103
4.3 กระแสการเรียกร้องประชาธิปไตย.....	105
4.4 การปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 2.....	121
4.5 การวิพากษ์วิจารณ์และเสนอความคิดเห็น.....	122
4.6 บทบาททางการเมืองของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก.....	124
4.7 วิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญ.....	128
4.8 การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526.....	149

สารบัญ

หน้า

บทที่ 5 บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังการเลือกตั้ง

เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526-เหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ.2528.....	159
5.1 กลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526.....	159
5.1.1 กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 1.....	162
5.2 การจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526.....	165
5.3 การสิ้นสุดบทบาทเฉพาะกาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521.....	178
5.4 การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2526.....	182
5.5 การแสดงกำลังเพื่อสนับสนุนรัฐบาล.....	184
5.6 การแก้ไขรัฐธรรมนูญ.....	196
5.7 การเคลื่อนไหวกรณีการลดค่าเงินบาท.....	204
5.8 การต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก.....	209
5.9 การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2528.....	212
5.10 เหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528.....	216

บทที่ 6 บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารหลังเหตุการณ์

กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528-การยุบสภาเมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2531.....	230
6.1 กลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528.....	230
6.2 ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคม.....	233
6.3 การไม่ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก.....	237
6.4 การยุบสภาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529.....	244
6.5 การปลดพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก.....	248
6.6 การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529.....	253
6.7 การจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529.....	260
6.8 การกดดันสภาในการพิจารณาพระราชดำริ.....	263
6.9 การข่มขู่นักการเมือง.....	266
6.10 การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2530.....	270
6.11 การให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์.....	271
6.12 ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์.....	275

สารบัญ

	หน้า
6.13 การยุบสภาเมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2531.....	277
บทที่ 7 บทสรุป.....	283
รายการอ้างอิง.....	288
ภาคผนวก.....	307
ภาคผนวก ก. ลำดับเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองในช่วงรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พ.ศ. 2523-2531.....	308
ภาคผนวก ข. คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์.....	318
ภาคผนวก ค. รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522...329	329
ภาคผนวก ง. รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2524...337	337
ภาคผนวก จ. การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาอันเนื่องมาจากเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524...340	340
ภาคผนวก ฉ. รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2526.....341	341
ภาคผนวก ช. การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาอันเนื่องมาจากกรณีวิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2526.....	345
ภาคผนวก ซ. รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2528.....346	346
ภาคผนวก ฌ. รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 252.....348	348
ภาคผนวก ฎ. รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2530.....349	349
ภาคผนวก ฏ. รายชื่อนายทหาร จปร. รุ่น 1 (เข้าศึกษาใน พ.ศ. 2492).....	351
ภาคผนวก ฎ. รายชื่อนายทหาร จปร. รุ่น 5 (เข้าศึกษาใน พ.ศ. 2496).....	352
ภาคผนวก ฐ. รายชื่อนายทหาร จปร. รุ่น 7 (เข้าศึกษาใน พ.ศ. 2498).....	355
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	358

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่จะพบว่าทหารเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญทางการเมือง โดยเข้ามามีบทบาทในฐานะเป็นคณะผู้ปกครอง สนับสนุนคณะผู้ปกครอง และเป็นกลุ่มที่ล้มล้างอำนาจของคณะผู้ปกครอง ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มทหารสามารถควบคุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จภายหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ทำการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลแล้วขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2501 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาประเทศไทยก็ได้ถูกปกครองโดยผู้นำทหาร ภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และสืบทอดอำนาจต่อโดยจอมพลถนอม กิตติขจร ในช่วงที่อยู่ภายใต้การปกครองโดยเผด็จการทหารนี้ ทหารเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางการเมืองและทางเศรษฐกิจอย่างสูง ในขณะที่นักการเมืองถูกลดบทบาทลงอย่างมากเนื่องจากไม่มีการเลือกตั้ง การเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างสูงของกลุ่มทหารดำเนินเรื่อยมา จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครองทหารหมดอำนาจลง

เมื่อคณะผู้ปกครองทหารถูกโค่นอำนาจลงภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กลุ่มพลังการเมืองต่างๆกลับมามีบทบาทอีกครั้ง โดยที่กลุ่มทหารต้องลดบทบาททางการเมืองลงและเปิดให้มีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2518 ส่งผลให้นักการเมืองได้กลับมามีบทบาททางการเมือง แต่ภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 กลุ่มทหารก็สามารถกลับมามีบทบาททางการเมืองดังเดิม เมื่อพลเรือเอกสัจจ ชลออยู่ ได้นำคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเข้ายึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 หลังจากนั้นนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหาร กลุ่มทหารจึงสามารถกลับมามีบทบาททางการเมืองได้อีกครั้ง บทบาทของกลุ่มทหารคงอยู่เรื่อยมาจนกระทั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินภายใต้การนำของพลเรือเอกสัจจ ชลออยู่ เข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ภายหลังจากการรัฐประหารพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เลขาธิการคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กลุ่มทหารจึงยังคงครองอำนาจทางการเมืองต่อมา โดยได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา

จะเห็นได้ว่าทหารเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญกับการเมืองไทย การที่นายกรัฐมนตรีคนใดหรือรัฐบาลชุดใดจะสามารถบริหารประเทศอยู่ได้จะต้องได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหาร และในขณะเดียวกันหากกลุ่มทหารไม่พอใจหรือไม่ให้การสนับสนุนรัฐบาลชุดใด รัฐบาลชุดนั้นก็ไม่สามารถบริหารประเทศอยู่ได้ และจะถูกกลุ่มทหารทำการปฏิวัติรัฐประหารในที่สุด ดังนั้นบทบาทของกลุ่มทหารจึงส่งผลกระทบต่อการเมืองไทย

ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์กลุ่มทหารได้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยกลุ่มทหารได้ถอนการสนับสนุนรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แล้วหันมาสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำให้กลุ่มทหารยังคงมีบทบาททางการเมืองต่อมาในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

จะเห็นได้ว่าทหารเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญทางการเมืองเรื่อยมา แม้กระทั่งภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งกลุ่มทหารต้องลดบทบาททางการเมืองลง แต่กลุ่มทหารก็สามารถกลับมามีบทบาททางการเมืองได้อีกภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และคงมีบทบาททางการเมืองเรื่อยมา จนกระทั่งในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งขึ้นมามีอำนาจโดยการสนับสนุนของกลุ่มทหาร แต่กลุ่มทหารก็ไม่สามารถที่จะมีบทบาททางการเมืองได้อย่างที่ผ่านมา จึงถือได้ว่าสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญช่วงหนึ่งของกลุ่มทหาร ซึ่งทำให้กลุ่มทหารต้องหาทางรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มตน ดังนั้นบทบาททางการเมืองและการรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทย เนื่องจากเป็นการอธิบายให้เห็นถึงสภาพการณ์ที่ทำให้กลุ่มทหารระมัดระวังในการมีบทบาททางการเมืองอย่างมากในเวลาต่อมา ซึ่งจะเป็นการเติมช่องว่างในการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะพบว่ามีการศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็น 2 แนวทางหลัก ได้แก่

1. กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
2. กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้แก่

เส้นทางสู่อำนาจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยเสถียร จันทิมาธร

หนังสือเล่มนี้เป็นการศึกษาถึงพัฒนาการทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยใช้การเทียบเคียงกับบุคคลอื่นๆ ที่เคยอยู่ในสถานะเช่นเดียวกันในอดีต ซึ่งเสถียรได้แสดงให้เห็นถึงภูมิหลัง และพื้นฐานทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ว่าเติบโตมาในช่วงเวลาที่อำนาจทางการเมืองปกครองประเทศอยู่ภายใต้การควบคุมของกองทัพ สภาพแวดล้อมทางการเมืองเช่นนี้ได้ส่งผลให้มีวิธีการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองไม่ต่างจากผู้นำทหารในอดีต ซึ่งเป็นการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองโดยอาศัยอำนาจในกองทัพ

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์เริ่มเข้าสู่วังวนการเมืองภายหลังกองรัฐประหาร เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 โดยในครั้งนั้นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 หลังจากนั้นเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2511 ในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ต่อมาเมื่อจอมพลถนอม กิตติขจรได้ทำการรัฐประหารตนเองเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 และยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 โดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2515 ซึ่งกำหนดให้มีการแต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในเวลาต่อมาพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ยังได้เข้าร่วมในการรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และการรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ที่แม้จะไม่ได้เป็นแกนนำ หากเป็นเพียงการเข้าร่วมโดยตำแหน่ง แต่ได้ส่งผลให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และต่อมาได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ควบคู่กับการดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อจากพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 ในที่สุด

แม้เสถียรจะพยายามแสดงให้เห็นว่าการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีพัฒนาการคล้ายกับการขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร แต่เสถียรก็ได้ชี้ให้เห็นว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในสภาวะการเมืองที่แตกต่างจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร เนื่องจากผู้นำทหารในอดีตทั้งสามคนขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยที่ตนสามารถกุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จ แต่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ไม่ได้กุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จ นอกจากนี้ยังไม่ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดย

การรัฐประหาร ซึ่งต่างจากการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อีกด้วย

บทบาทผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2526) โดยเสวี บัวแก้ว
วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2533

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสนอว่าการเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการสนับสนุนจากปัจจัยทางทหารและพรรคการเมือง โดยมีสภาพการเมืองเป็นปัจจัยสนับสนุน สำหรับบทบาทในการเป็นผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เสวีชี้ให้เห็นว่าเป็นลักษณะของการรักษาคุณภาพทางอำนาจให้มีความสอดคล้องกันระหว่างปัจจัยแวดล้อมทางการเมืองกับระบอบอำนาจถึงประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบอำนาจสามเส้า ระหว่างอำนาจฝ่ายพรรคการเมือง กับอำนาจฝ่ายกองทัพและระบบราชการ โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ในฐานะผู้นำรัฐบาลเป็นเส้าที่สาม และมีฐานะเป็นผู้ถือดุลอำนาจ ดังนั้นบทบาทในการเป็นผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเป็นบทบาทของผู้รักษาระบอบอำนาจแบบถึงประชาธิปไตยในการเมืองไทย

กุศโลบายในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2531)
โดยมงคล ไชยเทพ วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2536

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แบ่งการศึกษาเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกศึกษาถึงปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ส่วนที่สองศึกษาถึงกุศโลบายที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ใช้ในการแก้ไขปัญหาทางการเมือง

ปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์นี้ มงคลกล่าวได้ว่า ได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งภายในรัฐบาล ซึ่งมีทั้งความขัดแย้งภายในพรรคการเมืองที่เข้าร่วมรัฐบาล และความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองที่เข้าร่วมรัฐบาล ปัญหาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับรัฐสภา และปัญหาที่เกิดจากกลุ่มกดดันของรัฐสภา

ส่วนกุศโลบายในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์นั้น มงคลชี้ว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์แก้ไขปัญหาทางการเมืองโดยใช้การประนีประนอมข้อขัดแย้ง และประสานประโยชน์ระหว่างฝ่ายต่างๆ เพื่อแสวงหาแนวทางที่ทุกฝ่ายยอมรับ พยายามหลีกเลี่ยงการแก้ไขปัญหาที่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียผลประโยชน์และเกิดความไม่พอใจ นอกจากนี้ในบางกรณีที่มี

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ไม่สามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ได้ ก็จะใช้วิธีการไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหานั้น จึงทำให้ภาพลักษณ์ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่ปรากฏต่อสาธารณชนเป็นภาพของผู้นำที่มีความสุขุม เยือกเย็น จนเกือบจะเป็นความเฉื่อยชาในการแก้ไขปัญหา และไม่กล้าเผชิญกับปัญหาทางการเมือง นอกจากนี้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ยังใช้การสร้างภาพชอบธรรมทางการเมือง โดยเน้นความมีคุณธรรมของผู้นำ และการอ้างอิงอุดมการณ์ที่สำคัญของชาติ ทำให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มพลังทางการเมืองต่างๆ ทั้งในระบบราชการและนอกระบบราชการ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐบาลและระบบการเมืองมีเสถียรภาพและมีความต่อเนื่อง

งานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

ความคิดทางการเมืองของทหารไทย พ.ศ. 2519-2535 โดยเฉลิมเกียรติ ผิวนวน

งานศึกษานี้เน้นศึกษาความคิดทางการเมืองของทหารบก ในส่วนแรกเฉลิมเกียรติได้กล่าวถึงภูมิหลังของความคิดทางการเมืองของทหาร โดยเริ่มด้วยความคิดทางการเมืองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แนวความคิดในการก่อตั้งกองทัพในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความคิดของคณะทหารหนุ่ม ร.ศ. 130 ที่พยายามเปลี่ยนแปลงการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ความคิดของคณะทหารที่เข้าร่วมในการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 ความคิดทางการเมืองของระบอบพิบูลสงคราม และระบอบสฤษดิ์ ซึ่งสิ้นสุดลงด้วยการปฏิวัติในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 เมื่อพิจารณาความคิดทางการเมืองของนายทหารกลุ่มต่างๆดังกล่าวนี้แล้ว เฉลิมเกียรติเห็นว่าความคิดทางการเมืองของนายทหารในช่วงเวลาที่ผ่านมานี้ยังไม่มีความเป็นประชาธิปไตยในแบบเสรีประชาธิปไตยตามแบบสากล

ส่วนที่สองเป็นการศึกษาความคิดทางการเมืองของรัฐบาลชุดต่างๆ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2519-2529 โดยศึกษาความคิดทางการเมืองของรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาแนวความคิดทางการเมืองของคณะทหารและนายทหารระดับสูง ได้แก่ คณะทหารหนุ่มหรือยังเติร์ก กลุ่มทหารประชาธิปไตย พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งเฉลิมเกียรติได้ชี้ให้เห็นว่าแกนของความคิดทางการเมืองของนายทหารเหล่านี้คือแนวความคิดประชาธิปไตยแบบไทย สำหรับแนวความคิดประชาธิปไตยแบบไทยนั้น เฉลิมเกียรติได้อธิบายว่าหมายถึงการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยที่มีความเหมาะสมกับประเพณีและวัฒนธรรมของชาติไทย รวมทั้งสอดคล้องกับสถานการณ์ภายในของประเทศ โดยใช้ระบอบประชาธิปไตยร่วมกับร่วมกับหลักรัฐธรรมนูญซึ่งเน้นในเรื่องความมั่นคง ลัทธิชาตินิยมซึ่งเน้นขนบธรรมเนียมประเพณีของความเป็น

ไทย ลัทธิผู้นำซึ่งให้ผู้นำมาจากข้าราชการชั้นสูง และลัทธิทหารซึ่งให้ทหารมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองประเทศ แนวความคิดประชาธิปไตยแบบไทยที่ปรากฏอยู่ในความคิดทางการเมืองของทหารไทยนี้ เฉลิมเกียรติได้อธิบายต่อมาในส่วนที่สาม โดยชี้ว่าแนวความคิดประชาธิปไตยแบบไทยมีหลักการที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย โดยชัยอนันต์ สมุทวณิช

งานศึกษานี้เน้นศึกษาถึงบทบาทของกลุ่มทหารหนุ่มหรือกลุ่มยังเติร์กกับกลุ่มทหารประชาธิปไตย ซึ่งเป็นนายทหารระดับกลางหรือนายทหารระดับนายพันที่ได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง โดยชัยอนันต์ได้แสดงให้เห็นว่าสภาพกองทัพและการเมืองภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีความแตกต่างจากสภาพการทางกองทัพและทางการเมืองในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2490 ถึงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่ผู้นำทางการเมืองและทางทหารทั้ง 3 คน ได้แก่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้ควบคุมอำนาจภายในกองทัพอย่างเบ็ดเสร็จ แต่ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ไม่มีนายทหารระดับสูงคนใดที่สามารถกุมอำนาจในกองทัพและสามารถสร้างกลุ่มเป็นแกนหลักในกองทัพได้ เนื่องจากอำนาจในกองทัพตกในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2490-2501 สร้างสมขึ้นมาจากการที่ผู้นำทหารและผู้สนับสนุนสามารถกุมอำนาจในตำแหน่งที่สำคัญภายในกองทัพ และสืบทอดอำนาจโดยการสืบทอดตำแหน่งสำคัญในกองทัพอย่างต่อเนื่อง ทำให้ศักยภาพทางการเมืองของนายทหารดังกล่าวแปรเปลี่ยนเป็นอำนาจทางการเมือง โดยอาศัยฐานทางทหารเป็นปัจจัยสนับสนุน

ดังนั้นการที่กองทัพพบกษัตริย์ผู้นำระดับสูงที่มีอำนาจและบารมีเป็นที่ยอมรับกันในหมู่นายทหารระดับสูงและนายทหารระดับกลางในช่วงภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ส่งผลให้อำนาจที่แท้จริงภายในกองทัพเริ่มเปลี่ยนไปอยู่กับกลุ่มนายทหารที่กุมกำลังระดับกรมและกองพันซึ่งเป็นนายทหารระดับกลาง ทำให้ประสิทธิภาพของคณะทหารโดยส่วนรวมในการเข้าแทรกแซงและรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ลดต่ำลง และมีความแตกแยกแบ่งเป็นฝักฝ่ายมากขึ้น ชัยอนันต์จึงได้อธิบายว่าสภาวะทางการเมืองและการทหารเช่นนี้ส่งผลให้กลุ่มทหารหนุ่มหรือกลุ่มยังเติร์กและกลุ่มทหารประชาธิปไตยก่อตัวขึ้น โดยการรวมตัวของนายทหารระดับกลาง ทั้งสองกลุ่มนี้เป็นปฏิกิริยาที่นายทหารส่วนหนึ่งของกองทัพซึ่งเป็นนายทหารที่มีความชำนาญทางวิชาชีพสูงเกิดความรู้สึกไม่พอใจต่อสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่มีผลกระทบต่อกองทัพ ดังนั้นกลุ่มทหารหนุ่มหรือกลุ่มยังเติร์กและกลุ่มทหารประชาธิปไตยจึงเข้ามามีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์กองทัพและมีบทบาททางการเมือง

ทหารกับประชาธิปไตยไทย: จาก 14 ตุลา สู่อัจฉริยะและอนาคต โดยสุรชาติ บำรุงสุข

งานศึกษานี้มุ่งที่จะศึกษาปัญหาและพัฒนาการของกองทัพกับประชาธิปไตยในประเทศไทย รวมทั้งศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับทหาร โดยเน้นศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2516-2540 สุรชาติได้อธิบายว่าช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2516-2540 เป็นระยะเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตยของประเทศไทย ซึ่งในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยจะส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับกองทัพ และการเปลี่ยนแปลงนี้ยังมีผลต่อบทบาทและอำนาจทางการเมืองของกองทัพหลังจากช่วงระยะผ่านสู่ประชาธิปไตยแล้ว โดยแบบแผนของระยะผ่านสู่ประชาธิปไตยมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ระยะผ่านสู่ประชาธิปไตยแบบที่กองทัพถูกพลังทางการเมืองบังคับให้ถอนตัวทางการเมือง ซึ่งจะเป็ผลมาจากการที่กองทัพพ่ายแพ้ในการต่อสู้ทางการเมืองกับกลุ่มต่อต้านกองทัพ ส่งผลให้กองทัพต้องถอนตัวออกจากการเมืองในลักษณะที่รีบเร่ง ทำให้อำนาจทางการเมืองของกองทัพหลังจากเข้าสู่ระยะผ่านสู่ประชาธิปไตยลดลงอย่างมาก และโอกาสที่กองทัพจะเข้ามามีบทบาทสำคัญทางการเมืองลดลง ระยะผ่านสู่ประชาธิปไตยอีกลักษณะหนึ่งเป็นแบบที่กองทัพตัดสินใจถอนตัวออกจากการเมือง โดยกองทัพเป็นผู้ตัดสินใจเปิดระบบการเมืองก่อนที่จะถูกแรงกดดันทางการเมืองอื่นๆ ผลักดันให้กองทัพออกจากการเมือง กองทัพในระยะผ่านเช่นนี้มักจะยอมรับต่อรูปแบบการปกครองของพลเรือน ดังนั้นกองทัพจึงยังคงสามารถดำรงฐานะความสำคัญในทางการเมืองไว้ได้ และไม่ถูกผลักดันออกจากระบบการเมือง

สำหรับระยะผ่านทางการเมืองของไทยในช่วงภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งระยะผ่านเกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2520-2521 สุรชาติได้ชี้ว่าเป็นระยะผ่านสู่ประชาธิปไตยที่กองทัพเป็นฝ่ายตัดสินใจเปิดความเป็นเสรีนิยมทางการเมืองแทนการกลับไปใช้ระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม ระยะผ่านสู่ประชาธิปไตยนี้ดำเนินมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เรื่อยมาจนถึงสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเป็นผลให้กองทัพยังคงสามารถรักษาบทบาททางการเมืองของตนไว้ได้ และยังคงเป็นตัวแสดงที่สำคัญในระบบการเมือง แต่ในระยะเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยนี้กลุ่มธุรกิจได้มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นพร้อมกับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ บทบาทของกลุ่มธุรกิจมีมากขึ้นทั้งในการเข้ามาเป็นนักการเมือง รวมทั้งการมีส่วนร่วมและมีอิทธิพลต่อกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะนโยบายทางด้านเศรษฐกิจการเข้ามามีบทบาทของกลุ่มธุรกิจทำให้กลุ่มธุรกิจเป็นกลุ่มที่เข้ามาคานอำนาจทางการเมืองของกองทัพ ซึ่งถือเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับกองทัพในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านทางการเมือง และรูปแบบความสัมพันธ์เช่นนี้ก็เกิดจากลักษณะของระยะเปลี่ยนผ่านทางการเมือง

งานศึกษาชิ้นนี้จึงเป็นการศึกษาปัญหาและพัฒนาการของทหารกับประชาธิปไตย และความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับทหาร โดยพิจารณาที่ปัญหาในเชิงโครงสร้างการจัดความสัมพันธ์

มากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับปัญหาตัวบุคคล หรือการแสวงหาและการสืบทอดอำนาจทางการเมืองของผู้นำทหาร โดยสุรชาติได้แสดงให้เห็นว่าหากมีการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับทหารให้เหมาะสม และจัดบทบาทของกองทัพให้เหมาะสมก็สามารถเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้

พัฒนาการทางความคิดของกลุ่มทหารอาชีพ พ.ศ. 2475-2524 โดยกนกวลี ชูชัยยะ
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2528

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงพัฒนาการของความคิดทางการเมือง ทางสังคม และโลกทัศน์ของกลุ่มทหารอาชีพในกองทัพบกไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475-2524 โดยมีได้ศึกษาเพียงกลุ่มนายทหารระดับสูงที่เป็นผู้บังคับบัญชาเท่านั้น แต่ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาคิดของนายทหารระดับกลางและนายทหารระดับล่าง ตั้งแต่ศพนเอกจนถึงยศร้อยตรี รวมทั้งศึกษาความคิดของนักเรียนนายร้อยที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ กนกวลีได้เสนอให้เห็นว่ากลุ่มทหารบกเป็นกลุ่มที่มีความคิดก้าวหน้า และมีโลกทัศน์ที่กว้างไกลมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งองค์กรทหารอาชีพขึ้นในสังคมไทย จากพื้นฐานการศึกษาอบรม ตลอดจนภาระหน้าที่ของทหาร ทำให้ทหารอาชีพเป็นกลุ่มที่เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยตลอดมา ซึ่งเห็นได้ชัดในกรณีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

หลังจากปี พ.ศ. 2475 แล้ว มีการปิดกั้นความคิดของทหาร แต่ความคิดประชาธิปไตยและความคิดที่ก้าวหน้าก็ได้มีในกองทัพตลอดมา แต่เนื่องจากเงื่อนไขของระเบียบวินัยและการครอบงำปิดกั้นจากแนวคิดเผด็จการของผู้นำทหารระดับสูงที่มีอำนาจทางการเมือง ทำให้ความคิดทางการเมืองของทหารมิได้มีการแสดงออกอย่างเด่นชัดนอกจากความสนใจแต่เรื่องภายในกองทัพของตนเอง แต่ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ทหารได้พัฒนาความคิดของตนเองมาโดยตลอด ความคิดทางการเมืองของทหารจึงไม่ได้มีแต่เพียงความคิดชาตินิยม อนุรักษ์นิยม และต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงเท่านั้น แต่ยังมีความคิดประชาธิปไตยและความคิดในการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหของชาติทั้งปัญหาทางการเมือง ปัญหาความมั่นคงของชาติ และการพัฒนาประเทศ แต่เนื่องจากสภาพการณ์ทางการเมืองและทางกองทัพไม่เอื้ออำนวย ดังนั้นในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2475-2516 จึงไม่มีทหารบกกลุ่มใดที่แสดงความคิดทางการเมืองอย่างเปิดเผย และไม่มีทหารบกกลุ่มใดที่มีความคิดทางการเมืองเด่นออกมานอกวงวิชาชีพของตน

ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทหารได้รับการบีบคั้นและถูกลบหลู่เกียรติภูมิ ทำให้ศักดิ์ศรีของทหารตกต่ำลงอย่างมาก ส่งผลให้นายทหารระดับสูงและระดับล่างหันกลับมามอง

กองทัพของตนเอง แล้วศึกษาถึงบทบาทของกองทัพ และพัฒนาแนวคิดของตนเองเกี่ยวกับบทบาทของวิชาชีพทหารมากยิ่งขึ้น รวมทั้งศึกษาปัญหาของบ้านเมืองอย่างจริงจังมากขึ้น นอกจากนี้บรรยากาศทางการเมืองยังเปิดโอกาสให้ทหารได้แสดงความคิดเห็น ดังนั้นจึงมีทหารอาชีพที่แสดงความคิดเห็นของตนออกสู่สาธารณชนอย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรก และเกิดการรวมตัวกันในหมู่นายทหารระดับล่าง ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของกองทัพยุคใหม่ที่เกิดขึ้นได้อย่างเด่นชัด ได้แก่ กลุ่มทหารหนุ่มและกลุ่มทหารประชาธิปไตย โดยเฉพาะกลุ่มทหารประชาธิปไตยซึ่งเป็นกลุ่มทางความคิด ถือเป็นตัวอย่างของการรวมกลุ่มทางความคิดของกลุ่มทหารอาชีพ และมีการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาของชาติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของปัญญาชนและกลุ่มบุคคลภายนอก จนสามารถผลักดันความคิดของกลุ่มตนออกมาเป็นนโยบายของชาติตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 เรื่องนโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ กลุ่มทหารประชาธิปไตยจึงเป็นกลุ่มที่มีความคิดโดดเด่นออกมาจากวงวิชาชีพเดียวกัน และทหารอาชีพในกองทัพก็ได้มีการพัฒนาแนวคิดของตน จากสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปและประสบการณ์ที่ได้รับ กลุ่มทหารอาชีพจึงมีการพัฒนาทางความคิดเรื่อยมา

ทหารกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง (2500-2526) โดยชัยวัฒน์ สารสมบัติ วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2529

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาบทบาทของพรรคการเมืองทหาร โดยได้นำประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองทหารในช่วงการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2500 พ.ศ. 2501 และพ.ศ. 2512 มาทำการวิเคราะห์ ทั้งในด้านกระบวนการจัดตั้งพรรคการเมือง กำเนิด ความเป็นมา ลักษณะเด่น ลักษณะร่วม และภาวะผู้นำของพรรคการเมือง เพื่อให้ทราบถึงพฤติกรรมของผู้นำทหารที่เข้ามามีบทบาททางการเมือง มูลเหตุแห่งการก่อตั้งพรรคการเมือง และปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้สามารถจัดตั้งพรรคการเมือง และผลักดันให้พรรคการเมืองทหารที่จัดตั้งขึ้นนี้มีบทบาทในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง รวมทั้งเป็นฐานอำนาจทางการเมืองของผู้นำในระบบรัฐสภาต่อไป

จากการศึกษารูปแบบของพรรคการเมืองทหาร ชัยวัฒน์เสนอว่ามูลเหตุสำคัญที่ผู้นำทหารจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น เนื่องจากต้องการมีบทบาททางการเมือง แต่ระบบการปกครองในขณะนั้นมีรัฐธรรมนูญ มีการเลือกตั้ง ทำให้ผู้นำทหารต้องปรับปรุงแนวทางการเข้ามามีบทบาททางการเมือง โดยใช้การจัดตั้งพรรคการเมือง เพื่อจะได้ครองอำนาจทางการเมืองต่อไปตามวิถีทางประชาธิปไตย ดังนั้นการจัดตั้งพรรคการเมืองของทหารจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของความพยายามที่จะมีบทบาททางการเมืองอย่างต่อเนื่องและเพื่อคงลักษณะเผด็จการทหารเอาไว้ พรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นจะประกอบด้วยผู้นำทหาร และจะใช้อิทธิพลในฐานะข้าราชการในการรณรงค์หาเสียง

สำหรับการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2526 ผู้นำทหารมีข้อจำกัดในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรง ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ประกอบกับกลุ่มนักการเมืองพลเรือนเติบโตจนเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของผู้นำทหาร ดังนั้นทหารจึงต้องสร้างเงื่อนไขทางการเมืองขึ้นใหม่ เพื่อแสวงหาความชอบธรรมในการเข้ามามีบทบาททางการเมือง ซึ่งทหารได้พัฒนาบทบาทในด้านการรักษาความมั่นคงภายใน โดยผลักดันให้รัฐบาลออกคำสั่งและนโยบายเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้ออ้างในการเข้าแทรกแซงทางการเมืองอย่างชอบธรรม นอกจากนี้ยังพยายามผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 จึงเห็นได้ว่าทหารใช้พรรคการเมืองเป็นเครื่องมือครองอำนาจทางการเมืองในช่วงที่มีรัฐธรรมนูญ แต่พรรคการเมืองของทหารไม่มีความคงทน ดังนั้นทหารจึงพัฒนาบทบาทด้านอื่นเพื่อสร้างความชอบธรรมในทางการเมือง

ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการทำรัฐประหารของทหารไทยระหว่าง พ.ศ. 2500-2534 โดยสุขุมชนพงศ์พิพัฒน์ วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2539

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้ทหารไทยทำการรัฐประหาร โดยศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายทหารในเหตุการณ์รัฐประหารที่เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2475-2534 ซึ่งสุขุมได้ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารได้เข้ามาแทรกแซงทางการเมืองด้วยการก่อรัฐประหารมีทั้งปัจจัยที่เกิดจากฝ่ายรัฐบาลและปัจจัยที่เกิดจากฝ่ายทหาร

ปัจจัยที่เกิดจากฝ่ายรัฐบาลเกิดจากความหย่อนประสิทธิภาพในการทำงานของรัฐบาล ซึ่งสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองก่อให้เกิดความไร้เสถียรภาพของรัฐบาล จนไม่สามารถแก้ไขปัญหาสำคัญของชาติที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนั้น โดยเฉพาะสภาพทางเศรษฐกิจของประเทศโดยทั่วไปที่เกิดความตกต่ำ รวมทั้งปัญหาทางการเมือง และปัญหาสังคม นอกจากนี้ยังมีความแตกแยกในรัฐบาล การขาดเสถียรภาพและความชอบธรรมในการใช้อำนาจบริหารประเทศ ปัญหาเหล่านี้เป็นสภาพวิกฤตทางการเมืองที่ส่งผลให้เห็นถึงความตกต่ำของรัฐบาล ทำให้ความน่าเชื่อถือของรัฐบาลลดลง

ปัจจัยที่เกิดจากฝ่ายทหาร เกิดจากความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับนายทหารระดับผู้นำในกองทัพที่มีความคิดเห็นและนโยบายที่แตกต่างกัน จนทำให้ฝ่ายทหารไม่พอใจ โดยเฉพาะการใช้อำนาจทางการเมืองเข้าแทรกแซงกิจการภายในและขจัดกลุ่มผลประโยชน์ภายในกองทัพ รวมทั้งการที่นักการเมืองฝ่ายรัฐบาลกล่าวโจมตีฝ่ายทหารจนกระทบต่อศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของทหารจนก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อกองทัพ

ปัจจัยทั้งสองประการนี้เป็นสภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการใช้กำลังทหารก่อการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อปัจจัยทั้งสองประการเกิดขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการใช้กำลังทหารเข้าโค่นล้มรัฐบาลไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะรัฐบาลพลเรือนเท่านั้น แต่ยังสามารถเกิดขึ้นกับรัฐบาลทหารหรือรัฐบาลที่จัดตั้งโดยกลุ่มทหาร

การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีกบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524
โดยนิรันดร์ กุลทานันท์ สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2531

นิรันดร์ได้อธิบายให้เห็นว่ากองทัพบกในช่วงก่อนการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 เป็นสภาพที่ผู้บัญชาการกองทัพไม่ได้มีอำนาจมีเท่าผู้นำกองทัพในยุคก่อน เนื่องจากไม่ได้เติบโตขึ้นมาในสายคุมกำลังส่วนกลางตามรูปแบบการเติบโตของผู้นำยุคก่อน ที่เติบโตจากผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 และแม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 ทำให้ผู้นำกองทัพจำเป็นต้องอาศัยฐานสนับสนุนจากนายทหารหนุ่มหรือนายทหารระดับกลางที่คุมกำลังหลักในกองทัพ ทางด้านกลุ่มทหารหนุ่มซึ่งเป็นนายทหารระดับกลางที่คุมกำลังหลักในกองทัพและเป็นนายทหารจปร. รุ่น 7 ที่ได้มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น ได้เข้ามาเป็นฐานอำนาจให้แก่ผู้นำกองทัพและผู้นำรัฐบาล ส่งผลให้กลุ่มทหารหนุ่มเข้าสู่แวดวงการเมือง และมีอำนาจต่อรองสูงมากขึ้น โดยก่อนที่จะมีการทำรัฐประหารกลุ่มทหารกลุ่มคุมกำลังสำคัญในกองทัพ 14 กรม

สาเหตุของการทำรัฐประหารนั้น นิรันดร์กล่าวว่ามาจากทั้งปัจจัยภายในกองทัพและปัจจัยภายนอกกองทัพ ปัจจัยภายในกองทัพ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างนายทหารจปร. รุ่น 7 ซึ่งรวมตัวเป็นกลุ่มทหารหนุ่ม กับนายทหารเตรียมทัพกรุ่น 5 และนายทหารจปร. รุ่น 1 ถึงรุ่น 8 บางส่วน การแต่งตั้งโยกย้ายนายทหาร โดยเฉพาะก่อนที่จะมีการพยายามทำรัฐประหาร ซึ่งมีข่าวว่านายทหารจปร. รุ่น 7 จะถูกย้ายจากกองกำลังหลักที่คุมอยู่ และกรณีการต่ออายุราชการของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกอีกหนึ่งปี ซึ่งทางกลุ่มทหารหนุ่มไม่เห็นด้วย ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความขัดแย้งภายในคณะรัฐมนตรีระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล และวิกฤตการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ จึงนำไปสู่การรัฐประหารในที่สุด

ส่วนรูปแบบวิธีการรัฐประหารนั้นใช้การนำกำลังทหารเข้าจู่โจมควบคุมเป้าหมายบุคคลสำคัญ และสถานที่สำคัญ รวมทั้งหน่วยงานทางเทคนิค ซึ่งการเข้าควบคุมสถานที่สำคัญและหน่วยงานทางเทคนิคประสบผลสำเร็จ แต่มีความผิดพลาดในด้านเป้าหมายบุคคลสำคัญของประเทศและเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่งผลให้การรัฐประหารขาดความชอบธรรม นอกจากนี้การที่กลุ่มทหารหนุ่มคุมกำลังหลักในกองทัพมากถึง 14 กรม โดยที่กำลังเหล่านี้มีบทบาท

ในการปฏิวัติรัฐประหารตลอดมา ทำให้กลุ่มทหารหนุ่มมีความมั่นใจในตัวเองจนทำให้เกิดความประมาท ขาดความรัดกุมในการปฏิบัติการ อีกทั้งยังไม่ให้ความสำคัญกับพลังมวลชนแต่เริ่มแรก จึงทำให้ฝ่ายรัฐประหารภายใต้การนำของกลุ่มทหารหนุ่มพ่ายแพ้ในที่สุด

ผู้ศึกษาเห็นว่าการรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษา และยังมีพื้นที่ว่างในการศึกษาอีกมาก ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงต้องการศึกษาในประเด็นการเปลี่ยนแปลงและการรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งจะเป็นการอธิบายประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงสภาพทางการเมืองไทยในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
2. เพื่อศึกษาถึงบทบาทและการเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
3. เพื่อศึกษาถึงการรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้จะศึกษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร โดยเน้นศึกษาถึงการรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งจะเริ่มศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ซึ่งเป็นปีที่กลุ่มทหารสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนถึงปี พ.ศ. 2531 ซึ่งเป็นปีที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สำหรับกลุ่มทหารที่ทำการศึกษา จะศึกษาเฉพาะกลุ่มนายทหารที่ยังรับราชการอยู่

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจถึงสภาพการเมืองไทยในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่
2. เข้าใจถึงบทบาทและการเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

3. เข้าใจถึงการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทั้งหลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง โดยหลักฐานชั้นต้น ได้แก่ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร รายงานการประชุมวุฒิสภา รายงานการประชุมรัฐสภา และหนังสือพิมพ์ หลักฐานชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ วิทยานิพนธ์ และบทความ นำเสนอโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ตามเหตุการณ์

อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เนื่องจากเรื่องที่ศึกษาเป็นเหตุการณ์ร่วมสมัย โดยจะใช้การสัมภาษณ์นายทหารที่มีบทบาททางการเมือง รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง และมีบทบาททางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะแสดงให้เห็นถึงทัศนคติทางการเมืองของนายทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และบทบาททางการเมืองของนายทหารเหล่านั้น รวมทั้งให้ข้อมูลปลีกย่อยที่ไม่ปรากฏในแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร แต่ด้วยข้อจำกัดจากสถานการณ์ทางการเมือง จึงทำให้ไม่สามารถใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการศึกษานี้

สมมุติฐานการวิจัย

สภาพทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อบทบาททางการเมืองของทหารกลุ่มต่างๆ จนทำให้กลุ่มทหารไม่สามารถเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองในรูปแบบเดิมได้ ดังนั้นกลุ่มทหารจึงพยายามรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตน โดยเปลี่ยนจากการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองโดยตรงและการก่อรัฐประหาร มาเป็นการแทรกแซงทางการเมืองโดยอ้อมและใช้การแสดงกำลังเพื่อกดดันรัฐบาล แต่การรักษามรดกทางวัฒนธรรมของทหารดังกล่าวไม่เป็นผลสำเร็จ กลุ่มทหารจึงหันกลับไปแสดงบทบาททางการเมืองในรูปแบบเดิม ด้วยการก่อรัฐประหารเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 และวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ซึ่งความพ่ายแพ้ของทหารที่ก่อการรัฐประหาร ส่งผลให้กลุ่มทหารต้องลดบทบาททางการเมืองลงในเวลาต่อมา

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ข้อมูลที่น่ามาใช้ในการศึกษานี้ประกอบด้วยข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งสามารถแบ่งเป็นประเภท ได้แก่

- เอกสารของทางราชการ ได้แก่ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523-2531 รายงานการประชุมวุฒิสภา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523-2531 และรายงานการประชุมรัฐสภา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523-2531 เอกสารเหล่านี้จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงสมัยรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แสดงให้เห็นบทบาทของรัฐบาล บทบาทของนักการเมือง และแสดงให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองของนายทหารที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมทั้งความคิดเห็นของนายทหารเหล่านั้น

- เอกสารสำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ ได้แก่ บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523-2529 ซึ่งบัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญเป็นเอกสารที่รวบรวมเหตุการณ์สำคัญเฉพาะเรื่อง ประกอบด้วยรายงานข่าว ข้อมูลที่แสดงสภาวะแวดล้อม รวมทั้งเงื่อนไขทางการเมืองและสังคม ตลอดจนบทความที่แสดงถึงความคิดเห็นของประชาชน เอกสารประเภทนี้จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งเหตุการณ์สำคัญในสมัยรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แสดงให้เห็นถึงบทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มทหาร อีกทั้งแสดงให้เห็นถึงกระแสสังคมในขณะนั้น

- ข่าวหนังสือพิมพ์และบทความวิเคราะห์ข่าว โดยจะใช้ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์รายวันและหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ ตลอดจนบทความในวารสารต่างๆ โดยจะใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523-2531 เอกสารประเภทนี้นอกจากจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในสมัยรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แล้ว ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวและการแสดงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร สถานการณ์ภายในกองทัพ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงทัศนคติทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทหารกลุ่มต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลจากหนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ต่างๆ ซึ่งจะให้ข้อมูล และช่วยอธิบายสภาพการเมือง และบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารให้มีความชัดเจนมากขึ้น

บทที่ 2

บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

การเมืองไทยนับตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาทอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การปกครองของกลุ่มผู้นำทหารนี้การพัฒนาประชาธิปไตยต้องหยุดชะงัก นักการเมืองและกลุ่มพลังประชาธิปไตยถูกลดบทบาท การเคลื่อนไหวทางการเมืองไม่สามารถกระทำได้ ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้กลุ่มผู้ปกครองทหารภายใต้การนำของจอมพลถนอม กิตติขจรควบคุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จ นอกจากนี้จอมพลถนอม กิตติขจรยังสามารถกุมอำนาจภายในกองทัพ จึงทำให้กองทัพมีความเป็นเอกภาพ กระทั่งเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่ทำให้จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียรต้องสิ้นสุดอำนาจทางการเมือง พร้อมกับการลดบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร นอกจากนี้เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ยังได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภายในกองทัพ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร และสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยในเวลาต่อมา

2.1 การเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้ส่งผลให้กลุ่มผู้นำทหารที่สืบทอดอำนาจทางการเมืองมาจากกลุ่มทหารที่ทำการรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ต้องสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองลง การหมดอำนาจทางการเมืองของกลุ่มผู้นำทหาร ได้ทำให้กระแสการพัฒนาประชาธิปไตยขยายออกไปอย่างกว้างขวาง

2.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517

ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้มีการแต่งตั้งสมาชิกสภาสมัชชาแห่งชาติจากบุคคลในสาขาอาชีพต่างๆ จำนวน 2,347 คน เพื่อทำหน้าที่คัดเลือกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เนื่องด้วยสมาชิกสภาสมัชชาแห่งชาติมีจำนวนมากจึงต้องจัดการประชุมที่สนามม้าราชตฤณมัยสมาคม

(สนามม้านางเลิ้ง) สภาสมัชชาแห่งชาติชุดดังกล่าวนี้จึงถูกเรียกว่า “สภาสนามม้า”¹ สมาชิกสภาสมัชชาแห่งชาติได้คัดเลือกผู้ที่เหมาะสมให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติจำนวน 299 คน เพื่อทำหน้าที่นิติบัญญัติและพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ² โดยได้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นใช้แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2515 ซึ่งถูกยกเลิกภายหลังจากที่ผู้นำทหารสิ้นสุดอำนาจลง

ต่อมาในวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 อีกทั้งยังถูกร่างขึ้นโดยตัวแทนจากบุคคลในสาขาอาชีพต่างๆ จึงทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 เป็นรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ได้ส่งผลกระทบต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารอย่างมาก เนื่องจากได้เปิดให้นักการเมืองขึ้นมามีบทบาททางการเมือง โดยมาตรา 95 ได้กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร แต่ได้กำหนดให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ส่วนประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา ซึ่งแตกต่างจากรัฐธรรมนูญที่ผ่านมาที่กำหนดให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา นอกจากนี้ในส่วนของคณะรัฐมนตรียังห้ามไม่ให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี โดยมาตรา 177 กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงตั้งนายกรัฐมนตรีคนหนึ่งและรัฐมนตรีอีกไม่เกินสามสิบคน ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน โดยนายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรีอีกไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนรัฐมนตรีทั้งหมด จะต้องเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร³ และมาตรา 179 ยังกำหนดว่ารัฐมนตรีจะเป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำนอกราชการมิได้ อีกทั้งมาตรา 183 ยังกำหนดให้การ

¹ ธีรศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, *ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2546), หน้า 108.

² ลีจิต ชีรเวทิน, *การเมืองการปกครองของไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 146.

³ อัครเมศวร์ ทองนวล, “การศึกษาเปรียบเทียบการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช 2521 กับปีพุทธศักราช 2534,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณศึกษบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 150.

เข้าบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลต้องแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อขอความไว้วางใจ โดยมติความไว้วางใจต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม⁴

ทั้งนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ยังรื้อฟื้นบทบาทของพรรคการเมือง ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง โดยในมาตรา 117 วรรค 3 ได้กำหนดให้ผู้ที่มิได้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งจะต้องเป็น สมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้เกิดพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2517 และทำให้ในระหว่าง พ.ศ. 2517-2519 มีการตั้งพรรคการเมืองขึ้นจำนวน 46 พรรค⁵ หลังจากที่พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511 ถูกยกเลิกเมื่อจอมพลถนอม กิตติขจรทำการรัฐประหารตัวเอง เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515⁶

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 จึงเป็นการเปิดโอกาสให้นักการเมือง และกลุ่มพลังประชาธิปไตยต่างๆ เข้ามามีบทบาทเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยเฉพาะกลุ่มนักการเมืองซึ่งถูกจำกัดบทบาททางการเมืองอย่างมากในช่วงที่ผู้นำทหารปกครองประเทศ เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ได้ทำให้นักการเมืองกลับมามีบทบาทนำทางการเมือง พร้อมกับจำกัดการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร

2.1.2 การกลับมามีบทบาทของนักการเมืองภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518

ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 ในการเลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้งเป็นจำนวนมาก ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุดจำนวน 72 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์จึงเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล โดยได้ติดต่อให้พรรคธรรมสังคมและพรรคกิจสังคมเข้าร่วมรัฐบาล แต่ได้รับการปฏิเสธจากทั้งสองพรรคการเมือง ดังนั้นพรรคประชาธิปัตย์จึงจัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคเกษตรสังคม โดยหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่รัฐบาลผสมที่จัดตั้งขึ้นมีเสียงสนับสนุนเพียง 91 เสียง ไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดซึ่งจะต้องมีเสียงสนับสนุน 135 เสียงขึ้นไป จึงส่งผลให้ในการแถลงนโยบายของรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชเพื่อขอความ

⁴เรื่องเดียวกัน.

⁵กนก วงศ์ตระหง่าน, คู่มือการเมืองไทย: 2475-2525 ข้อมูลพื้นฐานทางการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: ประชาชน, 2526), หน้า 292-296.

⁶วีณา เรืองสกุล, “การก่อตั้งและพัฒนาการของพรรคชาติไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 75-78.

ไว้วางใจจากสภาเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2518 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองฝ่ายค้าน นำโดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ลงมติไม่ไว้วางใจนโยบายของรัฐบาล 152 ต่อ 111 เสียง ดังนั้นรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชจึงต้องพ้นจากตำแหน่ง⁷

พรรคธรรมสังคมและพรรคชาติไทยได้เคลื่อนไหวเพื่อจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ โดยสนับสนุนให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทั้งที่พรรคกิจสังคมได้รับการเลือกตั้งเพียง 18 ที่นั่ง รัฐบาลชุดใหม่ที่จัดตั้งขึ้นประกอบด้วย พรรคธรรมสังคม พรรคชาติไทย และพรรคกิจสังคม โดยมีหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ทำการแถลงนโยบายต่อสภาเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2518 และได้รับคะแนนเสียงไว้วางใจนโยบายของรัฐบาล 140 ต่อ 124 เสียง⁸ นับเป็นการขึ้นมาบริหารงานทางการเมืองของนักการเมืองท่ามกลางความตื่นตัวต่อประชาธิปไตยในสังคม

รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งในเวลาต่อมามีพรรคการเมืองเข้าร่วมรัฐบาลจำนวน 17 พรรค จนกระทั่งถูกเรียกว่ารัฐบาลสหพรรค ได้เกิดปัญหาการแย่งชิงตำแหน่งรัฐมนตรีในขณะเดียวกันพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคเกษตรสังคมได้จัดตั้งรัฐบาลเงาขึ้น โดยมีกลุ่มพรรคการเมืองที่มีแนวทางสังคมนิยมเข้าร่วมด้วย จากปัญหาความวุ่นวายที่เกิดขึ้นส่งผลให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ตัดสินใจประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2519⁹ และกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519

การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 ปรากฏว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด จำนวน 114 ที่นั่ง ในขณะที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม และอดีตนายกรัฐมนตรี ซึ่งลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตดุสิต กรุงเทพมหานครไม่ได้รับการเลือกตั้ง โดยกล่าวกันว่าเป็นเพราะไม่ได้รับการสนับสนุนจากพลเอกกฤษณ์ สีวะรา¹⁰ นายทหารที่มีอิทธิพลในกองทัพขณะนั้น ภายหลังจากการเลือกตั้งพรรคประชาธิปัตย์ได้จัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคม และพรรคสังคมชาตินิยม โดยหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

⁷ ธีรศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี, หน้า 146-147.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 149-151.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 152-162.

¹⁰ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์, ล้วนเป็นผลลิขิตชีวิตเอง (กรุงเทพฯ: ชมรมร่วมสร้างสรรค์, 2545), หน้า 91.

2.1.3 ความขัดแย้งภายในกองทัพ

การสิ้นสุดอำนาจของจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ยังได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจภายในกองทัพ กล่าวคือนับตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา กองทัพมีความเป็นเอกภาพ เนื่องจากอำนาจภายในกองทัพรวมศูนย์อยู่ที่ตัวจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เพียงผู้เดียวในฐานะผู้นำกองทัพ การที่ผู้นำกองทัพสามารถกุมอำนาจได้อย่างเบ็ดเสร็จยังคงสืบต่อมาในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร การรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองทำให้การสืบทอดอำนาจในกองทัพอยู่ในกลุ่มผู้บังคับบัญชาระดับสูงเพียงไม่กี่คน¹¹ แม้ว่าในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจรจะเริ่มปรากฏความแตกแยกในกลุ่มผู้นำที่ร่วมทำการรัฐประหารเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 โดยเกิดความขัดแย้งระหว่างจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร กับพลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ อธิบดีกรมตำรวจในขณะนั้น¹² แต่จอมพลถนอม กิตติขจรก็ยังคงสามารถรวบอำนาจในกองทัพไว้ได้ กองทัพในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จึงมีลักษณะรวมอำนาจอยู่ที่ผู้นำกองทัพซึ่งเป็นนายทหารกลุ่มเดียวกัน และขึ้นมากุมอำนาจภายหลังจากการรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490¹³ นอกจากนี้นายทหารที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองล้วนแต่เป็นนายทหารระดับสูงหรือตั้งแต่ระดับพลตรีขึ้นไปเท่านั้น¹⁴

หลังจากที่จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร สิ้นสุดอำนาจลง กองทัพได้อยู่ในสภาพไร้ผู้นำที่สามารถเป็นศูนย์กลางอำนาจของกองทัพ จึงปรากฏการรวมตัวของนายทหารเป็นกลุ่มต่างๆเพื่อที่จะแย่งชิงอำนาจภายในกองทัพ กลุ่มทหารที่มีบทบาทภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้แก่ กลุ่มพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ซึ่งประกอบด้วย พลเอกกฤษณ์ สีวะรา พลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ พลอากาศเอกกมล เดชะตุงคะ พลเอกบุญชัย บำรุงพงศ์ พลเอกเสริม ณ นคร และพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ กลุ่มอำนาจเก่าที่สืบทอดมาจากจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ประกอบด้วย พลเอกยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา และพลเอกประเสริฐ ธรรมศิริ และกลุ่มพลเอกฉลาด หิรัญศิริ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มราชครูแกนนำ

¹¹ สุรชาติ บำรุงสุข, ทหารกับการเมืองไทยในศตวรรษหน้า: พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ: สแควร์ปริ้นซ์ 93, 2543), หน้า 11.

¹² สมบัติ ช่างธัญวงศ์, การเมืองการปกครองไทย: ยุคเผด็จการ-ยุคปฏิรูป (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาธรรม, 2548), หน้า 83.

¹³ สุรชาติ บำรุงสุข, ทหารกับการเมืองไทยในศตวรรษหน้า: พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง, หน้า 11.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

พรรคชาติไทย¹⁵ อย่างไรก็ตาม ไม่มีนายทหารกลุ่มใดที่สามารถเป็นศูนย์กลางอำนาจภายในกองทัพได้ เหมือนกลุ่มผู้นำทหารที่ผ่านมา

นอกจากนายทหารระดับสูงแล้ว นายทหารระดับกลางหรือนายทหารระดับนายพันก็ได้มีการรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเคลื่อนไหวทางการเมือง กลุ่มทหารที่เกิดจากการรวมตัวของนายทหารระดับกลางในระยะแรก ได้แก่ กลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) และกลุ่มทหารประชาธิปไตย โดยกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) เป็นการรวมตัวของนายทหารจปร. รุ่น 7 และส่วนมากเป็นนายทหารในหน่วยคุมกำลัง ส่วนกลุ่มทหารประชาธิปไตยเป็นการรวมตัวของนายทหารฝ่ายเสนานิการ และมีนายทหารจปร. รุ่น 7 บางส่วนเข้าร่วมด้วย¹⁶ การรวมตัวของนายทหารระดับกลางนี้นับเป็นครั้งแรกที่นายทหารระดับกลางขึ้นมามีบทบาทภายในกองทัพ และเริ่มเข้ามาเคลื่อนไหวทางการเมือง

ในช่วงเวลานี้ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มพลเอกกฤษณ์ สีวะรา และพลเอกฉลาด หิรัญศิริ เนื่องจากวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 พลตรีประมาธ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย ในฐานะรักษาการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้มีคำสั่งย้ายพลเอกฉลาด หิรัญศิริ ซึ่งเป็นเพื่อนนักเรียนนายร้อยทหารบก รุ่นเดียวกับพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ¹⁷ จากตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก มาดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบก เพื่อเป็นการเตรียมที่จะขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ต่อจากพลเอกบุญชัย บำรุงพงศ์ ที่จะเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2519 ซึ่งในการโยกย้ายนายทหารครั้งนี้ได้ส่งผลให้พลเอกโชติ หิรัญชัยวุฒิ รองผู้บัญชาการทหารบก ถูกย้ายไปดำรงตำแหน่งจเรทหารทั่วไป จนทำให้พลเอกโชติ หิรัญชัยวุฒิ ลาออกจากราชการด้วยความไม่พอใจในที่สุด¹⁸

การย้ายพลเอกฉลาด หิรัญศิริ มาดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบกเป็นการย้ายข้ามลำดับอาวุโสและเป็นคำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม โดยไม่ผ่านผู้บัญชาการทหารบก การแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารในครั้งนี้สร้างความไม่พอใจให้กับนายทหารกลุ่มพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ซึ่งพลเอกบุญชัย บำรุงพงศ์ ผู้บัญชาการทหารบก และเป็นนายทหารในกลุ่มพลเอกกฤษณ์ สีวะรา

¹⁵ สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, *การเมืองการปกครองไทย: ยุคเผด็จการ-ยุคปฏิรูป*, หน้า 370.

¹⁶ กนกวลี ชูชัยยะ, “พัฒนาการทางความคิดของกลุ่มทหารอาชีพ พ.ศ. 2475-2524,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 184-185.

¹⁷ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *ชีวิตที่เลือกได้ เล่ม 2*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2541), หน้า 396-397.

¹⁸ กฤษดิน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้า 33.

ได้กล่าวถึงการโยกย้ายครั้งนี้ว่า “คำสั่งแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารชั้นผู้ใหญ่ครั้งนี้ ไม่เป็นไปตามระดับอาวุโสของกองทัพบก เพราะผู้อาวุโสกว่าพลเอกฉัตร หิรัญศิริ ก็ยังมีอยู่”¹⁹

การแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารที่เกิดขึ้นเป็นความพยายามของกลุ่มฝ่ายขวาโดยผ่านทางพรรคชาติไทย เพื่อสกัดกั้นการสร้างฐานอำนาจของพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งกลุ่มฝ่ายขวามองว่ามีแนวทางเอนเอียงไปในทางสังคมนิยม เนื่องจากมีแนวโน้มว่าหากพรรคประชาธิปัตย์ได้จัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 จะให้พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งจะส่งผลให้พรรคประชาธิปัตย์มีนายทหารในกลุ่มพลเอกกฤษณ์ สีวะรา เป็นฐานสนับสนุน จากแนวโน้มที่พลเอกกฤษณ์ สีวะราจะได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ดังนั้นพรรคชาติไทยจึงต้องการสกัดกั้นไม่ให้นายทหารในกลุ่มพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ขึ้นกุมอำนาจภายในกองทัพ²⁰ ซึ่งจะเป็นการสืบทอดอำนาจในกองทัพต่อจากพลเอกกฤษณ์ สีวะราที่เกษียณอายุราชการ และเป็นการขัดขวางการสร้างฐานกำลังของพรรคประชาธิปัตย์

ดังที่พลตรีประมาณ อดิเรกสาร ได้กล่าวตอนหนึ่งว่า

“...ที่ต้องการให้พลเอกฉัตร หิรัญศิริ เป็นหลักในกองทัพบก... ประสงค์จะขอฝากเสถียรภาพของบ้านเมือง... ส่วนพลเอกกฤษณ์ สีวะรานั่น... ไม่แน่ใจว่าจะเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวหรือโอนอ่อนไปตามฝ่ายซ้ายแค่ไหนเพียงไร เพราะเป็นที่เข้าใจกันแล้วว่าพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นผู้เชื่อเชิญให้พลเอกกฤษณ์ สีวะรา เข้าร่วมรัฐบาล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นั้น ก็ออกจะเอนเอียงเอาใจฝ่ายซ้ายอยู่มิใช่น้อย...”²¹

เมื่อหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2519 พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ตามความต้องการของนายทหารในกลุ่มพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ที่ต้องการสกัดกั้นการขยายอำนาจของพลเอกฉัตร หิรัญศิริ จึงเท่ากับว่ารัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้ให้นายทหารในกลุ่มพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ที่กล่าว

¹⁹ สมบูรณ์ คนฉลาด, ประกอบ โชประการ และประยูทธ สิทธิพันธ์, ปฏิวัติสามสมัย (ม.ป.ท., 2522), หน้า 1001.

²⁰ กฤษดิน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์,” หน้า 34.

²¹ ชีวิต สวนสุคนธ์, พลตรีประมาณ อดิเรกสาร: ชีวิตและการต่อสู้ทางการเมือง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คำชะครัดดี, 2525), หน้า 46-47.

ได้ว่ามีอิทธิพลในกองทัพเป็นฐานกำลัง²² อีกทั้งยังเชื่อกันว่าพลเอกกฤษณ์ สีวะรา อาจยับยั้งการเดินทางกลับเข้าประเทศไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียรได้²³ แต่พลเอกกฤษณ์ สีวะรา เสียชีวิตภายหลังดำรงตำแหน่งได้เพียง 3 วัน พลเอกทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมแทน และในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2519 ก็ได้มีคำสั่งย้ายพลเอกฉลาด หิรัญศิริ จากตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบก ไปประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด และย้ายพลเอกเสริม ณ นคร ซึ่งเป็นนายทหารในกลุ่มพลเอกกฤษณ์ สีวะรา จากตำแหน่งเสนาธิการทหารบก มาดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบก²⁴ ซึ่งเป็นการปูทางให้พลเอกเสริม ณ นคร ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อจากพลเอกบุญชัย บำรุงพงศ์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2519

ปัญหาการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารในครั้งนี้ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนายทหารกลุ่มพลเอกกฤษณ์ สีวะรา กับพลเอกฉลาด หิรัญศิริ ซึ่งส่งผลให้นายทหารทั้งสองกลุ่มเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทหารที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มิได้เกิดจากการแย่งชิงอำนาจกันภายในกองทัพเท่านั้น หากแต่มีนักการเมืองเข้ามาแทรกแซงการจัดสรรอำนาจในกองทัพเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง จนทำให้ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทหารมีความรุนแรงมากขึ้น ในขณะที่อำนาจต่อรองทางการเมืองลดน้อยลง

2.1.4 ความตื่นตัวของระบอบประชาธิปไตย

การที่รัฐธรรมนูญมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างมาก ทำให้สังคมมีความตื่นตัวในเรื่องการพัฒนาประชาธิปไตย อันเป็นผลมาจากการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองในยุคเผด็จการทหาร ตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงคราม สมัยที่ 2 ภายหลังการรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2490 และความเข้มงวดมากขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในขณะที่ประชาธิปไตยได้รับการส่งเสริมอย่างมาก กลุ่มทหารได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงถึงการยึดครองอำนาจทางการเมืองเป็นเวลานาน และบทบาทของทหารในการปราบปรามประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ส่งผลให้

²² กฤษดิน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์,” หน้า 34.

²³ นรนิติ เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปัตย์ ความสำเร็จหรือความล้มเหลว (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), หน้า 95-96.

²⁴ กฤษดิน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์,” หน้า 35.

ภาพพจน์และการยอมรับของสังคมที่มีต่อกลุ่มทหารตกต่ำลงอย่างมาก²⁵ สถานการณ์เหล่านี้จึงเป็นตัวบังคับที่สำคัญให้กลุ่มทหารต้องลดบทบาททางการเมืองลง

ในช่วงที่กลุ่มทหารถูกผลักดันให้ถอยห่างจากการเมือง พร้อมกับการขยายตัวของประชาธิปไตย กลุ่มนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่เพิ่งได้ชัยชนะจากการต่อสู้กับผู้ปกครองเผด็จการทหารต่างตื่นตัวที่จะเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาได้มีบทบาทในการเผยแพร่ประชาธิปไตยและเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งกลุ่มนิสิตนักศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้ใช้แรงงานเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในกรณีค่าจ้างแรงงาน และการนัดหยุดงาน รวมทั้งเคลื่อนไหวร่วมกับกลุ่มชาวนา บทบาทของกลุ่มนิสิตนักศึกษาจึงถูกจับตามองโดยกลุ่มทหาร เนื่องจากแนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มนิสิตนักศึกษาถูกมองว่าเป็นแนวทางสังคมนิยม จึงเกิดการรวมตัวของมวลชนฝ่ายอนุรักษนิยม เช่น กลุ่มนวพล กลุ่มกระทิงแดง กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน และกลุ่มชมรมแม่บ้าน เป็นต้น รวมทั้งมีการจัดตั้งสถานีวิทยุเสรี เพื่อเคลื่อนไหวต่อสู้กับกลุ่มนิสิตนักศึกษาซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายก้าวหน้าในสังคม กลุ่มมวลชนฝ่ายอนุรักษนิยมที่จัดตั้งขึ้นนี้ล้วนแต่ถูกจัดตั้งโดยนายทหารกองอำนาจการรักษาสงบเรียบร้อยภายใน (กอ.รมน.)²⁶

นอกจากกลุ่มทหารจะถูกลดบทบาททางการเมืองลงแล้ว การเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังประชาธิปไตยและสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศยังส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของกลุ่มทหาร จากกรณีการเรียกร้องให้ประเทศสหรัฐอเมริกาถอนทหารออกจากประเทศไทย ซึ่งเป็นประเด็นสืบเนื่องมาจากเรือสินค้ามาฆาเกชของประเทศสหรัฐอเมริกาถูกรัฐบาลประเทศกัมพูชายึดระหว่างแล่นผ่านประเทศกัมพูชา รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจึงส่งทหารนาวิกโยธินเข้ามาที่ฐานทัพอากาศอู่ตะเภาเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 เพื่อใช้เป็นฐานที่มั่นในการยึดเรือสินค้าจากประเทศกัมพูชา ทั้งที่ก่อนหน้านี้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้แจ้งกับอุปทูตสหรัฐอเมริกา ซึ่งรักษาการแทนเอกอัครราชทูตแล้วว่ารัฐบาลไทยไม่ยินยอมให้ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ประเทศไทยเป็นฐานปฏิบัติการ โดยเด็ดขาด การกระทำของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงเป็นการรุกรานอธิปไตยของประเทศไทย หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชจึงทำหนังสือประท้วงต่อรัฐบาลสหรัฐอเมริกาทางด้านกลุ่มนิสิตนักศึกษาได้รวมตัวกันประท้วงการกระทำของประเทศสหรัฐอเมริกา และเรียกร้องให้ถอนทหารออกจากประเทศไทย ในเวลาต่อมารัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ตกลงที่จะถอนทหารออกจากประเทศไทยภายในวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2519 และเมื่อถึงกำหนดเวลาที่ต้องถอนทหารปรากฏว่ารัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชซึ่งเข้าบริหารประเทศต่อจากรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้ขยายเวลาการถอนทหารออกไปอีก 4 เดือน จึงสร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มนิสิตนักศึกษา

²⁵ สุรชาติ บำรุงสุข, ทหารกับการเมืองไทยในศตวรรษหน้า: พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง, หน้า 8.

²⁶ สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, การเมืองการปกครองไทย : ยุคเผด็จการ-ยุคปฏิรูป, หน้า 330-355.

รวมทั้งประชาชนทั่วไป และได้เกิดการชุมนุมและเดินขบวนประท้วงให้ประเทศสหรัฐอเมริกาถอนทหารออกจากประเทศไทย²⁷

ในขณะเดียวกันความพ่ายแพ้ของประเทศสหรัฐอเมริกาในสงครามเวียดนาม และระบอบคอมมิวนิสต์ได้ขยายเข้าไปยังประเทศลาว และประเทศกัมพูชา ทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกาต้องถอนตัวออกจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การถอนตัวของสหรัฐอเมริกาออกจากประเทศไทยส่งผลกระทบต่อกองทัพเป็นอย่างมาก เนื่องจากกองทัพไทยได้รับความช่วยเหลือทั้งทางด้านการวิชาการ และด้านอาวุธจากประเทศสหรัฐอเมริกามาโดยตลอดนับตั้งแต่สหรัฐอเมริกาเข้ามาเป็นผู้นำในการต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์²⁸ การถอนทหารสหรัฐอเมริกาออกจากประเทศไทยจึงเป็นการถอนความช่วยเหลือทางการทหารไปด้วย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของกองทัพไทย ดังนั้นนายทหารจึงไม่เห็นด้วยกับการเคลื่อนไหวต่อต้านสหรัฐอเมริกากของกลุ่มนิสิตนักศึกษา ปฏิบัติการของกลุ่มทหารต่อกรณีนี้มีกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) ซึ่งเป็นนายทหารระดับกลางเข้าร่วมด้วย โดยกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) ได้รวมตัวกันคัดค้านการถอนสถานีเรดาห์ออกจากประเทศไทย ภายหลังจากที่ประเทศสหรัฐอเมริกาถอนทหารออกจากประเทศไทย²⁹

นอกจากนี้การสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในสมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ทำให้มีความตื่นตัวที่จะศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในกลุ่มนิสิตนักศึกษา โดยมีการจัดนิทรรศการสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2519 ซึ่งกลุ่มทหารมองว่ากลุ่มนิสิตนักศึกษาเริ่มมีแนวความคิดไปในทางคอมมิวนิสต์ และเมื่อประกอบกับการถอนตัวของสหรัฐอเมริกา ทำให้กลุ่มทหารกลัวการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) จัดนิทรรศการวันประชาธิปไตยขึ้นในวันเดียวกับที่กลุ่มนิสิตนักศึกษาจัดนิทรรศการสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะยับยั้งกระแสซัดขั้วจัดของกลุ่มนิสิตนักศึกษาในขณะนั้น³⁰

ในขณะที่กลุ่มทหารพยายามต้านทานการเคลื่อนไหวของกลุ่มนิสิตนักศึกษา จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ซึ่งต้องเดินทางออกนอกประเทศภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้ขอเดินทางกลับเข้าประเทศไทย โดยจอมพลประภาส จารุเสถียรได้เดินทาง

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 253-263.

²⁸ กนกวลี ชูชัยยะ, “พัฒนาการทางความคิดของกลุ่มทหารอาชีพ พ.ศ. 2475-2524,” หน้า 177-178.

²⁹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ยังเดิร์กกับทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2525), หน้า 94-95.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 96.

กลับเข้ามาประเทศไทยในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2519 ทางศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย จึงได้จัดการชุมนุมใหญ่ที่สนามหลวง จนกระทั่งจอมพลประภาส จารุเสถียร ต้องเดินทางไปยัง ได้หวัน การชุมนุมจึงยุติลง ต่อมาในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2519 จอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่ง บรรพชาเป็นสามเณร ได้เดินทางจากประเทศสิงคโปร์กลับเข้ามาประเทศไทย และได้ทำการ อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดบวรนิเวศวิหาร การเดินทางกลับเข้ามาประเทศไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร ทำให้กลุ่มนิสิตนักศึกษาชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการให้จอมพลถนอม กิตติขจร เดินทางออกนอกประเทศ และต่อมาได้มีการเสนอให้รัฐบาลจำกัดที่อยู่ของจอมพลถนอม กิตติขจร³¹ ทั้งนี้กลุ่มนิสิตนักศึกษาบางส่วนเชื่อว่ากลุ่มราชครูซึ่งเป็นแกนนำพรรคชาติไทย และยังมี ความสัมพันธ์กับจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร อยู่เบื้องหลังการกลับเข้า ประเทศไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร เพื่อสร้างสถานการณ์ความวุ่นวายไว้ต่อรองตำแหน่ง ภายในกองทัพ³² จากปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นและรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช จึงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2519 อย่างไรก็ตาม พรรคการเมืองร่วมรัฐบาล ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคธรรม สังคม และพรรคสังคมนิยม ได้สนับสนุนให้หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง โดยหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ในวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2519

แต่การเคลื่อนไหวต่อต้านการกลับเข้าประเทศของจอมพลถนอม กิตติขจรก็เพิ่มมากยิ่งขึ้น กลุ่มนิสิตนักศึกษาได้ชุมนุมอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์รุนแรงเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และเป็นข้ออ้างให้กลุ่มทหารเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง

2.1.5 การรัฐประหาร 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

เหตุการณ์รุนแรงเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ส่งผลให้คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ซึ่งมีพลเรือเอกสัจจ ชลออยู่ เป็นหัวหน้าคณะได้เข้ายึดอำนาจการปกครองแผ่นดินจากรัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้นำ สถานการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในตอนเช้าของวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และภัยคอมมิวนิสต์มา เป็นเหตุผลในการยึดอำนาจ ทั้งที่พลเรือเอกสัจจ ชลออยู่ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหมในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช

³¹ สมบัติ ชำรงชัชวาลย์, การเมืองการปกครองไทย: ยุคเผด็จการ-ยุคปฏิรูป, หน้า 263-266.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 371.

แม้ว่าสถานการณ์ความวุ่นวายอันเนื่องมาจากภัยคอมมิวนิสต์จะถูกนำมาเป็นเหตุผลในการรัฐประหาร แต่ปัญหาความขัดแย้งภายในกองทัพก็เป็นปัจจัยสำคัญที่นำมาสู่การรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เมื่อปรากฏว่าก่อนหน้าที่พลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่จะนำคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เข้าทำรัฐประหาร พลเอกฉลาด หิรัญศิริ ได้ร่วมกับพรรคชาติไทย กลุ่มกระติงแดง และกลุ่มนวพล เตรียมที่จะทำการยึดอำนาจรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เนื่องจากรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ ถูกโจมตีจากกลุ่มการเมืองฝ่ายขวาวว่ามีแนวโน้มนโยบายที่เอนเอียงไปทางฝ่ายซ้าย และถูกโจมตีว่ามี รัฐมนตรีที่ฝักใฝ่คอมมิวนิสต์อยู่ในพรรคหลายคน³³ ดังนั้นพลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่จึงทำการรัฐประหาร ตัดหน้านายทหารกลุ่มดังกล่าว เพื่อกันไม่ให้พลเอกฉลาด หิรัญศิริสามารถกุมอำนาจได้สำเร็จ และส่งผลให้กลุ่มทหารภายใต้การนำของพลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ ขึ้นมามีอำนาจทางการเมือง ภายหลังจากการรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 นายธานินทร์ กรัยวิเชียร อดีตผู้พิพากษาศาลฎีกาได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่กับพลเอกฉลาด หิรัญศิริ ส่งผลให้ ภายหลังจากการรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินซึ่งขึ้นมากุมอำนาจการปกครองประเทศมีคำสั่งปลดพลเอกฉลาด หิรัญศิริออกจากราชการเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ด้วยเหตุผลว่าไม่ไปรายงานตัวต่อคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ซึ่งเป็นการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินที่ให้ไปรายงานตัวภายหลังการรัฐประหาร³⁴

จะเห็นได้ว่าในขณะที่ตำรวจ และกลุ่มมวลชนจัดตั้งฝ่ายขวาได้เข้ามาทำลายกลุ่มนิสิตนักศึกษา ด้วยการเข้าปราบปรามสลายการชุมนุมของกลุ่มนิสิตนักศึกษาเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และตามมาด้วยการจับกุมนิสิตนักศึกษาจำนวน 18 คน ในวันเดียวกันนั้น พลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ ก็ได้นำ คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง และการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ก็ได้ส่งผลให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ที่ถือได้ว่าเป็นความสำเร็จของการโค่นล้มเผด็จการทหาร และเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างมาก ลื่นสุดลง บทบาทของกลุ่มทหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 จึงส่งผลให้ประชาธิปไตยต้องหยุดชะงัก และอำนาจทางการเมืองกลับมาเป็นของกลุ่มทหาร

กล่าวได้ว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้ส่งผลให้กลุ่มทหารถูกลดบทบาททางการเมืองลง และเกิดการแบ่งกลุ่มของนายทหาร รวมทั้งเกิดปัญหาความขัดแย้งภายในกองทัพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของกลุ่มทหาร บทบาทและอำนาจทางการเมืองที่

³³ กฤษดิน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์,” หน้า 9.

³⁴ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์, ล้วนเป็นผมลิขิตชีวิตเอง, หน้า 102.

เปลี่ยนแปลงไปเป็นสิ่งที่กลุ่มทหารยังไม่สามารถยอมรับได้ ดังนั้นปัญหาคอมมิวนิสต์จึงถูกขยายให้มีความรุนแรงมากขึ้นเพื่อเป็นข้ออ้างให้ตำรวจ และกลุ่มมวลชนจัดตั้งฝ่ายขวาเข้าทำลายกลุ่มนิสิตนักศึกษา รวมทั้งการรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ของกลุ่มทหาร โดยจุดมุ่งหมายที่แท้จริงอยู่ที่การหยุดยั้งกลุ่มการเมืองนอกระบบราชการซึ่งเป็นกลุ่มพลังประชาธิปไตย และต้องการให้กลุ่มทหารกลับมามีบทบาททางการเมือง การรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 จึงส่งผลให้กลุ่มนักการเมืองรวมทั้งกลุ่มพลังประชาธิปไตยถูกลดบทบาททางการเมืองลง และเป็นการกลับมามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร

2.2 บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

ภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แม้ว่ารัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียรจะเป็นรัฐบาลพลเรือนแต่ก็ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหาร ดังที่นายธานินทร์ กรัยวิเชียรได้เคยกล่าวไว้ว่ารัฐบาลของตนนั้นเปรียบเสมือนเนื้อหอยที่มีคณะปฏิรูปการปกครองเป็นเปลือกหอยป้องกัน³⁵ การบริหารประเทศของรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียรที่ใช้นโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างสุดขั้ว และใช้มาตรการทางการเมืองแบบอำนาจนิยม โดยรัฐบาลมองการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพลังการเมืองต่างๆ ว่าเป็นภัยต่อสังคม จึงมีการออกกฎหมายเพื่อจำกัดการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มการเมืองต่างๆ ส่งผลให้รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียรถูกมองว่าเป็นพวกขวาจัด และเป็นเผด็จการพลเรือน นอกจากนี้รัฐบาลยังประกาศจะบริหารประเทศ 12 ปี มาตรการจำกัดสิทธิเสรีภาพเช่นนี้ทำให้กระแสต่อต้านรัฐบาลเพิ่มสูงมาก และได้ผลักดันให้กลุ่มพลังการเมืองฝ่ายก้าวหน้าที่เคยเคลื่อนไหวทางการเมืองออกไปเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมากขึ้น

การบริหารประเทศด้วยนโยบายที่แข็งกร้าวของรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร โดยไม่สนใจการทัดทานจากกลุ่มทหาร จึงทำให้หลายฝ่าย รวมทั้งนายทหารจำนวนมากไม่พอใจการทำงานของรัฐบาล³⁶ กระทั่งในวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2520 พลเอกฉลาด หิรัญศิริ ซึ่งถูกปลดออกจากราชการภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้นำกำลังทหารบกจากกองพลที่ 9 กาญจนบุรี และกองพลทหารราบที่ 19 กองพันที่ 1 กองพันที่ 2 และกองพันที่ 3 เข้าทำการยึดอำนาจรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร โดยกลุ่มผู้ก่อการได้เข้าควบคุมตัวพลเอกประเสริฐ ธรรมศิริ รองผู้บัญชาการทหารบก แล้วแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร ทั้งที่พลเอกประเสริฐ ธรรมศิริไม่ได้มีส่วนร่วม

³⁵ กฤษดิน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์,” หน้า 50.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

ในการเตรียมการรัฐประหาร โดยแกนนำในการรัฐประหารครั้งนี้ ได้แก่ พลเอกฉัตร หิรัญศิริ พันโทสนั่น ขจรประศาสน์ พันตรีวิศิษฐ์ ควบประดิษฐ์ พันตรีอัสวิน หิรัญศิริ และพันตรีบุญเลิศ แก้วประสิทธิ์³⁷

แต่คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินภายใต้การนำของพลเรือเอกสัจจ ชลออยู่ยังคงให้การสนับสนุนรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร รัฐบาลจึงสามารถปราบปรามคณะรัฐประหารได้เป็นผลสำเร็จ แกนนำคณะรัฐประหารถูกจับกุมในข้อหาคบคิด และพลเอกฉัตร หิรัญศิริ ผู้นำคณะรัฐประหารถูกตัดสินลงโทษประหารชีวิต³⁸ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ แกนนำกลุ่มกบฏ 26 มีนาคม พ.ศ. 2520 ได้กล่าวถึงสาเหตุที่คณะรัฐประหารต้องพ่ายแพ้และถูกจับกุมว่า “เกิดจากกำลังทหารที่นัดหมายกันไว้ว่าจะเข้าร่วมในการรัฐประหาร ไม่นำกำลังออกมาตามที่นัดหมายกันไว้”³⁹

เหตุการณ์กบฏ 26 มีนาคม พ.ศ. 2520 ยังได้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างนายทหารในคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินที่ทำการรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 กับพลเอกฉัตร หิรัญศิริ โดยการเข้ายึดอำนาจของพลเอกฉัตร หิรัญศิริเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2520 นอกจากจะเกิดจากความไม่พอใจในการบริหารงานของรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียรแล้ว ยังเป็นความพยายามที่จะล้มอำนาจของกลุ่มทหารในคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินซึ่งมีพลเรือเอกสัจจ ชลออยู่เป็นหัวหน้าคณะที่มีความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับพลเอกฉัตร หิรัญศิริ ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ยังปรากฏให้เห็นจากการปราบปรามกลุ่มกบฏ โดยแม้ว่าฝ่ายรัฐบาลจะพยายามหาทางประนีประนอมกับกลุ่มกบฏ ด้วยการที่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์เข้ามาเป็นผู้เจรจาให้คณะรัฐประหารยุติการเคลื่อนไหว และแลกเปลี่ยนให้แกนนำคณะรัฐประหารทั้ง 5 คน ได้แก่ พลเอกฉัตร หิรัญศิริ พันโทสนั่น ขจรประศาสน์ พันตรีวิศิษฐ์ ควบประดิษฐ์ พันตรีอัสวิน หิรัญศิริ และพันตรีบุญเลิศ แก้วประสิทธิ์ลี้ภัยไปยังไต้หวัน แต่กลับปรากฏว่าแกนนำกลุ่มกบฏทั้ง 5 คน ถูกจับกุมขณะอยู่บนเครื่องบินเพื่อเดินทางไปไต้หวัน และถูกตั้งข้อหาคบคิด ซึ่งพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ได้เล่าในภายหลังว่าพวกตนถูกหักหลัง⁴⁰ อย่างไรก็ตามเหตุการณ์กบฏ 26 มีนาคม พ.ศ. 2520 ก็ได้เริ่มปรากฏความขัดแย้งภายในคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน และกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) ขึ้นมามีบทบาทมากขึ้น

แม้ว่านายทหารในคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินจะให้การสนับสนุนรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียรในการปราบปรามกลุ่มกบฏ 26 มีนาคม พ.ศ. 2520 แต่นโยบายการบริหารประเทศที่แข็งกร้าว และการที่รัฐบาลไม่สนใจในทางอ้อมของกลุ่มทหาร ทำให้นายทหารในคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเริ่มต่อต้านรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียรอย่างรุนแรง และมีการยื่นหนังสือให้

³⁷ สยามจดหมายเหตุ 2,3 (31 มีนาคม 2520): 337.

³⁸ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์, ล้วนเป็นผมลิขิตชีวิตเอง, หน้า 178-179.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 126-127.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 147-156.

นายธานินทร์ กรัยวิเชียรปรับรัฐมนตรีบางคนออกจากตำแหน่ง แต่ชื่อเรียกเรื่องนี้ไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาล⁴¹ นายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) จึงเตรียมการเข้ายึดอำนาจรัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร และได้ติดต่อกับพลเอกเสริม ฅ นคร ผู้บัญชาการทหารบกให้เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร โดยเตรียมที่จะทำการรัฐประหารในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2520⁴² แต่เมื่อถึงวันที่นัดหมายพลเอกเสริม ฅ นคร ได้เปลี่ยนใจไม่เข้าร่วมก่อการ การรัฐประหารจึงต้องล้มเลิกไป พลตรีมัญญกฤต รูปขจร แกนนำกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก)⁴³ ได้เล่าถึงเหตุการณ์นี้ว่า

“...เวลานั้น พวกเราวางแผนกันไว้หลายอย่างไม่ว่าจะเป็นประจักษ์สว่างจิตร์ ปรีดี งามสุตร พัลลภ ปิ่นมณี ตอนนั้นมีกำลังอยู่หลายกองพันแล้ว เราตกลงกันว่า ผมกับประจักษ์จะวางกำลังยึดสถานที่ต่างๆ ส่วนพัลลภให้จับตัวท่านนายกฯ ธานินทร์ กรัยวิเชียร เมื่อตกลงกันอย่างนี้แล้ว ผมกับจำลองเข้าไปเรียนท่านพลเอกเสริม ฅ นคร ตอนนั้นท่านเป็นผู้บัญชาการทหารบกอยู่ ท่านก็เอากับเราด้วยโดยยอมเป็นหัวหน้าให้... ทว่า พลเอกเสริม ฅ นคร ท่านกลับลำไม่เล่นด้วยกับพวกเรา ผมจึงรีบสั่งให้พัลลภถอนกำลังกลับมาตั้งหลักที่ม.พัน 4 รอ. ที่ผมคุมกำลังอยู่... แต่เมื่อพลเอกเสริม ฅ นคร ให้เหตุผลต่าง ๆ นานาในครั้งนั้นที่เราเปิดเผยไม่ได้ งานนั้นต้องเลิกกันไป...”⁴⁴

แม้การรัฐประหารที่เตรียมการไว้จะไม่ได้เกิดขึ้น แต่กลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) ก็ยังพยายามล้มรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ในเวลาเดียวกันนี้แกนนำคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้แตกแยกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ และกลุ่มพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ กลุ่มพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ เป็นกลุ่มที่สืบทอดอำนาจมาจากพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ประกอบด้วย พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ พลอากาศเอกกมล เดชะตุงคะ พลเอกบุญชัย บำรุงพงศ์ พลเอกเสริม ฅ นคร พลโทอำนาจ คำริกาญจน์ และยังเชื่อมโยงไปยังนายทหารเรือที่ใกล้ชิดกับพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ได้แก่

⁴¹ กฤษดิน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์,” หน้า 49.

⁴² ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย, หน้า 97.

⁴³ พลตรีมัญญกฤต รูปขจร เดิมคือพันเอกมัญญ รูปขจร แกนนำกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) และแกนนำกบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 รวมทั้งกบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 ได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา และดำรงตำแหน่งประธานวุฒิสภาเมื่อปี พ.ศ. 2543-2546

⁴⁴ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์, ล้วนเป็นผมลิขิตชีวิตเอง, หน้า 195-196.

พลเรือเอกอมร ศิริกาเยะ พลเรือเอกกวี สิงหะ และพลเรือโทสถาปนีย์ เกยานนท์ ส่วนกลุ่มพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ประกอบด้วย พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ พลเอกเจริญ พงษ์พานิช พลเอกคำรณ ลีละศิริ พลเอกยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา พลเอกประลอง วีระปรีย์ และพลโทเทพ กรานเลิศ⁴⁵

โดยกลุ่มพลเรือเอกสงัด ชลออยู่มีแนวโน้มที่จะยังคงสนับสนุนรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร แต่กลุ่มพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ได้แสดงท่าทีต่อต้านรัฐบาลมากขึ้นเรื่อยๆ ดังที่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้กล่าวภายหลังจากที่เข้ารับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเมื่อปี พ.ศ. 2520 ว่า “กองทัพไม่ใช่เปลือกหอยที่คอยป้องกันให้แก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใด เพราะกองทัพนั้นเป็นเปลือกหอยที่คอยปกป้องสิ่งที่ยิ่งใหญ่อยู่แล้วคือ ชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์ และประชาชน”⁴⁶

กลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) จึงได้ร่วมมือกับนายทหารกลุ่มพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เตรียมการก่อรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 โดยภายหลังการรัฐประหารจะให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ปรากฏว่าพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ หัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ชิงทำการรัฐประหารก่อน ในนามคณะปฏิวัติ ซึ่งพลตรีมนูญกฤต รูปขจร ได้เล่าถึงเหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า

“...แม้แผนการทุกอย่างกำหนดไว้แล้ว และการปฏิบัติก็เริ่มไปแล้วในบางส่วน แต่ความไม่แน่นอนย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ ตอนนั้นดูเหมือนจะห้าโมงเย็นของวันที่ 20 ตุลาคม ผมได้รับโทรศัพท์จากพันโทพลตภ ปิ่นมณี บอกว่า พันโทจำลอง ศรีเมือง แจ้งมาบอกว่าแผนของเรารั่วเสียแล้ว พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน จึงทำตัดหน้าพวกเราเสียก่อน ไม่รู้ว่าท่านรู้มาได้อย่างไร...”⁴⁷

ดังนั้นกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) จึงนำกำลังเข้ายึดสถานที่ต่างๆร่วมกับคณะปฏิวัติ และเมื่อสามารถยึดอำนาจได้เป็นผลสำเร็จ กลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) จึงผลักดันให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

⁴⁵ กฤษดิน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์,” หน้า 14.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

⁴⁷ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์, ล้วนเป็นผมลิขิตชีวิตเอง, หน้า 198.

เลขาธิการคณะปฏิวัติขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี⁴⁸ ทั้งนี้ นายทหารในคณะปฏิวัติต่างสนับสนุนให้พลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ หัวหน้าคณะปฏิวัติขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

จะเห็นได้ว่าภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 กลุ่มทหารได้กลับเข้ามา มีบทบาททางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับการถูกจำกัดบทบาทของนักการเมือง และกลุ่มพลังประชาธิปไตยนอกระบบราชการ แม้ว่าในระยะแรกกลุ่มทหารจะไม่เข้ามา มีบทบาทในการปกครองประเทศโดยตรง แต่ได้แต่งตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ซึ่งเป็นพลเรือนเข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หากทว่าแท้จริงแล้วกลุ่มทหารก็ยังคงแทรกแซงอยู่เบื้องหลังการบริหารงานของรัฐบาลพลเรือนดังกล่าว และเมื่อปรากฏว่ารัฐบาลพลเรือนไม่ดำเนินการตามความต้องการของกลุ่มทหาร จึงได้เกิดการรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ซึ่งเป็นการกลับมา มีบทบาททางการเมืองโดยตรงของกลุ่มทหาร

2.3 บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

ภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เลขาธิการคณะปฏิวัติ และผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พร้อมกับการกลับเข้ามา มีบทบาททางการเมืองอย่างเปิดเผยของกลุ่มทหาร หลังจากที่ในสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร กลุ่มทหารต้องคอยแทรกแซงอยู่เบื้องหลัง คณะปฏิวัติได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 แล้วประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 ซึ่งได้เปิดโอกาสให้กลุ่มทหารเข้ามา มีบทบาททางการเมืองอย่างมาก โดยรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 ได้กำหนดโครงสร้างการบริหารปกครองประเทศเป็น 3 ส่วน ได้แก่ สถาบันนโยบายแห่งชาติ รัฐบาล และสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งสถาบันนโยบายแห่งชาติมีอำนาจอย่างมาก เนื่องจากได้กำหนดให้ประธานสถาบันนโยบายแห่งชาติเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีหรือให้นายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่ง⁴⁹ เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ⁵⁰ และยังให้สถาบันนโยบายแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐ และให้ความคิดเห็นแก่คณะรัฐมนตรีเพื่อการบริหารราชการแผ่นดินเป็นไป

⁴⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 200-201.

⁴⁹“รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520,” ราชกิจจานุเบกษา 94 (ฉบับพิเศษ) (9 พฤศจิกายน 2520): 11.

⁵⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

ตามแนวนโยบายแห่งรัฐอีกด้วย⁵¹ โดยสถานนโยบายแห่งชาติประกอบด้วยสมาชิกในคณะปฏิวัติจำนวน 24 คน มีพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ดำรงตำแหน่งประธานสถานนโยบายแห่งชาติ และพลอากาศเอกกมล เดชะตุงคะ ดำรงตำแหน่งรองประธานสถานนโยบายแห่งชาติ⁵² การกำหนดให้มีสถานนโยบายแห่งชาติซึ่งมีอำนาจเป็นอย่างมาก จึงทำให้กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาทสำคัญในการปกครองประเทศ

นอกจากกลุ่มทหารจะเข้ามามีบทบาททางการเมืองผ่านทางสถานนโยบายแห่งชาติแล้ว ก็ยังปรากฏว่าสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่แต่งตั้งเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520 ส่วนมากเป็นนายทหาร และการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ก็ปรากฏว่ามีนายทหารได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีจำนวน 9 คน จากรัฐมนตรีทั้งหมด 33 คน

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ก็ได้พยายามสร้างภาพจน์ความเป็นประชาธิปไตยเพื่อแสวงหาการยอมรับจากสังคม ด้วยการเปิดให้กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองต่างๆ ทั้งกลุ่มนิสิตนักศึกษา และกลุ่มผู้ใช้แรงงานสามารถแสดงความคิดเห็น รวมทั้งเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ หลังจากที่การเคลื่อนไหวของกลุ่มเหล่านี้ถูกปิดกั้นในสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร นอกจากนี้รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ยังได้ประกาศนิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำผิดให้เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2521⁵³ หลังจากที่ได้ประกาศนิรโทษกรรมผู้ต้องหากบฏ 26 มีนาคม พ.ศ. 2520 เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2520⁵⁴ ตามที่ได้ตกลงกับกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) ที่สนับสนุนให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี⁵⁵ ซึ่งนับเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดทางการเมือง

สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใช้แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 ที่ถูกยกเลิกโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน กระทั่งในปี พ.ศ. 2521 จึงประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้ง และสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้ง โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ นอกจากนี้ยังกำหนดให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นรองประธานรัฐสภา ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมือง ดังปรากฏว่าการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาชุดแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ที่แต่งตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

⁵³ กฤษดิน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์,” หน้า 65.

⁵⁴ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์, ล้วนเป็นผมลิขิตชีวิตเอง, หน้า 203.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 197.

นายทหารได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่เป็นฐานอำนาจทางการเมืองให้แก่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

แต่การที่สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญโดยมากแต่งตั้งจากนายทหารและบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มทหาร จึงทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ให้อำนาจแก่วุฒิสภาซึ่งเป็นสภาที่มาจากการแต่งตั้งเป็นอย่างมาก โดยการให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา ส่งผลให้ประธานวุฒิสภาเป็นผู้เสนอชื่อนายกรัฐมนตรี และวุฒิสภามีฐานะเหนือกว่าในการประชุมร่วมระหว่างวุฒิสภากับสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ยังให้สมาชิกวุฒิสภาประชุมร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการพิจารณาอนุมัติร่างกฎหมายที่คณะรัฐมนตรีเห็นว่า เป็นร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับความมั่นคง และได้รับความเห็นชอบจากประธานรัฐสภาว่าเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความมั่นคง และการอนุมัติพระราชกำหนดต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจรวมทั้งความพยายามที่จะควบคุมสภาผู้แทนราษฎร อีกทั้งข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิกได้⁵⁶

จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ได้เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มทหารเป็นอย่างมาก โดยได้เปิดโอกาสให้กลุ่มทหารสามารถเข้าแทรกแซงทางการเมืองได้อย่างสะดวก โดยเฉพาะการให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา ซึ่งเท่ากับทำให้กลุ่มทหารสามารถควบคุมการปฏิบัติงานของสภาผู้แทนราษฎรได้

นอกจากนี้ยังคงให้อำนาจกับวุฒิสภาในการประชุมร่วมกับสภาผู้แทนราษฎรอีก 4 กรณี โดยได้กำหนดไว้ในบทเฉพาะกาล ซึ่งจะยังมีผลใช้บังคับในปีแรกของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และจะสิ้นสุดภายหลังจากที่สิ้นสุดระยะเวลาการใช้บทเฉพาะกาล โดยในมาตรา 203 ของบทเฉพาะกาลได้บัญญัติเกี่ยวกับการประชุมร่วมกันของสองสภา ดังนี้

“ในวาระเริ่มแรกเมื่อใช้รัฐธรรมนูญนี้แล้ว นอกจากกรณีที่บัญญัติไว้

ในมาตรา 143 การดำเนินการดังต่อไปนี้ให้กระทำในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาด้วย

1. การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ
ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมและร่างพระราชบัญญัติโอน
งบประมาณรายจ่าย

⁵⁶พิระศักดิ์ จันทวรินทร์, “บทบาททางการเมืองของวุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทยชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 82-83.

2. การเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 137

3. การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่คณะรัฐมนตรีแจ้งว่า เป็นร่างพระราชบัญญัติสำคัญอันเกี่ยวกับความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ หรือเศรษฐกิจของประเทศ และประธานรัฐสภาเห็นชอบด้วย

4. การพิจารณาพระราชกำหนดตามมาตรา 157 และมาตรา 158

ทั้งนี้ โดยให้สมาชิกวุฒิสภามีสิทธิเช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่จะเข้าชื่อหรือร่วมเข้าชื่อในการขอเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 137 ไม่ได้ และกล่าวสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาที่ระบุไว้ในมาตรา 133 มาตรา 137 วรรคสอง และวรรคสาม มาตรา 157 และมาตรา 158 ให้หมายถึงรัฐสภา⁵⁷

กระนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ก็พยายามจำกัดการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร โดยห้ามไม่ให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี แต่อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวก็ยังไม่มียกเว้นผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากอยู่ในระหว่างการใช้บทเฉพาะกาลที่จะสิ้นสุดในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 ซึ่งในบทเฉพาะกาลได้ยกเว้นบางมาตราให้ยังไม่มียกเว้นผลบังคับใช้ โดยมาตราที่ยังไม่มีผลบังคับใช้จะเป็นมาตราที่จำกัดบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร ซึ่งมาตรา 204 ในบทเฉพาะกาลยังคงให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีได้⁵⁸

จึงกล่าวได้ว่าในช่วงเวลาที่บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มีผลบังคับใช้กลุ่มทหารสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้อย่างมาก โดยวุฒิสภาซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มทหารมีบทบาทและอำนาจเทียบเท่ากับสภาผู้แทนราษฎร อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้

⁵⁷มาตรา 133 การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณและการแปรญัตติ

มาตรา 137 การเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ

มาตรา 143 การประชุมร่วมกันของรัฐสภา

มาตรา 157 การตราพระราชกำหนดในกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วน ในอันจะรักษาความปลอดภัยของประเทศหรือความปลอดภัยสาธารณะ หรือความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือปกป้องภัยพิบัติสาธารณะ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

มาตรา 158 พระราชกำหนดเกี่ยวกับภายใน

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, นิติบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2521

(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2531), หน้า 257, 264, 278-279, 309-310 และ 393.

⁵⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 386-387.

ข้าราชการประจำสามารถเข้ามามีบทบาทในการบริหารประเทศ เป็นผลให้กลุ่มทหารเข้ามา มีบทบาททางการเมืองเทียบเท่ากับสภาผู้แทนราษฎรและยังมีบทบาทในการควบคุมการปฏิบัติงานของสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย

การกำหนดให้มีบทเฉพาะกาลเพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารเข้ามา มีบทบาททางการเมือง ทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ถูกมองว่าร่างขึ้นมาเพื่อให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ยังคงสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีภายหลังการเลือกตั้ง หรือกล่าวได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นมาเพื่อปูทางทางการเมืองให้แก่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ รวมทั้งให้กลุ่มทหารเข้ามา มีอำนาจทางการเมือง การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ยังคงเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารเข้ามา มีบทบาททางการเมืองอย่างสูง ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกขนานนามว่า “รัฐธรรมนูญฉบับหมาเมิน” ซึ่งส่งผลให้การเมืองไทยเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ

2.4 การกลับมา มีบทบาทของนักการเมืองภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 จะเปิดทางให้กลุ่มทหารเข้ามา แทรกแซงทางการเมือง แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็นำมาสู่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 ซึ่งได้กระทบต่ออำนาจทางการเมืองของกลุ่มทหาร โดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 ได้ส่งผลให้นักการเมืองกลับเข้ามา มีบทบาททางการเมือง ซึ่งนักการเมืองเหล่านี้ นอกจากจะเป็นนักการเมืองอาชีพแล้ว ยังมีนักธุรกิจจำนวนมากทั้งในกรุงเทพฯ และในท้องถิ่นที่เข้ามาสู่วงการเมืองโดยการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร⁵⁹ และมีจำนวนมากได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร⁶⁰ (การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 อยู่ในระหว่างการใช้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ซึ่งพระราชบัญญัติพรรคการเมืองยังไม่มีผลบังคับใช้ ดังนั้นพรรคการเมืองจึงรวมกลุ่มเป็นกลุ่มพรรคการเมือง) ซึ่งกลุ่มพรรคกิจสังคม และกลุ่มพรรคชาติไทยอันเป็นพรรคที่มีฐานมาจากกลุ่มนักธุรกิจ ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นอันดับที่หนึ่ง

⁵⁹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ตรีศวิน, 2539), หน้า 573-584

⁶⁰ วิสุทธิ์ ธรรมวิริยะวงศ์, “ชนชั้นนำทางธุรกิจกับการเมืองไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีการเข้ามา มีบทบาททางการเมืองโดยตรง,” (สารนิพนธ์ปริญญาโท สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 14.

และอันดับที่สอง โดยกลุ่มพรรคกิจสังคมได้ 82 ที่นั่ง และกลุ่มพรรคชาติไทยได้ 38 ที่นั่ง ส่วนกลุ่มพรรคประชาธิปไตยได้ 34 ที่นั่ง⁶¹

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้มีนักการเมืองที่มีภูมิลำเนาจากนักธุรกิจได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นจำนวนมาก โดยสังกัดกลุ่มพรรคกิจสังคม เช่น นายประมวล สภาวสุ นายมนตรี พงษ์พานิช นายโกศล ไกรฤกษ์ นายปรีดา พัฒนถาบุตร นายบรม ดันเถียร นายไพโรจน์ ชัยพร เป็นต้น สังกัดกลุ่มพรรคชาติไทย เช่น พลตรีประมาธ อติเรกสาร พลตรีศิริ สิริโยธิน (พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ไม่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งนี้) นาวาอากาศโททินกร พันธุ์กระวี นายเสนาะ เทียนทอง นายชูชีพ หาญสวัสดิ์ นายประภัตร โพธสุธน นายสุรพันธ์ ชินวัตร เป็นต้น⁶²

นอกจากนี้ยังมีพรรคการเมืองที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มนักธุรกิจอีกพรรคหนึ่ง ได้แก่ กลุ่มพรรคเสรีธรรม ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของนักธุรกิจในกรุงเทพฯ แกนนำของพรรคประกอบด้วย นายบุญยั้ง นันทาภิวัดน์ นายประสิทธิ์ ณรงค์เดช และนายเกษม จาคิกวนิช เป็นต้น⁶³ โดยในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 มีสมาชิกที่เป็นนักธุรกิจได้รับการเลือกตั้ง เช่น นายประสิทธิ์ ณรงค์เดช อีกทั้งยังมีนักการเมืองที่มีพื้นฐานมาจากนักธุรกิจ แต่ไม่ได้สังกัดกลุ่มพรรคการเมือง เช่น นายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นต้น⁶⁴

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 จึงไม่ใช่เป็นเพียงการทำให้นักการเมืองได้กลับมามีบทบาททางการเมืองเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่นักธุรกิจทั้งในกรุงเทพฯ และในท้องถิ่นจำนวนมากได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง กระนั้นก็ตาม นักการเมืองเหล่านี้ก็ไม่อาจมีบทบาททางการเมืองได้มากนัก เนื่องจากภายหลังการเลือกตั้ง พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ได้จัดตั้งรัฐบาล ด้วยการรวบรวมเสียงสนับสนุนจากพรรคการเมืองเสียงข้างน้อยในสภาผู้แทนราษฎร และเสียงสนับสนุนจากสมาชิกวุฒิสภา โดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การที่รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์เป็นรัฐบาลเสียงข้างน้อยในสภาผู้แทนราษฎร จึงทำให้รัฐบาลให้ความสำคัญกับวุฒิสภาซึ่งแต่งตั้งมาจากนายทหารและข้าราชการประจำมากกว่าสภาผู้แทนราษฎร

การที่รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ไม่ให้ความสำคัญกับสภาผู้แทนราษฎร ทำให้รัฐบาลถูกต่อต้านจากพรรคการเมืองเสียงข้างมาก ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลก็ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจที่รัฐบาลไม่สามารถจะแก้ไขได้ ทั้งปัญหาการขึ้นราคาค่าไฟฟ้า และราคาน้ำมันที่เพิ่ม

⁶¹ กฤษติน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์,” หน้า 89.

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 159-157.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 96-97.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 159-157.

สูงขึ้นไป อันเนื่องมาจากราคาน้ำมันในตลาดโลกสูงขึ้น พรรคการเมืองและกลุ่มพลังการเมืองต่างๆ จึงเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล ทำให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ต้องทำการปรับคณะรัฐมนตรี แต่กระนั้นก็ยังถูกพรรคการเมืองยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ ส่งผลให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 ก่อนที่พรรคการเมืองจะอภิปรายไม่ไว้วางใจในวันเดียวกันนั้น

ช่วงเวลาก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทหารเป็นกลุ่มบุคคลที่ครองอำนาจทั้งทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ จนกระทั่งภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กลุ่มทหารต้องถอยออกมาจากอำนาจทางการเมือง แล้วเปิดทางให้แก่นักการเมืองและกลุ่มพลังทางการเมืองต่างๆ เข้ามาเคลื่อนไหวทางการเมือง แต่เมื่อคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินภายใต้การนำของพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ได้เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 กลุ่มทหารได้เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการเมืองไทยเรื่อยมา ในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ทหารเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางการเมืองอย่างสูง โดยได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภานโยบายแห่งชาติ สมาชิกวุฒิสภา และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี แต่ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 อำนาจทางการเมืองของกลุ่มทหารเริ่มถูกกระทบกระเทือน เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้ง และนำมาสู่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522⁶⁵ ซึ่งการเลือกตั้งที่มีขึ้นนี้เป็นการเปิดทางให้นักการเมืองกลับมามีบทบาทอย่างมากในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พร้อมกับกระแสการเรียกร้องประชาธิปไตย และการเรียกร้องให้ทหารเลิกแทรกแซงทางการเมือง

2.5 การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เกิดเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2463 ที่จังหวัดสงขลา เป็นบุตรคนที่ 6 ของหลวงวิจิตทัตถกรรม (บึ้ง) และนางอ้อด ติณสูลานนท์ ซึ่งเป็นชาวนครศรีธรรมราช พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เริ่มการศึกษาที่โรงเรียนมหาวชิราวุธสงขลา จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากนั้นเข้ามาศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 และเข้าศึกษาที่โรงเรียนเทคนิทหารบก เมื่อปี พ.ศ. 2481 (ปัจจุบันคือโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า) โดยเลือกเหล่าทหารม้า⁶⁶ ในขณะที่ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนเทคนิทหารบกนั้น เพื่อนร่วมรุ่นของพลเอกเปรม

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14-20.

⁶⁶ มุถุนิธิรัฐบุรุษ, รัฐบุรุษชื่อเปรม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549), หน้า 29-41.

ดิณสุลต่านนท์ ได้แก่ พลเอกสัณฑ์ จิตรปฏิมา พลเอกประจวบ สุนทรางกูร พลเอกสายหยุด เกิดผล พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์ และพลตรีสุตสาย หัสดิน เป็นต้น⁶⁷ ในพ.ศ. 2495 พลเอกเปรม ดิณสุลต่านนท์ ได้รับทุนของกองทัพบกไปศึกษาที่โรงเรียนยานเกราะของกองทัพบกสหรัฐอเมริกาที่ฟอร์ตนอกซ์ รัฐเคนตักกี สหรัฐอเมริกา ในหลักสูตรผู้บังคับกองร้อย และในปี พ.ศ. 2496 เข้าศึกษาที่โรงเรียนยานเกราะสหรัฐอเมริกา ในหลักสูตรผู้บังคับกองพัน เมื่อกลับมาได้รับตำแหน่งเป็นอาจารย์แผนกวิชาทหาร กองการศึกษา โรงเรียนยานเกราะ กองพลน้อยทหารม้า ต่อมาในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2497 ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บังคับกองพันที่ 5 กรมทหารม้าที่ 2 และเป็นอาจารย์แผนกวิชาทหาร กองการศึกษา โรงเรียนยานเกราะ กองพลน้อยทหารม้า ต่อมาในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2501 ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการ โรงเรียนทหารม้ายานเกราะ ศูนย์การทหารม้า⁶⁸ และในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2511 ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการศูนย์การทหารม้าในตำแหน่งพลตรี

พลเอกเปรม ดิณสุลต่านนท์รับผิดชอบงานสายทหารม้ามาโดยตลอด แต่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักเมื่อมาดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพภาคที่ 2 ที่จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากได้เริ่มปรับเปลี่ยนนโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์จากการทหารนำการเมือง มาเป็นนโยบายการเมืองนำการทหาร ด้วยการก่อตั้งหน่วยอาสาสมัครประจำท้องถิ่นขึ้น ได้แก่ ไทยอาสาป้องกันชาติ (ทส.ปช.) อาสาป้องกันหมู่บ้าน (อส.ป.) และโครงการเสือป่าภูพาน ที่มุ่งใช้กองกำลังขนาดเล็กที่เคลื่อนที่เร็วเข้าสกัดกั้นการเคลื่อนไหวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้ยังดำเนินนโยบายปิดป่า โดยมีวัตถุประสงค์จะตัดการติดต่อระหว่างฝ่ายคอมมิวนิสต์กับชาวบ้าน บทบาทเหล่านี้ส่งผลให้พลเอกเปรม ดิณสุลต่านนท์เป็นที่รู้จักมากขึ้น⁶⁹

นอกจากบทบาทในกองทัพแล้ว พลเอกเปรม ดิณสุลต่านนท์ก็ได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง โดยพลเอกเปรม ดิณสุลต่านนท์เริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับวงการเมืองภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 พ.ศ. 2501 ด้วยการได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 ซึ่งในขณะนั้นยังมีศเป็นพันเอกเปรม ดิณสุลต่านนท์ ดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการ โรงเรียนทหารม้ายานเกราะ ศูนย์การทหารม้า โดยนายทหารหนุ่มรุ่นเดียวกับพลเอกเปรม ดิณสุลต่านนท์ที่ได้รับการแต่งตั้งในครั้งนี้ด้วย ได้แก่ พันตรีกีวี สุทัศน์ ณ อยุธยา ซึ่งต่อมามีบทบาทในสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา พันเอกประเสริฐ ธรรมศิริ ต่อมาดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบก

⁶⁷“เปรม ดิณสุลต่านนท์ เส้นทางนายกรัฐมนตรี,” สยามนิกร 3,142 (15 มีนาคม 2523): 10.

⁶⁸สรวง วงศ์สุวรรณเลิศ, พล.อ.เปรม ดิณสุลต่านนท์ รัฐบุรุษคู่แผ่นดิน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พระอาทิตย์, 2545), หน้า 61-74.

⁶⁹“เปรม ดิณสุลต่านนท์ เส้นทางนายกรัฐมนตรี,” สยามนิกร 3,142: 10-11.

พันเอกพร ชนภูมิ ต่อมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พันเอกประลอง วีระปรีดิ์ ต่อมาดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารบก และถูกย้ายไปประจำสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม พันตรีประหยัด รอดโพธิ์ทอง ต่อมาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลทหารม้า พันโทประยูทธ จารุมณี ต่อมาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พันเอกประจวบ สุนทรางกูร ต่อมาดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในสมัยรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พันเอกยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา ต่อมาดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 แม่ทัพกองทัพภาคที่ 3 และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พันเอกแสวง จามรจันทร์ ต่อมาดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพภาคที่ 2 ต่อจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์⁷⁰

หลังจากการดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาว่ารัฐธรรมนูญใน พ.ศ. 2502 แล้ว ในวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2511 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา จากจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด 120 คน การดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาในครั้งนี้เป็นช่วงที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการศูนย์การทหารม้า และรองผู้บังคับการจังหวัดทหารบก สระบุรี⁷¹

ต่อมาเมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารสูงสุดทำการรัฐประหารตนเอง เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ส่งผลให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ซึ่งกำหนดให้มีสภาเพียงสภาเดียวเรียกว่าสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ต่อมาในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองแม่ทัพกองทัพภาคที่ 2⁷² และเมื่อพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ นำคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเข้ายึดอำนาจรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ในฐานะแม่ทัพกองทัพภาคที่ 2 ก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน⁷³ การได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ตลอดจนการเข้าร่วมกับคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ส่งผลให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ต้องเข้า

⁷⁰เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อำนาจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2545), หน้า 45-47.

⁷¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 59-60.

⁷²เรื่องเดียวกัน, หน้า 61-62.

⁷³เสวี บัวแก้ว, “บทบาทผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2526),”

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 37.

มาเกี่ยวข้องกับการเมืองมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการวางรากฐานทางการเมืองที่สำคัญที่จะส่งเสริมให้พลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ เข้ามาสู่วงการเมือง

ภายหลังเหตุการณ์กบฏเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2520 ซึ่งนำโดยพลเอกฉลาด หิรัญศิริได้ก่อการยึดอำนาจรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร พลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ ได้ย้ายจากตำแหน่งแม่ทัพกองทัพภาคที่ 2 จังหวัดนครราชสีมา มาดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ในการโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ. 2520⁷⁴

เมื่อพลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ นำคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินก่อการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 พลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ในฐานะแม่ทัพกองทัพภาคที่ 2 ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน⁷⁵ ภายหลังจากที่คณะรัฐประหารยึดอำนาจสำเร็จ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เลขาธิการคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งรัฐบาลพลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งดูแลกรมตำรวจและงานด้านความมั่นคงภายในในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ การที่พลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยนี้ เนื่องจากมีความสนิทสนมกับพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ดังนั้นพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์จึงใช้พลเอกเปรม ดิณสุตานนท์เป็นหนึ่งในบุคคลที่จะค้ำยันเสถียรภาพของรัฐบาล นอกจากนี้ใน พ.ศ. 2521 พลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ยังได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกแทนพลเอกเสริม ณ นคร ที่ถูกเลื่อนไปดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด⁷⁶ เนื่องจากพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ต้องการให้พลเอกเปรม ดิณสุตานนท์คุมกำลังกองทัพเพื่อสนับสนุนเสถียรภาพของรัฐบาล แต่สิ่งเหล่านี้กลับเป็นผลดีแก่พลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ในการสร้างสมอำนาจและสร้างฐานอำนาจทางการเมืองให้กับตนเอง

ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก พลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ ได้แต่งตั้งโยกย้ายนายทหารที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับตนไปดำรงตำแหน่งที่สำคัญในกองทัพ โดยในการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ. 2522 พลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ได้ย้ายพลเอกสัณฑ์ จิตรปฎิมา ซึ่งสนิทสนมกับพลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ จากตำแหน่งเสนาธิการทหารบก มาดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบก เพื่อเป็นการวางตัวให้พลเอกสัณฑ์ จิตรปฎิมาขึ้นมาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อจากพลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ที่จะเกษียณอายุราชการใน พ.ศ. 2523 ทั้งที่ก่อนหน้านี้มีข่าวว่าจะให้พลเอกสัณฑ์ จิตรปฎิมาย้ายไปอยู่กระทรวงกลาโหม เพื่อให้พลเอกทวนทอง สุวรรณทัต

⁷⁴“เปรม ดิณสุตานนท์ เส้นทางนายกรัฐมนตรี้,” สยามนิกร 3,142: 11.

⁷⁵เสวี บัวแก้ว, “บทบาทผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ (พ.ศ. 2523-2526),” หน้า 37.

⁷⁶“เปรม ดิณสุตานนท์ เส้นทางนายกรัฐมนตรี้,” สยามนิกร 3,142: 12.

เสนาธิการทหาร มาดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารบก เพื่อก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ต่อจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ใน พ.ศ. 2523 ซึ่งจะเป็นการรักษาฐานอำนาจในกองทัพให้กับ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์⁷⁷ แต่การย้ายพลเอกสัณฑ์ จิตรปฎิมาในครั้งนี้กลับเป็นการสร้างฐาน อำนาจในกองทัพให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เนื่องจากพลเอกสัณฑ์ จิตรปฎิมา เพื่อนร่วมรุ่น ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะได้ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก⁷⁸

นอกจากนี้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ยังได้ย้าย พลโทปิ่น ชรรณศรี แม่ทัพกองทัพภาคที่ 4 ซึ่งใกล้ชิดกับพลเอกเสริม ฒ นคร ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ให้มาดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 รวมทั้งได้ย้ายพลโทชำนาญ นิลวิเศษ ปลัดบัญชาการกระทรวงกลาโหม “โอดด์เดิร์ก” ผู้ใกล้ชิดกับพลเอกเสริม ฒ นคร และพลเอกบุญชัย บำรุงพงศ์ มาดำรงตำแหน่งรองเสนาธิการทหารบก⁷⁹ การโยกย้ายนี้ถือ เป็นการประนีประนอมและประสานผลประโยชน์กับกลุ่มของพลเอกเสริม ฒ นคร อันเป็นการ แสวงหาการสนับสนุนจากนายทหารในกลุ่มของพลเอกเสริม ฒ นคร ซึ่งเป็นการสร้างฐานอำนาจ ทางทหารให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์อีกทางหนึ่ง

ในขณะที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์กำลังสร้างฐานอำนาจในกองทัพก็ได้รับการแต่งตั้งให้ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมแทนพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ในรัฐบาล เกรียงศักดิ์สมัยที่ 2 เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2522⁸⁰ การเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหมในครั้งนี้ ทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์สามารถสร้างฐานอำนาจในกองทัพให้ เป็นปีกแผ่นมากขึ้น

นอกจากฐานอำนาจทางทหารแล้ว พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ยังได้รับการยอมรับจาก สมาชิกวุฒิสภา โดยเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้านและสมาชิกวุฒิสภาบางส่วน อีกทั้งยัง ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหารหนุ่ม และกลุ่มทหารประชาธิปไตย ฐานสนับสนุนทางการเมือง เหล่านี้ เมื่อรวมกับฐานอำนาจทางทหาร ส่งผลให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์กลายเป็นหัวอำนาจที่ สำคัญทางการเมือง⁸¹ และเมื่อสถานการณ์ทางการเมืองของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ไม่ มั่นคง เนื่องจากปัญหาต่างๆ ที่รุมเร้ารัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงได้รับการคาดหมายให้เป็น

⁷⁷“โยกย้ายทหาร เอกภาพสองนายพล,” สยามนิกร 3,120 (15 ตุลาคม 2522): 11.

⁷⁸เรื่องเดียวกัน, 12-14.

⁷⁹เรื่องเดียวกัน, 12.

⁸⁰“เปรม ติณสูลานนท์ เส้นทางนายกรัฐมนตรื,” สยามนิกร 3,142: 13.

⁸¹“เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จนตรอก?,” สยามนิกร 3,137 (9 กุมภาพันธ์ 2523): 9-10.

ผู้หนึ่งที่จะขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากการยอมรับว่าเป็นผู้นำกองทัพที่มีความซื่อสัตย์สุจริต และได้รับการยอมรับจากสถาบันพระมหากษัตริย์⁸²

เมื่อพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 สมาชิกสภาได้ประชุมกันเพื่อเลือกผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยมีผู้ได้รับการเสนอชื่อ 3 คน ได้แก่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พลเอกเสริม ฦ นคร และหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งผลปรากฏว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้รับการเลือกจากรัฐสภาให้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 โดยได้คะแนน 395 คะแนน จากจำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 496 คน แบ่งเป็นคะแนนจากสมาชิกวุฒิสภา 200 คะแนน และจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 195 คะแนน ในขณะที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้คะแนน 80 คะแนน แบ่งเป็นคะแนนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 79 คะแนน และจากสมาชิกวุฒิสภา 1 คะแนน⁸³ ส่วนพลเอกเสริม ฦ นคร ได้ขอลอนตัว จะเห็นได้ว่าการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้รับการวางรากฐานมาอย่างดีและมั่นคง โดยสร้างฐานอำนาจทั้งในกองทัพและในรัฐสภา จนกระทั่งสามารถขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้ส่งผลกระทบต่อกองทัพเป็นอย่างมาก โดยนอกจากจะทำให้กลุ่มผู้ปกครองเผด็จการทหารต้องสิ้นสุดอำนาจลงแล้ว ยังได้ส่งผลให้ความขัดแย้งภายในกองทัพปรากฏออกมาอย่างชัดเจน เนื่องจากไม่มีผู้นำที่สามารถรวมศูนย์อำนาจภายในกองทัพได้อย่างเบ็ดเสร็จ กลุ่มทหารจึงแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่นายทหารระดับนายพันได้เข้ามามีบทบาททั้งในกองทัพ และในทางการเมือง โดยนายทหารกลุ่มต่างๆที่รวมตัวกันขึ้นภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้กลายมาเป็นกลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญทางการเมืองในเวลาต่อมา เมื่อกลุ่มทหารกลับมามีบทบาททางการเมืองภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นอกจากนี้สภาพการเมือง และความไม่เป็นเอกภาพในกองทัพภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้ส่งผลให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่กระนั้นก็ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 และ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 ได้ส่งผลให้นักการเมืองได้กลับมา มีบทบาท ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

⁸²มงคล ไชยเทพ, “กุศโลบายในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (2523-2531),” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536), หน้า 30.

⁸³เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

บทที่ 3

บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์-เหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524

การศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยจะพบว่า ทหารเป็นกลุ่มบุคคลที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองมาโดยตลอด หากนับตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ทหารเป็นกลุ่มที่เข้ามามีอำนาจทางการเมืองเป็นส่วนมาก ทั้งการเข้ามามีอำนาจโดยตรง และการแทรกแซงอยู่เบื้องหลัง จะมีเพียงช่วงเวลาเล็กน้อยเท่านั้นที่พลเรือนสามารถขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองได้อย่างแท้จริง โดยปราศจากการแทรกแซงจากทหาร เมื่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 ในขณะเดียวกับที่สภาพทางการเมืองของไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น จนส่งผลกระทบต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร แต่ในเวลาเดียวกันการเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารก็ได้ส่งผลกระทบต่อกลับมาสู่การเมืองไทยเช่นกัน

3.1 กลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญภายหลังการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์

กลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์แบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม และบทบาทของทหารแต่ละกลุ่มได้ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศ ความแตกแยกภายในกองทัพจนทำให้ทหารแบ่งออกเป็นหลายกลุ่มนี้ เกิดขึ้นเนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองของไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เป็นผลให้ผู้ผู้นำในกองทัพไม่สามารถที่จะกุมอำนาจทั้งหมดไว้ได้ นายทหารจึงมีการแตกแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆที่มีความแตกต่างทางด้านแนวความคิด ความแตกแยกในกลุ่มทหารเหล่านี้ปรากฏอย่างชัดเจนในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อันเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มทหารมีความขัดแย้งกันอย่างมาก และจะส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศ กลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญภายหลังการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้แก่

3.1.1 กลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก)

กลุ่มทหารหนุ่มก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2516 เริ่มจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาภายในกองทัพบก และผลกระทบทางการเมืองที่มีต่อกองทัพรวมทั้งต่อคณะทหาร โดยส่วนรวมภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยเป็นการพูดคุยระหว่างนายทหารยศนายพันระดับคุมกำลังรบของกองทัพ ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมรุ่นนักเรียนนายร้อยทหารบกพร้อมสถาบัน โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (หลักสูตรเวสปอยต์) รุ่น 7 จบการศึกษาเมื่อปี พ.ศ. 2503 ในระยะแรกเป็นการปรับทุกข์เกี่ยวกับภาวะของผู้นำในกองทัพบก ซึ่งนายทหารกลุ่มนี้เห็นว่าผู้นำทหารระดับสูงไม่เอาใจใส่ในการพัฒนากองทัพ เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองและการค้ามากจนเกินไป จนมีผลทำให้กองทัพอ่อนแอและถูกวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลภายนอกกองทัพ ทำให้กองทัพเสื่อมคุณค่าและเกียรติภูมิ¹

ในระยะแรกกลุ่มทหารหนุ่มเป็นการรวมตัวของนายทหารยศนายพัน 6 นาย ได้แก่ พันตรีมัญญู รูปขจร ขณะนั้นสังกัดกองพันทหารม้าที่ 4 พันตรีจำลอง ศรีเมือง ขณะนั้นสังกัดกองแผนและโครงการศูนย์วิจัยและพัฒนาการทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด พันตรีชูพงศ์ มัทวพันธ์ ขณะนั้นสังกัดกรมทหารม้าที่ 1 พันตรีชาญบูรณ์ เพ็ญตระกูล ขณะนั้นสังกัดกรมทหารราบที่ 1 พันตรีแสงศักดิ์ มังคละศิริ ขณะนั้นสังกัดกรมทหารช่าง และพันตรีปริดี รามสูตร ขณะนั้นสังกัดกรมกำลังพล กองทัพบก ต่อมาภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 กลุ่มทหารหนุ่มจึงได้ขยายออก โดยมีเพื่อนร่วมรุ่นเข้าร่วมด้วย ได้แก่ พันตรีบรร วามเกษม พันตรีบุลศักดิ์ โทธิเจริญ พันตรีพัลลภ ปิ่นมณี พันตรีสาคร กิจวิริยะ พันตรีวิรุทธ อินวะษา พันตรีประจักษ์ สว่างจิตร แกนนำสำคัญของกลุ่ม คือ พันตรีมัญญู รูปขจร พันตรีประจักษ์ สว่างจิตร และพันตรีจำลอง ศรีเมือง² ในระยะแรกที่รวมตัวกันนั้นเป็นการรวมนายทหารที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน ทั้งฝ่ายคุมกำลังและฝ่ายเสนาธิการ แต่ภายหลังเริ่มแบ่งเป็นสองส่วน โดยเป็นทหารหนุ่มปีกซ้ายหรือทหารประชาธิปไตย และทหารหนุ่มปีกขวาหรือยังเดิร์ก³

ในช่วงที่กลุ่มทหารหนุ่มก่อตั้งขึ้นนั้นเป็นช่วงเวลาที่สมาชิกในกลุ่มยังขาดอำนาจและอิทธิพล ทั้งในด้านการทหารและในด้านการเมือง ในด้านการทหารนั้นสมาชิกที่ร่วมก่อตั้งทั้ง 6 คน มียศแค่พันตรี แม้ว่าสมาชิก 3 คน คือ พันตรีมัญญู รูปขจร พันตรีชูพงศ์ มัทวพันธ์ และพันตรีชาญบูรณ์

¹ชื่อนันต์ สมุทวณิช, ยังเดิร์กกับทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2524), หน้า 86.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

³“ยังเดิร์ก-ทหารประชาธิปไตย เสาค้ำบัลลังก์ของพลเอกเปรม,” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,135 (14 มีนาคม 2524): 12.

เพ็ญตระกูล จะอยู่ในหน่วยคุมกำลังก็ตาม แต่ก็ยังไม่ได้เป็นผู้บังคับกองพัน ส่วนในทางการเมืองนั้น นายทหารกลุ่มนี้ไม่อาจเคลื่อนไหวแสวงหาพันธมิตรได้อย่างเปิดเผย ดังนั้นการเคลื่อนไหวทางการเมืองจึงกระทำอย่างระมัดระวัง และพยายามเลือกประเด็นปัญหาที่เคลื่อนไหวโดยอาศัยเรื่องให้เห็นว่า มีผลกระทบต่อประโยชน์ร่วมของกองทัพอย่างชัดเจน ลักษณะการเคลื่อนไหวก็เพื่อป้องกันมิให้สถานภาพของกองทัพโดยส่วนรวมตกต่ำไปมากกว่าที่เป็นอยู่ จนกระทั่งสมาชิกระดับแกนนำของกลุ่มได้เลื่อนยศเป็นพันโท และเป็นผู้บังคับกองพัน กลุ่มทหารจึงมีความสำคัญทางการเมืองมากขึ้นตั้งแต่ภายหลังการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน พ.ศ. 2519 โดยในต้น พ.ศ. 2524 สมาชิกกลุ่มทหารหนุ่มได้เข้าดำรงตำแหน่งสำคัญในกรมที่มีความสำคัญทางการเมือง ได้แก่

กองทัพภาคที่ 1

1. พันเอกปรีดี รามสูตร	ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1
2. พันโทบุญยัง บุษชา	ผู้บังคับกองพันที่ 2 กรมทหารราบที่ 11
3. พันเอกชาญบุรณ์ เพ็ญตระกูล	ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 31
4. พันเอกประจักษ์ สว่างจิตร	ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 2
5. พันเอกสาคร กิจวิริยะ	ผู้บังคับกองพันทหารสารวัตรที่ 1

ส่วนบัญชาการ

1. พันเอกแสงศักดิ์ มังคละศิริ	ผู้บังคับการกรมทหารช่างที่ 21
2. พันเอกนานศักดิ์ ช่มไพร	ผู้บังคับการกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1
3. พันเอกบวร งามเกษม	ผู้บังคับการกรมทหารปืนใหญ่ที่ 21
4. พันเอกพัลลภ ปิ่นมณี	ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 19
5. พันเอกชูพงศ์ มัทวพันธุ์	ผู้บังคับการกรมทหารม้าที่ 1
6. พันเอกมัญญู รูปขจร	ผู้บังคับการกรมทหารม้าที่ 4
7. พันเอกบุลศักดิ์ โพธิเจริญ	ผู้บังคับการกรมทหารปืนใหญ่

ต่อสู้อากาศยาน

ส่วนการศึกษา

1. พันเอกวีรยุทธ อินวะษา	ผู้บังคับการกรมนักเรียนนายร้อย
--------------------------	--------------------------------

นอกจากนี้ยังมีนายทหารระดับผู้บังคับกองพันในหน่วยต่างๆ ที่ให้การสนับสนุนกลุ่มทหารหนุ่ม ได้แก่

1. พันเอกหม่อมราชวงศ์อดุลยเดช จักรพันธุ์	รองผู้บังคับการกรมทหารม้าที่ 1
--	--------------------------------

⁴เฉลิมเกียรติ ศิวินวล, ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2535), หน้า 78.

2. พันเอกปราบ โชติกเสถียร	รองผู้บังคับกองพันทหารสารวัตรที่ 1
3. พันเอกถนัด พากปฏิพันธ์	ผู้บังคับกองพันทหารสื่อสาร
4. พันโทธนชัย ศรีสุวรรณนท์	ผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 17
5. พันโทประเสริฐ กาสุวรรณ	ผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 11
6. พันโทสุทิน เชียงทอง	ผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 31
7. พันโทไพฑูรย์ นาครัตน์	ผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 19
8. พันโทองอาจ ชัมพุนทะ	ผู้บังคับกองพันที่ 2 กรมทหารราบที่ 1
9. พันโทสุรพล ชินะจิตร	ผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 1
10. พันโทประภาส พูนขำ	ผู้บังคับกองพันที่ 2 กรมทหารราบที่ 2
11. พันโทวรเชษฐ์ วัชรบุญโชติ	ผู้บังคับกองพันที่ 1 กรมทหารราบที่ 2 ⁵

กลุ่มทหารหนุ่มนี้คนทั่วไปมักจะเรียกว่ากลุ่มยังเดิร์ก แต่สมาชิกในกลุ่มได้ออกมาปฏิเสธว่าพวกตนไม่ใช่ยังเดิร์ก โดยพันเอกประจักษ์ สว่างจิตร ออกมาปฏิเสธว่า

“ผมไม่ใช่ยังเดิร์ก แต่เป็นนิเวศเนอเรชั่น...ยังเดิร์ก โอลด์เดิร์ก ไม่มีที่นั่น หากใครพูดคือคนที่ทำให้เกิดความแตกแยก เป็นการทำลายสถาบัน เพราะในสมัยก่อนเคยมียังเดิร์กในประเทศตุรกีล้มล้างสถาบัน แต่ในประเทศไทยจะไม่มีอย่างเด็ดขาด...นิเวศเนอเรชั่นเป็นพวกรับความจริง กฎเกณฑ์อะไรต้องแก้ ก็ต้องแก้กัน ทำตัวให้สมัยใหม่ ส่วนพวกที่ไม่ยอมแกะนั้นไม่ยอมรับความเป็นจริงนั้นเป็น โอลด์เนอเรชั่น”⁶

กลุ่มทหารหนุ่มได้แถลงในอุดมการณ์ของกลุ่มว่า

“กลุ่มทหารหนุ่มจะยึดถือการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเป็นอุดมการณ์หลัก และจะยอมเสี่ยงอันตรายทุกประการที่อาจเกิดขึ้น เพื่อพิทักษ์อุดมการณ์นี้ให้คงอยู่คู่ชาติและราชบัลลังก์”⁷

⁵ชื่อนันต์ สมุทวณิช, ยังเดิร์กกับทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย, หน้า 121-123.

⁶สจข. ก/1/2523/76. การเสนอให้มีการต่ออายุผู้บัญชาการทหารบกของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี (26 เมษายน 2523-16 ตุลาคม 2523), หน้า 427.

⁷“ร่างอุดมการณ์กลุ่มทหารหนุ่ม,” ปริทัศน์สาร 1,6 (พฤษภาคม 2525): 8.

นอกจากนี้กลุ่มทหารหนุ่มยังกล่าวว่า

“กลุ่มทหารหนุ่มเชื่อว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม นั้น เป็นการปกครองที่ประชาชนชาวไทยต้องการควบคู่ไปกับระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ซึ่งผสมผสานวิธีการบางประการของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมบ้างบางส่วน อย่างไรก็ตาม กลุ่มทหารหนุ่มไม่เชื่อว่ารูปแบบการปกครองที่กลุ่มหรือหมู่คณะใดคิดจะนำมาใช้แทนระบบการปกครองแบบรัฐสภาหรือรูปแบบสำเร็จรูปใดๆก็ตามที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทำลายสถาบันการเมืองเดิมที่มีอยู่ จะเป็นรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอัตราเร็วที่ค่อนข้างสูง ตรงกันข้ามกลุ่มทหารหนุ่มเชื่อว่า การปรับปรุงสถาบันทางการเมืองต่างๆอันมีอยู่เดิมให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมดังกล่าว ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างและพัฒนาสถาบันทางการเมืองใหม่อันประกอบด้วย การเข้ามีส่วนร่วมของมวลชนมากขึ้นนั้น เป็นสิ่งที่จะนำไปสู่ระบบการเมืองที่ประชาชนไทยต้องการ โดยปราศจากความปั่นป่วนยุ่งเหยิงขึ้นในสังคม”⁸

กลุ่มทหารหนุ่มเป็นกลุ่มทหารที่มีความสนิทสนมกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และเป็นฐานสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทหารหนุ่มเป็นกลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญทั้งในทางการเมืองและในกองทัพ ในทางการเมือง สมาชิกในกลุ่มซึ่งส่วนมากเป็นนายทหารจปร. รุ่น 7 ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นจำนวนมากกว่านายทหารรุ่นอื่น ส่วนในกองทัพนั้น นายทหารกลุ่มทหารหนุ่มมีความเติบโตในราชการอย่างรวดเร็ว และส่วนมากดำรงตำแหน่งในหน่วยคุมกำลังสำคัญ แม้ว่ากลุ่มทหารหนุ่มจะให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่กลุ่มทหารหนุ่มกลับคัดค้านการต่ออายุราชการ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ขณะที่นายทหารบางกลุ่มพยายามเคลื่อนไหวสนับสนุน

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากต่ออายุราชการของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กลุ่มทหารหนุ่มก็ได้ออกแถลงการณ์ประกาศสลายตัว และยุติการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเด็ดขาด โดยให้เหตุผลว่า

⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

“1. ปัจจุบันสถานการณ์ของประเทศชาติอยู่ในภาวะปกติ เพราะเราได้ ผู้นำทางการเมืองและการทหารเป็นที่ได้รับยอมรับอย่างกว้างขวาง ระบบการเมืองเมืองไทยกำลังเดินสู่ความเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์แบบตามที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้วางเป้าหมายไว้ ด้วยเหตุนี้กลุ่มทหารหนุ่มจึงเห็นว่าไม่ควรจะมีกลุ่มพลังใดที่ยังเกาะตัวปฏิบัตินอกกฎเกณฑ์อยู่

2. ในอดีตกลุ่มทหารเกิดขึ้นมาท่ามกลางเหตุการณ์วิกฤติของบ้านเมือง ซึ่งในยุคนั้นเหตุการณ์ต่างๆอยู่ในภาวะไม่ปกติ ผู้นำทางการเมืองไม่อาจจะแก้วิกฤตการณ์และปัญหาต่างๆ ในขณะนั้นได้ ทางกลุ่มจึงจำเป็นต้องผนึกกำลังรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาทางตรงและทางอ้อม เพื่อผลของความมั่นคงของชาติและพระราชบัลลังก์ รวมทั้งสนองความต้องการของมหาชน โดยเฉพาะในข้อสองนี้ ในแถลงการณ์กล่าวอ้างว่าเป็นการสลายตัวและยุติขบวนการลงก่อนที่จะถูกกล่าวหาว่ารวมตัวกันเพื่อแสวงหาผลประโยชน์และอำนาจ

3. การถอนตัวเพื่อจัดซื้อครหาและการให้ร้ายต่างๆ ซึ่งกลุ่มไม่อาจชี้แจงหรือแถลงอย่างเปิดเผยได้ รู้แต่เพียงว่าในระยะนี้มีเสียงครหากันมาก โดยเฉพาะกรณีที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นฐานสนับสนุนใครผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งล้วนแล้วแต่ไม่เป็นความจริงทั้งสิ้น

4. กลุ่มฯ ขออ้างว่าการเกิดของกลุ่มเกิดขึ้นมาตามธรรมชาติ เกิดมาในช่วงที่ประเทศชาติอยู่ในภาวะวิกฤติต่อความมั่นคง สมาชิกของกลุ่มจึงได้เริ่มรวมตัวกันหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ และได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ทางการเมืองหลายครั้งหลายหน แต่การสลายตัวครั้งนี้หากมีเหตุการณ์ที่จำเป็น ทางกลุ่มจะกลับมารวมตัวกันอีกครั้ง แต่อย่างไรก็ตาม ทางกลุ่มได้ยึดมั่นในผลประโยชน์ของประเทศชาติมากกว่าตัวบุคคล และยืนยันจะสนับสนุนคนดี ขัดขวางคนเลวเพื่อให้ตรงตามมโนคติของทหารหนุ่มว่า “เราเสี่ยงเพื่อชาติและราชบัลลังก์ โดยไม่หวังลาภสักการะใดๆ”⁹

การสลายตัวของกลุ่มทหารหนุ่มในครั้งนี้ มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าเป็นผลมาจากความไม่พอใจที่กลุ่มทหารหนุ่มมีบทบาทน้อยลงในสายตาผู้บังคับบัญชาในระดับสูงที่ตนเองสนับสนุนอยู่ โดยที่ไม่ได้รับพิจารณาในบางสิ่งบางอย่างที่เสนอขึ้นไป โดยเฉพาะตำแหน่งในระดับผู้บังคับการกรมที่กำลังจะมีคำสั่งออกมา ซึ่งผิดไปจากที่กลุ่มทหารหนุ่มคาดว่าจะเป็น เนื่องจากโศกที่ออกมานั้น

⁹“ยังเติร์ก ทำทีใหม่ “สงบเพื่อเตรียมพร้อม”” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,118 (15 พฤศจิกายน 2523): 17-18.

กลุ่มทหารหนุ่มอาจจะต้องกระจัดกระจายกันไป และบางคนอาจจะต้องหมดอำนาจไป โดยนายทหารที่จะขึ้นมามีบทบาทเป็นนายทหารที่ใกล้ชิดกับกลุ่มเตรียมทัพบก 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์¹⁰ การประกาศสลายตัวของกลุ่มทหารหนุ่มจึงถูกพิจารณาว่าเป็นการพยายามก่อกวนรัฐบาลนั่นเอง¹¹

การรวมตัวของกลุ่มทหารหนุ่มซึ่งเป็นนายทหารระดับนายพันและคุมกำลังหลักในกองทัพ อีกทั้งยังเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมทั้งการเกาะกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น ส่งผลให้กลุ่มทหารหนุ่มเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลทั้งในกองทัพและในทางการเมือง

3.1.2 กลุ่มทหารประชาธิปไตย

กลุ่มทหารประชาธิปไตยเป็นการรวมตัวกันของนายทหารซึ่งส่วนมากเป็นนายทหารที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่น 7 และบางส่วนเคยร่วมในกลุ่มทหารหนุ่ม¹² นายทหารในกลุ่มทหารประชาธิปไตยเป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการ ซึ่งทำงานด้านการเมืองในการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และเป็นกลุ่มทหารที่มีความใกล้ชิดกับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางการเมือง รวมทั้งทางด้านกำลังอาวุธของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย¹³

การก่อตัวของกลุ่มทหารประชาธิปไตยเกิดจากการรวมกลุ่มบุคคลที่มีความคิดแบบเดียวกันมากกว่าที่จะเกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัวและเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ¹⁴ สมาชิกในกลุ่มทหารประชาธิปไตยเป็นนายทหารที่ได้รับอิทธิพลความคิดทางการเมืองจากนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ซึ่งเคยเป็นกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่ต่อมาได้มีความขัดแย้งกับสมาชิกระดับนำของพรรคในเรื่องแนวทาง โดยเฉพาะการคัดค้านแนวทางการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ จึงได้แยกตัวออกมาและได้เดินทางจากสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้ามายังประเทศไทยในปี พ.ศ. 2501¹⁵ นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทรเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการต่อสู้กับ

¹⁰“นายพลเปรม ฐานแน่นแต่แกนผุ,” *สุภาพบุรุษ-ประชามิตร* 3,118 (15 พฤศจิกายน 2523): 16.

¹¹“ทหารหนุ่ม กำลังทำลายตัวเอง,” *สุภาพบุรุษ-ประชามิตร* 3,123 (20 ธันวาคม 2523): 15.

¹²“ทหารประชาธิปไตย แนวร่วมเผด็จการ?,” *สยามนิกร* 4,170 (27 กันยายน 2523): 12.

¹³ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *ยังเดี๋ยวกับทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย*, หน้า 158.

¹⁴เฉลิมเกียรติ คิวานวล, *ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535*, หน้า 81.

¹⁵สุพจน์ ดำนตรีกุล, *ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2524), หน้า 248-249.

พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยแก่ทางราชการ จึงส่งผลให้นายทหารส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากเขา และรวมตัวกันเป็นกลุ่มทหารประชาธิปไตย¹⁶

โดยกลุ่มทหารประชาธิปไตยเป็นกลุ่มที่ส่งเสริมความคิดและต้องการแสวงหาแนวร่วมทางความคิดมากกว่าปริมาณของสมาชิก และเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเป็นกลุ่มอุดมการณ์¹⁷ กลุ่มทหารประชาธิปไตยนี้มีแนวทางของกลุ่มเรียกว่าลัทธิประชาธิปไตย ซึ่งมีหลักใหญ่อยู่ว่าอำนาจธิปไตยต้องเป็นของปวงชนชาวไทยอย่างสมบูรณ์ และยังคงมีเสรีภาพส่วนบุคคลที่ขึ้นตรงต่อระบบ กลุ่มทหารประชาธิปไตยมีแนวคิดในเรื่องประชาธิปไตยว่า ควรจะประกาศใช้รัฐธรรมนูญ เรียกร้องให้รัฐบาลเปลี่ยนระบอบเผด็จการเป็นประชาธิปไตย โดยสนับสนุนให้เปลี่ยนแปลงตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ไม่เห็นด้วยที่จะเปลี่ยนแปลงด้วยวิธีรัฐประหาร¹⁸ นอกจากนี้กลุ่มทหารประชาธิปไตยยังได้เสนอนโยบาย 5 ประการ ได้แก่ ให้ทหารเลิกรัฐประหาร ให้อำนาจธิปไตยเป็นของปวงชน ให้บุคคลมีเสรีภาพบริบูรณ์ เปลี่ยนนโยบายรัฐบาลให้รักษาผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ และให้มีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ในสภา¹⁹

การเคลื่อนไหวของกลุ่มทหารประชาธิปไตยจะทำในรูปของแถลงการณ์ และใบปลิววิจารณ์นโยบายของรัฐบาล โดยจะเคลื่อนไหวสัมพันธ์กับกรรมกร นักการเมือง และนักหนังสือพิมพ์บางส่วน²⁰

แกนนำของกลุ่มทหารประชาธิปไตยเป็นนายทหาร 12 คน ได้แก่ พลตรีระวี วันเพ็ญ พลตรีชวลิต ยงใจยุทธ พันเอกชวติ พิสุทธิพันธุ์ พันเอกประ โยชน์ ถาวรศิริ พันเอกสุบรรณ แสงพันธุ์ พันเอกทรงศักดิ์ สุยานนท์ พันเอกประสิทธิ์ นาวาวัตร พันเอกสมพงษ์ บุญญศิริกุล พันเอกมานะ เกษรศิริ พันเอกสมศักดิ์ พันธุ์เอี่ยม พันโทพิศิษฐศักดิ์ ฉิปนวิษ ร้อยเอกสมชาย วิรุฬผล นอกจากนี้ยังมีพลเรือนที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มทหารประชาธิปไตย ได้แก่ นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร นายอาหมัด ขามเทศทอง นายสวัสดิ์ ลูกโคด นายสนั่น สันติยา นายเทอดภูมิ ใจดี นายสมบัติ ชำรงชัยวงศ์ นายสมพงษ์ สระกวี นายบวร ะสินธร นายเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (ยุค ศรีอาริยะ) นายคำบุญ สิทธิสมาน นายยอดธง ทับทิวไม้ และนายปราโมทย์ นาคทรพร²¹

¹⁶ช้อยนันต์ สมุทวณิช, ยังเดี๋ยวกับทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย, หน้า 160.

¹⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 162.

¹⁸“ทหารประชาธิปไตยกลับกองทัพเดอะลูก,” มาตุภูมิ 7,1049 (13 กุมภาพันธ์ 2524): 13-14.

¹⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

²⁰“ทหารประชาธิปไตย หนทางที่สดใสและเป็นอิสระ,” สยามนิกร 3,148 (26 เมษายน 2523): 16.

²¹ช้อยนันต์ สมุทวณิช, ยังเดี๋ยวกับทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย, หน้า 163-164.

การที่กลุ่มทหารประชาธิปไตยเป็นกลุ่มทหารที่ส่งเสริมความคิดและต้องการแสวงหาแนวร่วมทางความคิดมากกว่าขยายปริมาณสมาชิกของกลุ่ม อีกทั้งสมาชิกของกลุ่มมักจะไม่ได้เปิดเผยตัว จึงทำให้กลุ่มทหารประชาธิปไตยเป็นกลุ่มที่แคบ นอกจากนี้นายทหารที่เป็นแกนนำและสมาชิกของกลุ่มเป็นนายทหารสายเสนานิการและสายการศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่ได้คุมกำลังในกองทัพ ส่งผลให้กลุ่มทหารประชาธิปไตยไม่มีกำลังอยู่ในความควบคุม จึงเป็นกลุ่มทหารที่ไม่มีอำนาจต่อรองมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเทียบกับกลุ่มทหารหนุ่ม

3.1.3 กลุ่มนายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่)

นายทหารกลุ่มนี้เป็นการรวมตัวกันของนายทหารเตรียมนายร้อยทหารบก รุ่น 5 ซึ่งเป็นนายทหารที่เข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อยทหารบก และโรงเรียนเท็กซนิคทหารบก รุ่นเดียวกับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก มีสมาชิกในรุ่น เช่น พลตรีอาทิตย์ กำลังเอก พลตรีเทียนชัย สิริสัมพันธ์ พลโทชำนาญ นิลวิเศษ พลโทไพศาล รุ่งแสง พลเอกพัชร์ มีนะกะนิษฐ์ พลตรียุทธศักดิ์ คล่องตรวจโรค²² บทบาทของนายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 ได้รับการสนับสนุนจากนายทหารเตรียมนายร้อยทหารบก รุ่น 7 ซึ่งเป็นรุ่นน้องที่มีความใกล้ชิดกันมาก²³ อีกทั้งยังรวมตัวกับนายทหารจปร. รุ่น 1-6 และจปร. รุ่น 8

นายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) เป็นกลุ่มนายทหารที่ออกมาแสดงความไม่พอใจต่อการมีบทบาทอย่างสูงของนายทหารจปร. รุ่น 7 โดยมองว่านายทหารจปร. รุ่น 7 เป็นทหารนอกแถว ไม่ใช่ทหารอาชีพ ดังที่พลตรียุทธศักดิ์ คล่องตรวจโรค ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และนายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 ได้เขียนบทความลงในวารสารเสนาศึกษา ชื่อเรื่อง “ทหารในแถว” โดยกล่าวว่า

“...บางคนบางพวกที่เชื่อกันว่าเป็นทหารในแถวได้มีการแตกแถวออกมา บุคคลดังกล่าวนี้บางพวกเป็นนายทหารชั้นผู้น้อย อยู่ในรุ่นอันห่างไกลจากรุ่นผู้ใหญ่มากทีเดียว บางคนคิดว่าตนมีความรู้ความเข้าใจอย่างซาบซึ้งในทางการเมือง อันเนื่องจากประสบการณ์ที่ตนได้สัมผัสทำให้เกิดความวุ่นวายในแนวความคิดของตน บางคนก้าวไปไกลถึงระดับที่ว่าประเทศชาติจะ

²² ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ตรีศวิน, 2539), หน้า 561.

²³ “กองทัพไทย 2524 (อีกที) ความเติบโตใหญ่ของเตรียมทบ.รุ่น 7,” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,129 (31 มกราคม 2524):15.

มันคงถาวรเจริญก้าวหน้าไปได้ก็ด้วยวิถีทางที่ตนคิดไว้เท่านั้น และไม่ยอมรับแนวทางความคิดของผู้อื่นแม้แต่หยินนิด...นายทหารที่แตกแถวออกไปนี้ บางคนจะเที่ยวชี้ว่าผู้ใหญ่ท่านนั้นไม่ดี ผู้ใหญ่ท่านโน้นมีข้อเสียหาย บางทีก็ยุยงให้เกิดความเข้าใจผิดกันขึ้นมา พวกนี้มิได้คำนึงถึงหน้าที่การงาน คิดแต่ว่าตนจะเข้าไปอยู่กับฝ่ายใดจึงจะดี โดยยึดถือเรื่องการเมืองเป็นหลัก ดังนั้นจึงพยายามก้าวขึ้นมาโดยเอาการเมืองมาผลักดันความก้าวหน้าของตนและคิดที่จะเอาพลังของกองทัพไปบังคับวิถีทางของการเมืองให้ส่งผลอันเป็นคุณประโยชน์แก่ฝ่ายตน...เป็นความหลงผิด เห็นว่าตนเองมีความยิ่งใหญ่ มีความเก่งกล้าสามารถกว่าผู้อื่น สามารถจะบังคับนายทหารชั้นผู้ใหญ่ให้เป็นไปตามที่ตนปรารถนาได้ จึงเห็นว่าตนมีความสำคัญยิ่งกว่าอะไรทั้งหมด ใครจะมาเบียดเสียดแต่ละต้องไม่ได้ ทั้งๆ ที่ตัวเองเป็นผู้ย่อย...”²⁴

นอกจากนี้ นายทหาร จปร. รุ่น 1-6 และรุ่น 8 ได้นัดชุมนุมกันที่สโมสรกองทัพบก เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2524²⁵ โดยมีนายทหารจปร. รุ่น 7 มาร่วมด้วยเพียงบางคน ซึ่งพันเอกสุจินดา คราประยูร ประธานจปร. รุ่น 5 กล่าวถึงกรณีนี้กับผู้สื่อข่าวว่า “เราไม่ได้เชิญ”²⁶ นอกจากนี้พันเอกเลิศ พึ่งพัศตร์ เลขาธิการจปร. รุ่น 5 ยังกล่าวถึงนายทหารจปร. รุ่น 7 ว่า “เวลานี้ มีทหารบางส่วนเข้าไปมีบทบาททางการเมือง เราถือว่าเป็นทหารนอกแถว...”²⁷ และยังคงกล่าวถึงทหารนอกแถวเหล่านี้ว่า “เหมือนกับจะเข้ขึ้นมาอยู่บนบกก็ตายเปล่า ทหารจะถูกทำลายชื่อเสียง...เราเป็นทหารในแถว อยู่ในระเบียบวินัย เป็นทหารอาชีพ มีหน้าที่รบ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง...”²⁸

อย่างไรก็ตาม นายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ก็ไม่ได้มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นเหมือนกับนายทหารจปร. รุ่น 7 และนายทหารจปร. รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) โดยมีนายทหารซึ่งเป็นเพื่อนร่วมรุ่นที่มีความขัดแย้งกับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เช่น พลเอกชำนาญ นิลวิเศษ พลโทหาญ ลีนาทนัท และพลตรียุทธศักดิ์ คล่องตรวจโรค เป็นต้น

นายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) เริ่มมีบทบาทมากขึ้นเมื่อออกมาสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ต่ออายุราชการ โดยพลตรีอาทิตย์ กำลังเอก แกนนำของรุ่นได้เข้ามาเป็น

²⁴“ทหารในแถว,” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,126 (10 มกราคม 2524): 16-17.

²⁵“บทนำ,” สยามใหม่ 2,51 (4 เมษายน 2524): 3.

²⁶“ความสูญเสียของกองทัพบก,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,42 (18-22 เมษายน 2524): 21.

²⁷เรื่องเดียวกัน.

²⁸เรื่องเดียวกัน.

ผู้นำในการเคลื่อนไหวให้มีการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์²⁹ และภายหลังการต่ออายุราชการ นายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ได้เข้าบังคับบัญชาหน่วยคุมกำลังสำคัญ

3.2 การขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

ภายหลังจากที่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 กลุ่มทหารนำโดยกลุ่มทหารหนุ่มซึ่งแต่เดิมให้การสนับสนุนรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้หันมาสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบก และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ให้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 จากการที่กลุ่มทหารเป็นฐานสนับสนุนการขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำให้ทหารกลุ่มต่างๆ ยังคงมีบทบาททางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

การขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์นอกจากจะได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกวุฒิสภาซึ่งส่วนมากเป็นนายทหารแล้ว ยังได้รับเสียงสนับสนุนจากพรรคการเมืองซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการเลือกจากรัฐสภาให้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยได้คะแนน 395 คะแนน จากจำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 496 คน แบ่งเป็นคะแนนจากสมาชิกวุฒิสภา 200 คะแนน และจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 195 คะแนน ในขณะที่หม่อมราชวงศ์ถึกฤทธิ์ ปราโมช ได้คะแนน 80 คะแนน แบ่งเป็นคะแนนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 79 คะแนน และจากสมาชิกวุฒิสภา 1 คะแนน³⁰ จึงสามารถจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร ในการจัดตั้งรัฐบาลครั้งแรกมีพรรคการเมืองเข้าร่วมรัฐบาล ได้แก่ พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปไตย พรรคชาติประชาชน และพรรคสยามประชาธิปไตย

การที่รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นรัฐบาลเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร ทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ให้ความสำคัญกับพรรคการเมืองมากกว่ารัฐบาลในอดีตที่มีผู้นำเป็นทหาร ฉะนั้นในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีจึงแบ่งสัดส่วนรัฐมนตรีให้กับพรรคการเมืองเป็นจำนวนมาก โดยในการจัดตั้งรัฐบาลเปรม 1 ภายหลังจากเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (3 มีนาคม พ.ศ. 2523-10 มีนาคม พ.ศ. 2524) พรรคกิจสังคมได้ตำแหน่งรัฐมนตรี 11 ตำแหน่ง พรรคชาติไทยได้ 6 ตำแหน่ง พรรคประชาธิปไตยได้ 5 ตำแหน่ง พรรคชาติประชาชนได้ 1 ตำแหน่ง พรรคสยามประชาธิปไตยได้

²⁹“ผลประโยชน์และอำนาจ ความจริงในกองทัพ,” *สุภาพบุรุษ-ประชามิตร* 2,96 (14 มิถุนายน 2523): 18.

³⁰มงคล ไชยเทพ, “กุศโลบายในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (2523-2531),” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536), หน้า 30.

1 ตำแหน่ง และโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ 13 ตำแหน่ง³¹ การที่ต้องจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีให้กับพรรคการเมืองที่เข้าร่วมรัฐบาล ส่งผลให้ตำแหน่งรัฐมนตรีที่กลุ่มทหารได้รับลดน้อยลง รัฐบาลเปรม 1 (3 มีนาคม พ.ศ. 2523-10 มีนาคม พ.ศ. 2524) มีนายทหารได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี 5 คน ได้แก่ พลเอกเสริม ฦ นคร รองนายกรัฐมนตรี พลเรือเอกกวี สิงหะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลเรือเอกอมร ศิริเกษ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งนายทหารเหล่านี้เป็นรัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

ทั้งนี้พรรคการเมืองที่มีฐานมาจากกลุ่มธุรกิจทั้งพรรคกิจสังคมและพรรคชาติไทยได้เข้ามาบริหารและควบคุมงานในกระทรวงที่รับผิดชอบทางด้านเศรษฐกิจ โดยพรรคกิจสังคมซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามามากที่สุดต้องการรับผิดชอบงานทางด้านเศรษฐกิจทั้งหมด ได้แก่ กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงคมนาคม และกระทรวงอุตสาหกรรม³² ในขณะที่พรรคชาติไทยซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่มีฐานมาจากกลุ่มธุรกิจเช่นกันก็มีความต้องการที่จะรับผิดชอบงานทางด้านเศรษฐกิจ ปรากฏว่าพรรคกิจสังคมได้ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการสองกระทรวง คือ กระทรวงการคลัง และกระทรวงพาณิชย์ พรรคชาติไทยได้ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการสองกระทรวง คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงอุตสาหกรรม ส่วนกระทรวงคมนาคมเป็นโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์³³

ในการเข้าร่วมรัฐบาลครั้งนี้พรรคกิจสังคมเป็นหัวหน้าควบคุมกระทรวงเศรษฐกิจทั้งห้ากระทรวง โดยพรรคกิจสังคมได้ให้นายบุญชู โรจนเสถียร ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ ควบคุมดูแลกระทรวงเศรษฐกิจทั้งห้ากระทรวง³⁴ นายบุญชู โรจนเสถียร เป็นนักธุรกิจที่เติบโตขึ้นมาจากการเป็นนักบัญชีและนายธนาคาร ได้ร่วมงานกับธนาคารกรุงเทพฯ ของนายชิน โสภณพนิช และก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งกรรมการผู้ช่วยผู้จัดการใหญ่ธนาคารกรุงเทพฯ³⁵ นายบุญชู โรจนเสถียรเป็นผู้ที่อยู่ในแวดวงธุรกิจมาโดยตลอด เป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จและถือได้ว่าเป็นผู้ที่รอบรู้ทางด้านเศรษฐกิจดีที่สุดในขณะนี้ นอกจากนี้ยังดำรงตำแหน่งประธานสมาคมธนาคาร

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30-32.

³² “ขอถอนรับสู่ตะแลงแกง,” *สยามนิกร* 3,142 (15 มีนาคม 2523): 26.

³³ “ปิดสภาแก้ปัญหาเศรษฐกิจ,” *สยามนิกร* 3,142 (22 มีนาคม 2523): 11.

³⁴ “क्रम.เปรมกับกรม.เกรียงศักดิ์,” *สุภาพบุรุษ-ประชามิตร* 2,86 (5 เมษายน 2523): 26.

³⁵ นาวิ รังสิวารักษ์, *บนถนนสายการเมืองของบุญชู โรจนเสถียร* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปะการัง, 2548), หน้า 2-3.

ไทย³⁶ การที่นายบุญชู โรจนเสถียรเข้ารับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ส่งผลให้สามารถจัดการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจให้เป็นไปตามนโยบายของพรรคกิจสังคม ซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของกลุ่มธุรกิจที่เข้ามามีบทบาททางการเมือง

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจจะพบว่า เป็นนักการเมืองที่มีภูมิลำเนาจากนักธุรกิจ โดยพลตรีประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีเป็นเจ้าของกิจการโรงงานทอผ้าหลายแห่ง และดำรงตำแหน่งนายกสมาคมอุตสาหกรรมไทย นายไพโรจน์ ไชยพร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ เป็นประธานบริษัทไทยเสรีห้องเย็นและบริษัทในเครือ ดำรงตำแหน่งประธานสมาคมประมงแห่งประเทศไทย และรองประธานสภาหอการค้าไทย³⁷ นายอานวย วีรวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เป็นอดีตปลัดกระทรวงการคลัง และผันตัวเองมาเป็นนักธุรกิจ โดยเป็นประธานบริหารกลุ่มสหยูเนี่ยน และอุปนายกสมาคมอุตสาหกรรมไทย³⁸ จะเห็นได้ว่าในคณะรัฐมนตรีประกอบด้วยนักธุรกิจที่มีบทบาทในสามองค์กร ทั้งสมาคมธนาคารไทย สภาหอการค้าไทย และสมาคมอุตสาหกรรมไทย

ส่วนรัฐมนตรีตำแหน่งอื่นๆ นั้น ในส่วนของพรรคกิจสังคม ประกอบด้วย นายตามใจ ขำกะโต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เคยเป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาผู้จัดการใหญ่ธนาคารกรุงไทย³⁹ นายวิศิษฐ์ ต้นสัจจา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ เคยดำรงตำแหน่งประธานกรรมการธนาคารทหารไทย นายบรม ต้นเถียร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง เป็นเจ้าของกิจการเหมืองแร่ที่จังหวัดพังงา เคยเป็นเลขาธิการนายบุญชู โรจนเสถียร สมัยที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายบุญมี บุญศรี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นอดีตผู้อำนวยการสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ต่อมาได้มาเป็นกรรมการผู้จัดการบริษัทเท็กซ์ปอร์ต ซึ่งเป็นบริษัทในกลุ่มสหยูเนี่ยน นายโกศล ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นเจ้าของกิจการโรงแรมพัทยาบีช และกิจการรับเหมาก่อสร้าง⁴⁰

³⁶“กิจสังคมกับปัญหาเศรษฐกิจ,” *สยามนิกร* 3,142 (15 มีนาคม 2523): 30.

³⁷“ร.ม.ต.นักธุรกิจ ทางสองแพร่งระหว่างฝีมือกับความบริสุทธิ์,” *สุภาพบุรุษ-ประชามิตร* 2,85 (29 มีนาคม 2523): 25.

³⁸“วิเคราะห์กลุ่มเศรษฐกิจกรม.เปรมกับกรม.เกรียงศักดิ์,” *สุภาพบุรุษ-ประชามิตร* 2,86 (5 เมษายน 2523): 27.

³⁹เรื่องเดียวกัน.

⁴⁰“ร.ม.ต.นักธุรกิจ ทางสองแพร่งระหว่างฝีมือกับความบริสุทธิ์,” *สุภาพบุรุษ-ประชามิตร* 2,85: 25-26.

พรรคชาติไทย ประกอบด้วย พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นเจ้าของบริษัทเอราวัณทรัสต์ และบริษัทในเครือ เป็นนายหน้าให้กับบริษัทแอมเฮิร์ก ของสหรัฐอเมริกาในการทำธุรกิจติดต่อกับประเทศจีน เป็นนายกสมาคมมิตรภาพไทย-จีน และกำลังวิ่งเต้นขอสัมปทานการผลิตหินน้ำมันในภาคอีสาน⁴¹ นายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นนักธุรกิจรับเหมาก่อสร้างรายใหญ่ และเป็นกรรมการบริษัทชลประทานซีเมนต์ของตระกูลธรวณิชกุล นายชวน รัตนรักษ์ นายชิน โสภณพนิช และนายอุเทน เตชะไพบูลย์⁴² นอกจากนี้ยังมีกิจการหนังสือพิมพ์หลายแห่ง พันตำรวจเอกกฤษ สังขทรัพย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เคยรับราชการตำรวจ ต่อมาหันไปทำธุรกิจค้าขายส่วนตัว นาวาอากาศโททินกร พันธุ์กระวี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม เคยเป็นประธานกรรมการบริษัทอโยนิอะโมะไตซ์⁴³

นอกจากนี้ยังมีนายไกรสร ดันติพงษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมจากพรรคประชาธิปัตย์ เป็นนักธุรกิจใหญ่แห่งจังหวัดเชียงใหม่ พันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม จากพรรคสยามประชาธิปไตย เคยรับราชการทหารและเติบโตมาจากการเป็นนายทหารคนสนิท (ท.ส.) ของพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ต่อมาหันมาประกอบธุรกิจผลิตและค้าสับประรดกระป๋องส่งออก⁴⁴

กลุ่มนักธุรกิจไม่เพียงแต่เข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงเท่านั้น แต่ยังสามารถเข้ามามีบทบาทอยู่เบื้องหลังการทำงานของรัฐบาลด้วย โดยจะเห็นได้จากทีมงานทางด้านเศรษฐกิจของพรรคกิจสังคม ได้แก่ นายพอล (พร) สิทธิอำนาจและนายสุธีร์ นพคุณ หรือที่รู้จักกันในนามกลุ่มพี.เอส.เอ. ซึ่งเป็นกลุ่มเศรษฐกิจที่มีความสนิทสนมกับนายบุญชู โรจนเสถียร⁴⁵

⁴¹เอทีเอ็ม, ทุบกรสมบัติราชครู ชาติชาย-ประมาณ-กร (กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์, 2534), หน้า 22-26.

⁴²“วิเคราะห์กลุ่มเศรษฐกิจกรม.เปรียบกับกรม.เกรียงศักดิ์,” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 2,86: 28.

⁴³“ร.ม.ค.นักธุรกิจ ทางสองแพร่งระหว่างฝีมือกับความบริสุทธิ์,” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 2,85: 25-26.

⁴⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

⁴⁵กลุ่มพี.เอส.เอ. ประกอบด้วยบริษัทต่างๆ 27 บริษัท มีทรัพย์สินกว่า 3,000 ล้านบาท เข้าควบคุมกิจการมากมายหลายแห่ง แต่เป็นกิจการที่มีขนาดเล็กจนถึงขนาดกลางเท่านั้น และเป็นการลงทุนที่หวังผลกำไรระยะสั้น ต่อมานายพอล (พร) สิทธิอำนาจ และนายสุธีร์ นพคุณ ได้ขัดแย้งกันเนื่องจากความคิดเห็นไม่ตรงกันเกี่ยวกับกิจการของบริษัทแอดวานซ์มีเดียซึ่งเป็นธุรกิจสิ่งพิมพ์ จนในที่สุดได้แบ่งกิจการของพี.เอส.เอ.ออกเป็นสองส่วน โดยนายพอล (พร) สิทธิอำนาจ ได้กิจการแอดวานซ์โปรดักส์ ซึ่งเป็นกิจการให้เช่าซื้อสินค้าเงินผ่อน, ซุปเปอร์คาร์, ปฐมสยาม, สยามเครดิต, โรงงานประกอบรถยนต์ออลไว, เอพี.มาร์เก็ตติ้ง ส่วนนายสุธีร์ นพคุณ ได้กิจการรามาทาวเวอร์ทั้งหมด (โรงแรมไฮแอทราม่า), อินเทอร์เน็ต, เอวิสคาร์เร็นท์, ข้าวแกงราม่า, คอร์เนอร์, พัฒนาเงินทุน, บ้านและที่ดินไทย และทัวร์รอแอส

สำหรับรัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกจากจะมาจากนายทหารแล้ว ยังได้แต่งตั้งจากราชการประจำ และนักวิชาการ โดยในรัฐบาลเปรม 1 มีข้าราชการประจำ และนักวิชาการได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ได้แก่ นายสมศักดิ์ ชูโต รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายมีชัย ฤชุพันธุ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายประเทือง กิริติบุตร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายสิปพนนท์ เกตุทัต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายอรุณ ภาณุพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นายอานัติ อาภาภิรม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และนายเกษม สุวรรณกุล รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตามกลุ่มทหารยังคงมีบทบาททางการเมืองในฐานะสมาชิกวุฒิสภา โดยมีนายทหารที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด 185 คน จากจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด 225 คน แบ่งเป็นทหารบก 112 คน ทหารเรือ 39 คน ทหารอากาศ 34 คน ตำรวจ 8 คน ในขณะที่มีพลเรือนเพียง 32 คน⁴⁶ จึงเห็นได้ว่ากลุ่มทหารเป็นกลุ่มที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภามากที่สุด ซึ่งเป็นผลให้กลุ่มทหารยังสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองในทางรัฐสภาได้ กล่าวได้ว่าการดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นวิธีการหนึ่งของกลุ่มทหารที่จะเข้ามามีบทบาททางการเมือง

จะเห็นได้ว่าเมื่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นักการเมืองได้กลับมามีบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้น ทั้งนักการเมืองที่ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากนักธุรกิจและนักการเมืองที่ผันตัวเองมาจากนักธุรกิจ แต่น่าพิจารณาเป็นอย่างยิ่งว่านักการเมืองที่มีพื้นฐานมาจากการเป็นนักธุรกิจได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างสูงมาก และยังทำให้กลุ่มเศรษฐกิจเข้ามามีบทบาทในการบริหารงานของรัฐบาล

ไม่เพียงนักการเมืองจะมีบทบาททางการเมืองเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ยังได้ตั้งคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี โดยเชิญบรรดานักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมงาน ได้แก่ คณะที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจ ประกอบด้วย นายไพจิตร เอื้อทวิกุล นายโสมสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ นายวิชาชัย ยงกิตติคุณ นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา นายวีรพงษ์ รามางกูร นายอรัญ ธรรมโน นายสนิท วรปัญญา นายวีรพันธ์ ทีปสุวรรณ และนายเกษม จันทร์แก้ว คณะที่ปรึกษาฝ่ายการเมือง ประกอบด้วย นายชัยอนันต์ สมุทวณิช นายวิชา มกรพงศ์ นายอมร รักษาสัตย์ นายทินพันธ์ นาคะตะ นายกระมล ทองธรรมชาติ นายเขียน ชีรวิทย์ และนายเสน่ห์ จามริก คณะที่ปรึกษาฝ่ายกฎหมายและประสานงานรัฐสภา ประกอบด้วย นายไพสิฐ พิพัฒน์กุล นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายมยุร วิเศษกุล

⁴⁵“วิเคราะห์กลุ่มเศรษฐกิจกรม.เปรมกับกรม.เกรียงศักดิ์,” *สุภาพบุรุษ-ประชาธิปไตย* 2,86: 26.

⁴⁶“จับสลากวุฒิสมาชิก ทำลายฐานอำนาจของใคร?,” *สุภาพบุรุษ-ประชาธิปไตย* 3,136 (21 มีนาคม 2524): 19.

คณะที่ปรึกษาฝ่ายวัฒนธรรมและสังคม ประกอบด้วย นายวาทัญญู ณ ถลาง นายสุวรรณ จันทร์สม นายณัฐ ภมรประวัตติ และนายสิปปนนท์ เกตุทัต⁴⁷

แม้ว่าคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีจะประกอบด้วยนักวิชาการ แต่กลับมีพลเอกสัณฑ์ จิตรปฎิมา เป็นประธาน⁴⁸ จึงทำให้คณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรียังคงมีอิทธิพลจากกองทัพเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะแนวความคิดทางด้านเศรษฐกิจของพลเอกสัณฑ์ จิตรปฎิมา ซึ่งมีแนวความคิดตรงกันข้ามกับนายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ โดยนายบุญชู โรจนเสถียรมีแนวความคิดสนับสนุนการผูกขาดทางด้านเศรษฐกิจโดยกลุ่มทุนขนาดใหญ่⁴⁹ ในขณะที่พลเอกสัณฑ์ จิตรปฎิมา มีแนวความคิดสนับสนุนเศรษฐกิจแบบเสรี⁵⁰ ดังนั้นแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่คณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีเสนอให้แก่รัฐบาลจำนวนมากไม่ได้รับการพิจารณา ซึ่งที่ปรึกษาคณะหนึ่งได้กล่าวกับสยามนิกรว่า

“โดยส่วนใหญ่ ถ้าหากเราต้องการเสนอเรื่องใดก็ผ่านประธานคณะที่ปรึกษา และรู้สึกว่าเป็นเรื่องทั่วไปก็ไม่ค่อยมีปัญหา แต่เรื่องที่เป็นปัญหาหลักการใหญ่ที่กระทบถึงโครงสร้างของระบบแล้วมักจะเงียบเฉย บางเรื่องเสนอมานานหลายเดือนเต็มทีแล้วเงียบไป ไม่ว่าจะเรื่องปร.42 กฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือแม้แต่เรื่องการเสนอแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจโดยระบบผูกขาดก็เงียบ”⁵¹

นอกจากนี้คณะที่ปรึกษายังมีความคิดเห็นขัดแย้งกับทีมงานเศรษฐกิจของรัฐบาลในเรื่องการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจอีกหลายเรื่อง เช่น ปัญหาน้ำตาล ปัญหาการตั้งโรงงานโซดาแอช เป็นต้น⁵²

อย่างไรก็ตาม การตั้งคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการตั้งขึ้นมาเพื่อถ่วงดุลกับทีมเศรษฐกิจภายใต้การนำของนายบุญชู โรจนเสถียร ดังที่มาตุภูมิ ฉบับวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 ได้เสนอว่า

⁴⁷“รัฐบาลยุคคนดีมีฝีมือ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 26,37 (16 มีนาคม 2523): 4-5.

⁴⁸“ที่ปรึกษานายกฯเหยื่อเผด็จการ,” มาตุภูมิ 7,1051 (27 กุมภาพันธ์ 2524): 26-27.

⁴⁹แนวคิดทางการเมืองของบุญชู โรจนเสถียร (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อิมเมจ, 2525), หน้า 63-69.

⁵⁰“บุญชู โรจนเสถียรมีแต่ตายกับตาย,” สยามนิกร 4,160 (19 กรกฎาคม 2523): 12.

⁵¹“ที่ปรึกษานายกฯเหยื่อเผด็จการ,” มาตุภูมิ 7,1051: 27.

⁵²เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

“ตั้งแต่คณะที่ปรึกษาได้รับการแต่งตั้งเข้าทำงานที่ปรึกษา ใดๆ ก็อ่านเกมของรัฐบาลชุดนี้ได้ว่าต้องการเอาคณะที่ปรึกษาซึ่งมีนักวิชาการที่เชี่ยวชาญเรื่องเศรษฐกิจอยู่หลายคน และล้วนแต่มีความคิดคัดค้านหนทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมผูกขาดของนายบุญชู โรจนเสถียร ซึ่งมีทีมงานเศรษฐกิจอยู่ในมือ ลักษณะการเข้าไปของคณะที่ปรึกษาก็เพื่อคอยคานกับทีมเศรษฐกิจ เพราะลึกๆ แล้วพลเอกเปรม ไม่ต้องการลัทธิผูกขาด เช่นเดียวกับที่พลเอกสฤษดิ์ก็มีความคิดที่สวนทางกับทีมเศรษฐกิจ แต่พลเอกเปรมก็มีแต่ความรู้สึกเท่านั้น ฝีมือและความรู้เรื่องเศรษฐกิจไม่มีเลย”⁵³

การที่พลเอกสฤษดิ์ จิตรปฏิมาเข้ามาเป็นประธานคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีถือว่าเป็นความพยายามของกลุ่มทหารที่จะเข้ามามีบทบาททางการเมือง โดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของรัฐบาล นอกจากนี้ยังเป็นการเข้ามาเพื่อคานอำนาจกับนักการเมือง แต่เมื่อแนวความคิดและข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีถูกคณะรัฐมนตรีปฏิเสธ จึงทำให้เป็นการปฏิเสธบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร และเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทของนักการเมืองที่เพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งมาเบียดบังบทบาทของกลุ่มทหาร นอกจากนี้นักการเมืองยังได้ใช้อิทธิพลของตนในการส่งคนของตนเข้ามาคุมอำนาจในรัฐวิสาหกิจหลายแห่ง โดยเฉพาะที่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย และการทางพิเศษแห่งประเทศไทย ซึ่งได้สร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มทหารเป็นอย่างมาก เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาทหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดตัวผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ แต่เมื่อนักการเมืองขึ้นมาใช้อำนาจก็ได้แย่งชิงบทบาทเหล่านี้ไปจากกลุ่มทหาร

3.3 การเคลื่อนไหวเพื่อแสดงซึ่งความเป็นประชาธิปไตยของกลุ่มทหาร

การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของนักการเมืองไม่เพียงแต่จะเป็นการแย่งชิงบทบาททางการเมืองจากกลุ่มทหารเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการเพิ่มกระแสความไม่ต้องการให้ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมือง เนื่องจากทั้งนักการเมือง นักวิชาการ และประชาชนเกรงว่าหากทหารยังคงเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองอยู่ จะนำประเทศไทยกลับไปสู่การปกครองโดยเผด็จการทหาร ดังนั้นจึงเกิดการเรียกร้องให้พัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ให้ทหารเลิกแทรกแซงทางการเมืองและกลับไปเป็นทหารอาชีพ หากจะเล่นการเมืองต้องถอดเครื่องแบบ

⁵³ เรื่องเดียวกัน.

ความรู้สึกของสังคมที่มีต่อกลุ่มทหารแสดงออกอย่างชัดเจนจากคำกล่าวของพันเอกสมคิด ศรีสังคม หัวหน้าพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และประธานคณะกรรมการเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ ให้เป็นประชาธิปไตย (ครป.) ที่ว่า “ผู้มีอำนาจในเมืองไทยคือผู้สร้างวงจรอุบาทว์ให้กับการเมืองไทย ในอดีตและปัจจุบัน”⁵⁴ นอกจากนี้พันเอกสมคิด ศรีสังคม ยังได้ให้สัมภาษณ์กับสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2523 ในประเด็นทหารกับการเมืองตอนหนึ่งว่า

“ไม่มีอะไรค้ำประกันได้ เราจะเห็นว่านายทหารผู้ใหญ่ให้สัมภาษณ์ว่า สมัยนี้พินสมัยแล้ว เรื่องปฏิวัติรัฐประหาร ทหารก็เป็นประชาชนคนหนึ่ง เว้นแต่ นีลึกรับ เว้นแต่ชาติไปไม่รอด เว้นแต่มีผู้ไม่ปรารถนาดีต่อชาติ เว้นแต่ จะมีคนทำลายชาติ ใครละครับ มันตีความหมายกว้างเหลือเกิน ต้องไม่มี ข้อยกเว้น ทหารอยากเล่นการเมืองก็ถอดเครื่องแบบออกมา ไม่ใช่เกษียณแล้ว ถึงจะมองเห็นประชาธิปไตย ถ้ามีข้อแม้แบบนี้ ไม่มีทางครับ”⁵⁵

นอกจากนี้นักการเมืองยังออกมาวิพากษ์วิจารณ์บทบาททางการเมืองของทหารอย่าง กว้างขวาง โดยหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรียุค และอดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้ให้สัมภาษณ์กับสยามนิกร ฉบับวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2523 โดยกล่าวถึงทหารกับการเมืองว่า

“ก็อย่าไปแยกมันเป็นสองคำซิ มันคำเดียวกันแหละการเมืองกับทหาร เพราะทหารเข้ามาเล่นการเมืองเลยกลายเป็นคำเดียวกัน ถ้าทหารเลิกเล่น เมื่อไหร่ถึงจะเป็นสองคำ เวลานี้มันปนกันเลอะหมด เพราะทหารเข้ามาว่านาย ทหารก็คนธรรมดา แต่เค้าจ้างมาสำหรับถือปืนป้องกันประเทศชาติบ้านเมือง เค้าไม่ได้จ้างมาเล่นการเมือง ถ้าผมเป็นคนจ่ายเงิน ผมบอกไม่เอา มันไม่ใช่ธุระ อะไร การเมืองก็ปล่อยนักการเมืองเขาเล่น ที่ผิดมา 4-5 ปีเพราะอย่างนี้ เลอะเทอะ อยู่ตลอดเวลาเพราะไม่รู้จักหน้าที่ อ้างว่าบ้านเมืองยุคเข็ญจะเข้าไปแก้ แล้วก็ไม่ได้ เห็นมันจะแก้ดกสักที”⁵⁶

⁵⁴“บทนำ,” สยามนิกร 4,164 (16 สิงหาคม 2523): 3.

⁵⁵“สัมภาษณ์พิเศษสมคิด ศรีสังคม ประธานแก้ไขรัฐธรรมนูญ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,25 (14 ธันวาคม 2523): 45.

⁵⁶“สัมภาษณ์หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช,” สยามนิกร 4,169 (20 กันยายน 2523): 10.

อีกทั้งหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ยังได้กล่าวถึงความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยว่าเกิดจากการแทรกแซงของทหาร โดยกล่าวว่า

“...เด็กสอนเดินก็ต้องล้มบ้าง แต่ก็ลุกขึ้นมาอีก เพราะว่านี่ความจริงไปไม่พ้น บ้านเมืองเป็นของใคร เป็นของท่านนายพลพุงโตคนไหน...เปล่า...ของคน 45 ล้านคน ฉะนั้นนี่ไม่พ้นที่จะต้องให้เขามีสิทธิมีเสียง คุณเป็นเจ้าของบ้าน แล้วไอ้ควายอะไรที่โหนมานอนในบ้านคุณ คุณยอมม้าย แน่นนอน ต้องลุกขึ้นมาบอกว่า กูไม่ยอม มันนี่ไม่พ้นเหมือนพระอาทิตย์ขึ้นตอนเช้า เมื่อจะเป็นเช่นนั้นแล้วก็ให้ชะเลยไม่ดีหรือ ประชาธิปไตยของเราไม่สำเร็จ เพราะประชาชนไม่ได้ปฏิบัติ เดียวก็ปฏิวัติรัฐประหาร ปล่อยให้ปฏิบัติจริงๆ มันก็รู้เข้าสักวันหนึ่ง ที่แรกก็ต้องยุ่งละก็ขายเสียงกันบ้าง อย่างผมก็ไปดำว่ามีอย่างหรือลูกหมาตัวหนึ่ง 5,000 บาท ลือจะไปขายตัวที่หนึ่งขายสิทธิลงคะแนน 10 บาท 20 บาท ทำยังไงกันวะไม่อายุหรือ แต่ถ้าปล่อยไปเรื่อยประชาชนก็จะเห็นว่าอะไรดีอะไรไม่ดีเอง”⁵⁷

และยังได้กล่าวถึงการผูกขาดอำนาจของทหารว่า “...สิเชียวๆ เองก็แก้ไม่ตก ไม่ได้วิเศษวิโส เป็นพระอินทร์ชะเมื่อไหร่ ทหารก็กินข้าวจี๋เหมือนกันมันก็เป็นอย่างนั้นนะ อย่าทำเสียดึกว่าให้เป็นไปตามครรลอง ข้อสำคัญบ้านเมืองไม่ใช่ของเรามันของคนอื่นเขาทั้งหมด ธุระอะไรจะไปผูกขาดถือว่าฉันนั่นเป็นที่พึ่ง...”⁵⁸

ทางด้านนายอานวย สุวรรณคีรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา พรรคประชาธิปัตย์ ประธานคณะกรรมการทหาร ได้ให้สัมภาษณ์กับมาตุภูมิ ฉบับวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2523 โดยเห็นว่าแม้ทหารจะมีแนวความคิดเรื่องการประชาธิปไตยที่พัฒนาขึ้น แต่ก็ยังคงมีขีดจำกัด ซึ่งยังคงต้องพัฒนาต่อไป อีกทั้งยังเห็นถึงความพยายามที่จะให้ทหารเลิกแทรกแซงทางการเมืองว่า “ถ้าเขาไม่ยอมชะอย่างเราจะไปทำอะไร ต้องยอมรับว่าสังคมไทย สิ่งที่กำลังอยู่ในโครงสร้างการปกครองแบบระบบราชการ อย่าเข้าใจผิดว่าประชาธิปไตยนะ ทหารแข็งแกร่งที่สุด เขาค้ำจุนอยู่เป็นเสาหลัก ทัพบก ทัพเรือ อากาศ”⁵⁹

⁵⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

⁵⁸เรื่องเดียวกัน.

⁵⁹“สัมภาษณ์นายอานวย สุวรรณคีรี ประธานคณะกรรมการทหาร,” มาตุภูมิ 7,1042 (26 ธันวาคม

ความคิดเห็นของนักการเมืองดังกล่าวข้างต้น ได้มองว่าทหารเข้ามามีอำนาจทางการเมืองมากเกินไป จนคุกคามบทบาทของนักการเมืองและประชาชน นอกจากนี้กลุ่มทหารยังไม่ต้องการให้ประเทศมีความเป็นประชาธิปไตย เนื่องจากเกรงว่าตนจะสูญเสียผลประโยชน์ที่มีอยู่ กลุ่มทหารจึงถูกมองว่าเป็นผู้ทำลายประชาธิปไตย และส่งผลให้กลุ่มทหารไม่ได้รับการยอมรับให้เข้ามามีบทบาททางการเมือง

ไม่เพียงนักการเมืองจะออกมาแสดงความเห็นคัดค้านการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารเท่านั้น แต่ยังได้มีการจัดเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องนี้กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งกองบรรณาธิการสยามนิกร ได้จัดการสัมมนาเรื่องกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ขึ้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2523 โดยเชิญนักการเมือง นักวิชาการ และนักหนังสือพิมพ์เข้าร่วม ในการสัมมนาครั้งนี้ นายธีรศักดิ์ อัครบวร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพัทลุง พรรคประชาธิปัตย์ กล่าวถึงบทบาททางการเมืองของทหารว่า

“ผมอยากพูดถึงความเป็นจริงในเรื่องประชาธิปไตยของเราสักนิดว่า อย่างรองนายกรัฐมนตรีที่แท้จริงของประเทศไทยนั่นคือใคร เราอาจบอกว่าบุญชู ถนัด ประมาณ แต่ผมว่าจริงๆ ไม่ใช่ รองนายกที่แท้จริงของประเทศไทยนี้ คือแม่ทัพ ทั้งสี่ภาค อันนี้ผมให้ความผิดเป็นบาปของรัฐบาลหอยไว้ด้วย ที่ให้อำนาจเขาไว้ อย่างสิ้นฟ้า การย้ายข้าราชการประจำไม่ว่าครู นายอำเภอ พลตำรวจ ถ้าแม่ทัพไม่ให้ย้าย ก็ย้ายไม่ได้ ถ้าท่านต้องการให้ย้าย ก็ย้ายได้ภายใน 24 ชั่วโมง”⁶⁰

ส่วนนายไชยวัฒน์ ไตรยสุนันท์ ได้กล่าวถึงการครอบงำทางการเมืองของกลุ่มทหารว่า

“ที่จริงแล้วพอสรุปได้ว่า มีคนกลุ่มหนึ่งที่มีพลังอำนาจทั้งในทาง เศรษฐกิจและกำลังอาวุธไม่ประสงค์ให้เกิดประชาธิปไตยในบ้านเมืองของเรา บุคคลกลุ่มนั้นจะเป็นใครบ้าง ผลก็คือว่า คือทหารในเครื่องแบบบางคน ผมขออย่าว่าไม่ใช่ทั้งหมด...ธรรมดาแล้วประชาธิปไตยมันมีความยุติธรรมที่มันมีอยู่ แต่ว่าคนที่ใช้อำนาจขยับยื่นประชาธิปไตยนั้น ไม่นำเอาไปขยับยื่นให้กับผู้ที่ต่อสู้อำนาจหรือความเป็นธรรม...คนที่เรียกร้องความเป็นธรรมนั้นพูดได้ว่า เป็น

⁶⁰“สัมมนา ก.ม.รัฐธรรมนูญ วังจระเข้ท้าว,” สยามนิกร 4,164 (16 สิงหาคม 2523): 16.

คนที่ไม่มีอำนาจ คนที่ไม่มีอำนาจเท่านั้นที่มานั่งคุย อุปสรรคที่แท้จริงของประชาธิปไตยนั้นมาจากกลุ่มบุคคลที่ครอบคลุมผลประโยชน์”⁶¹

ในการอภิปรายเรื่องทหารกับการสร้างสรรค์ประชาธิปไตย ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2523 นายสืบแสง พรหมบุญ ได้กล่าวถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารว่า

“หน้าที่ของทหารนั้น คือการพิทักษ์การรุกรานจากภายนอก ภายใน เป็นเรื่องของตำรวจ ไม่ใช่เรื่องของกระทรวงแแต่อย่างใด ถ้าอยากจะเป็นให้มาสอบตำรวจ แล้วให้เจ้าพ่อเป็นผู้บังคับกองร้อย จะได้มีโอกาสใกล้ชิดทหารฝึกรบทางทหารเพื่อจะได้มาเป็นนายกรัฐมนตรีนครองประเทศ โดยอาศัยหลักสูตรจปร. เอาทหารมาเป็นผู้อำนวยการ รสพ. เหมือนกับเอายามาสร้างดี”⁶²

อีกทั้งยังกล่าวว่า “ใครๆ ก็พูดกันว่ารักประชาธิปไตย แม้แต่ฮิตเลอร์ก็พูดเช่นนั้น”⁶³

จะเห็นได้ว่าภายหลังจากที่นักการเมืองเข้ามามีบทบาททางการเมือง ทั้งนักการเมืองและนักวิชาการได้วิพากษ์วิจารณ์การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของทหารว่าเป็นการคิดขวางและทำลายการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศ เนื่องจากกลุ่มทหารมีแนวความคิดที่ต้องการจะรักษาอำนาจทางการเมืองของตน จนกระทั่งไม่ต้องการให้มีการพัฒนาประชาธิปไตย เพราะจะทำให้ นักการเมืองและประชาชนแย่งชิงอำนาจไปจากตน อีกทั้งการที่ทหารเป็นผู้คุมกำลังและอาวุธทหารจึงสามารถแทรกแซงการทำงานของนักการเมืองได้ ดังนั้นจึงได้มีการเรียกร้องให้ทหารยุติบทบาททางการเมือง และหากนายทหารต้องการจะเล่นการเมืองก็ควรจะลาออกจากทหารแล้วมาเป็นนักการเมือง

ดังที่นายอุทัย พิมพ์ใจชน หัวหน้าพรรคก้าวหน้า กล่าวในการอภิปรายเรื่องทหารกับการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยตอนหนึ่งว่า “ที่ห้ามทหารเล่นการเมือง ความจริงแล้วเขาห้ามแต่ทหารที่มีอาวุธ มีอำนาจ ถ้าจะลงมาเล่นต้องเล่นแบบเล่นกันได้”⁶⁴

สภาพการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่นักการเมืองมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งกระแสการเรียกร้องประชาธิปไตย และวิพากษ์วิจารณ์การเข้ามา

⁶¹เรื่องเดียวกัน.

⁶²“ทหารกับประชาธิปไตย คำถามใหม่คำตอบเก่า,” สยามนิกร 4,170 (27 กันยายน 2523): 18.

⁶³เรื่องเดียวกัน.

⁶⁴เรื่องเดียวกัน.

แทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหาร โดยกลุ่มต่างๆ ในสังคมต่างเห็นว่าทหารเป็นกลุ่มที่ขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตย และเห็นว่ากลุ่มทหารไม่มีความชอบธรรมที่จะเข้ามาบีบบทบาททางการเมือง ดังนั้นกลุ่มทหารจึงพยายามสร้างการยอมรับจากสังคม และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเข้ามามีบทบาททางการเมือง

กลุ่มทหารได้พยายามปฏิเสธสิ่งที่นักการเมือง นักวิชาการ และกลุ่มต่างๆ ในสังคมวิจารณ์ว่ากลุ่มทหารเป็นพวกเผด็จการ โดยกลุ่มทหารได้พยายามแสดงให้เห็นว่ากลุ่มทหารเป็นกลุ่มที่นิยมความเป็นประชาธิปไตยและต่อต้านเผด็จการ สังเกตได้จากอุดมการณ์ของทหารกลุ่มต่างๆ ทั้งกลุ่มทหารหนุ่ม และกลุ่มทหารประชาธิปไตย ต่างกล่าวว่ากลุ่มตนสนับสนุนแนวทางประชาธิปไตยและต่อต้านเผด็จการ

นายทหารระดับสูงและระดับกลางในกองทัพต่างก็ออกมาแสดงความคิดเห็นในเรื่องประชาธิปไตยกันอย่างกว้างขวาง โดยพลตรีอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ได้กล่าวในการสัมมนาเรื่องบทบาทของพรรคการเมืองในการพัฒนาประเทศว่า

“เมื่อเราจะเล่นการเมืองในแบบประชาธิปไตยแล้ว ก็ปล่อยให้เขาเล่นกันเถิดครับ เขาจะมีก็พรรคก็ให้เขามีไป ให้เขาเล่นกันอย่างเสรี แล้วพรรคแต่ละพรรคมันจะสลายตัวไปเองโดยธรรมชาติ คือต้นไม้มันโตก็ให้มันโตไป แต่เมื่อมันโตโดยไม่มีอาหาร โตไปโดยไม่มีการทะนุบำรุง หรือคนเขาเห็นว่ามันไม่มีประโยชน์ มันก็จะค่อยๆ หดไป หดไปเลย แล้วมันก็จะเหลือพรรคที่มีคุณค่าพรรคที่มีประโยชน์ ซึ่งก็จะไปเป็นประโยชน์ของประเทศชาติ ของพรรคการเมือง ของระบอบประชาธิปไตยต่อไป”⁶⁵

แต่ในขณะเดียวกันพลตรีอาทิตย์ กำลังเอก ก็มีความเห็นว่าทหารมีสิทธิที่จะเล่นการเมือง โดยกล่าวในการสัมมนาเดียวกันว่า

“การเล่นการเมืองในระบบพรรคมันดีแน่ เราให้เขามาเล่นกัน เราไม่ต้องมาจำกัด ใครอยากเป็นอะไรก็มาเล่นได้ แม้กระทั่งทหารก็เล่นได้ ทหารมาตั้งพรรคการเมืองตั้งได้เพราะถือว่าทหารก็เป็นประชาชน จะมาแบ่งว่าทหารจะเล่นการเมือง ทหารจะมีอำนาจ พรรคการเมืองนี้จะมีอภิสิทธิ์ อันนี้อย่าไปคิดเถิดครับ เราให้ความรู้ประชาชนเขา ให้อภิสิทธิ์นี้มันจะหดไปเองก็ต้องให้มี

⁶⁵“บทบาทและความรับผิดชอบต่อความมั่นคงของชาติ,” สยามนิกร 4,164 (16 สิงหาคม 2523): 29.

ความทัดเทียมเสมอภาคกัน ใครอยากเล่นการเมืองก็ลงมาเล่น จะเป็นทหารก็เล่นได้ เป็นตำรวจอะไรก็เล่นได้”⁶⁶

ส่วนพลเอกสัณห์ จิตรปฏิมา รองผู้บัญชาการทหารบก ได้แสดงความคิดเห็นในกรณีในกลุ่มทหารมักจะถูกมองว่าเป็นเผด็จการ และชอบแสวงหาอำนาจทางการเมือง การที่มีผู้เรียกร้องให้ทหารวางมือจากการเมือง โดยกล่าวว่า

“ถูก...แม้แต่ทหารส่วนใหญ่เองก็ต้องการประชาธิปไตย ที่นี้ที่ว่าทหารเผด็จการมานานก็เริ่มคลี่คลายแล้ว รัฐธรรมนูญอันนี้ การปฏิบัติที่นายกเปรมได้มาเป็นนายกนี้ ท่านไม่ได้เข้ามาในลักษณะเผด็จการแต่ในลักษณะที่สภาเลือก ให้คะแนนเสียงอย่างมาก นับว่าเรื่องได้คลี่คลายไปตามลำดับ ปัญหาอยู่ที่ว่าเราจะต้องช่วยกัน ตั้งหลักให้ประชาธิปไตยค่อยๆ เดินได้ ทหารเองก็ไม่มีใครที่อยากจะเป้นเผด็จการหรอก เพราะว่าทหารส่วนใหญ่เป็นทหารอาชีพ ทหารเผด็จการที่เข้ามาครอบงำอันนั้น เห็นกันมาหมดเสียแล้ว มันก็ได้ประโยชน์อยู่เพียงคนบางกลุ่มเท่านั้น แต่ทหารอาชีพทั้งหลาย ไม่ได้รับประโยชน์อันนั้นเลย นอกจากที่ได้รับหัวหน้ากันคือถูกด่า จริงไหม?”⁶⁷

อีกทั้งยังกล่าวถึงการพัฒนาประชาธิปไตยในหมู่ทหารว่า

“ก็ต้องค่อยๆ ทำกันไปเรื่อยๆ ต้องทยอยไล่กันลงมา สร้างความเข้าใจ ความเชื่อมั่นว่าเราจะต้องเดินทางไปแนวประชาธิปไตย ประเทศชาติจึงจะอยู่รอด เพราะว่าในขณะที่เราอบรมกันมาคือว่าปราบโคตที่เป็นเผด็จการ เราก็เป็นเหยื่อของพวกท. เขาก็ว่าเราได้เรื่อยๆ พอมาถึงสมัยหนึ่ง อย่างสมัยนายกฯ สัญญา ก็รู้สึกว่เสียงของวิทยุพวกท. เริ่มอ่อนลง การพิมพ์ใบปลิวโฆษณา หรือการปลุกกระดมมวลชน ก็เริ่มอ่อนลง สาเหตุมันอ่อนลงไปมาก เพราะฉะนั้นเราจึงรู้สึกว่ประชาธิปไตยอันนี้ไม่มีปัญหา เป็นสิ่งที่เราเห็นว่าดี เรื่องเก่าๆ อย่างที่คุณได้ศึกษามานี้มันเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น มันเปลี่ยนจากรุ่นหนึ่งไปอีก

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁷ ศจช. ก/1/2523/122. กระทรวงกลาโหม: ปัญหาตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก (19 มีนาคม 2523-5 ตุลาคม 2523), หน้า 68.

รุ่นหนึ่ง มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สังเกตให้ดีจากหัวที่เราฝังจากเผด็จการ
เต็มที ค่อยเพลาลงมาทางประชาธิปไตยมากขึ้น”⁶⁸

ทางด้านพลโทวสิน อิศรางกูร ณ อยุธยา แม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 ได้กล่าวถึงกรณีที่ทหารเข้ามา
มาเล่นการเมืองว่า ทหารก็มีสิทธิเล่นการเมือง เนื่องจากทหารก็เป็นประชาชน โดยกล่าวว่า

“การเมืองสมัยนี้ ไม่ได้จำกัดอยู่ที่ว่าการเลือกตั้งเป็นผู้แทนในสภา แต่
หมายถึงการทำให้ประชาชนเป็นสุข มีความคิดถูกต้อง ไม่ทะเลาะกัน กลุ่ม
ผลประโยชน์ส่วนตัวให้น้อยลงไปหรือไม่มีเลย นี่คือการเมืองทั้งสิ้น
เพราะฉะนั้นทหารก็เป็นประชาชน เมื่อไปพบเงื่อนไขที่ไม่สมควร เช่น มีกลุ่ม
อิทธิพล รีดนาทาเร้นราษฎร ทหารซึ่งไม่มีหน้าที่โดยตรงก็ต้องยื่นมือเข้าไป
จัดการ ที่ว่าทหารเล่นการเมืองก็เล่นกันทุกคน ประชาชนก็เล่น นักเรียนก็เล่น
การเมืองต้องกว้างไม่ควรหมายถึงสภา”⁶⁹

พลตรียุทธศักดิ์ คล่องตรวจโรค ผู้บัญชาการ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้ให้
สัมภาษณ์กับสุภาพบุรุษ-ประชามิตร ฉบับวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2524 ถึงประเด็นที่ทหารถูก
วิจารณ์ว่าเข้ามามีบทบาททางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวมว่า

“มีความรู้สึกว่าการเข้ามามีบทบาททางการเมืองส่วนใหญ่เขาก็
เห็นประโยชน์แก่ประเทศชาติมากกว่า นอกจากบางพวกบางเหล่าที่เห็น
ประโยชน์ส่วนตัว ทหารก็มีอุดมการณ์ที่แน่วแน่ในการแก้ปัญหาของคนส่วน
ใหญ่เหมือนกัน แก้ปัญหาของประเทศชาติ รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจ และการเข้า
มา มีบทบาทของทหารก็เพื่อให้รัฐบาลอยู่ได้ครบเทอม มีน้อยมากที่เห็นส่วนตัว
มากไปหน่อยแต่ก็ไม่ใช่ว่าทั้งหมด...”⁷⁰

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69.

⁶⁹ สจข. ก/1/2523/127. บทบาทของทหารที่มีต่อความมั่นคงของชาติ (3 มกราคม 2523-23 ธันวาคม
2523), หน้า 323.

⁷⁰ “สัมภาษณ์พิเศษพลตรียุทธศักดิ์ คล่องตรวจโรค ผู้บัญชาการ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า,”
สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,126 (10 มกราคม 2524): 19-20.

และยังได้ให้สัมภาษณ์กับสยามรัฐถึงกรณีที่ทหารถูกโจมตีว่าเข้ามาเล่นการเมือง โดยให้ความเห็นว่า

“ผมคิดว่าทหารควรจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง ส่วนการเมืองก็เป็นเรื่องของการเมืองไป เราไม่มีหน้าที่ในการดูแล แต่ในความจริง ส่วนหนึ่งคุณจะต้องคิดว่าประเทศเราเป็นประเทศเล็ก ผู้มีอำนาจคือทหาร ที่มักขึ้นเป็นนักชี้ไม้เป็นไม้ คนจึงมองไปที่ทหาร อย่างคนที่เป็นนายกนี้ ดูๆ จะมาจากที่นี้ทั้งนั้น เป็นแหล่งผลิตรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรี นี่เป็นความรู้สึกที่ถูกต้อง”⁷¹

นอกจากนี้แกนนำของกลุ่มทหารหนุ่มก็เห็นว่าทหารควรจะเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยพันเอกชาญบุรณห์ เพ็ญตระกูล มีความเห็นว่า

“...การที่ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองในปัจจุบันน่าจะถูกต้อง เพราะประเทศชาติของเราตอนนี้ต้องอาศัยและยึดถือความมั่นคงก่อน อ้ายที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลกันอยู่เรี่ยนั่น ผมไม่เห็นด้วย ดูอย่างในอดีตเปลี่ยนรัฐบาลกันเรื่อย รัฐบาลชุดนี้ทำแล้ว งบประมาณยังไม่ทันได้ใช้เลย ชุดอื่นมาใช้แทนมันผิดวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่วางไว้ก็ผิดพลาด ทีนี้การที่ทหารเข้ามายุ่งในระยะนี้เราน่าจะยอมรับว่า ประเทศชาติจะพัฒนาไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงได้ ต้องมีความมั่นคงเสียก่อน ดังนั้นพวกเราจึงสนับสนุนให้ทหารเข้ามามีบทบาท ให้ทหารนำเสียก่อน แต่บุคคลที่จะขึ้นมาเป็นผู้นำที่มาจากทหารเราถือหลักว่าต้องมีมือสะอาด ไม่คอร์รัปชัน แล้วเมื่อนั้นประชาธิปไตย ต้องหาบุคคลอย่างนี้จึงทำให้ประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้ อ้ายประเภทพรรคพวกหรือบุคคลนั้นเราไม่เอา”⁷²

นอกจากนี้กลุ่มทหารหนุ่มยังได้กล่าวตอบโต้กรณีที่หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชกล่าวโจมตีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มทหารหนุ่ม โดยกล่าวว่า

⁷¹ สจข. ก/1/2523/127. บทบาทของทหารที่มีต่อความมั่นคงของชาติ (3 มกราคม 2523-23 ธันวาคม 2523), หน้า 106.

⁷² “สัมภาษณ์ยังเติร์กใหญ่ พันเอกชาญบุรณห์ เพ็ญตระกูล,” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,130 (7 กุมภาพันธ์ 2524): 20.

“ม.ร.ว. เสนีย์เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารประเทศ น่าจะรู้ว่าอะไรถูกและผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาระหน้าที่ของประชาชนทุกคนไม่ว่าจะเป็นทหารหรือพลเรือนที่จะต้องร่วมมือกันปกป้องประเทศชาติ ไม่ใช่ปล่อยให้ เป็นหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง หน้าที่ของทหาร มีทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และทางสังคม เพราะทหารก็เป็นประชาชนคนหนึ่ง และเป็นหน้าที่ของคนทั้งชาติที่จะร่วมมือกัน พวกผมอยากขอเรื่องเรื่องการรักษาตัวว่า มันไม่ใช่เพียงเรื่องของคนใดคนหนึ่งเท่านั้น แล้วก็อยากจะขอเรื่องท่านอาจารย์เสนีย์ให้เข้าวัดเข้าวาเสียบ้าง จะได้ไม่หลงลืม มีสมาธิ และจิตใจจะได้สงบ”⁷³

ความคิดเห็นของกลุ่มทหารดังกล่าวนี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่ากลุ่มทหารยังคงต้องการเข้ามา มีบทบาททางการเมือง ดังนั้นการแสดงออกถึงความเป็นประชาธิปไตยของกลุ่มทหารจึงเป็นการกระทำเพื่อรักษาบทบาททางการเมืองของตน

เห็นได้ว่าสภาพทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ส่งผลให้กลุ่มต่างๆ ในสังคมออกมาวิพากษ์วิจารณ์บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร โดยที่ส่วนมากไม่ยอมรับพฤติกรรมแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหาร และเรียกร้องให้กลุ่มทหารเลิกยุ่งเกี่ยวกับการเมือง การเคลื่อนไหวเช่นนี้ได้ส่งผลกระทบต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร

3.4 การเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ

กระแสประชาธิปไตยที่ถูกเรียกร้องมากขึ้นพร้อมกับการกลับมา มีบทบาทของนักการเมือง ส่งผลให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงบทบาทและอำนาจทางการเมืองของกลุ่มทหาร จนเกิดมีการเรียกร้องให้แก้ไขรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นหรือเป็นประชาธิปไตยเต็มใบ โดยให้มีการลดอำนาจของวุฒิสภา และจำกัดให้ทหารเลิกอาศัยอำนาจและกำลังมากำหนดทิศทาง

⁷³ ศจช. ก/1/2523/96. ทหารกับการเมือง: บทบาทของกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) (24 มกราคม 2523-9 ธันวาคม 2523), หน้า 52.

การเมืองไทย⁷⁴ แล้วเพิ่มอำนาจให้กับสภาผู้แทนราษฎร รวมทั้งให้ยกเลิกบทเฉพาะกาลเพื่อให้พรรคการเมืองมีบทบาทมากขึ้น⁷⁵

ประเด็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยนี้มีนักวิชาการออกมาวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง โดยนายเสน่ห์ จามริก อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า “รัฐธรรมนูญไทยไม่มีเสถียรภาพอยู่ที่ความเห็นชอบของราชการ โดยเฉพาะทหาร ที่ผ่านมาระบบราชการไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสังคม คือการบริหารราชการไม่พัฒนาไปเท่าไร ช่องว่างของคนที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางอำนาจ กับคนที่อยู่ห่างไกลศูนย์กลางอำนาจยิ่งมากขึ้น”⁷⁶

นายสุขุม นวลสกุล อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ให้ความเห็นในประเด็นเดียวกันนี้ว่า

“ตลอด 48 ปี มีรัฐธรรมนูญ 13 ฉบับเกือบทุกฉบับร่างขึ้นมาเพื่อความมั่นคงของรัฐบาล รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันใกล้เคียงกับปี 17 แต่มีบทเฉพาะกาล เช่น ให้ข้าราชการประจำเป็นรัฐบาลได้ การประชุมร่วม 2 สภา ดูแล้วยังกว่าประชาธิปไตยครึ่งใบ ควรยกเลิกบทเฉพาะกาล ความมั่นคงจะได้ไม่ขึ้นอยู่กับกองทัพ ขึ้นกับประชาชนแทน แต่ผมไม่มั่นใจว่ารัฐบาลจะยอม”⁷⁷

นายกระมล ทองธรรมชาติ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวถึงการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยว่า

“ผมเห็นด้วยกับการยกเลิกบทเฉพาะกาลที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง ควรใช้กฎหมายพรรคการเมืองได้เลย และยกเลิกกรรมการวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติ ให้ส.ส.ที่เสนอร่างพระราชบัญญัติมาจากพรรคการเมืองเดียวกัน 20 คน น่าจะใช้ในปีหน้าได้เลย เพื่อเตรียมตัวในการเลือกตั้งอีก 2 ปี ข้างหน้า...ถึงเวลานั้น ทหารก็ทำหน้าที่เพียงวุฒิสภาที่ไม่ค่อยเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่มีอำนาจมากนัก ผู้นำทางทหารถ้าจะเล่นการเมืองก็กระโดดมาสมัครรับเลือกตั้ง”⁷⁸

⁷⁴“ยุคมืดของพลเอกเปรม,” สยามนิกร 4,165 (23 สิงหาคม 2523): 14.

⁷⁵เรื่องเดียวกัน.

⁷⁶“48 ปีได้ครึ่งใบ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,26 (21 สิงหาคม 2523): 17.

⁷⁷เรื่องเดียวกัน.

⁷⁸เรื่องเดียวกัน.

ไม่เพียงแต่นักวิชาการเท่านั้นที่ออกมาแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวาง นักการเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มอำนาจที่พยายามขยายบทบาททางการเมืองและต่อต้านบทบาททางการเมืองของทหารก็ได้ออกมาวิพากษ์วิจารณ์รัฐธรรมนูญ และเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ

พันเอกสมคิด ศรีสังคม หัวหน้าพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และประธานคณะทำงานรณรงค์เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย (ครป.) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2521 ว่า “รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมีลักษณะไม่เป็นประชาธิปไตยหลายประการ บ้านเมืองเราเปลี่ยนแปลงการปกครองร่วมครึ่งศตวรรษที่เวียนถอยหน้าถอยหลังอยู่อย่างนี้ ร่างรัฐธรรมนูญมาก็ถอยหลังทุกที ฉบับนี้ก็ถอยหลัง”⁷⁹

อีกทั้งยังกล่าวถึงประเด็นที่คณะทำงานรณรงค์เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญเสนอให้แก้ไข ซึ่งมีประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อผู้มีอำนาจทางการเมืองว่า

“ด้านวุฒิสมาชิก เกี่ยวกับอำนาจวุฒิสมาชิกปัจจุบันและจำนวนของสมาชิกจะลดลงหรือตัดบทบาทลงไปอย่างไรหรือไม่ ควรจะมีวุฒิสมาชิกหรือไม่ เป็นข้อเสนอแนะของเรา การแยกข้าราชการประจำออกการเมือง นายกฯ ควรมาจากการเลือกตั้งหรือไม่ การใช้กฎอัยการศึกควรได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาหรือไม่ เพราะเดี๋ยวนี้ประกาศแค่เป็นปี”⁸⁰ นอกจากนี้ยังได้กล่าวว่า ตนยังไม่เชื่อว่าประเทศไทยจะมีประชาธิปไตยอย่างแท้จริงได้ถึงแม้ว่าจะมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญก็ตาม เพราะเงื่อนไขสำคัญของเรื่องนี้ไม่ได้อยู่ที่ส.ส.หรือประชาชนเป็นใหญ่ แต่กลับอยู่กับทหารผู้ถือปืนและทำลายระบอบประชาธิปไตยมาโดยตลอด⁸¹

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการบางส่วนออกมาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับที่มาของนายกรัฐมนตรี ซึ่งในประเด็นนี้ นายสมชัย รั้ววิจิตร อดีตที่ปรึกษาสภาความมั่นคงแห่งชาติกล่าวว่า

“ปัจจุบันนี้ เมืองไทยต้องการความเป็นประชาธิปไตยยิ่งกว่าสมัยใดๆ ที่จะต้องเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยเร็วที่สุด รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

⁷⁹“สัมภาษณ์พิเศษสมคิด ศรีสังคม ประธานแก้ไขรัฐธรรมนูญฯ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,25: 44.

⁸⁰เรื่องเดียวกัน.

⁸¹“ชำแหละรัฐธรรมนูญ การต่อสู้ของปวงชน,” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 2,97 (21 มิถุนายน 2523): 25.

เป็นรัฐธรรมนูญเผด็จการ รัฐบาลยังขาดเสถียรภาพทางประชาธิปไตย จำเป็นที่
จะต้องให้มีนายกรัฐมนตรีที่มาจากเลือกตั้งโดยตรง แยกอำนาจบริหารจาก
นิติบัญญัติให้เด็ดขาด”⁸²

ไม่เพียงแต่นักวิชาการและนักการเมืองเท่านั้นที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์รัฐธรรมนูญว่าไม่
เป็นประชาธิปไตยและเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ รวมทั้งวิจารณ์ถึงการที่กลุ่มทหารเข้ามา
มีบทบาททางการเมือง กลุ่มผู้ใช้แรงงานซึ่งเป็นกลุ่มพลังทางการเมืองที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้
ออกมาเคลื่อนไหว และแสดงความคิดเห็นในประเด็นเหล่านี้เช่นกัน

โดยนายไพศาล รัชชชยันต์ ประธานสภาองค์การลูกจ้าง สภาแรงงานแห่งประเทศไทย มี
ความเห็นที่ “เสถียรภาพทางการเมืองไม่เกิดขึ้นเพราะทหาร รัฐธรรมนูญร่างขึ้นมาเนื่องจากความ
ต้องการของทหาร”⁸³ ทั้งยังกล่าวอีกว่า

“ผมอยากจะเห็นเมืองไทยเป็นประชาธิปไตยร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่มี
ความหวังน้อยมากเพราะยังมีคนไม่ยอมให้เป็นไปตามนั้น อย่างสามปีของ
รัฐบาลเฉพะกาลนี้ คงมีขวากหนามอย่างมากที่จะให้มีการพัฒนา
ประชาธิปไตย ผู้รับผิดชอบไม่ว่าทหาร นักการเมือง ประชาชน จะต้องสละ
ผลประโยชน์ส่วนตัวหรือของกลุ่มลง ถ้าไม่เช่นนั้น ประชาธิปไตยไม่เกิดขึ้นแน่”⁸⁴

กระแสสังคมและข้อเรียกร้องที่ต้องการให้ประเทศไทยเป็นประชาธิปไตยเต็มใบมีมากขึ้น
เรื่อยๆ ทั้งจากฝ่ายนักการเมือง นักวิชาการ รวมถึงกลุ่มผู้ใช้แรงงาน โดยที่ทุกฝ่ายต่างเห็นว่าการที่
ประเทศไทยไม่สามารถมีประชาธิปไตยเต็มใบได้เกิดจากการแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหาร
ดังนั้นทุกฝ่ายจึงเรียกร้องให้ทหารยุติบทบาททางการเมือง แล้วกลับไปทำหน้าที่ป้องกัน
ประเทศชาติซึ่งเป็นหน้าที่ที่แท้จริงของทหาร พร้อมกันนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาลและ
ฝ่ายค้านรวม 7 พรรค ได้แก่ พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชากรไทย

⁸² สจข. ก/1/2523/70. การรณรงค์แก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย (8 มกราคม 2523-28 ธันวาคม 2523), หน้า 99-100.

⁸³ “48 ปีได้ครึ่งใบ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,26: 21.

⁸⁴ สจข. ก/1/2523/70. การรณรงค์แก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย (8 มกราคม 2523-28 ธันวาคม 2523), หน้า 102.

พรรคพลังใหม่ พรรคเสรีธรรม และพรรคสยามประชาธิปไตย ได้ร่วมกันลงชื่อเพื่อที่จะเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญ⁸⁵

ญัตติเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญได้ถูกนำเข้าสู่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2523 ซึ่งที่ประชุมได้ลงมติเห็นสมควรให้ตั้งกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญขึ้นจำนวน 35 คน⁸⁶ เพื่อพิจารณาข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นต่างๆ⁸⁷

การศึกษาของกรรมาธิการพิจารณาศึกษาข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญได้พบข้อบกพร่องที่เห็นสมควรแก้ไขหลายมาตรา โดยเฉพาะในหมวดเฉพาะการรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญ ได้แก่

- เห็นควรยกเลิกคณะกรรมาธิการแก้ไขร่างพระราชบัญญัติ
- การพิจารณาญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งคณะหรือรายบุคคล สมควรประชุมเฉพาะสภาผู้แทนราษฎร แทนที่จะเป็นการประชุมร่วมกันของรัฐสภา
- ไม่ควรให้เอกสิทธิ์แก่คณะรัฐมนตรีที่จะนำร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเงิน ความมั่นคงของราชอาณาจักรและราชบัลลังก์ เข้าพิจารณาในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา แต่ให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรเช่นเดียวกับร่างพระราชบัญญัติอย่างอื่น

ส่วนในหมวดรัฐสภาคณะกรรมาธิการเห็นควรกำหนดให้ประธานรัฐสภามาจากสภาผู้แทนราษฎร มิใช่มาจากประธานวุฒิสภา⁸⁸

ต่อมาทางวุฒิสภาก็ได้ตั้งคณะกรรมาธิการสามัญเพื่อศึกษาข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกัน โดยร้อยตำรวจโทชาญ มนุชธรรม สมาชิกวุฒิสภา ได้เสนอญัตติต่อประธานวุฒิสภา ขอให้ตั้งคณะกรรมาธิการสามัญพิจารณาศึกษาข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญขึ้น เนื่องจากการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจะต้องพิจารณาในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา และได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ดังนั้นหากมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ วุฒิสภาก็ต้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบด้วย⁸⁹

จากการพิจารณาศึกษาข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการวิสามัญสภาผู้แทนราษฎรที่เห็นสมควรให้แก้ไขรัฐธรรมนูญในหลายประเด็น ซึ่งประเด็นส่วนใหญ่ที่เสนอนั้นจะกระทบต่อ

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

⁸⁶ ซึ่งประกอบด้วย ตัวแทนจากฝ่ายรัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้าน สมาชิกวุฒิสภา และบุคคลภายนอกผู้ทรงคุณวุฒิ

⁸⁷ สจข. ก/1/2523/70. การรณรงค์แก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย (8 มกราคม 2523-28 ธันวาคม 2523), หน้า 52.

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

บทบาทหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภา ดังนั้นการตั้งคณะกรรมการสามัญเพื่อศึกษาข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญของวุฒิสภา ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากที่คณะกรรมการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎรได้เปิดเผยประเด็นที่เห็นสมควรให้มีการแก้ไข จึงมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า เป็นการกระทำเพื่อรักษาอำนาจของวุฒิสมาชิกนั่นเอง ข้อสังเกตในลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้ภาพพจน์ของวุฒิสภาซึ่งถูกมองว่าหวงอำนาจและเป็นฐานอำนาจของกลุ่มทหารยิ่งย่ำแย่ลงไปอีก กลุ่มทหารซึ่งเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ในวุฒิสภาก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น

3.5 การต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก

ในขณะที่กระแสการเรียกร้องให้ทหารเลิกเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ได้มีการเคลื่อนไหวจากนายทหารและนักการเมืองบางส่วนให้มีการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก โดยให้เหตุผลว่าการที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อไปอีกหนึ่งปีนั้นจะช่วยรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลให้มีความมั่นคง และที่สำคัญคือเป็นการรักษาความเป็นเอกภาพภายในกองทัพ เนื่องจากกองทัพแบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มต่างก็มีความหวังว่านายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่กลุ่มตนให้ความสนับสนุนจะได้ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ดังนั้นหากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ก็จะก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในกองทัพ การที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะรักษาการในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อไปอีกหนึ่งปีจึงเป็นการรักษาเสถียรภาพในกองทัพ เนื่องจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย⁹⁰

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวให้มีการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ในประเด็นนี้ นายคณิน บุญสุวรรณ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี พรรคกิจสังคม ได้แสดงการคัดค้านการต่ออายุราชการ โดยได้กล่าวที่รัฐสภาเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2523 ว่า “มันจะกลายเป็นการนำเอากองทัพบุกเข้ามาสู่เวทีการเมืองอย่างหน้าตาเฉย...ผมไม่อยากจะเขานึกถึงกันอยู่แต่ว่าเสถียรภาพของรัฐบาลหรือนายกรัฐมนตรีจะต้องขึ้นอยู่กับตำแหน่งนี้ และไม่อยากจะแม้แต่คนเดียวที่จะให้มีใครไปเสนอหรือขอร้องให้ท่านนายฯ รับตำแหน่งนี้ต่อไป ไม่ว่าจะเดือนหรือปีก็ตาม”⁹¹ นายคณิน บุญสุวรรณ ยังกล่าวต่อไปว่า

⁹⁰“ทางที่เปรมต้องเลือก เผด็จการหรือประชาธิปไตย,” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,107 (30 สิงหาคม 2523): 16.

⁹¹สจข. ก/1/2523/76. การเสนอให้มีการต่ออายุผู้บัญชาการทหารบกของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี (26 เมษายน 2523-16 ตุลาคม 2523), หน้า 12.

“สมมติเราต่ออายุศบ.ทบ. ให้ท่านนายกฯ อีก 2 ปี และเมื่อเวลาล่วงเลยไปจนครบกำหนด และเสถียรภาพของรัฐบาลยังต้องพึ่งอำนาจทางทหารมากกว่าที่จะเป็นอำนาจที่ถูกที่ควรตามระบอบประชาธิปไตยในรัฐสภา เรามีต่ออายุศบ.ทบ. ให้อีกหรือ แล้วถ้าท่านนายกฯ ชราภาพไปใครจะมาแทนที่กันล่ะ หรือจะเปลี่ยนด้วยวิธีการใด”⁹²

และยังกล่าวในตอนท้ายว่า

“คนอยากให้มีการเปลี่ยนแปลงที่มีแนวทางรัฐสภามากกว่า เมื่อเราเดินไปในวิถีทางที่ถูกต้องและกำลังมุ่งสู่ความเป็นประชาธิปไตย เราก็ควรจะช่วยประคับประคองให้มันดำเนินต่อไปด้วยดี เพราะว่าครั้งหนึ่งเราเคยเสียใจกันมาแล้วกับการต่ออายุให้ถนอม แล้วเพื่ออะไรเราถึงจะต้องดึงเอาประเทศเข้าไปในเหตุการณ์ร้ายแรงอย่างนั้นอีก เราอยากมี 14 ตุลาฯ หรือ 6 ตุลาฯ อีกอย่างนั้นหรือ”⁹³

ทางด้านนายสุนทร แก้วเนตร ที่ปรึกษาสภาแรงงานแห่งประเทศไทย และประธานสหภาพแรงงานรสป. ให้สัมภาษณ์ว่า

“ไม่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งกับการต่ออายุศบ.ทบ. เพราะความมั่นคงของประเทศชาติไม่ได้อยู่ที่ตัวบุคคล อยู่ที่การให้ประชาธิปไตยแก่ประชาชน ให้มีความรับผิดชอบ และขณะนี้ก็มีส.ส. เป็นตัวแทนของประชาชนอยู่แล้ว ส.ส. ควรจะเข้าไปมีส่วนในการพัฒนาประเทศมากขึ้น ไม่ใช่อยู่ที่ทหารเท่านั้น เพราะที่ผ่านมามหาทหารไม่ได้บริหารประเทศชาติดีขึ้นมาเลย การอ้างว่าทำเพื่อประเทศชาติ และประชาชนใครจะอ้างก็อ้างได้ ทั้งที่ประชาชนก็ไม่เดือดร้อน แต่ที่ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของนายทุน ได้รับความไม่เป็นธรรมนั้น การต่ออายุศบ.ทบ. ไม่ช่วยให้สิ่งเหล่านี้ดีขึ้นแต่อย่างใด ถ้าประชาชนไม่เล่นด้วย ไม่ให้ความร่วมมือ รัฐบาลก็อยู่ไม่ได้”⁹⁴

⁹² เรื่องเดียวกัน.

⁹³ เรื่องเดียวกัน.

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 215.

ความคิดเห็นจากพรรคการเมืองต่าง ๆ นั้น ไม่เห็นด้วยกับการต่ออายุราชการครั้งนี้ โดยเฉพาะพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลที่สำคัญสามพรรค ได้แก่ พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย และ พรรคประชาธิปัตย์ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร หัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้ให้สัมภาษณ์แสดงความไม่เห็นด้วยกับการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2523 ว่า “ระเบียบมีอยู่แล้ว ควรจะเป็นไปตามนั้น เคยมีการต่ออายุสมัยจอมพลถนอมจอมพลประภาสมาแล้ว ก็เห็นอยู่แล้วว่าผลเป็นอย่างไร อยากรู้ก็ตาม ก็ต้องขึ้นอยู่กับนายฯ ผมเองไม่อาจเข้าไปก้าวก่ายได้”⁹⁵

นายเกษม ศิริสัมพันธ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร และเลขาธิการพรรคกิจสังคม ให้ความเห็นว่า “ผมเป็นนักการเมือง เป็นส.ส.ที่มาจากการเลือกตั้ง เห็นว่าเวลานี้บ้านเมืองเราอยู่ในความถูกต้องแล้ว จึงเห็นว่าเป็นไปไม่ได้และไม่น่าจะทำกัน...”⁹⁶

การเคลื่อนไหวเพื่อต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ถูกคัดค้านจากกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) โดยพันเอกจำลอง ศรีเมือง เลขาธิการนายกรัฐมนตรี และแกนนำกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) ซึ่งไม่เห็นด้วยที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะต่ออายุราชการ โดยให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2523 ถึงความเห็นของกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) ต่อกรณีการต่ออายุราชการ ว่า

“ทุกคนยืนยันว่าการต่ออายุราชการมีแต่เป็นผลเสียต่อประเทศชาติ จะเป็นการดึงประเทศชาติไปสู่การเป็นเผด็จการ เป็นการทำลายระบบพรรคการเมือง ระบอบประชาธิปไตย แม้กระทั่งตัวท่านนายกเอง...การต่ออายุราชการไม่ได้เป็นการแก้ปัญหา แต่จะเป็นการสะสมปัญหาให้มากยิ่งขึ้น และเลื่อนปัญหาที่มีอยู่ในเวลานี้ออกไป”⁹⁷

เช่นเดียวกับพันเอกประจักษ์ สว่างจิตร ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 2 แกนนำกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) ที่ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2523 ว่า

“พวกเราไม่เห็นด้วย กับการต่ออายุราชการท่านผบ.ทบ. เพราะระบบราชการของเรากำหนดครบเกษียณอายุราชการ 60 ปี การต่ออายุก็เป็นการผิด

⁹⁵“ต่ออายุผบ.ทบ. น่าตัวตาย,” สยามนิกร 4,168 (13 กันยายน 2523): 25.

⁹⁶“ต่ออายุผบ.ทบ.เขาทำเพื่อประโยชน์ตน,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,11 (7 กันยายน 2523): 5.

⁹⁷“ต่ออายุผบ.ทบ. น่าตัวตาย,” สยามนิกร 4,168: 25.

กฎหมาย โดยส่วนตัวพลเอกเปรมก็คงจะไม่เห็นด้วยกับการต่ออายุราชการ เช่นเดียวกัน เพราะได้เซ็นคำสั่งไปแล้วว่าจะมีผู้ใดเกษียณอายุราชการในปีนี ซึ่งในจำนวนนี้มีท่านรวมอยู่ด้วย”⁹⁸

นายวิโรจน์ นันตพานา นายกสโมสรณีสติจุพาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวว่า

“ไม่เห็นด้วยกับการต่ออายุรบ.ทบ. ด้วยเหตุผล 2 อย่าง 1. ในด้านของกฎหมาย เห็นว่าเป็นการขัดต่อกฎหมาย ซึ่งถ้าปล่อยให้ทำเช่นนี้ในระยะยาวจะมีปัญหา คนอื่นจะเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ทำให้เสียระเบียบในการปฏิบัติ 2. มองในแง่ปัจจุบัน การทำเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดความไม่พอใจในทหารบางกลุ่ม ซึ่งอาจจะเป็นแรงกดดันให้ทหารส่วนนี้ก่อการอะไรขึ้นมาก็ได้ อาจจะลุกลามทำให้สถาบันการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันล้มลงได้”⁹⁹

ในขณะที่มีกระแสคัดค้านการต่ออายุราชการของพลเอกเปรม ดิณสุลานนท์ นายทวิ ไกรคุปต์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรี เลขานุการพรรคสยามประชาธิปไตยจะได้ออกมาสนับสนุนให้พลเอกเปรม ดิณสุลานนท์ต่ออายุราชการในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกออกไปอีกสองปี เพื่อความอยู่รอดของบ้านเมือง นอกจากนี้นายทวิ ไกรคุปต์ยังได้ส่งไปรษณียบัตร 500,000 ฉบับไปทั่วประเทศ เพื่อขอประชามติจากประชาชนว่าพลเอกเปรม ดิณสุลานนท์ควรต่ออายุราชการหรือไม่¹⁰⁰

นอกจากนี้นายทหารกลุ่มเตรียมทัพกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) นำโดยพลตรีอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ และนายทหารกลุ่มทหารประชาธิปไตยก็ออกมาเคลื่อนไหวให้มีการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ดิณสุลานนท์ โดยอ้างความมีเสถียรภาพของรัฐบาลและกองทัพ¹⁰¹ โดยเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2523 พลตรีอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ได้นำรายชื่อนายทหารระดับนายพลของกองทัพบกส่วนหนึ่ง ขึ้นถวายฎีกาต่อ

⁹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

⁹⁹ สจข. ก/1/2523/76. การเสนอให้มีการต่ออายุผู้บัญชาการทหารบกของพลเอกเปรม ดิณสุลานนท์ นายกรัฐมนตรี (26 เมษายน 2523-16 ตุลาคม 2523), หน้า 223.

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

¹⁰¹ “ผลประโยชน์และอำนาจ ความจริงในกองทัพ,” *สุภาพบุรุษ-ประชามิตร* 2,96: 18.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้มีการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ด้วยเหตุผลว่า เพื่อให้การพัฒนากองทัพดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง¹⁰²

พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่คัดค้านการต่ออายุราชการครั้งนี้อย่างชัดเจนมาตั้งแต่ต้น ได้มีมติไม่เห็นด้วยกับการแก้กฎหมายเพื่อให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นผู้บัญชาการทหารบกต่อไป¹⁰³ โดยพรรคประชาธิปัตย์ได้แถลงว่า

“พรรคประชาธิปัตย์ยังคงสนับสนุนพลเอกเปรม แต่ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญปี 2494 แก้ไขเพิ่มเติมปี 2517 เพราะไม่เป็นการส่งเสริมหรือการสร้างสรรค์ประชาธิปไตย เป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ อีกทั้งการต่ออายุในสมัยนี้ต้องทำเป็นพระราชบัญญัติ ซึ่งเท่ากับเป็นการเอาครรลองของประชาธิปไตยไปส่งเสริมเผด็จการ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง อีกทั้งพรรคประชาธิปัตย์เชื่อว่าพลเอกเปรมเป็นนายกรฯ ได้ โดยไม่ต้องเป็นผบ.ทบ. หากเป็นอย่างนั้นก็จะเป็นการสร้างประวัติศาสตร์หน้าใหม่ด้วย”¹⁰⁴

ทางด้านกลุ่มนิสิตนักศึกษาได้ไปประท้วงที่หน้าทำเนียบรัฐบาล เพื่อคัดค้านการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และได้ส่งตัวแทนเข้าพบพลโทจันทรวงศ์ สิริสุทธิ รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เพื่อยื่นหนังสือคัดค้านการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์¹⁰⁵

จะเห็นได้ว่ากระแสสังคมส่วนใหญ่ทั้งนักการเมือง นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา ตลอดจนผู้ใช้แรงงานต่างไม่เห็นด้วยที่จะให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ต่ออายุราชการ แม้ว่าพันเอกพล เรืองประเสริฐวิทย์ หัวหน้าพรรคสยามประชาธิปไตยจะให้การสนับสนุน เนื่องจากเห็นว่ามีผลดีมากกว่าผลเสีย และเป็นไปเพื่อความมั่นคงของชาติบ้านเมือง¹⁰⁶ อย่างไรก็ตามกระแสสังคมส่วนมากได้คัดค้านการต่ออายุราชการในครั้งนี้ โดยเห็นว่าเป็นการนำเอาการเมืองไปอิงอยู่กับกองทัพ ซึ่งจะทำให้ทหารยังคงสามารถเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองได้ไม่สิ้นสุด และในที่สุดการเมืองไทยก็จะกลับไปสู่วงจรของอำนาจเผด็จการทหาร แล้วระบอบประชาธิปไตยที่พยายามสร้าง

¹⁰²“ต่ออายุผบ.ทบ. ฆ่าตัวตาย,” สยามนิกร 4,168: 29.

¹⁰³“พรบ.ต่ออายุผบ.ทบ.ความหายนะของสภาประชาธิปไตย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,12 (14 กันยายน 2523): 9.

¹⁰⁴“ต่ออายุผบ.ทบ.ฆ่าตัวตาย,” สยามนิกร 4,168: 31.

¹⁰⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

¹⁰⁶“พรบ.ต่ออายุผบ.ทบ.ความหายนะของสภาประชาธิปไตย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,12: 9.

ขึ้นก็จะสิ้นสุดลง โดยผลสำรวจการต่ออายุราชการของมติชน เดอะเนชั่น ร่วมกับสถาบันวิจัยสังคม พบว่า 42.2 เปอร์เซ็นต์ ไม่เห็นด้วยกับการต่ออายุราชการ 32.9 เปอร์เซ็นต์ เห็นด้วยกับการต่ออายุราชการ และ 61.1 เปอร์เซ็นต์ ไม่เห็นด้วยที่นายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารบกเป็นคนคนเดียวกัน¹⁰⁷

แต่ในวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2523 พลเอกเสริม ณ นคร รองนายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารสูงสุด พลตรีประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี นายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรี พันเอกถนัด คอมันตร์ รองนายกรัฐมนตรี และพันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์ หัวหน้าพรรคสยามประชาธิปไตย ได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ภายหลังการเข้าเฝ้าฯ พลตรีประมาณ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย ได้ให้สัมภาษณ์ที่ทำเนียบรัฐบาลว่า “ผมได้เรียกประชุมลูกพรรคแล้ว เป็นอันว่าพรรคชาติไทยสนับสนุนให้แก้ไขพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญ ให้มีการต่ออายุราชการได้...”¹⁰⁸

เช่นเดียวกับพรรคประชาธิปัตย์ที่ออกหนังสือคัดค้านการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2523 แต่ภายหลังพันเอกถนัด คอมันตร์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ก็ได้เรียกประชุมสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ทันที และได้แถลงมติของพรรคใหม่ว่า

“หลังจากที่หัวหน้าพรรคได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยรองนายกรัฐมนตรีอีก 3 ท่าน และหัวหน้าพรรคสยามประชาธิปไตย ในวันที่เมื่อเวลา 15.30 น.แล้ว หัวหน้าพรรคได้นำข้อมูลใหม่มาให้ที่ประชุมพรรคพิจารณา พรรคได้พิจารณา “ข้อมูลใหม่” นั้นแล้ว ได้ลงมติไม่ค้านในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญ”¹⁰⁹

และพันเอกถนัด คอมันตร์ ได้กล่าวว่า “เรื่องนี้ขอให้เห็นใจพรรคประชาธิปัตย์ด้วยที่ต้องกลับมติ...”¹¹⁰

¹⁰⁷ ธนาพล อิวสกุล, “เสาหลักทางจริยธรรมชื่อเปรม,” ฟ้าเดียวกัน 4, 1 (มกราคม-มีนาคม 2549): 103.

¹⁰⁸ “ต่ออายุสบ.ทบ.ฆ่าตัวตาย,” สยามนิกร 4,168: 33.

¹⁰⁹ นรนิติ เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปัตย์ ความสำเร็จหรือความล้มเหลว (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), หน้า 106-107.

¹¹⁰ “ต่ออายุสบ.ทบ.ฆ่าตัวตาย,” สยามนิกร 4,168: 33.

เช่นเดียวกับหม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมที่แถลงมติของที่ประชุมพรรคว่า ขอให้การสนับสนุนการต่ออายุราชการผู้บัญชาการทหารบกอย่างเต็มที่ แต่ในปีต่อไปนั้นแล้วแต่เหตุการณ์ของบ้านเมือง¹¹¹

อย่างไรก็ตาม การต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากทั้งจากนักการเมือง นักวิชาการ และนิสิตนักศึกษา โดยในการอภิปรายเรื่องการต่ออายุผู้บัญชาการทหารบกกับความมั่นคงทางการเมือง ซึ่งจัดขึ้นที่สโมสรนักศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ นายวีระ มุสิกพงศ์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร พรรคประชาธิปัตย์ กล่าวถึงการต่ออายุราชการของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ว่า

“ขณะนี้พลเอกเปรมมีมืออยู่สองตัวคือ ทหารประชาธิปไตยและทหารยังเติร์ก ซึ่งทั้งสองกลุ่มก็ขัดแย้งกันอย่างหนัก และการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารในปีหน้า ก็จะเป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญที่สุดทางทหาร ซึ่งกลุ่มยังเติร์กได้มองกาลไกลไว้แล้ว ที่จะให้คนในกลุ่มตนได้รับตำแหน่งอย่างน้อยใน 3 ภาค ซึ่งถือได้ว่าคุมประเทศไว้ทั้งหมดแล้ว ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกในขณะนี้จึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากทหารกลุ่มยังเติร์ก เองไม่แน่ใจว่าบุคคลที่จะมารับตำแหน่งใหม่จะยอมทำตามเงื่อนไขที่พวกเขาต้องการหรือไม่ ก้าวนี้ถือได้ว่าเป็นก้าวที่รุกของพวกเขา คนกลุ่มนี้ให้สัมภาษณ์และพูดตามมหาวิทยาลัย ว่าต้องการประชาธิปไตย แต่เขาได้เดินได้ดินเพื่องานชิ้นนี้อยู่ เราเป็นนักการเมืองเราเดินตามไม่ทัน คิดว่ายอมเสียค่าโง่ก็แล้วกัน ผลงานของเขาสร้างความดีใจให้กับศัตรูเป็นอย่างยิ่ง การกระทำเช่นนี้นี้แหละ ที่จะทำให้ประเทศไทยต้องพ่ายแพ้ในที่สุด...และการต่ออายุครั้งนี้ เป็นสัญลักษณ์แห่งความแตกแยกในหมู่ทหารอย่างชัดเจน”¹¹²

ด้านนายอมร รักษาสัตย์ กล่าวในการอภิปรายเดียวกันนี้ถึงข้อดีและข้อเสียของการต่ออายุราชการผู้บัญชาการทหารบก และกล่าวถึงการที่มีนายทหารบางกลุ่มออกมาสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ต่ออายุราชการว่า “เป็นพวกที่พยายามดึงฟ้าให้ต่ำลง ปากบอกเป็นประชาธิปไตย แต่วิธีการที่แสดงออกเป็นตรงกันข้าม...ประเทศชาติอยู่ได้ด้วยประชาธิปไตย

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹¹² “สบ.ทบ.ไฟที่ไม่มีควัน,” สยามนิกร 4,169 (20 กันยายน 2523): 18.

เพราะว่าเรามีอุดมการณ์ที่เป็นธรรม เป็นที่ยึดเหนี่ยวได้ ประชาธิปไตยเป็นหลักการอันเดียวที่เราควรยึดถือกัน”¹¹³

3.6 การต่อต้านการปฏิวัติรัฐประหาร

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่น่ามาสู่การเรียกร้องให้ทหารเลิกแทรกแซงทางการเมืองคือการที่กลุ่มทหารมักจะใช้กำลังเข้าทำการปฏิวัติรัฐประหาร ซึ่งทำให้ระบอบประชาธิปไตยขาดความต่อเนื่อง และเป็นการทำลายประชาธิปไตย จากประสบการณ์ที่ทหารมักจะเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองโดยการปฏิวัติรัฐประหาร ประกอบกับกระแสข่าวลือว่าจะมีการปฏิวัติรัฐประหารที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะนับตั้งแต่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

แม้ว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยการสนับสนุนอย่างท่วมท้นจากกลุ่มทหาร แต่กองทัพในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ก็มิได้มีความเป็นเอกภาพ โดยปัญหาความขัดแย้ง และการแย่งชิงอำนาจในกองทัพที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้ขยายตัวรุนแรงมากขึ้นในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และเมื่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีบรรดานายทหารก็ยังคงแบ่งเป็นกลุ่มอำนาจต่างๆ โดยกลุ่มอำนาจที่สำคัญในกองทัพ ได้แก่ กลุ่มพลเอกเสริม ณ นคร ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งสืบทอดอำนาจมาจากพลเอกกฤษณ์ สีวะรา มีนายทหารในกลุ่ม เช่น พลเอกอำนาจ ดำริกานนท์ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก กลุ่มพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อดีตนายกรัฐมนตรี และอดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุด กลุ่มถนอม-ประภาส มีนายทหารในกลุ่ม เช่น พลเอกยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา อดีตผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และพลเอกเทพ กรานเลิศ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และกลุ่มพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งมีพลเอกสัณฑ์ จิตรปฏิมา ให้การสนับสนุน และเนื่องจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ไม่สามารถรวบรวมอำนาจในกองทัพไว้ได้ทั้งหมด ดังนั้นปัญหาการแย่งชิงอำนาจภายในกองทัพจึงมีความรุนแรงมากขึ้น จนส่งผลให้เกิดข่าวลือว่าจะมีการปฏิวัติรัฐประหารขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระแสข่าวการปฏิวัติรัฐประหารทำให้กลุ่มพลังต่างๆ ในสังคมออกมาแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้กันอย่างกว้างขวาง

นายเกษม สิริสัมพันธ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เลขานุการพรรคกิจสังคม ได้กล่าวในการสัมมนาเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า

¹¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18-19.

“เห็นด้วยกับนักการเมืองผู้หนึ่งที่กล่าวว่า การเมืองของไทยอยู่ใน วัฏจักร ที่เรียกว่าวงจรอุบาทว์ ซึ่งวนเวียนอยู่กับการมีเลือกตั้งและการรัฐประหาร จึงทำให้การเมืองไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้เป็นลำดับ ซึ่งนับเป็นสิ่งที่ขัดกับธรรมชาติที่ว่าการเมืองจะต้องวิวัฒนาการไปตามกาลเวลา...จนถึงขณะนี้ทุกคนก็ทราบดีแล้วว่า บ้านเมืองกำลังไปสู่ทิศทางใด จึงเป็นหน้าที่ซึ่งทุกคนจะต้องหันหน้าเข้าหากันเพื่อแก้ไขปัญหา มิใช่การกระทำของคนคนเดียวหรือกลุ่มเดียวที่มาจาก การปฏิวัติ รัฐประหาร...ขณะนี้การปฏิวัติรัฐประหารไม่อยู่ในฐานะที่ประชาชนจะยอมรับได้อีกต่อไปแล้ว เพราะระยะ 6-7 ปีที่ผ่านมา ประชาชนมีความรู้ และความเข้าใจทางการเมืองมากขึ้น”¹¹⁴

หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช อดีต นายกรัฐมนตรี และอดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ได้ตอบคำถามผู้สื่อข่าวถึงข่าวที่ว่า จะมีการปฏิวัติรัฐประหารว่า

“พวกนายพลมีหน้าที่จับปืนเพื่อป้องกันประเทศชาติ ไม่ใช่อยู่ๆ จะมาสูบอำนาจของรัฐไปจากประชาชน โดยอ้างว่าทำเพื่อประชาชน แล้วสุดท้ายประชาชนก็ต้องมารับกรรมเหมือนเดิม เพราะทหารเมื่อเข้ามาแล้วไม่ใช่จะสามารถเข้ามาแก้ปัญหาของประเทศชาติในการที่จะให้ประชาชนอยู่อย่างสุขสบาย ใครต่อใครที่บอกว่าทำได้ เมื่อเข้ามาแล้วไม่เห็นทำอะไรได้ ทหารไม่ใช่พระเจ้า จะบันดาลให้ประชาชนอยู่อย่างสุขสบายได้ บ้านเมืองจะอยู่ได้ก็ด้วยความเสียสละ และความร่วมมือของทุกๆ คนในชาติ การที่ประเทศชาติจะก้าวหน้าไปได้ ก็ด้วยนักวิชาการที่จะวินิจฉัยเพื่อการพัฒนาประเทศ”¹¹⁵

พันเอกสมคิด ศรีสังคม หัวหน้าพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และประธานคณะทำงานรณรงค์เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย ให้สัมภาษณ์กับสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ฉบับวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2523 ว่า “ผมถือว่าการปฏิวัติรัฐประหารไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะนำมาล้มล้างระบอบประชาธิปไตย เขาอ้างว่าจะร่วมสร้างระบอบประชาธิปไตย เป็นการทำลายไม่ใช่การ

¹¹⁴ สจข. ก/1/2523/119. สถานการณ์และความคิดเห็นทางการเมือง (3 มกราคม 2523-31 ธันวาคม 2523), หน้า 186.

¹¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 189.

สร้าง ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนและนักการเมืองได้รับการฝึกฝน บ้านเมืองก็เป็นอย่างนี้ ไม่พอใจ ก็ลากรบลากรถถึงออกมา¹¹⁶

เช่นเดียวกับนายแคล้ว นรปติ เลขานุการพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น

“เมืองไทยมีการปฏิวัติรัฐประหารสลับกันเรื่อยมาจนสามารถนับจำนวนรัฐบาลได้ว่าเปลี่ยนมาแล้ว 18 ครั้ง ถ้าหากปล่อยให้ระบอบประชาธิปไตยเดินไปตามครรลองของมันเอง ประชาธิปไตยเมืองไทยคงจะก้าวไปได้ไกลกว่าที่เป็นอยู่ และประชาชนก็เข้าใจระบอบประชาธิปไตยมากมายแล้ว...อีกสองปีข้างหน้า ผมคิดว่าระบอบรัฐสภาจะเปลี่ยนไป ในทำนองที่ดีขึ้น วุฒิสมาชิกคงจะมีน้อยลงไป และส.ส.จะมีอำนาจมากขึ้น ไม่ต้องประชุมร่วมกันแบบกรณีอย่างที่เป็นอยู่”¹¹⁷

นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ อดีตรองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้กล่าวกับสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ฉบับวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2523 ถึงการที่ทหารมักเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองโดยการปฏิวัติรัฐประหารว่า “ทหารทำอะไรก็ได้ เราจะพูดว่าทหารทำอะไรไม่ได้หรือได้ เราพูดไม่ค่อยได้ เรื่องเหล่านี้เรารู้กันอยู่ว่าใครใหญ่จริง ใครทำอย่างไร พวกที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนทั้งหมดยังคงเคยถูกปฏิวัติแล้ว เอาพวกแต่งตั้งขึ้นมาทำงานเพื่อประชาชน มันเป็นเรื่องยากครับ”¹¹⁸

ประเด็นการปฏิวัติรัฐประหารยังได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นหัวข้อในการวิพากษ์วิจารณ์ของนักวิชาการ ดังที่นายกระมล ทองธรรมชาติ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวว่า “วงจรการเมืองไทยนั้น จะเริ่มต้นที่การร่างรัฐธรรมนูญ แล้วนำมาสู่การเลือกตั้งรัฐบาล และมาพบที่จุดจบที่การปฏิวัติรัฐประหารทุกทีไป”¹¹⁹

การวิพากษ์วิจารณ์ถึงพฤติกรรมการใช้กำลังเข้ายึดอำนาจการปกครองประเทศของกลุ่มทหาร สะท้อนให้เห็นถึงความไม่มั่นใจที่นักการเมืองและนักวิชาการมีต่อกลุ่มทหาร เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้งนักการเมืองและนักวิชาการต่างไม่เชื่อมั่นว่าการเมืองไทยจะสามารถพัฒนาไปสู่

¹¹⁶“สัมภาษณ์พิเศษสมคิด ศรีสังคม ประธานแก้ไขรัฐธรรมนูญฯ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,25: 45.

¹¹⁷“ระบอบรัฐสภา: ไม่ก้าวไม่ถอย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,10 (31 สิงหาคม 2523): 11.

¹¹⁸“สัมภาษณ์พิเศษสุรินทร์ มาศดิตถ์ อดีตรองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 26,44 (27 เมษายน 2523): 47.

¹¹⁹“ชำแหละรัฐธรรมนูญ การต่อสู้ของปวงชน,” สุภาพบุรุษ-ประชาธิปไตย 2,97 (21 มิถุนายน 2523): 25.

ประชาธิปไตยเต็มใบได้ เนื่องจากในที่สุดทหารก็จะเข้ามาปฏิวัติรัฐประหาร โดยอ้างว่าเข้ามาเพื่อแก้ไขปัญหาของประเทศไทย ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วทหารก็ไม่สามารถจะแก้ปัญหาอะไรได้

ส่วนนายทองใบ ทองเปาะ นายความ ได้วิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของกลุ่มทหารที่มักหวงอำนาจ จนทำให้ประชาธิปไตยไม่ค่อยพัฒนา โดยกล่าวว่า

“อดีตการเมืองของเราไม่มั่นคง ปัจจุบันก็ยังไม่เป็นประชาธิปไตยเท่าที่ควร มีการหวงอำนาจ คิดว่าตัวเองคือชาติ บางคนเห็นการใช้สิทธิตามระบอบประชาธิปไตยว่าเป็นการก่อความวุ่นวาย บ้างก็ฝัน แต่จะให้ฮั้วกันมาช่วย ไม่เคยให้ประชาชนได้แก้ปัญหามาของตัวเองสักที มีแต่ทำรัฐประหารกันจนน่าเบื่อ”¹²⁰

ทัศนคติของกลุ่มต่างๆ ในสังคมที่มีต่อทหารเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมองว่าทหารเป็นกลุ่มที่ขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตย การเข้ามาบีบบังคับทางการเมืองของกลุ่มทหารตั้งแต่อดีตมาได้แสดงให้เห็นว่าทหารไม่มีความเป็นประชาธิปไตย และต้องการให้อำนาจทางการเมืองเป็นของตนแต่ฝ่ายเดียว โดยมักจะอ้างว่าทำเพื่อประเทศไทยและประชาชน¹²¹ อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ที่ผ่านมาที่กลุ่มทหารมักจะเข้ามาแทรกแซงการบริหารงานของรัฐบาล ขัดขวางการแก้ไขเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อบทบาทของตน และในที่สุดก็ทำการปฏิวัติรัฐประหาร ทำให้สังคมไม่ยอมรับต่อการเข้ามาบีบบังคับทางการเมืองของกลุ่มทหาร

พลโทวสิน อิศรางกูร ณ อยุธยา แม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิวัติรัฐประหารว่า

“ความคิดที่ถูกต้องแล้วการปฏิวัติรัฐประหารเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่ถ้ามีเหตุจำเป็นบังคับก็ต้องทำ เช่น ถ้าหากมีอะไรปล่อยไว้แล้วบ้านเมืองจะลุกเป็นไฟ ทหารซึ่งก็เป็นประชาชนทนไม่ไหวจะต้องลุกขึ้นมาจนกว่าเหตุการณ์

¹²⁰ สจข. ก/1/2523/70. การรณรงค์แก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย (8 มกราคม 2523-28 ธันวาคม 2523), หน้า 100.

¹²¹ “24 มิถุนายน 48 ปีของทหาร,” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 2,99 (5 กรกฎาคม 2523): 25.

ทุกอย่างจะเรียบร้อยเป็นปกติ คนที่ปฏิบัติเพื่อตัวเอง ผมว่าเป็นสิ่งที่เลว คนที่ปฏิบัติจะต้องทำเพื่อบ้านเมือง เพื่อประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ”¹²²

และพลตรีอาทิตย์ กำลังเอก ได้กล่าวถึงกระแสข่าวการปฏิวัติรัฐประหารในการสัมมนาเรื่องบทบาทและความรับผิดชอบต่อความมั่นคงของชาติว่า “พูดกันไปแล้ว สร้างความปั่นป่วนเพื่อให้เกิดปฏิวัติ ผมบอกว่าปฏิวัติไปทำไม ให้อำนาจใช้กำลังใช้อำนาจมันล้ำสมัยเต็มที่แล้ว”¹²³

ไม่เพียงแต่นายทหารระดับสูงเท่านั้นที่ออกมาแสดงบทบาทให้สังคมยอมรับ นายทหารระดับกลางที่มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองอย่างกลุ่มทหารหนุ่มได้ออกมาเคลื่อนไหวด้วยเช่นกัน โดยพันเอกประจักษ์ สว่างจิตร์ แกนนำกลุ่มทหารหนุ่ม ได้กล่าวในการอภิปรายเรื่องข้อคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ถึงประเด็นการปฏิวัติรัฐประหารว่า

“ทหารจะไม่ปฏิวัติแน่ เพราะเราอายุต่างประเทศเขาจะหาว่าเราป่าเถื่อน เว้นเสียแต่ว่าจะมีความจำเป็นเพื่อความอยู่รอดของชาติจริงๆ ซึ่งทหารจะทำได้เมื่อถึงวาระที่ไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยระบอบประชาธิปไตยได้อีกแล้ว ประเทศชาติขาดความสามัคคี เศรษฐกิจตกต่ำ สถาบันของชาติถูกคุกคามอย่างรุนแรง ทหารจึงจะลุกขึ้นมาปฏิวัติ เพื่อให้มีชาติอยู่ต่อไป แต่หากปล่อยให้ประชาชนปฏิวัติเองเราจะไม่มีชาติ”¹²⁴

จะเห็นว่ากลุ่มทหารออกมาแสดงความคิดเห็นเรื่องประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง โดยจะแสดงการสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตย อีกทั้งยังเห็นด้วยกับการที่ทหารไม่ควรเข้ามาแทรกแซงการทำงานของสภา และควรให้นักการเมืองทำงานอย่างอิสระ นอกจากนี้กลุ่มทหารยังยืนยันว่าจะไม่มีการปฏิวัติรัฐประหาร และเห็นว่าการปฏิวัติรัฐประหารเป็นการทำลายประชาธิปไตย การที่ทหารกลุ่มต่างๆ ที่มีความขัดแย้งกันในบางเรื่องออกมาแสดงความคิดเห็นสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตยเช่นเดียวกันนี้ เนื่องมาจากกลุ่มทหารสูญเสียผลประโยชน์ร่วมกันในการที่กลุ่มทหารดูนักการเมืองแย่งชิงบทบาททางการเมืองไป

¹²² สจช. ก/1/2523/127. บทบาทของทหารที่มีต่อความมั่นคงของชาติ (3 มกราคม 2523-23 ธันวาคม 2523), หน้า 305.

¹²³ “บทบาทและความรับผิดชอบต่อความมั่นคงของชาติ,” สยามนิกร 4,164: 31.

¹²⁴ “ทหารไม่ปฏิวัติ นอกจากไม่จำเป็น,” เดลินิวส์ (17 ธันวาคม 2523): 10-12.

แม้ว่ากลุ่มทหารจะพยายามออกมาสนับสนุนประชาธิปไตย แต่เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของกลุ่มทหารที่ผ่านมาข้างต้นจะพบว่าบรรดานายทหารต่างไม่ได้มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง หากยังมีความเห็นว่าทหารเป็นสถาบันหลักในการแก้ไขปัญหาของประเทศ โดยกลุ่มทหารมีความคิดว่าทหารจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาของฝ่ายบริหาร แต่หากไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ กลุ่มทหารก็ยังคงเห็นว่า การปฏิวัติรัฐประหารเป็นวิธีการที่เหมาะสม¹²⁵ ซึ่งกลุ่มทหารมักจะกล่าวว่าการทำเพื่อประเทศชาติ และต้องการให้บ้านเมืองสงบสุข นอกจากนี้ นายทหารจำนวนมากยังคงเห็นว่า ทหารควรที่จะเข้ามาบีบหนทางทางการเมือง

3.7 ปัญหาในการบริหารงานของรัฐบาล

การบริหารงานของรัฐบาลเปรม 1 ที่มีนายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรีจากพรรคกิจสังคม เป็นหัวหน้าทีมเศรษฐกิจ เริ่มถูกวิพากษ์วิจารณ์ เนื่องจากเกิดปัญหาน้ำตาลทรายขาดแคลน และปัญหาทะเลาะกันน้ำมัน

3.7.1 ปัญหาน้ำตาลทรายขาดแคลน

ประเทศไทยประสบปัญหาน้ำตาลทรายขาดแคลนมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เนื่องจากผลผลิตอ้อยในพ.ศ. 2522 ลดลงจากที่เคยผลิตได้ปีละประมาณ 20 ล้านตัน เหลือเพียง 16 ล้านตัน เพราะภาวะฝนแล้ง¹²⁶ นอกจากนี้ราคาน้ำตาลทรายขาวยังเพิ่มสูงขึ้น ตามราคาน้ำตาลในตลาดโลกที่สูงขึ้น¹²⁷ จึงทำให้เกิดภาวะน้ำตาลทรายขาดแคลนภายในประเทศไทย นายอบวสุรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ในขณะนั้น ได้มีกำหนดให้โรงงานน้ำตาลจะต้องผลิตน้ำตาลทรายขาวให้ได้ครบ 550,000 ตัน เพื่อให้เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศทั้งปี ที่เหลือจึงจะสามารถผลิตเป็นน้ำตาลดิบเพื่อส่งไปจำหน่ายต่างประเทศได้ อีกทั้งการที่ราคาน้ำตาลเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐบาลควบคุมราคาน้ำตาลทรายขาวที่จำหน่ายภายในประเทศ

การแก้ไขปัญหาของรัฐบาลโดยใช้การควบคุมราคาน้ำตาล จึงทำให้เกิดการกักตุนน้ำตาลเพื่อส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ เนื่องจากราคาน้ำตาลดิบในตลาดโลกมีราคาสูงกว่าการจำหน่ายใน

¹²⁵“เปรม บุญชู พันธมิตรชั่วคราว,” *สยามนิกร* 3,150 (10 พฤษภาคม 2523): 10-12.

¹²⁶กลุ่มศึกษาเศรษฐกิจการเมือง, *อ้อยไม่หวาน น้ำตาลเค็ม* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2524), หน้า 30-31.

¹²⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

ประเทศ ทั้งนี้โรงงานน้ำตาลได้แจ้งจำนวนการผลิตไม่ตรงกับความเป็นจริง เพื่อให้ผลผลิตน้ำตาลทรายขาวที่ได้ครบตามจำนวนที่รัฐบาลกำหนด ดังนั้นภาวะน้ำตาลทรายขาวขาดแคลน และมีราคาสูง จึงเป็นปัญหามากขึ้น¹²⁸

เมื่อรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เข้าบริหารประเทศ ปัญหาน้ำตาลทรายขาดแคลนจึงเป็นปัญหาเร่งด่วนที่รัฐบาลจะต้องรีบแก้ไข โดยนายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรี และหัวหน้าทีมเศรษฐกิจของรัฐบาล และนายตามใจ ขำกะโต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ได้เจรจาให้โรงงานน้ำตาลผลิตน้ำตาลให้เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศก่อน จึงจะส่งออกต่างประเทศ และเลิกกักตุนน้ำตาล แต่ก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากผู้ผลิตน้ำตาล รัฐบาลจึงได้มีคำสั่งห้ามส่งน้ำตาลออกต่างประเทศ ทำให้การกักตุนน้ำตาลทรายเพื่อเก็งกำไรมีมากขึ้น และราคาน้ำตาลทรายภายในประเทศเพิ่มสูงขึ้น

ดังนั้นนายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรี และนายตามใจ ขำกะโต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์จึงแก้ไขปัญหาด้วยการขีมน้ำตาลทรายขาวจากบริษัทต่างประเทศ โดยนายตามใจ ขำกะโต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ได้ทำข้อตกลงแลกเปลี่ยนน้ำตาลกับบริษัท Kerry Trading โดยซื้อน้ำตาลทรายขาวบริสุทธิ์ จำนวน 30,000 ตัน เป็นมูลค่า 24,990,000 ดอลลาร์สหรัฐ และจะส่งมอบน้ำตาลคืนให้กับบริษัทดังกล่าว จำนวน 33,480 ตัน ซึ่งมีกำหนดจะนำน้ำตาลทรายขาวเข้ามาจำหน่ายในเดือนสิงหาคม และเดือนกันยายน พ.ศ. 2523 และจะส่งน้ำตาลดิบไปใช้คืนในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 เป็นต้นไป นอกจากนี้ยังได้ทำข้อตกลงแลกเปลี่ยนน้ำตาลกับบริษัท Tate & Lyle International Limited โดยแลกเปลี่ยนน้ำตาลทรายขาวกับน้ำตาลทรายดิบ จำนวน 200,000 ตัน น้ำตาลที่แลกเปลี่ยนกันคิดเป็นอัตราน้ำตาลทรายขาวบริสุทธิ์ต่อน้ำตาลดิบ 1:1.125 มูลค่าน้ำตาลแต่ละชนิดที่แลกเปลี่ยนคิดเป็นเงิน 42,516,180 ดอลลาร์สหรัฐ โดยนำน้ำตาลทรายขาวเข้ามาจำหน่ายในเดือนสิงหาคม และเดือนกันยายน พ.ศ. 2523 และจะส่งน้ำตาลดิบไปใช้คืนในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2524 เป็นต้นไป ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็ได้รับความเห็นชอบจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี¹²⁹

แนวทางการแก้ไขปัญหของทีมเศรษฐกิจจากพรรคกิจสังคมเป็นการตัดหลังพ่อค่าน้ำตาลและผู้ผลิตน้ำตาลที่กักตุนน้ำตาลไว้เก็งกำไร จึงทำให้การทำข้อตกลงแลกเปลี่ยนน้ำตาลกับบริษัทต่างประเทศนี้ ถูกโจมตีจากพ่อค่าน้ำตาล และผู้ผลิตน้ำตาลว่าเป็นสัญญาที่เสียเปรียบ แม้ว่ามาตรการในการแก้ไขปัญหาน้ำตาลทรายขาดแคลนของทีมเศรษฐกิจจากพรรคกิจสังคม จะสามารถบรรเทาปัญหาได้ แต่ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก จนทำให้นายตามใจ ขำกะโต ลาออกจากตำแหน่ง

¹²⁸ นาวี รังสิวารักษ์, บนถนนสายการเมืองของบุญชู โรจนเสถียร, หน้า 282-284.

¹²⁹ กลุ่มศึกษาเศรษฐกิจการเมือง, อ้อยไม่หวาน น้ำตาลเค็ม, หน้า 135-136.

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคชาติไทย เนื่องจากพรรคกิจสังคมเห็นว่าปัญหาน้ำตาลทรายขาดแคลน เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของพรรคกิจสังคมซึ่งรับผิดชอบกระทรวงพาณิชย์ และพรรคชาติไทยซึ่งรับผิดชอบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงอุตสาหกรรม แต่พรรคชาติไทยกลับไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา อีกทั้งยังร่วมมือกับพ่อค่าน้ำตาล ผู้ผลิตน้ำตาล และพรรคแนวมหาชน ของพลตรีสุตสาย หัสดิน โจมตีการแก้ไขปัญหาน้ำตาลทรายขาดแคลน รวมทั้งโจมตีนโยบายเศรษฐกิจของพรรคกิจสังคม¹³⁰

3.7.2 ปัญหาเทเล็กซ์น้ำมัน

หลังจากที่รัฐบาลได้ยกเลิกสัญญาเช่าโรงกลั่นน้ำมันบางจากกับบริษัทซัมมิทในพ.ศ. 2523 โดยให้กระทรวงกลาโหมเข้าดำเนินการกลั่นน้ำมันแทน¹³¹ และให้กระทรวงอุตสาหกรรมรับผิดชอบในการจัดหาน้ำมันดิบมาให้โรงกลั่นน้ำมันบางจาก พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม จึงได้ติดต่อกับ เซค อาห์เหม็ด ซากี มายานี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงน้ำมันและทรัพยากรของประเทศซาอุดีอาระเบีย เพื่อขอซื้อน้ำมันดิบอาระเบียไลท์ โดยพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณรู้จักกับผู้นำประเทศในกลุ่มโอเปกเป็นอย่างดี โดยเฉพาะเซค อาห์เหม็ด ซากี มายานี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงน้ำมันและทรัพยากรของประเทศซาอุดีอาระเบีย¹³²

ในขณะเดียวกันทางพรรคกิจสังคมก็พยายามดำเนินการซื้อน้ำมันดิบ โดยนายวิสิษฐ ต้นสังจา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม จากพรรคกิจสังคม ต้องการซื้อน้ำมันดิบจากประเทศซาอุดีอาระเบีย แต่เป็นการซื้อผ่านนายหน้าบริษัทไทยยีนยงเทรดดิ้ง จำกัดจากฮ่องกง ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องเสียด่านายหน้าให้กับบริษัทไทยยีนยงเทรดดิ้ง จำกัด ในอัตรา 4 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อบาร์เรล โดยทางการซาอุดีอาระเบียจะขายน้ำมันดิบให้ประเทศไทยวันละ 60,000 บาร์เรล ซึ่งต่างจากการจัดซื้อของพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ที่เป็นการซื้อขายแบบรัฐต่อรัฐ¹³³

ดังนั้นเมื่อพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และคณะ ได้เดินทางไปประเทศซาอุดีอาระเบีย เพื่อเจรจาเรื่องการซื้อน้ำมันดิบแบบรัฐต่อรัฐเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 ปรากฏว่าในวันที่

¹³⁰“กิจสังคม-ชาติไทย-ทหาร,” มาตุภูมิ 7,1052 (6 มีนาคม 2524): 12-15.

¹³¹“ยึดโรงกลั่น ระวัง...เสือตัวใหม่,” มาตุภูมิ 7,1051 (27 กุมภาพันธ์ 2524): 12-16.

¹³²เสถียร จันทิมาธร, ชาติชาย ชุณหะวัณ ทหารนักประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2541), หน้า 174.

¹³³“ชาติชาย-วิสิษฐ ขอกกล่าวโทษ,” สุภาพบุรุษ-ประชาธิปไตย 3,133 (28 กุมภาพันธ์ 2524): 17.

9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 ระหว่างที่พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และนายทองฉัตร หงส์ลดารมภ์ ผู้ว่าการการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กำลังจะเซ็นสัญญาซื้อขาย น้ำมันดิบกับ นายเอ.เฮส.ทาเฮร์ ผู้ว่าการเปโตรมิน ซึ่งเป็นบริษัทน้ำมันแห่งชาติของประเทศ ซาอุดีอาระเบีย¹³⁴ นายวิสิษฐ์ ตันสัจจา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม จากพรรคกิจสังคม ซึ่งอยู่ในระหว่างการเดินทางไปเจรจาเรื่องการซื้อน้ำมันที่ประเทศอินโดนีเซีย พร้อมกับนายบุญชู โรจนเสถียร ได้ส่งเทเล็กซ์ด่วนและลับมากในนามของนายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรี และประธานกรรมการการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยจากประเทศอินโดนีเซีย ไปยังประเทศ ซาอุดีอาระเบียเพื่อยับยั้งการทำสัญญาของพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ โดยระบุว่าพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และนายทองฉัตร หงส์ลดารมภ์ ไม่มีอำนาจในการเซ็นสัญญาซื้อขายน้ำมันดิบ และได้ย้ำว่าเทเล็กซ์ดังกล่าวนี้เป็นความเห็นร่วมกับนายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจในการทำสัญญาซื้อขายน้ำมันดิบ¹³⁵ ทางการประเทศซาอุดีอาระเบียจึงได้นำเทเล็กซ์ที่ส่งมาจากนายวิสิษฐ์ ตันสัจจา มาสอบถามพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ถึงผู้รับผิดชอบในการทำสัญญาซื้อขายน้ำมันดิบที่ถูกต้อง

การกระทำของนายวิสิษฐ์ ตันสัจจา และทีมเศรษฐกิจพรรคกิจสังคม สร้างความไม่พอใจให้กับพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณเป็นอย่างมาก และเป็นผลให้พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และคณะเดินทางกลับประเทศไทยทันที เมื่อกลับถึงประเทศไทย พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ได้รายงานเหตุการณ์กรณีการส่งเทเล็กซ์ให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ทราบ และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้สั่งการให้ส่งเทเล็กซ์ไปยืนยันกับประเทศซาอุดีอาระเบียว่าพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และนายทองฉัตร หงส์ลดารมภ์ มีอำนาจเต็มในการทำสัญญาซื้อขายน้ำมันดิบ ดังนั้นทางเปโตรมิน ประเทศซาอุดีอาระเบีย จึงทำสัญญาซื้อขายน้ำมันดิบแบบรัฐต่อรัฐกับประเทศไทย¹³⁶

พรรคชาติไทยได้นำกรณีการส่งเทเล็กซ์ของนายวิสิษฐ์ ตันสัจจา มาโจมตีพรรคกิจสังคม โดยมีการระบุว่ามิรัฐมนตรีวางแผนกินเงินค่านายหน้าซื้อน้ำมัน¹³⁷ ซึ่งสร้างความเสื่อมเสียให้กับพรรคกิจสังคม โดยเฉพาะนายบุญชู โรจนเสถียร และนายวิสิษฐ์ ตันสัจจา เป็นอย่างมาก จนมีการเรียกเหตุการณ์ในครั้งนี้ว่า กรณีเทเล็กซ์อภัยศ และส่งผลให้ความขัดแย้งระหว่างพรรคกิจสังคม และพรรคชาติไทยเพิ่มมากขึ้น กรณีเทเล็กซ์อภัยศถูกมองว่าเป็นความพยายามของพรรคชาติไทยที่

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁵ นาวี รังสิวารักษ์, บนถนนสายการเมืองของบุญชู โรจนเสถียร, หน้า 305.

¹³⁶ “ชาติชาย-วิสิษฐ์ ซ้อกล่าวโทษ,” สุภาพบุรุษ-ประชาธิปไตย 3,133: 19.

¹³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

จะทำลายพรรคกิจสังคม หลังจากที่พยายามโจมตีพรรคกิจสังคมในการแก้ไขปัญหาน้ำตาลทรายขาดแคลนมาแล้ว¹³⁸

แม้ว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะปกป้องนายบุญชู โรจนเสถียร แต่ได้มุ่งเป้าความผิดไปที่นายวิสิษฐ์ ต้นสัจจา โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้แถลงถึงกรณีนี้ว่า เรื่องจะจบลงได้ก็ต่อเมื่อนายวิสิษฐ์ ต้นสัจจา ได้ชี้แจงรายละเอียดต่างๆอีกครั้งหนึ่งว่าตัวนายวิสิษฐ์ ต้นสัจจาบริสุทธิ์จริงถึงแม้ว่านายวิสิษฐ์ ต้นสัจจาจะเคยมาชี้แจงกับตนแล้วครั้งหนึ่งก่อนหน้านี้ แต่ก็ยังไม่กระจ่างชัดนัก การกระทำของนายวิสิษฐ์ ต้นสัจจา ซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้กล่าวถึงข่าวลือต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้สื่อข่าวว่า “อย่าลือซิกูเรื่องน้ำมันไม่มีปัญหา จบไปแล้ว อยู่แต่เรื่องพิศูจน์กันเท่านั้นที่ยังไม่จบ”¹³⁹ ท่าทีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่ตำหนินายวิสิษฐ์ ต้นสัจจา ทำให้พรรคกิจสังคมรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรม และไม่พอใจต่อท่าทีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2524 พรรคกิจสังคมได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงข้อเท็จจริงแก่ประชาชนเรื่อง “ปัญหาการจัดหาน้ำมันจากประเทศซาอุดีอาระเบีย” และนายวิสิษฐ์ ต้นสัจจา ได้ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม¹⁴⁰

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถูกกลุ่มทหารวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง และกดดันให้มีการปรับคณะรัฐมนตรี อีกทั้งยังเกิดข่าวลือว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะลาออกจากตำแหน่ง จะมีการยุบสภา รวมทั้งจะมีการรัฐประหาร¹⁴¹ กระแสกดดันจากกลุ่มทหารและปัญหาความขัดแย้งภายในรัฐบาลส่งผลให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ทำการปรับคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2524 ซึ่งการปรับคณะรัฐมนตรีในครั้งนี้พรรคกิจสังคมต้องถอนตัวจากการร่วมรัฐบาล นอกจากนี้ นายบุญชู โรจนเสถียร ก็ได้ทยอยห่างออกจากการเป็นหัวหน้าทีมเศรษฐกิจของพรรคกิจสังคม

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³⁸“ชาติชาย ชุณหะวัณ ชื่อน้ำมันซาอุฯ แพนดลบทหลังบุญชู,” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,133 (28 กุมภาพันธ์ 2524): 15.

¹³⁹“ข่าวลือปฏิวัติ “อย่าลือซิกูเรื่องน้ำมันจบแล้ว” (แต่ความขัดแย้งยังอยู่),” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,134 (7 มีนาคม 2524): 10.

¹⁴⁰นาวี รังสิวารักษ์, บนถนนสายการเมืองของบุญชู โรจนเสถียร, หน้า 325-332.

¹⁴¹“คณะรัฐมนตรีไทย ถ้าเปรมไม่ปรับก็จะมีคนอื่นมาช่วยปรับ,” สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,134 (7 มีนาคม 2524): 11-13.

3.8 การปรับคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 1

ต่อมาพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ทำการปรับคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2524 ซึ่งคณะรัฐมนตรีชุดนี้เรียกว่ารัฐบาลเปรม 2 โดยในรัฐบาลเปรม 2 พรรคร่วมรัฐบาลประกอบด้วย พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ และกลุ่มสหพรรค (สยามประชาธิปไตย รวมไทย และเสรีธรรม) ส่วนพรรคกิจสังคมและพรรคชาติประชาชนไม่ได้เข้าร่วมรัฐบาล

รัฐบาลเปรม 2 (11 มีนาคม พ.ศ. 2524-19 ธันวาคม พ.ศ. 2524) มีนายทหารได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี 9 คน ได้แก่ พลเอกเสริม ณ นคร รองนายกรัฐมนตรี พลตรีสุตสาย หัสดีน รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี พลเรือเอกกวี สิงหะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลเอกสิทธิ จิตรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พลเรือเอกสมุทร สหนาวิน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย พลเรือเอกอมร ศิริกายะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

ในขณะที่มีรัฐมนตรีที่มาจากตัวแทนพรรคการเมือง 19 คน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นนักการเมืองที่มาจากนักธุรกิจจำนวน 9 คน โดยสังกัดพรรคชาติไทย ได้แก่ พลตรีประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี นาวาอากาศโททินกร พันธุ์กระวี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน พันตำรวจเอกกฤษ สังขทรัพย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม พรรคประชาธิปัตย์ ได้แก่ นายเฉลิมพันธุ์ ศรีวิกรม์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และกลุ่มสหพรรค ได้แก่ พันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายทวี ไกรคุปต์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ และนายณรงค์ วงศ์วรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์¹⁴²

นอกจากนี้ มีนักวิชาการ และข้าราชการประจำได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งโดยมากเป็นรัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้แก่ นายมิชัย ฤชุพันธุ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายประกายพุกษ์ ศรีदानนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายลีปพนนท์ เกตุทัต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายสมหมาย สุนทรະกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายไพจิตร เอื้อทวิกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง นายอรุณ ภาณุพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นายอานัติ อาภาภิรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข นายจิรายุ อิศรางกูร

¹⁴²มงคล ไชยเทพ, “กุศโลบายในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (2523-2531),” หน้า 32-34.

ณ อยุธยา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และนายเกษม สุวรรณกุล รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

การที่นายทหารได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำให้กลุ่มทหารยังคงสามารถมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและแนวทางในการบริหารประเทศ และได้ใช้อำนาจทางการเมืองในการต่อรองกับกลุ่มการเมืองอื่น นอกจากนี้การที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์แต่งตั้งนายทหารให้เป็นรัฐมนตรีในสัดส่วนของตนนั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกลุ่มทหารได้เป็นอย่างดี

แม้ว่ากลุ่มทหารจะเข้ามามีบทบาททางการเมือง แต่เมื่อพิจารณาจำนวนนายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเปรียบเทียบกับจำนวนรัฐมนตรีที่มาจากพรรคการเมือง จะพบว่ารัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์มีรัฐมนตรีที่มาจากกลุ่มทหารน้อยกว่ารัฐมนตรีที่มาจากพรรคการเมือง¹⁴³ การที่นายทหารได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีน้อยกว่ารัฐมนตรีที่มาจากพรรคการเมือง และยังมีจำนวนน้อยกว่านายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลที่มีทหารสนับสนุนนี้ เป็นข้อสังเกตที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มทหารมีความสำคัญต่อการบริหารงานของรัฐบาลน้อยลง นอกจากนี้สภาพสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ทำให้นักการเมืองมีบทบาททางการเมืองเพิ่มมากขึ้น พร้อมกันกับกระแสการเรียกร้องประชาธิปไตย ส่งผลให้กลุ่มทหารไม่ได้รับการยอมรับให้เข้ามามีบทบาททางการเมือง นอกจากนี้กลุ่มทหารยังไม่พอใจการบริหารงานและการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของรัฐมนตรีที่มาจากพรรคการเมือง ทางด้านปัญหาภายในกองทัพที่สืบเนื่องมาจากการต่ออายุราชการของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ได้ทำให้นายทหารบางส่วนในกองทัพไม่พอใจ เพราะเห็นว่าเป็นการต่ออายุ ส่งผลให้นายทหารที่ต้องได้เลื่อนตำแหน่งไม่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งตามที่ควรจะเป็น ดังนั้นกลุ่มทหารจึงเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองโดยตรงด้วยการปฏิวัติรัฐประหาร ซึ่งเป็นการเข้ามามีบทบาททางการเมืองในรูปแบบเดิมของกลุ่มทหาร

3.9 เหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524

การรัฐประหารเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มทหารบางส่วน ภายใต้การนำของกลุ่มทหารหนุ่มเข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

¹⁴³นอกจากนี้การที่รัฐบาลเปรม 2 มีนายทหารได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเพิ่มมากขึ้นกว่ารัฐบาลเปรม 1 นั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าอาจจะเป็นผลมาจากกระแสข่าวการปฏิวัติรัฐประหาร จึงแต่งตั้งรัฐมนตรีที่มาจากกลุ่มทหารมากขึ้น เพื่อให้กลุ่มทหารรู้สึกว่าคุณค่าตนยังมีความสำคัญทางการเมืองเท่านั้น

โดยมีเงื่อนไขมาจากความขัดแย้งภายในกองทัพและความขัดแย้งภายนอกกองทัพ ความขัดแย้งภายในกองทัพ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทหารหนุ่มกับนายทหารกลุ่มอื่นในกองทัพบก ทั้งกลุ่มทหารประชาธิปไตย กลุ่มทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) และนายทหารจปร. รุ่น 1-6 และ จปร. รุ่น 8 บางส่วน การแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารซึ่งมีข่าวว่ากลุ่มทหารหนุ่มที่เป็นกลุ่มกุมกำลังหลักจะถูกย้ายไปคุมหน่วยอื่น และการต่ออายุราชการในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งกลุ่มทหารหนุ่มไม่เห็นด้วย ส่วนความขัดแย้งภายนอกกองทัพ ได้แก่ ความขัดแย้งในรัฐบาลระหว่างพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล โดยเป็นความขัดแย้งระหว่างพรรคกิจสังคมและพรรคชาติไทย ในปัญหาเรื่องน้ำตาลทราย ปัญหาการประกันราคาข้าว และความขัดแย้งกรณีทะเลาะวิวาทน้ำมัน รวมทั้งปัญหาทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขได้ กลุ่มทหารจึงเข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์¹⁴⁴

การรัฐประหารเริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2524 เวลาประมาณ 21.00 น. เมื่อกลุ่มทหารหนุ่มส่วนหนึ่งนำโดย พันเอกบุญชู รูปจร พันเอกประจักษ์ สว่างจิตร และพันเอกชูพงศ์ มีทพันธุ นำกำลังไปที่บ้านสี่เสาเทเวศร์ซึ่งเป็นบ้านพักของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารบก เพื่อแจ้งความประสงค์ที่จะให้เปลี่ยนแปลงรัฐบาลทั้งคณะ รวมทั้งให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พิจารณาตนเอง โดยเสนอทางเลือกให้ 2 ทาง คือ ให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร แล้วทำการรัฐประหารตัวเองหรือให้ลาออกจากตำแหน่ง¹⁴⁵ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้หลบหนีออกจากบ้านพักสี่เสาเทเวศร์เข้าไปในพระตำหนักจิตรลดารโหฐานเพื่อกราบบังคมทูลถึงปฏิบัติการของกลุ่มทหารหนุ่ม¹⁴⁶ หลังจากนั้นได้กราบบังคมทูลเชิญให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ไปประทับที่จังหวัดนครราชสีมา

และในเวลา 02.00 น. ได้มีประกาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ว่า “ท่านผู้ฟัง โปรดทราบ บัดนี้ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารบกแล้ว จึงขอประกาศมาให้ทราบโดยทั่วกัน ขอให้โปรดคอยติดตามข่าวและแถลงการณ์ซึ่งจะนำมาเสนอต่อไป”¹⁴⁷

จากนั้นคณะปฏิวัติซึ่งมีพลเอกสันทน์ จิตรปฎิมา รองผู้บัญชาการทหารบก เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ พลโทวสิน อิศรางกูร ณ อยุธยา แม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 เป็นรองหัวหน้าคณะปฏิวัติ

¹⁴⁴นิรันดร์ กุลพานันท์, “การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีกบฏ 1 เมษายน 2524,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), หน้า 94-104.

¹⁴⁵“กบฏยังเตอร์ก ความผิดพลาดของเปรม จุดบอดที่ต้องรีบแก้ไข,” สู่อินทรี 1,5 (12-18 เมษายน 2524): 9.

¹⁴⁶มูลนิธิรัฐบุรุษ, รัฐบุรุษชื่อเปรม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549), หน้า 189-190.

¹⁴⁷“นาที่วิกฤต,” สยามใหม่ 2,52 (11 เมษายน 2524): 4.

พลเรือเอกสมุทราธิบดี สหาวิน ผู้บัญชาการทหารเรือ เป็นรองหัวหน้าคณะปฏิวัติ พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์ ผู้บัญชาการทหารอากาศ เป็นรองหัวหน้าคณะปฏิวัติ และพันเอกมณูญ รูปขจร¹⁴⁸ ผู้บังคับการ กรมทหารม้าที่ 4 เป็นเลขานุการคณะปฏิวัติ พร้อมด้วยนายทหารกลุ่มทหารหนุ่มได้เข้ายึดอำนาจในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 เวลา 02.00 น. โดยกำลังหลักที่ใช้ในการรัฐประหารครั้งนี้ ได้แก่ กรมทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์ กองพันที่ 1 และกองพันที่ 2 กรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์ กรมทหารราบที่ 19 กองพันที่ 1 กองพันที่ 2 และกองพันที่ 3 กรมทหารม้าที่ 4 รักษาพระองค์ กรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ และกรมทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน¹⁴⁹

ฝ่ายพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้ตั้งกองบัญชาการสู้ปฏิวัติ ที่ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพบก (สปก.ทบ.) แต่ก็ถูกคณะปฏิวัติเข้ายึด และควบคุมตัวพลโทหาญ ลีนานนท์ ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก ฝ่ายยุทธการ พลตรีชวลิต ยงใจยุทธ เจ้ากรมยุทธการทหารบก รวมทั้งพลโทวิชาดี ลายถมยา ผู้บัญชาการ กองพลทหารม้าที่ 2 หลังจากนั้นคณะปฏิวัติก็ได้เข้าควบคุมตัวพลเอกเสริม ณ นคร ผู้บัญชาการ ทหารสูงสุด¹⁵⁰

คณะปฏิวัติได้ออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 1 ประกาศยึดอำนาจการปกครองประเทศ มีความว่า

“เนื่องจากสถานการณ์ของประเทศไทยในทุกด้านกำลังระส่ำระสาย และทรุดลงอย่างหนัก เพราะความอ่อนแอของผู้บริหารประเทศ พรรคการเมืองต่างๆแตกแยก ทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลสั่นคลอน จึงเป็นจุดอ่อน ให้มีคณะบุคคลซึ่งไม่หวังดีต่อประเทศเคลื่อนไหวนำจะใช้กำลังเข้ายึดอำนาจการปกครอง เพื่อเปลี่ยนเป็นระบอบเผด็จการแบบถาวร

ดังนั้น เพื่อความปลอดภัยและอยู่รอดของประเทศชาติ คณะปฏิวัติ ซึ่งประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และพลเรือน จึงได้ชิงเข้าทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศเสียก่อน เพื่อควบคุมสถานการณ์โดยเร่งด่วน ตั้งแต่วันที่ 02.00 นาฬิกา วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 เป็นต้นไป

...คณะปฏิวัติตั้งใจอย่างเต็มที่ว่าจะแก้ไขปัญหาของชาติกำลังเลวร้ายอยู่ในขณะนี้ให้กลับคืนสู่สภาพปกติโดยเร็วที่สุด เพื่อดำเนินการให้มี

¹⁴⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴⁹ “ปฏิวัติ,” *มติชนสุดสัปดาห์* 4,1134 (5-11 เมษายน 2524): 5.

¹⁵⁰ ทีมข่าวการเมืองมติชน, *ฉะ ฉวน ฉวน* นักรบการเมืองไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549), หน้า 211-212.

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การกระทำครั้งนี้เป็นการกระทำเพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน โดยแท้จริง คณะปฏิวัติขอยืนยันเจตนารมณ์อันแน่วแน่มาอีกครั้งหนึ่ง และคณะปฏิวัติจะได้ชี้แจงเหตุผลที่ต้องกระทำการครั้งนี้ให้ประชาชนทราบโดยละเอียดต่อไป”¹⁵¹

ต่อมาคณะปฏิวัติได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงเหตุผลในการรัฐประหาร 2 ประการ ได้แก่

1. เพื่อแก้ไขปัญหาเร่งด่วน เช่น ปัญหาค่าครองชีพ ปัญหาความสงบเรียบร้อย เสถียรภาพทางการเมือง ปัญหาสังคม ฯลฯ ซึ่งไม่อาจแก้ไขได้ด้วยวิถีทางรัฐสภาที่มีขั้นตอนมากมาย และปรากฏว่ามีกรณีต่อต้านจากกลุ่มที่ต้องการรักษาผลประโยชน์ของคนอยู่ตลอดเวลา
2. เพื่อวางพื้นฐานที่มั่นคงให้แก่การปกครองระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งคณะปฏิวัติคิดว่าจะไม่เกิน 2 ปี และถ้าไม่ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ก็ไม่สามารถดำเนินการให้สำเร็จได้¹⁵²

ในเวลาประมาณ 05.00 น. พันเอกเชาว์ คงพลศิลป์ ได้มาแจ้งกับคณะปฏิวัติซึ่งอยู่ที่กองทัพภาคที่ 1 ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งให้พลเอกสัณฑ์ จิตรปฎิมา เข้าเฝ้าฯ แต่พลเอกสัณฑ์ จิตรปฎิมาไม่ไปเข้าเฝ้าฯ ซึ่งพลเอกพัลลภ ปิ่นมณี ได้เล่าถึงเหตุการณ์ในตอนนั้นว่า “ผมเดินเข้าไปหาพล.อ.สัณฑ์ จิตรปฎิมา ทำไมท่านไม่เข้าเฝ้าฯ มีรับสั่งให้เข้าเฝ้าฯ ท่านควรจะเข้าเฝ้าฯ พ.อ.มณูญ รูปขจร ที่นั่งอยู่ด้วยบอก ไม่มีอะไร ไม่มีอะไร เดี่ยวให้เรื่องเรียบร้อยก่อนค่อยเข้าเฝ้าฯ พอได้ฟังแบบนั้น ผมก็ไม่คิดใจอะไร”¹⁵³

ต่อมาเวลา 06.00 น. พันเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายทหารฝ่ายเสนาธิการประจำตัว พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้มาแจ้งให้พลเอกสัณฑ์ จิตรปฎิมา เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอีกครั้งหนึ่ง พลเอกพัลลภ ปิ่นมณี ได้เล่าว่า “ผมกับ พ.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ สนทนกัน ผมก็ถามว่าแอ็ด [พันเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์] มาทำไม เขาบอกว่าในหลวงรับสั่งให้พลเอกสัณฑ์เข้าเฝ้าฯ ผมก็พา พ.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์เข้าไปพบอีก พลเอกสัณฑ์ จิตรปฎิมาก็ไม่ยอมไป ตอนหลังผมแวะเลยถามท่านกลัวหรือ ทำไมไม่เข้าเฝ้าฯ จันผมไปด้วยถ้าท่านกลัว”¹⁵⁴

¹⁵¹“กบฏยังเตอร์ก,” สู่อินทรี 1,4 (5-11 เมษายน 2524): 6-7.

¹⁵²“นาทีกุฎติ,” สยามใหม่ 2,51 (11 เมษายน 2524): 7.

¹⁵³ เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อำนาจ มณูญ รูปขจร อาทิตย์ กำลังเอก ได้เงาเปรม ติณสูลานนท์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549), หน้า 115.

¹⁵⁴ เรื่องเดียวกัน.

คณะปฏิวัติได้ออกประกาศฉบับที่ 1/2524 เรื่องให้นายทหารรับราชการ โดยให้พลเอกเสริม ฌ นคร ผู้บัญชาการทหารสูงสุด เป็นนายทหารประจำการกองบัญชาการทหารสูงสุด และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบก เป็นนายทหารนอกราชการ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524¹⁵⁵ และในเวลาต่อมาคณะปฏิวัติได้แต่งตั้งให้พลเอกเสริม ฌ นคร เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพลเอกสันทัด จิตรปฎิมา เป็นผู้บัญชาการทหารบก¹⁵⁶

คณะปฏิวัติสามารถยึดอำนาจในกรุงเทพมหานครได้ทั้งหมดในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ขณะที่คณะปฏิวัติยึดอำนาจในกรุงเทพมหานครได้เป็นผลสำเร็จ ในช่วงสายของวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้เดินทางไปยังกองทัพภาคที่ 2 ค่ายสุรนารี จังหวัด นครราชสีมา และได้มีการจัดตั้งกองทัพแห่งชาติ มีแกนนำ ได้แก่ พลโทลักษณะ สาลิกุบัติ แม่ทัพ กองทัพภาคที่ 2 พลตรีอาทิตย์ กำลังเอก รองแม่ทัพกองทัพภาคที่ 2 พลตำรวจโทวิศิษฐ์ เดชบุญจร หัวหน้านายตำรวจประจำราชสำนัก และพลตำรวจตรีบัณฑิต กัมปนาทแสนยากร ผู้บัญชาการ ตำรวจภูธรภาค 2 เป็นต้น ต่อมาฝ่ายพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ซึ่งได้รับการสนับสนุนได้จัดตั้งกอง อำนาจการร่วมรักษาความสงบแห่งชาติ โดยใช้กำลังจาก 3 เหล่าทัพ ตำรวจ พลเรือน และกลุ่ม มวลชน ทั้งกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน อาสาสมัครไทยอาสาป้องกันชาติ เป็นต้น¹⁵⁷ เพื่อใช้เป็นกองกำลัง ของฝ่ายรัฐบาลในการต่อต้านการรัฐประหาร มีพลตรีอาทิตย์ กำลังเอก เป็นผู้บัญชาการ มีฐานที่มั่น อยู่ที่กองทัพภาคที่ 2 ค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา¹⁵⁸ โดยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ประทับอยู่ที่กองทัพภาคที่ 2 ด้วย

ฝ่ายกองอำนาจการร่วมรักษาความสงบแห่งชาติได้ตั้งสถานีวิทยุขึ้นที่จังหวัดนครราชสีมา เพื่อออกอากาศแถลงการณ์ต่อต้านการรัฐประหาร หลังจากนั้นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้แถลง ออกอากาศเป็นครั้งแรกไปทั่วพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดใกล้เคียงในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกล่าวว่า ตามที่คณะบุคคลกลุ่มหนึ่งได้ประกาศว่าตนได้ลาออกจาก ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารบกไปแล้วนั้นไม่เป็นความจริง...การที่บุคคลบางกลุ่ม ดำเนินการให้กำลังทหารออกจากที่ตั้งอันเป็นปกตินั้น ขอให้กลับที่ตั้งเดิมโดยเร็ว ซึ่งทางกองทัพ ภาคที่ 1 บางส่วน กองทัพภาคที่ 2 กองทัพภาคที่ 3 และกองทัพภาคที่ 4 พร้อมที่จะเข้าแก้ไข สถานการณ์ให้กลับสู่สภาพปกติ และยังคงกล่าวด้วยว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ

¹⁵⁵“นาที่วิกฤติ,” สยามใหม่ 2,51: 7.

¹⁵⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

¹⁵⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

¹⁵⁸“กบฏยังเตอร์ก,” สู่นาค 1,4: 8.

พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ขณะนี้อยู่ในความคุ้มครองของกองทัพภาคที่ 2 พร้อมทั้งกล่าวโจมตีคณะปฏิวัติว่าไม่ประสงค์ต่อประเทศชาติและราชบัลลังก์¹⁵⁹

ในเวลา 16.30 น. ของวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้แถลงออกอากาศตอบโต้คณะปฏิวัติ โดยเปิดเผยเบื้องหลัง และกล่าวโจมตีการทำรัฐประหารในครั้งนี้ว่า

“...เมื่อเวลาประมาณ 21.00 นาฬิกา คืนวันที่ 31 มีนาคม ศกนี้ ได้มีกลุ่มนายทหารระดับผู้บังคับการกรม ได้มาขอพบผม และชักจูงให้ผมทำการปฏิวัติ โดยอ้างเหตุผลในเรื่องความเสื่อมโทรมของสังคม ตลอดจนความทุกข์ยากของพี่น้องประชาชน กลุ่มนายทหารเหล่านั้น ได้กล่าวถึงการใช้อำนาจในลักษณะเผด็จการ เพื่อแก้ปัญหาที่ป่วน...ผมไม่เห็นด้วยในแนวทางการแก้ปัญหาของทหารกลุ่มนี้ ซึ่งมีรูปแบบไม่เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมของชาติ และขัดกับความประสงค์ของประชาชนคนไทยเป็นส่วนรวม ผมได้ชี้แจงข้อร้องเพื่อประโยชน์ของประชาชน แต่คณะทหารกลุ่มนี้ไม่ยอมรับฟัง เมื่อประมาณ 02.00 น. ของวันที่ 1 เมษายน กลุ่มทหารดังกล่าวจึงได้เข้าทำการยึดอำนาจภายใต้ชื่อคณะปฏิวัติ...กลุ่มชนผู้ไม่ปรารถนาดีต่อประเทศชาติ และราชบัลลังก์ดังกล่าว ยังได้บังอาจสั่งการที่ผิดกฎหมาย โดยแอบอ้างว่าผมลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารบก นอกจากนี้ยังได้แอบอ้างชื่อท่านผู้บัญชาการทหารเรือ และผู้บัญชาการทหารอากาศ เป็นรองหัวหน้าคณะปฏิวัติต่างๆ ที่ขณะนี้ผู้บัญชาการทหารอากาศไปราชการต่างประเทศ สิ่งที่น่าเสียใจที่สุดได้แก่การจัดขึ้นพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าฯ เพื่อประโยชน์ของชาติและประชาชน การปราศจากซึ่งความจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ดังกล่าว ขัดแย้งกับคำประกาศของตนอย่างน่าละอาย ด้วยเหตุผลดังกล่าวผมจึงจำเป็นต้องกราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมาประทับยังที่ปลอดภัย พร้อมด้วยทูลกระหม่อมทุกพระองค์เพื่อทรงเป็นมิ่งขวัญของประชาชนทั้งชาติ

ผมขอให้ประชาชนที่เคารพรักทุกท่าน ได้เข้าใจในความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ และผมพร้อมด้วยคณะที่อยู่ ณ ที่นี้ อันเป็นผู้แทนของกองทัพแห่งชาติจะขอแก้ไขปัญหานี้ให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วที่สุด จึงเรียนให้พี่น้อง

¹⁵⁹ เรื่องเดียวกัน.

ประชาชนทั่วทุกภาคทราบกับโปรดให้ความร่วมมือและเชื่อมั่นในพวกเราใน
อันที่จะทุ่มเททุกอย่างเพื่อความสงบสุขของชาติและราชบัลลังก์

ให้ทหารที่เข้าร่วมกับคณะปฏิวัติรีบเคลื่อนย้ายกลับเข้ากรมกอง
ภายในวันที่ 2 เมษายน เวลา 15.00 น. หากขัดขืนไม่ปฏิบัติตาม จะถือว่าขัด
คำสั่งของผู้บัญชาการทหารบก และจะถูกลงทัณฑ์สถานหนักต่อไป”¹⁶⁰

และในค่ำวันเดียวกันพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ออกคำสั่งปลดพลเอกสันทน์ จิตรปฎิมา
รองผู้บัญชาการทหารบก โดยไม่มีเบาะแสหนึ่ง เนื่องจากกระทำผิดอย่างร้ายแรง และเป็นภัยต่อความ
มั่นคงของชาติ และราชบัลลังก์ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายนนี้เป็นต้นไป และต่อมาต่อมาได้มีประกาศคำสั่ง
กระทรวงกลาโหม ให้นายทหารสัญญาบัตร 11 นายออกจากราชการ ได้แก่ พันเอกมณูญ รูปขจร
เลขาธิการคณะปฏิวัติ พันเอกประจักษ์ สว่างจิตร พันเอกปรีดี รามสูตร พันเอกพัลลภ ปิ่นมณี พันเอกสาคร
กิจวิริยะ พันเอกปราบ โชติกเสถียร พันเอกชาญบุรณ์ เพ็ญตระกูล พันเอกบุลศักดิ์ โทธิเจริญ พันเอก
สกรรจ์ มิตรเกษม พันโทบุญยัง บุษบา และพันตรีสุรนิต จันทราทิตย์ ฐานมีการกระทำอันเป็นภัยต่อ
ชาติและราชบัลลังก์¹⁶¹

ในเวลา 19.00 น. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จฯ พร้อมด้วย
พันตำรวจเอกจรัญย์ แสงทวีป ราชองครักษ์ และนายทหารอีกประมาณ 30 นาย ไปยังกอง
อำนวยการร่วมรักษาความสงบแห่งชาติ ค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา โดยนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่
เดินทางไปยังกองอำนวยการร่วมรักษาความสงบแห่งชาติ เช่น พลเอกอำนาจ ดำริการญจน์ ผู้ช่วย
ผู้บัญชาการทหารบก พลโทจวน วรรณรัตน์ แม่ทัพกองทัพภาคที่ 4 พลโทสีมา ปาณิกบุตร แม่ทัพ
กองทัพภาคที่ 3 พลอากาศเอกโพยม เย็นสุดใจ รองผู้บัญชาการทหารอากาศ และพลเรือเอกโอภาส
จามิกรณ์ เสนาธิการทหารเรือ ได้เข้าเฝ้าฯ ถวายความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ
พระบรมวงศานุวงศ์¹⁶²

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ได้นำพระราชเสาวนีย์ของ
สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมาออกอากาศในตอนค่ำของวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 โดย
มีความตอนหนึ่งว่า

¹⁶⁰“คำปราศรัยของผู้บัญชาการทหารบก พลเอก เปรม ติณสูลานนท์,” สุภาพบุรุษ-ประชาธิปไตย 3,139 (11
เมษายน 2524): 22-23.

¹⁶¹“ปฏิวัติ,” มติชนสุดสัปดาห์ 4,1134: 33.

¹⁶²เรื่องเดียวกัน.

“ในการปฏิบัติแต่ละครั้ง ทุกฝ่ายมักจะอ้างถึงความไม่สงบของประเทศ และพูดอย่างนี้มาเป็นเวลาสิบๆ ปีแล้ว ขอให้พี่น้องประชาชนพิจารณาดูว่า เรา มีได้แก้ไขข้อบกพร่องที่มีอยู่ให้หมดสิ้นไปหรือ เราจะพยายามจนสำเร็จ การ แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชาติมิใช่เรื่องง่าย ทุกประเทศแม้แต่ประเทศใหญ่ซึ่ง เขามีนักวิชาการที่เก่ง ก็ต้องใช้เวลาเป็นสิบปี จึงจะปรับปรุงเศรษฐกิจให้ดีขึ้น มิใช่ภายในเวลาปีหรือสองปี

ก่อนที่จะทำอะไร ผู้ที่หวังดีต่อประเทศชาติควรจะต้องใช้ปัญญาว่า ขณะนี้ไม่ใช่เวลาที่คนเลือดเนื้อเดียวกันจะมาทะเลาะแ่งแย่งชิงกัน ขณะนี้เป็น เวลาของความสามัคคีร่วมกัน ทำให้ชาติบ้านเมืองพ้นจากการถูกรุกรานของ ศัตรูภายนอก และร่วมกันพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า

ชีวิตของประเทศไม่ควรจะสั้นเพียงแก่ชั่วชีวิตของคนๆ หนึ่ง คนเรานี้ อยู่ร้อยปีก็ถือว่านานแล้ว ถ้าเราจะคิดถึงชีวิตของประเทศ ก็ต้องคิดให้รอบคอบ ด้วย จะต้องเป็นห่วงคนรุ่นหลังด้วย ให้ประเทศของเราเย็นอยู่ได้ เป็นที่อยู่ อาศัยทำมาหากินของลูกหลานเราต่อไป”¹⁶³

ด้วยสถานการณ์และเงื่อนไขทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าว ส่งผลให้นายทหารชั้น ผู้ใหญ่เดินทางไปรายงานตัวกับฝ่ายรัฐบาลที่กองทัพภาคที่ 2 จังหวัดนครราชสีมา ทั้งที่คณะปฏิวัติ สามารถยึดอำนาจในกรุงเทพมหานครได้ทั้งหมดแล้ว สถานการณ์ของฝ่ายคณะปฏิวัติจึงตกเป็นรอง

และในที่สุดกองกำลังของฝ่ายรัฐบาลก็สามารถเคลื่อนกำลังเข้ายึดพื้นที่ในเขต กรุงเทพมหานคร โดยที่คณะปฏิวัติไม่ได้ต่อสู้ตอบโต้แต่อย่างใด ฝ่ายรัฐบาลสามารถควบคุมกอง กำลังของฝ่ายคณะปฏิวัติได้ในวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2524¹⁶⁴ ภายหลังการพ่ายแพ้ของคณะปฏิวัติ ผู้นำคณะปฏิวัติจำนวนหนึ่งได้หลบหนีออกนอกประเทศ และรัฐบาลได้มีคำสั่งให้ออกจากราชการ

เป็นที่น่าสังเกตว่าแถลงการณ์ของคณะปฏิวัติมีแนวความคิดที่เหมือนกันกับแนวความคิด ของกลุ่มทหารประชาธิปไตย จึงทำให้มีการตั้งข้อสังเกตกันว่ากลุ่มทหารประชาธิปไตยอาจจะมี ส่วนร่วมในการปฏิวัติครั้งนี้ เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มทหารประชาธิปไตยส่วนมากเป็น นายทหารจปร. รุ่น 7 เช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มทหารหนุ่ม และมีความสนิทสนมกับสมาชิกกลุ่ม ทหารหนุ่ม อีกทั้งบางส่วนยังเคยเป็นสมาชิกในกลุ่มทหารหนุ่มมาก่อนด้วย ดังที่พันเอกสุบรรณ แสงพันธ์ นายทหารจปร. รุ่น 7 ได้กล่าวกับสู่อานาคต ฉบับวันที่ 12-18 เมษายน พ.ศ. 2524 ว่า “ผมก็

¹⁶³“ปฏิวัติ,” มติชนสุดสัปดาห์ 4,1134: 33-34.

¹⁶⁴“กบฏยังเตอร์ก,” สู่อานาคต 1,4: 16.

คือทหารประชาธิปไตย”¹⁶⁵ และยังคงกล่าวอีกว่า “มันเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งในการทำงาน เราต้องแยกกันทำงาน ทหารประชาธิปไตยกับยังเตอร์ก็ร่วมมือกันมาโดยตลอด ขณะนี้ก็ร่วมกัน”¹⁶⁶

นอกจากนี้ผู้ที่สนับสนุนกลุ่มทหารประชาธิปไตยคนหนึ่งยังได้เคยกล่าวว่า

“ทหารหนุ่มหรือยังเตอร์กในปัจจุบันถ้ายังนิยมระบอบประชาธิปไตย เช่นเดียวกับยังเตอร์กสมัยก่อน ก็ย่อมเป็นส่วนหนึ่งของทหารประชาธิปไตย แต่ถ้าหันไปนิยมเผด็จการเสียแล้ว เขาก็ไม่ใช่ทหารประชาธิปไตย แต่ได้กลายเป็นทหารเผด็จการ ทหารประชาธิปไตยนั้นประกอบด้วยทหารทุกรุ่นทุวัย ไม่จำกัดว่าเป็นรุ่นหนุ่มหรือวัยแก่”¹⁶⁷

แต่สมาชิกในกลุ่มทหารประชาธิปไตยได้ออกมาปฏิเสธ โดยกล่าวว่า “เรื่องปฏิวัติที่เกิดขึ้น ผมก็เป็นห่วงว่าฝ่ายพลเอกเปรมจะลงความเห็นว่าทหารประชาธิปไตยเข้าไปมีส่วนร่วมก็จะยุ่งกันใหญ่”¹⁶⁸ อีกทั้งพลตรีระวี วันเพ็ญ แกนนำกลุ่มทหารประชาธิปไตย ได้กล่าวถึงกรณีเดียวกันนี้กับสู่อานาคต ฉบับวันที่ 12-18 เมษายน พ.ศ. 2524 ว่า “นโยบายของเราที่เสนอสู่สาธารณชนเป็นของกลางเป็นของชาติ ใครจะเอาไปทำอะไรก็ได้ แต่ผมยืนยันได้ว่าเราไม่นิยมวิธีการอย่างนั้น เพราะอยู่นอกวิถีทางประชาธิปไตย นี่ก็เป็นคำตอบอยู่ในตัวอยู่แล้วว่าทหารประชาธิปไตยร่วมกับเขาด้วยหรือเปล่า”¹⁶⁹

และยังคงกล่าวถึงกรณีที่พันเอกสุบรรณ แสงพันธ์ กับพันเอกประสิทธิ์ นวาวัตร สมาชิกกลุ่มทหารประชาธิปไตยซึ่งมีชื่ออยู่ในคณะปฏิวัติว่า “ผมว่าไม่ได้ร่วมมากกว่า ถ้าเป็นทหารประชาธิปไตยจริงแล้วเขาจะต้องรู้กฎเกณฑ์ของเราว่าไม่ใช่วิถีทางอื่นนอกจากประชาธิปไตย การจะสร้างประชาธิปไตยให้แก่บ้านเมือง ไม่ใช่วิธีการกบฏ...”¹⁷⁰

จะเห็นได้ว่าการเมืองไทยในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ดิณสุลานนท์เป็นช่วงเวลาที่มีความขัดแย้งทางการเมืองอย่างสูง เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่นักการเมืองกลับมามีบทบาทและอำนาจทางการเมืองพร้อมกับกระแสการพัฒนาประชาธิปไตย ส่งผลให้กลุ่มทหารซึ่งกุมอำนาจอยู่เป็น

¹⁶⁵ “ทหารประชาธิปไตย กบฏยังเตอร์กแนวร่วมหรืออวยโอกาส?”, สู่อานาคต 1,5 (12-18 เมษายน 2524): 19.

¹⁶⁶ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶⁷ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

¹⁶⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁷⁰ เรื่องเดียวกัน.

เวลานานตลอดสมัยเผด็จการทหารเกิดความไม่พอใจ เนื่องจากการกลับมาใช้อำนาจของกลุ่มนักการเมืองส่งผลกระทบต่อบทบาทและอำนาจทางการเมือง รวมทั้งผลประโยชน์ของกลุ่มทหาร อีกทั้งกลุ่มทหารยังถูกกดดันให้เลิกยุ่งกับการเมือง โดยถูกมองว่าเป็นเผด็จการ ดังนั้นกลุ่มทหารจึงพยายามรักษาสถาบันและอำนาจของตน โดยการออกมาแสดงความเป็นประชาธิปไตย เพื่อให้สังคมยอมรับ และออกมาโจมตีนักการเมืองว่าไม่สามารถเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของประชาชนได้อย่างแท้จริง แต่ความพยายามของกลุ่มทหารยังไม่เป็นผลสำเร็จ ประกอบกับปัญหาความไม่พอใจต่างๆ ภายในกองทัพ กลุ่มทหารบางส่วนภายใต้การนำของกลุ่มทหารหนุ่มจึงทำการรัฐประหารเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ซึ่งความพ่ายแพ้ของกลุ่มทหารที่ร่วมก่อการ ส่งผลให้ความพยายามในการรักษาสถาบันและอำนาจทางการเมืองของกลุ่มทหารยังไม่บรรลุเป้าหมาย แต่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกลุ่มอำนาจภายในกองทัพ โดยนายทหารกลุ่มเดิมที่มีบทบาทอย่างมาก ต้องลดบทบาททางการเมืองลง พร้อมกับการเข้ามามีบทบาทของนายทหารกลุ่มใหม่ และการมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นของกลุ่มนักการเมือง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524

- การเลือกตั้งวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526

สภาพทางการเมืองที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้กระทบต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร จนทำให้การเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองในรูปแบบเดิมของกลุ่มทหารไม่ได้รับการยอมรับและถูกต่อต้านมากยิ่งขึ้น กลุ่มทหารจึงพยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบการเข้ามามีบทบาททางการเมืองใหม่ แต่ก็ยังคงไม่ได้รับการยอมรับ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าวกลุ่มทหารถูกสังคมจับตามองและวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น

4.1 กลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524

การกบฏเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ภายใต้การนำของกลุ่มทหารหนุ่มหรือกลุ่มยังเดิร์ก ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวภายในกองทัพใหม่ โดยกลุ่มทหารหนุ่มซึ่งเป็นกลุ่มทหารที่มีบทบาทและอิทธิพลอย่างมากทั้งในทางการเมืองและในกองทัพต้องยุติบทบาททางการเมืองลง เช่นเดียวกับนายทหารกลุ่มทหารประชาธิปไตยที่แม้จะไม่ได้มีความผิดจากเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 แต่ก็ต้องลดบทบาททางการเมืองลง พร้อมกับการขึ้นมาที่มีบทบาททางการเมืองของนายทหารกลุ่มใหม่

การขึ้นมาที่มีบทบาทของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ได้ส่งผลให้นายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ก้าวขึ้นมาที่มีบทบาทสำคัญทั้งในกองทัพและในทางการเมือง โดยเมื่อพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกจึงผลักดันเพื่อนร่วมรุ่นให้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งสำคัญในกองทัพ เพื่อเป็นฐานกำลังสนับสนุนตน และได้กลายมาเป็นชั่วคราวใหม่ที่สำคัญภายในกองทัพ นายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นฐานสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้แก่ พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ และ พลโทสม ชัดพันธุ์ เป็นต้น

นอกจากเพื่อนร่วมรุ่นนายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) แล้ว พลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ ยังเป็นนายทหารคนสำคัญที่ให้การสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก โดยพลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์

เป็นนายทหารจปร.รุ่น 2 (หลักสูตรเวสปอยต์) ซึ่งนายทหารรุ่นนี้ไม่ได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากนัก ภายหลังจากที่เข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าได้เพียงปีเดียว พลตรีพิจิตร กุลละวณิชก็ได้รับคัดเลือกให้ไปศึกษาที่โรงเรียนทหารเวสปอยต์ ประเทศสหรัฐอเมริกา พร้อมกับ พลตรีวิจิตร สุขมากเพื่อนร่วมรุ่นนายทหารจปร.รุ่น 2 และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ทั้งสองคนมีความสนิทสนมกัน เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วพลตรีพิจิตร กุลละวณิชได้เข้าประจำในหน่วยรบและหน่วยคุมกำลังมาโดยตลอด

พลตรีพิจิตร กุลละวณิชได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างสูงหลังจากที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก โดยเป็นผู้ดำเนินงานทั้งทางการเมืองและการทหารให้กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จนกล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกให้ความไว้วางใจเป็นอย่างมาก พลตรีพิจิตร กุลละวณิชได้มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวเพื่อให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นการให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้ และประเด็นการคงอำนาจของวุฒิสภาตามบทเฉพาะการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้โดยตรง

การเปลี่ยนแปลงชั่วคราวในกองทัพนี้ได้ทำให้ความแตกแยกภายในกองทัพที่สะสมมาเป็นเวลานานเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น และจะส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศ นอกจากนายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) แล้ว ภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ยังได้มีนายทหารกลุ่มใหม่ที่ขึ้นมามีบทบาทสำคัญ ได้แก่

4.1.1 กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก)

นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เป็นนายทหารอีกกลุ่มหนึ่งที่ขึ้นมามีบทบาทสำคัญ ภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 เป็นการรวมตัวกันของนายทหารที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ารุ่น 5 (หลักสูตรเวสปอยต์) มี พลตรีสุจินดา คราประยูรเป็นแกนนำของกลุ่ม นายทหารจปร.รุ่น 5 เป็นรุ่นที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นเช่นเดียวกับนายทหารจปร.รุ่น 7 แต่มีความแตกต่างกันตรงที่นายทหารจปร.รุ่น 5 ส่วนมากมาจากครอบครัวนายทหารชั้นผู้ใหญ่และข้าราชการระดับสูง ในขณะที่นายทหารจปร.รุ่น 7 ส่วนมากมาจากครอบครัวนายทหารและข้าราชการชั้นผู้น้อย รวมทั้งครอบครัวชาวไร่ชาวนา¹

¹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ตรีศวิน, 2539), หน้า 554.

กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 มีแนวความคิดเน้นความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และมองว่าตนเป็นผู้นำในการปกป้องชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังนั้นหน้าที่เบื้องต้นของ กองทัพคือการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 ยังเห็นว่าการที่ ทหารทำธุรกิจหรือพัวพันกับนักธุรกิจไม่เป็นเรื่องเสียหาย ดังจะเห็นได้จากกรณีที่สมาชิกในกลุ่ม นายทหารจปร.รุ่น 5 มีสายสัมพันธ์กับนักธุรกิจและมีธุรกิจหลายประเภท²

นอกจากนี้กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 ยังมีความขัดแย้งกับนายทหารจปร.รุ่น 7 โดยเฉพาะ นายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) เนื่องจากมองว่ากลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) เป็นนายทหารที่ออก นอกกลุ่มนอกทาง และเป็นทหารการเมือง ดังนั้นนายทหารจปร.รุ่น 5 จึงเป็นตัวคานบทบาทของกลุ่ม ทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) มาโดยตลอด³ อีกทั้งการก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของนายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) จนมีตำแหน่งที่สูงกว่านายทหารรุ่นก่อนหน้า ยังสร้างความไม่พอใจให้กับนายทหารจปร. รุ่น 5 เป็นอย่างมาก กระทั่งภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 ได้ขึ้นมามีบทบาทในตำแหน่งคุมกำลังแทนนายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) ที่ถูกให้ออกจาก ราชการ

ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 ได้เป็นฐานสนับสนุนที่สำคัญให้กับ พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก แต่ในเวลาเดียวกันแกนนำของกลุ่มก็ได้มีความสนิทสนมกับพลโทชวลิต ยงใจยุทธซึ่งเป็นนายทหารที่มีความใกล้ชิดกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงส่งผลให้นายทหารจปร. รุ่น 5 มีความใกล้ชิดกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้พลตรีสุจินดา คราประยูร แกนนำ กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 ยังได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี นอกจากนี้ กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 ยังได้ขยายบทบาทของตนทั้งในกองทัพและในทางการเมืองอีกด้วย โดย นายทหารจปร.รุ่น 5 ที่ขึ้นมามีบทบาทสำคัญ ได้แก่ พลตรีสุจินดา คราประยูร พันเอกอิสระพงศ์ หนุนภักดี และพันเอกวิมล วงศ์วานิช เป็นต้น

4.2 การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2524

ภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่ม ทหารถูกสังคมนักวิชาการวิพากษ์วิจารณ์มากยิ่งขึ้น เนื่องจากที่ผ่านมากลุ่มทหารได้ออกมาแสดงความเป็น ประชาธิปไตย ต่อต้านการปฏิวัติรัฐประหาร แต่ในที่สุดกลุ่มทหารก็ได้ทำการรัฐประหารขึ้น แม้ว่า กลุ่มทหารที่ก่อการจะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ก็ตาม พฤติกรรมของทหารที่พยายามแทรกแซงทางการเมือง

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 560-561.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 561.

และการใช้กำลังเข้าทำการรัฐประหาร รวมทั้งการไม่เชื่อมั่นในบทบาทของนักการเมือง ถือเป็น การขัดขวางกระบวนการในการพัฒนาประชาธิปไตย

การเรียกร้องให้กลุ่มทหารเล็กแทรกแซงทางการเมืองที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ได้ส่งผลให้การ แต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 75 คน ที่จะต้องแต่งตั้งใหม่แทนสมาชิกวุฒิสภาที่จะต้องจับสลาก ออกในวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2524⁴ เป็นที่จับตามองจากกลุ่มต่างๆ ในสังคม ซึ่งการจับสลากออก และการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่นี้เป็นไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ที่กำหนดไว้ในมาตรา 85 ว่า

“สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภามีกำหนดเวลาคราวละ 6 ปี นับแต่ วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งในวาระแรก เมื่อครบ 2 ปีให้สมาชิกออกจาก ตำแหน่งเป็นจำนวนหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดโดยวิธีจับสลาก และเมื่อครบ 4 ปี นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ให้สมาชิกวุฒิสภา จำนวนที่เหลือจากการจับสลากออกเมื่อครบ 2 ปีแรก ออกจากตำแหน่งเป็น จำนวนหนึ่งในสองของจำนวนดังกล่าวโดยวิธีจับสลาก หากจำนวนที่คำนวณ ได้มีเศษให้ปัดเศษทิ้ง และให้ถือว่าการสิ้นสุดแห่งสมาชิกภาพโดยการจับสลาก เป็นการออกตามวาระด้วย พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะ แต่งตั้งผู้ที่ออกตามวาระเป็นสมาชิกอีกก็ได้”⁵

การที่สมาชิกวุฒิสภาจำนวนมากเป็นนายทหาร อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นฐานสนับสนุนที่ สำคัญของรัฐบาล จึงทำให้การจับสลากออกและแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ในครั้งนี้ถูก วิพากษ์วิจารณ์ว่าจะยังคงเป็นการเปิดทางให้กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมือง ซึ่งการจับสลาก ออกเมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2524 จำนวน 75 คน จากจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด 225 คน ปรากฏว่าสมาชิกวุฒิสภาที่ต้องออกโดยการจับสลากเป็นนายทหารจำนวน 64 คน ประกอบด้วย ทหารบก 38 คน ทหารเรือ 12 คน ทหารอากาศ 14 คน ตำรวจ 2 คน และพลเรือน 9 คน โดยใน จำนวนนี้มีนายทหารในกลุ่มทหารหนุ่มรวมอยู่ด้วย 3 คน ได้แก่ พันเอกประจักษ์ สว่างจิตร์ พันเอกชูพงศ์ มัทวพันธุ์ พันเอกพัลลภ ปิ่นมณี⁶

⁴“วุฒิสมาชิก เสาศูที่คำรัฐบาล,” สู่อานาคด 1,7 (26 เมษายน-2 พฤษภาคม 2524): 19.

⁵เรื่องเดียวกัน.

⁶“วุฒิสมาชิกจับสลากออก,” สุภาพบุรุษ-ประชาธิปไตย 3,141 (25 เมษายน 2524): 20-22.

ต่อมาในวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2524 ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่จำนวน 75 คน โดยสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งในครั้งนี้เป็นนายทหารจำนวน 48 คน ประกอบด้วยทหารบก 22 คน ทหารเรือ 11 คน ทหารอากาศ 15 คน พลเรือน 27 คน และในบรรดาสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งใหม่มีสมาชิกวุฒิสภาที่พ้นจากตำแหน่งโดยการจับสลากได้รับการแต่งตั้งกลับเข้ามาใหม่จำนวน 28 คน เป็นทหาร 26 คน และพลเรือน 2 คน แต่สิ่งที่น่าสนใจในการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาครั้งนี้คือการแต่งตั้งพลเรือนเข้าไปเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการแต่งตั้งปลัดกระทรวงทุกกระทรวงให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา⁷

นอกจากนี้ยังมีสมาชิกวุฒิสภาลาออกจากตำแหน่งจำนวน 11 คน ซึ่งเป็นผลมาจากเหตุการณ์เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 โดยเป็นนายทหาร 10 คน และพลเรือน 1 คน และต่อมาได้มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาแทนตำแหน่งที่ว่างลง โดยเป็นนายทหาร 3 คน และพลเรือน 8 คน⁸

จะเห็นได้ว่ากลุ่มทหารได้ใช้ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นช่องทางในการเข้ามามีบทบาททางการเมือง และใช้ในการคานอำนาจกับกลุ่มนักการเมือง แต่ในการจับสลากออกและแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ในปี พ.ศ. 2524 และการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาแทนตำแหน่งที่ลาออกภายหลังเหตุการณ์เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ปรากฏว่ามีสมาชิกวุฒิสภาที่เป็นทหารได้รับการแต่งตั้งเข้าไปใหม่จำนวนน้อยกว่านายทหารที่พ้นจากตำแหน่ง ในขณะที่พลเรือนได้รับการแต่งตั้งมากขึ้น ส่งผลให้นายทหารที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภามีจำนวนลดลง

4.3 กระแสการเรียกร้องประชาธิปไตย

การก่อกบฏของกลุ่มทหารหนุ่มเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 เป็นการก่อการโดยใช้กำลังซึ่งขัดแย้งกับแนวทางประชาธิปไตย และสวนทางกับการต่อต้านการใช้กำลังทหารเข้ายึดอำนาจที่กลุ่มพลังต่างๆ ในสังคมออกมาเคลื่อนไหว แม้ว่าภายหลังเหตุการณ์เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 นายทหารที่มีบทบาทอย่างสูงจะหมดบทบาทลง และนายทหารกลุ่มใหม่ขึ้นมามีบทบาทแทน แต่พฤติกรรมการแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหารก็ยังคงมีอยู่ ดังนั้นการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการแสดงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร และการคัดค้านการรัฐประหารจึงยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะในหมู่นักการเมืองและนักวิชาการ

⁷“แต่งตั้งวุฒิสมาชิก ใครพวกใคร,” สุภาพบุรุษ-ประชาธิปไตย 3,143 (9 พฤษภาคม 2524): 10-11.

⁸พระศีกย จันทวรินทร์, “บทบาททางการเมืองของวุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทยชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526),” (ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 279.

การถกเถียงถึงบทบาทที่เหมาะสมของกลุ่มทหารสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากแสดงความคิดเห็นของนักการเมือง นักวิชาการ รวมทั้งผู้นำกรรมกร และการจัดเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยต่างเรียกร้องร้องให้ทหารเลิกแทรกแซงทางการเมือง ตลอดจนต่อต้านการปฏิวัติรัฐประหาร รวมถึงวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524

ดังที่นายเสน่ห์ จามริก อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอดีตนายกรัฐมนตรี แสดงความไม่เห็นด้วยกับการปฏิวัติรัฐประหาร และไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดของกลุ่มทหารที่มองว่าตนจะต้องเป็นผู้เปลี่ยนแปลงสังคม โดยกล่าวว่า

“ผมไม่แน่ใจว่า เราเคยมีการสรุปบทเรียนกันหรือเปล่า ผมไม่เชื่อในวิธีปฏิวัติรัฐประหาร ธรรมดาทุกคนมีผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน แต่สังคมไทยมันบีบให้ทุกคนมามองที่ผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ต้องให้สิทธิเสรีภาพ จะมองเพียงประชาชนพอกินพอใช้มันไม่พอ ปัญหาที่ว่ากลุ่มต่างๆ ได้ศึกษาปัญหาบ้านเมืองอย่างถ่องแท้แล้วหรือยัง ในช่วงนี้น่าจะได้ประสานความคิดมองปัญหาของบ้านเมืองให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และต้องศึกษานอกเหนือไปจากกลุ่มของตนด้วย อย่างเช่น ทหาร ถึงจะก้าวหน้าแค่ไหน ถ้าศึกษาแต่ภายในกลุ่มก็จะมองเห็นผลประโยชน์แต่ในกลุ่มตน ตนจะต้องเป็นผู้เปลี่ยน อันนี้แหละที่ผมปฏิเสธที่กลุ่มไหนจะมาประกาศว่าเป็นผู้เปลี่ยน ผู้ที่จะมาเปลี่ยนจะต้องกระทำในรูปประสานประโยชน์ด้วย”⁹

ในการเสวนาเรื่องแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยในปี 2524 ซึ่งจัดโดยกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2524 นายทวีป วรดิลก ได้กล่าวถึงการที่กลุ่มทหารที่มีอำนาจเริ่มหันมาแสดงความเป็นประชาธิปไตย และแสวงหาการยอมรับจากประชาชนว่า

“ทหารทั่วโลกนี้มีความสำนึกเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง คือคิดว่าตัวเองเป็นชนชั้นอภิสิทธิ์ซึ่งเป็นเรื่องที่ลบล้างกันยาก อย่างของเราก็ด้วยสำนึกว่าเกิดมาเพื่อปกครองประเทศไทย แล้วเมื่อตระหนักว่าผู้ที่เป็นประชาธิปไตยเท่านั้น

⁹“ปฏิวัติอำนาจเก่า,” *สยามใหม่* 2,63 (27 มิถุนายน 2524): 18-19.

ที่จะอยู่ได้นานกว่าเพื่อน จึงเริ่มมีการเรียกร้องประชาธิปไตยกันขึ้นตั้งแต่ พลเอกประยุทธ์ก็เอา พลโทอาทิตย์ก็เรียกเอากันใหญ่”¹⁰

อีกทั้งยังกล่าวว่า “เราต้องมองว่าเมื่อทหารหันเข้าหาประชาชนได้ง่ายๆ เขาก็หันกลับไป เป็นเผด็จการได้ง่ายๆอีกเหมือนกัน เราต้องไม่มองข้าม”¹¹

ส่วนนายสังศิต พิริยะรังสรรค์ จากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แสดงความคิดเห็นต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารที่ผ่านมาว่า

“ถ้าจะสรุปก็คือในรอบปี 2524 นี้ทหารยังมีบทบาทในการรักษาระบบ เผด็จการเอาไว้โดยมีการปรับตัวสถาบัน ให้ภาพพจน์ดีขึ้นเพื่อจะดึงมวลชนเข้าหาตัวเอง เนื่องจากภายในสถาบันทหารเองเกิดการแตกแยก จนไม่สามารถที่จะมีผู้นำคนเดียวอย่างแต่ก่อนได้ คือถ้ามองในแง่ที่เราเองก็ไม่สามารถที่จะหวังเอาสถาบันการทหาร มาเป็นความหวังอะไรได้ที่จะเป็นตัวนำในการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาธิปไตยโดยพื้นฐานได้”¹²

นอกจากนี้นายสังศิต พิริยะรังสรรค์ ยังได้กล่าวในการสัมมนาเรื่องวิกฤตการณ์ทางการเมืองไทยปี 2525 ซึ่งจัดโดยหนังสือพิมพ์สยามใหม่ เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2525 โดยกล่าวถึงการเข้ายึดอำนาจโดยการรัฐประหารและเข้ามามีอำนาจทางการเมืองของกลุ่มทหารว่า

“...แต่ถึงใครเข้ามาก็จะอยู่ได้ไม่นานเพราะการรัฐประหารครั้งใหม่ จะต้องถูกทำลายจากพลังประชาธิปไตย ไม่ว่าจะต่อสู้ในระดับประเทศ ผมเชื่อว่าพลังประชาธิปไตยจะต้องรวมตัวกันทั่วโลก ทั้งพลังบนดินและใต้ดิน รวมกันแน่ จะเป็นการผลักดันทางเลือกใหม่ของสังคมไทยซึ่งไม่มีใครคาดได้ว่ามันจะออกมาในรูปแบบไหน”¹³

¹⁰“แนวโน้มการเมืองไทย 2524,” สำนักพิมพ์อาทิตย์ 1,1(227) (31 ตุลาคม 2524): 18.

¹¹เรื่องเดียวกัน.

¹²เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

¹³“ภาระหน้าที่เฉพาะของขบวนการประชาธิปไตย,” สยามใหม่ 1,11(240) (30 มกราคม 2525): 24.

ส่วนนายชัยอนันต์ สมุทวณิช อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ได้กล่าววิจารณ์การแสดงบทบาททางการเมืองของบรรดานายทหาร โดยเฉพาะพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกว่า

“ก่อนอื่นผมอยากแสดงความรู้สึกว่า ใจความเต็มจริยธรรมนั้นมันมีมากขึ้น จากกรณีนี้ทำให้ผมรู้สึกรำคาญครับ หนึ่งรำคาญเพื่อนนักวิชาการด้วยกัน สองรำคาญพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ซึ่งเขามาถึง...อะไรก็ไม่รู้เอาใหญ่เลย คล้ายๆกับว่าเขาเป็นผู้ปกครองประเทศอย่างนั้นแหละ ผมรู้สึกอยากจะบอกสักทีว่าคุณนี่รู้สึกพุดเกินหน้าทีไปแล้ว ทำหน้าที่อะไรทำไปอย่าพุดมากไป เพราะว่ามันแสดงอะไร แสดงว่า อำนาจที่แท้จริงอยู่ที่ไหน ไม่ได้อยู่ที่พวกคุณ พวกคุณจะพุดอะไรไปมันไม่มีความหมายหรอก”¹⁴

นอกจากนักวิชาการและปัญญาชนจะออกมาวิพากษ์วิจารณ์ รวมทั้งไม่ยอมรับในการเข้ามาบิบบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารแล้วนั้น นักการเมืองซึ่งได้วิจารณ์การเข้ามาบิบบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจทหาร หลังจากที่กลุ่มทหารหนุ่มได้ก่อการรัฐประหารขึ้น

โดยพันเอกสมคิด ศรีสังคม หัวหน้าพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย ได้กล่าวการเสวนาเรื่องการเมืองไทย 2525 ซึ่งจัดโดยนิตยสารสุ่ออนาคต เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2524 โดยกล่าววิจารณ์บทบาททางการเมืองของทหารว่าเป็นสิ่งที่ขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตย ดังนี้

“มีคนบอกว่าทหารก็เป็นประชาชนคนหนึ่งเหมือนกันก็มีสิทธิ์มีส่วนในการปกครองบ้านเมืองเหมือนกัน จริงครับ แต่ถ้าหากว่าเราต้องการที่จะสร้างระบอบประชาธิปไตยแล้ว ทหารก็ต้องรู้หน้าที่ของตน ที่ผ่านมาช่วงระยะเวลา 50 ปีทหารไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนตามตัวบทกฎหมายหรือตามประเพณีแบบธรรมเนียมของทหารที่กำหนดไว้ คือ ทหารแทนที่จะเป็นทหารประจำการ ทหารอาชีพ ก็มากลายเป็นทหารการค้า ทหารการเมือง และเมื่อเป็นทหารการค้า ทหารการเมือง ชีวิตมันก็มาอยู่กับการเมือง และทหารได้รับการอบรมมาแตกต่างจากพลเรือน เป็นผู้ที่ให้คำสั่ง รับคำสั่ง เพราะฉะนั้นการเมืองของเมืองไทยในสายตาของทหารก็คือมีสภาแล้วมันยุ่ง มีผู้แทนแล้ว

¹⁴“พลเอกเปรมกับอาชญากรรมทางการเมือง,” สยามใหม่ 1,35(264) (17 กรกฎาคม 2525): 43-44.

มันยุ่ง มั่วแต่ได้เถียง มั่วแต่บ่นน้ำลายกันอยู่ บ้านเมืองไม่ไปถึงไหน ลักษณะการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมันมีลักษณะที่จะต้องโต้เถียง ที่จะต้องคัดค้านเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ ถ้าจั้นเราก็มีไม่ได้ ทีนี้ทหารมองเห็นว่า หากปล่อยให้ผู้แทนเป็นอย่างนี้ ปกครองกันอย่างนี้ บ้านเมืองจะไปไม่รอด แล้วก็บังเอิญมันมีเหตุการณ์ในทางการเมืองซึ่งทำให้เกิดหวัหวัระแวงว่าบ้านเมืองเราจะไม่รอด ก็คือเรื่องคอมมิวนิสต์ กลัวคอมมิวนิสต์จนรานไปหมด กลัวว่าถ้าหากให้มีผู้แทนก็กลัวคอมมิวนิสต์ แล้วการเข้ายึดอำนาจทุกครั้งก็อ้างคอมมิวนิสต์เป็นหลัก...ถ้าหากว่าทหารเข้ามาคอยแทรกอยู่ทุกครั้ง อย่างนี้ มันก็เหมือนเราปลุกคั้นไม้ พอจะเจริญงอกงามก็มาถอนทิ้งเสีย นิกรัษฐรรมนุญก็เท่ากับถอนทิ้ง ถอนทิ้งแล้วก็มาปลุกกันใหม่ ประชาธิปไตยนี้มันต้องวิวัฒนาการ มันต้องมีการฝึกฝน มันต้องมีการอดทน อดกลั้น ต้องใช้เวลา...อย่าเถอะครึบเรื่องการปฏิวัติรัฐประหาร มาช่วยกันประคับประคองระบอบรัฐสภาไป ในที่สุดมันก็จะดีไปเอง...เราจะหานายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีได้ไม่ยาก ไม่จำเป็นที่จะต้องไปเอาผู้บัญชาการทหารบกเท่านั้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี ให้ประชาชนเขาเลือกเอง”¹⁵

ทางด้านหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี และอดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ กล่าวถึงระบอบประชาธิปไตยครั้งเ็บว่า

“พูดแบบนั้นพูดแบบไม่รู้เรื่อง ประชาธิปไตยเป็นหรือไม่เป็น ถ้าประชาชนเป็นใหญ่จริงมันก็เป็นประชาธิปไตย ทราบไคยังไม่เป็นใหญ่มันก็เป็นประชาธิปไตยไม่ได้ ไม่ใช่พูดว่าไอนี้แบบไทย ผมก็บอกว่ันนี้เขี้ยว คุณบอกพระอาทิตย์ขึ้นทางตะวันตกเป็นแบบไทยๆ สองกับสองบวกกันเป็นเจ็ดนั่นว่าแบบไทย มันเป็นไปไม่ได้...สูตรมันมีครึบ ประชาธิปไตยมันก็มีสูตรของมัน หลักการสำคัญคือจะเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง มันต้องมีผู้แทนที่เขาเลือกตั้งขึ้นมาจากประชาชนทั้งแผ่นดิน แล้วก็ีอำนาจธิปไตยจะต้องอยู่กับผู้แทนคือสภาที่เขาเลือก แต่งตั้งถอดถอนรัฐบาล ออกกฎหมายสิทธิขาดอยู่ในมือ มันถึงจะเป็นประชาธิปไตยเพราะคนเขามานั่งออกกฎหมายเอง มานั่งตั้งรัฐบาลและถอดรัฐบาลเอง อย่างนั้นมันถึงจะเป็น ไอ้ครึ่งใบก่อนใบมันไม่ใช่...มันหลอก...

¹⁵“เสวนาการเมืองไทย 2525,” สู่นาคค 1,43 (3-9 มกราคม 2525): 15.

ปัจจุบัน ใครตั้งรัฐบาลละ นายๆ ตั้ง ไม่ใช่ผู้แทนปวงชน แต่เป็นผู้แทนนายก ใครตั้งก็เป็นผู้แทนคนนั้นนั่งเฉยๆ ก็ไม่ว่าอะไร มายับยั้งกฎหมายมานั่งแต่งตั้ง ถอดถอนรัฐบาล มานั่งออกกฎหมาย ผิดระบอบใหม่ ไม่ใช่ครึ่งใบผมเรียก ประชาธิปไตยใบเน่า มันผิดหลักคนที่ประชาชนเขาไม่ได้เลือกแล้วมานั่งหน้า เสด์ออกกฎหมายบังคับเขา...อย่างนี้ใบมันเน่า ไม่ใช่ครึ่งใบ”¹⁶

นอกจากนี้ยังวิจารณ์การแสดงบทบาททางการเมืองของทหารว่า

“ทางทหารผมบอกไปแล้ว รู้สำนึก ทหารมีอำนาจมา 30-40 ปีแล้ว รู้ สำนึกแล้วว่าจะไปไม่รอด ใช้ปืนจี้รัฐบาลได้ คนอื่นเขาก็จี้เอาได้ พวกกันเสมอว่า ประชาธิปไตยเลือกทำไม เดียวทหารจะปฏิวัติ ผมก็บอกว่ามึงอย่ามาพูดไม่ถูก ฟัน ...จอมพลแปลกใคร ก็ทหาร แล้วใครจี้ก็ทหารจี้ เวลาทำก็อ้างไม่มีที่ไหนที่ ทหารทำไม่ได้ ทำจริงมันก็เจ๋งๆ ยิ่งกว่า โกงกันวินาศสันตะโร...ทหารรู้ตัวครับ เวลานี้ ทหารประชาธิปไตยมีเยอะ เราจับผิดหน้าที่เขาจ้างมาเป็นนักรบแล้วมาเป็นนักรบการเมืองมันไม่ถูก เลยทอดทิ้งหมดการรบ การอะไร แทนที่จะมานั่งคิด ผังวางแผน ศัตรูเข้ามาจะทำยังไงเลิกหมด ไปฝึกไฟทางการเมือง...ปฏิวัติอีก หรือไม่ ไม่มีใครทำนายได้ แต่ว่ามันก็รู้กันปฏิวัติไปก็ไม่ได้อะไรแล้วทำไม สำเร็จก็มีเยอะแยะ”¹⁷

การเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหาร โดยเฉพาะการใช้กำลังเข้าก่อการ รัฐประหาร ไม่เพียงแต่จะถูกวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการและนักการเมืองเท่านั้น หากยังถูกวิจารณ์ จากกลุ่มการเมืองอื่นในสังคม ทั้งกลุ่มกรรมกร และนิสิตนักศึกษา ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของ นายทวีป กาญจนวงศ์ ประชาสัมพันธ์สหภาพแรงงานการทำเรือแห่งประเทศไทยได้วิจารณ์การ รัฐประหารเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ว่ากลุ่มทหารไม่ได้มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และใช้พลังประชาชนเป็นเครื่องมือ โดยกล่าวว่า

“พูดถึงการปฏิวัติ 1 เมษายน ในช่วงหลังที่เขาต้องมาระดมสรรพกำลัง จากฝ่ายประชาชน ผมคิดว่าในช่วงแรกเขาไม่ได้มีความตั้งใจที่จะร่วมกับ

¹⁶“สัมภาษณ์หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช,” สู่อินทรี 1,46 (24-30 มกราคม 2525): 14.

¹⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

ประชาชนอย่างแท้จริง จะเห็นได้ว่าในช่วงวันแรก แม้แต่รัฐสภาหรือ รัฐธรรมนูญเขาก็บอกว่าให้ยกเลิก การชุมนุมทางการเมืองก็ไม่ได้มีอีกต่อไป แต่พอในช่วงหลังเมื่อเห็นว่าไปไม่ไหวจึงได้มาให้สิทธิต่างๆ กับกรรมกร ให้เลิกประกาศระดมมหาตมาไทยฉบับที่ 8 บ้างอะไรบ้าง เหล่านี้เป็นต้น คือเห็นว่าไปไม่ไหวแล้วจึงมาหาพลังประชาชน นิสิตนักศึกษา”¹⁸

เช่นเดียวกับนายอชิษฐ์ เพชรवारกร รองนายกองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง และกรรมการบริหารกลุ่มนักศึกษา 19 สถาบัน ที่มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกันว่า

“...คือการปฏิวัติแต่ละครั้ง เขาก็มักอ้างว่าทำเพื่อประชาชนกัน หรือจะปฏิวัติเพื่อประชาธิปไตยอะไรก็ตามแต่ จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกออกมาในรูปแบบที่ค่อนข้างเผด็จการ ห้ามแม้กระทั่งการชุมนุม ลิดรอนอำนาจสื่อมวลชน พอมาในช่วงหลังพอถึงประชาชนก็มีการมองกันว่าค่อนข้างจะก้าวหน้า ผมคงมองว่าเป็นกุศโลบายคือคณะปฏิวัติจะเอาตัวไม่รอด...”¹⁹

อีกทั้งยังกล่าวถึงท้ายถึงผลของการรัฐประหารที่ผ่านมาว่า

“...ก็อาจจะเป็นข้อดีที่ทิ้งให้ทหารต่างๆ ตัดสินใจเอาเองก็แล้วกันว่าจะยอมเป็นทหารของประชาชนหรือทหารของอำนาจสูงสุด...ทำให้ทหารเองได้คิดว่า เอ๊ะ...นี่มันจูงมูกันตั้งแต่อยู่ในโรงเรียนเตรียมทหาร พอจบออกไปแล้วเป็นนายพันโท พันเอก ก็ยังจะจูงมูกันอีกหรือ อีกข้อหนึ่งก็คือต่อไปจะมีแค่เอ็ม 16 เอ็ม 18 เคนทะมิงตึงตังมาอย่างเดียวมันไม่ได้...”²⁰

แม้ว่ากลุ่มทหารจะพยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบในการเข้ามามีบทบาททางการเมือง และแสวงหาการยอมรับจากสังคมด้วยการออกมาแสดงความเป็นประชาธิปไตย แต่การก่อรัฐประหารครั้งที่ผ่านมามีทำให้สังคมไม่เชื่อมั่นว่ากลุ่มทหารมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากการวิพากษ์วิจารณ์บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารที่กล่าวมาข้างต้น นอกจากนี้ยังเป็นที่

¹⁸“ปฏิวัติอำนาจใหม่,” สยามใหม่ 2,63 (27 มิถุนายน 2524): 13.

¹⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

²⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

น่าสังเกตว่าภายหลังการรัฐประหาร พลังมวลชนได้รับการกล่าวถึงอย่างมาก โดยเฉพาะพลังจาก กลุ่มกรรมกรและนิสิตนักศึกษา ที่ถูกมองว่าเป็นกลุ่มพลังทางการเมืองที่มีอิทธิพลในการต่อรองกับผู้มีอำนาจ อันจะเห็นได้จากเหตุการณ์เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 กลุ่มกรรมกรและพลังมวลชน ได้ถูกทั้งฝ่ายผู้ก่อการ และฝ่ายรัฐบาลดึงไปเป็นฐานสนับสนุนเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับฝ่ายของตน การที่กลุ่มพลังมวลชนเหล่านี้มีบทบาทและความสำคัญเพิ่มมากขึ้น จึงเป็นที่จับตามองของผู้มีอำนาจทางการเมืองโดยเฉพาะกลุ่มทหาร

สถานการณ์เหตุการณ์ความไม่สงบเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 เต็มไปด้วยความตึงเครียดทางการเมือง เพราะแม้ว่ากลุ่มทหารที่ก่อการรัฐประหารจะถูกให้ออกจากราชการ และต้องยุติบทบาททางการเมืองลงก็ตาม แต่ข่าวลือเกี่ยวกับการก่อรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ก็ยังคงปรากฏอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีการสร้างสถานการณ์ก่อความรุนแรงขึ้นหลายครั้ง รวมถึงมีข่าวลือว่าจะมีการลอบสังหารบุคคลสำคัญทางการเมือง ซึ่งก็ได้เกิดเหตุการณ์ลอบสังหาร พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ส่งผลให้มีการอารักขาบุคคลสำคัญทางการเมืองอย่างใกล้ชิด โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีได้เปลี่ยนรถประจำตำแหน่งใหม่เป็นรถคาดิแลคหุ้มเกราะ พร้อมทั้งมีหน่วยอารักขาจากกรมทหารราบที่ 21 คอยอารักขาตลอดเวลา นอกจากนี้พลตรีอาทิตย์ กำลังเอก ก็มีกำลังอารักขาติดตามตลอดเวลาเช่นกัน²¹

และในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2525 ได้เกิดเหตุระเบิดบริเวณใกล้บ้านพักของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก แต่การระเบิดที่เกิดขึ้นถูกมองว่าเป็นการกระทำเพื่อก่อความ²² ต่อมาในวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2525 ซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เดินทางไปเปิดอนุสาวรีย์จอมพลป. พิบูลสงคราม ที่ศูนย์การทหารปืนใหญ่ จังหวัดลพบุรี และกำลังจะเดินทางไปสนามบิน เพื่อเดินทางต่อไปยังจังหวัด นครราชสีมา โดยมีกำลังคุ้มกันอย่างแน่นหนา ปรากฏว่าชายฉกรรจ์จำนวนหนึ่งใช้เครื่องยิงลูกระเบิดเอ็ม 72 ใส่ขบวนรถของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่พลาดเป้า หลังจากนั้นในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2525 เวลาประมาณ 22.45 น. มีผู้ขว้างระเบิดเข้าไปตบบริเวณสนามหญ้าหน้าบ้านพักสี่เสาเทเวศร์ ทำให้ตัวบ้านได้รับความเสียหายเล็กน้อย แต่ไม่มีผู้ได้รับอันตราย การลอบขว้างระเบิดใส่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถูกมองว่าเป็นปฏิบัติการเพื่อข่มขู่ โดยที่นายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) ถูกเฟ่งเล็งว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ดังกล่าว ภายหลังจากที่เกิดเหตุการณ์ลอบสังหารพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่จังหวัดลพบุรี พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ในฐานะผู้อำนวยการกองกำลังรักษาพระนครได้ตั้งหน่วยนรสิงห์ ซึ่งประกอบด้วยกำลัง

²¹“ระวัง! แขนลอบสังหาร,” สู่นาคคต 1,6 (19-25 เมษายน 2524): 6-5.

²²“ระเบิดอาทิตย์,” สู่นาคคต 2,61 (9-15 พฤษภาคม 2525): 6-8.

ทหารราบ ทหารช่าง และทหารม้า เพื่อเป็นหน่วยเตรียมพร้อมสำหรับสถานการณ์รุนแรงในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล²³

นอกจากนี้ยังมีการขว้างระเบิดเข้าไปในบ้านของพลตรีประมาธ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2524 พร้อมทั้งจดหมายข่มขู่ ในกรณีนี้แหล่งข่าวระดับสูงในวงการทหารกล่าวอย่างเชื่อมั่นว่า “ผู้อยู่เบื้องหลัง คือทหารอย่างแน่นอน แต่ไม่แน่ใจว่าเป็นทหารการเมืองกลุ่มไหน ในสองกลุ่มที่มีอิทธิพลอยู่ในกองทัพขณะนี้”²⁴ พร้อมทั้งแสดงความเห็นว่า “ถ้าเป็นการกระทำโดยกลุ่มของพลโทคนหนึ่งนั้นก็เพื่อสร้างภาพให้เห็นว่า ทางด้านตำรวจนั้นไม่สามารถที่จะปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับช่วงที่ตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจว่างลงภายหลังเหตุการณ์เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524”²⁵

แต่นักสังเกตการณ์ทางการเมืองหลายคนเชื่อว่าน่าจะมีสาเหตุมาจากการที่พลตรีประมาธ อติเรกสาร เสนอให้มีการออกกฎหมายนิรโทษกรรมกบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ซึ่งเป็นนายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม โดยน่าจะเป็นการกระทำของนายพลเอกคนหนึ่งที่ไม่พอใจนายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม เนื่องจากเป็นอุปสรรคในการก้าวขึ้นสู่อำนาจของตน นายพลเอกคนนั้นจึงไม่ต้องการให้นายทหารกลุ่มทหารหนุ่มกลับมาใช้อำนาจในกองทัพ ดังนั้นจึงทำการข่มขู่พลตรีประมาธ อติเรกสาร เพื่อไม่ให้มีการเสนอนิรโทษกรรมกลุ่มทหารหนุ่ม ซึ่งพลตรีประมาธ อติเรกสาร ได้ให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าวว่า “มีคนโทรศัพท์มาข่มขู่ให้หยุดซ่าเกี่ยวกับเรื่องนิรโทษกรรม”²⁶ ทั้งนี้ยังเป็นการข่มขู่ขบวนการที่ต้องการจะเสนอให้ต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์อีกด้วย²⁷

อีกทั้งยังเกิดการระเบิดบริเวณย่านชุมชนในกรุงเทพมหานครอีก 3 แห่ง ซึ่งส่งผลให้นายประเทือง กิรติบุตร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยลาออกจากตำแหน่ง²⁸ และยังเกิดเหตุระเบิดอีกหลายแห่งในวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2524²⁹ ความรุนแรงต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ส่งผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาล และนำไปสู่ข่าวลือว่าจะเกิดการรัฐประหาร เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ที่

²³“แผนสังหารพลเอกเปรม,” สยามใหม่ 1,41(270) (28 สิงหาคม 2525): 12-14.

²⁴“ระเบิด “ประมาธ” ใครอยู่เบื้องหลัง,” สยามใหม่ 2,56 (9 พฤษภาคม 2524): 19-20.

²⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

²⁶“ระเบิดบ้านประมาธ ใครคือผู้บังอาจ,” สุภาพบุรุษ-ประชาธิปไตย 3,143 (9 พฤษภาคม 2524): 21.

²⁷“ระเบิด “ประมาธ” ใครอยู่เบื้องหลัง,” สยามใหม่ 2,56: 20.

²⁸“สัญญาบัตรรัฐประหาร อนิจจากองทัพไทย,” สู่นาคค 1,15 (21-27 มิถุนายน 2524): 6.

²⁹“วินาศกรรมเพื่อใคร,” สยามใหม่ 3,2(228) (7 พฤศจิกายน 2524): 12-15.

เกิดขึ้น ประกอบกับปัญหาความขัดแย้งภายในกองทัพ ทำให้ข่าวลือดังกล่าวมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น แม้ว่าบรรดานายทหารจะออกมาปฏิเสธข่าวดังกล่าวก็ตาม³⁰

กลุ่มทหารที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองจะถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในเรื่องความไม่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งเหตุการณ์เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ส่งผลให้ความเชื่อมั่นที่สังคมมีต่อกลุ่มทหารลดลงอย่างมาก การวิจารณ์ถึงการแสดงความเป็นประชาธิปไตยของกลุ่มทหาร รวมถึงคำกล่าวที่ว่าทหารยังคงเป็นเผด็จการเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ในขณะที่เดียวกับที่นายทหารชั้นผู้ใหญ่และนายทหารที่มีบทบาททางการเมืองต่างยืนยันที่จะสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตย และไม่เห็นด้วยกับการปฏิวัติรัฐประหาร

พลโทอาทิตย์ กำลังเอก แม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์กับสยามใหม่ ฉบับวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2524 ถึงประเด็นทหารกับประชาธิปไตย โดยกล่าวว่า

“ความจริงประชาธิปไตยของเราก็มีอยู่แล้ว ก็พยายามช่วยกันให้มันสมบูรณ์แบบขึ้นมาทุกวันๆ ผมไม่ทราบว่ากล่าวอย่างนั้นมันหมายความว่าอย่างไร ทุกวันนี้เราก็ค่อยๆ เป็นประชาธิปไตยกันขึ้นมาทุกทีๆ ไม่เป็นประชาธิปไตย คุณจะเขียนหนังสือกันได้เสรีอย่างนี้หรือ เขียนกันได้อย่างเสรีนี้ก็แสดงว่าคุณมีประชาธิปไตยก็ไม่เห็นว่าจะต้องไปทำอะไร ก็เพียงแต่ให้มันเติบโตขึ้นมาทีละน้อยขึ้นมา...”³¹

นอกจากนี้ยังปฏิเสธว่าตนไม่ได้เล่นการเมือง โดยกล่าวว่า

“พวกคุณก็ดูเอาเองก็แล้วกันว่าผมเป็นทหารอะไร ส่วนที่ผมเป็นวุฒิสมาชิกก็เป็นไปตามที่เขาเสนอให้เป็น ซึ่งไม่ซ้าก็คงต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญที่กำหนดว่าข้าราชการประจำเป็นไม่ได้ อันนี้คงไม่เกี่ยวกับไปเล่นการเมือง แต่ว่าไปช่วยกันให้บ้านเมืองของเราดำเนินไปตามขั้นตอนของรัฐธรรมนูญ”³²

³⁰“กระแสรัฐประหาร,” สยามใหม่ 3,66 (18 กรกฎาคม 2524): 12-15.

³¹“สัมภาษณ์พลโทอาทิตย์ กำลังเอก แม่ทัพกองทัพภาคที่ 1,” สยามใหม่ 3,75 (19 กันยายน 2524): 33.

³²เรื่องเดียวกัน.

ต่อมาภายหลังจากที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกแล้ว ได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชน เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2525 โดยกล่าวถึงประเด็นที่มีผู้วิเคราะห์ว่า พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเข้ามาแสดงบทบาททางการเมืองเพื่อเตรียมการสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีว่า

“ผมคงไม่สามารถจะวิจารณ์หรือวิเคราะห์อะไรได้ มิใช่หน้าที่ของผม ที่จะไปวิจารณ์เรื่องการเมือง รวมทั้งไปเกี่ยวข้องกับเรื่องการเมือง ซึ่งผมไม่มีความประสงค์อย่างนั้น ผมคิดว่าขณะนี้ผมได้ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลอย่างดีที่สุด เพื่อให้สถานการณ์อยู่ในความสงบเรียบร้อย ผมเชื่อว่าคณะรัฐบาลและนายกรัฐมนตรีซึ่งท่านก็มีความตั้งใจดีต่อประเทศชาติมีความซื่อสัตย์สุจริตคงจะอยู่ไปได้ตามวาระ อย่างไม่มีปัญหา... ส่วนปัญหาอื่นๆ ที่ตามมาจากที่มีผู้วิเคราะห์วิจารณ์นั้น ผมคิดว่าตัวผมเองไม่ได้ปรารถนาอย่างนั้นเลย ไม่ได้เคยคิดไม่ได้เคยมุ่งหวังอะไรทั้งสิ้น ผมคิดแต่เพียงว่าทำอะไรจะช่วยให้บ้านเมืองของเราอยู่นิ่งด้วยความสงบเรียบร้อย แล้วก็มีความเป็นปึกแผ่น มีความเจริญรุ่งเรือง ผมคิดเพียงเท่านั้น และคิดว่าตัวเองไม่มีความสามารถไม่มีความเหมาะสมอะไรทั้งสิ้นที่จะไปคิดในเรื่องอื่นๆ”³³

ในขณะที่พลโทสม ชัดพันธุ์ ผู้อำนวยการสำนักงานสารนิเทศ กองบัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งเป็นแกนนำของกลุ่มนายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 ได้ให้สัมภาษณ์กับสยามใหม่ ฉบับวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2524 โดยปฏิเสธว่าทหารไม่ได้เล่นการเมืองว่า

“ไม่มีทหารการเมือง (ย้ำเสียงหนัก) คุณอย่าเข้าใจว่าพวกผมเล่นการเมืองนะ ที่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพวกผมเป็นวุฒิสมาชิกนี้เพื่อเป็นพี่เลี้ยง ผมไม่มีหน้าที่เสนอญัตติ เพียงแต่อภิปรายได้ว่าผิดหรือถูกเท่านั้นเอง ที่คุณว่าทหารการเมืองๆ ทหารคนไหนบ้างที่อยู่ในพรรคการเมือง ทหารส่วนมากอยู่ในราชการทั้งนั้น แล้วก็ไม่มีการจัดทหารเป็นรัฐมนตรีด้วยซ้ำไหม คือตามหลักการถ้าเป็นต้องลาออกให้ไหมละ ผมขอ

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

ยืนยันว่าไม่มีทหารการเมืองเพราะถ้ามีทหารการเมืองผมต้องสังกัดพรรค
กฎหมายบ่งไว้แล้วนี่”³⁴

ส่วนพันเอกสุจินดา คราประยูร รองเจ้ากรมยุทธการทหารบก และยังดำรงตำแหน่ง
เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พลเอกสิทธิ จิรโรจน์ รวมทั้งดำรงตำแหน่งที่ปรึกษา
นายกรัฐมนตรี อีกทั้งยังเป็นประธานนายทหารจปร.รุ่น 5 ได้ให้สัมภาษณ์พิเศษกับสู่อานาคต เมื่อ
วันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2524 โดยกล่าวปฏิเสธว่าตนไม่ได้เข้ามาเล่นการเมืองว่า

“รับรองว่าผมไม่มีความคิดที่จะเล่นการเมือง ไม่มีแนวความคิด ไม่เคย
คิดที่จะเล่นการเมืองเลย ยกเว้นแต่ว่าตำแหน่งอย่างนี้ (เลขานุการรัฐมนตรี
มหาดไทย) คุณถือว่าเล่นการเมืองไหม ผมถือว่าผมไม่ได้เล่นการเมือง
รัฐมนตรีมหาดไทยท่านก็ไม่ได้เล่นการเมือง แต่ท่านเข้ามาเป็นรัฐมนตรีด้วย
ความจำเป็น โดยท่านไม่ได้มีความคิดที่จะเล่นการเมือง”³⁵

และยังกล่าวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของทหารในทางการเมืองว่า

“เดี๋ยวนี้ทหารเราลดน้อยลงไปแล้ว เราถอนตัวไปมากแล้ว จะสังเกต
ได้ว่าการแต่งตั้งวุฒิสมาชิกครั้งใหม่ เดิมทีนั้นเป็นระดับผู้บังคับกองพัน ครั้ง
ใหม่นี้เอาระดับผู้บัญชาการกองพล แสดงว่าเราพยายามลดบทบาทที่จะไม่ให้
ทหารเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง เราพยายามลดลงอย่างมากที่สุดแล้ว”³⁶

ในขณะที่พันเอกธานี เสนิงวงศ์ ณ อยุธยา รองผู้บังคับการกรมทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน
ที่ 1 รักษาพระองค์ ซึ่งเคยมีบทบาทอยู่ในกลุ่มทหารหนุ่ม ได้ให้สัมภาษณ์กับสู่อานาคต เมื่อวันที่
24 มกราคม พ.ศ. 2525 โดยกล่าวถึงแนวโน้มการเมืองภายหลังการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในปี พ.ศ. 2526
ที่มีผู้กล่าวว่าหากพรรคการเมืองขึ้นมามีอำนาจแล้วทหารจะไม่ยอมรับว่า

³⁴“สัมภาษณ์พลโทสม ชัดพันธุ์ ผู้อำนวยการสำนักงานสารนิเทศ กองบัญชาการทหารสูงสุด,” สยามใหม่
3,74 (12 กันยายน 2524): 32.

³⁵“พันเอกสุจินดา คราประยูร ประธานจปร. 5,” สู่อานาคต 1,38 (29 พฤศจิกายน-5 ธันวาคม 2524): 9.

³⁶เรื่องเดียวกัน.

“คุณพูดอย่างนี้หมายความว่าทหารจะถืออำนาจบาตรใหญ่เป็นเจ้าของประเทศแต่ฝ่ายเดียว ถ้าหากไม่ยอมรับแล้วจะต้องทำอะไรสักอย่างหนึ่ง ผมคิดว่าทหารส่วนใหญ่เขาไม่ได้มีความคิดอย่างนั้น ทหารส่วนใหญ่นี้ต้องการประชาธิปไตยจริงๆ...ดังนั้นผมคิดว่าต่อไปถ้าหากว่ามีใครที่คิดไม่พอใจรัฐบาลมีอำนาจไม่พอใจแล้วจะไปทำอะไรนี่นะ ผมว่าไม่น่าจะกระทำหรอก เรามีหน้าที่อะไรก็มีหน้าที่อย่างนั้นดีกว่า ไม่ได้มีอาชีพนักการเมือง มีอาชีพเป็นทหารก็ทหาร ผมเป็นทหารแต่ผมศึกษาการเมือง ไม่ใช่ศึกษาไปทำอะไร ศึกษาเป็นความรู้ของผม ผมชอบศึกษา”³⁷

และยังกล่าวถึงบทบาทของทหารกับการเมืองว่า

“ไม่ ผมไม่ได้ทำอะไร ผมถ้าพันมาเมื่อไหร่ผมก็เลิก ไม่ได้ยุ่งอะไรกับใคร เคียวนี่ก็ไม่ได้ทำงานไปตามหน้าที่ เพื่อจะให้รัฐบาลมีเสถียรภาพ ก็ช่วยสนับสนุนให้มันเป็นไปได้ตลอดสมัยเท่านั้นเอง ต่อไปผมอยากให้เห็นรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งจริงๆ ถ้ามันเกิดมีวิกฤตการณ์ยุ่งเหยิงอย่างรุนแรง ในรัฐธรรมนูญก็บ่งไว้แล้ว ทหารต้องมีหน้าที่พัฒนาประเทศ ปกป้องอธิปไตย ทหารก็ควรจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับลักษณะช่วยเหลือรัฐบาลป้องกันหรือปราบปรามเพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์เท่านั้น ไม่ใช่การช่วยจนเลยเถิดจนเป็นรัฐบาลเสียเอง ความจริงทหารเป็นเครื่องมือของรัฐบาลนะ ไม่ใช่รัฐบาลเป็นเครื่องมือของทหาร”³⁸

นอกจากนี้กลุ่มทหารยังได้ออกมาปฏิเสธรัฐประหาร โดยพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ในขณะที่ดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากว่าพยายามสร้างฐานอำนาจทั้งทางทหารและทางการเมืองเพื่อปูทางไปสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้มีข่าวลือว่า พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เตรียมที่จะก่อการรัฐประหาร โดยได้นำแผนรัตนโกสินทร์ไปศึกษา ซึ่ง พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้ปฏิเสธข่าวดังกล่าวกับสยามใหม่ ฉบับวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2524 ว่า

³⁷ สัมภาษณ์พันเอกธานี เสนิงศ์ ณ อยุธา รองผู้การกรมปต.ที่ 1 รอ.และวุฒิสมาชิกสามสมัย,” ผู้
อนาคต 1,50 (21-27 กุมภาพันธ์ 2525): 19.

³⁸ เรื่องเดียวกัน.

“ไม่จริง...แผนรัตนโกสินทร์ก็คือแผนเดิมที่เราใช้กันอยู่ในการป้องกันประเทศชาติ ป้องกันบ้านเมือง ก็ผมเป็นหน่วยที่จะต้องปฏิบัติ ต้องใช้แผนนี้ทำไมจะต้องเอากลับไปที่บ้าน อย่างนี้คุณไปเอาข่าวเลอะๆ มา ผมใช้แผน ผมก็ต้องการรู้ สำหรับเรื่องรัฐประหารนั้น มันเป็นเรื่องเก่าๆ ผมก็เคยปฏิบัติแล้ว ผมสนับสนุนท่านนายกเปรม สนับสนุนรัฐบาล ให้ท่านสามารถบริหารประเทศไปได้ และผมก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งท่านเป็นผู้บังคับบัญชาผม ขณะนี้ผมได้รับคำสั่งให้ป้องกันประเทศดูแลแนวชายแดน นอกจากนั้นก็ดูแลความเรียบร้อยทั่วไป”³⁹

ทางด้านพลโทพัฒนา อุไรเลิศ ซึ่งดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 ต่อจากพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และถูกจับตามอง เนื่องจากกองทัพภาคที่ 1 คุ่มกำลังทหารในเขตกรุงเทพมหานคร รวมทั้งกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ที่เป็นกำลังหลักในการรัฐประหารทุกครั้งที่ผ่านมา ได้ให้สัมภาษณ์กับสู่อานาคต ฉบับวันที่ 26 กันยายน-2 ตุลาคม พ.ศ. 2525 โดยกล่าวถึงการรัฐประหารว่า

“ในอดีตนั้นอาจจะมีความ แต่ปัจจุบันนี้ผมว่าคงจะไม่หราชอาณาจักร เพราะสมัยนี้ประชาชนไม่ยอมรับ โดยเฉพาะทหารต้องระลึกถึงประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก จะไม่ใช่กำลังในทางที่ผิดไม่ถูกต้อง ผมว่าต่อไปในอนาคตคงจะไม่มี โดยเฉพาะผู้บัญชาการทหารบกคนนี้เป็นคนที่มีความจริงจัง ในการรักษาประชาธิปไตย รักษาความเป็นประชาธิปไตยของประเทศไว้...”⁴⁰

ในขณะที่พันเอกพิจิตร กุลละวณิช ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ซึ่งถูกจับตามองอย่างมาก เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมากองพลที่ 1 รักษาพระองค์ เป็นฐานกำลังของการรัฐประหารทุกครั้ง โดยพันเอกพิจิตร กุลละวณิช ได้ให้สัมภาษณ์กับสู่อานาคตเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2524 ถึงประเด็นนี้ว่า

“...ผมเป็นทหารอาชีพ ผมไม่มีอะไรกับใครหรอก ผมไปพบกับท่านแม่ทัพภาคที่ 1 กับท่านผู้บัญชาการทหารบก และเรียนยืนยันกับท่านมาแล้วว่า จะพยายามสร้างสรรค์ทหารของเราให้ไปยุ่งการเมือง ดูแลทุกข์สุขทหารได้

³⁹“สัมภาษณ์พลโทอาทิตย์ กำลังเอก แม่ทัพกองทัพภาคที่ 1,” สยามใหม่ 3,75 (19 กันยายน 2524): 34-35.

⁴⁰“พลโทพัฒนา อุไรเลิศ แม่ทัพภาคที่ 1,” สู่อานาคต 2,81 (26 กันยายน-2 ตุลาคม 2525): 11.

บังคับบัญชา อย่าให้เกิดช่องว่างขึ้นมาได้ อย่าไปตกใจว่า เป็นฐานอำนาจอะไร ทหารควรเป็นทหารของชาติ และของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิใช่ทหารของผู้หนึ่งผู้ใด โดยเฉพาะ”⁴¹

แม้ว่าบรรดานายทหารจะพยายามแสดงให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตย โดยยอมรับว่าบทบาทนำทางการเมืองควรเป็นของนักการเมือง พร้อมทั้งยอมรับว่าทหารมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ไม่ใช่บริหารประเทศ อีกทั้งยังไม่เห็นด้วยกับการปฏิวัติรัฐประหาร แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าเหล่านายทหารยังคงเห็นว่าทหารเป็นสถาบันหลักที่สำคัญของประเทศ ดังนั้นทหารควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของประเทศ อีกทั้งยังเห็นว่าทหารไม่ได้แทรกแซงการทำงานของนักการเมือง

ครั้งที่พันเอกพิจิตร กุลละวณิช ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ กล่าวกับสู่อานาคตในการให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2524 โดยกล่าวถึงการที่ทหารดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นจำนวนมากว่า

“ผมว่าก็ลดลงไปมากแล้วนี่ครับ การที่ทหารได้รับการแต่งตั้งเข้ามาเป็นวุฒิสมาชิก อาจเป็นเพราะทหารมีโอกาสสัมผัสกับประชาชนได้มากกว่าข้าราชการอื่นๆ คุณต้องยอมรับไปที่ไหนก็ต้องเจอแล้ว ความยากจนของประชาชน แล้วทหารที่เข้ามาเขาก็เป็นประชาชนคนธรรมดา และในส่วนที่ห่างไกลบางที่เขาไม่เคยเห็นข้าราชการคนอื่นเลย ไม่ทราบด้วยซ้ำว่านายฯ ชื่ออะไร มันมีครับ อันนี้ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทหารได้รับเลือกเข้ามาเพื่อตรวจเช็คสภาพความเป็นจริงในบางส่วนว่า โอ.เค. มันเรียบร้อยไหม เจริญจริงไหม และทหารเรานี้สัมผัสกับประชาชนมากจริงๆ”⁴²

ในขณะที่พันเอกสุจินดา คราประยูร กล่าวในการให้สัมภาษณ์กับสู่อานาคต เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2524 โดยแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดว่าทหารเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดว่า “...เพราะทหารเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดที่จะต้องรักษาเอาไว้เพราะว่ามันเป็นอันเดียวที่จะทำ

⁴¹“พันเอกพิจิตร กุลละวณิช ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์,” สู่อานาคต 1,10 (17-23 พฤษภาคม 2524): 9.

⁴²เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

ความมั่นคงให้กับอะไรหลายๆ อย่าง เพราะมันเป็นเครื่องมือสุดท้ายในการแก้ไขปัญหาให้แก่ประเทศไทย...”⁴³

ความคิดเห็นของนายทหารที่กล่าวมาข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มทหารมีความคิดว่าทหารเป็นสถาบันหลักในการแก้ไขปัญหาของชาติ ดังนั้นหากเกิดวิกฤตการณ์ทหารก็จำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทนำในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้กลุ่มทหารยังมองว่าทหารไม่ได้แทรกแซงทางการเมือง และไม่มีผลประโยชน์ ในขณะที่มองว่านักการเมืองมีผลประโยชน์อยู่เบื้องหลัง กลุ่มทหารจึงเกรงว่าหากปล่อยให้ให้นักการเมืองขึ้นมาอำนาจจะมีแต่การทุจริตคอร์รัปชัน

สถานการณ์การรัฐประหารตึงเครียดมากยิ่งขึ้น เนื่องจากในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2524 มีข่าวว่ากำลังทหารของกองพลที่ 9 เคลื่อนย้ายกำลังจากชายแดนเข้ามายังกรุงเทพมหานคร และในวันเดียวกันนั้นก็มีการเตรียมพร้อม และมีการเคลื่อนรถถังในกรุงเทพมหานคร⁴⁴ ซึ่งผู้บัญชาการทหารบกได้ออกมาปฏิเสธข่าวดังกล่าวและยืนยันว่าไม่มีการเตรียมการรัฐประหาร⁴⁵ ต่อมาในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2524 ได้มีข่าวว่านายทหารชั้นผู้ใหญ่กลุ่มหนึ่งที่มีอำนาจอย่างมากในขณะนั้นจะก่อการรัฐประหาร รวมทั้งมีการประชุมเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ความไม่สงบที่จะเกิดขึ้น⁴⁶ โดยกลุ่มที่ถูกมองว่าน่าจะเป็นผู้ก่อการรัฐประหาร ได้แก่ กลุ่มทหารหนุ่ม พลโทอาทิตย์ กำลังเอก พลเอกอำนาจ คำรณวิทย์ และพลเอกสายหยุด เกิดผล⁴⁷

กระแสการรัฐประหารที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลให้ภาพพจน์ของกลุ่มทหารตกต่ำลงอย่างมาก เมื่อประกอบกับการแทรกแซงทางการเมืองของทหารที่ผ่านมาในอดีต ส่งผลให้สังคมยังคงมีทัศนคติว่ากลุ่มทหารไม่ได้มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แต่ยังมีแนวความคิดแบบเผด็จการ ต้องการรักษาอำนาจของตนเอาไว้ และใช้กำลังเข้าข่มขู่เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนต้องการ อีกทั้งการก่อเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ยังแสดงให้เห็นว่ากลุ่มทหารไม่ได้มีความจริงจังต่อประชาชนอย่างแท้จริง แต่ใช้พลังประชาชนเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อให้ตนได้อำนาจตามต้องการเท่านั้น

⁴³“พันเอกสุจินดา คราประยูร ประธานจปร. 5,” สู่นาคคต 1,38: 10.

⁴⁴“รัฐประหาร,” สำนักพิมพ์อาทิตย์ 1(227) (31 ตุลาคม 2524): 12.

⁴⁵“พฤศจิกายนจะอาวรณ์หรือ,” ศุภภาพบุรุษ-ประชาชาติ 4,169 (7 พฤศจิกายน 2524): 10-11.

⁴⁶“รัฐประหาร,” สำนักพิมพ์อาทิตย์ 1(227): 12.

⁴⁷“สัญญาณรัฐประหาร หนีจากกองทัพไทย,” สู่นาคคต 1,15 (21-27 มิถุนายน 2524): 8-12.

4.4 การปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 2

ไม่เพียงแต่จำนวนทหารในวุฒิสภาลดลงเท่านั้น แต่จำนวนทหารที่ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีก็ลดลงด้วย เนื่องมาจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้ทำการปรับคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2524 เพื่อให้รัฐบาลมีเสียงสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มมากขึ้น โดยการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีในครั้งนี้พรรคกิจสังคมได้กลับเข้าร่วมรัฐบาลอีกครั้ง การปรับคณะรัฐมนตรีในครั้งนี้ถือเป็นการปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 2 ของรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยมีพรรคร่วมรัฐบาล ได้แก่ พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคสยามประชาธิปไตย และกลุ่มของนายณรงค์ วงศ์วรรณ

การจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลเปรม 3 ปรากฏว่าจำนวนรัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยมากแต่งตั้งจากนายทหารและข้าราชการประจำมีน้อยลง ซึ่งจำนวนนายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลเปรม 3 (19 ธันวาคม-18 มีนาคม พ.ศ. 2526) ลดลงเหลือเพียง 6 คน ได้แก่ พลเอกเสริม ณ นคร รองนายกรัฐมนตรี พลเอกประจวบ สุนทรางกูร รองนายกรัฐมนตรี พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลเรือเอกสมุทร สหนาวิน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลเอกสิทธิ จิรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และพลเรือเอกอมร ศิริกาเยะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

การที่กลุ่มทหารได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นจำนวนน้อยลง ในขณะที่ตัวแทนจากพรรคการเมืองได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีมากขึ้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทของนักการเมืองที่มีมากขึ้น พร้อมกับสะท้อนให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารที่ถูกจำกัดให้ลดลง อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่านายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีมักจะได้รับฝึชชอบในกระทรวงที่คุมนโยบายหลักในการบริหารประเทศ ทั้งกระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงคมนาคม นอกจากนี้นายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี เช่น พลเอกสิทธิ จิรโรจน์ และพลเรือเอกอมร ศิริกาเยะ ต่างเข้ามาด้วยภาพลักษณ์ส่วนตัวที่ซื่อสัตย์ สุจริต และความสามารถในงานที่รับฝึชชอบมากกว่าที่จะเข้ามาด้วยภาพลักษณ์ของความเป็นทหาร ดังนั้นนายทหารเหล่านี้จึงไม่สามารถเป็นตัวแทนในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มทหารได้

จะเห็นได้ว่าภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 กลุ่มทหารสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงได้น้อยลง เนื่องจากจำนวนนายทหารที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาลดลง ภายหลังจากการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2524 นอกจากนั้นในการปรับ

คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลเปรม 3 นายทหารที่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีก็มีจำนวนลดลงเช่นกัน การที่กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงได้น้อยลงนี้ เป็นการขัดแย้งกับทัศนคติทางการเมืองของกลุ่มทหาร อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของกลุ่มทหารด้วย เมื่อการเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงทำได้น้อยลง และการเข้ามามีบทบาททางการเมืองในรูปแบบเดิม โดยเฉพาะการปฏิวัติรัฐประหารไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม ดังนั้นกลุ่มทหารจึงพยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบการเข้ามามีบทบาททางการเมืองใหม่เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมมากยิ่งขึ้น

4.5 การวิพากษ์วิจารณ์และเสนอความคิดเห็น

นอกจากจะออกมาแสดงทัศนะในเรื่องประชาธิปไตยแล้ว กลุ่มทหารยังได้ออกมาวิพากษ์วิจารณ์และเสนอความคิดเห็นต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของนักรบการเมือง ซึ่งการออกมามีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์และเสนอความคิดเห็นของกลุ่มทหารแสดงออกอย่างชัดเจนจากกรณีที่พลโทหาญ ลีนานนท์ แม่ทัพกองทัพภาคที่ 4 ออกมาวิพากษ์วิจารณ์บทบาทของธนาคารพาณิชย์ และเสนอให้มีการปรับบทบาทของธนาคารพาณิชย์โดยพลโทหาญ ลีนานนท์ ได้วิจารณ์บทบาทของธนาคารพาณิชย์ว่า

“...ความจริงแล้วเรื่องธนาคารพาณิชย์นี้เรารู้กันอยู่มานานแล้วแต่ที่ผมไม่ถึงจุดที่จะพูด เพราะฉะนั้นเมื่อมาถึงเรื่องที่ผมพูดเรื่องนี้ออกมา โดยที่ก็ไม่ได้คิดว่าเป็นเรื่องใหญ่โตอะไร ก็เมื่อพูดออกไปแล้วก็รู้สึกว่าการที่ประเทศก็สนใจเรื่องเหล่านี้...ฉะนั้นเรื่องอย่างนี้ก็เป็นสิ่งที่เขาคิดไม่ถึงความทุกข์ยากของประชาชน อย่างไรก็ตามก็ดียังยึดหลักอยู่ว่าในเมื่อนโยบายของรัฐบาล นโยบายที่ 66/2523 นี้ได้ระบุแน่ชัดจัดการเผด็จการจัดความไม่เป็นธรรมออกไป ผมยึดถือนโยบายที่ 66/2523 ของรัฐบาลในการปฏิบัติทางภาคใต้ หรือเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิบัติตามนโยบายได้ร่วมเย็น ผมก็จำเป็นจะต้องพูดเรื่องเหล่านี้...บางคนก็บอกว่าผมไม่รู้เรื่องผมพูดไป ผมบอกผมไม่รู้ผมไม่ได้ศึกษามานี้ของจริง แต่เราวัดเอาจากความรู้สึกของประชาชนแล้วเราพูดว่าธนาคารนี้เป็นอย่างไร ธนาคารพาณิชย์ของเราทำไมไม่เหมือนธนาคารเมืองนอก ผมคิดว่าธนาคารพาณิชย์ของเรามันเข้าไปมีบทบาทในการค้าเสียเองมันถึงมีความยุ่งยากเกิดขึ้นในปัจจุบัน เพราะฉะนั้นที่ผมพูดไปนั้นผมขอยืนยันว่าเราพูดตามหลักการของแนวทางในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์...ผมก็

อยากให้คนร่ำรวยมาช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่ช่วยอย่างแบบ แก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไม่ใช่ช่วยแบบยุทธวิธี แต่ต้องช่วยแบบยุทธศาสตร์ ถ้าพูดแบบทหาร ก็คือต้องช่วยโครงการระยะยาว ไม่ใช่แบบเอาไปแจกเขา แบบฝึกซีโรยหน้าเป็นการทำชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้นเอง แต่ถ้าจะช่วยในทางยุทธศาสตร์แล้วหมายถึงว่า เอละมีรายได้แค่นี้ช่วยให้เขายืนหยัดอยู่ได้ ...”⁴⁸

อีกทั้งยังกล่าวเพิ่มเติมว่า “...อย่าให้ผู้ประกอบการที่ต้องกู้เงินมาลงทุนเสียดอกเบี้ยเป็นจำนวนมาก อย่าให้กิจการทุกอย่างที่จะทำอะไรธนาคาร เข้าไปสอดแทรกหมดอย่างเดี๋ยวนี้นี้เป็นขั้นตอนธนาคารทั้งสิ้น ผลประโยชน์จึงตกอยู่กับทางธนาคาร”⁴⁹

การออกมาวิพากษ์วิจารณ์ธนาคารพาณิชย์ของพลโทหาญ ลีนาพันธ์ ถูกฝ่ายต่างๆ ออกมาโจมตีอย่างมาก โดยเฉพาะฝ่ายธนาคารพาณิชย์ และนักการเมือง ซึ่งนายสมบุรณ์ นันทาภิวัฒน์ ประธานสมาคมธนาคารไทย ได้ออกมาตอบโต้คำวิจารณ์ของพลโทหาญ ลีนาพันธ์ ว่า

“คนที่พูดเรื่องนี้ไม่ได้รู้เรื่องอะไร เขาอยากดัง แต่เป็นการดังในเรื่องที่ไม่เป็นเรื่อง แกล้งอวยโง่งออกมาเอง การเป็นคนใหญ่คนโตนั้นพูดอะไรต้องระมัดระวัง คุณหาญเองผมก็ไม่รู้จักและไม่ได้ใหญ่โตอะไรมากมาย ทหารส่วนใหญ่เขาอาจจะเข้าใจเราก็ได้ อาจมีคนอย่างคุณหาญเพียงสองคนเท่านั้น”⁵⁰

นอกจากนี้กลุ่มทหารยังได้ออกมาวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของนักการเมือง โดยพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้วิจารณ์การทำงานของรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลเปรม 3 “ว่ากระทำตัวเป็นรัฐมนตรีไม่ประดับ ไม่กระตือรือร้นในการทำงาน ไม่ได้ช่วยบริหารบ้านเมือง หรือแบ่งเบาภาระหน้าที่ของพลเอกเปรม ดิณสุลานนท์ในฐานะนายกรัฐมนตรีเลย”⁵¹ พร้อมกันนั้นก็มีการเสภาว่าออกมาว่าอาจมีการปรับคณะรัฐมนตรีแล้วจัดตั้งรัฐบาลรักษาการ ซึ่งรัฐบาลรักษาการจะไม่มีการเข้ารวมด้วย⁵²

⁴⁸“สัมภาษณ์พลโทหาญ ลีนาพันธ์ แม่ทัพภาคที่ 4,” *สยามใหม่* 1,45(274) (25 กันยายน 2525): 29.

⁴⁹เรื่องเดียวกัน.

⁵⁰“ซีตธนาคาร “มีแต่คนบ้าเท่านั้นที่คิดจะทำ,” *สู่อินทรา* 2,76 (22-28 สิงหาคม 2525): 3.

⁵¹“ต่ออายุเปรม 3 กลุ่มอนุรักษ “เดินเครื่อง,” *สู่อินทรา* 2,58 (18-24 เมษายน 2525): 6.

⁵²“ประชามติ 18 เมษายนนี้ปรากฏการณ์แห่งชาติ,” *สยามใหม่* 2,75(304) (22 เมษายน 2526): 26-27.

พลโทชวลิต ขงใจยุทธ ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบกฝ่ายยุทธการ ได้ให้สัมภาษณ์กับผู้อ่านคดี เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2525 ถึงประเด็นการปรับคณะรัฐมนตรีโดยให้พรรคการเมืองถอนตัวจากการร่วมรัฐบาลว่า “...มันก็คิดกันได้ แต่คนอื่นอาจจะไม่คิดอย่างนี้ก็มี คนที่คิดอย่างนี้ก็มี ก็เสาะแสวงหาหนทางกันไปเรื่อยๆ หละพวกรา...น้องควรจะไปสอบถามว่าในรัฐบาล ในกรม เป็นยังไง เขา คิดยังไง พวกประชาชนคิดยังไงนี่คือหัวใจ...”⁵³

การออกมามีพจนานุกรมและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของบ้านเมือง รวมทั้งการ วิจารณ์นักการเมือง และเสนอให้มีการตั้งรัฐบาลรักษาการณ์ แม้จะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตาม ความต้องการของกลุ่มทหารได้ แต่ก็เป็นการปรามฝ่ายที่อยู่ตรงข้ามกับกลุ่มทหารทั้งนายทุน และ นักการเมืองได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าแนวความคิดของกลุ่มทหารที่ต้องการให้มีการตั้ง รัฐบาลรักษาการณ์ที่ไม่มีพรรคการเมืองเข้าร่วม เป็นความพยายามของกลุ่มทหารที่จะลดบทบาท ของนักการเมือง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นวิธีการที่ทำให้กลุ่มทหารสามารถเข้ามามีบทบาททาง การเมืองได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการทำลายภาพพจน์ของนักการเมืองอีกด้วย

4.6 บทบาททางการเมืองของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก

สภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เต็มไปด้วย ปัญหาและความตึงเครียด และเมื่อการแก้ไขปัญหารัฐบาลไม่เป็นไปตามความต้องการของ ประชาชน จึงเกิดการชุมนุมประท้วงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในการชุมนุมประท้วงบ่อยครั้งจะมีกลุ่ม ผู้ใช้แรงงานและนิสิตนักศึกษาเป็นแกนนำ เหตุการณ์ชุมนุมประท้วงหลายครั้งขยายความรุนแรง และความตึงเครียดมากขึ้นจนรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ เช่นนี้กลุ่มทหารได้เข้ามาแสดงบทบาทในการคลี่คลายสถานการณ์เหล่านี้

พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้เข้าไปคลี่คลายสถานการณ์การชุมนุมประท้วงของกลุ่ม ผลประโยชน์ในกิจการสนามม้าอีกด้วย การชุมนุมประท้วงกรณีสนามม้านี้เริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2525 ที่ราชตฤณมัยสมาคม โดยเกิดจากความไม่พอใจมติคณะรัฐมนตรีที่ให้มี การลดเที่ยวการแข่งขันม้าลง⁵⁴ ทั้งนี้กลุ่มผลประโยชน์ในกิจการสนามม้าเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลทาง การเมืองและการทหาร โดยกรรมการสนามม้าล้วนแต่เป็นนักการเมืองและนายทหารระดับสูง⁵⁵ จึง ทำให้การชุมนุมประท้วงไม่สามารถควบคุมได้ จนกระทั่งพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเข้ามาเจรจากับ

⁵³“สัมภาษณ์พิเศษพลโทชวลิต ขงใจยุทธ,” ผู้อ่านคดี 2,93 (19-25 ธันวาคม 2525): 28.

⁵⁴“ประท้วงรัฐบาล ไฟลามเมือง,” สยามใหม่ 1,24(253) (1 พฤษภาคม 2525): 15.

⁵⁵เรื่องเดียวกัน.

กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2525 โดยขอเวลาให้รัฐบาลทบทวนเรื่องดังกล่าว อีกหนึ่งเดือน⁵⁶ กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงจึงยอมสลายการชุมนุม

ต่อมารัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ประกาศขึ้นราคาค่าโดยสารรถเมล์จากราคา 1.50 บาท เป็นราคา 2 บาท ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับประชาชน เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการขึ้นราคา ในครั้งนี้ ดังนั้นนายเสกสม บัณฑิตกุล นายกองค้ำการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในฐานะตัวแทนนิสิตนักศึกษา 8 สถาบัน และนายอหัมมัด ขามเทศทอง ประธานสภาองค์การลูกจ้างสภาแรงงานแห่งประเทศไทย ได้เข้ายื่นหนังสือต่อนายวิระ มุสิกพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคมให้ทบทวนการขึ้นราคาค่าโดยสารรถเมล์ แต่ทางกระทรวงคมนาคมยังคงยืนยันว่าจำเป็นจะต้องขึ้นราคา ซึ่งทางฝ่ายผู้ชุมนุมมองว่าการขึ้นราคาค่าโดยสารรถเมล์เป็นการผลักภาระให้ประชาชนที่ต้องเผชิญกับปัญหาค่าครองชีพ อันเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอยู่แล้ว จึงส่งผลให้กลุ่มนิสิตนักศึกษาและผู้ใช้แรงงานเป็นแกนนำก่อการชุมนุมประท้วงขึ้น

การชุมนุมประท้วงรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่ประกาศขึ้นราคาค่าโดยสารรถเมล์ เริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2525 โดยมีกลุ่มนิสิตนักศึกษาจาก 8 สถาบัน และกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ซึ่งประกอบด้วย สภาองค์การลูกจ้างสภาแรงงานแห่งประเทศไทย สภาแรงงานเสรีแห่งชาติ และสมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทยเป็นแกนนำ การชุมนุมได้เริ่มขึ้นที่ทำเนียบรัฐบาล ต่อมาได้เคลื่อนขบวนไปที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงได้เรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนการขึ้นราคาค่าโดยสารรถเมล์ และบานปลายไปสู่การขับไล่ นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี โฆษกรัฐบาล นายวิระ มุสิกพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม และนางวิมล ศิริไพบูลย์ ผู้อำนวยการองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ การชุมนุมประท้วงดึงเครียดมากขึ้นเมื่อนักศึกษาจำนวน 20 คนได้ใช้วิธีการอดอาหารประท้วงและประกาศจะเผาตัวตาย ความรุนแรงเหล่านี้เกิดขึ้นในขณะที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีเดินทางไปประเทศ สาธารณรัฐประชาชนจีน และฝ่ายรัฐบาลเองก็ไม่สามารถคลี่คลายสถานการณ์ได้

กลุ่มทหารจึงเข้ามาคลี่คลายสถานการณ์ โดยพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบก ในฐานะผู้อำนวยการกองกำลังรักษาพระนครได้เดินทางไปเยี่ยมกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงที่บริเวณหน้า ทำเนียบรัฐบาลเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2525 ด้วยเหตุผลว่าสงสาร⁵⁷ พร้อมทั้งปราศรัยแสดง ความชอบใจนักศึกษาที่ได้คัดค้านอย่างสงบเรียบร้อยตามครรลองของประชาธิปไตย และกล่าวว่า ในฐานะของผู้บัญชาการกองกำลังรักษาพระนครจะขอทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยให้กับผู้ชุมนุม ประท้วงและบ้านเมือง อีกทั้งยังให้ความเชื่อมั่นว่าตนเชื่อว่ารัฐบาลคงจะหาทางออกที่ดีที่สุด และ

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁷ “พ่ออาทิตย์ สดุดีน้อย,” สู่นาคศ 2,93 (19-25 ธันวาคม 2525): 15.

โดยรวดเร็วที่สุด⁵⁸ และมีนักศึกษาคนหนึ่งถามพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกว่าค่ารถเมล์จะลดลงเท่าเดิมหรือไม่ ซึ่งพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้ตอบว่า อาจจะทำได้และหวังว่ารัฐบาลจะหาทางออกที่ดีที่สุดให้⁵⁹

หลังจากนั้นในตอนค่ำของวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2525 เมื่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีเดินทางกลับมาถึงประเทศไทย พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และพลโทชวลิต ยงใจยุทธ ได้เข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ทันที เพื่อปรึกษาหารือถึงการแก้ไขสถานการณ์ และเป็นที่น่าสังเกตว่าพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกถือซองสีน้ำตาลประทับตราครุฑเข้าไปในขณะที่หารือกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ด้วย ซึ่งภายหลังการหารือพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้นำเอกสารในซองสีน้ำตาลประทับตราครุฑซึ่งมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าเป็นซองเดียวกับที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกนำไป ในขณะที่หารือกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และเป็นซองที่ใช้ในหน่วยงานของทหารออกมาเปิดเผยถึงกรณีการชุมนุมประท้วงการขึ้นราคาค่าโดยสารรถเมล์⁶⁰ ดังนั้นเอกสารในซองดังกล่าวจึงน่าจะเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหา ที่กลุ่มทหารเป็นฝ่ายเสนอ โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้แสดงความห่วงใยสถานการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งกล่าวว่าได้รับทราบด้วยความดีใจว่าการคัดค้านของผู้ใช้แรงงานและนิสิตนักศึกษาเป็นไปด้วยความสงบตามครรลองประชาธิปไตย และเจ้าหน้าที่ก็ได้รับรักษาความปลอดภัยให้เป็นไปด้วยความราบรื่น สมเจตนาธรรมที่หวังไว้ และกล่าวต่อไปว่าจากการติดต่อกับรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องทราบว่าได้แสวงหาช่องทางในการแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี และได้เสนอแนะให้มีการทบทวนการขึ้นราคาค่าโดยสารรถเมล์อีกครั้ง⁶¹

ภายหลังการประกาศชะลอการขึ้นราคาค่าโดยสารรถเมล์ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงได้เริ่มสลายตัว ซึ่งมีการตั้งข้อสังเกตถึงที่มาของการตัดสินใจครั้งนี้ว่าน่าจะมีกลุ่มทหารอยู่เบื้องหลัง โดยนักการเมืองผู้หนึ่งให้ความเห็นว่า

“ผมว่าน่าจะเกี่ยวเนื่องกันระหว่างความใกล้ชิดในฐานะที่ปรึกษานายกของพลโทชวลิต การรับฟังข้อมูลจากทางพลเรือเอกอมร และทางทหารได้เดินทางไปเยี่ยมผู้ประท้วงก่อนการประกาศชะลอค่ารถเมล์ไม่ก็ขัง โมงและการปรึกษาหารือขั้นสุดท้ายระหว่างพลเอกเปรม พลเอกอาทิตย์ และพลโทชวลิต”⁶²

⁵⁸“ชะลอค่ารถเมล์ พรางไฟในกองฟาง,” สยามใหม่ 1,55(284) (3 ธันวาคม 2525): 16.

⁵⁹“พ่ออาทิตย์ สฤณดีน้อย,” สู่อานาคต 2,93: 15.

⁶⁰“ชะลอค่ารถเมล์ พรางไฟในกองฟาง,” สยามใหม่ 1,55(284): 12-13.

⁶¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

⁶²เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

การเข้ามามีบทบาทในการคลี่คลายสถานการณ์สลายการชุมนุมประท้วงการขึ้นราคาค่าโดยสารรถเมล์ ส่งผลให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้รับการยอมรับจากกลุ่มนิสิตนักศึกษาและผู้ใช้แรงงานมากขึ้น ทั้งที่ก่อนหน้านี้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มผู้ใช้แรงงาน อันเนื่องมาจากรัฐบาลได้ให้กองกำลังรักษาพระนครที่มีพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเป็นผู้บัญชาการเข้าไปแก้ไขปัญหาการนัดหยุดงานของกลุ่มผู้ใช้แรงงาน และปัญหาความไม่พอใจที่รัฐบาลมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2524 ห้ามปรับปรุงอัตราค่าจ้างแรงงานและสวัสดิการในรูปของเงินเดือน ยกเว้นจะได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี⁶³ การที่ทหารเข้ามาเกี่ยวข้องกับปัญหาของผู้ใช้แรงงานจึงสร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มผู้ใช้แรงงาน

แต่ภายหลังจากที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ในฐานะผู้บัญชาการกองกำลังรักษาพระนครเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขสถานการณ์ชุมนุมประท้วงการขึ้นราคาค่าโดยสารรถเมล์ โดยแสดงความสงสารและเห็นใจกลุ่มผู้ชุมนุม อีกทั้งยังนำมาซึ่งการชะลอการขึ้นราคาตามคำเรียกร้องของกลุ่มผู้ชุมนุม และการแก้ไขปัญหาดำเนินไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้การเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มทหารได้รับการยอมรับมากขึ้น

นอกจากนี้ในการชุมนุมประท้วงของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นที่บริเวณหน้าทำเนียบรัฐบาลเรื่องการเลือกสรรตำแหน่งอธิการบดี โดยการชุมนุมประท้วงเกิดขึ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2525 ซึ่งนักศึกษาใช้วิธีอดอาหารและโกนศีรษะประท้วง แต่ไม่ได้รับการแก้ไขปัญหามาจากรัฐบาล พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ในฐานะผู้บัญชาการกองกำลังรักษาพระนครได้เข้าเยี่ยมนักศึกษาที่มาประท้วงเมื่อเวลา 01.00 น.ของวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2525⁶⁴ โดยพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้กล่าวแสดงความห่วงใยนักศึกษาที่มาประท้วงว่า “ลูกๆ นักศึกษาที่รัก ในฐานะผบ.กองกำลังรักษาพระนคร ได้ติดตามข่าวคราวด้วยความเป็นห่วงโดยตลอด”⁶⁵ และพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกยังได้เข้าไปแก้ไขปัญหานักศึกษาเรียกร้อง ด้วยการเข้าไปร่วมแก้ไขปัญหากับนายกสภามหาวิทยาลัย กลุ่มนักศึกษาจึงยุติการชุมนุมประท้วง โดยพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้จัดรถเมล์ส่งนักศึกษากว่า 2,000 คนกลับมหาวิทยาลัยด้วยความยินดีของนักศึกษา⁶⁶ การเข้ามาแก้ไขปัญหาส่งผลให้นักศึกษาเหล่านี้มีความศรัทธาในตัวพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกจนกระทั่งมีคำเรียกว่าพ่ออาทิตย์ และบทบาทของกลุ่มทหารก็ได้รับการยอมรับมากขึ้น

⁶³“กรรมกรไทย กระแสเชียวที่ถูกปิดกั้น,” *สยามใหม่* 1,10(239) (23 มกราคม 2525): 18.

⁶⁴“พ่ออาทิตย์ สฤณีน้อย,” *สู่อานาคต* 2,93: 15.

⁶⁵เรื่องเดียวกัน.

⁶⁶เรื่องเดียวกัน.

จะเห็นได้ว่าในขณะที่กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้น้อยลง อีกทั้งกระแสเรียกร้องประชาธิปไตยเต็มใบที่ต้องการให้กลุ่มทหารเลิกเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งส่งผลให้กลุ่มทหารไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม แต่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกก็ได้พยายามสร้างการยอมรับจากสังคม ด้วยการเข้ามาแก้ไขปัญหาที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขได้ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในอีกด้านหนึ่งจะพบว่ากรณีที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเข้ามาแก้ไขปัญหาดังกล่าว เป็นการเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง อีกทั้งการสร้างการยอมรับจากสังคมของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกยังเป็นการวางฐานทางการเมือง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

4.7 วิฤตการณ์รัฐธรรมนูญ

สภาพการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น พร้อมกับการมีบทบาทอย่างมากของนักการเมือง ยังส่งผลให้มีการเรียกร้องขอแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 เนื่องจากกลุ่มนักการเมืองเห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังไม่มีความเป็นประชาธิปไตย แต่เป็นรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจแก่วุฒิสภาเป็นอย่างมาก โดยที่สมาชิกวุฒิสภาส่วนมากเป็นนายทหาร อีกทั้งรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวก็ร่างขึ้นโดยสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งก็แต่งตั้งจากนายทหาร ดังนั้น รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 จึงยังคงเป็นรัฐธรรมนูญที่กลุ่มทหารพยายามร่างขึ้นเพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองของตน นอกจากนี้ประเด็นที่เกี่ยวกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง ยังได้กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรคการเมือง อีกทั้งยังกำหนดให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะมีขึ้นหลังจากบทเฉพาะกาลสิ้นสุดลง ให้ใช้การเลือกตั้งแบบรวมเขตรวมเบอร์⁶⁷ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อนักการเมืองเป็นอย่างมาก บรรดานักการเมืองจึงมีการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เคลื่อนไหวให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการครั้งแรกในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ ครั้งที่ 3/2523 เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2523 โดยทางสภาผู้แทนราษฎรได้มีมติให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญศึกษาข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญขึ้น เพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น (ดังที่กล่าวมาแล้ว) แต่หลังจากนั้นปรากฏว่า ในวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2524 คณะกรรมการวิสามัญศึกษาข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญของวุฒิสภาได้มีมติว่า ไม่เห็นสมควรให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 เลยแม้แต่มাত্রา

⁶⁷ให้ใช้จังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง พรรคการเมืองจะต้องส่งผู้สมัครตามจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดนั้นๆ โดยใช้หมายเลขเดียวกัน เวลาเลือกจะต้องเลือกทั้งทีมที่พรรคการเมืองนั้นส่งสมัคร

เดียว เนื่องจากเห็นว่าเหมาะสมกับสภาพการเมืองของประเทศอยู่แล้ว และยังเห็นว่าจะเป็นการวางรากฐานให้ระบบการเมืองไทยมีความเข้มแข็ง⁶⁸

โดยร้อยตำรวจโทชาญ มนุชธรรม ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะกรรมการวิสามัญศึกษาข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญของวุฒิสภา กล่าวถึงเหตุผลที่สมาชิกวุฒิสภาคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่า “เพื่อความมั่นคงของชาติ และอยากให้รัฐบาลอยู่ต่อไปจนครบวาระ”⁶⁹

นอกจากนี้ยังมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งได้เสนอให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 และนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2518 มาใช้แทน โดยรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 กำหนดให้มีสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 100 คน และกำหนดให้ประธานรัฐสภามาจากสภาผู้แทนราษฎร⁷⁰ แต่ข้อเสนอดังกล่าวไม่ได้รับการพิจารณา

ต่อมาได้มีการยื่นญัตติขอแก้ไขรัฐธรรมนูญต่อรัฐสภาอีกครั้ง การขอแก้ไขรัฐธรรมนูญในครั้งนี้เสนอโดยคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลเปรม 2 ซึ่งประกอบด้วยพรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคสยามประชาธิปไตย และได้เสนอต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2524 โดยเสนอขอแก้ไขในประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่ วิธีการเลือกตั้งแบบรวมเขตรวมเบอร์ ให้แก้ไขเป็นแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์⁷¹ และการสังกัดพรรคการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้แก้ไขเป็นให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรคการเมืองภายใน 180 วัน⁷²

และในวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2524 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคกิจสังคมซึ่งถอนตัวจากการร่วมรัฐบาลในการปรับคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2524 ได้เสนอขอแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นการสังกัดพรรคการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเสนอให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรคการเมืองภายใน 30 วัน เนื่องจากเห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองเป็นจำนวนมาก และที่สังกัด

⁶⁸พีระศักดิ์ จันทวรินทร์, “บทบาททางการเมืองของวุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทย ชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526),” หน้า 195.

⁶⁹“ประชาธิปไตยครึ่งใบเพื่อความมั่นคงของชาติ,” *สยามใหม่* 2,59 (30 พฤษภาคม 2524): 32.

⁷⁰“รัฐธรรมนูญ 2521 อนุสาวรีย์อัปยศ,” *สยามใหม่* 2,60 (6 มิถุนายน 2524): 31-32.

⁷¹จังหวัดหนึ่งแบ่งเป็นหลายเขตเลือกตั้งตามจำนวนราษฎรในจังหวัดนั้น ให้พรรคการเมืองส่งผู้สมัครเป็นทีม แต่ให้ผู้สมัครหนึ่งคนต่อหนึ่งหมายเลข ราษฎรมีสិทธิเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ตามจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งนั้นๆ

⁷²พีระศักดิ์ จันทวรินทร์, “บทบาททางการเมืองของวุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทย ชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526),” หน้า 195.

พรรคการเมืองอยู่แล้วก็ย้ายพรรคกันบ่อย ทำให้เกิดความลำบากในการควบคุมเสียงในสภาผู้แทนราษฎร⁷³

ที่ประชุมร่วมของสองสภาได้นำร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับมาพิจารณาในวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2525 ที่ประชุมรัฐสภาได้ลงมติรับหลักการร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2525 โดยลงมติรับหลักการ 423 เสียง ไม่รับหลักการ 14 เสียง งดออกเสียง 1 เสียง สมาชิกวุฒิสภาส่วนใหญ่ลงคะแนนเสียงรับหลักการ ต่อมารัฐสภาได้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นพิจารณาร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญจำนวน 39 คน ประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายรัฐบาล 6 คน ตัวแทนฝ่ายวุฒิสภา 13 คน และตัวแทนฝ่ายสภาผู้แทนราษฎร 20 คน หลังจากนั้นในวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2525 กรรมการจากวุฒิสภาได้เสนอแปรญัตติแก้ไขวิธีการเลือกตั้งให้กลับไปใช้วิธีรวมเขตรวมเบอร์ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยฝ่ายวุฒิสภาชนะด้วยคะแนนเสียง 16 เสียง ซึ่งประกอบด้วยเสียงจากสมาชิกวุฒิสภา 11 เสียง และเสียงจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 5 เสียง ในขณะที่ฝ่ายที่ต้องการให้มีการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์มี 14 เสียง และมีผู้ขาดประชุม 9 คน แต่ในการประชุมในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2525 เพื่อทบทวนมติเกี่ยวกับวิธีการเลือกตั้งใหม่ ปรากฏว่าฝ่ายที่สนับสนุนการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์เป็นฝ่ายชนะด้วยคะแนนเสียง 19 เสียง ส่วนฝ่ายวุฒิสมาชิกมีเพียง 12 เสียง⁷⁴ ซึ่งส่งผลให้ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญของสภาผู้แทนราษฎรได้รับการพิจารณาต่อไปตามประเด็นที่เสนอ

การพิจารณาร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญในวาระที่ 2 มีขึ้นในวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2525 ที่ประชุมได้ถกเถียงกัน โดยทางฝ่ายวุฒิสภายังคงยืนยันที่จะให้มีการเลือกตั้งแบบรวมเขตรวมเบอร์ ในขณะที่ทางฝ่ายสภาผู้แทนราษฎรต้องการให้มีการแก้ไขเป็นแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์⁷⁵ พลเอกเหรียญดิษฐบรรจง เสนาธิการทหาร ซึ่งเป็นผู้ควบคุมเสียงของสมาชิกวุฒิสภา ได้อภิปรายคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญในที่ประชุมรัฐสภาว่า คนสนับสนุนการเลือกตั้งแบบรวมเขตรวมเบอร์ เนื่องจากเห็นว่าประชาธิปไตยมีพรรคการเมืองเป็นหัวใจและกระดูกสันหลัง แต่กลับมิได้มีการดำเนินการในทางนิติบัญญัติให้พรรคการเมืองเข้มแข็ง ดังนั้นการเลือกตั้งแบบรวมเขตรวมเบอร์จะทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นปีกแผ่น มีผลต่อความมั่นคงของประเทศ ทำให้รัฐบาลมีเสียงข้างมาก มีผลดีต่อผู้สมัครที่อยู่พรรคเดียวกัน มีผลดีต่อการพัฒนาพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย สร้างศรัทธาต่อประชาชน ประหยัดค่าใช้จ่ายในการหาเสียง และทำให้นักการเมืองรุ่นหนุ่มเข้าสู่เวที

⁷³เรื่องเดียวกัน.

⁷⁴กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน, นี่คือประเทศไทย (กรุงเทพฯ: มติชน, 2528), หน้า 25.

⁷⁵“ศึกรัฐสภา2: เดินหน้าเต็มอัตราศึก,” สู่นาคคต 2,64 (30 พฤษภาคม-5 มิถุนายน 2525): 9.

การเมืองได้⁷⁶ ผลการลงมติการพิจารณาวาระที่ 2 ปรากฏว่า ฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์เป็นฝ่ายชนะด้วยคะแนนเสียง 262 เสียง ส่วนฝ่ายที่สนับสนุนการเลือกตั้งแบบรวมเขตรวมเบอร์มีคะแนนเสียง 147 เสียง⁷⁷

แต่แหล่งข่าวในวุฒิสภาสายหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่า

“ส่วนตัวเห็นว่าระบบพรรคคิดว่าจะจะมีคนอ้างว่าไม่พร้อม แล้วจะพร้อมกันเมื่อไหร่ เราจะต้องเริ่มขึ้นมาเสียที เพราะจะแก้ปัญหาได้ ที่ผ่านมาราก็เห็นแล้วว่ารัฐบาลที่รวมกันจากหลายพรรคทำงานไม่ได้ มักจะเกิดการขัดแย้ง ขัดขกันเอง...ถึงจะผ่านวาระ 2 ได้แต่ปัญหาก็ยังมีอยู่ วาระ 3 อาจจะไม่ผ่าน ผลแพ้ชนะอยู่กันตรงนี้”⁷⁸

จะเห็นได้ว่าความพยายามของฝ่ายสภาผู้แทนราษฎรในการแก้ไขรัฐธรรมนูญสามารถผ่านการพิจารณาของรัฐสภาได้ในสองวาระแรก แต่อย่างไรก็ตามในการพิจารณาวาระที่ 3 ที่จะชี้ว่าการแก้ไขดังกล่าวจะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ โดยในการพิจารณาร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญในวาระที่ 3 เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2525 สถานการณ์ตึงเครียดอย่างมาก และผลปรากฏว่า เห็นด้วยกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 90 และ 91 ว่าด้วยวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 258 เสียง ไม่เห็นด้วย 33 เสียง งดออกเสียง 119 เสียง ไม่มาประชุม 116 เสียง (คะแนนงดออกเสียงมาจากวุฒิสมาชิก 110 เสียง และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 6 เสียง)⁷⁹ จากจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งหมด 526 คน ผลการลงมติดังกล่าวฝ่ายที่เห็นด้วยกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญมีเพียง 258 เสียง ไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งหมด จึงส่งผลให้ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวต้องตกไป และการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นเป็นแบบรวมเขตรวมเบอร์ตามความต้องการของกลุ่มทหาร

เมื่อพิจารณาเสียงที่ลงคะแนนสนับสนุนให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแล้ว จะพบว่านอกจากจะเป็นเสียงจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านแล้ว ยังมีเสียงจากสมาชิกวุฒิสภาอีก 19 เสียง⁸⁰ ซึ่งเป็นเสียงจากนายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม และสมาชิกวุฒิสภาในสาย

⁷⁶พระสัจจ จันทวรินทร์, “บทบาททางการเมืองของวุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทย ชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526),” หน้า 195.

⁷⁷เรื่องเดียวกัน.

⁷⁸“ศิริรัฐสภา 2: เดินหน้าเต็มอัตราศึก,” สู่อุณหาคด 2,64: 9.

⁷⁹“เปรม-กิติฤทธิ์ แผนแก้จักรรัฐสภา,” สยามใหม่ 1,34(263) (10 กรกฎาคม 2525): 12-16.

⁸⁰“ระเบิดเวลา! ฟ้าฝีมือเปรม,” สู่อุณหาคด 2,69 (4-10 กรกฎาคม 2525): 8-10.

พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ส่วนคะแนนเสียงที่ไม่เห็นชอบกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญจำนวน 33 เสียง เป็นเสียงจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชากรราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มนายวัฒนา อิศวเหม และสมาชิกวุฒิสภาอีกจำนวนหนึ่ง ในขณะที่คะแนนงดออกเสียงมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ถูกซื้อเสียงจากนายทวี ไกรคุปต์ และสมาชิกวุฒิสภา⁸¹

การที่ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่สามารถผ่านการพิจารณาในวาระที่ 3 เนื่องจากการงดออกเสียงของสมาชิกวุฒิสภานั้น เป็นผลมาจากการประชุมลับของวิปย่อยฝ่ายต่างๆ ในวุฒิสภา ซึ่งมีข่าวออกมาว่าในที่ประชุมให้มิมติงดออกเสียง⁸² ทั้งที่การพิจารณาในสองวาระแรกเปิดให้ลงคะแนนอิสระ แต่พลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง เสนาธิการทหาร และวิปวุฒิสมาชิกสายทหารปฏิเสธถึงมติการงดออกเสียงดังกล่าว โดยกล่าวว่า

“ไม่มี ไม่มีแน่นอน...จะไปทำอย่างนั้น ได้ยังไง คนเราต้องมีความคิดเห็นของตัวเอง ไม่งั้นทำไมไม่เอาเสียงตั้งแต่วาระ 2 จะทำได้ แต่ไม่ทำเลย เพราะเป็นหลักการสำคัญเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ผมถึงเสียเวลาพูดในรัฐสภาตั้งชั่วโมงเศษ พยายามชี้แจงให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ประชาธิปไตยของเราล้มลุกคลุกคลานมาอย่างนี้ ก็เพราะว่าเราไม่ได้ทำให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการทำงานเป็นคณะ เราไปคิดเรื่องตัวบุคคลกันไป ไซ้ใหม่ การทำงานในระบอบประชาธิปไตยมันต้องทำงานเป็นคณะ ตัวคนเดียวทำอะไรให้บ้านเมืองไม่ได้”⁸³

ในขณะที่เดียวกันพลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง ก็ได้กล่าวถึงการงดออกเสียงของสมาชิกวุฒิสภาว่า

“สมาชิกวุฒิสภาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า รัฐธรรมนูญที่ได้ทำกันไว้เมื่อปี 2521 ยังใช้ได้คืออยู่ ไม่ควรจะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงจนกว่าจะหมดบทเฉพาะกาล แล้วจะแก้ไขยังไงก็ว่ากันอีกที...ความขัดแย้งเรื่องการเลือกตั้ง แม้วุฒิสมาชิกเราจะได้รับการรับรองว่าเป็นผู้แทนของปวงชน แต่เรามีส่วนในการเลือกตั้งน้อย แล้วส.ส.เองก็วิจารณ์ว่าวุฒิสมาชิกไม่มีหน้าที่ลงไปรับเลือกตั้ง ไม่

⁸¹ เรื่องเดียวกัน.

⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

⁸³ “สัมภาษณ์พลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง,” สู่อินทรี 2,69 (4-10 กรกฎาคม 2525): 28.

มีประสบการณ์จะออกความเห็นในเรื่องนี้ได้อย่างไร เพราะฉะนั้นเราจึงบอกว่า เราเองอย่าไปออกเสียงเลย...”⁸⁴

การร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่ผ่านการพิจารณาถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก โดยนายชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้กล่าวถึงกรณีนี้ว่า

“...ซึ่งผมบอกแล้วว่าทุกครั้งจะมีโทษ คราวนี้บอกฟรีโหวต ถ้าไม่มาได้ ก็ดี มีการงดออกเสียงถึง 119 เสียง คนที่ออกเสียงสนับสนุนร่างของส.ส.นั้น เป็นเพียงวุฒิสมาชิกส่วนน้อยที่รัฐบาลคุมไม่ได้ คือคนอย่างพลเอกสัณฑ์ พันเอกมัญญู พันเอกบวร งามเกษม กับพันเอกวีระยุทธ อินวะสา ซึ่งโชคดียัง ไม่ได้ถูกจับฉลากออกไป”⁸⁵

ก่อนหน้าที่จะเกิดความขัดแย้งในการพิจารณาวาระที่ 3 ระหว่างฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับสมาชิกวุฒิสภา ทางสมาชิกวุฒิสภาสายทหารจากกองบัญชาการทหารสูงสุดได้พยายามเจรจากับฝ่ายสภาผู้แทนราษฎร โดยเสนอให้เปลี่ยนจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ตามที่ นักการเมืองต้องการมาเป็นการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตรวมเบอร์ แต่ทางนักการเมืองไม่เห็นด้วย และยืนยันที่จะให้มีการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์

อย่างไรก็ตามการที่ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เสนอโดยรัฐบาลไม่ผ่านการพิจารณาของรัฐสภา ทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงบทบาทของวุฒิสภาในการสนับสนุนรัฐบาล ซึ่งพลเอกสายหยุด เกิดผล ผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้ออกมาแถลงในนามของกองทัพไทยว่า ทหารยังคงให้การสนับสนุน รัฐบาลอย่างจริงจังและจริงใจ และกล่าวว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาถือเป็นเรื่องปกติสามัญ ที่อาจมี ความเห็นไม่ตรงกันได้⁸⁶

โดยพลเอกเหรียญ คุชชูบรรจง เสนาธิการทหาร และวิปวุฒิสมาชิกสายทหาร กล่าวว่า

“ผมเคยกราบเรียนท่านรองนายกฯ (พลตรีประมาณ) ในฐานะที่ท่านเป็น ประธานกรรมการเป็นส่วนตัว บอกว่าท่านครับถ้าเลือกตั้งตัวใครตัวมันอยู่ไม่

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁵ “พลเอกเปรมกับอาชญากรรมทางการเมือง,” *สยามใหม่* 1,35(264) (17 กรกฎาคม 2525): 45.

⁸⁶ พีระศักดิ์ จันทวรินทร์, “บทบาททางการเมืองของวุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทย ชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526),” หน้า 197-198.

นาน เพราะประสบการณ์มีอยู่ รัฐบาลหลังเลือกตั้งอย่างเก่งอยู่ได้ปีเดียว ไปไม่ไหว มันหลายพรรค ท่านก็หัวเราะ ทำไม่เอากับผม ผมทวยไว้และก็พูดในสภานี้ว่า ถ้าหากในสภาวุ่นวายอะอะกัน คล้ายกับไม่มีการถ่วงอำนาจกัน ก็เหมือนกับของ ถ้าหากไปถ่วงหนักข้างใดข้างหนึ่งมันจะอยู่ไม่ได้ก็ต้องล้ม ไซ้ใหม่”⁸⁷

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่ผ่านการพิจารณาจากรัฐสภาในวาระที่ 3 เนื่องจากสมาชิกวุฒิสภาส่วนใหญ่ โดยเฉพาะสมาชิกวุฒิสภาสายทหาร ได้งดออกเสียง ทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงบทบาทของวุฒิสภาว่าไม่ให้การสนับสนุนรัฐบาลพลเอกเปรม ดิณสุลานนท์ ทั้งที่ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญบังคับว่ารัฐบาลเป็นผู้เสนอ กระแสวิพากษ์วิจารณ์และสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ได้ถูกนำมาพิจารณาในที่ประชุมคณะกรรมการความมั่นคงระดับสูงซึ่งประกอบด้วยนายทหารจากทั้งสามเหล่าทัพ นายตำรวจ และพลเรือน ที่อาคาร 602 กองบัญชาการทหารสูงสุด⁸⁸ และหลังจากนั้นพลเอกสายหยุด เกิดผล ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้ออกมาแถลงในนามของกองทัพไทยว่าทหารยังคงให้การสนับสนุนรัฐบาลอย่างจริงจังและจริงใจ และว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาถือเป็นเรื่องปกติสามัญ ซึ่งอาจมีความเห็นไม่ตรงกันได้ อีกทั้งยังได้กล่าวว่ารัฐสภามีความเป็นประชาธิปไตยสูงมาก สมาชิกวุฒิสภามีความเป็นอิสระในการใช้วิจารณญาณของตนเองอย่างแท้จริง ไม่อยู่ในอาณัติของใคร สมาชิกวุฒิสภาที่งดออกเสียงเพราะเห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ดีอยู่แล้วก็ถือฤกษ์ในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยมาโดยตลอด ยังไม่สมควรแก้ไข ร่างที่เสนอแก้ไข ถึงแม้จะเป็นร่างของรัฐบาล แต่ก็เป็นเรื่องทางด้านสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเกี่ยวกับสาระสำคัญในการเลือกตั้งเป็นสำคัญ สมาชิกวุฒิสภางดออกเสียงเพราะเห็นว่าปล่อยให้สภาผู้แทนราษฎรจะเหมาะสมกว่า พร้อมทั้งยืนยันว่าจะสนับสนุนรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายและได้รับความสนับสนุนจากประชาชน⁸⁹

แม้ว่าพลเอกสายหยุด เกิดผลจะพยายามคลี่คลายสถานการณ์ แต่ความตึงเครียดก็เพิ่มมากขึ้น เมื่อมีการเคลื่อนไหวย้ายกำลังทหารบางหน่วย และมีนายทหารจำนวนหนึ่งได้รับคำสั่งให้ไปตั้งด่านตรวจ โดยมีรายงานข่าวหลายกระแสยืนยันว่าเป็นการป้องกันไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอ้างสถานการณ์ขึ้นมาเพื่อทำการรัฐประหาร แต่นายทหารชั้นผู้ใหญ่ออกมาปฏิเสธ และกล่าวว่าเป็นการเคลื่อนไหว

⁸⁷“สัมภาษณ์พลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง,” สู่อานาคต 2,69: 29.

⁸⁸“ระเบิดเวลา! ฟ้าฝีมือเปรม,” สู่อานาคต 2,69: 10.

⁸⁹มติชน (26 มิถุนายน 2525), หน้า 12, อ้างถึงใน พิระศักดิ์ จันทวรินทร์, “บทบาททางการเมืองของวุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทย ชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526),” หน้า 198.

ตามปกติ⁹⁰ ซึ่งพลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง ปฏิเสธข่าวลือดังกล่าว โดยยืนยันว่า “ไม่มีอะไร คือวันนั้นเขาได้รับทราบข่าวว่าจะมีการลักลอบขนอาวุธเข้ามา ก็เลยตั้งด่านตรวจตามแผน...อาจจะมีการต่อสู้ เพราะฉะนั้นต้องใช้หน่วยรบซึ่งถนัดในเรื่องนี้มากกว่าทหารสารวัตร”⁹¹

นอกจากนี้ยังมีคำสั่งย้ายด่วนนายทหาร 3 นาย ได้แก่ พันเอกสมคิด เจริญจำ รองผู้บังคับการโรงเรียนเสนาธิการทหารบก พันเอกทวนทอง ศรีเพชร ผู้บังคับการโรงเรียนนายสิบทหารบก และ พันเอกทำนุ ผุดผาด รองผู้บังคับการกองพลที่ 5 โดยนายทหารทั้ง 3 นายถูกย้ายในข้อหาบกฏน้ำลาย⁹² นายทหารระดับคุมกำลังคนหนึ่งกล่าวกับเพื่อนาคถึงความเป็นมาของกบฏน้ำลายว่า

“คล้ายกับวิจารณ์คนอื่น โดยตัวเองไม่มีส่วนในการบริหารประเทศ วิจารณ์ตัวบุคคลในด้านเลวร้าย...แรกเริ่มก็มีการติดต่อกันเพราะอยู่ใกล้กันแล้วมารวมตัวกัน เจอกันบ่อยๆ พุดไปพุดมา เผยแพร่แนวความคิด ฝ่ายข่าวก็บันทึกรายงาน ผู้ใหญ่ก็เรียกตัวไปสอบถาม...เป็นทหารไม่มีสิทธิวิจารณ์ผู้บังคับบัญชา...”⁹³

ในขณะเดียวกันก็มีการกล่าวถึงสาเหตุของการย้ายนายทหารทั้ง 3 นายว่าเกิดจากการวางแผนก่อการรัฐประหาร โดยพยายามติดต่อชักชวนนายทหารฝ่ายคุมกำลังระดับผู้บังคับกองพันเข้าร่วมด้วย แต่ได้รับการปฏิเสธ แผนการนี้จึงยังไม่ได้เริ่ม แต่ความเคลื่อนไหวเหล่านี้ได้รับการรายงานไปยังนายทหารชั้นผู้ใหญ่ จึงมีการสั่งเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ดังกล่าว⁹⁴

นอกจากจะมีการเสนอร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญให้รัฐสภาพิจารณามาแล้วสองฉบับ โดยมีประเด็นสำคัญอยู่ที่การแก้ไขวิธีการเลือกตั้งและการสังกัดพรรคการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ความพยายามของนักการเมืองที่ต้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ทำให้มีการเสนอร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญต่อรัฐสภาอีกฉบับหนึ่ง เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2525 ซึ่งร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นผลจากการเสนอแก้ไขของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีสาระสำคัญให้แก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นหลัก 18 ประเด็น ตั้งแต่ประเด็นที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน จนถึงบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ โดยได้นำสาระที่เป็นประชาธิปไตยมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

⁹⁰“ระเบิดเวลา! ทำฝีมือเปรม,” สู่นาค 2,69: 10.

⁹¹“สัมภาษณ์พลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง,” สู่นาค 2,69: 29.

⁹²“ปราบกบฏน้ำลาย,” สู่นาค 2,71 (18-24 กรกฎาคม 2525): 7.

⁹³เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

⁹⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 8-10.

พ.ศ. 2517 ที่ให้อำนาจแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างมาก⁹⁵ จุดมุ่งหมายสำคัญในการขอแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้คือการเพิ่มบทบาทและอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร พร้อมกับลดอำนาจของวุฒิสภา โดยประเด็นที่กระทบต่ออำนาจของกลุ่มทหารได้แก่

-การเสนอให้สมาชิกวุฒิสภามีจำนวน 150 คน (จากเดิมที่มี 3 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร)

-สมาชิกวุฒิสภาจะเป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นที่มีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำไม่ได้

-ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ส่วนประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา

-สมาชิกวุฒิสภาไม่มีสิทธิเข้าร่วมประชุมในการเปิดอภิปรายทั่วไปไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี

-สมาชิกวุฒิสภาไม่มีสิทธิเข้าร่วมประชุมในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติสำคัญที่เกี่ยวกับความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ และร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศ

-คณะรัฐมนตรีมีจำนวนไม่เกิน 29 คน

-นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

-การแถลงนโยบายของรัฐบาลไม่ต้องกระทำในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา

ส่วนประเด็นเรื่องวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ให้ลงคะแนนเลือกได้เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีในเขตเลือกตั้งนั้นๆ และการแบ่งเขตหรือรวมเขตให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร⁹⁶

จะเห็นได้ว่าร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เพิ่มอำนาจและความสำคัญแก่นักการเมืองเป็นอย่างมาก ในขณะที่บทบาททางการเมืองของทหารถูกจำกัดให้ลดลง กระนั้นก็ตามร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ถูกนำเข้าพิจารณาในที่ประชุมรัฐสภาเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2525 โดยในการพิจารณาครั้งนี้ฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพยายามเสนอให้สมาชิกวุฒิสภารับหลักการไปก่อนแล้วจึงไปแก้ไขในขั้นกรรมาธิการเหมือนกับร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ผ่านมาทั้งสองฉบับ แต่สมาชิกวุฒิสภาไม่เห็นด้วย และสมาชิกวุฒิสภาที่เป็นนายทหารต่างอภิปรายคัดค้าน

พลเอกเหรียญ ดัชฐบรรจง เสนาธิการทหาร และวิปวุฒิสมาชิกสายทหาร ได้อภิปรายโจมตีร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญอย่างรุนแรงว่า ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญมีหลักการกว้างขวางเกินขอบเขต เป็น

⁹⁵พิระศักดิ์ จันทวรินทร์, “บทบาททางการเมืองของวุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทย ชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526),” หน้า 201.

⁹⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 201-202.

อันตรายมาก อาจทำให้เปลี่ยนแปลงการปกครองหรือล้มระบอบรัฐสภาได้ เท่ากับเขียนรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่และจำลองเอารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ที่ล้มไปแล้วมาใช้อีก เพราะในช่วงนั้นมีแต่ความวุ่นวาย เกิดความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจ และจุดอ่อนของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 อยู่ที่การให้อำนาจสภาผู้แทนราษฎรอย่างมาก เข้ามาควบคุมฝ่ายบริหารจนกระดิกไม่ได้ ฝ่ายสภาผู้แทนราษฎรเป็นใหญ่ในบ้านเมือง ทำอะไรไม่ได้ก็จูงฝูงชนมาประท้วงเรียกร้อง แล้วอภิปรายในสภาบีบให้เป็นไปตามความประสงค์ และพรรคคอมมิวนิสต์ก็ฉวยโอกาสดำเนินการขณะที่รัฐบาลอ่อนแอ ดังนั้นจึงไม่ควรรับหลักการร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เสนอมานี้⁹⁷

นอกจากนี้สมาชิกวุฒิสภายังคัดค้านการที่ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ดังที่พลเรือเอกวินิจ ศรีพจนารถกล่าวว่า “ประเทศที่เจริญแล้วก็ให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา”⁹⁸

ในขณะที่พลเอกลักษณะ สาลิกบุตร ได้กล่าวโจมตีเนื้อหาของร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญอย่างรุนแรงว่า

“การเสนอให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรดำรงตำแหน่งเป็นประธานรัฐสภาเปรียบเทียบบเหมือนเอาลูกมาเป็นประธานของพ่อ...การตัดจำนวนวุฒิสมาชิกลงเหลือ 150 คนก็ไม่ถูก เพราะอำนาจวุฒิสมาชิกที่สำคัญจะอยู่ที่การยับยั้งกฎหมาย มิใช่เป็นเรื่องการสร้างกฎหมาย หากมีการลดวุฒิสมาชิกลงก็เท่ากับลดอำนาจลง ถ้าเป็นเช่นนี้ก็เหมือนกับมีเจี๊วคอยู่เท่านั้น จะไปมีทำไม”⁹⁹

อีกทั้งยังกล่าวถึงวิธีการเลือกตั้งตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่า “หลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 เหมาะสมอย่างยิ่งในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะการเลือกตั้งที่ให้เลือกเป็นพรรคเบอร์เดียว มิใช่เลือกเป็นส่วนบุคคล เพราะการเลือกเป็นพรรคหมายถึงเลือกอุดมการณ์เป็นหลัก”¹⁰⁰

จะเห็นได้ว่าการที่สมาชิกวุฒิสภาคัดค้านและโจมตีร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับนี้อย่างกว้างขวางเพราะเป็นการลดอำนาจวุฒิสภา และให้มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาชุดใหม่ภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะมีขึ้นในปี พ.ศ. 2526 โดยที่สมาชิกวุฒิสภาชุดใหม่จะต้องไม่

⁹⁷ มติชน (3 กรกฎาคม 2525), หน้า 7, อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 202.

⁹⁸ กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน, นี่คือประเทศไทย, หน้า 32.

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน.

เป็นข้าราชการประจำ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของกลุ่มทหาร ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นจำนวนมาก

การที่สมาชิกวุฒิสภาจะต้องสูญเสียบทบาททางการเมืองให้กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หากร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับนี้ผ่านการพิจารณาของรัฐสภา จึงมีสมาชิกวุฒิสภาประมาณ 100 คน ร่วมประชุมกันที่สนามเสือป่าเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2525 และมีความเห็นว่าจะไม่รับหลักการ ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญของฝ่ายสภาผู้แทนราษฎร¹⁰¹

ต่อมาในวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2525 ซึ่งจะต้องมีการพิจารณาและลงมติว่าจะรับหลักการ ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอหรือไม่ โดยพลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง ได้รับการเสนอให้อภิปรายเป็นคนแรก แต่พลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง กลับเสนอญัตติให้ปิดการอภิปราย ในทันที¹⁰² ภายหลังจากที่ได้รับการขอร้องจากฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงได้ยอมถอนญัตติที่ เสนอให้ปิดการอภิปรายดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ผลการลงคะแนนปรากฏว่า มีผู้รับหลักการร่างแก้ไข รัฐธรรมนูญจำนวน 235 เสียง ไม่รับหลักการ 168 เสียง และงดออกเสียง 9 เสียง¹⁰³ และเนื่องจาก คะแนนเสียงรับหลักการมีไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งหมด ทำให้ร่างแก้ไข รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวต้องตกไป

การเสนอขอแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ผ่านมาทั้งสองครั้งแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้กันระหว่าง กลุ่มนักการเมืองและกลุ่มทหารได้อย่างชัดเจน โดยนักการเมืองพยายามพัฒนาการเมืองไทยไปสู่ การเป็นประชาธิปไตยเต็มใบ ด้วยการลดบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารลง และพยายามให้ กลุ่มทหารเลิกเข้ามายุ่งเกี่ยวทางการเมืองในที่สุด เพื่อที่นักการเมืองจะได้มีบทบาทเพิ่มมากขึ้น โดย ที่นักการเมืองมีนักวิชาการและกลุ่มพลังต่างๆ ในสังคมเป็นแนวร่วมสนับสนุน ในขณะที่กลุ่มทหาร ก็ตระหนักถึงกระแสสังคมที่ต้องการประชาธิปไตยเต็มใบ แต่กลุ่มทหารก็ยังต้องการมีบทบาททาง การเมืองอยู่ จึงทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักการเมืองที่ต้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่เป็น ผลสำเร็จ แม้จะได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ในสังคม

การที่กลุ่มทหารสามารถล้มร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญของนักการเมืองได้นั้น นอกจากจะใช้ เสียงสนับสนุนจากสมาชิกวุฒิสภาแล้ว กลุ่มทหารยังใช้วิธีการที่แข็งกร้าว ดังจะเห็นได้จากการ พิจารณาร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2525 ซึ่งจะต้องมีการลงมติว่าร่างแก้ไข

¹⁰¹ มติชน (3 กรกฎาคม 2525), หน้า 12, อ้างถึงใน พิระศักดิ์ จันทวรินทร์, “บทบาททางการเมืองของ วุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทย ชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526),” หน้า 203.

¹⁰² สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมรัฐสภา สมัยสามัญครั้งที่ 9/2525 วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2525, หน้า 312.

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 463.

รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจะผ่านการพิจารณาในวาระที่ 1 หรือไม่ แต่พลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง กลับเสนอให้ปิดการอภิปรายทันที เพื่อเป็นการสร้างความกดดันให้กับนักการเมือง

อีกทั้งก่อนหน้านี้อพลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง เคยให้สัมภาษณ์กับสื่ออนาคต ภายหลังจากที่ ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญสองฉบับแรกไม่ผ่านการพิจารณาของสภาว่า

“...ความจริงผมจะชี้ให้ชัดเจนว่ามันจะเกิดความวุ่นวายขึ้นแน่นอน ถ้าเลือกแบบตัวใครตัวมัน แล้วก็การถ่วงอานาจจะไม่มีหลังวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 เพราะวุฒิสภาก็จะลดบทบาทลงไป เหลือเพียงทำหน้าที่สภายับยั้ง เราจะไม่มีโอกาสช่วยรัฐบาลเลย การถ่วงอานาจระหว่างรัฐบาลกับสภาจะไม่มี เมื่อไม่มีคุณภาพมันก็จะล้ม แล้วก็เกิดความวุ่นวาย เราก็ต้องแก้ปัญหา มีวิธีอยู่ 2 อย่าง การแก้ปัญหาตามบท ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญก็คือการยุบสภา ให้เลือกตั้งกันใหม่ อีกวิธีหนึ่งแก่นอกบทคือคว่ำกระดาน-เลิกเลย วิธีนี้ไม่มีใครอยากได้ คนที่รักประชาธิปไตยทั้งหลายรวมทั้งตัวผมเองไม่ยอมให้เกิด เพราะฉะนั้นผมถึงอยากให้มีการเลือกตั้งเป็นทีม”¹⁰⁴

การแสดงท่าทีที่แข็งกร้าวและการให้สัมภาษณ์ในเชิงข่มขู่ของนายทหารชั้นผู้ใหญ่ รวมทั้งการคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญของพลเอกสายหยุด เกิดผล ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง เสนาธิการทหาร เป็นการต่อรองกับกลุ่มนักการเมืองได้เป็นอย่างดี ดังที่นักการเมืองคนหนึ่งวิจารณ์ว่า “พลังของวุฒิสมาชิก ปัจจุบันสามารถใช้ในการต่อรองได้เท่าๆ กับครั้งที่นายทหารระดับนายพันใช้อำนาจในกองพันมาต่อรองรัฐบาลเพื่อประโยชน์บางอย่างแก่กลุ่มของตน”¹⁰⁵

อย่างไรก็ตาม ได้มีความเคลื่อนไหวของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญอีกครั้ง โดยในครั้งนี้นักการเมืองจะไม่เป็นผู้เสนอ แต่จะให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เสนอต่อรัฐสภาเอง ซึ่งการเคลื่อนไหวในครั้งนี้มีนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทยเป็นแกนนำ¹⁰⁶ แต่ความพยายามในการแก้ไขรัฐธรรมนูญของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ไม่อาจเป็นจริงได้ เมื่อได้รับการปฏิเสธจากนายทหารที่เป็นแกนนำในวุฒิสภา โดยพลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง เสนาธิการทหาร และวิปวุฒิสมาชิกสายทหาร กล่าวถึงการไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่า “ผมเคยยื่นมือไปให้เขาจับแล้วครั้งหนึ่ง แต่เขากลับปิดมือผมทิ้ง เมื่อกาลเวลา

¹⁰⁴“สัมภาษณ์พลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง,” สื่ออนาคต 2,69: 28.

¹⁰⁵“ยุบสภา,” สยามใหม่ 1,36(265) (24 กรกฎาคม 2525): 13-14.

¹⁰⁶“แก้ไขรัฐธรรมนูญ ความฝันไกลเกินเอื้อม,” สื่ออนาคต 2,79 (12-18 กันยายน 2525): 15-16.

ผ่านไป โอกาสเช่นนั้นก็ไม่มีอีก”¹⁰⁷ พร้อมทั้งยังกล่าวคำหิยาสมัคร สุนทรเวช ว่าควรจะต้องเป็นคนที่มิีเหตุผล มีอุดมการณ์ที่แน่นอนกว่านี้ไม่ใช่โลเล¹⁰⁸

ในขณะที่วิปวุฒิสภาซิกสายทหารอีกท่านหนึ่ง กล่าวปฏิเสธที่จะร่วมมือกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่า “ความจริงเราตกลงที่จะเดินสายกลางมานานแล้วโดยให้แบ่งเขตเลือกเป็นคณะ แต่ก็ถูกส.ส.ทบทวนในกรรมาธิการ เพราะฉะนั้นจะมาตกลงเรื่องเดิมอีกเป็นไปได้”¹⁰⁹

การเคลื่อนไหวของนักการเมืองเพื่อให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญต้องล้มเหลวมาโดยตลอด เนื่องจากถูกคัดค้านจากสมาชิกวุฒิสภา โดยเฉพาะสมาชิกวุฒิสภาสายทหาร ทั้งนี้เป็นผลมาจากความต้องการที่จะรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร และต้องการให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยวิธีการรวมเขตรวมเบอร์ จะเห็นได้ว่าร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เสนอโดยนักการเมืองนั้นจะมีประเด็นหลักอยู่ที่การลดบทบาททางการเมืองของข้าราชการประจำ ซึ่งก็หมายถึงกลุ่มทหารนั่นเอง ในขณะที่นักการเมืองต้องการเพิ่มอำนาจให้แก่สภาผู้แทนราษฎร และลดบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารลง ตลอดจนต้องการให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยวิธีการแบ่งเขตเรียงเบอร์

ผลจากการที่ร่างรัฐธรรมนูญที่รัฐบาลเป็นผู้เสนอไม่ผ่านการพิจารณาของสภา เนื่องจากไม่ได้รับการสนับสนุนจากวุฒิสภาจนต้องแพ้ในการลงมติ ทำให้กลุ่มนักการเมืองเรียกร้องให้รัฐบาลลาออกเพื่อแสดงความรับผิดชอบที่กฎหมายที่รัฐบาลเสนอไม่ผ่านการพิจารณาของสภา ประกอบกับท่าทีของวุฒิสมาชิกสายทหารที่คัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน จึงมีการเรียกร้องให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ยุบสภา ทั้งนี้การยุบสภาให้มีการเลือกตั้งใหม่ก่อนที่บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 จะสิ้นสุดลง จะมีผลให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องใช้วิธีการเดิมคือการแบ่งเขตเรียงเบอร์ตามที่กำหนดไว้ในบทเฉพาะกาล การเรียกร้องให้มีการยุบสภามีมากขึ้น เมื่อร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่ผ่านการพิจารณาของสภาเป็นครั้งที่สอง และมีแนวโน้มว่าจะไม่สามารถแก้ไขรัฐธรรมนูญได้เสร็จทันก่อนที่รัฐบาลจะหมดวาระการดำรงตำแหน่ง เนื่องจากการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ทำโดยผู้แทนราษฎรได้รับการปฏิเสธจากกลุ่มทหาร โดยการเรียกร้องให้ยุบสภาเพื่อกลับไปใช้การเลือกตั้งแบบเดิมได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการบางส่วน ในขณะที่นายทหารชั้นผู้ใหญ่ต่างออกมาคัดค้านการยุบสภาอย่างแข็งขัน

¹⁰⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰⁹ “เกมต่อรองขั้นสุดท้าย,” สู่นาคค 2,73 (1-7 สิงหาคม 2525): 10.

พลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง เสนาธิการทหาร และวิปวุฒิสมาชิกสายทหาร แสดงความไม่เห็นด้วยกับการเรียกร้องให้รัฐบาลลาออกหลังจากที่ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญสองฉบับแรกไม่ผ่านการพิจารณาของสภาในวาระที่ 3 ว่า

“ก็แล้วแต่สภาเรื่องรัฐธรรมนูญนี้ ผมเคยพูดกับสื่อมวลชน วาระที่ 1 เท่านั้นที่สำคัญ ถ้าตกไปรัฐบาลเสียหายมาก แต่เมื่อผ่านไปแล้ว รัฐธรรมนูญนี้ไม่ใช่ของรัฐบาลอีกต่อไปแล้ว เป็นของสภา จะไปด้อมย่ำตาทอนอะไร ด้อมน้ำพริกน้ำปลา เป็นเรื่องของรัฐสภา แล้วในวาระที่ 3 ก็เป็นเรื่องของรัฐสภาอีก รัฐสภาบอกว่าไม่ได้ ด้อมย่ำกันมาแล้วไม่มีรสชาติที่น่าดู ก็อย่าไปรับประทาน ก็เอาไว้อีก่อน”¹¹⁰

เป็นที่น่าสังเกตว่าการให้สัมภาษณ์ของพลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง ข้างต้นนี้ มองว่าร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่ใช่ของรัฐบาลแต่เป็นของรัฐสภา รวมทั้งการออกมาแถลงของพลเอกสายหยุด เกิดผล ภายหลังจากที่ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญสองฉบับแรกซึ่งรัฐบาลเป็นผู้เสนอไม่ผ่านการพิจารณาของสภาในวาระที่ 3 ว่ากองทัพยังคงให้การสนับสนุนรัฐบาล จึงอาจพิจารณาได้ว่ากลุ่มทหารมองรัฐบาลกับรัฐสภาเป็นคนละส่วนกัน ดังนั้นการที่กลุ่มทหารไม่ให้การสนับสนุนร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญ จึงไม่ใช่การแสดงว่ากลุ่มทหารไม่สนับสนุนรัฐบาล หากแต่เป็นการแสดงว่ากลุ่มทหารไม่เห็นด้วยกับนักการเมือง นอกจากนี้การที่งดออกเสียงเป็นส่วนใหญ่ก็เพื่อเป็นการประนีประนอมกับรัฐบาล ดังนั้นความวุ่นวายและความขัดแย้งในการแก้ไขรัฐธรรมนูญจึงเป็นการต่อสู้กันระหว่างกลุ่มทหารกับนักการเมือง โดยผ่านทางวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร

จะเห็นได้ว่าความพยายามของนักการเมืองที่จะแก้ไขรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยการลดบทบาทและอำนาจทางการเมืองของกลุ่มทหารลง รวมทั้งหาทางปิดกั้นช่องทางไม่ให้กลุ่มทหารสามารถเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง ในขณะที่เดียวกันก็เพิ่มอำนาจและบทบาทของนักการเมืองให้มากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มทหาร แม้ว่ากระแสจากเรียกร้องประชาธิปไตยจากสังคมจะต้องการให้กลุ่มทหารเลิกเข้ามามีบทบาททางการเมืองก็ตาม ดังนั้นการที่กลุ่มทหารออกมาคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญผ่านทางวุฒิสภา โดยอ้างว่าต้องการคงเจตนารมณ์เดิมของรัฐธรรมนูญนั้น แท้จริงแล้วเป็นเพียงความพยายามในการรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร

¹¹⁰“สัมภาษณ์พลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง,” สู่อานาคต 2,69: 28.

อย่างไรก็ตาม กลุ่มทหารยังคงพยายามที่จะแก้ไขรัฐธรรมนูญ แต่ใช้การดำเนินงานผ่านทางนักการเมือง โดยพันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์ หัวหน้าพรรคสยามประชาธิปไตย และนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้เคลื่อนไหวให้มีการเปิดประชุมรัฐสภา เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ ในประเด็นการให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้ การคงอำนาจของวุฒิสภามาตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 และการเปลี่ยนวิธีการเลือกตั้งจากแบบรวมเขตรวมเบอร์มาเป็นแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ ในกรณีนี้ พลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“การที่วุฒิสมาชิกคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญเป็นความเห็นของพลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง คนเดียวเท่านั้น จะว่าวุฒิสมาชิกค้านหมดไม่ได้ ผมเข้าใจว่าปัญหาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งแบบรวมเขตเบอร์เดียวดีว่ายุ่งยากมาก หากคุณสมัครทำได้ ทางวุฒิสมาชิกคงไม่มีปัญหา คงสนับสนุนด้วย”¹¹¹

แต่ความพยายามในการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กล่าวว่า “รัฐบาลจะเฝ้าดูเท่านั้น รัฐบาลก็ทำอะไรไม่ได้ อันนี้มันต้องแยกแยะกันให้ออกนะ ส.ส.ก็ ส.ส. รัฐบาลก็รัฐบาล ถ้าส.ส.ร่วมรัฐบาลจะทำอย่างไรก็เป็นเรื่องของ ส.ส.”¹¹²

นอกจากนี้พรรคการเมืองหลายพรรค ได้แก่ พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย และพรรคประชาธิปัตย์ ก็ไม่เห็นด้วยที่จะมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในครั้งนี้

ต่อมาเมื่อพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2525 ก็ได้สนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยกล่าวกับหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2525 ว่า “ตนเห็นด้วยกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญ”¹¹³ อีกทั้งยังเห็นว่าการเลือกตั้งในรูปแบบเก่านั้นเหมาะสมสำหรับสภาพทางการเมืองไทยมากที่สุด และต่อมาในวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2525 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ก็ได้กล่าวถึงพรรคการเมืองที่ไม่สนับสนุนการแก้ไข

¹¹¹ กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน, นี่คือประเทศไทย, หน้า 36.

¹¹² “เปิดสภา ข่ารัฐธรรมนูญ,” สยามใหม่ 2,61(290) (14 มกราคม 2526): 12.

¹¹³ พิระศักดิ์ จันทวรินทร์, “บทบาททางการเมืองของวุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทย ชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526),” หน้า 211.

รัฐธรรมนูญ โดยย้ำว่าประชาชนโดยทั่วไปยังไม่เคยชินกับการเลือกตั้งแบบใหม่ ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรจะต้องเห็นแก่ประชาชนมากกว่าเห็นแก่พรรค¹¹⁴

พลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ ก็ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวในการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่า “คนไม่มีอำนาจอะไรที่จะไปบังคับนักการเมืองให้ปฏิบัติ แต่ถ้าสถานการณ์เลวร้ายจนเกินไปจนถึงขั้นเป็นอันตรายต่อความมั่นคง ทหารก็จำเป็นจะต้องออกมา*เอ็กซ์เซอร์ไซส์*”¹¹⁵ อีกทั้งยังได้กล่าวในรายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ซึ่งออกอากาศโดยโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2526 ในหัวข้อการแก้ไขรัฐธรรมนูญกับทิศทางการเมืองไทย โดยพลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ได้กล่าวย้ำว่า

“ตนเองไม่เห็นด้วยกับการเลือกตั้งแบบรวมเขตหมายเลขเดียว เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้คนไม่ดี แต่ร้ายว้ยชื่อคะแนนเสียงเข้ามาเป็นผู้แทนราษฎรมากกว่าคนดีที่ยากจน ซึ่งจะเป็นอันตรายต่ออธิปไตยและความมั่นคงของชาติ การทดลองวิธีการเลือกตั้งแบบใหม่นั้นจะเอาเอกราชและอธิปไตยของประเทศชาติมาเป็นเดิมพันไม่ได้ นอกจากนี้ไม่เห็นด้วยที่จะให้ลดอำนาจของวุฒิสมาชิก ตัดสิทธิ์ข้าราชการประจำและพนักงานรัฐวิสาหกิจมิให้เป็นข้าราชการการเมือง เพราะประเทศไทยมีทรัพยากรบุคคลจำกัด และระบบบริหารราชการไทยซับซ้อน หากให้นักการเมืองที่ไม่มีความรู้มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีก็ไม่สามารถบริหารราชการได้”¹¹⁶

ในขณะที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้กล่าวถึงเหตุผลที่สนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่า

“เป็นการยึดถือนโยบายตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 และที่ 65/2525 ซึ่งมีใม่มุ่งต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์เท่านั้น แต่เป็นนโยบายประชาธิปไตยที่มุ่งต่อสู้กับความไม่ถูกต้องทั้งปวงในประเทศ เพื่อสร้างสรรค์ให้ประเทศพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยอันสมบูรณ์โดยมีเจตนาที่จะ

¹¹⁴“อาทิตย์ กำลังเอก,” *สยามใหม่* 2,62(291) (21 มกราคม 2526): 12.

¹¹⁵กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน, *นี่คือประเทศไทย*, หน้า 59.

¹¹⁶“ความเคลื่อนไหวทางการเมือง,” *สยามจดหมายเหตุ* (11-17 กุมภาพันธ์ 2526) อ้างถึงใน มงคล ไชยเทพ, “กุศโลบายในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2531),” หน้า 109.

ขยายเสรีภาพของบุคคลและการขยายอิทธิพลของปวงชน ซึ่งเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ”¹¹⁷

และได้กล่าวทางสถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุกระจายเสียงทุกสถานี เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2526 โดยกล่าวสนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้งประกาศลาออกจากตำแหน่งวุฒิสมาชิก เพื่อให้การเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่ถูกมองว่าเป็นการทำเพื่อตนเอง ซึ่งมีนายทหารที่มีส่วนผลักดันการแก้ไขรัฐธรรมนูญลาออกเพิ่มเติมในเวลาต่อมาอีก 12 คน ได้แก่ พลตรีพิจิตร กุลละวณิช พลตรีพิศิษฐ์ เหมะบุตร พลตรีประทุม พิบูลย์ภาณุวัชรน์ พลตรีวิมล วงศ์วานิช พันเอกสุเทพ สีวะระ พันเอกอัมพร เสวตเสรณี พันเอกอัครเดช ศศิประภา พันเอกศักดิ์ศรี แจ่มแรง พลโทสม ชัดพันธ์ พลตรีชัยชนะ ธารินทร์ พันเอกเชษฐา ฐานะจาโร และพันเอกวิชานชัย ฉายเหมือนวงศ์¹¹⁸

นอกจากนี้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกยังได้เรียกนายทหารระดับผู้บังคับการกรมในสังกัดกองทัพบกประชุมเป็นการด่วน ที่กองกำลังรักษาพระนคร โดยยืนยันถึงเหตุผลที่จะต้องมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าต้องทำเพื่อความมั่นคงของชาติ พร้อมทั้งยังมีคำสั่งให้ทหารบกทุกหน่วยเตรียมพร้อมในที่ตั้ง¹¹⁹

การเคลื่อนไหวของนายทหารระดับสูงเพื่อให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญถูกต่อต้านอย่างกว้างขวางจากหลายฝ่าย นักการเมือง นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา และประชาชน โดยเฉพาะพรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปัตย์ ส่งผลให้บรรยากาศทางการเมืองเต็มไปด้วยความตึงเครียด และแบ่งเป็นสองฝ่ายอย่างชัดเจนเมื่อร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวถูกนำเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา ทั้งนี้การเปิดประชุมสภาต้องอาศัยเสียงจากสมาชิกวุฒิสภา เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ และบางส่วนของพรรคชาติไทยไม่ร่วมลงชื่อ (แต่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2521 ระบุว่าวุฒิสมาชิกไม่สามารถขอเปิดประชุมสภาได้)

ต่อมากองทัพก็ได้ออกสมุดปกขาวชื่อว่า “แนวทางของกองทัพในปัญหาการแก้ไขรัฐธรรมนูญ” ลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2526 มีความตอนหนึ่งว่า

“...เพื่อให้เป็นไปตามมาตรการการขยายเสรีภาพของบุคคลและขยายอิทธิพลของปวงชน หรือนัยหนึ่ง เพื่อการพัฒนาประเทศทางการเมืองให้เป็น

¹¹⁷“อาทิตย์ ย้ำอีกหนแก้รัฐธรรมนูญ,” ไทยรัฐ (26 มกราคม 2526): 16 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน.

¹¹⁸กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน, นี่คือประเทศไทย, หน้า 55.

¹¹⁹“ทหารประชุมด่วน อาทิตย์ย้ำแก้รธน.เปิดสภาแน่,” มติชน (15 มกราคม 2526): 12 อ้างถึงใน มงคลไชยเทพ, “กุศโลบายในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2531),” หน้า 110.

ระบอบประชาธิปไตย ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน การแก้ไขรัฐธรรมนูญควรกระทำเพียงประการเดียวคือยึดบทเฉพาะกาลออกไปจะยึดเป็นเวลาเท่าใด สุดแล้วแต่รัฐสภาจะพิจารณาเห็นสมควร

เพื่อความชัดเจนให้ตรงประเด็นของปัญหา จึงสมควรแก้ไขความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญไว้สักเล็กน้อย เพราะได้มองเห็นว่า มีการพุดจาและมีข่าวทั้งในหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ทำให้เกิดความเข้าใจผิดไปอย่างกว้างขวาง อย่างเช่น กองทัพอากาศให้ยึดบทเฉพาะกาล เพื่อยกฐานะของวุฒิสภาและทำให้วุฒิสภาเป็นประชาธิปไตย กลับมีข่าวว่ากองทัพอากาศให้ยึดอายุวุฒิสมาชิกวุฒิสภา กองทัพยื่นยันให้ใช้ระบบรัฐสภา (Parliamentary system) ได้ถูกต้องสมบูรณ์ กลับมีข่าวว่ากองทัพอากาศให้ข้าราชการประจำเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี...

เมื่อเราตกลงใช้ระบบรัฐสภากันมา ใครเป็นสมาชิกวุฒิสภาก็ย่อมเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้ และดังที่ผู้บัญชาการทหารบกได้กล่าวไว้แล้วว่า “สมาชิกสภาของวุฒิสภาจะประกอบด้วยบุคคลทุกสาขา ทุกอาชีพ อย่างครบถ้วนอย่างยุติธรรม” ซึ่งหมายความว่าข้าราชการซึ่งเป็นผู้แทนอาชีพหนึ่งก็ย่อมมีอยู่ในวุฒิสภาเช่นเดียวกับพ่อค้า นักอุตสาหกรรม ชวนา และกรรมกร ซึ่งเป็นผู้แทนอาชีพหนึ่งของตน...ฉะนั้น เมื่อรัฐมนตรีไปจากสมาชิกวุฒิสภาตามระบบรัฐสภา สมาชิกวุฒิสภาที่เป็นข้าราชการประจำก็อาจเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้เช่นเดียวกับผู้แทนอาชีพอื่นหรือผู้แทนราษฎรจากเขตต่างๆ หลักการจึงไม่ใช่ข้าราชการประจำเป็นรัฐมนตรีได้ แต่หลักการคือ คณะรัฐมนตรีไปจากสมาชิกวุฒิสภา ขอให้เราทุกคนตามหลักการเช่นนี้ประชาชนจะได้ไม่เข้าใจผิด และเกิดความสับสน

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ที่ว่ากองทัพอากาศให้แก้ไขรัฐธรรมนูญอย่างนั้น อย่างนี้ตามที่พุดกันและเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์และนิตยสารนั้น ไม่ตรงกับความจริงและไม่ถูกต้อง ข้อเสนอของกองทัพบก คือแก้ไขรัฐธรรมนูญให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของคำสั่งนโยบาย 66/2523 ที่จะขยายอธิปไตยของปวงชนและขยายเสรีภาพของบุคคล...ซึ่งจะเป็นเช่นนี้ได้ก็ด้วยการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยยึดบทเฉพาะกาล...”¹²⁰

¹²⁰ ชัยวัฒน์ สารสมบัติ, “ทหารกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง (2500-2526),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 245-247.

และในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2526 กองทัพบกได้ออก “สาส์นของกองทัพบกถึงพี่น้องประชาชนเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ” มีความตอนหนึ่งว่า

“...จุดมุ่งหมายของกองทัพบกได้ยื่นหัตถ์ประกาศมาอย่างชัดเจนเป็นเวลายาวนานมาแล้ว คือ การแก้ไขรัฐธรรมนูญ กฎหมาย ข้อบังคับ ทั้งปวงที่ขัดขวางเสรีภาพของบุคคล และสร้างสรรค์ให้เกิดอธิปไตยของปวงชนที่แท้จริงในปัจจุบันและอนาคต ไม่ว่าจะสถานการณ์การแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้จะมีผลออกมาอย่างไร กองทัพบกจะยืนเคียงข้างประชาชน และจะต่อสู้ให้ได้มาซึ่งเสรีภาพของบุคคล และอธิปไตยของปวงชนให้ปรากฏเป็นจริง เพื่อสร้างระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขที่สมบูรณ์ให้เป็นผลสำเร็จตามความปรารถนาของประชาชนชาวไทยให้จงได้...”¹²¹

อย่างไรก็ตาม ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้ถูกนำเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2526 โดยมีประเด็นสำคัญ คือ แก้ไขวิธีการเลือกตั้งเป็นแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ ให้ยึดอำนาจของวุฒิสภาออกไป และให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีได้ ซึ่งผลปรากฏว่าสามารถผ่านการพิจารณาในวาระแรกด้วยคะแนนเสียง 295 ต่อ 126 เสียง¹²² และสามารถผ่านการพิจารณาในวาระที่ 2 ไปได้

ในขณะที่ปัญหาความขัดแย้งในการแก้ไขรัฐธรรมนูญยังคงดำเนินไปอยู่นั้น หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ซึ่งได้รับฉายาว่าเสาเอกแห่งประชาธิปไตยได้กล่าวถึงแผนภูมิโครงสร้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยอันมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นประมุข¹²³ โดยชื่อเขียนของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ในคอลัมน์ชอยสวนพลู หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2526 ได้กล่าวถึงระบอบการปกครอง ซึ่งหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เรียกว่า “แผนคอมมิวนิสต์ที่จะใช้ระบอบคอมมิวนิสต์ปกครองประเทศ”¹²⁴ และหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังได้กล่าวโจมตีการปกครองรูปแบบดังกล่าวว่า

¹²¹“สมุดปกขาวเดิมพันด้วยกองทัพ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 29,39 (20 มีนาคม 2526): 7.

¹²²สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมรัฐสภา สมัยวิสามัญครั้งที่ 2/2526 วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2526, หน้า 224.

¹²³“เผยแผนลับปฏิวัติประชาธิปไตย โจมตีใหม่ฟาสซิสต์,” สู่นาค 3,106 (20-26 มีนาคม 2526): 15.

¹²⁴“ข้อมูลใหม่”แผนคว่ำวาระสาม?,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 29,39 (20 มีนาคม 2526): 8-9.

“...เมื่อคอมมิวนิสต์เห็นว่าจะเอาชนะในเมืองไทยไม่ได้ด้วยอาวุธ คอมมิวนิสต์ก็เปลี่ยนแผนใหม่ จะใช้สถาบันและองค์กรทุกอย่างที่คนไทย ยึดถือเคารพเทิดทูน และเชื่อถือ มาเป็นเครื่องมือของตนในการใช้ระบอบ คอมมิวนิสต์ปกครองแผ่นดิน...แต่คราวนี้ผมอดทนไม่ไหวอีกต่อไปแล้ว เพราะแผนนี้กำเริบ อาจเอื้อมถึงกับจะดึงเอาองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลงมาเป็นคอมมิวนิสต์ด้วย เราเคยเรียกร่องระบอบการปกครองของเราว่า ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โปรดสังเกตคำว่า พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันมิใช่บุคคล และมีการสืบราชสันตติวงศ์ต่อไป ไม่มีที่สิ้นสุด แต่แผนนี้ใช้คำว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งหมายถึง พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชของเราพระองค์เดียวเท่านั้น...”¹²⁵

อีกทั้งยังกล่าวว่า

“...เราเคยได้ยินเขาพูดกันทางวิทยุและโทรทัศน์มาแล้วว่า อำนาจ สูงสุดหรืออำนาจบริสุทธิ์นั้นอยู่ที่ทหาร คุณแผนนี้แล้วก็เข้าใจตลอด เพราะ อำนาจอธิปไตยสูงสุดที่ได้รับพระราชทานมานี้มาตกอยู่ที่สภาองทัพ แห่งชาติ (400-500 นาย) ซึ่งตรงกับสภาเปรสิเดียมของคอมมิวนิสต์...แผน อุบาทว์นี้เป็นแผนคอมมิวนิสต์...เพราะแผนนี้เป็นแผนล้มล้างชาติไทยอย่าง ชัดแจ้งที่สุดที่เคยเห็นกันมา คำสั่งใดๆ ไม่ว่าจะ เป็นของใคร และหมายเลขที่ เท่าใดก็ตามที่เห็นว่าจะนำไปสู่แผนนี้ เราจะต้องไม่ฟังมัน และพยายามล้มล้าง คำสั่งนั้นๆ ให้ได้”¹²⁶

นอกจากนี้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังได้กล่าวตอบโต้กลุ่มทหารที่ใช้การข่มขู่และ กดดันสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้ผ่านร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับที่กลุ่มทหารเสนอ รวมทั้งคำขู่ว่า จะมีการปฏิวัติรัฐประหาร โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้กล่าวตอบโต้กลุ่มทหารว่า “ไม่ กลัวมึง จะบอกให้ตรงๆ”¹²⁷ ซึ่งถือว่าการประกาศตัวที่จะอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มทหารอย่าง ชัดเจน

¹²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

¹²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8-9.

¹²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้โจมตีว่าโครงสร้างการปกครองรูปแบบใหม่นี้เกิดจากแนวความคิดของนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร¹²⁸ นอกจากนี้ยังได้เปิดเผยข้อมูลจากเอกสารลับของกองทัพบกที่ชื่อว่า

“กลุ่มที่เคลื่อนไหวสนับสนุนให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ ได้มีการเตรียมการที่จะจัดตั้งโครงสร้างอำนาจทางการเมืองแบบใหม่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งอย่างมากแก่กองทัพ ได้แก่ การนำอำนาจนิติบัญญัติ (รัฐสภา) อำนาจบริหาร (คณะรัฐมนตรี) และอำนาจตุลาการ (ศาล) มาอยู่ภายใต้คณะกรรมการบริหารราชการแผ่นดิน และคณะกรรมการบริหารราชการแผ่นดินดังกล่าวอยู่ภายใต้สภากองทัพแห่งชาติ โดยมีสำนักงานเลขาธิการเป็นหัวใจ”¹²⁹

จะเห็นได้ว่าโครงสร้างการปกครองที่กล่าวมานี้ได้รวมอำนาจธิปไตยทั้งหมดมาอยู่ภายใต้อำนาจกองทัพซึ่งอาจนำไปสู่การปกครองแบบเผด็จการทหารได้ในที่สุด พฤติกรรมของกลุ่มทหารที่ผ่านมา และแนวความคิดทางการเมืองของนายทหารระดับสูงบางคน เมื่อรวมเข้ากับข้อมูลเรื่องโครงสร้างการปกครองรูปแบบใหม่ที่มีต้นกำเนิดมาจากนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ซึ่งเป็นผู้ที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อนายทหารจำนวนหนึ่งในกองทัพ โดยเฉพาะนายทหารที่สนับสนุนคำสั่งที่ 66/2523 จึงทำให้กลุ่มทหารเป็นที่กลางแกลงใจของสังคม ในขณะที่กระแสวิพากษ์วิจารณ์เรื่องโครงสร้างการปกครองรูปแบบใหม่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง นักการเมืองก็ได้นำประเด็นนี้ขึ้นมาโจมตีกลุ่มทหาร หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้กล่าวว่ามิมีนายทหารบางคนจะนำการปกครองแบบสภาเปรสิเดียมมาใช้ในประเทศไทย¹³⁰ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาการออกมาเปิดเผยเรื่องโครงสร้างการปกครองแบบสภาเปรสิเดียม จะพบว่าเป็นเพียงการกระทำของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ต้องการโจมตีและทำลายภาพพจน์ พลโทชวลิต ยงใจยุทธ แกนนำกลุ่มทหารประชาธิปไตย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกดดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ

ด้วยเหตุนี้ในการพิจารณาวันที่ 3 เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2526 ผลปรากฏว่าที่ประชุมลงมติไม่รับหลักการ โดยมีคะแนนเสียงรับหลักการเพียง 254 คะแนน ซึ่งไม่ถึงกึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาทั้งหมด จึงส่งผลให้ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหารต้องตกไปภายหลังจากที่ความพยายามแก้ไขรัฐธรรมนูญของกลุ่มทหารไม่เป็นผลสำเร็จ การกดดันให้รัฐบาล

¹²⁸“เผยแผนลับปฏิวัติประชาธิปไตย โจมหน้ใหม่ฟาสซิสต์,” สู่อินท 3,106: 15.

¹²⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

¹³⁰“แผนภูมิเผด็จการรัฐสภา ความรุนแรงไร้กฎเกณฑ์,” สยามใหม่ 2,77 (6 พฤษภาคม 2526): 19.

หาทางออกในกรณีนี้มีจึงมากขึ้น และในที่สุดพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงได้ประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 และให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526

4.8 การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526

การเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหารในกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ผ่านมานั้น ส่งผลให้ภาพพจน์ของกลุ่มทหารในสายตาของประชาชนตกต่ำลงอย่างมาก เนื่องจากกลุ่มทหารได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่า ต้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยให้ขยายระยะเวลาการใช้บทเฉพาะกาล ซึ่งเป็นการคงอำนาจแก่ข้าราชการประจำในการเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมือง¹³¹ แม้ว่ากลุ่มทหารจะกล่าวเสมอมาว่าทหารไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง นอกจากนี้แนวความคิดของนายทหารระดับสูงบางคน ยังเป็นที่เคลือบแคลงสงสัยของสังคมอยู่อย่างมาก โดยเฉพาะพลโทชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งรู้จักกับนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร อดีตกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย¹³² และเป็นแกนนำของกลุ่มทหารประชาธิปไตย แนวความคิดทางการเมืองของพลโทชวลิต ยงใจยุทธ ที่ถ่ายทอดออกมาเป็นคำสั่งที่ 66/2523 ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การปฏิวัติประชาธิปไตยนั้น ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์และต่อต้านจากบรรดานักวิชาการอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังเป็นที่หวาดระแวงของสังคมว่า แนวความคิดดังกล่าวแท้จริงแล้วไม่ได้นำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตย แต่จะเป็นการนำไปสู่การปกครองแบบเผด็จการภายใต้การนำของทหาร ความเคลือบแคลงเหล่านี้ได้ตอกย้ำให้ความเป็นเผด็จการของกลุ่มทหารหนักแน่นมากขึ้น

การเลือกตั้งในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 ส่งผลกระทบต่อพรรคการเมืองขนาดใหญ่ เนื่องจากเป็นการเลือกตั้งตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงยังไม่จำเป็นจะต้องสังกัดพรรคการเมืองจนกว่าจะสิ้นสุดบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 อีกทั้งการกำหนดวันเลือกตั้งที่กระชั้นชิดนี้ยังเป็นการบีบพรรคการเมืองให้ขาดความพร้อมในการเลือกตั้งอีกด้วย¹³³ การแยกสลายพลังของพรรคการเมืองจะทำให้รัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งยังคงเป็นรัฐบาลผสม และเปิดโอกาสให้คนนอกซึ่งมิได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

¹³¹ ชัยวัฒน์ สารสมบัติ, “ทหารกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง (2500-2526),” หน้า 245.

¹³² บุญกรม ดงบังสถาน และคณะ, โลกสีขาวของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท เพรส, 2547), หน้า 129.

¹³³ “รัฐบาลเปรมหลังเลือกตั้ง ชูขึ้นมาเชือด,” สยามใหม่ 2,72(301) (1 เมษายน 2526): 14.

กระแสการต่อต้านเผด็จการทหารพุ่งสูงอย่างมากหลังเกิดปัญหาความขัดแย้งกรณีแก้ไขรัฐธรรมนูญและการยุบสภา ดังจะเห็นได้จากการออกมาวิพากษ์วิจารณ์ถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารที่มีลักษณะเป็นเผด็จการซึ่งได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยนายพงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กล่าวในการอภิปรายรายการ “สนทนาปัญหาบ้านเมือง” ซึ่งจัดโดยพรรคพลังใหม่ เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2526 ณ โรงแรมเชอราตัน โดยได้กล่าวถึงการยุบสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 ว่า

“ประเทศไทยจะได้นายกฯ ที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, พลตรีประมาธ อติเรกสาร หมดสิทธิ์ที่จะเป็นนายกฯ เพราะสภาพที่ได้จะเป็นสภาพที่ละค่อมเบะมีมากมายหลายพรรค หาเสียงข้างมากที่มั่นคงไม่ได้ นายกฯ จะมีลักษณะพูดน้อยต้อยน้อย และต้อยที่ก็ผิดกติกาเลย กลุ่มผลักดันที่ให้แก่รัฐธรรมนูญคือกลุ่มทหารที่ออกมาเดินเร่เดินกาที่ออก ทิวี่ ว่าเราจะเอ็กเซอร์ไซส์ถ้าไม่เป็นอย่างโน้น ไม่เป็นอย่างนี้ กลุ่มผลักดันได้ประโยชน์ เพราะการเลือกตั้งในระยะกระชั้นชิดอย่างนี้ จะได้สภาพที่อ่อนแอแตกแยก รัฐบาลจะบริหารไม่ได้ดี รัฐบาลจะอ่อนแอ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาประเทศชาติได้ ประชาชนก็จะเดือดร้อน จังหวะนี้อัศวินม้าขาวจะออกมา สมัยนี้เขาไม่จี้ม้า แต่จี้รถกระลาป็นใหญ่ออกมา ประชาธิปไตยที่เราได้มาก็จะสลายไปในพริบตา...ผมวิเคราะห์ห้อย่างนักวิชาการคือ คอยอ่านใต้ของนักการเมืองที่อยู่ในกลุ่มที่คุมกำลังว่ามาแบบนี้แสดงว่าเขาจะหาโอกาสยึดอำนาจแล้วจัดตั้งระบบการปกครองเผด็จการอีก แต่จะเป็นเผด็จการไม่ซ้ำแบบจอมพลสฤษดิ์, จอมพลถนอม อาจจะมีรูปแบบแปลกๆ มีเปรสิเดียม มีโปลิตบูโร ผมไม่สามารถบอกได้ว่ามันจะช้ายหรือชวา แต่เผด็จการครั้งนี้จะรุนแรงกว่าทุกครั้ง เพราะเผด็จการเดิมไม่มีทฤษฎี ท่านรวบอำนาจแล้วไม่แบ่งอำนาจการปกครอง แต่กลุ่มทหารบางกลุ่มตั้งทฤษฎีซึ่งรุนแรงกว่า เพราะอาจเกิดความคลุ้มคลั่งได้ว่าทฤษฎีของตนถูกต้อง”¹³⁴

นอกจากนี้นายพงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย ยังได้วิจารณ์อีกด้วยว่า กลุ่มทหารคิดว่าความคิดของตนถูกต้องและมักใช้ความคิดเช่นนี้มาเป็นข้ออ้างในการเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง อีกทั้งยังเห็นว่า

¹³⁴“ต้านเผด็จการ,” สู่นาคค 3,108 (3-9 เมษายน 2526): 8.

กลุ่มทหารสามารถทำทุกวิถีทางเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตน โดยชี้ให้เห็นจากกรณีการยุบสภา เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 ว่า

“...ดูไปแล้วกลุ่มกุมกำลังกำลังหลงตัวเอง กำลังคิดว่าความคิดของเขา ถูกต้อง ทหารบางกลุ่มคิดว่าเขาทำหน้าที่ที่จะให้ประเทศชาติอยู่รอด คนอื่นโง่หมด คนอื่นจะทำให้ประเทศชาติเสียหายเพราะฉะนั้นเป็นสิทธิของเขาที่จะปกครองต่อไปชั่วกาลนาน...

นอกจากหลงตัวเองแล้วยังมีอีก ผู้ปกครองประเทศเวลานี้คือกลุ่มทหารบางส่วนไม่ค่อยจะเคารพกฎหมาย การยุบสภาคราวนี้ก็เป็น การไม่เคารพกฎหมายรัฐธรรมนูญ อาจเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่จะยุบสภา แต่เจตนารมณ์ของการยุบสภาคือเมื่อสภาขัดแย้งกับรัฐบาล หรือรัฐบาลเสียงข้างมากกำลังได้รับความนิยมนสูงจากประชาชน ไม่มีประเทศใดในโลกที่ยุบสภาเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้มาตรา 91 ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ กล่าวคือเลือกตั้งแบบนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จะมา พรรคชาติไทยจะเข้ามา เป็นการใช้รัฐธรรมนูญที่ไม่ถูกต้องต่อเจตนารมณ์ ความสูงสุดของกฎหมายได้รับการละเมิดโดยสิ้นเชิง ถ้ากฎหมายทำให้เขาเสียประโยชน์ เขาก็ใช้ทุกวิถีที่จะเอากฎหมายมาใช้เป็นประโยชน์แก่ตัวเอง ... ผมรู้สึกเศร้าใจที่ผู้ปกครองประเทศมีความรู้สึกอีกheim เขาคิดว่าเขาจะทำอะไรก็ได้ แต่เขาคาดการณ์ผิด คนไทยไม่ยอมยุ่งเกี่ยวกับการบ้านการเมือง แต่เมื่อถึงเวลาเราจะหนักกำลัง “สู้”...”¹³⁵

และยังได้กล่าวถึงบทบาทของทหารในการปกครองประเทศว่า “...นายฯ จะต้องมีความรู้เพียงพอมองอนาคต 10 ปีข้างหน้าออก ประชาชนที่นั่นที่นี้จะมองออกไปเอาคนฝึกการรบจะมองออกได้อย่างไร ประเทศชาติก็ไปไม่ถึงไหน ผมอยากขอร้องผู้กุมอำนาจได้โปรดเสียสละจริงๆ อย่าเสียสละแต่คำพูด...”¹³⁶

ด้านสื่อมวลชนก็ได้วิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นต่อกรณีการยุบสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 โดยบทนำของสยามใหม่ ฉบับวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 ได้เขียนวิจารณ์บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารว่า

¹³⁵ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁶ เรื่องเดียวกัน 8.

“...มีคำกล่าวกันอย่างกว้างขวางว่า ทหารยุคใหม่ฉลาดมากพอที่จะไม่ล้มกระดานโดยใช้การรัฐประหารอย่างโจ่งแจ้งอีกแล้ว และการยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 18 เมษายนนี้ก็คือวิธีการยึดอำนาจนอกแบบโดยใช้การเลือกตั้งมาสกัดกั้นการเจริญเติบโต ของพรรคการเมือง และระบบสภาผู้แทนราษฎร

จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่า ทำไมการเลือกตั้งครั้งนี้จึงมีความสำคัญ อันเป็นหัวใจของพัฒนาการการเมืองไทย

และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้วิจาร์ณญาณ ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบที่สุด เพราะการเลือกตั้งครั้งนี้ มิใช่เป็นเพียงการเลือกผู้แทนเข้าสู่สภาเท่านั้น แต่เป็นการเลือกเอาระหว่างสิ่งที่เป็น “ประชาธิปไตย” หรือ “เผด็จการ” เลยทีเดียว”¹³⁷

ในขณะที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้กล่าวถึงการยุบสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 อย่างมีนัยยะทางการเมืองว่า “ผมไม่ประหลาดใจ...เพราะรู้ว่าคนสมัยนี้ไม่แพ้ง่ายๆ”¹³⁸

การกดดันของกลุ่มทหารซึ่งนำไปสู่การยุบสภาในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 ได้ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง โดยก่อนที่จะมีการยุบสภา กลุ่มทหารก็ได้แสดงพฤติกรรม การข่มขู่และกดดันสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ผ่านร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับของทหาร ที่เสนอผ่านพรรคประชากรไทยและพรรคสยามประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังได้มีคำสั่งให้กรมกอง และหน่วยคุมกำลังสำคัญเตรียมพร้อมในที่ตั้งทันที หลังจากที่ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับของทหารไม่ผ่านการพิจารณาของรัฐสภา¹³⁹ สิ่งเหล่านี้เมื่อประกอบเข้ากับแนวความคิดทางการเมืองของกลุ่มทหารที่ผ่านมาซึ่งได้พยายามจำกัดบทบาทของนักการเมือง รวมทั้งกลุ่มพลังประชาธิปไตย แต่กลับพยายามขยายบทบาทของกองทัพโดยเฉพาะการอ้างคำสั่งที่ 66/2523 ที่ได้เปิดทางให้กลุ่มทหารเข้าไปมีบทบาทได้ในทุกด้าน อีกทั้งการที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้นำแผนภูมิโครงสร้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยอันมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

¹³⁷“บทนำ,” สยามใหม่ 2,75(304) (22 เมษายน 2526): 3.

¹³⁸“ยุบสภา “ฟ้าผ่า” กลางแสง “อาทิตย์” เปรี้ยว!,” มติชนสุดสัปดาห์ 6,1849 (27 มีนาคม-2 เมษายน 2526): 7.

¹³⁹“รัฐบาลปรหมหลังเลือกตั้ง ชูขึ้นมาเชือด,” สยามใหม่ 2,72(301): 12.

เป็นประมุข¹⁴⁰ ซึ่งหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เรียกว่าแผนคอมมิวนิสต์ที่จะใช้ระบอบคอมมิวนิสต์ปกครองประเทศ โดยได้กล่าวว่า โครงสร้างการปกครองแบบนี้ตรงกับสภาพสติเดิมของคอมมิวนิสต์¹⁴¹ มาเผยแพร่ ส่งผลให้กระแสการต่อต้านเผด็จการทหารเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง

การต่อต้านเผด็จการทหารได้รับการตอบรับจากทุกฝ่ายในสังคม จึงทำให้นักการเมืองนำกระแสต่อต้านเผด็จการมาใช้เป็นประเด็นหลักในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยพรรคกิจสังคม และพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่คัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญจนกระทั่งนำไปสู่การยุบสภา ได้ชูประเด็นการต่อต้านเผด็จการและคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญเป็นประเด็นสำคัญในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยเฉพาะพรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นแกนนำในการต่อต้านเผด็จการและคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้กล่าวโจมตีกลุ่มทหารอย่างรุนแรง จึงเป็นพรรคการเมืองที่กลุ่มทหารไม่ให้การสนับสนุน ซึ่งต่างจากพรรคประชากรไทยอันเป็นพรรคการเมืองที่มักจะดำเนินตามแนวทางของกลุ่มทหาร และเป็นกระบอกเสียงให้กับกลุ่มทหาร จึงได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหาร นอกจากนี้ยังมีพรรคการเมืองที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มทหารอีกหลายพรรค เช่น พรรคสยามประชาธิปไตยของพันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์ พรรครักเมืองไทยของนายมยุร วิเศษกุล พรรคประชาธิปไตยของนายวัฒนา เขียววิมล และพรรคสหชาติของพันเอกพัฒนา พัทธมนิธิ¹⁴² แต่พรรคการเมืองเหล่านี้ไม่ได้มีบทบาทมากนัก อีกทั้งยังมีพรรคปวงชนชาวไทย และพรรคแรงงานประชาธิปไตย ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่สังกัดกลุ่ม 66/2523 หรือกลุ่มทหารประชาธิปไตย จึงกล่าวได้ว่าการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 เป็นการต่อสู้กันระหว่างกลุ่มทหาร โดยมีพรรคประชากรไทยเป็นตัวแทน กับฝ่ายพลังประชาธิปไตย โดยมีพรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปัตย์เป็นตัวแทน

ในการหาเสียงเลือกตั้งหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้กล่าวโจมตีกลุ่มทหารอย่างรุนแรง โดยในการปราศรัยที่สนามหลวงเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2526 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวโจมตีทหารว่า “การเลือกตั้งครั้งนี้คือการประกาศสงครามกับผู้รื้อฟื้นระบอบเผด็จการ ซึ่งเป็นการหนุ่หลังให้เข้าไปตามระบอบคอมมิวนิสต์ แต่ผมจะต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง”¹⁴³

¹⁴⁰“เผยแผนลับปฏิวัติประชาธิปไตย โจมตีหน้าใหม่ฟาซซิสต์,” สู่นาคต 3,106: 15.

¹⁴¹“ข้อมูลใหม่”แผนคว่ำวาระสาม?,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 29,39: 8-9.

¹⁴²“กิจสังคม-ประชาธิปัตย์ ยืนด้านพายุ,” สยามใหม่ 2,73(302) (8 เมษายน 2526): 15.

¹⁴³เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

และในช่วงท้ายของการปราศรัย หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ถามประชาชนที่มาฟัง การปราศรัยว่า พร้อมที่จะต่อสู้กับเผด็จการร่วมกันหรือไม่ ประชาชนที่มาฟังการปราศรัยอย่างเนืองแน่นได้ตะโกนตอบและปรบมือรับซึ่งหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า

“คนแก่มันยังสู้อยู่ ไม่ยอมแพ้ผู้เพื่ออิสรภาพเสรีภาพ ไม่ได้หวังประโยชน์ตอบแทนอะไร จะเป็นจะตาย ผมตายไม่เป็นไรมันแก่แล้ว ขอพี่น้องอย่าไปยอมให้ใครกดหัว ผมจะสู้ด้วยกำลังกาย ตลอดจนกำลังอาวุธที่จะมาถึง ผมไม่กลัว”¹⁴⁴

อย่างไรก็ดี การปราศรัยในครั้งนี้ก็ได้ถูกก่อกวนจากฝ่ายตรงข้าม โดยฝ่ายข่าวของพรรคกิจสังคมได้ข่าวมาว่า จะมีการนำพวงมาลัยและกระเช้าดอกไม้ที่โรยด้วยหมามูยมามอบให้กับ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และเมื่อหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชขึ้นเวทีปราศรัยก็มีผู้นำพวงมาลัยและกระเช้าดอกไม้มาเตรียมที่จะมอบให้จึงถูกปฏิเสธจากหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช พร้อมกับกล่าวว่า “ขอให้เอาดอกไม้ไปมอบให้กับพวกที่ทำลายประชาธิปไตย ให้มันคันคะเยอเสียบ้าง”¹⁴⁵

ในขณะที่นายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้พยายามเปิดเผยถึงการที่กลุ่มทหารพยายามเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง¹⁴⁶ นอกจากนี้นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ยังได้กล่าวในการปราศรัยหาเสียงหลายครั้งว่า มีเอกสารการประชุมของกำลังรักษาพระนครเมื่อวันที่ 4-5 เมษายน พ.ศ. 2526 ที่กล่าวถึงแนวทางของกลุ่มทหารว่าจะต่อสู้กับสามพรรคการเมืองใหญ่ ได้แก่ พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคชาติไทย¹⁴⁷ ซึ่งนายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้กล่าวในการปราศรัยที่สนามหลวง โดยประกาศต่อสู้กับเผด็จการอย่างชัดเจนว่า “การเลือกตั้งคราวนี้ เป็นการต่อสู้ของสองฝ่าย นั่นคือ การต่อสู้ที่ฝ่ายหนึ่งที่รักและหวงแหนประชาธิปไตย อีกฝ่ายหนึ่งที่หน้ากากเป็นประชาธิปไตย แต่เบื้องหลังเป็นเผด็จการที่สมบูรณ์แบบ พรรคประชาธิปัตย์ยืนอยู่ฝ่ายแรก”¹⁴⁸

¹⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

¹⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12-13.

¹⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

¹⁴⁷ “นับถอยหลังวันเลือกตั้ง ลมหายใจสถานการณ์,” สยามใหม่ 2,75(304) (22 เมษายน 2526): 17.

¹⁴⁸ “ชัยชนะประชาธิปัตย์ พื้นฐานอำนาจกลุ่มใต้,” สยามใหม่ 2,76(305) (29 เมษายน 2526): 22.

นอกจากพรรคการเมืองจะเคลื่อนไหวต่อต้านเผด็จการอย่างรุนแรงแล้ว เรืออากาศตรีฉลาด วรฉัตร ยังได้ต่อต้านเผด็จการ โดยใช้การอดอาหารประท้วง ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า และยังมีการเคลื่อนไหวของ “ขบวนการชนวน” ภายใต้การนำของพันตำรวจตรีอนันต์ เสนาจันทร์ โดยก่อตัวขึ้นเพื่อคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญในช่วงวิกฤติการณ์รัฐธรรมนูญที่ผ่านมา และขยายตัวขึ้นภายหลังการยุบสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 ขบวนการชนวนได้เปิดการปราศรัยที่สนามหลวง ในวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2526 โดยได้มีการแจกเอกสารที่ระบุถึงแผนภูมิยุทธการฝ่าวัง 66/2523 ซึ่งพันตำรวจตรีอนันต์ เสนาจันทร์ ได้กล่าวชี้แจงว่าแผนภูมิดังกล่าวโยงใยถึงคำสั่งที่ 66/2523 และยังมี การกล่าวพาดพิงถึงพระบรมวงศานุวงศ์¹⁴⁹ ต่อมาในวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2526 อธิบดีกรมตำรวจจึงได้ออกหมายจับพันตำรวจตรีอนันต์ เสนาจันทร์ในข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งพันตำรวจตรีอนันต์ เสนาจันทร์ก็ได้รับการปล่อยตัวในเวลาต่อมา และในวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2526 พันตำรวจตรีอนันต์ เสนาจันทร์ได้กล่าวโจมตีการจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ โดยมุ่งโจมตีพรรคชาติไทยและนายทหารระดับสูงในกองทัพ ในขณะที่การปราศรัยได้เกิดเสียงระเบิดดังขึ้น และมีกลุ่มชายฉกรรจ์เข้าร่วมทำร้าย พันตำรวจตรีอนันต์ เสนาจันทร์ จนกระทั่งได้รับบาดเจ็บ สำหรับชายฉกรรจ์ที่เข้ามาก่อการในครั้งนี้ทราบในภายหลังว่าเป็นนายทหารและได้มีการเตรียมการมาอย่างดี¹⁵⁰

ในขณะที่พรรคการเมืองนำประเด็นเรื่องเผด็จการทหารมาใช้โจมตีทหารอย่างรุนแรงในการหาเสียงเลือกตั้ง ได้มีการแจกใบปลิวตามหน่วยทหารราบและหน่วยทหารม้า โดยเฉพาะนายทหารระดับผู้บังคับบัญชา ซึ่งใบปลิวเหล่านี้ถูกนำมาแจกจ่ายก่อนวันเลือกตั้งในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 เพียงไม่กี่วัน โดยใบปลิวดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแผนเผด็จการรัฐสภาเพื่อนำประเทศไทยไปสู่ระบอบสาธารณรัฐ¹⁵¹ และมีแผนภูมิกล่าวถึงขบวนการคอมมิวนิสต์ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศเข้ามามีส่วนพัวพันกับพรรคการเมืองสามพรรค ได้แก่ พรรคประชาธิปไตย พรรคกิจสังคม และพรรคชาติไทย โดยได้กล่าวว่าพรรคประชาธิปไตยให้การสนับสนุนและว่าจ้างพันตำรวจตรีอนันต์ เสนาจันทร์ จำนวน 1 ล้านบาท ให้ทำการก่อวินาศกรรมเมือง และยังได้ระบุว่าหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช วางแผนจะก่อการใหญ่เพื่อจะเป็นประธานาธิบดีคนแรกของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนไทย ส่วนพรรคชาติไทยได้เป็นแนวร่วมกับพรรคประชาธิปไตยและพรรคกิจสังคม อีกทั้งยังพยายามฉวยโอกาสเป็นใหญ่และต้องการกุมอำนาจทางเศรษฐกิจ¹⁵²

¹⁴⁹“อนันต์ เสนาจันทร์ จุคชนวนอนาธิปไตย,” สยามใหม่ 2,73(302) (8 เมษายน 2526): 16-17.

¹⁵⁰“จุคชนวนมือบอนันต์ ปฏิบัติการหัวเกรียน,” สยามใหม่ 2,77 (6 พฤษภาคม 2526): 24-26.

¹⁵¹“แผนภูมิเผด็จการรัฐสภา ความรุนแรงไร้กฎเกณฑ์,” สยามใหม่ 2,77 (6 พฤษภาคม 2526): 19-20.

¹⁵²เรื่องเดียวกัน.

แผนภูมิดังกล่าวนี้อาจได้ระบุว่ายังมีหนังสือพิมพ์ 12 ฉบับ ได้แก่ มติชน สยามรัฐ วิเคราะห์ มาตุภูมิ บ้านเมือง เดลินิวส์ สยามใหม่ มหาชัย ปัญญา หลักไท แนวหน้า และสู่อากาศ ช่วยเสนอข่าวพันตำรวจตรีอนันต์ เสนาจันทร์ และเรืออากาศตรีฉลาด วรรณิตร อีกทั้งยังมีผู้สื่อข่าวจำนวนหนึ่งอยู่ภายใต้การชี้นำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยคอยเสนอข่าวสร้างสถานการณ์ นอกจากนี้ยังระบุว่า พรรคคอมมิวนิสต์ให้การชี้นำแก่ พรรคก้าวหน้าของนายอุทัย พิมพ์ใจชน พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยของพันเอกสมคิด ศรีสังคม พรรคพลังใหม่ของนายสมหวัง ศรีชัย และสมาพันธ์ประชาธิปไตย¹⁵³ (พัฒนาขึ้นมาจากคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย)

และในตอนท้ายของแผนภูมียังได้ระบุว่า พรรคการเมืองที่อันตรายมากที่สุด ได้แก่ พรรคประชาธิปไตย พรรคกิจสังคม และพรรคชาติไทย ส่วนที่อันตรายรองลงมา ได้แก่ พรรคก้าวหน้า พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยและพรรคพลังใหม่¹⁵⁴

นายทหารคนหนึ่งกล่าวถึงกรณีการแจกใบปลิวโจมตีพรรคการเมืองว่า กลุ่มที่ทำใบปลิวนี้เป็นกลุ่มเดียวกับที่เล่นยุทธการหม่ามู่กับหม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช ก่อวานกลุ่มอดข้าวประท้วงที่ลานพระบรมรูปทรงม้า และส่งคนไปทำร้ายพันตำรวจตรีอนันต์ เสนาจันทร์ ในขณะที่นายทหารในกลุ่ม 66/2523 ได้กล่าวปฏิเสธว่ากรณีการแจกใบปลิวโจมตีพรรคการเมืองไม่ใช่การกระทำของกลุ่ม 66/2523 พร้อมทั้งกล่าวว่าผู้ที่แจกใบปลิวเป็นกลุ่มนายทหารที่ค่อนข้างมีบทบาทและอิทธิพลในกองทัพ โดยเป็นผู้บัญชาการระดับสูงในกองพลที่ 1¹⁵⁵ นายทหารในกลุ่ม 66/2523 ยังแสดงความคิดเห็นต่อการเคลื่อนไหวโจมตีพรรคการเมืองในครั้งนี้ว่า “ผมรู้สึกหนักใจจริง ในขณะที่เราพยายามใช้การเมืองนำการทหารมาตลอด แต่ในพวกนี้มักชอบความรุนแรง เด็ดขาด ไม่ค่อยใช้เหตุผล”¹⁵⁶

การออกใบปลิวโจมตีพรรคการเมืองในครั้งนี้ ถูกมองว่าเป็นความพยายามของกลุ่มทหารที่จะทำลายภาพพจน์ของนักการเมือง โดยเป็นผลสืบเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทหารกับนักการเมืองในกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ จนนำมาสู่การออกมาโจมตีกลุ่มทหารเรื่องสภาเปรสิเดียม ซึ่งส่งผลให้กลุ่มทหารถูกต่อต้านจากสังคมอย่างรุนแรง และหลังจากนั้นบรรดาพรรคการเมืองขนาดใหญ่ยังนำประเด็นการต่อต้านเผด็จการทหารมาใช้เป็นประเด็นหลักในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยได้มีการกล่าวโจมตีกลุ่มทหารอย่างรุนแรง อีกทั้งยังได้รับการตอบรับจากประชาชน ในสถานการณ์เช่นนี้ภาพพจน์ของกลุ่มทหารตกต่ำลงอย่างมาก ดังนั้นการออกใบปลิวโจมตี

¹⁵³ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

¹⁵⁶ เรื่องเดียวกัน.

นักการเมืองในช่วงก่อนวันเลือกตั้งเพียงไม่กี่วันและมีการแจกจ่ายกันแพร่หลายในหน่วยทหาร มีเป้าหมายเพื่อที่จะสกัดกั้นพรรคการเมืองที่อยู่ตรงข้ามกับฝ่ายทหารในหน่วยเลือกตั้งเขตทหาร การออกไปปลิวโจมติพรรคการเมืองที่ประกาศต่อต้านเผด็จการทหารจึงเป็นการตอบโต้แบบตาต่อตา ฟันต่อฟันของกลุ่มทหาร

แต่ในขณะเดียวกันกรณีการออกไปปลิวโจมตินักการเมืองในครั้งนี้ ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงความแตกแยกในกองทัพได้อย่างชัดเจน โดยนายทหารในกองทัพต่างเห็นว่า เป็นการกระทำของนายทหารสายอนุรักษนิยมและนายทหารในสวนอื่นไม่เห็นด้วยกับการกระทำในครั้งนี้ อีกทั้งยังพยายามแสดงให้เห็นว่า นายทหารสายอนุรักษนิยมชอบใช้ความรุนแรง ต่างจากนายทหารส่วนอื่นในกองทัพ จะเห็นได้ว่านายทหารในสวนอื่นต่างออกมาแสดงให้เห็นว่า ยืนอยู่ข้างเดียวกับฝ่ายพลังประชาธิปไตย

สภาพการเมืองภายหลังการยุบสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 เต็มไปด้วยกระแสวิพากษ์วิจารณ์และต่อต้านการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร ความหวาดระแวงที่สังคมมีต่อกลุ่มทหารได้รับการตอกย้ำจากนักการเมือง ดังจะเห็นได้จากการหาเสียงเลือกตั้งที่พรรคการเมืองซึ่งคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้นำประเด็นการต่อต้านเผด็จการทหารมาเป็นประเด็นหลักในการหาเสียงเลือกตั้ง อีกทั้งยังประกาศคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้กลุ่มทหารยังถูกโจมตีอย่างหนักในกรณีที่เกิดคดีให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ประกาศยุบสภา ปึงจัยต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้การยอมรับที่สังคมมีต่อกลุ่มทหารลดน้อยลง และพร้อมกันนั้นฝ่ายพลังประชาธิปไตยก็สามารถขยายบทบาทได้มากขึ้น

กระแสต่อต้านเผด็จการได้แสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจนในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 โดยผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุดคือ พรรคกิจสังคมได้ 92 ที่นั่ง รองลงมา ได้แก่ พรรคชาติไทยได้ 73 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ได้ 56 ที่นั่ง พรรคประชากรไทยได้ 36 ที่นั่ง พรรคสยามประชาธิปไตยได้ 18 ที่นั่ง พรรคชาติประชาธิปไตยได้ 15 ที่นั่ง พรรคประชาไทยได้ 4 ที่นั่ง พรรคก้าวหน้าได้ 3 ที่นั่ง พรรคสังคมประชาธิปไตยได้ 2 ที่นั่ง พรรคประชาเสรีได้ 1 ที่นั่ง และผู้สมัครที่ไม่ได้สังกัดพรรค 24 ที่นั่ง¹⁵⁷

การที่พรรคการเมืองที่ประกาศต่อต้านเผด็จการ คัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพรรคการเมืองที่กลุ่มทหารพุ่งเป้าโจมตีกลับได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นสามอันดับแรก และต่างได้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นจากการเลือกตั้งครั้งที่แล้ว ในขณะที่พรรคการเมืองที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหารต่างได้รับการเลือกตั้งเข้ามาลดน้อยลง มีเพียงพรรคประชากรไทยเท่านั้นที่ได้รับการเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้น โดย

¹⁵⁷“โฉมหน้ารัฐสภาใหม่ ชัยชนะของประชาธิปไตย,” สู่นาค 3,11 (24-30 เมษายน 2526): 14.

ได้รับการเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้น 4 ที่นั่ง ผลการเลือกตั้งในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าประชาชนสนับสนุนพรรคการเมืองที่ต่อต้านเผด็จการและคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งเท่ากับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของประชาชนที่ไม่ต้องการให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อเปิดทางให้กลุ่มทหารเข้ามาควบคุมอำนาจทางการเมือง เนื่องจากเกรงว่าหากกลุ่มทหารเข้ามาควบคุมอำนาจการเมืองแล้วจะนำประเทศไปสู่การปกครองแบบเผด็จการ ดังนั้นผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 จึงเป็นการแสดงออกของประชาชนให้กลุ่มทหารได้รับรู้ว่า ประชาชนไม่ต้องการให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นที่จะเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมือง

จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ได้ทำให้กระแสต่อต้านการปฏิวัติรัฐประหารเพิ่มขึ้น การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก นอกจากกระแสเรียกร้องให้ทหารเลิกยุ่งเกี่ยวกับการเมือง กลุ่มทหารยังได้รับผลกระทบจากการสิ้นสุดระยะเวลาในการบังคับใช้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ซึ่งจะส่งผลให้กลุ่มทหารไม่สามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีได้ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 จะให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาได้ แต่ภายหลังการสิ้นสุดระยะเวลาในการบังคับใช้บทเฉพาะกาลอำนาจของวุฒิสภาจะลดลง ซึ่งเท่ากับเป็นการลดบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร อีกทั้งยังปรากฏว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เคลื่อนไหวให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีบทบาทเพิ่มขึ้น ดังนั้นกลุ่มทหารจึงเคลื่อนไหวให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ แต่ความพ่ายแพ้ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ส่งผลกระทบต่อ การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร และทำให้กลุ่มทหารต้องปรับรูปแบบในการเข้ามามีบทบาททางการเมือง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 - เหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528

การประกาศยุบสภาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 อันเนื่องมาจากปัญหาความขัดแย้งในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ได้ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการวิพากษ์วิจารณ์ถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร ความพยายามของกลุ่มทหารที่ต้องการจะแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองของตน แต่กลับล้มเหลว ไม่สามารถผ่านด่านสกัดกั้นจากนักการเมืองไปได้ นั่น เป็นที่มาของแรงกดดันจากกลุ่มทหารที่ทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประกาศยุบสภาในที่สุด การเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหารในครั้งนี้ได้โหมกระแสการต่อต้านเผด็จการและทัศนคติที่สังคมมองว่าทหารเป็นพวกเผด็จการให้คุกรุ่นขึ้น ในขณะที่กระแสต่อต้านเผด็จการทหารกลับมาสูงขึ้นอีกครั้งนั้น กลุ่มทหารก็ต้องเผชิญกับการปรับเปลี่ยนบทบาททางการเมือง เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 สิ้นสุดระยะเวลาในการใช้บทเฉพาะกาลลง ซึ่งจะส่งผลให้กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้น้อยลง นอกจากนี้ในช่วงระยะเวลาดังกล่าววันยังเป็นช่วงเวลาที่กองทัพมีความขัดแย้งภายในสูงมาก รวมทั้งยังเกิดเหตุการณ์สำคัญในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร และทำให้กลุ่มทหารต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองครั้งสำคัญ

5.1 กลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526

สถานการณ์ทางการเมืองภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 ได้ส่งผลให้ความขัดแย้งทางแนวความคิดภายในกองทัพแสดงออกอย่างชัดเจนมากขึ้น แม้ว่าที่ผ่านมานายทหารในกองทัพจะมีการจับกลุ่มกันตามความสนิทสนมและตามแนวความคิดกันบ้างแล้ว แต่ก็ไม่ได้มีการแบ่งแยกแนวความคิดอย่างเด่นชัดจนกระทั่งภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มของนายทหารดังกล่าวนี้ยังคงอยู่บนพื้นฐานของรุ่นการศึกษาเป็นสำคัญ โดยกลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 ยังคงเป็นนายทหารกลุ่มเดิมได้แก่ นายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) นายทหารจปร. รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก)

นายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ที่มีพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เป็นแกนนำยังเป็นกลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญอย่างมาก เนื่องจากพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ได้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดต่อจากพลเอกสายหยุด เกิดผล ที่เกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2526 การที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เป็นทั้งผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารสูงสุด ทำให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก สามารถยึดกุมอำนาจในกองทัพได้กว้างขวางมากขึ้น และนายทหารเตรียมทหารบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ได้เข้ามามีบทบาทในตำแหน่งสำคัญในกองทัพ เช่น พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ พลเอกมานะ รัตนโกเศศ พลเอกวันชัย จิตต์จางง เป็นต้น การขึ้นมามีบทบาทสำคัญของนายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ถือเป็น การขยายอำนาจและการรักษาฐานอำนาจของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ทั้งในกองทัพและในทางการเมือง

สำหรับนายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ได้พยายามที่จะสร้างฐานทางการเมือง โดยมีการเตรียมการที่จะตั้งพรรคการเมืองและส่งตัวแทนลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร¹ แต่ยังไม่เป็นผลสำเร็จ ถึงแม้ว่านายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) จะมีบทบาทอย่างมากทั้งในกองทัพและในทางการเมือง ตลอดจนมีการรวมตัวกันเพื่อเป็นฐานอำนาจให้แก่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก แต่ในขณะเดียวกันความขัดแย้งภายในระหว่างนายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ก็มีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก กับ พลโทหาญ ลีนานนท์ แม่ทัพกองทัพภาคที่ 4 ซึ่งพลโทหาญ ลีนานนท์ ถูกย้ายจากตำแหน่งแม่ทัพกองทัพภาคที่ 4 มาดำรงตำแหน่งหัวหน้าทหารฝ่ายเสนาธิการประจำผู้บัญชาการทหารสูงสุด ในการโยกย้ายนายทหารประจำปี 2526² ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ไม่มีบทบาทแต่อย่างใด การย้ายในครั้งนี้สร้างความไม่พอใจให้กับพลโทหาญ ลีนานนท์เป็นอย่างมาก และเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้พลโทหาญ ลีนานนท์ ลาออกจากราชการในเวลาต่อมา

ทางด้านกลุ่มนายทหารจปร. รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) มีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างมากในรัฐบาลเปรม 4 เนื่องจากสมาชิกในรุ่นได้ขึ้นดำรงตำแหน่งสำคัญในหน่วยคุมกำลังเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ. 2527 ที่นายทหารจปร. รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ได้ดำรงตำแหน่งผู้บังคับกองพลเกือบทั้งหมดได้แก่ พันเอกอิสระพงษ์ หนูนภักดี ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (ผบ.พล.1 รอ.) พลตรีสมพร เต็มทองไชย ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 (ผบ.พล.3) พลตรีวิมล วงศ์วานิช ผู้บัญชาการกองพลรบพิเศษที่ 1 (ผบ.พล.รพส.1) พลตรีขจร รัมย์วงศ์ ผู้บัญชาการกองพลรบพิเศษที่ 2 (ผบ.พล.รพส.2) พันเอกอารียะ อุโฆษกิจ ผู้บัญชาการกองพลทหารม้าที่ 2 (ผบ.พล.ม.2) พันเอกภูงค์

¹“เปิดโฉมพรรคทหาร ‘กิจประชาคม’ ในสถานการณ์ไม่ต่อ,” สู่นาค 5,256 (29 มกราคม-4 กุมภาพันธ์ 2529): 10-15.

²“ผบ.ทบ.บันได 3 ชั้นของ “บิ๊กจิว” “พิจิตร”จะไปไหน,” สู่นาค 3,132 (19-25 กันยายน 2526): 10.

นิลขำ ผู้บัญชาการกองพลทหารปืนใหญ่ (ผบ.พลป.) พลตรีวิโรจน์ แสงสนิท ผู้บัญชาการกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน (ผบ.พล.ปตอ.) พันเอกเชิดชาย ชีรัทธานนท์ ผู้บัญชาการกองพลที่ 9 (ผบ.พล.9)³ อีกทั้งนอกจากนี้พลตรีสุจินดา คราประยูร ประธานนายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ยังได้ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการทหารบกแทนพลโทชวลิต ยงใจยุทธ ในการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ. 2525⁴ นอกจากนี้สมาชิกในกลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ยังเข้าไปมีบทบาทในกรมตำรวจอีกด้วย ได้แก่ พลตำรวจตรีบุญชู วงศ์กานนท์ ผู้บังคับการกองปราบปราม⁵

บทบาทของกลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) มิได้มีเพิ่มขึ้นภายในกองทัพเท่านั้น นายทหารกลุ่มนี้ยังมีบทบาททางการเมืองมากขึ้นด้วย โดยได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2526 จำนวน 2 นาย และในการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาในปี พ.ศ. 2528 จำนวน 8 นาย นอกจากนี้นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ยังได้เข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่นๆ เช่น พันเอกเลิศ พึ่งพัทธ์ ดำรงตำแหน่งเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยของพลเอกสิทธิ จิรโรจน์⁶ บทบาทของกลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ที่ขยายเข้าไปในส่วนต่างๆ จึงมีกระแสข่าวว่าจะมีการย้ายพลตรีภูษงค์ นิลขำ ผู้บัญชาการกองพลทหารปืนใหญ่ (ผบ.พลป.) แทนนำสำคัญอีกคนหนึ่งของกลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) มารับตำแหน่งในกรมตำรวจ เพื่อที่นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) จะได้เข้ามากุมอำนาจในกรมตำรวจ แต่อย่างไรก็ตาม กระแสข่าวนี้ก็ได้รับการปฏิเสธจากพลตรีภูษงค์ นิลขำ และยังมีการตั้งข้อสังเกตว่ากระแสข่าวนี้อาจเป็นการพยายามสร้างให้ข้าราชการในกรมตำรวจเกลียดชังนายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก)⁷

กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) มีความสนิทสนมกับนายทหารจปร.รุ่น 1 โดยเฉพาะพลโทชวลิต ยงใจยุทธ พลตรีสุจินดา คราประยูร ประธานรุ่นจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการที่มีเส้นทางการเจริญเติบโตตามแบบของพลโทชวลิต ยงใจยุทธ และมีความใกล้ชิดพลโทชวลิต ยงใจยุทธ ดังนั้นพลตรีสุจินดา คราประยูร จึงเป็นตัวเชื่อมที่สำคัญที่ทำให้นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ให้การสนับสนุนพลโทชวลิต ยงใจยุทธ จะเห็นได้อย่างชัดเจนกรณีความขัดแย้งในการแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ. 2526 ที่พลโทชวลิต ยงใจยุทธ เคลื่อนไหวผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ในครั้งนั้นนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ได้ออกมาสนับสนุนให้มีการ

³“17 กรม 50 กองพันฐานปรม,” วิวัฒน์ 1(3),41(60) (20-26 ตุลาคม 2527): 12-16.

⁴วาสนา นาน่วม, บันทึกคำให้การสุจินดา คราประยูร กำเนิดและอวสานரசข., พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2546), หน้า 62.

⁵“ย้ายทหาร 28 ดอกลิ้มจปร. 5,” สู่อานาคต 5,230 (1-7 สิงหาคม 2528): 10.

⁶เรื่องเดียวกัน.

⁷“จปร. 5 ยึดกรมตำรวจ,” วิวัฒน์ 1(7),66(408) (16-22 เมษายน 2528): 12-15.

แก้ไขรัฐธรรมนูญอย่างเต็มที่ และนายทหารแกนนำกลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาได้ลาออกจากตำแหน่งเพื่อกดดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ

แต่การเปลี่ยนแปลงอำนาจภายในกองทัพ ก็ได้ส่งผลมีนายทหารกลุ่มใหม่ที่ขึ้นมามีบทบาทสำคัญทั้งในกองทัพ และในทางการเมือง โดยนายทหารกลุ่มใหม่ที่ขึ้นมามีบทบาทสำคัญภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 ได้แก่

5.1.1 กลุ่มนายทหาร จปร.รุ่น 1

กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 1 เป็นกลุ่มทหารที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างเด่นชัด ภายหลังจากเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 1 มิได้เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันทางอุดมการณ์หรือแนวความคิดแต่อย่างใด แต่เป็นการรวมตัวกันของนายทหารที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ารุ่นที่ 1 (หลักสูตรเวสต์ปอยต์) ซึ่งเข้าศึกษาในปี พ.ศ. 2492 กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 1 ได้รับความสนใจอย่างมากเนื่องจากเป็นเพื่อนร่วมรุ่นของพลโทชวลิต ยงใจยุทธ นายทหารฝ่ายเสนาธิการที่เข้าชองในการดำเนินการทางการเมือง แม้ว่าบรรดานายทหารจปร.รุ่น 1 จะมีได้มีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการและมีความเหนียวแน่น เหมือนกับกลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) แต่เป็นที่ทราบกันว่านายทหารกลุ่มนี้เป็นฐานกำลังให้กับพลโทชวลิต ยงใจยุทธ โดยนายทหารจปร.รุ่น 1 ที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ พลโทชวลิต ยงใจยุทธ พลตรีสุนทร คงสมพงษ์ พลตรีจรวย วงศ์สายัณห์ พลตรีปัญญา สิงห์ศักดิ์ดา พลตรีวันชัย เรืองตระกูล พลตรีชัยชนะ ธารินทร์ เป็นต้น

อันที่จริงกลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 1 ได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองมาก่อนหน้านี้แล้ว โดยในช่วงวิกฤตการณ์การแก้ไขรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2526 นายทหารจปร.รุ่น 1 บางส่วนได้ออกมาสนับสนุนแนวความคิดของพลโทชวลิต ยงใจยุทธ เพื่อนร่วมรุ่นที่ต้องการให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ต่อมาภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดตั้งรัฐบาลเปรม 4 เป็นฐานสนับสนุนรัฐบาล รวมทั้งเป็นฐานอำนาจให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยที่พลโทชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายทหารที่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานทางการเมืองให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ การจัดตั้งรัฐบาลเปรม 4 ภายหลังจากเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 มีพลโทชวลิต ยงใจยุทธ เป็นผู้ดำเนินการ ความใกล้ชิดระหว่างพลโทชวลิต ยงใจยุทธ กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเป็นตัวเชื่อมโยงให้นายทหารจปร.รุ่น 1 เข้ามาเป็นฐานอำนาจให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกจากนี้มีความใกล้ชิดกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์แล้ว กลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 1 ยังเป็นนายทหารที่ได้รับการ

ความไว้วางใจจากพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก อีกด้วย แต่ในระยะหลังบรรดานายทหารจปร.รุ่น 1 มีความโน้มเอียงไปให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์มากกว่า

ในบรรดานายทหารจปร.รุ่น 1 พลโทชวลิต ยงใจยุทธถือได้ว่าเป็นนายทหารที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็วและมีบทบาททางการเมืองมากที่สุด โดยพลโทชวลิต ยงใจยุทธเป็นนายทหารที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันคำสั่งที่ 66/2523 โดยใช้แนวความคิดทางการเมืองนำการทหาร⁸ ร่วมกับพลโทหาญ ลีนาพันธ์ นอกจากนี้พลโทชวลิต ยงใจยุทธ ยังรู้จักกับกับนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร อดีตกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และเป็นผู้ถ่ายทอดแนวความคิดทางการเมืองให้แก่กลุ่มทหารประชาธิปไตย ซึ่งพลโทชวลิต ยงใจยุทธ ได้ศึกษาแนวความคิดประชาธิปไตยจากนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร นอกจากนี้พลโทชวลิต ยงใจยุทธ ยังมีการติดต่อกับอดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เช่น ผิน บัวอ่อน เป็นต้น⁹ ความสนิทสนมกับอดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และแนวความคิดทางการเมืองของพลโทชวลิต ยงใจยุทธ ทำให้พลโทชวลิต ยงใจยุทธ เป็นที่กลางแกลงใจของฝ่ายพลังประชาธิปไตย และฝ่ายอนุรักษนิยม รวมทั้งมีการโจมตีพลโทชวลิต ยงใจยุทธว่ามีแนวความคิดแบบสภาปรสันตินิยม¹⁰ ซึ่งในหนังสือ “โลกสีขาวของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ” ได้กล่าวถึงกรณีนี้ว่า

“...เพราะความที่ไปรู้จักนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทรนี่เองเป็นมูลเหตุที่ทำให้บ็กจิวถูกโจมตีหาว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ เป็นอาวุธร้ายที่ฝ่ายตรงข้ามหยิบขึ้นมาใช้ตลอดเวลา แม้แต่ทหารบางคนซึ่งทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นอย่างดียังเข้าใจไขว้เขว...ทั้งที่ในความเป็นจริงการเข้าไปทำความรู้จักประเสริฐ ทรัพย์สุนทรและผิน บัวอ่อนนั้นก็เพื่อที่จะศึกษาแนวทางของพลท. นำมาปรับใช้เป็นแนวทางการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์...”¹¹

การที่พลโทชวลิต ยงใจยุทธ มีความเชี่ยวชาญทางการเมืองส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเตรียมตัวเข้าสู่สนามการเมือง ซึ่งหลายฝ่ายก็ได้ตั้งข้อสังเกตว่า หลังออกจากราชการแล้ว พลโทชวลิต

⁸บุญกรม ดงบังสถาน และคณะ, โลกสีขาวของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท เพรส, 2547), หน้า 166.

⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

¹⁰“ ‘ข้อมูลใหม่’ แสนคว้าวาระสาม?”, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 29,39 (20 มีนาคม 2526): 9.

¹¹บุญกรม ดงบังสถาน และคณะ, โลกสีขาวของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ, หน้า 129.

ขงใจยุทธ น่าจะเข้ามาทำงานการเมือง โดยประเด็นนี้ได้รับการบอกเล่าจากพลเอกสุจินดา คราประยูร ในภายหลังว่า

“ความมุ่งมาดปรารถนาของพีจีว เขาอยากเป็นนายกฯ อยู่แล้ว เขามี การเตรียมเนื้อเตรียมตัวมาตั้งนาน ตั้งแต่เขาเป็นพันโท เขาก็ศึกษาเรื่อง การเมืองมาแล้ว ไปศึกษาพรรคอะไรต่างๆ ในขบวนการที่มีการเตรียมตัว ทางการเมืองมาก ที่หวังเข้ามาอยู่วงการเมืองก็มีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ท่านหนึ่ง รองลงมาคือพลเอกชวลิตนี้แหละที่ศึกษามา เขาให้ ดร.วีรพงษ์ รามางกูร มาตีวเรื่องเศรษฐกิจให้อาทิตย์แต่ละครั้งหรือเดือนละครั้งมาคุยกัน มาเตรียมตัวที่ จะเข้าสู่การเมือง”¹²

นอกจากนี้พลโทชวลิต ขงใจยุทธ ยังเป็นนายทหารที่ได้รับการคาดหมายว่าจะได้ขึ้นดำรง ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อจากพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ซึ่งจะเป็นคู่แข่งกับพลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ โดยที่พลโทชวลิต ขงใจยุทธ ได้รับการสนับสนุนจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ส่วนพลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ ได้รับการสนับสนุนจากพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก นอกจากนี้พลโทชวลิต ขงใจยุทธ ยัง ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) อีกด้วย

การที่นายทหารจปร.รุ่น 1 เป็นฐานอำนาจที่สำคัญของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อีกทั้ง พลโทชวลิต ขงใจยุทธ นายทหารจปร.รุ่น 1 ยังเป็นนายทหารที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ให้ความสำคัญไว้วางใจเป็นอย่างสูง ทำให้นายทหารจปร.รุ่น 1 ได้รับการผลักดันให้ขึ้นดำรงตำแหน่งที่สำคัญใน กองทัพ โดยในการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ. 2526 นายทหารจปร.รุ่น 1 ได้ขึ้นดำรง ตำแหน่งที่สำคัญ ได้แก่ พลโทชวลิต ขงใจยุทธ รองเสนาธิการทหารบก พลตรีวันชัย เรืองตระกูล ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบกฝ่ายยุทธการ พลตรีชัยชนะ ธารีฉัตร รองแม่ทัพกองทัพภาคที่ 3 พลตรีปัญญา ลิงห์ศักดิ์ รองแม่ทัพกองทัพภาคที่ 4 พลตรีสุนทร คงสมพงษ์ รองผู้บัญชาการหน่วยสงครามพิเศษ พลตรีจรวัย วงศ์สายัณห์ รองผู้บัญชาการหน่วยสงครามพิเศษ¹³ ต่อมาในการแต่งตั้งโยกย้ายประจำปี พ.ศ. 2527 ซึ่งเป็นช่วงที่การแข่งอำนาจระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับ พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก มีความรุนแรงมากขึ้น ดังนั้นในการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ. 2527 ทั้งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ต่างผลักดันนายทหารที่เป็นฐานอำนาจของตนให้ขึ้น

¹²สัมภาษณ์ พลเอกสุจินดา คราประยูร, 15 กันยายน 2542, อ้างถึงใน วาสนา นาน่วม, บันทึกคำให้การ สุจินดา คราประยูร กำเนิดและอวสานรสช., หน้า360.

¹³“ผบ.ทบ.บันได 3 ขั้นของ “บิ๊กจีว” “พิจิตร” จะไปไหน,” สู่นาค 3,132: 10.

ดำรงตำแหน่งในหน่วยคุมกำลัง โดยพลตรีสุนทร คงสมพงษ์ ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ (ผบ.นสศ.) พลตรีจรรยา วงศ์สายัณห์ ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเสนาธิการทหารบกฝ่ายกิจการพลเรือน¹⁴ ทำให้หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ หรือที่เรียกกันว่ากองทัพภาคที่ 5 เป็นฐานกำลังที่สำคัญของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และเป็นหน่วยที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มาโดยตลอด นอกจากนี้นายทหารจปร.รุ่น 1 ยังได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาอีกด้วย

5.2 การจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526

การยุบสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 ส่งผลกระทบต่อภาพพจน์ของกลุ่มทหารเป็นอย่างมาก เนื่องจากกลุ่มทหารถูกโจมตีว่าเป็นผู้กดขี่ให้มีการยุบสภา หลังจากที่ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญของกลุ่มทหารไม่ผ่านการพิจารณาจากรัฐสภา อีกทั้งการกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่กระชั้นชิด และมีผลให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะมีขึ้นต้องเป็นไปตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ยังเป็นประเด็นที่ถูกนำมาวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการตอบโต้ของกลุ่มทหารต่อพรรคการเมือง¹⁵ หลังจากที่มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญของกลุ่มทหารถูกพรรคการเมืองขัดขวางการแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหารจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ถูกพรรคการเมืองต่างๆ นำมาโจมตีในการหาเสียงเลือกตั้ง

นอกจากนี้การออกใบปลิว “แผนภูมิเผด็จการรัฐสภา” ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อโจมตีพรรคการเมืองขนาดใหญ่สามพรรค ได้แก่ พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย และพรรคประชาธิปัตย์¹⁶ ในช่วงก่อนการเลือกตั้งนี้ยังถูกมองว่าเป็นแผนการของกลุ่มทหารในการตอบโต้พรรคการเมือง หลังจากที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมเปิดประเด็นเรื่องสภาเปรสิเดียม จนทำให้ภาพพจน์ของกลุ่มทหารตกต่ำและถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง กลุ่มทหารยังได้ออกใบปลิวสกัดกั้นพรรคประชาธิปัตย์ในหน่วยทหาร โดยในใบปลิวดังกล่าวได้ระบุให้นายทหารไม่เลือกผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์¹⁷ ปฏิบัติการของกลุ่มทหารในครั้งนี้จึงเป็นการสกัดกั้นพรรคการเมืองที่ต่อต้านการแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหาร

¹⁴“พลแห่งการ โขกย้ายในกองทัพบก,” สู่อินท 4,183 (6-12 กันยายน 2527): 21.

¹⁵“รัฐบาลเปรมหลังเลือกตั้ง ชูขึ้นมาเชือด,” สยามใหม่ 2,72(301) (1 เมษายน 2526): 14.

¹⁶“แผนภูมิเผด็จการรัฐสภา ความรุนแรงไร้กฎเกณฑ์,” สยามใหม่ 2,77 (6 พฤษภาคม 2526): 19-20.

¹⁷“นับถอยหลังวันเลือกตั้ง ลมหายใจสถานการณ์,” สยามใหม่ 2,75(304) (22 เมษายน 2526): 16.

ทางด้านหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้เข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2526 และแสดงท่าทีว่าจะสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป เนื่องจากหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชประเมินแล้วว่า จะไม่มีพรรคการเมืองใด ได้เสียงมากเพียงพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้ จึงทำให้รัฐบาลหลังการเลือกตั้งยังคงต้องเป็นรัฐบาลผสม และหากให้หัวหน้าพรรคการเมืองขึ้นดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีก็จะไม่เป็นที่พอใจของกลุ่มทหาร จนอาจทำให้เกิดการรัฐประหารขึ้นได้ ดังนั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเป็นผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี¹⁸

และในเช้าวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชก็ได้เข้าพบกับ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เพื่อเตรียมการจัดตั้งรัฐบาลหลังการเลือกตั้ง โดยให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อคานกับแรงกดดันจากกลุ่มทหาร¹⁹

เมื่อการเลือกตั้งวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 เสร็จสิ้นลง ปรากฏว่าพรรคกิจสังคมได้รับการเลือกตั้งมากที่สุดจำนวน 92 ที่นั่ง พรรคชาติไทย 73 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ 56 ที่นั่ง พรรคประชากรไทย 36 ที่นั่ง พรรคสยามประชาธิปไตย 18 ที่นั่ง พรรคชาติประชาธิปไตย 15 ที่นั่ง พรรคประชาไทย 4 ที่นั่ง พรรคก้าวหน้า 3 ที่นั่ง พรรคสังคมประชาธิปไตย 2 ที่นั่ง พรรคประชาเสรี 1 ที่นั่ง และผู้สมัครอิสระ 24 ที่นั่ง ผลการเลือกตั้งที่ปรากฏว่าพรรคกิจสังคมซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่ประกาศตัวอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มทหารอย่างชัดเจนได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด อีกทั้งพรรคประชาธิปัตย์ที่ประกาศต่อต้านเผด็จการก็ได้รับการเลือกตั้งมากกว่าที่ทางกลุ่มทหารได้ประเมินไว้ในขณะที่พรรคประชากรไทยซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มทหารที่มีอำนาจจนได้รับฉายาว่า “เด็กฝาก” และ “คุณขอมมา”²⁰ ได้รับเลือกตั้งน้อยลง สภาพการณ์เช่นนี้ได้ส่งผลต่อการจัดตั้งรัฐบาล ทั้งนี้ภายหลังจากการยุบสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 ได้มีการเจรจากันในฝ่ายที่เคลื่อนไหวแก้ไขรัฐธรรมนูญ และมีการประนีประนอมกันระหว่างกลุ่มทหารและนักการเมือง โดยได้ตกลงกันว่าพรรคชาติไทย พรรคประชากรไทย พรรคสยามประชาธิปไตย และพรรคประชาไทย จะเป็นพันธมิตรร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งตามสูตรของทหาร²¹ ดังนั้นเมื่อผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคการเมืองที่คัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นจำนวนมาก การจัดตั้งรัฐบาลตามข้อตกลงเดิมจึงไม่สามารถทำได้

¹⁸“จตุรพรรคของป่าเปรม,” สู่อานคต 3,114 (15-21 พฤษภาคม 2526): 9.

¹⁹“สัมภาษณ์พิเศษหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม,” สยามใหม่ 2,76(305) (29 เมษายน 2526): 25.

²⁰“รัฐบาลเปรม 4 ทางเดียวที่ต้องเดิน,” สยามใหม่ 2,78 (13 พฤษภาคม 2526): 14.

²¹“เบื้องหลังรัฐบาลจตุรพรรค,” มติชนสุดสัปดาห์ 6,1898 (15-21 พฤษภาคม 2526): 6.

หลังจากทราบผลการเลือกตั้งแล้วว่าพรรคกิจสังคมได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชจึงดำเนินการจัดตั้งรัฐบาล โดยรัฐบาลที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชจะจัดตั้งนี้เป็นรัฐบาลผสม ประกอบด้วยพรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ และ พรรคชาติไทย ซึ่งทั้งสามพรรครวมกันจะมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากถึง 221 ที่นั่ง ทำให้ รัฐบาลเป็นรัฐบาลผสมที่มีเสถียรภาพอย่างมาก และที่สำคัญคือให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรง ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อลดแรงเสียดทานจากกลุ่มทหาร²²

ตั้งที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้ให้สัมภาษณ์กับสยามใหม่ ฉบับวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2526 ในช่วงเย็นของวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 โดยกล่าวถึงความเหมาะสมของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ซึ่งได้รับการยอมรับจากกลุ่มทหารว่า

“อย่างน้อยก็คงไม่มีเหตุการณ์ร้ายแรง ไม่มีการปฏิวัติรัฐประหาร ซึ่ง น่าจะเป็นผลได้กับบ้านเมือง ส่วนอื่นนโยบายต่างๆ การแก้ไขปัญหาอะไรก็ว่า กันไปตามแบบรัฐบาลผสม ก็ได้บ้างไม่ได้บ้าง คงต้องเห็นกับพรรคโน้นพรรค นี้คงจะไม่เด็ดขาดเหมือนกับรัฐบาลพรรคเดียว แต่ถ้ากิจสังคมร่วมรัฐบาลเราก็ ต้องพยายามทุกทางที่จะต่อสู้ในคณะรัฐมนตรี สอดแทรกเอานโยบายของเราที่ จะแก้ปัญหาต่างๆ ได้เข้าไปให้จงได้ แต่เมื่อไม่สำเร็จก็ต้องยอม”²³

นอกจากนี้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชยังได้กล่าวถึงการจัดตั้งรัฐบาลผสมภายหลังจาก ที่เริ่มทราบผลการเลือกตั้ง โดยมีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีว่า “ผม ไม่ใช่คนผสมนะ ตอนนี้อย่างนี้ ผมบอกแล้วว่าผมไม่เป็นรัฐบาลผสม ผมก็ไม่คิดผสม ถ้ามันจำเป็น รัฐบาล ผสม ก็ต้องผสม ถ้าไม่ใช่คุณเปรมแล้ว ผมก็ไม่คิดว่าใครจะเหมาะ ผมเห็นว่าคุณเปรมคนเดียวท่าน จะผสมกับใครก็เรื่องของท่าน”²⁴

แต่สูตรการจัดตั้งรัฐบาลสามพรรคของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ไม่เป็นที่พอใจของ กลุ่มทหาร เนื่องจากทั้งสามพรรคโดยเฉพาะพรรคกิจสังคมกับพรรคประชาธิปัตย์ เคลื่อนไหว คัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญจนทำให้กลุ่มทหารต้องพ่ายแพ้ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ อีกทั้งยัง ประกาศยืนยันที่จะคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นอำนาจของวุฒิสมาชิก และประเด็นให้ ข้าราชการดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีได้ต่อไป จึงขัดกับความต้องการของกลุ่มทหาร และสิ่ง

²²“มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้บัญชาการนายกรัฐมนตรี,” สยามใหม่ 2,76(305) (29 เมษายน 2526): 12-16.

²³“สัมภาษณ์พิเศษหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม,” สยามใหม่ 2,76: 27.

²⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

สำคัญที่กลุ่มทหาร ไม่อาจยอมรับได้คือการที่พรรคประชาธิปัตย์ได้เข้าร่วมรัฐบาล เนื่องจากพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคการเมืองที่คัดค้านการเข้ามาบีบบังคับทางการเมืองของกลุ่มทหาร จึงเป็นพรรคการเมืองที่กลุ่มทหารต่อต้านมากที่สุด²⁵ นอกจากนี้สูตรการจัดตั้งรัฐบาลของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังส่งผลให้พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหาร หรือที่เรียกได้ว่าเป็นพรรคสายตรงของทหารต้องเป็นพรรคฝ่ายค้าน

อย่างไรก็ตาม ทางด้านหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมก็พยายามประนีประนอมกับกลุ่มทหาร โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เข้าเจรจากับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบก อีกทั้งยังได้ให้นายพงษ์ สารสิน แกนนำสำคัญของพรรคกิจสังคมเข้าพบกับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก “เพื่อยื่นข้อเสนอที่จะเปิดโอกาสให้ฝ่ายทหาร รับผิดชอบกระทรวงกลาโหม แต่ในกระทรวงเศรษฐกิจ พรรคกิจสังคมจะขอบริหารเอง”²⁶

แม้ว่าหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จะพยายามประนีประนอมกับกลุ่มทหาร แต่แนวทางการจัดตั้งรัฐบาลตามสูตรของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็ไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มทหาร เพราะนอกจากจะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มทหารในเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญแล้ว การที่รัฐบาลมีเสถียรภาพมากก็ไม่สอดคล้องกับแนวทางของกลุ่มทหารมากนัก เนื่องจากกลุ่มทหารมองว่าพรรคการเมืองคือตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มทุนผูกขาดจึงไม่สามารถเป็นตัวแทนของประชาชนได้²⁷

ดังนั้นกลุ่มทหารจึงสนับสนุนให้พรรคชาติไทยจัดตั้งรัฐบาลแทนพรรคกิจสังคม การแข่งขันจัดตั้งรัฐบาลระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคชาติไทยทำให้เกิดการแย่งชิงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองให้เข้ามาสังกัดพรรคตน เพื่อให้พรรคตนมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุด ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ระยะเวลาการใช้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 จะสิ้นสุดลงในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 ซึ่งจะมีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองต้องเข้าสังกัดพรรคการเมือง จึงมีการเคลื่อนไหวจากพรรคการเมืองต่างๆ เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่สังกัดพรรคการเมืองเข้ามาสังกัดพรรคของตน โดยมีข่าวว่าได้มีการประมูลชื่อตัวเพื่อให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคตนให้มากที่สุดเพื่อความได้เปรียบในการจัดตั้งรัฐบาล²⁸ ปรากฏว่าสมาชิกสภาผู้แทน

²⁵“มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้บัญชาการนายกรัฐมนตรี้,” สยามใหม่ 2,76(305): 15.

²⁶“ศึกชิงทำเนียบไทยคู่ฟ้า ถึงทางตัน,” สยามใหม่ 2,77 (6 พฤษภาคม 2526): 14.

²⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

²⁸ไพศาล สุริยะมงคล, “การเมืองของการจัดตั้งรัฐบาลเปรม 4,” พัฒนบริหารศาสตร์ 23,3 (กรกฎาคม 2536): 400-439.

ราษฎรเข้าสังกัดพรรคชาติไทยมากที่สุด โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคกิจสังคมย้ายมาสังกัดพรรคชาติไทยจำนวน 2 คน นอกจากนี้พรรคสยามประชาธิปไตยและพรรคประชาไทยได้ยุบพรรคมารวมกับพรรคชาติไทย²⁹ การแย่งชิงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีขึ้นส่งผลให้พรรคชาติไทยกลายเป็นพรรคการเมืองที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดจำนวน 108 ที่นั่ง พรรคกิจสังคม 101 ที่นั่ง พรรคประชาธิปไตย 57 ที่นั่ง และพรรคประชาเสรี 2 ที่นั่ง

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าการที่พรรคสยามประชาธิปไตยและพรรคประชาไทยยุบพรรคมารวมกับพรรคชาติไทยมีกลุ่มทหารอยู่เบื้องหลัง เนื่องจากพันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์ หัวหน้าพรรคสยามประชาธิปไตยมีความใกล้ชิดกับกลุ่มทหาร และมักจะออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองตามแนวทางของกลุ่มทหาร ดังจะเห็นได้จากกรณีวิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญเมื่อต้นปี พ.ศ. 2526 ที่พันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์เป็นแกนนำสำคัญของฝ่ายพรรคการเมืองที่ผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีได้ นอกจากนี้ยังเป็นไปได้ว่ากลุ่มทหารอยู่เบื้องหลังการแย่งชิงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยให้การสนับสนุนพรรคชาติไทยให้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดและเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลเพื่อกันไม่ให้พรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปไตยสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้

การจัดตั้งรัฐบาลของพรรคชาติไทยจึงมีพรรคประชากรไทยเข้าร่วมรัฐบาล นอกจากนี้ยังได้ติดต่อให้พรรคชาติประชาธิปไตยเข้าร่วมรัฐบาลด้วย³⁰ แม้วานายทหารฝ่ายอนุรักษ์จะมีการติดต่อกับพรรคชาติไทยเพื่อแทรกแซงการจัดตั้งรัฐบาล และผลักดันให้พรรคประชากรไทยเข้าร่วมรัฐบาล แต่นายทหารที่มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวเพื่อจัดตั้งรัฐบาลเป็นนายทหารฝ่ายก้าวหน้าหรือนายทหารกลุ่ม 66/2523 โดยมีพลโทชวลิต ยงใจยุทธเป็นผู้ดำเนินการคนสำคัญ³¹

รัฐบาลที่มีพรรคชาติไทยเป็นแกนนำซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหารมีพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลประกอบด้วย พรรคชาติไทย พรรคประชากรไทย พรรคชาติประชาธิปไตย และพรรคปวงชนชาวไทย³² ต่อมาพรรคชาติไทยได้ติดต่อกับนายอุทัย พิมพ์ใจชน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี และหัวหน้าพรรคก้าวหน้า เพื่อให้พรรคก้าวหน้าเข้าร่วมรัฐบาล โดยเสนอตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎรให้กับนายอุทัย พิมพ์ใจชน แม้วากลุ่มทหารจะสนับสนุนให้พรรคชาติไทยจัดตั้งรัฐบาล โดยมีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป แต่พลตรีประมาณ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทยได้แสดงความต้องการจะดำรงตำแหน่ง

²⁹“เบื้องหลังพรรคชาติไทยไม่ได้ร่วมรัฐบาล,” สู่อินทกต 3,114 (15-21 พฤษภาคม 2526): 14.

³⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

³¹“อาทิตย์-ชวลิต ลิ้มแห่งความแตกแยก,” สู่อินทกต 3,117 (5-11 มิถุนายน 2526): 8-10.

³²“ศึกชิงทำเนียบไทยคู่ฟ้า ถึงทางตัน,” สยามใหม่ 2,77: 14.

นายกรัฐมนตรี โดยประกาศว่า “ผมพร้อมเป็นนายก”³³ อีกทั้งแนวโน้มการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีของรัฐบาลพรรคชาติไทยไม่เป็นที่พอใจของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์³⁴ ดังนั้นภายหลังจากการเลือกประธานสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2526 ซึ่งปรากฏว่านายอุทัย พิมพ์ใจชน ที่พรรคชาติไทยเป็นผู้เสนอขณะนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ซึ่งพรรคกิจสังคมเป็นผู้เสนอเพียง 5 คะแนน³⁵ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้แถลงที่ทำเนียบรัฐบาลเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2526 ว่า “ผมไม่ขอรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อให้การเมืองเป็นไปตามครรลองประชาธิปไตย เพราะเห็นว่าเมื่อมีการเลือกตั้งแล้วก็ควรให้เป็นไปตามครรลองประชาธิปไตยเป็นการถูกต้อง รัฐบาลพลเรือนที่ขึ้นมาทหารต้องสนับสนุนรัฐบาลที่ดีทุกรัฐบาล ส่วนจะอยู่ได้นานเท่าไรนั้นเดาไม่ถูก”³⁶

หลังจากที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พลตรีประมา อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทยจึงแสดงความพร้อมที่จะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พร้อมกันนั้นนายอุทัย พิมพ์ใจชน ประธานสภาผู้แทนราษฎรก็ได้สนับสนุนให้พลตรีประมา อติเรกสารขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยนายอุทัย พิมพ์ใจชน ได้ให้สัมภาษณ์กับสู่อากาศ ฉบับวันที่ 1-7 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 ว่านายกรัฐมนตรีควรจะมาจากพรรคการเมือง ดังนี้

“...ก็ควรจะเอานายกฯ มาจากการเลือกตั้งและเสียงข้างมากเสียก่อน ถ้าไม่ได้ก็เอาพรรคเล็กรองลงมา เราก็เสนอบอกว่า ถ้าพรรคใหญ่จัดไม่ได้ก็เอาพรรคเล็กมาจัด เพราะพรรคเล็กอาจจะมีพรรคอื่นมาร่วมเป็นเสียงข้างมาก ถ้าพรรคใหญ่จัดยังขาดเสียง พรรคก้าวหน้ามี 3 เสียงก็ยินดียกให้ทันที และถ้าพรรคเล็กๆจัดพรรคก้าวหน้าก็ยินดีให้ฟรีๆเช่นกัน...”³⁷

³³“สัมภาษณ์พลตรีประมา อติเรกสาร,” ข่าวจัดรัฐ 2,59 (15 พฤศจิกายน 2525): 30, อ้างถึงใน วิภา เรืองสกุล, “การก่อตั้งและพัฒนาการของพรรคชาติไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 312.

³⁴“รัฐบาลเปรม 4 ทางเดียวที่ต้องเดิน,” สยามใหม่ 2,78: 13.

³⁵“ศึกชิงทำเนียบไทยคู่ฟ้า ถึงทางตัน,” สยามใหม่ 2,77: 15-16.

³⁶“เกมตั้งรัฐบาล “อาทิตย์”-“เกรียงศักดิ์” ใครจะชี้ขาด?,” มติชนสุดสัปดาห์ 6,1884 (1-7 พฤษภาคม 2526): 8.

³⁷“สัมภาษณ์พิเศษอุทัย พิมพ์ใจชน ประธานสภาผู้แทนราษฎร หัวหน้าพรรคก้าวหน้า,” สู่อากาศ 3,112 (1-7 พฤษภาคม 2526): 29.

และนายอุทัย พิมพ์ใจชน ยังได้กล่าวสนับสนุนให้พลตรีประมาณ อติเรกสารขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีว่า “แนวโน้มตอนนี้คุณประมานน่าจะเป็นนายกฯ เพราะเป็นหัวหน้าพรรคใหญ่ และก็รวบรวมเสียงได้มากเห็นได้ชัดเจนจากการเลือกประธานสภา เพราะกุมเสียงได้มากกว่ากิจสังคม เมื่อกุมเสียงในสภามาก ก็สามารถจัดตั้งรัฐบาลและบริหารงานของประเทศได้สะดวก...”³⁸

ท่าทีของพลตรีประมาณ อติเรกสารที่ต้องการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งขัดแย้งกับความต้องการของกลุ่มทหารที่ยืนยันให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้สร้างความไม่พอใจให้แก่กลุ่มทหาร แต่ในขณะเดียวกันก็มีกระแสข่าวว่านายทหารบางส่วนไม่สนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์แล้ว จึงได้สนับสนุนให้พรรคชาติไทยจัดตั้งรัฐบาล จนทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี³⁹ แต่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบกยืนยันที่จะสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป ดังที่พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เลขาธิการพรรคชาติไทยได้เข้าพบพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ที่บ้านพักเกษะโกมลเมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2526 เพื่อหารือเรื่องการจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ยังคงยืนยันที่จะให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แม้ว่าพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ จะยกคำกล่าวของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่จะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาแย้ง แต่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้ตอบกลับไป “ว่าไม่ใช่เรื่องตายตัว พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ยังสามารถเปลี่ยนท่าทีได้ เพียงแต่พรรคการเมืองต้องให้เกียรติด้วย”⁴⁰

การประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และท่าทีของพลตรีประมาณ อติเรกสารที่พร้อมจะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำให้พรรคกิจสังคมได้รับการสนับสนุนให้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล โดยยืนยันให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป แม้ว่าการจัดตั้งรัฐบาลของพรรคกิจสังคมจะเคยถูกปฏิเสธมาแล้วก็ตาม แต่หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์กับพรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปไตย จะพบว่าหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมเป็นผู้ที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ปรึกษาปัญหาทางการเมืองอยู่เสมอ⁴¹ ส่วนพรรคประชาธิปไตยมีความใกล้ชิดกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ผ่านทางกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคใต้ เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคใต้หรือกลุ่มใต้มีความสนิทสนมและให้การสนับสนุนพลเอกเปรม

³⁸ เรื่องเดียวกัน.

³⁹ “แผนจัดตั้งรัฐบาล การทรยศและหักหลังบนเศษทรากประชาธิปไตย,” สู่อินทกต 3,113 (8-14 พฤษภาคม 2526): 9.

⁴⁰ “รัฐบาลเปรม4 ทางเดียวที่ต้องเดิน,” สยามใหม่ 2,78: 13.

⁴¹ “มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้บัญชาการนายกรัฐมนตรี,” สยามใหม่ 2,76(305): 14.

ดิณสุลтанนท์มาโดยตลอด จนกระทั่งถูกเรียกว่า “ลูกป่า”⁴² จึงกล่าวได้ว่าทั้งพรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปไตยต่างมีความใกล้ชิดกับพลเอกเปรม ดิณสุลтанนท์

ซึ่งพลตรีประมาธ อติเรกสาร ได้กล่าวถึงสภาพการเมืองในยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ที่หัวหน้าพรรคการเมืองไม่สามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ ในหนังสือ “UNSEEN ราชครู” ว่า

“...ยุคนั้น ถือเป็นยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ คือ เลือกลงเลือกตั้ง หัวหน้าพรรคการเมืองที่ชนะการเลือกตั้งมักไม่มีโอกาสเป็นนายกรัฐมนตรี เพราะจะมี “คนนอก” ที่มีทหารหนุนอยู่เข้ามาเป็น “ดาอยู่” เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี และผู้จัดตั้งรัฐบาลแทนเสมอ

ตอนนั้น “คนนอก” ที่ได้เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีมากที่สุด คือ พลเอกเปรม ดิณสุลтанนท์... โดยไม่ต้องยุ่งเกี่ยวกับการทำหน้าที่ “นักการเมือง” และไม่ต้องลงเลือกตั้งเหมือนนักการเมืองทั้งหลายแต่อย่างใด แถมยังปฏิเสธตลอดเวลาที่ตัวเองไม่ใช่ “นักการเมือง”⁴³”

เมื่อพรรคกิจสังคมเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล พรรคชาติประชาธิปไตยซึ่งมีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นหัวหน้าพรรค ได้หันมาร่วมรัฐบาลกับ พรรคกิจสังคม นอกจากนี้พรรคประชากรไทย ซึ่งถือว่าเป็นพรรคสายตรงของกลุ่มทหารยังได้เข้าร่วมรัฐบาล⁴⁴ รัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 จึงมีพรรคร่วมรัฐบาล 4 พรรค ได้แก่ พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปไตย พรรคประชากรไทย และพรรคชาติประชาธิปไตย มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสนับสนุนจำนวน 208 เสียง โดยพรรคชาติไทยต้องกลายเป็นพรรคฝ่ายค้าน

ต่อมาในวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2526 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพลเอกเปรม ดิณสุลтанนท์เป็นนายกรัฐมนตรี⁴⁵ ทางด้านพลตรีประมาธ อติเรกสาร ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร⁴⁶ ซึ่งเป็นการแต่งตั้งผู้นำฝ่ายค้านเป็นครั้งแรก (สภาผู้แทนราษฎรภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 ไม่มีการแต่งตั้งผู้นำฝ่ายค้าน

⁴²“เบื้องหลังพรรคชาติไทยไม่ได้ร่วมรัฐบาล,” สู่อินท 3,114 (15-21 พฤษภาคม 2526): 14.

⁴³ประมาธ อติเรกสาร, UNSEEN ราชครู (กรุงเทพฯ: แปลนพรีนติ้ง, 2547), หน้า 304-305.

⁴⁴“รัฐบาลเปรม 4 ทางเดียวที่ต้องเดิน,” สยามใหม่ 2,78: 14.

⁴⁵มูลนิธิรัฐบุรุษ, รัฐบุรุษชื่อเปรม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549), หน้า 381.

⁴⁶ทีมข่าวการเมืองมติชน, ละ แฉ ฉาว นักการเมืองไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549), หน้า 383.

ในสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากยังอยู่ในระยะเวลาการใช้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521) โดยเป็นไปตามมาตรา 105 ในบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ที่ระบุว่า

“ภายหลังที่คณะรัฐมนตรีเข้าบริหารราชการแผ่นดินแล้ว พระมหากษัตริย์จะได้ทรงแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองผู้แทนราษฎร ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และมีจำนวนมากที่สุดในบรรดาพรรคการเมืองซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี แต่ไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร

ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร

ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรย่อมพ้นจากตำแหน่งเมื่อขาดคุณสมบัติดังกล่าวในวรรคหนึ่ง และให้นำบทบัญญัติมาตรา 109 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ในกรณีเช่นนี้พระมหากษัตริย์จะได้ทรงแต่งตั้งผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรแทนตำแหน่งที่ว่าง”⁴⁷

แต่มาตรา 204 (2) ในบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ได้ยกเว้นให้มาตรา 105 ยังไม่มีผลบังคับใช้ในระหว่างการใช้บทเฉพาะกาล โดยระบุว่า “(2) มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 79 มาตรา 105 และมาตรา 139 วรรคสาม มาใช้บังคับแก่การแต่งตั้ง การดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของผู้ฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร และการตั้งกรรมการสามัญ”⁴⁸

ความพ่ายแพ้ของพรรคชาติไทยในการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 ได้ถูกนายอนุวรรตน์ วัฒนพงษ์ศิริ รองหัวหน้าพรรคชาติไทยนำมาเปิดเผยเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 ว่า “เราถูกทหารหักหลัง”⁴⁹ โดยนายอนุวรรตน์ วัฒนพงษ์ศิริได้เล่าถึงการ

⁴⁷ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, นิติบัญญัติ: รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2521 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2531), หน้า 84.

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 387.

⁴⁹ “รัฐบาลเงา คาบไริ้คมของชาติไทย,” สู่นาคค 3,117 (5-11 มิถุนายน 2526): 11.

ซึ่งไหวชิงพริบในการจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งการดำเนินการต่างๆ มีกลุ่มทหารอยู่เบื้องหลัง จนทำให้พรรคชาติไทยต้องกลายเป็นฝ่ายค้าน⁵⁰ ในขณะที่พลตรีประมาธ อธิการ หัวหน้าพรรคชาติไทยกล่าวว่า “เขาไม่ให้เป็น”⁵¹

รัฐบาลเปรม 4 (7 พ.ค. 2526-11 ส.ค. 2529) มีการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี ได้แก่ พรรคกิจสังคมได้ 15 ตำแหน่ง พรรคประชาธิปัตย์ได้ 9 ตำแหน่ง พรรคประชากรไทยได้ 6 ตำแหน่ง พรรคชาติประชาธิปไตยได้ 3 ตำแหน่ง และโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ 11 ตำแหน่ง จะเห็นได้ว่า โควตารัฐมนตรีในส่วนของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีเพียง 11 ตำแหน่ง ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยกว่าในรัฐบาลเปรม 1-เปรม 3 และที่สำคัญคือการที่ไม่มีข้าราชการประจำ โดยเฉพาะนายทหารเข้ามาดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี ซึ่งต่างจากรัฐบาลเปรม 1-เปรม 3 ที่จะต้องมีตัวแทนจากกลุ่มทหาร ที่โดยมากจะเป็นผู้บัญชาการทหารทหารสามเหล่าทัพเข้ามาดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี เนื่องจากสิ้นสุดระยะเวลาในการใช้บทเฉพาะกาลแล้ว ฉะนั้นการจัดตั้งรัฐบาลจึงต้องเป็นไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ซึ่งได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าจะต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ ดังนั้นในรัฐบาลเปรม 4 จึงมีเพียงนายทหารที่เกษียณอายุราชการแล้วเท่านั้น

นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่สังเกตว่ารัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่มีภูมิลำเนาทางอาชีพเป็นทหารได้รับตำแหน่งด้วยความสามารถส่วนตัว และด้วยความสนิทสนมกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มากกว่าที่จะเข้ามาเป็นตัวแทนของกลุ่มทหาร เช่น พลเอกสิทธิ จิตรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พลเอกประจวบ สุนทรางกูร รองนายกรัฐมนตรี และพลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม อีกทั้งยังมีรัฐมนตรีที่มีภูมิลำเนาเป็นนายทหาร และเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่ในรัฐบาลเปรม 4 ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในนามของพรรคการเมือง เช่น พลเรือเอกสนธิ บุญยะชัย รองนายกรัฐมนตรี สังกัดพรรคประชากรไทย เป็นต้น โดยทั้งหมดเป็นนายทหารที่ออกจากราชการแล้ว ในขณะที่เดียวกันรัฐมนตรีที่มาจากข้าราชการพลเรือนซึ่งโดยมากจะเป็นรัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ก็มีจำนวนลดลงเช่นเดียวกัน

และยังเป็นที่น่าสังเกตด้วยว่า แม้ว่าในรัฐบาลเปรม 4 รัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะมีจำนวนลดลงเหลือเพียง 11 ตำแหน่ง แต่ยังคงรับผิดชอบกระทรวงหลักในการบริหารประเทศ ได้แก่ กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงการคลัง ในขณะที่พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีเพิ่มมากขึ้น สภาพเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้ม

⁵⁰“พรรคชาติไม่ชอบค้าน-ถนัดโค่น,” สยามใหม่ 2,79 (20 พฤษภาคม 2526): 16-18.

⁵¹“แผนจัดตั้งรัฐบาล การทรยศและหักหลังบนเศษทรากประชาธิปัตย์,” สู่อานาคต 3,113: 9.

ที่นักการเมืองจะมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ในขณะที่กลุ่มทหารไม่สามารถเข้ามาเป็นฝ่ายบริหารได้

แต่เมื่อพิจารณารัฐมนตรีที่สังกัดพรรคการเมืองจะพบว่าในรัฐบาลเปรม 4 ภายหลังจากเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 ฝ่ายพรรคการเมืองได้ตำแหน่งรัฐมนตรีเพิ่มมากขึ้น โดยมีรัฐมนตรีที่มาจากพรรคการเมืองจำนวน 33 ตำแหน่ง จากทั้งหมด 43 ตำแหน่ง⁵² ซึ่งถือเป็นจำนวนที่มากกว่ารัฐบาลชุดอื่นๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหาร นอกจากนี้รัฐมนตรีในรัฐบาลเปรม 4 ที่สังกัดพรรคการเมืองยังเป็นผู้ที่มีภูมิหลังเป็นนักธุรกิจจำนวน 18 คน เป็นนักการเมืองอาชีพ รวมทั้งมีภูมิหลังมาจากกลุ่มอาชีพอื่นๆ จำนวน 13 คน⁵³ จำนวนและภูมิหลังของรัฐมนตรีดังที่กล่าวมานี้ มีสิ่งที่น่าสนใจดังที่จะเห็นได้ว่า นอกจากกลุ่มนักการเมืองจะได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นโดยการได้ตำแหน่งรัฐมนตรีเพิ่มมากขึ้นแล้ว นักการเมืองที่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีส่วนมากเป็นนักการเมืองที่เป็นนักธุรกิจ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ใกล้เคียงกับรัฐบาลเปรม 1 ที่นักการเมืองซึ่งมีภูมิหลังเป็นนักธุรกิจเข้ามามีบทบาทในตำแหน่งบริหารเป็นจำนวนมาก จนกระทบต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร อีกทั้งยังเป็นที่น่าสังเกตว่าในรัฐบาลเปรม 4 กลุ่มนักการเมืองอาชีพและกลุ่มอาชีพอื่นๆ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นจำนวนมากอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในรัฐบาลที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหาร

การที่รัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีจำนวนลดลง ในขณะที่รัฐมนตรีที่มาจากพรรคการเมืองมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นนี้ แสดงให้เห็นถึงบทบาทของนักการเมืองที่เพิ่มมากขึ้น โดยมีปัจจัยมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ที่บัญญัติให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีจะต้องไม่เป็นข้าราชการประจำที่ยังรับราชการอยู่ รวมถึงการพัฒนาและเติบโตของระบอบประชาธิปไตย ที่ได้ส่งผลให้การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารถูกต่อต้านมากยิ่งขึ้น พร้อมกับสนับสนุนให้นักการเมืองได้แสดงบทบาทเพิ่มมากขึ้น การเข้ามามีบทบาทในตำแหน่งบริหารของนักการเมืองอาชีพและนักการเมืองที่มาจากกลุ่มอาชีพอื่นๆ ที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นนั้น ก็เป็นประเด็นสำคัญที่น่าพิจารณาเช่นกัน โดยเป็นการแสดงให้เห็นถึงการกลับมามีบทบาทของนักการเมืองซึ่งถือเป็นตัวแทนของฝ่ายพลังประชาธิปไตยได้เข้มแข็งขึ้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการที่นักการเมืองได้มีบทบาทในตำแหน่งรัฐมนตรีเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะรัฐมนตรีในสังกัดพรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนของฝ่ายพลัง

⁵²“เบื้องหน้าเบื้องหลังกรม.เปรม 4,” สยามใหม่ 2,79 (20 พฤษภาคม 2526): 27-34 และ 42-44.

⁵³รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย: บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475-2530 (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2546), หน้า 272.

ประชาธิปไตย เป็นการรุกคืบของฝ่ายพลังประชาธิปไตยผ่านทางนักการเมืองเพื่อที่จะสกัดกั้นบทบาทของฝ่ายอมาตยาธิปไตยที่มีกลุ่มทหารเป็นผู้นำ

แม้ว่าฝ่ายพลังประชาธิปไตยจะสามารถขยายบทบาทได้มากขึ้น แต่กลุ่มทหารก็ยังคงเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองโดยผ่านทางพรรคประชากรไทยซึ่งเป็นพรรคการเมืองสำคัญที่กลุ่มทหารให้การสนับสนุน ดังจะเห็นได้จากการเข้าร่วมรัฐบาลของพรรคประชากรไทยเกิดจากความต้องการของกลุ่มทหาร เพื่อที่จะให้พรรคประชากรไทยเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มทหาร โดยเฉพาะกลุ่มทหารสายอนุรักษ์นิยมในกองทัพ⁵⁴ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการคงอยู่ของบทบาททหารในทางการเมือง นอกจากนี้กระทรวงสำคัญที่คุมนโยบายหลักในการบริหารประเทศ ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม และกระทรวงการคลัง ยังคงเป็น โควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์⁵⁵ มีเพียงกระทรวงการต่างประเทศเท่านั้นที่เป็น โควตาของพรรคกิจสังคมแต่พลเอกเอกสิทธิ์ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ก็เป็นบุคคลที่มีความสนิทสนมกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นอย่างมาก⁵⁶ จึงกล่าวได้ว่าฝ่ายนักการเมืองยังไม่สามารถมีบทบาทนำในการบริหารประเทศโดยเฉพาะด้านความมั่นคงได้อย่างแท้จริง

แม้ว่ากลุ่มทหารจะมีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาลเปรม 4 แต่การดำเนินการของกลุ่มทหารมิได้ทำอย่างเปิดเผยเหมือนกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ในการจัดตั้งรัฐบาลเปรม 4 กลุ่มทหารใช้การสั่งการอยู่เบื้องหลัง โดยให้พรรคการเมืองเป็นฝ่ายดำเนินการอยู่หน้าฉาก ซึ่งกลุ่มทหารใช้การแทรกแซงอยู่เบื้องหลังพรรคการเมืองในการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องอื่นๆ ด้วย

นอกจากกลุ่มทหารจะอยู่เบื้องหลังการจัดตั้งรัฐบาลเปรม 4 แล้ว นโยบายการบริหารประเทศของรัฐบาลเปรม 4 ก็ถูกเขียนขึ้นโดยกลุ่มทหาร โดยพลโทชวลิต ยงใจยุทธ ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบกฝ่ายยุทธการ และเป็นนายทหารคนสำคัญที่ดำเนินงานทางการเมืองให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลเปรม 4 และมีนายกระมล ทองธรรมชาติ นักวิชาการที่เข้ามาเป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นผู้ดำเนินการคนสำคัญ แม่ว่านักวิชาการจะเข้าไปมีบทบาทในการจัดทำนโยบายรัฐบาล แต่ในความเป็นจริงแล้วพลโทชวลิต ยงใจยุทธ เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการจัดทำนโยบาย และให้นายกระมล ทองธรรมชาติ ออกมาเป็นผู้ดำเนินการ⁵⁷ ซึ่งส่งผลให้ภาพการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม

⁵⁴“รัฐบาลเปรม 4 ทางเดียวที่ต้องเดิน,” *สยามใหม่* 2,78: 14-15.

⁵⁵“จตุรพรรคของป้าเปรม,” *สู่อานาคต* 3,114: 11.

⁵⁶เสถียร จันทิมาธร, *เส้นทางสู่อานาจมนุษย์ รูปขจร อาทิตย์ กำลังเอก ได้เงาเปรม ติณสูลานนท์* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549), หน้า 208.

⁵⁷“ก๊กฤทธิ์-ชวลิต ใครไม่ทันเป็นคนหลงทาง,” *สยามใหม่* 2,80 (27 พฤษภาคม 2526): 17.

ทหารที่ปรากฏต่อสาธารณะลดลง หลังจากทีภาพพจน์ของกลุ่มทหารตกต่ำอย่างมากจากการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ

เมื่อพิจารณานโยบายรัฐบาลเปรม 4 ที่แถลงต่อรัฐสภาจะพบว่าแทบจะไม่มีนโยบายของพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลปรากฏอยู่ในนโยบายของรัฐบาลเลย⁵⁸ แม้แต่พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคร่วมรัฐบาลที่นโยบายของพรรคถูกใส่เข้าในนโยบายของรัฐบาลมากที่สุด ก็เป็นเพียงแค่นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและนโยบายทางด้านสังคม ในขณะที่นโยบายทางด้านความมั่นคง นโยบายต่างประเทศ และนโยบายการคลัง ก็ล้วนเป็นนโยบายในร่างแรกที่คณะทำงานซึ่งมีกลุ่มทหารอยู่เบื้องหลังเป็นผู้จัดทำ แล้วนำมาเสนอให้พรรคการเมืองพิจารณาเพิ่มเติมกันเท่านั้น⁵⁹ การจัดทำนโยบายของรัฐบาลเปรม 4 ที่มีพลโทชวลิต ขงใจยุทธ เป็นผู้ผลักดันอยู่เบื้องหลังโดยไม่เปิดทางให้พรรคการเมืองได้มีบทบาท สร้างความไม่พอใจให้กับพรรคการเมืองเป็นอย่างมาก⁶⁰

กระแสต่อต้านกลุ่มทหารที่เพิ่มมากขึ้นจากการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้ รวมทั้งการให้กองอำนาจของวุฒิสภาตามบทเฉพาะกาล ทำให้กลุ่มทหารพยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงบทบาททางการเมือง โดยกลุ่มทหารจะไม่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองภายนอกอย่างเปิดเผยเหมือนที่ผ่านมา แต่จะใช้การแทรกแซงอยู่เบื้องหลัง และให้นักการเมือง รวมทั้งนักวิชาการเป็นผู้แสดงบทบาทต่อสาธารณะ ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาทในการจัดตั้งรัฐบาลเปรม 4 และเป็นผู้จัดทำนโยบายของรัฐบาล ซึ่งล้วนแต่ใช้การเคลื่อนไหวอยู่เบื้องหลังเพื่อลดกระแสต่อต้าน รวมถึงเรียกการยอมรับจากสังคม แม้ว่ากลุ่มทหารจะลดภาพการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ปรากฏต่อสาธารณะลง แต่การเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลและกำหนดนโยบายรัฐบาลก็เป็นที่ยอมรับของสังคม และถูกจับตามองว่าการดำเนินการของกลุ่มทหารเป็นการเตรียมเพื่อการแก้ไขรัฐธรรมนูญตามความต้องการของกลุ่มทหาร

5.3 การสิ้นสุดบทเฉพาะกาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521

เมื่อพิจารณาทบทวนและอำนาจของวุฒิสภา รวมทั้งการให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 จะเห็นถึงการพยายาม

⁵⁸สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่คณะแรกจนถึงคณะปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: ฝ่ายบริการค้นคว้า หอสมุดรัฐสภา, 2540), หน้า 25-42.

⁵⁹“พรรครัฐบาล-ฝ่ายค้าน ฝ่ายรุกคือทหาร,” สยามใหม่ 2,81 (3 มิถุนายน 2526): 20.

⁶⁰“ก๊อปปี้-ชวลิต ใครไม่ทันเป็นคนหลงทาง,” สยามใหม่ 2,80 (27 พฤษภาคม 2526): 16-18.

รักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ร่างขึ้นโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่มาจากการแต่งตั้งโดยกลุ่มทหารที่ทำการรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ซึ่งเป็นผลมาจากความไม่พอใจของนายทหารระดับสูงจำนวนมากต่อการบริหารงานของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่แม้กลุ่มทหารจะให้การสนับสนุนแต่รัฐบาลก็ได้บริหารประเทศด้วยนโยบายที่เข้มงวดต่อข้าราชการ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่ออำนาจทางการเมืองของกลุ่มทหารเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ถึงแม้ว่านายทหารระดับสูงที่มีบทบาทสำคัญในกองทัพจะได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร แต่รัฐบาลกลับไม่ปฏิบัติตามความต้องการของกลุ่มทหาร เช่น กรณีที่กลุ่มทหารจะให้เปลี่ยนแปลงตัวรัฐมนตรีบางคน แต่นายธานินทร์ กรัยวิเชียรไม่ปฏิบัติตาม ทำให้กลุ่มทหารโดยเฉพาะภายใต้การนำของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ไม่พอใจอย่างมาก⁶¹ ความไม่พอใจที่กลุ่มทหารมีต่อรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร อันเนื่องมาจากถูกลดบทบาทและอำนาจทางการเมือง ส่งผลให้กลุ่มทหารทำการยึดอำนาจรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ในที่สุด

สาเหตุสำคัญของการยึดอำนาจเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 คือการที่กลุ่มทหารถูกลดบทบาทและอำนาจทางการเมืองลง ดังนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ซึ่งร่างขึ้นภายหลังจากที่รัฐบาลทหารขึ้นครองอำนาจทางการเมือง โดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงเป็นรัฐธรรมนูญที่ต้องการรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร อีกทั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งมีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญมาจากการแต่งตั้งโดยรัฐบาลทหาร และผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติล้วนเป็นนายทหารหรือตัวแทนของกลุ่มทหาร ดังนั้นบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 จึงเป็นไปตามความต้องการของกลุ่มทหาร โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองผ่านวุฒิสภา ซึ่งมีบทบาทและอำนาจทางการเมืองอย่างมาก และยังกำหนดให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้พยายามรักษาอำนาจทางการเมืองของกลุ่มทหารและควบคุมการปฏิบัติงานของนักการเมืองในช่วงระยะเวลาของการใช้บทเฉพาะกาลหรือสี่ปีแรกของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ โดยให้วุฒิสภามีอำนาจเทียบเท่าสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมาตรา 203 ในบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ระบุว่า

⁶¹ กฤษดิน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์,”

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้า 50.

“ในวาระเริ่มแรกเมื่อใช้รัฐธรรมนูญนี้แล้ว นอกจากกรณีที่มีบัญญัติไว้ในมาตรา 143 การดำเนินการดังต่อไปนี้ ให้กระทำในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาด้วย

(1) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมและร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย

(2) การเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 137

(3) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่คณะรัฐมนตรีแจ้งว่า เป็นร่างพระราชบัญญัติสำคัญอันเกี่ยวกับความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ หรือเศรษฐกิจของประเทศ และประธานรัฐสภาเห็นชอบด้วย

(4) การพิจารณาพระราชกำหนดตามมาตรา 157 และมาตรา 158

ทั้งนี้ โดยให้สมาชิกวุฒิสภามีสิทธิเช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่จะเข้าชื่อหรือร่วมเข้าชื่อในการขอเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 137 ไม่ได้ และคำว่าสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาที่ระบุไว้ในมาตรา 133 มาตรา 137 วรรคสอง และวรรคสาม มาตรา 157 ให้หมายถึงรัฐสภา⁶²

อีกทั้งข้าราชการประจำยังสามารถดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีได้ ซึ่งมาตรา 204 (3) ในบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ระบุว่า “มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 148 มาตรา 149 เฉพาะการห้ามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 97 (1) และ (3) และมาตรา 167 มาใช้บังคับแก่การดำรงตำแหน่งของรัฐมนตรีและข้าราชการการเมืองอื่น”⁶³ จึงส่งผลให้ในเวลาต่อมาแม้จะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 ที่ได้ทำให้นักการเมืองกลับมามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น แต่กลุ่มทหารยังคงสามารถเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองโดยอาศัยบทเฉพาะกาลตามรัฐธรรมนูญ จึงถือได้ว่าบทเฉพาะกาลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร

ดังนั้นเมื่อระยะเวลาในการใช้บทเฉพาะกาลสิ้นสุดลงในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 อำนาจทางการเมืองของกลุ่มทหารจึงถูกกระทบกระเทือน เนื่องจากบทบาทและอำนาจทางการเมืองของวุฒิสภาและข้าราชการประจำที่บัญญัติไว้ในบทเฉพาะกาลจะสิ้นสุดลง การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร โดยการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีไม่สามารถกระทำได้

⁶² สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, นิติบัญญัติ:รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2521, หน้า 383.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 387.

และแม้ว่ากลุ่มทหารจะยังสามารถดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาได้ แต่อำนาจของวุฒิสภาที่สามารถควบคุมสภาผู้แทนราษฎรได้สิ้นสุดลงตามระยะเวลาการใช้บทเฉพาะกาล จึงส่งผลให้กลุ่มทหารไม่สามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองผ่านวุฒิสภาได้มากเหมือนที่ผ่านมา ซึ่งมาตรา 205 ในบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ระบุว่า “เมื่อครบสี่ปีนับแต่วันแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาตามมาตรา 201 แล้ว ให้บทบัญญัติแห่งมาตรา 203 และมาตรา 204 เป็นอันยกเลิก เว้นแต่มาตรา 204 (3) ให้มีผลบังคับใช้ต่อไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่ภายหลังจากนั้นจะเข้ารับหน้าที่”⁶⁴

อำนาจของวุฒิสภาที่จะสิ้นสุดลงตามบทเฉพาะกาล ได้แก่

1. การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย
2. เข้าร่วมในการเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะ
3. เข้าร่วมในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่คณะรัฐมนตรีแจ้งว่า เป็นร่างพระราชบัญญัติสำคัญอันเกี่ยวกับความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ หรือเศรษฐกิจของประเทศ และประธานรัฐสภาเห็นชอบด้วย
4. เข้าร่วมในการพิจารณาพระราชกำหนดที่ตราในกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยของประเทศ หรือความปลอดภัยของสาธารณะ หรือความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือปกป้องภัยพิบัติสาธารณะ หรือพิจารณาพระราชกำหนดที่ตราในระหว่างสมัยประชุม เมื่อมีความจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับภัยอภินิหารหรือเงินตราซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วน และลับเพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน⁶⁵

บทบาทและอำนาจทางการเมืองของวุฒิสภาและข้าราชการประจำที่ลดลงภายหลังจากที่ระยะเวลาการใช้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 สิ้นสุดลง ส่งผลให้วุฒิสภาสามารถเข้ามาควบคุมการปฏิบัติงานของสภาผู้แทนราษฎรได้น้อยลง และไม่สามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงได้ภายหลังจากระยะเวลาการใช้บทเฉพาะกาลสิ้นสุดลงในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 จึงเป็นการกระทบการมีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร เนื่องจากนักการเมืองจะมีบทบาทมากขึ้น ในขณะที่กลุ่มทหารกลับมีบทบาททางการเมืองน้อยลง ดังนั้นการ

⁶⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 389.

⁶⁵พิระศักดิ์ จันทวรินทร์, “บทบาททางการเมืองของวุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทย ชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 89.

ผลักดันนโยบายและกฎหมายต่างๆ ให้เป็นไปตามความต้องการของกลุ่มทหารจึงเป็นสิ่งกระทำได้ยากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการผลักดันกลุ่มทหารให้ออกจากวงการเมือง

จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจะให้กลุ่มทหารสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรง ด้วยการให้ข้าราชการประจำสามารถเป็นวุฒิสมาชิกได้ รวมทั้งให้อำนาจวุฒิสภาอย่างมากในระหว่างการใช้บทเฉพาะกาล อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีได้ แต่เมื่อระยะเวลาการใช้บทเฉพาะกาลสิ้นสุดลง มีผลให้กลุ่มทหารไม่สามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงในตำแหน่งรัฐมนตรีได้ และแม้ว่ากลุ่มทหารจะสามารถดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิกได้ แต่ก็ไม่มีอำนาจเทียบเท่าสภาผู้แทนราษฎรเหมือนดังระหว่างใช้บทเฉพาะกาล จึงกล่าวได้ว่าภายหลังจากที่บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 สิ้นสุดลง กลุ่มทหารมีบทบาททางการเมืองได้น้อยลง การสูญเสียบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารตามรัฐธรรมนูญนี้ ได้ส่งผลให้กลุ่มทหารต้องการหาทางรักษาบทบาททางการเมืองของตน ด้วยการพยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบการเข้ามามีบทบาททางการเมืองในเวลาต่อมา

สถานการณ์ทางการเมืองภายหลังการยุบสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 ได้พัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ประกอบกับการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหารที่ได้สร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มต่างๆ ในสังคม ดังนั้น กระแสการต่อต้านการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารจึงรุนแรงขึ้นอีกครั้ง และได้แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 นอกจากนี้การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์ก็ส่งผลกระทบต่อการเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงของกลุ่มทหาร ปัจจัยเหล่านี้ทำให้กลุ่มทหารไม่สามารถเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองในรูปแบบเดิมได้ จึงนำไปสู่การเข้ามามีบทบาททางการเมืองในรูปแบบใหม่ของกลุ่มทหาร

5.4 การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2526

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 จะไม่ให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี แต่ยังคงให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาได้ ดังนั้นการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาในปี พ.ศ. 2526 จึงเป็นที่สนใจของสังคม โดยการจับสลากออกและการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาในปี พ.ศ. 2526 จะมีสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งใหม่แทนผู้ที่ถูกออกโดยการจับสลาก และสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเพิ่มตามจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่

เพิ่มขึ้นในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 จำนวน 93 คน⁶⁶ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามีจำนวน 3 ใน 4 ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) และมีสมาชิกวุฒิสภาที่ต้องพ้นจากตำแหน่งโดยการจับสลากจำนวน 75 คน⁶⁷

สมาชิกวุฒิสภาที่พ้นจากตำแหน่งโดยการจับสลากเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2526 เป็นนายทหารจำนวน 55 คน แบ่งเป็นทหารบกจำนวน 34 คน ทหารเรือจำนวน 9 คน และทหารอากาศจำนวน 12 คน นอกจากนี้ยังมีตำรวจจำนวน 4 คน น่าสนใจว่าสมาชิกวุฒิสภาที่ต้องพ้นจากตำแหน่งในครั้งนี้ มีนายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) จำนวน 3 คน ได้แก่ พันเอกจำลอง ศรีเมือง อดีตเลขาธิการนายกรัฐมนตรี พันเอกบวร งามเกษม และพันเอกมัญญู รูปขจร นายทหารผู้ก่อการกบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 รวมทั้งพลอากาศเอกหะริน หงสกุล ประธานรัฐสภา⁶⁸ ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญของกลุ่มทหารเมื่อต้นปี พ.ศ. 2526 ส่วนการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2526 จำนวน 93 คน ปรากฏว่าเป็นนายทหารจำนวน 43 คนแบ่งเป็นทหารบกจำนวน 16 คน ทหารเรือจำนวน 7 คน และทหารอากาศจำนวน 5 คน ตำรวจจำนวน 4 คน และในวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2526 ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาอีก 16 คนแทนตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาที่ลาออกจากวิกฤตการณ์การแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อต้นปี พ.ศ. 2526⁶⁹ ปรากฏว่าเป็นนายทหารจำนวน 15 คน แบ่งเป็นทหารบกจำนวน 12 คน ทหารเรือจำนวน 2 คน และทหารอากาศจำนวน 1 คน พลเรือน 1 คน รวมแล้วสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งใหม่จำนวน 109 คน มีนายทหารจำนวน 43 คน แบ่งเป็นทหารบกจำนวน 28 คน ทหารเรือจำนวน 9 คน และทหารอากาศจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 39.45 ของสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งใหม่⁷⁰

สมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งในปี พ.ศ. 2526 นี้ยังมาจากนายทหารมากที่สุด โดยเฉพาะทหารบกและนายทหารคุมกำลัง แต่เมื่อเปรียบเทียบจำนวนนายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภากับจำนวนนายทหารที่พ้นตำแหน่ง จะพบว่านายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาน้อยกว่าที่พ้นจากตำแหน่ง ซึ่งมีผลให้สมาชิกวุฒิสภายทหารมีจำนวนลดลง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายชื่อนายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาทั้ง 109 คน จะพบว่านายทหารที่ลาออกในช่วงวิกฤตการณ์การแก้ไขรัฐธรรมนูญได้รับการแต่งตั้งกลับเข้ามาจำนวน 6 คน

⁶⁶“เบื้องหลังแต่งตั้ง 109 วุฒิสมาชิกชุดใหม่,” *สยามใหม่* 2,76 (305) (29 เมษายน 2526): 17.

⁶⁷“พิธีศกั ยันทรวรินทร์, “บทบาททางการเมืองของวุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทยชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526),” หน้า 280-281.

⁶⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 282-284.

⁶⁹“เบื้องหลังแต่งตั้ง 109 วุฒิสมาชิกชุดใหม่,” *สยามใหม่* 2,76 (305): 17.

⁷⁰“วุฒิสมาชิกใหม่: ยุทธศาสตร์รัฐธรรมนูญสีเขียว,” *สู่นาสด* 3,112 (1-7 พฤษภาคม 2526): 14.

ได้แก่ พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก พลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ พลตรีประทุม พิบูลย์ภาณุวัชรน์ พลตรีวิมล วงศ์วานิช พลโทสม ชัดพันธ์ และพลตรีชัยชนะ ชาติวัชร นอกจากนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า นายทหาร กลุ่มคำสั่งที่ 66/2523 ได้รับการแต่งตั้งเข้ามาด้วย ได้แก่ พลโทประยูร บุณนาค และพลโทมานะ รัตนโกเศศ อีกทั้งแกนนำกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มทหารประชาธิปไตยได้รับการ แต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาในครั้งนี้ด้วย ได้แก่ นายอหัมัด ขามเทศทอง นายสวัสดิ์ ลูกโคด ซึ่งต่าง เป็นกรรมการกลางพรรคแรงงานประชาธิปไตย⁷¹ ในขณะที่สมาชิกวุฒิสภาที่เป็นสายของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ส่วนใหญ่มาจากข้าราชการพลเรือน รัฐมนตรีในคณะรัฐบาล นักธุรกิจบางส่วนใน คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน (กรอ.) และนักวิชาการ⁷² ส่วนที่มาจากนายทหารมีเพียงพลโทหาญ ลีนานนท์ เท่านั้น

ไม่เพียงแต่กลุ่มทหารจะเข้ามามีบทบาทในการจัดตั้งรัฐบาลเท่านั้น แต่กลุ่มทหารยังเข้ามามี บทบาทในการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา โดยในการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2526 พลโทชาลิต ยงใจยุทธเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการคัดเลือกบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งสมาชิก วุฒิสภา⁷³ แม้ว่านายพิศาล มูลศาสตรสาทร ปลัดกระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นสายที่ให้การสนับสนุน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะร่วมในการพิจารณาด้วย แต่สมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งในสายที่ ให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ก็ไม่มีพลังมากพอที่จะคานอำนาจกับสมาชิกวุฒิสภา สายทหารได้⁷⁴ อีกทั้งนายทหารยังเป็นกลุ่มอาชีพที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภามากที่สุด จึง ทำให้การเลือกประธานรัฐสภาเมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2526 เป็นไปตามความคาดหมาย โดย นายจารุบุตร เรืองสุวรรณ ชนะ นายอุกฤษ มงคลนาวิน และได้รับเลือกเป็นประธานวุฒิสภาและ ประธานรัฐสภา สำหรับนายจารุบุตร เรืองสุวรรณเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดและมีแนวความคิด ใกล้เคียงกับนายทหารที่ยึดถือแนวทาง 66/2523⁷⁵ จึงได้รับการผลักดันจากนายทหารกลุ่มดังกล่าว ให้ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานวุฒิสภาและประธานรัฐสภา เพื่อขับเคลื่อนแนวทางของนายทหารที่ ยึดถือคำสั่ง 66/2523 ให้ได้รับการปฏิบัติมากขึ้น ในขณะที่นายอุกฤษ มงคลนาวินได้รับการ สนับสนุนจากนายทหารภายใต้การนำของพลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ อย่างไรก็ตามนายอุกฤษ มงคลนาวิน ก็ได้ดำรงตำแหน่งรองประธานวุฒิสภาคนที่ 1⁷⁶ จะเห็นว่ากลุ่มทหารไม่ได้เข้ามามีบทบาทในการ

⁷¹“เบื้องหลังแต่งตั้ง 109 วุฒิสมาชิกชุดใหม่,” *สยามใหม่* 2,76 (305): 17.

⁷²“วุฒิสมาชิกใหม่: ยุทธศาสตร์รัฐธรรมนูญสีเขียว,” *สู่อานาคต* 3,112: 14-15.

⁷³“พรรครัฐบาล-ฝ่ายค้าน ฝ่ายรุกคือทหาร,” *สยามใหม่* 2,81: 19.

⁷⁴“วุฒิสมาชิกใหม่: ยุทธศาสตร์รัฐธรรมนูญสีเขียว,” *สู่อานาคต* 3,112: 14-15.

⁷⁵“พลโทชาลิต ยงใจยุทธ เสนาธิการรัฐบาล,” *สยามใหม่* 2,79 (20 พฤษภาคม 2526): 15.

⁷⁶“รัฐบาลเปรม 4 ทางเดียวที่ต้องเดิน,” *สยามใหม่* 2,78: 15.

แต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้เลือกประธานรัฐสภาอีกด้วย กระนั้นก็ตามการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองดังกล่าวก็ได้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งในกองทัพ ระหว่างนายทหารสองฝ่าย แม้ว่าทั้งสองฝ่ายจะพยายามประนีประนอมกันก็ตาม นอกจากนี้ยังเห็นถึงบทบาททางการเมืองที่เพิ่มขึ้นของพลโทชวลิต ยงใจยุทธ ที่ได้รับฉายาว่าเสนาธิการรัฐบาล⁷⁷

5.5 การแสดงกำลังเพื่อสนับสนุนรัฐบาลและข่มขู่นักการเมือง

ภายหลังจากที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2526⁷⁸ โดยมีพรรคร่วมรัฐบาล ประกอบด้วยพรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชากรไทย และพรรคชาติประชาธิปไตย ในวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ทำการแถลงนโยบายรัฐบาลต่อรัฐสภา ซึ่งก่อนหน้านี้พรรคชาติไทยได้เตรียมการที่จะอภิปรายโจมตีนโยบายของรัฐบาลอย่างเต็มที่ โดยมีนักวิชาการทั้งจากภายในและภายนอกพรรคทำการรวบรวมข้อมูลจุดบกพร่องในนโยบายรัฐบาล พร้อมทั้งกำหนดตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะทำหน้าที่อภิปรายในรัฐสภา แต่รัฐบาลใช้ความได้เปรียบทางการเมืองส่งร่างคำแถลงนโยบายให้พรรคฝ่ายค้านก่อนวันแถลงนโยบายจริงเพียง 1 วัน แทนที่จะเป็น 3 วันดังที่เคยปฏิบัติมา ดังนั้นในวันแถลงนโยบายพรรคชาติไทยจึงได้ขอให้รัฐบาลเลื่อนวันแถลงนโยบายออกไป แต่พรรคชาติไทยก็แพ้มติของที่ประชุม พลตรีประมาธ อธิการสภาหัวหน้าพรรคชาติไทยจึงตอบโต้ด้วยการลุกขึ้นพูดและยื่นไว้อาลัยให้กับนายกรัฐมนตรี 17 วินาทีแล้วเดินออกจากห้องประชุมรัฐสภาไป โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคชาติไทยเดินตามออกจากห้องประชุม⁷⁹ หลังจากนั้นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ลุกขึ้นแถลงนโยบายรัฐบาลต่อรัฐสภา ซึ่งในที่ประชุมมีแต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรครัฐบาลและสมาชิกวุฒิสภาที่สนับสนุนรัฐบาล ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายค้านมีเพียงไม่กี่คนเท่านั้น⁸⁰ ในเวลาต่อมาพรรคชาติไทยได้จัดทำหนังสือชื่อ “สมุดปกคำพรรคชาติไทย” เพื่อชี้แจงเหตุการณ์ในวันแถลงนโยบายและวิพากษ์นโยบายดังกล่าว รวมทั้งยังมีการจัดอภิปรายนโยบายรัฐบาลในวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2526 อีกด้วย⁸¹

⁷⁷“ศึกฤทธิ์-ชวลิต ใครไม่ทันเป็นคนหลงทาง,” *สยามใหม่* 2,80: 17.

⁷⁸มุลนิธิรัฐบุรุษ, *รัฐบุรุษชื่อเปรม*, หน้า 381.

⁷⁹“สมุดปกคำพรรคชาติไทย,” *สู่นาคค* 3,117 (5-11 มิถุนายน 2526): 28-31.

⁸⁰“นโยบายรัฐบาล ที่เก่า-เวลาเดิม,” *สยามใหม่* 2,81 (3 มิถุนายน 2526): 39.

⁸¹“รัฐบาลเงา คาบ ไร้มของชาติไทย,” *สู่นาคค* 3,117: 12-13.

นอกจากนี้พรรคชาติไทยได้เริ่มติดตามการทำงานของรัฐบาลเปรม 4 โดยมีโครงการจัดตั้งรัฐบาลเงาใช้ชื่อว่า “กลุ่มบุคคลผู้ติดตามผลงานของแต่ละกระทรวง” ซึ่งแบ่งคณะทำงานเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นรัฐมนตรีเงา และส่วนที่เป็นนักวิชาการเงา โดยนายอนุวรรตน์ วัฒนพงษ์ศิริ รองหัวหน้าพรรคชาติไทยได้ให้ข้อมูลกับสื่ออนาคตว่า คนที่จะได้รับการจัดให้เป็นรัฐมนตรีเงาคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค ซึ่งจะมีหน้าที่จัดหาข้อมูลและติดตามการทำงานของรัฐมนตรีแต่ละกระทรวงตามที่ได้รับมอบหมาย แล้วนำไปอภิปรายในสภา ส่วนนักวิชาการเงาจะประกอบด้วยนักวิชาการภายในพรรคและนอกพรรค ทั้งที่เป็นข้าราชการและเอกชนประมาณ 50 คน ทำหน้าที่จัดหาข้อมูลของแต่ละกระทรวงเพื่อสนับสนุนการทำงานของรัฐมนตรีเงา การจัดตั้งรัฐบาลเงานี้จะจัดตั้งอย่างลับ ไม่ให้รู้ว่าใครติดตามงานกระทรวงใด เพื่อป้องกันความขัดแย้งภายในพรรคและไม่ให้ถูกโจมตีจากภายนอก⁸²

ภายหลังการอภิปรายนโยบายรัฐบาลนอกสภาเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2526 พรรคชาติไทยได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล โดยยื่นอภิปรายนายสมักร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ในกรณีการอนุมัติให้ขึ้นราคาค่าโดยสารรถไฟ ซึ่งเป็นการขัดกับนโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงต่อรัฐสภา และเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนผู้ใช้บริการ การอภิปรายไม่ไว้วางใจนายสมักร สุนทรเวช มีขึ้นในวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2526⁸³ แม้ว่าการอนุมัติให้ขึ้นราคาค่าโดยสารรถไฟจะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนจริงก็ตาม แต่การยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจของพรรคชาติไทยก็ถูกมองว่าเป็นเกมการเมืองที่ต้องการสร้างความแตกแยกในพรรคร่วมรัฐบาล เนื่องจากการบริหารงานของนายสมักร สุนทรเวชสร้างความไม่พอใจให้กับพรรคร่วมรัฐบาลในหลายเรื่อง รวมทั้งการขึ้นราคาค่าโดยสารรถไฟที่พรรคร่วมรัฐบาลยังไม่ได้ให้ความเห็นชอบ อีกทั้งพรรคร่วมรัฐบาลยังเคยมีความขัดแย้งกันมาในอดีต ดังนั้นจึงอาจมีพรรคร่วมรัฐบาลบางพรรคไม่ยกมือไว้วางใจนายสมักร สุนทรเวช จนทำให้ต้องมีการปรับคณะรัฐมนตรี อันจะเป็นโอกาสให้พรรคชาติไทยได้เข้าร่วมรัฐบาล⁸⁴ แต่อย่างไรก็ตาม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้มีมติให้ผ่านระเบียบวาระการอภิปรายไม่ไว้วางใจด้วยคะแนน 175 ต่อ 5 เสียง ซึ่งส่งผลให้ไม่มีการลงมติแต่อย่างใด⁸⁵

⁸²“สัมภาษณ์พลตรีประมาณ อดิเรกสาร หัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน,” *สยามใหม่* 2,83 (17 มิถุนายน 2526): 25.

⁸³สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญครั้งที่ 1/2527 วันที่ 3 พฤษภาคม 2527, หน้า 345-422.

⁸⁴“อภิปรายถล่มสมักร พรรครัฐบาลเอกภาพลงดาบ,” *สยามใหม่* 2,88 (22 กรกฎาคม 2526): 12-16.

⁸⁵สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญครั้งที่ 11/2526 วันที่ 13 กรกฎาคม 2526, หน้า 129-258.

ต่อมาพรรคชาติไทยได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล โดยยื่นอภิปรายพลเอกสฤษดิ์ จิตรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในกรณีที่ไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม มีพฤติการณ์ดูหมิ่นเหยียดหยามตัวแทนของประชาชน ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ไม่สามารถทำให้ระบบราชการมีประสิทธิภาพในการรับใช้ประชาชน และไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจให้ลดลงได้⁸⁶ การยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลในครั้งนี้กระทำในระหว่างการเปิดประชุมสภาสมัยวิสามัญเพื่อพิจารณาพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2527 ดังนั้นรัฐบาลจึงอาศัยความได้เปรียบเคลื่อนไหวให้ปิดสภาก่อนที่จะถึงวันพิจารณาญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจของพรรคชาติไทย⁸⁷ ส่งผลให้ญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกสฤษดิ์ จิตรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยยังคงค้างอยู่ในสภา อย่างไรก็ตามการขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกสฤษดิ์ จิตรโรจน์ถูกมองว่ามีทหารอยู่เบื้องหลัง กล่าวคือต้องการให้พลเอกสฤษดิ์ จิตรโรจน์พ้นจากตำแหน่งเพื่อเปิดทางให้กับผู้มีอำนาจในกองทัพ⁸⁸ นอกจากนี้ยังมีความไม่พอใจของฝ่ายที่เสียประโยชน์จากนโยบายของพลเอกสฤษดิ์ จิตรโรจน์ จึงต้องการให้มีการเปลี่ยนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย⁸⁹ กลุ่มบุคคลเหล่านี้จึงสนับสนุนการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจของพรรคชาติไทย

หลังจากนั้นพรรคชาติไทยได้เคลื่อนไหวให้มีการเปิดสภาเพื่อพิจารณาญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงชื่อขอเปิดอภิปรายไม่ครบตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มพันธมิตรลงชื่อประเสริฐวิทย์ซึ่งมีกลุ่มทหารหนุนหลังอยู่ไม่ยอมลงชื่อ ดังที่นายชุมพล ศิลปอาชา กรรมการบริหารพรรคชาติไทย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุพรรณบุรี ได้ให้สัมภาษณ์กับสู่อานาคต ฉบับวันที่ 8-14 มกราคม พ.ศ. 2527 ว่า

“คือว่าหนึ่ง เราได้พยายามที่จะดำเนินการตามกติกาครรลองของรัฐธรรมนูญแล้ว โดยเข้าชื่อขอให้รัฐบาลเปิดสภา แต่รัฐบาลปฏิเสธ การดำเนินการของเราก็ไม่เป็นผลสำเร็จ ในขณะที่ความเดือดร้อนของประชาชนก็

⁸⁶“การเมืองมันยุ่งจริงนะ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 30,47 (13 พฤษภาคม 2527): 18-23.

⁸⁷“ลำดับเกมทางสภาของชาติไทย,” สู่อานาคต 4,167 (20-26 พฤษภาคม 2527): 12-13.

⁸⁸“อภิปรายไม่ไว้วางใจ “กระบี่เพลงสุดท้าย” ของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช,” เกล็ดคลับ 1,38 (19-25 พฤษภาคม 2527): 12.

⁸⁹“หมัดเด็ดชาติไทย: เป้าหมายเปรม แผนเหนือชั้นที่ต้องเสี่ยง,” สู่อานาคต 4,116 (13-19 พฤษภาคม 2527): 17.

มีมาก ควรที่จะพูดจากันให้รู้เรื่องพูดกันในสภาไม่ได้ก็ต้องว่ากันนอกสภา แต่
ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ได้หมายความว่า เราจะตีรวน เราจะเอาความเดือดร้อนต่างๆของ
ประชาชนมาพูดให้รัฐบาลรู้ ซึ่งรัฐบาลก็คงจะต้องส่งคนไปฟัง จะได้นำไป
แก้ไขปรับปรุง นั่นคือวัตถุประสงค์หลัก...”⁹⁰

เมื่อไม่สามารถแสดงบทบาทในสภาได้ พรรคชาติไทยจึงเปิดการอภิปรายนอกสภาขึ้นเมื่อ
วันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2527 ที่ห้องนภลัย โรงแรมดุสิตธานี โดยมีการจัดสถานที่ให้คล้ายกับห้อง
ประชุมรัฐสภา มีนางยุพา อุดมศักดิ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพิจิตร ทำหน้าที่ประธาน
รัฐสภา และนายสีหนาท ฤชา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชัยภูมิ ทำหน้าที่รองประธาน
รัฐสภา⁹¹ การเปิดอภิปรายนอกสภาครั้งนี้เป็นการอภิปรายผลงานของรัฐบาล โดยมุ่งโจมตีการ
บริหารงานของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ทั้งนี้พรรคชาติไทยมีกำหนดการที่จะจัด
อภิปรายนอกสภาในต่างจังหวัดด้วย

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะมีการอภิปรายนอกสภา กลุ่มอำนาจในกองทัพก็ได้แสดงออกว่าไม่
ต้องการให้พรรคชาติไทยอภิปรายรุนแรง โดยเฉพาะไม่ต้องการให้โจมตีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์⁹²
ดังที่นายปองพล อติเรกสาร ได้กล่าวว่า “แต่ก่อนที่งานจะเริ่มขึ้นนายทหารใหญ่ อย่าง พล.ท.ชวลิต
ยังไญยยุทธ (ยศในขณะนั้น) และพล.ต.พิจิตร กุลละวณิชย์ (ยศในขณะนั้น) มาขอพบหัวหน้าพรรค
เพื่อขออย่าให้มีการอภิปรายนายกรัฐมนตรีนรุนแรง”⁹³ ฉะนั้นเมื่อพรรคชาติไทยมุ่งโจมตีพลเอกเปรม
ติณสูลานนท์ บรรดานายทหารระดับสูงจึงเกิดความไม่พอใจ

แม้ว่าการอภิปรายนอกสภาของพรรคชาติไทยจะได้รับการประเมินว่ายังไม่ประสบ
ผลสำเร็จในการท้วงติงการทำงานของรัฐบาล แต่เนื้อหากการอภิปรายที่มุ่งโจมตีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของบรรดานายทหารระดับสูง โดยเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527
พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบกซึ่งอยู่ที่ประเทศ
สหรัฐอเมริกาได้โทรศัพท์มาให้กำลังใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้

⁹⁰“แผนล้มล้างของชาติไทย พรรครัฐบาลคือเงื่อนไข,” สู่นาคคต 3,148 (8-14 มกราคม 2527): 9.

⁹¹“อภิปรายนอกสภา เป้าจริงหรือเป้าหลอก,” สู่นาคคต 3,152 (5-11 กุมภาพันธ์ 2527): 7-9.

⁹²เรื่องเดียวกัน.

⁹³ปองพล อติเรกสาร, สุ.จิ.ป.ล.ิ ของปองพล อติเรกสาร (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2548),

ชี้แจงถึงการโทรศัพท์ถึงพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ว่า “มาให้กำลังใจท่านในฐานะที่อยู่ได้บังคับบัญชาให้ท่านอดทน เมื่อให้กำลังใจ ท่านก็ดีขึ้น...”⁹⁴

ในวันเดียวกันนั้นนายทหารระดับสูงของกองทัพบกหลายสิบนาย เช่น พลเอกปฐม เสริมสิน รองผู้บัญชาการทหารบก พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พลเอกบรรจบ บุนนาค เสนาธิการทหารบก พลโทชวลิต ยงใจยุทธ รองเสนาธิการทหารบก และพลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ รองแม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 และผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ เป็นต้น ได้เข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่บ้านพักสี่เสาเทเวศร์ โดยให้เหตุผลว่าเพื่อแสดงถึงความเห็นอกเห็นใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่ถูกพรรคชาติไทยอภิปรายนอกสภา และกล่าวเสียดสีด้วยถ้อยคำที่รุนแรงเกินไป⁹⁵ ทั้งนี้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นผู้ซึ่งถูกกล่าวหาว่ามีความประมาททางการเมือง และไม่อาจทนต่อการถูกอภิปรายได้ ดังจะเห็นได้จากที่ผ่านมา พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ไม่เคยถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจเลย

การเดินทางเข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ของนายทหารระดับสูงในเวลาไล่เลี่ยกับที่ พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก โทรศัพท์ทางไกลจากประเทศสหรัฐอเมริกาถึงพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยมีเหตุผลเดียวกันว่าเพื่อเป็นการให้กำลังใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่ถูกพรรคชาติไทย อภิปรายนอกสภา ถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการสั่งการจากพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเพื่อแสดงกำลัง กดดันพรรคการเมือง แต่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้ปฏิเสธว่า “ผมจะไปสั่งเขาทำไม เขาเป็น นายทหาร การเข้าไปพูดคุย กินข้าวหรือไปให้กำลังใจกันเป็นเรื่องธรรมดา กำลังใจเป็นเรื่องธรรมดา กำลังใจเป็นเรื่องสำคัญไม่ใช่เรื่องตื้นตื้น ทหารเป็นคนธรรมดาไม่มีพาวเวอร์อะไร...”⁹⁶

กระนั้นก็ตามผู้สื่อข่าว นบับวันที่ 12-18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 ได้รายงานข้อมูลที่ได้จาก แหล่งข่าวระดับสูงในกองทัพว่า พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกไม่ได้สั่งการให้นายทหารระดับสูงเข้าให้กำลังใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จริง เพียงแต่ได้มีการติดต่อกันก่อนที่จะเข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งหากจะคิดว่าเป็นคำสั่งก็แล้วแต่คนผู้นั้น ทั้งนี้คณะทำงานของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ซึ่งมี พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ และพลโทชวลิต ยงใจยุทธจะต้องรายงานความเคลื่อนไหว ภายในประเทศให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกทราบเป็นระยะอยู่แล้ว โดยแหล่งข่าวผู้นี้ได้กล่าวทิ้งท้าย ว่า “พวกเรามีความเห็นตรงกันว่าจะต้องแสดงออกเท่านั้น”⁹⁷

⁹⁴“ทัพบกตอบเท้าพบเปรม เสด็จการทหาร?” ผู้สื่อข่าว 3,153 (12-18 กุมภาพันธ์ 2527): 8.

⁹⁵เรื่องเดียวกัน.

⁹⁶“ทัพบกตอบเท้าพบเปรม เสด็จการทหาร?” ผู้สื่อข่าว 3,153: 9.

⁹⁷เรื่องเดียวกัน.

การเข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ของนายทหารระดับสูงในครั้งนี่ เป็นการแสดงออกถึงความไม่พอใจของกลุ่มทหารต่อการอภิปรายโจมตีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เนื่องจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นผู้ที่กลุ่มทหารให้การยอมรับในความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งแตกต่างจากนักการเมืองที่กลุ่มทหารมองว่ามุ่งแสวงหาผลประโยชน์ ดังนั้นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงได้รับการปกป้องจากกลุ่มทหารมาโดยตลอด นอกจากนี้การเข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ของบรรดานายทหารระดับสูงในครั้งนี่ยังเป็นการแสดงกำลังเพื่อข่มขู่พรรคชาติไทยที่จะเปิดอภิปรายนอกสภาในต่างจังหวัด และยังเป็นการแสดงให้เห็นว่ากลุ่มทหารยังคงให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาอีกแง่มุมหนึ่งจะพบว่า การที่กลุ่มทหารประทับประคองพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำให้ประชาธิปไตยครึ่งใบคงอยู่ต่อไป

นอกจากการเข้าให้กำลังใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์แล้ว บรรดานายทหารระดับสูงยังออกมาปรามการเคลื่อนไหวของพรรคชาติไทยที่จะเปิดอภิปรายนอกสภาในต่างจังหวัด โดยพลเอกมานะรัตน์ โสเสศ รองเสนาธิการทหารบก ได้กล่าวว่าจะดำเนินการตามกฎหมาย หากพรรคชาติไทยยังคงจัดให้มีการอภิปรายนอกสภาในต่างจังหวัด ดังนี้

“...ถ้าเขาอภิปรายด้วยความสุจริตใจก็จะไม่ขัดขวาง แต่ถ้ากระทำผิดอย่างคราวก่อน จังหวัดทหารบกแต่ละจังหวัดเขามีอำนาจประกาศกฎอัยการศึกเพื่อรักษาความสงบภายในก็ให้เขาทำไปตามอำนาจที่มีในกฎหมาย นอกจากนั้นยังอาจจะต้องตัดเชื้อระหว่างทหารกับพรรคชาติไทยอีกเพราะแต่เดิมทหารเชื่อว่าหัวหน้าพรรคและรองหัวหน้าพรรคเป็นทหารจะต้องมีมารยาททางการเมือง จึงช่วยทะเลาะแค้นเสียดแทงให้ตลอดมา แต่เมื่อพรรคชาติไทยกลับไ้มารยาทเพราะอยากจะเข้าร่วมรัฐบาลหรืออยากเป็นรัฐบาลโดยมิชอบแล้วก็ต้องเลิกช่วยกัน”⁹⁸

และยังกล่าวเพิ่มเติมว่า

“การเคลื่อนไหวกำลังมีอยู่ 2 อย่างคือเพื่อตัวเองและเพื่อความสงบสุขของประชาชน สำหรับการเคลื่อนไหวกำลังเพื่อตัวเองสมัยนี้ทหารเขาไม่ทำแล้ว เพราะต่างก็ยึดถือความถูกต้องตามกฎหมาย ก็มีอย่างเดียวคือเคลื่อนไหวกำลังเมื่อประชาชนเรียกร้องเหมือนที่ปรากฏแล้วในอดีต เมื่อพรรคชาติไทยจะเป็น

⁹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

ชวนให้เกิดความไม่สงบก็ต้องขวางไว้ และจะขวางให้ทุกๆ รัฐบาลที่บริหารงานให้เกิดความสงบขึ้นในบ้านเมือง”⁹⁹

ขณะเดียวกัน พลโทจันทรคุปต์ สิริสุทธี เลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้กล่าวถึงการแสดงกำลังเข้าให้กำลังใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ของนายทหารระดับสูงว่า

“เรื่องนี้เคยพูดมาหลายครั้งแล้วว่าทหารมีสันดานอยู่อย่างหนึ่งที่ทำอย่างไรก็แก้ไม่ได้คือความจงรักภักดีต่อเจ้านายหรือผู้บังคับบัญชา เป็นความรู้สึกที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจ เมื่อมีอะไรมากระทบต่อเจ้านายก็ต้องมีการแสดงออกถึงความจงรักภักดี... ไม่อยากวิจารณ์ ถ้าจะบอกว่าเป็นการเตือนก็ดี แต่บอกว่าเป็นการขู่รู้สึกจะพูดแรงไปหน่อย...”¹⁰⁰

การแสดงกำลังของนายทหารระดับสูงเพื่อให้กำลังใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ รวมทั้งการที่พลเอกมานะ รัตนโกเศศ ปราบปรามพรรคชาติไทยเป็นประเด็นที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากว่าเป็นการข่มขู่ทางการเมืองที่ดำเนินการตามวิถีทางประชาธิปไตย อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มทหารที่ส่งผลต่อพรรคการเมืองได้ทุกเมื่อ นอกจากนี้ยังเห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทหารกับพรรคชาติไทย โดยนายอุทัย พิมพ์ใจชน ประธานสภาผู้แทนราษฎร และหัวหน้าพรรคก้าวหน้าวิจารณ์ว่า “เป็นการแสดงความเห็นนอกเหนือใจที่ผิดปกติเสียมากกว่าเพราะวันนั้นล้วนแต่เป็นนายทหารที่กุมกำลังเกือบทั้งหมด ทำให้เห็นว่าจะมีการยึดอำนาจเมื่อไหร่ก็ได้ และชาวต่างประเทศอาจไม่กล้ามาลงทุนเพราะยังมองว่าประเทศไทยเต็มไปด้วยอำนาจเผด็จการอยู่”¹⁰¹

ในขณะที่นายปองพล อติเรกสาร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสระบุรี พรรคชาติไทยได้ให้สัมภาษณ์ในสู่อากาศ ฉบับวันที่ 12-18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 โดยกล่าววิจารณ์กรณีที่นายทหารออกมาข่มขู่พรรคชาติไทยว่า

“ไม่เกี่ยวกับทหารเพราะเราอภิปรายวันนั้นไม่ได้พูดถึงพวกเขาเลย แต่เราพูดถึงปัญหา ทำไมทหารจึงไม่พูดถึงปัญหาละ ถ้าจะเห็นว่าผมหลบหลู่ทหารต่างๆ ที่เป็นเพียงนักการเมืองเล็กๆ คนหนึ่งเหมือนอย่างที่มีหนังสือพิมพ์

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

บางฉบับว่าฉัน ผมก็อยากจะบอกว่าวันนั้นผมพูดว่าอย่างไร ผมว่าผมพูดใน
ฐานะที่มีความรู้สึกส่วนตัว ในฐานะส.ส.แล้วที่หนังสือพิมพ์ลงไปอย่างที่ผมให้
สัมภาษณ์ว่า-กูไม่กลัวมึง และว่าถ้าผมเป็นนายกฯผมจะไม่ให้ผบ.ทบ.ขึ้นเสียด
...นี่แหละที่ท้าทายสถาบันนี้โดยตรง”¹⁰²

เช่นเดียวกับนายสุชม นवलสกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่กล่าวถึงการแสดง
บทบาทของกลุ่มทหารในครั้งนี้ว่า “เรื่องนี้เป็นปรากฏการณ์ธรรมดา ถ้าเราให้ความสำคัญมากก็จะ
สำคัญได้ จึงควรถือเป็นเรื่องธรรมดา...ทหารมักจะกล่าวว่าตนเองไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่การ
แสดงออกครั้งนี้ขัดกับคำพูดที่เคยพูดกันมา ทหารยังคงสนใจความเคลื่อนไหวทางการเมือง
ตลอดเวลา ไม่ใช่ทหารไม่เกี่ยวกับการเมืองแล้ว”¹⁰³

อย่างไรก็ตาม ภายหลังการแสดงปฏิริยาของกลุ่มทหาร พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รอง
หัวหน้าพรรคชาติไทยได้เข้าพบพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ซึ่งพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้ขอร้องให้
พรรคชาติไทยงดการเปิดอภิปรายนอกสภาในต่างจังหวัดเพื่อความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ
เนื่องจากกลุ่มทหารเห็นว่าหากมีการเปิดอภิปรายนอกสภาในต่างจังหวัดอาจเกิดสถานการณ์ความ
ไม่สงบขึ้น การเข้าพบพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกส่งผลให้พรรคชาติไทยงดการเปิดอภิปรายนอกสภา
ในต่างจังหวัด โดยให้เหตุผลว่าเพื่อความเรียบร้อยในส่วนรวมของประเทศ และความเข้าใจอันดี
ระหว่างฝ่ายค้านกับรัฐบาลที่ต่างก็เห็นผลประโยชน์ของประเทศเป็นใหญ่¹⁰⁴ แต่ทว่าในความเป็น
จริงแล้วต้องยอมรับว่าการเปลี่ยนท่าทีของพรรคชาติไทยเป็นผลมาจากการข่มขู่ของกลุ่มทหาร

ผู้ตัดขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกสฤษดิ์ จิตรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
ที่ค้างการพิจารณาอยู่ในสภา ได้ถูกนำมาพิจารณาและเปิดให้มีการอภิปรายไม่ไว้วางใจในวันที่
3 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 แต่ทางพรรคชาติไทยต้องการเปลี่ยนมาอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม
ติณสูลานนท์แทน ดังนั้นในวันอภิปรายเมื่อประธานสภาให้ฝ่ายค้านอภิปราย พลตรีประมาณ อติเรกสาร
หัวหน้าพรรคชาติไทยลุกขึ้นกล่าวคำว่า “ไม่มีข้อชี้แจง”¹⁰⁵ ซึ่งนายอุทัย พิมพ์ใจชน
ประธานสภาผู้แทนราษฎรตีความให้ผู้ตัดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกสฤษดิ์ จิตรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการ

¹⁰² เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

¹⁰⁴ “ชาติไทยกลับลำ เพิ่มบารมีอาทิตย์ ลดบารมีเปรม,” สู่อินท 3,158 (19-25 กุมภาพันธ์ 2527): 14-15.

¹⁰⁵ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ ครั้งที่ 1/2527 วันที่
3 พฤษภาคม 2527, หน้า 108.

กระทรวงมหาดไทยตกไปตามข้อบังคับการประชุมที่ 47 ที่ระบุว่าเมื่อไม่มีข้อชี้แจงหมายถึงยุติคดีนี้ตกไป แม้ว่าสมาชิกฝ่ายรัฐบาลจะคัดค้านแต่ก็ไม่เป็นผล¹⁰⁶

ในช่วงบ่ายของวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 หลังจากที่ยุติอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกสิทธิ จิรโรจน์ตกไปแล้ว พลตรีประมาธ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทยได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และรัฐมนตรีอีก 5 กระทรวง จำนวน 18 คน ได้แก่ กระทรวงการคลัง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงมหาดไทย การยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ส่งผลให้นายมีชัย ฤชุพันธุ์ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เคลื่อนไหวให้นำญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกสิทธิ จิรโรจน์มาตีความใหม่ โดยหวังให้ญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกสิทธิ จิรโรจน์ยังคงอยู่ ซึ่งจะเป็ผลให้ญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และรัฐมนตรี 5 กระทรวง จำนวน 18 คนต้องตกไป ในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 ที่ประชุมร่วมสองสภาได้ตีความรัฐธรรมนูญมาตรา 137 ตามที่รัฐบาลเสนอ ซึ่งปรากฏว่ารัฐบาลเป็นฝ่ายชนะ ส่งผลให้ญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกสิทธิ จิรโรจน์ยังคงอยู่ และให้มีการลงมติโดยไม่ต้องเปิดอภิปรายอีก ซึ่งมีผลให้ญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และรัฐมนตรี 5 กระทรวง จำนวน 18 คน ต้องตกไป¹⁰⁷ แต่การตีความของที่ประชุมร่วมสองสภาเป็นการกระทำที่ขัดกับรัฐธรรมนูญ เนื่องจากวุฒิสภาไม่มีสิทธิร่วมพิจารณา ดังนั้นจึงสภาผู้แทนราษฎรจึงต้องมีการลงมติก่อนใหม่

เป็นที่น่าสังเกตว่าสมาชิกพรรคร่วมรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองต่างเห็นว่าควรจะยอมให้มีการอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยเฉพาะพรรคกิจสังคมกับพรรคประชาธิปัตย์ที่ไม่เห็นด้วยกับท่าทีและต้องไม่ได้ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทั้งนี้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมได้ประกาศตัวเป็นหัวหน้าฝ่ายรัฐบาลเตรียมตอบโต้กับฝ่ายค้านในการอภิปราย¹⁰⁸ และเห็นว่ารัฐบาลควรแสดงท่าทีที่บริสุทธิ์ใจพร้อมที่จะตั้งรับการอภิปรายของฝ่ายค้าน¹⁰⁹ ท่าทีของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชทำให้กลุ่มทหารเริ่มกลางแกลงใจ เนื่องจากเห็นว่าหากปล่อยให้มีการอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และรัฐมนตรี 5 กระทรวง จำนวน 18 คน พรรคกิจสังคมจะมีอำนาจในการต่อรองกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ รวมทั้งกับ

¹⁰⁶“ยังดิรักรพรรคชาติไทยกับแผน “ช้างเหยียบงา”,” เคล็ดลับ 1,37 (12-18 พฤษภาคม 2527): 22-26.

¹⁰⁷“อภิปรายไม่ไว้วางใจ “กระบี่เพลงสุดท้าย” ของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช,” เคล็ดลับ 1,38: 12-16.

¹⁰⁸“พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายคนสุดท้ายของระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา,” เคล็ดลับ 1,39 (26 พฤษภาคม-1 มิถุนายน 2527): 13.

¹⁰⁹“อภิปรายไม่ไว้วางใจ “กระบี่เพลงสุดท้าย” ของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช,” เคล็ดลับ 1,38: 14.

กลุ่มทหารมากขึ้น อันจะเป็นการเพิ่มบทบาทให้กับพรรคการเมือง¹¹⁰ ดังนั้นการที่กลุ่มทหารออกมาขัดขวางการอภิปรายไม่ไว้วางใจจึงมิใช่เพียงการแสดงบทบาทปกป้องรัฐบาลเท่านั้น หากแต่จุดมุ่งหมายที่แท้จริงอยู่ที่ความต้องการขัดขวางการขยายบทบาทของพรรคการเมือง

ทั้งนี้ในวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 ซึ่งเป็นวันก่อนที่สภาผู้แทนราษฎรจะทำการลงมติว่าญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกสฤษดิ์ จิตรโรจน์ยังคงอยู่หรือไม่¹¹¹ มีการปล่อยข่าวว่าหน่วยทหารในกรุงเทพฯเตรียมพร้อมทุกกรมกอง¹¹² นอกจากนี้ยังมีข่าวว่าแกนนำของพรรคชาติไทยได้รับโทรศัพท์ทางไกลจากประเทศอินโดนีเซียก่อนการประชุมสภาว่า “พรรคชาติไทยจะเปิดอภิปรายใครก็ได้แต่ แต่ญัตติที่จะเปิดอภิปรายซักฟอกพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ต้องไม่มี ถ้าหากยังมีก็จะไม่มีสภา”¹¹³ ท่าทีของกลุ่มทหารที่ต้องการให้ญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกสฤษดิ์ จิตรโรจน์ยังคงอยู่ได้สร้างความกดดันให้แก่พรรคการเมืองเป็นอย่างมาก เพราะหากการลงมติของสภาผู้แทนราษฎรไม่เป็นไปอย่างที่กลุ่มทหารต้องการ กลุ่มทหารอาจเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองมากขึ้น หรืออาจนำไปสู่การยึดอำนาจและยุบเลิกบทบาทของนักการเมือง ซึ่งถือเป็นการทำลายการพัฒนาประชาธิปไตย ทั้งนี้ก่อนการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพื่อลงมติในวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 นายชัย ชิดชอบ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดบุรีรัมย์ พรรคกิจสังคมได้ส่งเสียงตะโกนว่า “ยุบสภาแน่ๆ” ผลการลงมติจึงปรากฏว่าญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกสฤษดิ์ จิตรโรจน์ยังคงอยู่ด้วยคะแนน 154 ต่อ 20 เสียง¹¹⁴ และได้มีการลงมติในญัตติดังกล่าวเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 โดยที่ประชุมลงมติไว้วางใจพลเอกสฤษดิ์ จิตรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วยคะแนน 167 ต่อ 3 เสียง¹¹⁴

ต่อมาพรรคชาติไทยได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์และรัฐมนตรีจำนวน 7 คน ได้แก่ นายสมหมาย สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายโกศล ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายณรงค์ วงศ์วรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายสมักร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม นายอบ วสุรัตน์

¹¹⁰สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมรัฐสภา สมัยสามัญ ครั้งที่ 1/2527 วันที่ 9 พฤษภาคม 2527, หน้า 43-44.

¹¹¹“พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายคนสุดท้ายของระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา,” *เคล็ดลับ* 1,39: 13.

¹¹²“ประชาธิปไตยจาก “อำนาจเผด็จการ”,” *สู่อานาคต* 4,168 (27 พฤษภาคม-2 มิถุนายน 2527): 17.

¹¹³สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ ครั้งที่ 2/2527 วันที่ 17 พฤษภาคม 2527, หน้า 240.

¹¹⁴สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ ครั้งที่ 3/2527 วันที่ 24 พฤษภาคม 2527, หน้า 2-3.

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม พลเอกสิทธิ จิรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และนายประยุทธ์ ศิริพานิชย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยประธานสภาผู้แทนราษฎรได้กำหนดให้วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2528 เป็นวันอภิปราย แต่ญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจำนวน 7 คนของพรรคชาติไทยได้ถูกฝ่ายรัฐบาลสกัดกั้นว่าขัดกับมาตรา 137 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2521 เนื่องจากการอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้ารัฐบาลแล้วยังอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลด้วย ซึ่งไม่สามารถกระทำได้ จึงต้องมีการตีความว่าญัตติดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 137 หรือไม่ ซึ่งผลปรากฏว่ารัฐบาลเป็นฝ่ายชนะ โดยที่ประชุมสภาได้ลงมติให้ญัตติดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 137 ส่งผลให้ญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจดังกล่าวไม่ถูกนำมาพิจารณา แม้ว่าในเวลาต่อมาพรรคชาติไทยจะพยายามยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจำนวน 7 คนอีกครั้ง โดยแก้ถ้อยคำในญัตติใหม่จากอภิปรายพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ในฐานะหัวหน้ารัฐบาล เปลี่ยนมาเป็นในฐานะผู้ควบคุมสำนักนายกรัฐมนตรี แต่ก็ถูกฝ่ายรัฐบาลลงมติว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ ไม่สามารถนำมาพิจารณาได้¹¹⁵

หลังจากที่การเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ถูกขัดขวางมาโดยตลอด พรรคชาติไทยจึงยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจในรัฐมนตรีจำนวน 4 คน ได้แก่ นายสมหมาย สุนทรกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายโกศล ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายสมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และนายอบ วสุรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม โดยการอภิปรายมีขึ้นในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2528 และลงมติในวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2528 ผลการลงมติปรากฏว่ารัฐมนตรีทั้ง 4 คนได้รับความไว้วางใจจากสภา¹¹⁶ นายสมหมาย สุนทรกุล ได้ 166 ต่อ 91 เสียง นายโกศล ไกรฤกษ์ ได้ 156 ต่อ 94 เสียง นายสมัคร สุนทรเวช ได้ 147 ต่อ 102 เสียง และนายอบ วสุรัตน์ ได้ 139 ต่อ 106 เสียง¹¹⁷

จะเห็นได้ว่าทุกครั้งที่ฝ่ายค้านยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะถูกสมาชิกวุฒิสภาและรัฐมนตรีในโควตาพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ตีความให้ญัตติดังกล่าวตกไปทุกครั้ง นอกจากกลุ่มทหารจะใช้การเคลื่อนไหวอยู่เบื้องหลังแล้ว กลุ่มทหารยังใช้การแสดงกำลังและคำพูดเพื่อข่มขู่กดดันพรรคการเมืองอีกด้วย ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากกรณีที่น่าายทหารระดับสูงโดยเฉพาะในหน่วยคุมกำลังเข้าให้กำลังใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่ถูกพรรคชาติไทย

¹¹⁵“บันทึกสถิติความวุ่นวายการพวกราชการไป,” *วิวัฒน์* 1(7), 73(415) (4-10 มิถุนายน 2527): 12-16.

¹¹⁶สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ ครั้งที่ 7/2528 วันที่ 6 มิถุนายน 2528, หน้า 328.

¹¹⁷“ยุบสภา? ฟางเส้นสุดท้ายของรัฐบาล,” *สู่อินทรี* 5, 223 (13-19 มิถุนายน 2528): 14.

อภิปรายนอกสภา รวมทั้งยังมีนายทหารคนสำคัญออกมาพูดข่มขู่ไม่ให้พรรคชาติไทยเปิดอภิปรายนอกสภาในต่างจังหวัด นอกจากนี้ยังมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มทหารที่มีผลในกดดันสมาชิกรัฐสภาให้ลงมติตามที่กลุ่มทหารต้องการ ปฏิบัติกริยาของกลุ่มทหารเป็นการกดดันและข่มขู่พรรคการเมืองที่แสดงออกตามแนวทางประชาธิปไตย และถือเป็นการขัดขวางการเติบโตของระบอบประชาธิปไตย

เมื่อพิจารณาท่าทีของกลุ่มทหารที่ปกป้องพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะพบว่า การเคลื่อนไหวเพื่อขัดขวางการอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นส่วนหนึ่งของการรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร เนื่องจากหากปล่อยให้มีการอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พรรคการเมืองจะมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้นเพื่อแลกกับการลงมติไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกจากนี้ถ้าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ถูกอภิปรายรุนแรงจนตัดสินใจลาออกหรือยุบสภา อาจทำให้ตัวแทนจากพรรคการเมืองขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อันจะเป็นการเพิ่มบทบาทของพรรคการเมือง

การเคลื่อนไหวของกลุ่มทหารต่อการอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้แสดงให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร โดยหลังจากที่กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้น้อยลง ในขณะที่พรรคการเมืองมีบทบาทมากขึ้น กลุ่มทหารจึงใช้การแสดงกำลังและคำพูดเพื่อข่มขู่กดดันพรรคการเมือง รวมทั้งใช้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลังรัฐบาล เพื่อที่จะควบคุมบทบาทของพรรคการเมืองไม่ให้ขยายมากจนกลุ่มทหารไม่สามารถแทรกแซงทางการเมืองได้ ซึ่งผลของการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองทำให้กลุ่มทหารยังคงสามารถรักษาบทบาททางการเมืองของตนได้ต่อไป แต่พฤติกรรมการข่มขู่กดดันของกลุ่มทหารถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าเป็นการขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตย ดังนั้นบทบาททางการเมืองในรูปแบบใหม่ของกลุ่มทหารจึงยังไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม

5.6 การแก้ไขรัฐธรรมนูญ

การฟ่ายแพ้ของกลุ่มทหารในการแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อต้นปี พ.ศ. 2526 จนทำให้กลุ่มทหารต้องปรับเปลี่ยนบทบาททางการเมืองเพื่อลดกระแสต่อต้านจากสังคม ส่งผลให้การแก้ไขรัฐธรรมนูญเป็นประเด็นที่ไม่มีกระแสถ่วงถ่วง จนกระทั่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางส่วนเริ่มเคลื่อนไหวให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ แต่ไม่มีพรรคการเมืองใดออกมาตอบรับในประเด็นนี้ เนื่องจากพรรคการเมืองหลายพรรคต่างสนใจนโยบายไม่แก้ไขรัฐธรรมนูญเป็นนโยบายหลักในการหาเสียงเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา โดยมีเพียงพรรคประชากรไทยเท่านั้นที่สนับสนุนให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ ในขณะที่กลุ่มทหารไม่มีการเคลื่อนไหวในการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นที่ปรากฏ

แต่เป็นที่รู้กันว่ากลุ่มทหารยังคงต้องการให้แก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นให้ข้าราชการสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้ รวมทั้งประเด็นการคงอำนาจของวุฒิสภามาบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2521 โดยในครั้งนี้นักกฎหมายใช้วิธีการให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นฝ่ายเคลื่อนไหวแก้ไขรัฐธรรมนูญ ในขณะที่กลุ่มทหารเป็นผู้สั่งการอยู่เบื้องหลัง ฉะนั้นจึงปรากฏว่าภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 กลุ่มทหารมีการติดต่อกับพรรคการเมืองบางพรรคเพื่อให้เป็นแกนนำในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ได้แก่ พรรคชาติไทย และพรรคกิจสังคม โดยพรรคชาติไทยได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มทหารมาตลอด การยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ของพรรคชาติไทยเป็นที่น่าเชื่อได้ว่าได้รับอนุญาตจากกลุ่มทหาร นอกจากนี้หากมองบทบาทที่ผ่านมาของพรรคชาติไทยจะพบว่ามีการเคลื่อนไหวตามท่าทีของกลุ่มทหารเสมอมา ส่วนพรรคกิจสังคมนั้นแม้ว่าจะประกาศต่อสู้กับเผด็จการและถูกกลุ่มทหารต่อต้านอย่างมากในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 แต่กลับปรากฏว่ากลุ่มทหารได้มีการติดต่อกับพรรคกิจสังคม ดังจะเห็นได้จากการที่นายทหารระดับสูงได้มีการติดต่อกับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม และได้ส่งของกำนัลให้กับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชเป็นประจำ¹¹⁸ โดยมุ่งหวังที่จะให้พรรคกิจสังคมเป็นแกนนำในการแก้ไขรัฐธรรมนูญและยอมรับในประเด็นที่กลุ่มทหารต้องการ แต่อย่างไรก็ตาม พรรคการเมืองทั้งหลายต่างยังไม่แสดงท่าทีที่แน่ชัด ทั้งนี้พรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปัตย์ยังคงยืนยันที่จะไม่แก้ไขรัฐธรรมนูญตามแนวทางที่กลุ่มทหารต้องการ

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ยืนยันถึงการคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 ในการให้สัมภาษณ์กับสยามใหม่ ฉบับวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2526 ว่า “อันนี้เป็นหลักการของผม ที่ได้เป็นผู้แทนที่วันนี้ก็เพราะผมไม่แก้รัฐธรรมนูญ ราษฎรเขาไม่ให้ผมแก้ ผมไปทรยศเขาไม่ได้”¹¹⁹ โดยในครั้งนั้นหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชยังได้ย้ำถึงการคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้ รวมทั้งประเด็นการคงอำนาจของวุฒิสภามาบทเฉพาะกาลว่า “เลือกตั้งคุณก็รู้ว่าผมก็ว่าเรียงเบอร์ๆ ส่วนอีกสองประเด็นนั้นไม่เอา”¹²⁰

เช่นเดียวกับนายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ที่คัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นที่เปิดโอกาสให้กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมือง ดังที่ได้ให้สัมภาษณ์กับสยามใหม่ ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2526 ว่า

¹¹⁸“เมื่อคึกฤทธิ์ ปราโมช “ตะหนุเข้าปากหมา”,” คดีคลับ 1,28 (10-16 มีนาคม 2527): 15-16.

¹¹⁹“สัมภาษณ์พิเศษหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม,” สยามใหม่ 2,76(305): 27.

¹²⁰เรื่องเดียวกัน.

“การแก้ไขรัฐธรรมนูญผมเชื่อว่า มันต้องถามว่าแก้ไขรัฐธรรมนูญ ประเด็นอะไร มันมีสองประเด็น สองประเด็นนี้ผมยังยืนยันว่าประชาธิปไตยไม่เห็นด้วยแล้วก็คัดค้านแน่ถ้าจะมีการแก้ไข ท่านนายกฯ ท่านเคยรับปากผมแล้ว ก่อนที่จะมาร่วมรัฐบาล ที่บอกว่าไม่มีเงื่อนไขก็ไม่ถูกต้อง ผมมีเงื่อนไขว่าต้องไม่มีการริเริ่มที่จะแก้ไขเคลื่อนไหวเรื่องนี้ ในสองประเด็นนี้ละนะ แต่ถ้าแก้ไขจากวงใหญ่เป็นวงเล็กอะไรอย่างนี้ก็คือแก้ไขให้เป็นประชาธิปไตยขึ้น สมมุติแก้ไขว่านายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้ง จาก ส.ส.อะไรอย่างนี้โอเค ผมไม่ว่าอะไร แต่ถ้าหากว่ารัฐบาลจะริเริ่มด้วยการแก้ไขรัฐธรรมนูญนี้ ในสองประเด็นนี้แล้วผมไม่เห็นด้วย พรรคประชาธิปไตยสนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ที่ทำให้มีประชาธิปไตยมากขึ้น ถ้าแก้ประเด็นที่ถอยหลังเข้าคลองเราไม่เอา ทีนี้เมื่อรัฐบาลไม่เป็นผู้ริเริ่มพรรคการเมืองอื่นจะเป็นผู้ริเริ่มก็ทำได้ พรรคอื่นเขาจะริเริ่มขึ้นมาเราก็ต้องมาต่อสู้ในสภาที่ไม่มีอะไร”¹²¹

ในขณะที่พลโทชวลิต ยงใจยุทธ รองเสนาธิการทหารบก ได้กล่าวปฏิเสธกรณีที่ต้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่า “กองทัพจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ไม่เช่นนั้นจะเลือกวิถีทางประชาธิปไตยได้อย่างไร”¹²² นอกจากนี้นายทหารระดับสูงต่างปฏิเสธถึงความพยายามของกลุ่มทหารในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ พันเอกภูษงค์ นิลขำ รองผู้บัญชาการกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ได้กล่าวถึงกระแสข่าวที่ว่ากลุ่มทหารต้องการให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่า “เป็นการสร้างสถานการณ์ขึ้นมามากกว่า ที่บอกว่าทหารจะเคลื่อนไหวไม่จริงหรอก ไม่มีแน่ถ้าสมมุติว่ามีบางกลุ่มบางคนทำอย่างนั้นจริง มันก็ไม่ใช่ทหารคนเดียวจะทำได้ มันต้องร่วมกันทุกฝ่าย โดยเฉพาะเรื่องนี้เป็นเรื่องสภา”¹²³

เช่นเดียวกับพลโทจันทรคุปต์ สิริสุทธิ เลขาธิการนายกรัฐมนตรีที่เห็นว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่สามารถกระทำได้เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้แก้ไข และรัฐธรรมนูญก็เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์แล้ว รวมทั้งการเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีได้ต้องอยู่ที่สภานั้น¹²⁴

¹²¹“สัมภาษณ์พิชัย รัตกุล รองนายกรัฐมนตรี,” สยามใหม่ 2,81 (3 มิถุนายน 2526): 29.

¹²²“แก้รัฐธรรมนูญ “เราจะอยู่เบื้องหลังอย่างเงิบๆ”,” สู่อานาคต 4,163 (22-28 เมษายน 2527): 18.

¹²³“รัฐบาลอาทิตย์,” เอสดีดับ 1,11 (18 พฤศจิกายน 2526): 14.

¹²⁴เรื่องเดียวกัน.

การแก้ไขรัฐธรรมนูญได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังเมื่อหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมได้ให้สัมภาษณ์กับนายเทห์ จงคดีกิจ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ภายหลังจากที่ได้พบกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่บ้านพักชอยสวนพลูเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2527 ว่าเห็นด้วยกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งนอกจากประเด็นเรื่องการแก้ไขวิธีการเลือกตั้งจากรวมเขตรวมเบอร์มาเป็นแบ่งเขตเรียงเบอร์ ยังเห็นด้วยในการแก้ไขประเด็นให้ข้าราชการประจำมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้ด้วย¹²⁵ การประกาศสนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชในครั้งนี้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง เนื่องจากการหาเสียงเลือกตั้งที่ผ่านมา หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้ประกาศต่อต้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นการเปิดโอกาสให้ข้าราชการประจำมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี การเปลี่ยนท่าทีของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชจึงสร้างความแปลกใจให้กับสังคม

โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้เปิดเผยถึงการเปลี่ยนท่าทีมาสนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าตนเห็นด้วยกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญทั้งสองประเด็นมานานแล้วตั้งแต่แรก แต่ที่คัดค้านเพราะไม่เห็นด้วยกับการรณรงค์ให้แก้ไขรัฐธรรมนูญทางจอโทรทัศน์ และเห็นว่าเป็นเรื่องการเก็บเกี่ยวประโยชน์ส่วนบุคคลมากเกินไป จึงคัดค้าน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงกรณีที่หากแก้ไขรัฐธรรมนูญแล้วจะเปิดโอกาสให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าเป็นการตัดสินใจของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พร้อมกับขี้ว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ไม่ได้ถูกทหารบีบอย่างที่เขาใจกัน ซึ่งทหารก็ไม่ได้มีความทะเยอทะยานทางการเมืองมากมายนัก และถึงอย่างไรรัฐบาลไทยก็ต้องมีทหารสนับสนุนอยู่แล้ว¹²⁶

ทั้งนี้การเปลี่ยนท่าทีของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชถูกมองว่าเป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มทหาร เนื่องจากมีกระแสข่าวว่ากลุ่มทหารได้มีการติดต่อกับพรรคชาติไทย เพื่อให้พรรคชาติไทยเป็นแกนนำในการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นให้ทหารเข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้ โดยกลุ่มทหารจะให้พรรคชาติไทยได้เข้าร่วมรัฐบาลเป็นข้อแลกเปลี่ยน การผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญของกลุ่มทหารนำไปสู่การเรียกร้องให้ปรับคณะรัฐมนตรี โดยหวังจะให้พรรคชาติไทยเข้าร่วมรัฐบาล จนพรรคร่วมรัฐบาลต่างออกมาปฏิเสธข่าวการปรับคณะรัฐมนตรี¹²⁷ การดำเนินการของกลุ่มทหารทำให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชออกมาชิงประกาศสนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญก่อนที่พรรคชาติไทยจะดำเนินการ

¹²⁵“ยุทธวิธีหรือกะล่อน?เมื่อคึกฤทธิ์ประกาศแก้รัฐธรรมนูญ,” เคล็ดลับ 1,42 (16-22 มิถุนายน 2527): 19-21.

¹²⁶“คึกฤทธิ์แก้รัฐธรรมนูญ,” สู่นาคคด 4,171 (17 มิถุนายน 2527): 15.

¹²⁷“ยุทธวิธีหรือกะล่อน?เมื่อคึกฤทธิ์ประกาศแก้รัฐธรรมนูญ,” เคล็ดลับ 1,42: 19-23.

แม้ว่าหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชจะประกาศสนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ แต่ในการเปิดประชุมสภาในพ.ศ. 2527 ก็ยังไม่มีกระแสการแก้ไขรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด อีกทั้งประเด็นเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญยังไม่ได้รับการตอบรับจากพรรคการเมือง โดยพรรคประชาธิปัตย์และพรรคก้าวหน้ายืนยันที่จะคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นบทบาททางการเมืองของข้าราชการประจำอยู่เช่นเดิม พรรคชาติไทยซึ่งมีการติดต่อกับกลุ่มทหารเพื่อเป็นแกนนำในการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้เปลี่ยนมาเป็นไม่แสดงบทบาทในเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ¹²⁸ ในขณะที่กลุ่มทหารไม่มีการเคลื่อนไหวแก้ไขรัฐธรรมนูญ อีกทั้งนายทหารระดับสูงต่างออกมาปฏิเสธเรื่องดังกล่าว กระนั้นก็ตามประเด็นเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อเปิดทางให้กลุ่มทหารสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้ยังคงถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ทั้งนักวิชาการ และนิสิตนักศึกษาต่างไม่เห็นด้วยที่กลุ่มทหารจะเข้ามาดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี

การที่สังคมเชื่อว่ากลุ่มทหารอยู่เบื้องหลังการเคลื่อนไหวแก้ไขรัฐธรรมนูญ ทำให้กระแสต่อต้านเผด็จการทหารกลับมาตื่นตัวอีกครั้ง ซึ่งในช่วงเวลาเดียวกันนี้กลุ่มทหารได้สร้างความตระหนักให้กับสังคมด้วยการเข้าให้กำลังใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 และพุดชมนักการเมืองในกรณีที่พรรคชาติไทยอภิปรายนอกสภาเมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2527 พฤติกรรมของกลุ่มทหารที่เข้ามาแทรกแซงและกดดันพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนี้ ทำให้กลุ่มทหารถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากว่ายังไม่มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ถึงแม้ว่ากลุ่มทหารจะแสดงออกให้เห็นถึงการสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตยมาโดยตลอด การต่อต้านการแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหาร ได้รับการตอบโต้จากกลุ่มทหารโดยการประกาศไม่พุดหรือแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกได้กล่าวถึงการปรับบทบาทของกลุ่มทหารในครั้งนี้ว่า “ต่อไปนี้ทหารจะไม่พุดหรือแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอีก เพราะในกองทัพมีทหารหลายคน ต่างคนต่างมีความเห็นของตัวเอง เมื่อต่างคนต่างพุดก็ย่อมจะหาความเป็นเอกภาพของกองทัพไม่ได้ จะทำให้คนมองว่ากองทัพแตกแยก”¹²⁹

ด้านพลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ รองแม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 และผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ กล่าวถึงกรณีดังกล่าวนี้ว่า

“ขณะนี้กองทัพไม่รู้สึกเดือดร้อนต่อภาวะการณ์ทางการเมืองอีกแล้ว การที่พลเอกเทียนชัยกล่าวเช่นนั้น เพราะขณะนี้ทหารตระหนักดีแล้วว่า การ

¹²⁸“แก้รัฐธรรมนูญ-ปรับกรมเปิดทาง,” สู่อุณหต 4,187 (4-10 ตุลาคม 2527): 11-14.

¹²⁹“เมื่อทหารรูตชิปาก ความไม่มั่นคงก็ตามมา?,” เกล็ดลับ 1,45 (7-13 กรกฎาคม 2527): 21.

แสดงความคิดเห็นทางการเมือง ไม่ใช่หน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงของ ทหาร เพราะหน้าที่โดยตรงของทหารคือการร่วมกันให้ความช่วยเหลือพัฒนา สังคม และทำเรื่องที่เป็นกิจการของทหารโดยตรงเท่านั้น...แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้ หมายความว่าต่อไปนี้ทหารจะไม่ติดตามเหตุการณ์สถานการณ์ทางการเมือง แต่ก็ยังคงติดตามต่อไปโดยที่จะไม่วิพากษ์วิจารณ์หรือวิเคราะห์ห้อะไรอีก เท่านั้น”¹³⁰

ส่วนพลเอกมานะ รัตนโกเศศ รองเสนาธิการทหารบกฝ่ายกิจการพลเรือนกล่าวถึงกรณี เดียวกันนี้ว่า

“ต่อไปนี้ความคิดเห็นทางการเมืองจะมาจากนักการเมือง เมื่อฝ่าย ทหารเล่นอะไร ไปก็ไม่มีคุณค่า เพราะฉะนั้นถ้าเราจะแสดงความคิดเห็น ทางการเมืองก็จะพูดในสภาเท่านั้น เพียงแต่เวลาเราอยู่สภาเราไม่ค่อยจะ ได้พูดเท่านั้นเมื่อนายไม่พูดแล้วทำไมพวกเราต้องพูดด้วยล่ะ การที่คิดกันว่าจะ เป็นเหตุร้าย พูดก็ว่า ไม่พูดก็ว่าอย่างนี้แหละหรือเราไม่แคร์หรือกว่าก็ว่าไป เราก็ค จะคุยกัน ในหมู่พวกเราเองเท่านั้น แต่กับ “พับบลิค” เราจะไม่พูดอีก”¹³¹

กระทั่งหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้เสนอญัตติขอแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ในประเด็นวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งนับเป็นการ เสนอญัตติขอแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งแรกหลังจากที่กลุ่มทหารพ่ายแพ้ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อ ต้นปี พ.ศ. 2526 โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้เสนอญัตติขอแก้ไขรัฐธรรมนูญต่อสภาเมื่อ วันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2528 ซึ่งร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชและคณะ เป็นผู้เสนอได้แก้ไขวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากแบบรวมเขตรวมเบอร์มาเป็นแบบ แบ่งเขตเรียงเบอร์ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญในครั้งนี้ขอแก้ไขวิธีการเลือกตั้ง เพียงประเด็นเดียว โดยไม่มีการกล่าวถึงประเด็นบทบาททางการเมืองของข้าราชการประจำแต่อย่างใด

ต่อมาที่ประชุมรัฐสภาได้ลงมติรับหลักการร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญในวาระที่ 1 เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2528 และได้ตั้งกรรมาธิการแปรญัตติในวาระที่ 2 จำนวน 35 คน เป็นตัวแทนจาก

¹³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21-22.

¹³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

วุฒิสภา 15 คน และจากสภาผู้แทนราษฎร 20 คน¹³² ในขั้นการพิจารณาของกรรมาธิการปรากฏว่ามีความเห็นแบ่งเป็น 3 ฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายวุฒิสภามีความเห็นว่าจะใช้วิธีการเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวัน โหวต โดยให้ผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เพียงคนเดียวเหมือนกันทั่วประเทศ ฝ่ายพรรคกิจสังคมและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนมากมีความเห็นว่าจะใช้วิธีการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ และพรรคชาติไทยมีความเห็นว่าหากจะต้องเปลี่ยนวิธีการเลือกตั้งจากรวมเขตมาเป็นแบ่งเขต ก็ควรมีให้มีการเลือกตั้งแบบรวมเบอร์หรือแบ่งเขตรวมเบอร์¹³³

เป็นที่น่าสังเกตว่าการเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวัน โหวตเพียงจะได้รับการพูดถึงในการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้ และได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกวุฒิสภา ทั้งนี้เนื่องจากมีกระแสข่าวว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์สนับสนุนการเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวัน โหวต¹³⁴ นอกจากนี้ นายกระมล ทองธรรมชาติ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และนายอมรรักษ์าศัย ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี และสมาชิกวุฒิสภายังได้ส่งวนคำแปรญัตติในวาระที่ 2 เพื่ออภิปรายในสภาสันับสนุนการเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวัน โหวต จึงเป็นเสมือนการยืนยันแนวความคิดของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดังนั้นสมาชิกวุฒิสภาส่วนมากจึงสนับสนุนการเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวัน โหวต นายกระมล ทองธรรมชาติ ในฐานะเลขาธิการคณะกรรมการประสานงานวุฒิสภาหรือวิปวุฒิสภาได้กล่าวว่า วิปวุฒิสภามีมติให้สนับสนุนวิธีการเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวัน โหวต¹³⁵ แม้ว่านายไตรรงค์ สุวรรณคีรี โฆษกรัฐบาลจะออกมาปฏิเสธว่า “นายกรัฐมนตรีไม่เคยเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ข่าวที่ออกมาน่าจะเป็นการกล่าวอ้างกันมากกว่า เพราะนายกรัฐมนตรีกล่าวเสมอว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องของสภารัฐบาลจะไม่ชี้หน้าใดๆ ทั้งสิ้น”¹³⁶ แต่สมาชิกวุฒิสภาโดยเฉพาะสายทหารยังคงยืนยันอย่างหนักแน่นที่จะสนับสนุนการเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวัน โหวต

พลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ แม่ทัพกองทัพบกที่ 1 ได้กล่าวสนับสนุนการเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวัน โหวตว่า “วิธีการเลือกตั้งแบบวันแมน วัน โหวตเป็นวิธีที่อารยะประเทศนิยม

¹³²“บุบสกา? ฟางเส้นสุดท้ายของรัฐบาล,” สู่นาค 5,223: 15.

¹³³“เกมแก้รัฐธรรมนูญ ขอมหักไม่ยอมงอ,” สู่นาค 5,225 (27 มิถุนายน - 3 กรกฎาคม 2528): 8-9.

¹³⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 8-12.

¹³⁵ มูลนิธิรัฐบุรุษ, รัฐบุรุษชื่อเปรม, หน้า 578.

¹³⁶“เกมแก้รัฐธรรมนูญ ขอมหักไม่ยอมงอ,” สู่นาค 5,225: 8-9.

ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน การแก้ไขรัฐธรรมนูญในครั้งนี้สมควรแก้ไขวิธีการเลือกตั้งเป็นแบบวันแมน วันโหวต”¹³⁷

ในขณะที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนมากสนับสนุนการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้กล่าวถึงความไม่เหมาะสมของวิธีการเลือกตั้งแบบรวมเขต รวมเบอร์ และเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวันโหวตว่า

“ถ้าหากเรื่องนี้ลงเอยด้วยการเลือกตั้งแบบรวมเขต รวมเบอร์ (เบอร์เดียว) แล้ว ก็จะเป็นเหตุให้เกิดความสับสนอย่างมาก เพราะผู้มีสิทธิออกเสียง จะไม่รู้จักผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งเลย...หากให้มีการเลือกตั้งแบบวันแมน วันโหวต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็จะเต็มไปด้วยคนที่งัดขึ้น ตามระบบนี้จะทำให้พรรคการเมืองอ่อนแอ จะไม่มีพรรคใดได้เสียงข้างมากเพียงพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้เอง รัฐบาลที่จัดตั้งก็ต้องเป็นรัฐบาลผสมอีก”¹³⁸

ทางด้านนายขุนทอง ภูผิวเดือน รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ได้กล่าวถึงการเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวันโหวตว่า ยังไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในเมืองไทย เพราะสภาพการณ์ สภาพสังคมและความตื่นตัวต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายยังไม่เพียงพอ จึงควรมีการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์อย่างที่เคยปฏิบัติมา¹³⁹

ความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างสมาชิกวุฒิสภากับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทำให้ต่างฝ่ายต่างเคลื่อนไหวเพื่อให้แนวทางของตนได้รับชัยชนะ สมาชิกวุฒิสภาได้เคลื่อนไหวกดดันให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยอมรับการเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวันโหวต ในขณะที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ยืนยันที่จะใช้การเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ ท่าทีที่แข็งกร้าวของทั้งสองฝ่ายทำให้เกิดการเผชิญหน้ากัน โดยต่างฝ่ายต่างไม่มีทีท่าว่าจะยอมประนีประนอมแต่อย่างใด แม้ว่าทางพรรคประชาธิปัตย์จะพยายามเสนอแนวทางประนีประนอมโดยใช้การเลือกตั้งแบบแบ่งเขตรวมเบอร์ แต่ก็ไม่ได้รับการยอมรับ เนื่องจากฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยืนยันที่จะไม่รับแนวทางของวุฒิสภา และพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับวุฒิสภา ดังที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เรียกร้องให้พรรคการเมืองทั้งหลายล้มความขัดแย้งกัน และหันมาสามัคคีกัน ไม่ว่า

¹³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

¹³⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁹ เรื่องเดียวกัน.

วิธีการเลือกตั้งจะเป็นเช่นไร¹⁴⁰ อีกทั้งฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังไม่เห็นด้วยที่วุฒิสภาเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้ เพราะสมาชิกวุฒิสภาไม่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง จึงไม่สมควรเป็นผู้กำหนดกติกาในการเลือกตั้งให้กับพรรคการเมือง¹⁴¹ ความตึงเครียดที่เกิดขึ้นทำให้มีการประเมินกันว่ามีความเป็นไปได้สูงที่พรรคการเมืองจะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ เนื่องจากเสียงสนับสนุนแนวทางของพรรคการเมืองมีจำนวนไม่ถึงกึ่งหนึ่งของสมาชิกรัฐสภาทั้งหมด ทั้งนี้พรรคชาติไทยมีแนวโน้มว่าจะไม่ร่วมด้วย

แต่แล้วความตึงเครียดทางการเมืองได้คลี่คลายลงเมื่อพลเอกประจวบ สุนทรางกูร รองนายกรัฐมนตรีได้กล่าวภายหลังการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2528 ว่า วุฒิสภาจะไม่สนับสนุนวิธีการเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวันโหวต แต่จะให้เป็นไปตามข้อเสนอของพรรคกิจสังคมคือแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์¹⁴² ดังนั้นในการพิจารณาร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญในวาระที่ 2 เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2528 จึงปรากฏว่าร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เสนอโดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชผ่านการพิจารณาของรัฐสภา โดยมีคะแนนเสียงเห็นด้วยกับการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ 304 เสียง แต่ในการลงมติได้มีสมาชิกวุฒิสภาที่เป็นนายทหารคนสำคัญจำนวนหนึ่งเดินออกจากห้องประชุมก่อนการลงมติ ได้แก่ พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ พลเอกประยูร บุญนาค พลโทพัฒน์ อุไรเลิศ พลโทวันชัย เรืองตระกูล พลโทเอนก บุญยະถิติ พลตรีสมคิด จงพยุหะ และพลตรีปัญญา สิงห์ศักดา เป็นต้น โดยมีพลตรีสุดสาย หัสดิน เป็นผู้ประสานงาน¹⁴³ แม้ว่าร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญจะผ่านการพิจารณาในวาระที่ 2 แต่ปฏิริยาของสมาชิกวุฒิสภาทำให้มีความหวาดเกรงกันว่าร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับนี้อาจไม่ผ่านการพิจารณาในวาระที่ 3 ก็เป็นไปได้

การพิจารณาวาระที่ 3 เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2528 ปรากฏว่าร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญผ่านการพิจารณาของรัฐสภาด้วยคะแนนเห็นชอบ 298 เสียง ไม่เห็นชอบ 17 เสียง และงดออกเสียง 27 เสียง โดยนายกรัฐมนตรีจะต้องนำขึ้นทูลเกล้าฯ ให้ทรงลงพระปรมาภิไธย และประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2528 ต่อไป¹⁴⁴ การแก้ไขรัฐธรรมนูญ

¹⁴⁰ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8-12.

¹⁴² มุขนิธิรัฐบุรุษ, รัฐบุรุษชื่อเปรม, หน้า 579.

¹⁴³ "รัฐธรรมนูญหรือจะอาถรรพ์จริงๆ," สุดนาครด 5,227 (11-17 กรกฎาคม 2528): 12-14.

¹⁴⁴ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมรัฐสภา สมัยสามัญ ครั้งที่ 4/2528 วันที่ 22 กรกฎาคม 2528, หน้า 179.

ในครั้งนี้มีผลให้วิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเปลี่ยนจากแบบรวมเขตรวมเบอร์มาเป็นแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ตามความต้องการของพรรคการเมือง

นอกจากนี้ยังเป็นที่น่าสังเกตว่าในการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้ สมาชิกวุฒิสภานับสนุนให้ใช้การเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวัน โหวต ซึ่งเป็นวิธีการที่ตรงกันข้ามกับความต้องการของพรรคการเมืองส่วนใหญ่ที่ต้องการให้ใช้การเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ กล่าวได้ว่าแม้กลุ่มทหารจะไม่สามารถผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นที่ให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้ ซึ่งส่งผลให้บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารลดลง แต่การที่สมาชิกวุฒิสภานับสนุนให้ใช้การเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวหรือวันแมนวัน โหวต ซึ่งหากผลการเลือกตั้งด้วยวิธีดังกล่าวเป็นไปตามที่หลายฝ่ายคาดหมาย ย่อมเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารสามารถเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองได้

จะเห็นได้ว่าหลังจากที่กลุ่มทหารพ่ายแพ้ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อต้นปี พ.ศ. 2526 การแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นที่เปิดโอกาสให้ข้าราชการประจำเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้ถูกคัดค้านอย่างรุนแรง ในขณะที่เดียวกันกลุ่มทหารซึ่งถูกโจมตีอย่างมากจากกรณีดังกล่าว ได้พยายามปรับบทบาทให้เป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้น โดยการไม่แสดงบทบาทให้ปรากฏต่อสาธารณะ ดังนั้นการแก้ไขรัฐธรรมนูญจึงเป็นการแก้ไขในประเด็นวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยไม่มีการแก้ไขประเด็นการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีแต่อย่างใด

5.7 การเคลื่อนไหวกรณีการลดค่าเงินบาท

แม้ว่ากลุ่มทหารจะไม่สามารถเข้ามามีบทบาทในการบริหารประเทศได้โดยตรง แต่กลุ่มทหารก็เป็นกลุ่มสำคัญที่วิพากษ์วิจารณ์และกดดันการทำงานของรัฐบาล ดังจะเห็นได้จากปฏิกิริยาของกลุ่มทหารต่อการประกาศลดค่าเงินบาท โดยนับตั้งแต่รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เข้ามาบริหารประเทศภายหลังการลาออกของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 รัฐบาลต้องเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างหนัก แม้ว่ารัฐบาลจะพยายามแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจมาโดยตลอด แต่มาตรการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของรัฐบาลก็ไม่สามารถทำให้สภาพเศรษฐกิจของประเทศดีขึ้นได้ นอกจากนี้เงินดอลลาร์ที่แข็งค่าขึ้นอย่างมากได้ส่งผลกระทบต่อค่าเงินบาทที่อิงอัตราแลกเปลี่ยนกับค่าเงินดอลลาร์ รัฐบาลจึงตัดสินใจประกาศลดค่าเงินบาทลงจาก

เดิม 23 บาท ต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ มาเป็น 27 บาท ต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527¹⁴⁵

ในขณะที่รัฐบาลประกาศลดค่าเงินบาทนั้น พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบกอยู่ในระหว่างการเดินทางไปประเทศสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเดินทางไปประเทศสหรัฐอเมริกา พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้ทราบถึงแนวโน้มที่จะมีการลดค่าเงินบาทแล้ว ดังนั้นในระหว่างอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา จึงได้โทรศัพท์ติดต่อกับพลโทชวลิต ยงใจยุทธ รองเสนาธิการทหารบกฝ่ายยุทธการ เพื่อนำข่าวที่วางตัวของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกไปแจ้งต่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกไม่เห็นด้วยกับการลดค่าเงินบาทและได้ขอร้องไม่ให้มีการลดค่าเงินบาท ซึ่งการเคลื่อนไหวของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้รับการเปิดเผยในรายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ที่ออกอากาศเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 โดยพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้เล่าว่า

“...ผมอยากจะเรียนให้ท่านทั้งหลายได้ทราบว่า เมื่อผมเดินทางไปถึงรัฐฮาวาย ผมได้ทราบแล้วว่ามีมีการพิจารณาลดค่าเงินบาทกัน ผมก็เป็นห่วง ผมจึงโทรศัพท์ทางไกลมาถึงนายทหารคนหนึ่งให้นำความไปกราบเรียนท่านนายกรัฐมนตรีว่าเป็นความจริงไหม และรุ่งขึ้นผมสอบถามไป ท่านบอกว่ายังไม่มีการพิจารณาในเรื่องลดค่าเงินบาท ผมก็เข้าไปอีกว่าขออย่าได้ลดในขณะนี้เลย ประเทศชาติจะแย่ รัฐบาลเองจะแย่ ประชาชนจะเดือดร้อน เพราะว่าขณะนี้ประชาชนก็หนักในทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว ปัญหาต่างๆจะตามมาอย่างมากมาย ผมก็ขอให้ให้นำความไปกราบเรียนท่านนายกรัฐมนตรี ท่านนายทศกัณฐ์ก็ยืนยันว่าจะยังไม่ลด ผมก็สบายใจ...”¹⁴⁶

แต่ในที่สุด รัฐบาลก็ประกาศลดค่าเงินบาทเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 ซึ่งได้สร้างความไม่พอใจให้แก่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเป็นอย่างมาก ภายหลังจากที่ได้ทราบข่าวการประกาศลดค่าเงินบาท พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้เดินทางไปยังฮ่องกง เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 โดยมีนายตามใจ ขำกะโต และนายสว่าง เลหาทัย ร่วมเดินทางไปด้วย ในระหว่างนั้น พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้ติดต่อกับพลเอกบรรจบ บุณนาค เสนาธิการทหารบก และพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ แม่ทัพ

¹⁴⁵ มุฉินิธิรัฐบุรุษ, รัฐบุรุษชื่อเปรม, หน้า 449-458.

¹⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 476.

กองทัพภาคที่ 1 โดยได้สั่งการให้เรียกประชุมผู้นำทหารทั้งสามเหล่าทัพเพื่อหามาตรการจัดการกับปัญหาการลดค่าเงินบาท และยังได้สั่งการให้พลโทพิจิตร กุลละวณิชเตรียมพร้อมอีกด้วย¹⁴⁷

ในที่ประชุมนายทหารระดับสูงของกองทัพบกซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุม เช่น พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ รองผู้บัญชาการทหารบก พลเอกมานะ รตนโกเศศ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายกิจการพลเรือน พลโทชวลิต ยงใจยุทธ รองเสนาธิการทหารบกฝ่ายยุทธการ พลโทพิจิตร กุลละวณิช แม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 และพลโทจุฑา แสงทวีป ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก ได้มีมติให้ดำเนินการตามคำสั่งของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก โดยจะมีการยื่นหนังสือต่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เพื่อให้มีการปรับคณะรัฐมนตรีโดยเร็ว ซึ่งที่ประชุมได้แจ้งมาตรการดำเนินการให้กับผู้บัญชาการทหารอากาศ ผู้บัญชาการทหารเรือ และเสนาธิการทหารทุกเหล่าทัพทราบด้วย¹⁴⁸

ต่อมาเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 นายทหารระดับสูงจากสามเหล่าทัพได้ทำหนังสือด่วนถึงพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยมีใจความสำคัญเพื่อเรียกร้องให้ทบวงการลดค่าเงินบาท และให้มีการปรับคณะรัฐมนตรีโดยเร็ว ซึ่งหนังสือฉบับนี้มีนายทหารระดับสูงจากสามเหล่าทัพจำนวน 5 คน ร่วมลงชื่อ ได้แก่ พลเอกปฐม เสริมสิน เสนาธิการทหาร พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ รองผู้บัญชาการทหารบก พลเอกบรรจบ บุญนาค เสนาธิการทหารบก พลอากาศเอกประพันธ์ ฐปะเดมิย์ ผู้บัญชาการทหารอากาศ และพลเรือเอกนิพนธ์ ศิริธร ผู้บัญชาการทหารเรือ โดยพลโทชวลิต ยงใจยุทธ เป็นผู้ยื่นหนังสือดังกล่าว¹⁴⁹ นอกจากนี้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ยังได้ให้นายวีระพงษ์ รามางกูร ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจชี้แจงกรณีการประกาศลดค่าเงินบาทด้วย¹⁵⁰

พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเดินทางกลับมาถึงประเทศไทยในตอนค่ำของวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 และได้เดินทางต่อไปยังกองทัพภาคที่ 2 ทันที ต่อมาในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 ได้สั่งการให้จัดรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองขึ้นเป็นกรณีพิเศษ โดยบันทึกเทปที่กองทัพภาคที่ 2 จังหวัดนครราชสีมา รายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองภาคพิเศษนี้ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 และสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 ซึ่งเป็นช่องของกองทัพ ในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 เวลา 20.45 น. มีนายโชคชัย อักษรนันท์ และนายสิวาวุธ เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นผู้ดำเนินรายการ¹⁵¹ โดยมีพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เป็นผู้สนทนา ซึ่งพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้กล่าวถึงความรู้สึกภายหลังจากที่ได้รับทราบว่ารัฐบาลประกาศลดค่าเงินบาทว่า

¹⁴⁷“จาก “กาวใจ” ถึง “ข้อมูลใหม่”,” สู่นาคคต 4,194 (22-28 พฤศจิกายน 2527): 27.

¹⁴⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 25-26.

¹⁴⁹“คว่ำแผน “ยุทธการยึดเมือง”,” วิวัฒน์ 1(3),45(64) (17-23 พฤศจิกายน 2527): 12-13.

¹⁵⁰มูลนิธิรัฐบุรุษ, รัฐบุรุษชื่อเปรม, หน้า 474.

¹⁵¹“จาก “กาวใจ” ถึง “ข้อมูลใหม่”,” สู่นาคคต 4,194: 26.

“เราได้มีการพูดจาทันทีทุกครั้งและได้ให้ข้อคิดข้อเสนอไป ทางฝ่ายรัฐบาลก็รับฟังด้วยดี แต่ในครั้งนี้นี้ผมในฐานะรับผิดชอบ 3 กองทัพ และในฐานะที่เป็นคนของประชาชน ผมได้เล่าได้เรียนถึงความเดือดร้อนที่จะมีถึงประเทศชาติและประชาชนในอนาคตและปัจจุบันว่าเราจะแก้ไขอะไรไม่ได้ไม่ถูกต้อง และในที่สุดความเสียหายก็จะเกิดขึ้น กลับไม่ได้รับความสนใจเลย...ผมเสียใจมาก มีความคิดถึงกับอยากจะทำออกจากราชการ เพราะผมไม่มีคุณค่า ไม่มีความสามารถอะไรที่จะเสนอแนะให้มาดำเนินการตามความคิดหรือจะรับฟังเหตุผลแล้วเอากลับไปทบทวนกันสักนิดหนึ่งว่ามันมีเหตุผลอย่างไร”¹⁵²

ในช่วงเวลาเดียวกับที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก วิพากษ์วิจารณ์การลดค่าเงินบาทผ่านทางรายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ฝ่ายรัฐบาลก็ได้ออกอากาศเทปสัมภาษณ์หม่อมราชวงศ์ถึกถึกฤทธิ์ ปราโมช ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และช่อง 9 โดยเป็นการชี้แจงถึงกรณีการประกาศลดค่าเงินบาทเช่นกัน ซึ่งเทปการชี้แจงของฝ่ายรัฐบาลมีร้อยตำรวจโทชาญ มนุชธรรมเป็นผู้ดำเนินการ¹⁵³

การเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับกลุ่มทหารเริ่มรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะการออกมาวิพากษ์วิจารณ์การลดค่าเงินบาทผ่านทางรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จึงมีการหวั่นเกรงกันว่ากลุ่มทหารอาจใช้มาตรการรุนแรงตอบโต้รัฐบาล ทั้งนี้ในคืนวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 ซึ่งเป็นวันลอยกระทง บรรดานายทหารฝ่ายอนุรักษ์ได้มารวมตัวกันที่บ้านพักของพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ รวมทั้งหน่วยทหารยังมีการเตรียมพร้อม ทำให้กระแสข่าวการรัฐประหารขยายออกไปมากขึ้น¹⁵⁴

หลังจากที่กลุ่มทหารออกมาแสดงความไม่พอใจต่อการลดค่าเงินบาท และกดดันให้มีการปรับคณะรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้สัมภาษณ์ที่ทำเนียบรัฐบาลเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 โดยกล่าวยืนยันถึงความเหมาะสมของการลดค่าเงินบาท และความมั่นใจในเสถียรภาพของรัฐบาล¹⁵⁵ แม้ว่ากลุ่มทหารจะกดดันให้มีการปรับคณะรัฐมนตรี โดยต้องการให้ปลัดนายสมหมาย สุนทรกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังออกจากตำแหน่ง แต่ข้อเรียกร้องของกลุ่มทหารก็ไม่

¹⁵² มุลนิธิรัฐบุรุษ, รัฐบุรุษชื่อเปรม, หน้า 476.

¹⁵³ “จาก “กาวใจ” ถึง “ข้อมูลใหม่”,” สู่ออนาคต 4,194: 26.

¹⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

¹⁵⁵ “คว่ำแผน “ยุทธการยึดเมือง”,” วิวัฒน์ 1(3),45(64) (17-23 พฤศจิกายน 2527): 13.

แนวโน้มน่าจะได้รับการตอบรับจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์แต่อย่างใด ไม่เพียงแต่กลุ่มทหารเท่านั้นที่ไม่เห็นด้วยกับการลดค่าเงินบาท สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางส่วนและกลุ่มผู้ใช้แรงงานก็ไม่เห็นด้วยเช่นกัน โดยกลุ่มผู้ใช้แรงงานได้เคลื่อนไหวอยู่นอกสภา¹⁵⁶ ในขณะที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคชาติไทยบางส่วนได้วิพากษ์วิจารณ์การลดค่าเงินบาทของรัฐบาล ซึ่งการเคลื่อนไหวเหล่านี้ล้วนได้รับการหนุนหลังจากกลุ่มทหาร การเผชิญหน้าระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มทหารมีความตึงเครียดมากขึ้น โดยไม่มีท่าทีว่าฝ่ายใดจะยอมประนีประนอม

เมื่อข้อเรียกร้องของกลุ่มทหารไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาล กลุ่มทหารจึงเคลื่อนไหวให้มีการเปิดสภาเพื่ออภิปรายกรณีการลดค่าเงินบาท ซึ่งนายทหารที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 29 คนได้ร่วมลงชื่อเพื่อขอเปิดสภา นอกจากนี้ยังมีสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางส่วนร่วมลงชื่อขอเปิดสภาด้วย โดยมีผู้ร่วมลงชื่อทั้งหมด 222 คน ถึงแม้ว่ากลุ่มทหารจะรวบรวมรายชื่อสมาชิกวุฒิสภาได้เพียงพอที่จะเปิดประชุมสภา แต่ในที่สุดการเคลื่อนไหวของกลุ่มทหารก็ไม่ได้ยุติลง เนื่องจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้มีการเจรจากัน โดยมีพลโทชวลิต ยงใจยุทธ เป็นผู้ดำเนินการ¹⁵⁷

แม้ว่าปัญหาการเผชิญหน้ากันระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มทหารในกรณีการลดค่าเงินบาทจะคลี่คลายลงด้วยดี โดยที่ไม่เกิดเหตุการณ์รุนแรงตามที่หลายฝ่ายคาดหมาย แต่บทบาทของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานของรัฐบาลอย่างเปิดเผย รวมทั้งการแสดงกำลังกดดันให้มีการปรับคณะรัฐมนตรี ได้สร้างความไม่พอใจให้แก่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นอย่างมาก กล่าวได้ว่าบทบาทของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกต่อกรณีการลดค่าเงินบาทเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก¹⁵⁸ และความขัดแย้งนี้ก็ส่งผลต่อสถานการณ์ทางการเมืองในเวลาต่อมา

5.8 การต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก

บทบาทที่เพิ่มมากขึ้นของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ทั้งในทางการเมืองและฐานกำลังในกองทัพที่ให้การสนับสนุนอย่างหนาแน่น ทำให้เริ่มเกิดความขัดแย้งระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก อันเนื่องมาจากพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกพยายามที่จะขึ้นมาแข่งอำนาจกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดังจะเห็นได้จากการเข้ามาคลี่คลายปัญหาเพื่อเรียกความนิยมจาก

¹⁵⁶“เพลงสังหารรัฐบาลพลเอกเปรมลดค่าเงินบาท,” สู่อานาคต 4,192 (8-14 พฤศจิกายน 2527): 12-16.

¹⁵⁷“จาก “กาวใจ” ถึง “ข้อมูลใหม่”,” สู่อานาคต 4,194: 27.

¹⁵⁸เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อานาจมนุษย์ รูปขจร อาทิตย์ กำลังเอก ได้เกราเปรม ติณสูลานนท์, หน้า 177.

ประชาชน รวมถึงการเคลื่อนไหวของกลุ่มทหารทั้งเปิดเผยและอยู่เบื้องหลังซึ่งส่งกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล

บทบาทของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกที่ส่งผลั่นคลอนความมั่นคงของรัฐบาลเปรม 4 อย่างมากคือ กรณีการลดค่าเงินบาทเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 โดยพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบกได้แสดงความไม่พอใจต่อการที่รัฐบาลตัดสินใจลดค่าเงินบาท ในครั้งนั้นพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้เคลื่อนไหวกดดันให้ปลดนายสมหมาย สุนทรกุลออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ด้วยการแสดงออกที่แข็งกร้าวของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกในกรณีนี้ก่อให้เกิดความหวาดเกรงกันว่าทหารอาจเข้าทำการยึดอำนาจรัฐบาลได้ แต่ในที่สุดสถานการณ์ที่ตึงเครียดก็ได้คลี่คลายลง ถึงอย่างนั้นก็ตามเหตุการณ์นี้ทำให้ความขัดแย้งระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกมีความชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งก่อนหน้านี้ นายทหารที่ให้การสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกก็ได้เคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อสั่นคลอนเสถียรภาพรัฐบาลหลายครั้ง รวมทั้งการอยู่เบื้องหลังพรรคชาติไทยในการอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และการสนับสนุนให้นายทหารที่ถูกให้ออกจากราชการจากเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 กลับเข้ารับราชการ

นอกจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองแล้ว พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ยังมีฐานกำลังสนับสนุนในกองทัพที่แน่นหนามาก โดยในการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำปีแต่ละครั้ง พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้ย้ายนายทหารที่ให้การสนับสนุนตนไปอยู่ในตำแหน่งสำคัญ โดยเฉพาะในหน่วยคุมกำลัง จนทำให้ฐานกำลังในกองทัพของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ลดลงอย่างมาก ฐานอำนาจที่แข็งแกร่งในกองทัพทำให้มีการคาดการณ์กันว่าพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเตรียมที่จะเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มตัว บทบาทและฐานกำลังของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกที่เพิ่มขึ้นอย่างมากระยะนี้ย่อมส่งผลกระทบต่ออำนาจทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

อย่างไรก็ตาม พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกจะครบกำหนดเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2528 โดยพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเกิดเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2468 ทำให้มีการคาดการณ์กันถึงบทบาทของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกภายหลังเกษียณอายุราชการว่าน่าจะเข้าสู่วงการเมืองอย่างเต็มตัว และก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ก่อนที่จะถึงกำหนดการเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2528 ได้มีนายทหารในส่วนที่เป็นฐานกำลังของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกออกมาเรียกร้องให้มีการต่ออายุราชการให้กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกออกไปอีก 2 ปี โดยในเดือนเมษายน พ.ศ. 2527 พลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ รองแม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 และผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ได้ออกมาเคลื่อนไหวให้ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ซึ่งนายทหารที่สนับสนุนให้ต่ออายุราชการในครั้งนี้ ส่วนมากเป็นนายทหารที่สนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และนายทหารกลุ่มยังเติร์กข้างหลวง

(จปร.รุ่น 17) นอกจากนี้ นายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) ที่ต้องออกจากราชการภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ยังประกาศสนับสนุนการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ด้วย ต่อมาพลตรีพิจิตร กุลละวณิช ได้นำรายชื่อ นายทหารที่เสนอให้ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกยื่นต่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เพื่อให้ทราบมติของทหาร ซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ตอบกลับว่าขอให้เป็นไปตามขั้นตอน¹⁵⁹ เป็นที่น่าสังเกตว่าการเคลื่อนไหวต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกในครั้งนี้ไม่ปรากฏความเคลื่อนไหวของนายทหารจปร.รุ่น 1 และนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) แต่อย่างใด

การต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกยังคงไม่ได้รับการพิจารณา เนื่องจากหลังจากนั้นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เดินทางไปเช็คร่างกายที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และเมื่อกลับมาถึงประเทศไทยได้ไม่นานก็เดินทางเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า โดยในระหว่างนั้น พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์ และพลเอกประจวบ สุนทรางกูร เป็นผู้รักษาการแทน นายกรัฐมนตรี¹⁶⁰ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์รักษาตัวอยู่เป็นเวลานานจึงทำให้เรื่องการต่ออายุราชการยังคงไม่ได้รับการพิจารณา

เมื่อปรากฏความพยายามของนายทหารบางกลุ่มที่ต้องการให้ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ก็มีเสียงคัดค้านการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ โดยนายถวิล ไพรสมนต์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนครศรีธรรมราช และนายสุทัศน์ เงินหมื่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี พรรคประชาธิปัตย์ ได้เสนอแก้ไขพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการพ.ศ. 2494 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2523 (ฉบับที่ 13) ในมาตรา 19 ให้ต่ออายุราชการได้คราวละ 1 ปี ซึ่งคาดการณ์กันว่าเมื่อการแก้ไขพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเข้าสู่การพิจารณาของสภาจะได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองต่างๆ อย่างท่วมท้น พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเคยคัดค้านการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อปี พ.ศ. 2523 แต่ต้องกลับมดีพรรคด้วยเหตุผลเรื่องข้อมูลใหม่ ก็ไม่เห็นด้วยกับการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก¹⁶¹ ทางด้านนิสิตนักศึกษาต่างก็คัดค้านการต่ออายุราชการในครั้งนี้ โดยได้ออกแถลงการณ์คัดค้านการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก พร้อมทั้งเหตุผล แล้วนำไปยื่นต่อนายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรี อีกทั้งยังมีการจัดอภิปรายอีกหลายครั้ง แต่การเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ ก็ถูกกลุ่มทหารปราม โดยพลโทพิจิตร กุลละวณิช ซึ่งขึ้นดำรงตำแหน่ง

¹⁵⁹“ต่ออายุ, แก้วรัฐธรรมนูญ “ยังเดิร์ก” กลับเข้ารับราชการ การเมืองแบบเจ็บๆ ไข้ๆ,” สู่นาค 4,189 (18-24 ตุลาคม 2527): 18.

¹⁶⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 18-19.

¹⁶¹“เปรม-ปชป. ด้านเผด็จการ,” วิวัฒน์ 1(3),44(63) (10-16 พฤศจิกายน 2527): 15.

แม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 ได้กล่าวว่า “เรื่องการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเป็นเรื่องของทหารเอง ไม่เกี่ยวข้องกับใคร”¹⁶²

แต่การเคลื่อนไหวแสดงความไม่พอใจต่อการลดค่าเงินบาทของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกจนทำให้การเมืองไทยอยู่ในภาวะตึงเครียด ทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกไม่ได้รับการต่ออายุราชการอย่างแน่นอน อีกทั้งยังมีข่าวลือว่าพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกจะถูกปลดจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ให้เหลือเพียงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเพียงตำแหน่งเดียว แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากกองทัพ¹⁶³ อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวของกลุ่มทหารเพื่อให้มีการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกก็เพิ่มความตึงเครียดมากขึ้น พร้อมกับความขัดแย้งระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกที่มากขึ้นเช่นกัน

การแสดงความไม่พอใจต่อกรณีการประกาศลดค่าเงินบาท ทำให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากถึงการแสดงบทบาทที่ไม่เหมาะสม และเป็นผลให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกและนายทหารที่ให้การสนับสนุนงดการเคลื่อนไหวทางการเมือง¹⁶⁴ การปรับบทบาทของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกนอกจากจะเป็นการแก้ภาพพจน์ของกลุ่มทหารแล้ว ยังมีการวิจารณ์กันว่าเป็นการลดบทบาทเพื่อให้ได้รับการต่ออายุราชการ แต่การคัดค้านการต่ออายุราชการก็ยังคงมีอยู่อย่างกว้างขวาง โดยพรรคประชาธิปัตย์ยังคงยื่นหยัดคัดค้านในเรื่องนี้ถึงแม้จะไม่มั่นใจว่าการคัดค้านจะเป็นผลสำเร็จก็ตาม ดังจะพิจารณาจากคำกล่าวของนายวีระ มุสิกพงศ์ แกนนำพรรคประชาธิปัตย์และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยที่ว่า “จะคัดค้านได้เป็นผลสำเร็จหรือไม่ก็ต้องอ้างสุภาษิตจีนที่ว่า การกระทำเป็นหน้าที่ของมนุษย์ ความสำเร็จเป็นเรื่องของฟ้าดิน”¹⁶⁵

ในขณะที่ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่าพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกจะได้รับการต่ออายุราชการหรือไม่ นั้น ได้มีการประเมินกันว่าหากพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกไม่ได้รับการต่ออายุราชการอาจเกิดการรัฐประหารขึ้น แต่ข่าวดังกล่าวก็ได้รับการปฏิเสธจากพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก โดยพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้กล่าวในวันกองทัพไทย เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2528 ว่า “ตนและกองทัพจะรักษาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขจนถึงที่สุด และตราบใดที่ตนยังอยู่ในกองทัพจะไม่มีการปฏิวัติรัฐประหารเกิดขึ้นแน่นอน และตนก็ไม่ยอมให้ใครมาทำการ

¹⁶²“เราไม่ซุกปีกใคร,” สู่อานาคต 4,181 (23-29 สิงหาคม 2527): 7.

¹⁶³“ข่าวลือปลดผบ.ทพ. ตอกลิ้มเปรม-อาทิตย์?,” วิวัฒน์ 1(3),46(65) (24-30 พฤศจิกายน 2527): 19-21.

¹⁶⁴“พล.อ.อาทิตย์วันนี้?,” สู่อานาคต 4,408 (28 กุมภาพันธ์-6 มีนาคม 2528): 24-25.

¹⁶⁵“ต่ออายุอาทิตย์ พรรคการเมืองจะว่าอย่างไร,” วิวัฒน์ 1(7),62(404) (16-22 มีนาคม 2528): 17-18.

ปฏิวัติอีกด้วย”¹⁶⁶ นอกจากนี้ยังมีการประเมินกันว่าหากมีการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ก็จะมีการต่ออายุเพียงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเท่านั้น¹⁶⁷

อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2528 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้ไปร่วมงานเลี้ยงที่บ้านพักสี่เสาเทเวศร์ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์¹⁶⁸ หลังจากที่ไม่ได้พบปะพูดคุยกันมาเป็นเวลานาน จึงน่าจะเป็นการปรับความเข้าใจและอาจมีผลต่อการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ในที่สุดเมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2528 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้เสนอให้ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี โดยให้ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ออกไปอีก 1 ปี นับจากวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2528 ถึงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2529¹⁶⁹ เป็นที่น่าสังเกตว่าภายหลังจากที่ได้รับการต่ออายุราชการแล้ว พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกและกลุ่มนายทหารที่ให้การสนับสนุนต่างดที่จะแสดงบทบาททางการเมือง¹⁷⁰ โดยเฉพาะการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่กลุ่มทหารมีบทบาทอย่างสูงมาโดยตลอด

5.9 การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2528

สมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 จำนวน 225 คน ได้มีการจับสลากออกไปแล้วสองครั้ง คือ เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2524 จำนวน 75 คน และในวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2526 จำนวน 75 คน ซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มาตรา 85 ที่กำหนดให้วุฒิสภามีอายุคราวละ 6 ปี และในทุกๆ 2 ปี ให้จับสลากวุฒิสมาชิกออกจำนวน 1 ใน 3 ในจำนวนวุฒิสมาชิก 225 คน¹⁷¹ จึงเหลือสมาชิกวุฒิสภาที่จะต้องพ้นจากตำแหน่งในปี พ.ศ. 2528 จำนวน 75 คน โดยในจำนวนสมาชิกวุฒิสภาที่ต้องพ้นจากตำแหน่งนี้ เป็นนายทหารจำนวน 59 คน แบ่งเป็นทหารบกจำนวน 34 คน ทหารเรือจำนวน 15 คน และทหารอากาศจำนวน 10 คน นอกจากนี้ยังมีตำรวจจำนวน 1 คน และพลเรือนจำนวน 15 คน จะเห็นได้ว่าสมาชิกวุฒิสภาสายทหาร โดยเฉพาะทหารบกต้องพ้นจากตำแหน่งมากที่สุด โดยนายทหารคนสำคัญที่ต้องพ้นจากตำแหน่งในครั้งนี้ เช่น พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารสูงสุด

¹⁶⁶“ไฟเขียวผ่าน ต่ออายุอาทิตย์,” สู่อานาคต 4,204 (31 มกราคม-6 กุมภาพันธ์ 2528): 21.

¹⁶⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 20-21.

¹⁶⁸“ข้อมูลใหม่ (เล็กน้อย) ต่ออายุฯพล.อ.อาทิตย์,” สู่อานาคต 4,210 (14-20 มีนาคม 2528): 22-23.

¹⁶⁹“ต่ออายุพลเอกอาทิตย์ เส้นทาง “บึกเสือ” รุ่งโรจน์?,” วิวัฒน์ 1(7),67(409) (23-29 เมษายน 2528): 14-16.

¹⁷⁰“พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอกหายไปไหน?,” สู่อานาคต 5,223 (13-19 มิถุนายน 2528): 18.

¹⁷¹สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, นิติบัญญัติ:รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2521, หน้า 84.

พลโทพิจิตร กุลละวณิช แม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 ซึ่งเป็นผู้นำการเคลื่อนไหวให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ. 2526 และภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 ยังได้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ แม้ว่านายทหารทั้งสองคนจะได้ลาออกจากตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเมื่อ พ.ศ. 2526 จากกรณีวิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญ แต่ได้รับการแต่งตั้งเข้ามาใหม่โดยให้แทนตำแหน่งของตนเองซึ่งได้รับการแต่งตั้ง เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 จึงทำให้การนับอายุการเป็นสมาชิกวุฒิสภาเริ่มนับจากปี พ.ศ. 2522 ซึ่งต้องครบวาระในปี พ.ศ. 2528¹⁷² บทบาททางการเมืองของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และพลโทพิจิตร กุลละวณิช ที่มีส่วนร่วมกับรัฐบาล รวมทั้งการเคลื่อนไหวที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพรัฐบาลในหลายครั้ง จึงเป็นที่จับตามองว่านายทหารทั้งสองจะได้รับการแต่งตั้งให้กลับมาใหม่หรือไม่ และกลุ่มทหารจะได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภามากเท่าไร

การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2528 จำนวน 76 คน ปรากฏว่าเป็นนายทหารจำนวน 55 คน ตำรวจ 2 คน และพลเรือน 19 คน โดยสมาชิกวุฒิสภาที่เป็นทหารแบ่งเป็นทหารบกจำนวน 33 คน ทหารเรือจำนวน 10 คน และทหารอากาศจำนวน 12 คน นายทหารยังคงได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภามากที่สุด โดยพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และพลโทพิจิตร กุลละวณิช ได้รับการแต่งตั้งกลับมาใหม่ นอกจากนี้เมื่อพิจารณารายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งในปี พ.ศ. 2528 จะพบว่าส่วนมากเป็นนายทหารคุมกำลัง และนายทหารที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มอำนาจในกองทัพ โดยกลุ่มทหารที่เข้ามาเคลื่อนไหวทางการเมืองต่างได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา ทั้งกลุ่มนายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) นอกจากพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกแล้ว ยังมีนายทหารร่วมรุ่นได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา เช่น พลเอกชำนาญ นิลวิเศษ พลโทเทียบ กรมสุริยศักดิ์ พลอากาศเอกประพันธ์ ชูปะเตมีย์ ส่วนนายทหารจปร. รุ่น 1 เช่น พลโทจรรยา วงศ์สายัณห์ และกลุ่มนายทหารจปร. รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ซึ่งถือเป็นกลุ่มทหารที่ได้รับการแต่งตั้งเข้ามามากที่สุดจำนวน 8 คน โดยทั้งหมดเป็นนายทหารหน่วยคุมกำลัง

หลังจากประกาศแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่จำนวน 76 คน และปรากฏว่ามีนายทหาร จปร. รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา 8 คน ได้แก่ พลตรีจร รามัญวงศ์ ผบ.พล.รพศ.2 พลตรีเชิดชาย ชีรัทธานนท์ ผบ.พล.9 พลตรีบุญแทน เหนียนเฉลย ผบ.พล.ร.6 พลตรีภูงค์ นิลจำ ผบ.พล.ป. พลตรีวิมล วงศ์วานิช ผบ.พล.รพศ.1 พลตรีวิโรจน์ แสงสนิท ผบ.พล.ปตอ. พลตรีสมพร เต็มทองไชย ผบ.พล.ร.3 และพลตรีอารียะ อุโฆษกิจ ผบ.พล.ม.2 โดยที่พลตรีสุจินดา คราประยูร เจ้ากรมยุทธการกองทัพบก และเป็นประธานรุ่นของนายทหารจปร. รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ไม่ได้รับการ

¹⁷²“วุฒิสมาชิกเมื่อถึงคราวครบวาระของ “คนดัง” การประลองกำลัง(อีกครั้ง)ของพลเอกเปรม,” ผู้
อนาคต 4,207 (21-27 กุมภาพันธ์ 2528): หน้า 14.

แต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา ได้สร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เป็นอย่างมาก

เนื่องจากภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ซึ่งส่งผลให้นายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) ถูกให้ออกจากราชการและลาออกจากตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ที่ขึ้นมาคุมกำลังระดับผู้บังคับการกรมแทนก็ยังไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา เพราะพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้ขอให้นายทหารรุ่นพี่ๆ ที่อยู่ในระดับผู้บัญชาการกองพลได้เป็นก่อน ดังนั้นการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาในปี พ.ศ. 2528 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ได้ขึ้นเป็นผู้บัญชาการกองพล จึงถึงเวลาที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามสัญญาแล้ว โดยการเสนอชื่อนายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาในปี พ.ศ. 2528 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้มอบหมายให้พลตรีประเสริฐ สารฤทธิ์ เจ้ากรมกำลังพล กองทัพบก และเป็นนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เป็นผู้คัดรายชื่อนายทหารที่เสนอแต่งตั้ง จากนั้นพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ก็ได้คัดลอกรายชื่อทั้งหมดด้วยลายมือตนเองก่อนจะให้พลตรีประเสริฐ สารฤทธิ์ นำไปมอบให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เพื่อคัดเลือกอีกครั้งหนึ่ง กล่าวกันว่ารายชื่อนายทหารที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเสนอไปยังพลเอกเปรม ติณสูลานนท์มีนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เป็นจำนวนมาก รวมทั้งพลตรีสุจินดา คราประยูร และพลตรีประเสริฐ สารฤทธิ์¹⁷³ แต่เมื่อประกาศรายชื่อสมาชิกวุฒิสภาออกมากลับมีนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เพียง 8 คน โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ชี้แจงว่าวุฒิสมาชิกที่เกี่ยวนี้จะแต่งตั้งเฉพาะนายทหารระดับนายพลที่อยู่ในส่วนที่คุมกำลังเท่านั้น หากเป็นสายอำนวยการหรือสายเสนาธิการจะต้องเป็นนายทหารระดับชั้นพลโทขึ้นไป¹⁷⁴

ผลการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาในปี พ.ศ. 2528 ได้สร้างความผิดหวังให้กับนายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เป็นอย่างมาก รวมทั้งทำให้เกิดความไม่พอใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เนื่องจากที่ผ่านมากลุ่มนายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เป็นฐานกำลังให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์มาโดยตลอด อีกทั้งยังเป็นนายทหารที่คาดหมายว่าจะได้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อจากพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ภายหลังการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาจึงปรากฏว่านายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) จำนวน 10 คน แต่งกายชุดพระราชทานไปเข้าเยี่ยมพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารสูงสุดที่กองกำลังรักษาพระนคร เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2528 โดยกล่าวกันว่าเป็นการประสานงานของพลตรีวิโรจน์ แสงสนิท ผบ.พล.ปตอ. นายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ที่มีความสนิทสนมกับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก นอกจากนี้ยังเป็นการเดินทางไปตรวจ

¹⁷³“การแต่งตั้งวุฒิสมาชิกสายทหาร “การเมือง” ในกองทัพที่อาจเปลี่ยนทิศไป,” 5,216 (25-30 เมษายน 2528): 18-20.

¹⁷⁴“จปร.รุ่น 5 กับทางสายใหม่,” สู่นาค 5,219 (16-22 พฤษภาคม 2528): 21.

เยี่ยมชายแดนด้านจันทบุรี-ตราดของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และพลตรีสุจินดา คราประยูร การแสดงออกของกลุ่มนายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ที่หันมาใกล้ชิดกับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจที่มีต่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกจากนี้ยังมีการพูดคุยถึงท่าทีใหม่ต่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อีกด้วย¹⁷⁵

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างพลตรีสุจินดา คราประยูร กับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ที่เคยใกล้ชิดกันก็ห่างเหินมากขึ้น โดยมีปัจจัยสำคัญมาจากการที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รับนายทหารบางส่วนที่ถูกให้ออกจากราชการจากเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 กลับเข้ารับราชการ ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับพลตรีสุจินดา คราประยูร เป็นอย่างมาก¹⁷⁶

อย่างไรก็ตาม พลตรีสุจินดา คราประยูร ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ในการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา เมื่อ พ.ศ. 2529 ภายหลังจากเลือกตั้งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ซึ่งเป็นการแต่งตั้งเพิ่มตามจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เพิ่มขึ้น (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามีจำนวน 3 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร)

จะเห็นได้ว่าภายหลังจากที่ระบอบการใช้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 สิ้นสุดลงได้ส่งผลให้กลุ่มทหารไม่สามารถเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้ นอกจากนี้แม้ว่ากลุ่มทหารยังสามารถดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาได้ แต่อำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์ลดน้อยลงกว่าระยะเวลาการใช้บทเฉพาะกาล อีกทั้งการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาในปี พ.ศ. 2526 และปี พ.ศ. 2528 ยังปรากฏว่าตัวแทนจากกลุ่มทหารได้รับการแต่งตั้งน้อยลง การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลให้กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงได้ลดลง ในขณะเดียวกัน นักการเมืองได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทมากขึ้น กล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ได้ส่งผลกระทบต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร โดยทำให้กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงได้น้อยลง เป็นผลให้กลุ่มทหารเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองในรูปแบบอื่น

¹⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20-21.

¹⁷⁶ เรื่องเดียวกัน.

5.10 เหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528

การรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์โดยนายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) เมื่อวันที่ 1-3 เมษายน พ.ศ. 2524 แม้จะสิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้ของกลุ่มผู้ก่อการจนต้องกลายเป็นกบฏ แต่เหตุการณ์ในครั้งนี้ก็ได้ตอกย้ำให้เห็นว่ายังคงใช้กำลังเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนต้องการ ซึ่งยังคงไม่มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และได้ทำให้กระแสต่อต้านการรัฐประหารกลับมาตื่นตัวอีกครั้ง แม้ว่าปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทหารกับพรรคการเมือง ความขัดแย้งภายในกองทัพ และความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองด้วยกันเองจะก่อให้เกิดกระแสข่าวว่าจะมีการรัฐประหารเกิดขึ้นเสมอมา แต่บรรดานายทหารระดับสูงต่างปฏิเสธถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดการรัฐประหาร

กระทั่งเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 กำลังทหารจากกรมอากาศโยธิน และกองพันทหารม้าที่ 4 รักษาพระองค์ ภายใต้การนำของพันเอกมณูญ รูปขจร แกนนอกกบฏ 1-3 เมษายน พ.ศ. 2524 และนาวาอากาศโทมนัส รูปขจร ได้ก่อการรัฐประหารรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยมี พลเอกเสริม ณ นคร อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุด และอดีตรองนายกรัฐมนตรี เป็นหัวหน้าคณะผู้ก่อการ นอกจากนี้ยังมีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อดีตนายกรัฐมนตรี พลเอกศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา อดีตรองผู้บัญชาการทหารบก พลอากาศเอกกระแสร์ อินทร์ตัน อดีตรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพลอากาศเอกอรุณ พร้อมเทพ รองผู้บัญชาการทหารสูงสุดร่วมด้วย คณะผู้ก่อการใช้ชื่อว่าคณะปฏิวัติ¹⁷⁷

การรัฐประหารเริ่มขึ้นเมื่อเวลา 03.00 น. ของวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 โดยกำลังทหารจากกรมอากาศโยธินได้เข้าจับกุมตัวพลอากาศเอกประพันธ์ รูปเดมิย์ ผู้บัญชาการทหารอากาศที่บ้านพักเพื่อเป็นตัวประกัน และกำลังทหารอีกส่วนหนึ่ง พร้อมรถถังจากกรมทหารม้าที่ 4 รักษาพระองค์ ได้เข้ายึดกองบัญชาการทหารสูงสุดสนามเสือป่าเพื่อใช้เป็นกองบัญชาการคณะปฏิวัติ รวมทั้งกำลังทหารของคณะปฏิวัติได้กระจายกำลังเข้ายึดทำเนียบรัฐบาล และลานพระบรมรูปทรงม้า¹⁷⁸ โดยเป็นที่น่าสังเกตว่ากำลังทหารที่เข้าก่อการต่างผูกผ้าพันคอสีฟ้า อีกทั้งรถถังที่ถูกนำมาใช้ได้ติดพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระ

¹⁷⁷“นาที่ต่อหน้าที่ในบก.สนามเสือป่าและกองกำลังปราบกบฏ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2759(6/264) (22 กันยายน 2528): 5-7.

¹⁷⁸“11 ชั่งโมงระทึก 9 กันยายน 28,” สู่อากาศ 5,236 (12-18 กันยายน 2528): 11.

พระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารไว้ที่ด้านหน้ารถ นอกจากนี้ยังติดธงสีเหลืองและสีฟ้าอีกด้วย¹⁷⁹

จากนั้นคณะปฏิวัติได้เข้ายึดสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ และองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) รวมทั้งเข้าตริ่งกำลังบริเวณหน้ารัฐสภา และพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน นอกจากนี้กำลังทหารจากกองพันทหารม้าที่ 4 รักษาพระองค์ยังไปควบคุมสถานการณ์บริเวณบ้านพักสี่เสาเทเวศร์ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่ปรากฏว่าในบ้านพักสี่เสาเทเวศร์มีทหารจากกรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์ (ทหารเสือราชินี) เข้ารักษาการณ์ก่อนแล้ว¹⁸⁰

เวลาประมาณ 04.00 น. พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ รองผู้บัญชาการทหารบก และนายทหารระดับสูงต่างได้รับรายงานเรื่องการก่อรัฐประหาร จึงได้รายงานให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีที่อยู่ในระหว่างการเดินทางไปประเทศอินโดนีเซีย และพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบก ที่เดินทางไปประเทศสวีเดนรับทราบ ซึ่งพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกได้สั่งการให้พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ ตั้งกองอำนาจการปราบการปฏิวัติเพื่อคลี่คลายสถานการณ์โดยเร็ว¹⁸¹ และพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้เดินทางกลับประเทศไทยทันที หลังจากนั้นในเวลา 06.00 น. ทหารฝ่ายรัฐบาลจึงได้จัดตั้งกองอำนาจการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (กอ.รส.ภน.) ขึ้น โดยมีพลตรีอิสระพงษ์ หนูนุกัคดี ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ เป็นผู้ประสานงาน และใช้กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์เป็นที่ตั้งกองอำนาจ นายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ดำเนินการจัดตั้งกองอำนาจรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (กอ.รส.ภน.) ในช่วงแรก ประกอบด้วย พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ รองผู้บัญชาการทหารบก พลโทชวลิต ยงใจยุทธ รองเสนาธิการทหารบก พลโทจรวัย วงศ์สายัณห์ ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบกฝ่ายกิจการพลเรือน พลตรีอิสระพงษ์ หนูนุกัคดี ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ พลตรีสุจินดา คราประยูร เจ้ากรมยุทธการทหารบก พันเอกวัฒนา บุญยูลสิทธิ์ ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 31 รักษาพระองค์ พันเอกอัมพร เสวตเศรษฐี ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์ พันเอกชำนาญ พาสุนันท์ ผู้บังคับการกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์¹⁸² และเริ่มมีนายทหารและตำรวจเข้ารายงานตัว แต่ยังไม่ได้รับการติดต่อจากพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ แม่ทัพกองทัพภาคที่ 1

¹⁷⁹“ปฏิวัติ,” *มติชนสุดสัปดาห์* 8,2752(6/263) (15 กันยายน 2528): 4.

¹⁸⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 4-5.

¹⁸¹“11 ชั่งโมงระทึก ปฏิวัติด้าน,” *สู่อานาคต* 5,236 (12-18 กันยายน 2528): 14.

¹⁸²“นาที่ต่อหน้าที่ในบก.สนามเสือป่าและกองกำลังปราบกบฏ,” *มติชนสุดสัปดาห์* 8,2759(6/264): 7-8.

พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ สามารถติดต่อกับพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ได้ในเวลา 07.00 น. ซึ่งในขณะนั้นพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์เดินทางไปยังกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ โดยพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ได้แจ้งกับพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ว่าจะอยู่ติดตามสถานการณ์ที่ กรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ พร้อมด้วยพันเอกบัณฑิต มลายอริสุนย์ ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ กระทั่งเวลา 09.00 น. พลโทพิจิตร กุลละวณิชย์จึงเดินทางไปยังกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (กอ.รส.ภน.) กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์¹⁸³

กองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศได้ออกประกาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงในเครือข่ายกองทัพ โดยพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์เป็นผู้ลงนาม ได้ประกาศให้กำลังทหารที่เคลื่อนย้ายออกจากที่ตั้งนำกำลังกลับเข้าที่ตั้ง และให้ฟังคำสั่งของพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ซึ่งปฏิบัติหน้าที่แทนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบก¹⁸⁴ ซึ่งเป็นการต่อต้านการรัฐประหารตัดหน้าคณะปฏิวัติ หลังจากนั้นไม่นานสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ได้ออกแถลงการณ์ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 1 ซึ่งลงนามโดยพลเอกเสริม ณ นคร หัวหน้าคณะปฏิวัติ ความว่า

“ด้วยคณะปฏิวัติซึ่งประกอบไปด้วยคณะทหาร ตำรวจ และพลเรือน ได้ทำการยึดอำนาจประเทศตั้งแต่วันที่ 6 นาฬิกา วันที่ 9 กันยายน พุทธศักราช 2528 นี้เป็นต้นไป

และสถานการณ์ทั้งหลายก็ตกอยู่ภายใต้ความควบคุมของคณะปฏิวัติ โดยเรียบร้อยแล้ว ขอให้ประชาชนอย่าได้หวาดวิตกและให้ตั้งอยู่ในความสงบ ประกอบกิจการงานอาชีพต่อไปตามปกติ

ให้ข้าราชการปฏิบัติงานในหน้าที่ตามกฎหมายและระเบียบแบบแผน ดังเช่นเคยปฏิบัติ ฟังให้ความสะดวกและเอาใจใส่ช่วยเหลือประชาชนที่มาติดต่อ

สำหรับทหารและตำรวจ ห้ามเคลื่อนย้ายกำลังโดยเด็ดขาด เว้นแต่ได้รับคำสั่งจากหัวหน้าคณะปฏิวัติ

¹⁸³“ลับระเบิด! ความในใจ ‘พิจิตร’ กรณี ‘กบฏ 9 กันยายน’,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2766(6/265) (29 กันยายน 2528): 11.

¹⁸⁴“ปฏิวัติ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2752(6/263): 7.

ผู้ที่ขัดคำสั่งหรือขัดขวางการปฏิบัติงานของคณะปฏิวัติจะด้วยวิธีใดก็ตาม จะต้องได้รับการตอบโต้อย่างฉับพลัน ด้วยมาตรการที่รุนแรงและเฉียบขาด คณะปฏิวัติจะได้ชี้แจงเหตุผลที่จำเป็นต้องทำการยึดอำนาจครั้งนี้ให้ทราบต่อไป

คณะปฏิวัติเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพสักการะอยู่เสมอ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ การยึดอำนาจครั้งนี้ก็เพื่อแก้ไขสถานการณ์บ้านเมือง โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจที่ทรุดหนัก และรักษาสถาบันที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแห่งรัฐให้ดำรงคงอยู่ตลอดไป

องค์พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ได้รับการอารักขาจากคณะปฏิวัติอย่างปลอดภัย...”¹⁸⁵

หลังจากนั้น ได้มีประกาศและคำสั่งคณะปฏิวัติออกมาอีกรวม 16 ฉบับ ในขณะที่กองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (กอ.รส.ภน.) ได้ประกาศยึดคำสั่งของพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ เป็นระยะเช่นกัน¹⁸⁶ ส่วนที่กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์อันเป็นที่ตั้งของกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (กอ.รส.ภน.) มีนายทหารชั้นผู้ใหญ่และนายตำรวจมาติดตามสถานการณ์เป็นจำนวนมาก เช่น พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ พลเอกบรรจบ บุณนาค พลโทชวลิต ยงใจยุทธ พลโทจรวัย วงศ์สายัณห์ พลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ พลตรีอิสระพงษ์ หนูนภักดี พลอากาศเอกสมพล บุรุษรัตนพันธ์ พลตำรวจเอกณรงค์ มหานนท์ และ พลตำรวจตรีบุญชู ว่างานนท์ เป็นต้น¹⁸⁷

ในช่วงสายของวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 กำลังทหารของฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายคณะปฏิวัติได้เริ่มปะทะกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้า และมีการยิงโต้ตอบกัน จากนั้นรถถังของคณะปฏิวัติได้มุ่งหน้าไปยังกองพลที่ 1 รักษาพระองค์เพื่อยึดสถานีวิทยุกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ซึ่งเป็นสถานที่ฝ่ายรัฐบาลใช้แถลงการณ์โต้ตอบกับคณะปฏิวัติ และเป็นสถานีแม่ข่ายของสถานีทหารทั้งหมด โดยฝ่ายคณะปฏิวัติได้ยิงเสาอากาศของสถานีวิทยุกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ล้มลง อันเป็นการตัดการสื่อสารของฝ่ายรัฐบาล จึงเกิดการปะทะกันระหว่างกำลังของฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายคณะปฏิวัติ ซึ่ง

¹⁸⁵ เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อำนาจมณูญ รูปขจร อาทิตย์ กำลังเอก ไฉนาเปรม ดินสุลานนท์, หน้า 188-189.

¹⁸⁶ “ปฏิวัติ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2752(6/263): 7.

¹⁸⁷ “11 ชั่งโมงระทึก 9 กันยายน 28,” สู่อำนาจ 5,236: 12.

ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 5 คน และบาดเจ็บกว่า 60 คน ทำให้สถานการณ์ตึงเครียดมากขึ้น¹⁸⁸ สถานีวิทยุกรรมประชาสัมพันธ์ได้ออกประกาศคณะปฏิวัติอย่างต่อเนื่อง และในเวลา 11.05 น. พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ พร้อมด้วยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ เช่น พลเอกบรรจบ บุญนาค พลโทชวลิต ยงใจยุทธ และพลตำรวจเอกณรงค์ มหานนท์ ได้แถลงทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ให้ทหารที่เคลื่อนกำลังออกมากลับเข้าที่ตั้งโดยด่วน และให้ฟังคำสั่งของพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์แต่เพียงผู้เดียว หลังจากนั้นกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศได้มีประกาศว่า การก่อความไม่สงบของคณะปฏิวัตินั้น กองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทราบแล้ว¹⁸⁹ และในเวลาไล่เลี่ยกันนั้นกำลังทหารของฝ่ายรัฐบาลได้เข้ายึดกรมประชาสัมพันธ์ และองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) คืนมาได้¹⁹⁰ ทำให้คณะปฏิวัติไม่สามารถออกประกาศอีกได้

กำลังทหารของฝ่ายรัฐบาลได้ต่อสู้กับกำลังของฝ่ายคณะปฏิวัติ จนกระทั่งกำลังของคณะปฏิวัติต้องถอยร่นเข้าไปในสนามเสือป่า แต่ปรากฏว่ามีกลุ่มผู้ใช้แรงงานเข้ามารายล้อมรถถังของฝ่ายคณะปฏิวัติไว้ และในเวลา 12.40 น. แกนนำกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ได้แก่ นายสวัสดิ์ ลูกโคด นายประทีน ชำรงชัย และนายสุชาติ บุญรอด ได้ขึ้นปราศรัยโจมตีการบริหารงานของรัฐบาลอย่างรุนแรงที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า¹⁹¹

กระทั่งเวลา 13.00 น. รัฐบาลได้ประกาศภาวะฉุกเฉินในเขตกรุงเทพมหานครผ่านทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 โดยอ้างถึงกลุ่มบุคคลบางกลุ่มได้ก่อความไม่สงบขึ้น ซึ่งเป็นการกระทบกระเทือนสวัสดิภาพของประชาชน ทำให้เกิดสถานการณ์อันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงหรือความปลอดภัยแห่งราชอาณาจักร¹⁹² ลงนามโดยพลเอกประจวบ สุนทราวงกูร รองนายกรัฐมนตรี และพลเอกสิทธิ จิรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

กองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศได้พยายามติดต่อกับคณะปฏิวัติเพื่อคลี่คลายสถานการณ์ แต่คณะปฏิวัติยังยืนยันที่จะดำเนินการต่อ พลโทชวลิต ยงใจยุทธได้ยื่นคำขาดให้คณะปฏิวัตินางอาวุธภายในเวลา 15.00 น. และเตรียมการที่จะเข้าโจมตีหากคณะปฏิวัติยังไม่ยอมวางอาวุธภายในเวลา 15.00 น. ซึ่งพลโทชวลิต ยงใจยุทธ นายทหารที่มีบทบาทสำคัญในการคลี่คลายสถานการณ์ได้กล่าวถึงการดำเนินการสลายการรัฐประหาร ในหนังสือรัฐบุรุษชื่อเปรม ตอนหนึ่งว่า

¹⁸⁸“11 ชั่งโมงระทึก ปฏิวัติคืน,” สู่อุณหาคด 5,236: 14.

¹⁸⁹“11 ชั่งโมงระทึก 9 กันยายน 28,” สู่อุณหาคด 5,236: 13.

¹⁹⁰“ปฏิวัติ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2752(6/263): 9.

¹⁹¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 9-10.

¹⁹²เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

ผมเห็นว่าหากปล่อยให้เกิดการณ์ยี่ดเชื้อ ความสูญเสียก็จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จึงได้กล่าวกับนายทหารอากาศชั้นผู้ใหญ่ท่านหนึ่งในกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (กอ.รส.ภน.) ว่า

“ผมให้เวลาถึงบ่ายสามนะผมจะลุยแล้ว”

“ไม่ได้ ไม่ได้” นายทหารอากาศท่านนั้นทักท้วงขึ้น “นายอยู่ในนั้น”

เขาหมายถึงพล.อ.อ.ประพันธ์ ฐปะเตมีย์ ผู้บัญชาการทหารอากาศ ซึ่งถูกจับเป็นตัวประกันอยู่ในกองบัญชาการคณะปฏิวัติ สนามเสือป่า

“อยู่ก็อยู่ ผมจะลุยแล้ว สมัยก่อนเขายังลุยกันได้”¹⁹³

ท่ามกลางความตึงเครียดพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ได้อาสาเป็นผู้เจรจากับคณะปฏิวัติ แต่ทางกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศเกรงว่าพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์อาจถูกจับเป็นตัวประกันได้ จึงให้พันเอกพีระพงษ์ สรรพพากษ์พิสุทธิ์ นายทหารคนสนิทของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเป็นตัวแทนเดินทางไปเจรจากับนายทหารชั้นผู้ใหญ่ในกองบัญชาการคณะปฏิวัติ สนามเสือป่า หลังจากเจรจาประมาณ 30 นาที พันโทสมรัตน์ ยืนยง ได้รับพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพลเอกยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา มายังกองทัพอากาศที่ 1 เพื่อเจรจากับพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ โดยที่พันเอกมนูญ รูปขจรยังอยู่ที่กองบัญชาการคณะปฏิวัติ แต่ในระหว่างนั้นพันเอกพีระพงษ์ สรรพพากษ์พิสุทธิ์ได้ใช้ความสนิทสนมส่วนตัวหว่านล้อมจนกระทั่งพันเอกมนูญ รูปขจรยอมวางอาวุธ และเดินทางไปพบกับพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ที่กองทัพอากาศที่ 1¹⁹⁴

การเจรจาระหว่างพันเอกพีระพงษ์ สรรพพากษ์พิสุทธิ์กับแกนนำคณะปฏิวัตินั้น พลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ได้เปิดเผยในเวลาต่อมาว่ามีการเสนอเงื่อนไขอยู่ 4 ประการ คือ

1. ฝ่ายกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศขอให้คณะปฏิวัติวางอาวุธ
2. ขอให้คณะปฏิวัติสลายมวลชน
3. ขอให้คณะปฏิวัตินำอาวุธเก็บเข้าคลัง
4. แกนนำคณะปฏิวัติต้องร้องเพื่อขอเดินทางออกนอกประเทศ¹⁹⁵

¹⁹³เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อำนาจมนูญ รูปขจร อาทิตย์ กำลังเอก ได้เงาเปรม ตินสุลานนท์, หน้า 192-193.

¹⁹⁴“นาทีที่อ่อนาทีในบก.สนามเสือป่าและกองกำลังปราบกบฏ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2759(6/264): 8.

¹⁹⁵“ลับระเบิด! ความในใจ ‘พิจิตร’ กรณี ‘กบฏ 9 กันยาฯ,’” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2766(6/265): 12.

ซึ่งในตอนแรกทางกองอำนาจการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศไม่ยอมรับข้อต่อรองที่ให้แก่นำคณะปฏิวัติเดินทางออกนอกประเทศ แต่ภายหลังจากการเจรจากับพลโทพิจิตร กุลละวณิชที่กองทัพอากาศที่ 1 แล้ว นายทหารชั้นผู้ใหญ่ในคณะปฏิวัติยอมเข้ามาอมตัว ส่วนพันเอกมณูญ รูปขจร และนาวาอากาศโทมนัส รูปขจร ขอเดินทางออกนอกประเทศ¹⁹⁶ เมื่อสามารถตกลงกันได้แล้วทางกองอำนาจการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศจึงได้ออกประกาศให้นายทหารกลับเข้าประจำที่ตั้ง และประกาศว่าพลเอกเสริม ฌ นคร พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพลเอกศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้ติดต่อเข้ามาอมตัวแล้ว และให้ฝ่ายปฏิวัติเข้ามาอมตัวเพื่อให้สถานการณ์เรียบร้อย โดยให้เวลาฝ่ายปฏิวัติถึงเวลา 15.00 น.¹⁹⁷

กระทั่งเวลา 15.00 น. นายทหารผู้บังคับหน่วยที่เข้าร่วมกับคณะปฏิวัติทยอยเข้ามารายงานตัวที่กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ และหลังจากนั้นพันเอกมณูญ รูปขจรจึงได้เข้ามาอมตัว แต่นาวาอากาศโทมนัส รูปขจรได้หลบหนีไปได้ ซึ่งในเวลาต่อมากองอำนาจการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศได้ยอมตามข้อต่อรองของพันเอกมณูญ รูปขจรเพื่อแลกเปลี่ยนกับการปล่อยตัวพลอากาศเอกประพันธ์ ฐปะเดมิย์ที่ถูกคณะปฏิวัติจับเป็นตัวประกัน โดยพันเอกมณูญ รูปขจรได้เดินทางไปยังประเทศสิงคโปร์ เพื่อลี้ภัยไปยังประเทศเยอรมนี¹⁹⁸ ส่วนพลเอกเสริม ฌ นคร พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพลเอกศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้รับอนุญาตให้กลับไปพักผ่อนที่บ้านได้ แต่ทางกองอำนาจการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศสามารถติดต่อได้ตลอดเวลา¹⁹⁹ การก่อรัฐประหารได้สิ้นสุดลง โดยฝ่ายคณะปฏิวัติยอมวางอาวุธ และฝ่ายรัฐบาลสามารถควบคุมสถานการณ์ได้ทั้งหมดภายในวันเดียวกันนั่นเอง

การพยายามก่อการรัฐประหารได้เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงในขณะที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเดินทางไปต่างประเทศ แต่ก็ได้มีการติดต่อสั่งการกับกองอำนาจรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งมั่นใจว่าฝ่ายรัฐบาลสามารถควบคุมสถานการณ์ได้แล้ว พลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงเดินทางกลับประเทศไทย โดยออกเดินทางจากกรุงจาการ์ ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อเวลา 12.30 น. และมาถึงสนามบินหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อเวลา 17.00 น. ของวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ส่วนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้เดินทางกลับประเทศไทยทันทีที่ได้รับรายงานการก่อรัฐประหาร โดยเดินทางมาถึงประเทศไทยเมื่อเวลา 04.00 น.

¹⁹⁶“นาที่ต่อหน้าที่ในบก.สนามเสือป่าและกองกำลังปราบกบฏ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2759(6/264): 8.

¹⁹⁷“ปฏิวัติ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2752(6/263): 10.

¹⁹⁸“ปฏิวัติ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2752(6/263): 10.

¹⁹⁹“นาที่ต่อหน้าที่ในบก.สนามเสือป่าและกองกำลังปราบกบฏ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2759: 10.

ของวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2528²⁰⁰ เมื่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เดินทางมาถึงสนามบินหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้กล่าวปราศรัยที่สนามบินหาดใหญ่ ซึ่งได้มีการถ่ายทอดสดผ่านทางสถานีโทรทัศน์ และสถานีวิทยุ โดยมีความบางส่วนว่า

“ผมขอขอบคุณทุกฝ่าย ทั้งที่เป็นฝ่ายข้าราชการ ประชาชนที่ร่วมมือกัน จัดปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมดให้เรียบร้อยโดยเร็ว ผมขอเรียนว่า ผมจะพยายาม อย่างดีที่สุดที่จะคลี่คลายปัญหาให้เข้าอกเข้าใจกัน โดยตลอดไป และจะนำ ความสามัคคีมาสู่บ้านเมือง”²⁰¹

เมื่อปราศรัยเรียบร้อยแล้ว พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้เดินทางไปเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่พระตำหนักทักษิณราชินีเวสต์ จังหวัด นราธิวาส หลังจากนั้นจึงเดินทางกลับถึงกรุงเทพมหานคร โดยมีรัฐมนตรี นายทหาร และ นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่อรับ ได้แก่ พลเอกประจวบ สุนทรางกูร รองนายกรัฐมนตรี พลเรือเอกนิพนธ์ ศิริธร ผู้บัญชาการทหารเรือ พลอากาศเอกประพันธ์ ฐปะเมียร ผู้บัญชาการทหารอากาศ พลตำรวจเอกณรงค์ มหานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ พลโทชวลิต ยงใจยุทธ รองเสนาธิการทหารบก พลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ แม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 และพลตรีอิสรระพงศ์ หนุณภักดี ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ เป็นต้น ซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้เดินทางไปยังสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 เพื่อกล่าวคำปราศรัย อีกครั้งหนึ่ง โดยให้ถ่ายทอดผ่านทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย สำหรับเนื้อหา ของการปราศรัยเป็นเช่นเดียวกับที่กล่าวในครั้งแรก²⁰²

แม้ว่าการพยายามยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะล้มเหลว พร้อมกับความ พ่ายแพ้ของคณะปฏิวัติจนต้องกลายเป็นการกบฏ แต่เหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ก็เป็น เหตุการณ์ที่ควรพิจารณาอย่างมาก กล่าวคือ ฝ่ายรัฐบาลเริ่มระแคะระคายว่าจะมีการก่อรัฐประหาร และมีการชักชวนนายทหารให้เข้าร่วมในคณะปฏิวัติ แต่ยังไม่ปรากฏอย่างแน่ชัดว่ากลุ่มใดเป็น ผู้ดำเนินการ นอกจากนี้การเดินทางกลับมาประเทศไทยของพันเอกมณูญ รูปขจร หลังจากที่เดินทางไป ประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อสามเดือนที่แล้ว²⁰³ ก็ทำให้ฝ่ายรัฐบาลจับตาความเคลื่อนไหว

²⁰⁰ เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อำนาจมณูญรูปขจร อาทิตย์ กำลังเอก ได้เงาเปรม ติณสูลานนท์, หน้า 197.

²⁰¹ “มาดเลียบของชายผมสีดอกเลาเมื่อเผชิญวิกฤต 10 ชั่วโมง,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2759(6/264) (22 กันยายน 2528): 13.

²⁰² เรื่องเดียวกัน.

²⁰³ “11 ชั่วโมงระทึก ปฏิวัติคืน,” สู่อากาศ 5,236: 8-12.

อย่างใกล้ชิด ดังนั้นในระหว่างที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์เดินทางไปประเทศอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2528 ก็ได้ประเมินแล้วว่ามีความเป็นไปได้ที่จะเกิดการรัฐประหารขึ้นในระหว่างนี้ ดังจะเห็นได้จากคำอูทานของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อได้รับรายงานว่ามีการก่อรัฐประหารว่า “นี่กลัวแล้วเชียว”²⁰⁴ อีกทั้งพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ยังได้เปิดเผยว่า “เราได้รับทราบมาโดยตลอด ซึ่งเราก็คอยดูอยู่ซึ่งในคืนวันดังกล่าวเราก็ได้อยู่จนกระทั่งสองยามเห็นว่าเหตุการณ์ยังปกติดี แต่เรื่องมาเกิดตอนตีสามกว่านี้เอง”²⁰⁵

เมื่อพิจารณาสาเหตุของการก่อรัฐประหารเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 จะพบว่าเกิดจากความไม่พอใจทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากการเข้าร่วมคณะปฏิวัติของกลุ่มแรงงานประชาธิปไตย นำโดย นายสวัสดิ์ ลูกโคด และนายอาหมัด ขามเทศทอง รวมทั้งการรวมตัวของผู้ใช้แรงงานที่เข้าร่วมกับกำลังของคณะปฏิวัติ²⁰⁶ การเข้ามามีบทบาทร่วมของผู้ใช้แรงงานในการก่อการครั้งนี้ เกิดขึ้นหลังจากที่นายอาหมัด ขามเทศทอง ประธานสหภาพแรงงานการรถไฟแห่งประเทศไทย พร้อมด้วยพนักงานของการรถไฟแห่งประเทศไทยได้นัดหยุดงานเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2528 เพื่อเรียกร้องให้ผู้บริหารจ่ายเงินชดเชยให้แก่พนักงานการรถไฟแห่งประเทศไทยตามคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการ การนัดหยุดงานครั้งนี้ทำให้การรถไฟแห่งประเทศไทยมีคำสั่งให้นายอาหมัด ขามเทศทอง และพนักงานอีก 3 คนออกจากการเป็นพนักงานของการรถไฟแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2528²⁰⁷ และในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2528 พนักงานของการรถไฟแห่งประเทศไทยได้รวมตัวกันประท้วงอีกครั้งหนึ่งเพื่อเรียกร้องให้รับนายอาหมัด ขามเทศทอง และพวกกลับเข้าทำงาน แต่ได้รับการปฏิเสธ²⁰⁸

นอกจากนี้ยังปรากฏว่านายเอกยุทธ อัญชันบุตร เจ้าของแซร์ชาเตอร์ได้เข้าร่วมกับคณะปฏิวัติในครั้งนี้ด้วย โดยเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการประชุมของผู้ใช้แรงงานเพื่อเตรียมการรัฐประหาร ซึ่งจะมีการเกณฑ์ผู้ใช้แรงงานจากสหภาพแรงงานต่างๆ มารวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหว

²⁰⁴“มาดเถียบของชายผมสีดอกเลาเมื่อเชษฐวิฤกฤต 10 ชั่วโมง,” *มติชนสุดสัปดาห์* 8,2759(6/264): 13.

²⁰⁵“ปฏิวัติ,” *มติชนสุดสัปดาห์* 8,2752(6/263): 8.

²⁰⁶เสถียร จันทิมาธร, *เส้นทางสู่อำนาจมนุษย์ รูปขจร อาทิตย์ กำลึงเอก ใต้เงาเปรม ติณสูลานนท์*, หน้า 204.

²⁰⁷“บทสรุปหลังคว้นรัฐประหารจากความจริงจะแจ่มชัด,” *มติชนสุดสัปดาห์* 8,2752(6/263) (15 กันยายน 2528): 12.

²⁰⁸“11 ชั่วโมงระทึก ปฏิวัติคืน,” *สู่อากาศ* 5,236: 8-9.

สนับสนุนคณะปฏิวัติ อีกทั้งในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 นายเอกยุทธ อัญชันบุตรยังเป็นผู้นำกำลังทหารของคณะปฏิวัติเข้ายึดรถขสมก. เพื่อนำมาขนส่งผู้ใช้แรงงานดังกล่าว²⁰⁹

จะเห็นได้ว่าบุคคลที่เข้าร่วมในการรัฐประหารเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ล้วนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับเหตุผลที่คณะปฏิวัตินำมาใช้ในการก่อรัฐประหาร โดยประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 2 ได้กล่าวถึงสาเหตุของการรัฐประหารดังนี้

“นับตั้งแต่รัฐบาลพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ได้บริหารประเทศมาถึง 4 ชุดแล้ว คณะทหาร ตำรวจ พลเรือน ได้ติดตามการบริหารราชการแผ่นดินและเหตุการณ์บ้านเมืองมาตลอด ได้เป็นที่ประจักษ์ชัดแก่ประชาชนทั่วไปว่าสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศต้องประสบกับภาวะตกต่ำจนถึงที่สุด...

มีการลดค่าเงินบาทติดต่อกันหลายครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งก็ส่งผลกระทบต่อประชาชนเดือดร้อนกันอย่างถ้วนหน้า เพราะราคาสินค้าต่างๆ มีอัตราสูงขึ้นในขณะที่รายได้มีมูลค่าลดลง...”²¹⁰

สำหรับนายทหารที่เข้าร่วมในคณะปฏิวัติครั้งนี้ล้วนเป็นนายทหารนอกราชการ ได้แก่ พลเอกเสริม ณ นคร อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุด และอดีตรองนายกรัฐมนตรี พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุด และอดีตนายกรัฐมนตรี พลเอกยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา อดีตรองผู้บัญชาการทหารบก และอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย พลอากาศเอกกระแสร์ อินทรรัตน์ อดีตรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพันเอกมณูญ รูปขจร อดีตผู้บังคับการกรมทหารม้าที่ 4 และเลขาธิการคณะปฏิวัติ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 โดยไม่ปรากฏว่ามีนายทหารคนสำคัญเข้าร่วมแต่อย่างใด ซึ่งแม้ว่าพลเอกเสริม ณ นครจะถูกระบุว่าเป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ แต่ก็เชื่อกันว่านายทหารนอกราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เข้าร่วมในคณะปฏิวัติถูกบีบบังคับ โดยพลโทจรรยา วงศ์สายัณห์ ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบกฝ่ายกิจการพลเรือนได้กล่าวกับผู้สื่อข่าวในการแถลงที่กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ ในขณะที่เหตุการณ์รัฐประหารยังไม่สิ้นสุดลงว่า โดยข้อเท็จจริงแล้วตนเห็นว่าพลเอกเสริมถูกควบคุมตัว นอกจากนั้นพลอากาศเอกประพันธ์ ชูปะเตมีย์ ผู้บัญชาการทหารอากาศก็

²⁰⁹“มูมที่ถูกรมองข้ามจากโรงแรมบาร์อนย่านรัชดา ปฏิวัติจากม่านรูด,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2759(6/264) (22 กันยายน 2528): 10-11.

²¹⁰เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อานาจนุญ รูปขจร อาทิตย์ กำลึงเอก ได้เงาเปรม ติณสูลานนท์, หน้า 199-201.

ถูกควบคุมตัวอยู่เช่นเดียวกัน โดยในส่วนของคณะปฏิวัติยืนยันว่ามี 2 คนที่เป็นแกนนำจริงๆ คือ พลเอกยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา และพันเอกมณูญ รูปขจร²¹¹

นอกจากนี้กำลังทหารที่เข้าร่วมในการรัฐประหารครั้งนี้มีเพียงกำลังทหารและรถถังจากกรมทหารม้าที่ 4 รักษาพระองค์ ซึ่งเป็นหน่วยทหารที่เคยอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของพันเอกมณูญ รูปขจร และกำลังทหารจากกรมอากาศโยธิน ซึ่งอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของนาวาอากาศโทมนัส รูปขจรเท่านั้น โดยมีกำลังทหารประมาณไม่เกิน 500 นาย²¹² ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับภารกิจเมื่อวันที่ 1-3 เมษายน พ.ศ. 2524 ที่มีทหารเข้าร่วมถึง 42 กองพัน²¹³ นอกจากนี้ยังไม่มีหน่วยทหารราบซึ่งเป็นหน่วยสำคัญในการก่อรัฐประหารเข้าร่วมด้วย²¹⁴ จึงมีการวิพากษ์วิจารณ์กันว่าไม่น่าจะเป็นไปได้ที่คณะปฏิวัติจะมีกำลังทหารเพียงเท่านี้ เนื่องจากพันเอกมณูญ รูปขจร และบรรดานายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่เชื่อว่าถูกบังคับให้เข้าร่วมในคณะปฏิวัติต่างมีประสบการณ์ในการก่อรัฐประหารมาแล้ว จะต้องทราบว่ากำลังทหารเพียงเท่านี้ไม่สามารถทำการรัฐประหารสำเร็จได้²¹⁵ ดังนั้นจึงน่าจะเชื่อว่าฝ่ายคณะปฏิวัติจะต้องมีกำลังทหารมากกว่านี้ และจะต้องเป็นหน่วยทหารราบ²¹⁶ แต่ในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 กำลังทหารที่ตกลงกันไว้ไม่ได้มาเข้าร่วมด้วย “กำลังในส่วนที่รับปากแล้วไม่เข้าร่วมก็คือ กำลังจากหน่วยทหารราบ”²¹⁷ และจะต้องมีจำนวนมากพอที่ทำให้พันเอกมณูญ รูปขจรมั่นใจว่าการก่อการครั้งนี้ฝ่ายคณะปฏิวัติจะเป็นฝ่ายชนะ ดังที่มีการรายงานว่า “การที่คณะปฏิวัติพ่ายแพ้อย่างง่ายดายเช่นนี้เป็นเพราะถูกหักหลังจากบางฝ่าย ซึ่งรับปากจะนำกำลังทหารราบออกมาสมทบแต่แล้วกลับไม่ร่วมด้วย”²¹⁸ นอกจากนี้ยังมีการระบุว่า “พ.อ.มณูญ รูปขจร รู้ตัวว่าโดนหลอกหลังจากยึดกองบัญชาการทหารสูงสุด สนามเสือป่า ไม่นาน เพราะหน่วยสนับสนุนที่ตกลงกันว่าจะเคลื่อนเข้ามาสมทบไม่มาตามนัด”²¹⁹

การ “ไม่มาตามนัด” ของนายทหารอีกส่วนหนึ่งยังได้ส่งผลให้การดำเนินการของคณะปฏิวัติเกิดความล่าช้า จะเห็นได้จากการที่คณะปฏิวัติได้ยึดอำนาจตั้งแต่วันที่ 03.00 น. แต่ออก

²¹¹“ปฏิวัติ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2752(6/263): 6.

²¹²“นาที่ตอนาทีในบก.สนามเสือป่าและกองกำลังปราบกบฏ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2759(6/264): 10.

²¹³“บทสรุปหลังคว้นรัฐประหารจากความจริงจะแจ่มชัด,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2752(6/263) (15 กันยายน 2528): 13.

²¹⁴“นาที่ตอนาทีในบก.สนามเสือป่าและกองกำลังปราบกบฏ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2759(6/264): 11.

²¹⁵เรื่องเดียวกัน

²¹⁶เรื่องเดียวกัน.

²¹⁷เรื่องเดียวกัน.

²¹⁸เรื่องเดียวกัน.

²¹⁹เรื่องเดียวกัน.

ประกาศฉบับที่ 1 ชี้กว่าประกาศด้านการรัฐประหารของฝ่ายรัฐบาล อีกทั้งการที่คณะปฏิวัติไม่สามารถเปิดเผยตัวผู้นำในการรัฐประหารได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คณะปฏิวัติไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

ท่ามกลางกระแสวิพากษ์วิจารณ์ถึงผู้ที่อยู่เบื้องหลังการก่อการเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และพลโทพิจิตร กุลละวณิชช์ เป็นผู้ที่ถูกจับตามองมากที่สุด เนื่องจากบทบาทของพลโทพิจิตร กุลละวณิชช์หลายประการสร้างความคลางแคลงใจให้กับฝ่ายรัฐบาล โดยเฉพาะการที่พลโทพิจิตร กุลละวณิชช์เดินทางไปถึงกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศล่าช้า เพราะในช่วงแรกอยู่ติดตามสถานการณ์อยู่ที่กรมทหารมหาดเล็กที่ 1 รักษาพระองค์ ซึ่งเป็นเสมือนการตั้งกองบัญชาการต่างหาก ทำให้พลโทพิจิตร กุลละวณิชช์ไม่ได้มีบทบาทนำในการปราบการรัฐประหาร ทั้งที่ดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 ที่รับผิดชอบพื้นที่กรุงเทพมหานคร²²⁰ และการที่พลโทพิจิตร กุลละวณิชช์ได้อาสาเป็นผู้เจรจากับแกนนำคณะปฏิวัติจนในที่สุดพันเอกมณูญ รูปขจรได้ลี้ภัยออกนอกประเทศ²²¹ นอกจากนี้การแสดงบทบาทในระยะหลังของพลโทพิจิตร กุลละวณิชช์ที่มีการติดต่อกับนายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) ทั้งการออกมาแสดงความเห็นใจกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) ที่ไม่ได้กลับเข้ารับราชการ และกรณีที่พันเอกประจักษ์ สว่างจิตร และพันเอกบุลศักดิ์ โพธิเจริญ แกนนำกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) ถูกจับกุมเมื่อปี พ.ศ. 2527 ในข้อหาเกี่ยวกับความมั่นคง พลโทพิจิตร กุลละวณิชช์ก็ได้เข้ามาดำเนินการจนกระทั่งได้รับการประกันตัว อีกทั้งพลโทพิจิตร กุลละวณิชช์ได้ไปร่วมงานเลี้ยงสังสรรค์ของนายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) หลายครั้ง²²²

ปัญหาความขัดแย้งในกองทัพยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เชื่อมโยงพลโทพิจิตร กุลละวณิชช์เข้ากับการรัฐประหาร โดยในการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ. 2528 คาดหมายกันว่าพลโทพิจิตร กุลละวณิชช์ จะได้รับยศพลเอก ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และรักษาการแม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 อีกตำแหน่งหนึ่ง²²³ ซึ่งหากเป็นไปได้ตามการคาดหมายพลโทพิจิตร กุลละวณิชช์จะได้ขึ้นชิงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกกับพลโทชวลิต ยงใจยุทธ ภายหลังจากที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเกษียณอายุราชการ แต่ผลการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ. 2528 ปรากฏว่าพลโทพิจิตร กุลละวณิชช์ ยังคงอยู่ในตำแหน่งเดิม ปัจจัยเหล่านี้จึงทำให้ “แม้แต่พล.ท.พิจิตร กุลละวณิชช์ ก็หนีไม่

²²⁰“ไลน์พล.ท.พิจิตร จึงตกเป็นเหยื่อของข่าวลือ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2766(6/265) (29 กันยายน 2528): 14.

²²¹“ลับระเบิด! ความในใจ ‘พิจิตร’ กรณี ‘กบฏ 9 กันยายน,’” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2766(6/265): 11-12.

²²²“ไลน์พล.ท.พิจิตร จึงตกเป็นเหยื่อของข่าวลือ,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2766(6/265): 14.

²²³เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

พื้นวางจรของข้าวลือ”²²⁴ ซึ่งพลโทพิจิตร กุลละวณิช ได้ชี้แจงกับนายทหารในสังกัดกองทัพอากาศที่ 1 เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2528 เกี่ยวกับเหตุการณ์เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 “ยืนยันว่าตนเองปฏิบัติหน้าที่คลี่คลายเหตุการณ์อย่างสุดความสามารถ แม้จะไม่ได้เข้าไปนั่งประจำที่ราบ 11 รอ. ก็เพราะต้องถวายเป็นการอารักขาพระบรมวงศานุวงศ์ และคอยประสานงานด้านต่างๆ”²²⁵ และกล่าวถึงการคลี่คลายเหตุการณ์ว่า

“...ในระหว่างที่กำลังรอว่าจะรอให้นาย (หมายถึงพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก-มติชน) กลับมาก่อนหรือไม่ ทางทักษิณ โทรศัพทมาเช็คว่า สถานการณ์เป็นอย่างไร ผมก็โทรศัพทให้ทราบว่าเป็นอย่างนี้ ท่านก็ปรึกษาหารือกันแล้วโทรศัพทกลับมาว่า ให้ไปเรียนพล.อ.เทียนชัย สิริสัมพันธ์ว่า ให้เขาไปเพื่อสงวนชีวิตและทรัพย์สินมีค่าของเราไว้ นี่ก็เป็นเรื่องราวทั้งหมดที่ผมอยากจะทำความเข้าใจกับเพื่อนนายทหาร (ผม) ได้รับการติดต่อจากทักษิณว่า อย่าเป็นอย่างกรณีเสธ.ฉลาด (หมายถึงพล.อ.ฉลาด หิรัญศิริ-มติชน) เพราะฉะนั้น ไม่ว่าใครจะว่าอย่างไรก็แล้วแต่ อยากจะให้พี่น้องเพื่อนนายทหารเข้าใจ...”²²⁶

ในขณะที่เดียวกันก็มีความพยายามที่จะ โจมตีพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก โดยมีไปปลิวกล่าวหาพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกว่า “เกี่ยวพันกับการรัฐประหารที่เกิดขึ้นด้วยการวางแผนทั้งหมด”²²⁷ และมีการ “เสนอข่าวทำลายภาพพจน์พลเอกอาทิตย์อย่างรุนแรง”²²⁸ ซึ่งแม้ว่าจะได้รับการชี้แจงว่าเป็นการกระทำของกลุ่มธุรกิจสูญเสียผลประโยชน์จากการประมูลงานของกองทัพ ข่าวดังกล่าวจึงเป็นการสร้างความเสียหายให้กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก²²⁹ ในขณะที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกไม่ได้มีบทบาทนำในการต่อต้านการรัฐประหาร

ดังนั้นกองทัพบกจึงออก “สมุดปกขาว” เพื่อชี้แจงเหตุการณ์กับกฎ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 โดยต้องการชูบทบาทของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกในการเป็นผู้สั่งการและควบคุมสถานการณ์จาก

²²⁴ เรื่องเดียวกัน.

²²⁵ “ยุทธการข้าวลือ แผนฝ่าทบ.” สู่อินทศ 5,239 (3-9 ตุลาคม 2528): 8.

²²⁶ “ลับระเบิด! ความในใจ ‘พิจิตร’ กรณี ‘กบฏ 9 กันยายน’,” มติชนสุดสัปดาห์ 8,2766(6/265): 12.

²²⁷ “ยุทธการข้าวลือ แผนฝ่าทบ.” สู่อินทศ 5,239: 9.

²²⁸ เรื่องเดียวกัน.

²²⁹ เรื่องเดียวกัน.

ต่างประเทศ เพื่อเป็นการลดข่าวลือที่เกิดขึ้น²³⁰ นอกจากนี้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ยังได้มีสารถึง ทหาร 3 เหล่าทัพทั่วประเทศ มีความตอนหนึ่งว่า “ความหนักแน่นมั่นคงในผู้บังคับบัญชาที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่อาจหวั่นไหวไปตามสถานการณ์ ประกอบกับแรงยูแห่ให้เกิดความหวาดระแวงแคลงใจ ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ความหนักแน่นมั่นคงอาจจะหมดไปได้ จนทำให้คนดี ๆ เสียกำลัง ขวัญและระเบียบวินัย”²³¹

และในสารดังกล่าวยังกล่าวอีกว่า

“การสั่นคลอนความหนักแน่นมั่นคงของทหารและกองทัพ มีตั้งแต่ การคาดการณ์ผสมเรื่องราวที่เป็นเรื่องเท็จบ้างจริงบ้าง โยงเอาสถานการณ์และ บุคคลต่างๆ ให้สมจริง กระทั่งแพร่ข่าวเป็นเอกสารหลายชุด เริ่มตั้งแต่แยก สถานการณ์และบุคคลออกเป็นฝักฝ่าย เอกสารบางชุด โจมตีฝ่ายหนึ่ง ยกย่อง ฝ่ายหนึ่ง และออกเอกสารอีกชุดโดยทำกลับกัน

การทำลายสถาบันและบุคคลทุกฝ่ายโดยไม่เว้น หากผู้ถูกกล่าวถึง รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก็จะเสียความหนักแน่น ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเพื่อนร่วมงาน ก็จะเสื่อมความหนักแน่นมั่นคงต่อกันได้”²³²

ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 แม้ว่ากลุ่มทหารเป็นฐานสนับสนุนในการจัดตั้งรัฐบาล แต่การแสดงบทบาทของนายทหารบางกลุ่มในหลายกรณีได้ถูกวิจารณ์ว่าเป็นการ แทรกแซงการทำงานของรัฐบาล และเป็นการแทรกแซงทางการเมือง ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อ การพยายามสร้างการยอมรับจากสังคมของกลุ่มทหาร กระทั่งเกิดเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ที่แม้จะไม่ปรากฏว่ามีนายทหารคนสำคัญเข้าร่วมด้วย แต่ก็มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงท่าทีของ นายทหารคนสำคัญของกลุ่มว่าน่าจะมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้ก่อการกบฏ โดยถูกมองว่าเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นมาจากการพยายามรักษาบทบาททางการเมืองของนายทหารบางกลุ่ม เหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 นอกจากจะส่งผลกระทบต่อภาพพจน์ความเป็นประชาธิปไตยของกลุ่มทหาร ยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกลุ่มอำนาจในกองทัพ โดยนายทหารกลุ่มใหม่ขึ้นมามีบทบาท พร้อมกับการปรับรูปแบบการแสดงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร

²³⁰“เปรมเครียด กบฏ 9 กันยายน,” *มติชนสุดสัปดาห์* 8,2787(6/268): 14.

²³¹“อาทิตย์ / ชาลิต ปิดทางนิร-โทษกรรม กบฏ 9 กันยายน,” *สู่อานาคต* 5,245 (14-20 พฤศจิกายน 2528): 11.

²³²เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

บทที่ 6

บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 - การยุบสภาเมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2531

การก่อการรัฐประหารเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ซึ่งสิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้ของฝ่ายผู้ก่อการ แม้จะไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างทันทีทันใด แต่ได้ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองตึงเครียดขึ้น ความขัดแย้งทางการเมืองและภายในกองทัพที่มีมาก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ได้ขยายตัวมากขึ้น ในขณะเดียวกันกลุ่มทหารก็ได้เข้ามาแทรกแซงทางการเมือง หากแต่การแสดงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ ตามการเปลี่ยนแปลงกลุ่มอำนาจในกองทัพ กระนั้นก็ตามการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มทหารก็ได้ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเวลาต่อมา

6.1 กลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญภายหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528

เหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ได้ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองเข้าสู่ภาวะตึงเครียดมากยิ่งขึ้น ความขัดแย้งระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้ปรากฏออกมาอย่างชัดเจน และทำให้การต่อสู้ระหว่างสองขั้วอำนาจมีความรุนแรงมากขึ้น แม้ว่าในระหว่างเกิดเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จะอยู่ระหว่างการเดินทางไปต่างประเทศ แต่ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้ทำให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ถูกมองว่าเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการพยายามยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ภายหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ความสัมพันธ์ระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้ถึงจุดแตกหักซึ่งได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกลุ่มอำนาจในกองทัพ และมีผลกระทบต่อสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศ แต่ที่สำคัญการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและภายในกองทัพหลังเหตุการณ์ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ได้ส่งผลต่อการแสดงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร และเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารในเวลาต่อมา อีกทั้งยังได้ส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศ

กลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญภายหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ยังคงเป็นนายทหารกลุ่มเดิมที่กุมอำนาจภายในกองทัพ แต่ผลกระทบจากเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ได้ส่งผลให้นายทหารฝ่ายพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ต้องลดบทบาททั้งในทางการเมืองและในกองทัพลง ในขณะที่นายทหารซึ่งให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ขึ้นมากุมอำนาจในกองทัพ ได้แก่ นายทหารจปร.รุ่น 1 และนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก)

เหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 แขนงนำกลุ่มนายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ได้แก่ พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ และพลเอกบรรจบ บุณนาค ได้มีบทบาทสำคัญในการคลี่คลายสถานการณ์ ภายหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ และพลเอกมานะ รัตนโกเศศ ซึ่งเคยมีแนวความคิดที่จะจัดตั้งพรรคการเมืองของทหารเพื่อเป็นฐานทางการเมืองให้กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก¹ ได้เริ่มมีความโน้มเอียงมาทางพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มากขึ้น ส่วนเพื่อนร่วมรุ่นที่ยังคงแสดงบทบาทสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้แก่ พลเอกจุฑา แสงทวีป พลเอกบรรจบ บุณนาค พลเอกอรรถพล สมรูป พลเอกกำแพง จันทวิรัช เป็นต้น² อย่างไรก็ตาม นายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) จำนวนมากเกษียณอายุราชการในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2528 เช่น พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ พลเอกมานะ รัตนโกเศศ และพลโทสม ชัดพันธ์ เป็นต้น จึงทำให้ฐานกำลังของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ลดลง

นอกจากนี้ยังปรากฏว่า ภายหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 พลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ นายทหารที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นฐานกำลังให้กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้ลดบทบาททางการเมืองลง และเปลี่ยนบทบาทจากที่เคยเป็นฐานสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก มาเป็นเจียบเฉยไม่แสดงบทบาททางการเมือง³ ความสัมพันธ์ที่ห่างเหินระหว่างพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ทำให้การเรียกร้องให้ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เป็นปีที่สองไม่ปรากฏความเคลื่อนไหวของพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ แต่อย่างใด⁴

ในขณะที่ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก อยู่ในภาวะตึงเครียด พลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ กลับมีความโน้มเอียงมาทางพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ ต่าง

¹“เปิดโฉมพรรคทหาร ‘กิจประชาคม’ ในสถานการณ์ไม่ลงตัว,” สู่อินทรี 5,256 (29 มกราคม-4 กุมภาพันธ์ 2529): 12-13.

²“ชุมนุม ‘ขุนพล’ ททบ.5 ไม่ให้ต่อ...ก็ตั้งพรรค,” สู่อินทรี 6,274 (5-11 มีนาคม 2529): 11.

³“สถานะ ‘บ๊ิกเสื่อ’ หลังปลดอาทิตย์,” สู่อินทรี 6,274 (3-9 มิถุนายน 2529): 14.

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-16.

เป็นที่ยอมรับของสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังนั้นความใกล้ชิดสถาบันพระมหากษัตริย์จึงอาจเป็นจุดเชื่อมโยงให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับพลโทพิจิตร กุลละวณิชย์ ลดความห่างเหินลง

นายทหารจปร.รุ่น 1 ขึ้นมามีบทบาทในการเป็นฐานกำลังให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ตั้งแต่ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 แต่ยังไม่ได้เคลื่อนไหวทางการเมืองเท่าใดนัก มีเพียงพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ที่มีบทบาทโดดเด่นเนื่องจากเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลเปรม 4 สถานการณ์ทางการเมืองที่มีการแย่งชิงอำนาจระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้ทำให้นายทหารจปร.รุ่น 1 ได้รับการผลักดันให้ก้าวหน้าในกองทัพเพื่อเป็นฐานกำลังให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

เหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ได้ส่งเสริมให้นายทหารจปร.รุ่น 1 ขึ้นมาเป็นกลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญต่อสถานการณ์ทางการเมือง เนื่องจากกลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 1 ได้มีบทบาทสำคัญในการต่อต้านการก่อรัฐประหารในครั้งนี้ โดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้เข้าร่วมในคณะกรรมการความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (กอ.รส.ภน.) ที่มีพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ เป็นหัวหน้าเพื่อคลี่คลายสถานการณ์ ในขณะที่เดียวกันพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ ได้เคลื่อนกำลังจากที่ตั้งจังหวัดลพบุรีเข้ามายังกรุงเทพมหานครเพื่อต่อต้านการรัฐประหาร กล่าวกันว่านอกจากกำลังจากกองทัพภาคที่ 1 ที่อยู่ฝ่ายรัฐบาลแล้ว กำลังจากหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษที่เคลื่อนเข้ามาสนับสนุนรัฐบาลเป็นตัวตัดสินใจที่สำคัญที่ทำให้รัฐบาลเป็นฝ่ายชนะ ดังนั้น ภายหลังเหตุการณ์ กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 นายทหารจปร.รุ่น 1 จึงมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น

นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เป็นกลุ่มทหารที่มีบทบาทเป็นฐานกำลังให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์อีกกลุ่มหนึ่ง ในเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ได้มีบทบาทสำคัญในการต่อต้านการรัฐประหาร โดยพันเอกอิสระพงษ์ หนูหนักดี ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ได้เข้าสนับสนุนฝ่ายรัฐบาล และกำลังออกมาด้านทานกำลังของคณะผู้ก่อการ ส่วนพลตรีสุจินดา คราประยูรได้เข้าร่วมในกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (กอ.รส.ภน.) ซึ่งเป็นกองบัญชาการต่อต้านการรัฐประหาร การแสดงบทบาทในการเป็นฐานกำลังของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำให้นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เดิมทีในตำแหน่งคุมกำลังสำคัญเป็นจำนวนมาก

การแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ. 2528 ซึ่งมีขึ้นภายหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองพล และระดับแม่ทัพภาค นอกจากนี้พลตรีสุจินดา คราประยูร แกนนำของกลุ่มยังถูกมองว่า จะได้รับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อจากพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) จึงเป็นทหารที่

ขึ้นมากุมอำนาจในกองทัพต่อจากนายทหารจปร.รุ่น 1 สำหรับบทบาทของนายทหาร จปร.5 (รุ่น 5 เล็ก) ภายหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 กล่าวได้ว่าเป็นทั้งฐานกำลังให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ โดยกลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ได้เคลื่อนไหว แสดงการสนับสนุนรัฐบาล รวมทั้งสนับสนุนพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หลายครั้ง

6.2 ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคม

แม้ว่ารัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่จัดตั้งขึ้นภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 จะได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหารอย่างท่วมท้น ในขณะที่พรรคการเมืองร่วมรัฐบาล ซึ่งเคยมีความขัดแย้งกันอย่างมากในอดีตก็พยายามหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากัน จนทำให้ห้อมองกันว่า รัฐบาลเปรม 4 น่าจะอยู่ครบวาระ 4 ปี ในปี พ.ศ. 2530 แต่กลับปรากฏว่าสถานการณ์ทางการเมือง ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 เต็มไปด้วยความขัดแย้งของพรรคการเมือง ทั้งความขัดแย้งภายในพรรคการเมืองและความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมือง ซึ่งความขัดแย้งของพรรคการเมืองปรากฏในพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลและพรรคการเมืองฝ่ายค้าน โดยปัญหาความขัดแย้งของพรรคการเมืองเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารเข้ามาแทรกแซงอยู่เบื้องหลังการดำเนินงานของพรรคการเมือง จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้น

ภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 พรรคกิจสังคม ได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล โดยมีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การเข้าร่วมรัฐบาลเปรม 4 ของพรรคกิจสังคมไม่เกิดปัญหาแต่อย่างใด แม้ในบางครั้งหม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ หัวหน้าพรรคกิจสังคมจะแสดงความไม่พอใจการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหาร แต่ก็ไม่ได้เกิดการกระทบกระทั่งที่รุนแรง แม้ว่าภายนอกพรรคกิจสังคมจะไม่ได้มีความขัดแย้งกับพรรคการเมืองอื่นๆ หรือกลุ่มทหารอย่างรุนแรง แต่เมื่อพิจารณาภายในพรรคกิจสังคมแล้ว กลับปรากฏความขัดแย้งระหว่างแกนนำพรรคที่สะสมมาเป็นเวลานาน

ความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคมเริ่มขึ้นจากการที่พรรคกิจสังคมเข้าร่วมรัฐบาลเปรม 3 ในการปรับคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2524 เนื่องจากในขณะนั้นนายบุญชู โรจนเสถียร หัวหน้าทีมเศรษฐกิจของพรรคกิจสังคมไม่ต้องการให้พรรคกิจสังคมเข้าร่วมรัฐบาล โดยเห็นว่าพรรคกิจสังคมเคยเข้าร่วมรัฐบาลเปรม 1 ภายหลังจากที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ขึ้นดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 จนทำให้พรรคกิจสังคมต้องถอนตัวจากการร่วมรัฐบาล ดังนั้นเมื่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะทำการปรับคณะรัฐมนตรี นายบุญชู โรจนเสถียรจึงคัดค้านไม่เห็นด้วยที่พรรคกิจสังคมจะเข้าร่วมรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากเห็นว่าถึงเข้าร่วมรัฐบาล

พรรคกิจสังคมก็ไม่สามารถบริหารงานทางด้านเศรษฐกิจตามแนวทางของตนได้ แต่แก่นนำพรรคคนอื่น ๆ ได้แก่ นายโกศล ไกรฤกษ์ นายพงส์ สารสิน และนายเกษม ศิริสัมพันธ์ เป็นต้น ต้องการให้พรรคกิจสังคมกลับเข้าร่วมรัฐบาล และในที่สุดพรรคกิจสังคมก็ได้เข้าร่วมรัฐบาลเปรม 3 เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2524 การเข้าร่วมรัฐบาลเปรม 3 ได้ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในพรรคกิจสังคมระหว่างกลุ่มของนายบุญชู โรจนเสถียร กับแก่นนำพรรคกลุ่มนายโกศล ไกรฤกษ์ เลขานุการพรรคกิจสังคมในเวลานั้นซึ่งไม่พอใจนายบุญชู โรจนเสถียรอยู่แล้ว แต่ความขัดแย้งได้ขยายตัวมากขึ้นเมื่อนายโกศล ไกรฤกษ์ ได้ดึงกลุ่มนายพงส์ สารสิน และนายเกษม ศิริสัมพันธ์ มาเป็นแนวร่วมต่อสู้กับกลุ่มนายบุญชู โรจนเสถียร จนกระทั่งนายบุญชู โรจนเสถียร ได้ลาออกจากพรรคกิจสังคมในเวลาต่อมา และไม่ลงสมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 นอกจากนี้ยังมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางส่วนลาออกจากพรรคกิจสังคมด้วย⁶

แม้ว่าความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคมระหว่างนายบุญชู โรจนเสถียรกับนายโกศล ไกรฤกษ์ จะยุติลง แต่ภายในพรรคกิจสังคมก็ยังปรากฏความขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากแก่นนำของพรรคต่างแย่งกันขึ้นมากุมอำนาจในพรรค โดยกลุ่มนายโกศล ไกรฤกษ์ที่ดำเนินการให้นายบุญชู โรจนเสถียรออกจากพรรคเพื่อให้กลุ่มตนขึ้นมากุมอำนาจในพรรค แต่เมื่อนายบุญชู โรจนเสถียรออกจากพรรคไปแล้ว นายโกศล ไกรฤกษ์กลับต้องแย่งชิงอำนาจภายในพรรคกับแก่นนำพรรคกลุ่มอื่นๆ โดยในรัฐบาลเปรม 4 ภายหลังการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 ซึ่งพรรคกิจสังคมได้เข้าร่วมรัฐบาล และนายโกศล ไกรฤกษ์ ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ แต่กลับโดนสมาชิกพรรคกิจสังคมวิพากษ์วิจารณ์การบริหารงาน โดยเฉพาะความล้มเหลวกรณีนโยบายข้าว จนทำให้นายโกศล ไกรฤกษ์ ต้องลาออกจากตำแหน่งเลขานุการพรรค⁷ แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคมก็ยังไม่มีความรุนแรง เนื่องจากแก่นนำสำคัญของพรรคทั้งนายโกศล ไกรฤกษ์ นายพงส์ สารสิน นายเกษม ศิริสัมพันธ์ และนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ต่างให้ความเคารพนับถือหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรค และด้วยความสามารถในการประสานประโยชน์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงทำให้พรรคกิจสังคมในช่วงเวลาที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค แม้จะมีความขัดแย้งภายในเกิดขึ้น แต่ก็สามารถประนีประนอมกันได้ในทุกครั้ง

ความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคมเกิดขึ้นอีกครั้ง เมื่อหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคม เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2528 โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์

⁶นาวิ รังสิวารักษ์, บนถนนสายการเมืองของบุญชู โรจนเสถียร (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปะการัง, 2548), หน้า 332-333.

⁷“จากกิจสังคมออกหัก เป็นกิจสังคมก้าวหน้า,” สู่อุณหภูมิต่ำ 5,256 (29 มกราคม-4 กุมภาพันธ์ 2529): 13-14.

ปราโมช ชีแจงเหตุผลในการลาออกว่า เพื่อแสดงความรับผิดชอบที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งจากพรรคกิจสังคมพ่ายแพ้ต่อพรรคประชาธิปัตย์ในการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต 1 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2528⁸ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า พรรคกิจสังคมไม่ได้เพิ่งจะมาพ่ายแพ้การเลือกตั้งครั้งนี้เพียงครั้งเดียว ก่อนหน้านี้อพรรคกิจสังคมได้พ่ายแพ้การเลือกตั้งและการเลือกตั้งซ่อมมาหลายครั้ง ซึ่งหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชก็ไม่ได้แสดงความรับผิดชอบด้วยการลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคแต่อย่างใด อีกทั้งในการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต 1 กรุงเทพมหานคร ผู้สมัครของพรรคกิจสังคมก็แพ้ผู้สมัครของพรรคประชาธิปัตย์เพียงประมาณ 5,000 คะแนนเท่านั้น จึงทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์กันว่า เหตุผลที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นำมาชี้แจงไม่ใช่สาเหตุที่แท้จริงของการลาออก และได้มองกันว่าอาจมีความเป็นไปได้ที่จะเป็นการเปิดทางให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มาดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคมและลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร⁹

การลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคมของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ทำให้ความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคมรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากเกิดการแย่งชิงตำแหน่งหัวหน้าพรรคระหว่างกลุ่มนายพงษ์ สารสิน กับกลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ โดยนายพงษ์ สารสิน สนับสนุนให้พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลาดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค ในขณะที่นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ก็ต้องการดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคเช่นกัน และเป็นที่คาดหมายกันว่า นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ จะได้ขึ้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค แต่พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ได้รักษาการหัวหน้าพรรค ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์เป็นอย่างมาก เพราะมองว่าพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลาเป็นเพียงหุ่นเชิดของนายพงษ์ สารสินเท่านั้น¹⁰ และหากพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลาขึ้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค นายพงษ์ สารสินก็จะเข้ามาควบคุมการดำเนินงานทั้งหมดของพรรค สำหรับความขัดแย้งระหว่างกลุ่มนายพงษ์ สารสินกับกลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ เกิดขึ้นหลังจากที่นายพงษ์ สารสิน ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคกิจสังคมแทนนายโกศล ไกรฤกษ์ เมื่อปี พ.ศ. 2527 โดยนายพงษ์ สารสิน ได้เข้ามาควบคุมการบริหารพรรคทั้งหมด และพยายามลดบทบาทของนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ นายโกศล ไกรฤกษ์ และนายเกษม ศิริสัมพันธ์¹¹ ซึ่งเป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคและมีความใกล้ชิดกับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชอย่างมาก

⁸“คึกฤทธิ์ไปแผนยกกิจสังคมให้เปรม,” สู่อินทรี 5,253 (8-14 มกราคม 2529): 9.

⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 9-13.

¹⁰“จากกิจสังคมออกหัก เป็นกิจสังคมก้าวหน้า,” สู่อินทรี 5,256: 15.

¹¹“อนาคตที่มองไม่เห็นของกิจสังคม,” สู่อินทรี 5,260 (26 กุมภาพันธ์-4 มีนาคม 2529): 17.

เมื่อพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ขึ้นรักษาการหัวหน้าพรรคกิจสังคม พร้อมกับการเปลี่ยน คณะผู้บริหารพรรคชุดใหม่ เนื่องจากคณะผู้บริหารพรรคชุดเดิมลาออกหลังจากที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ลาออกจากหัวหน้าพรรค พรรคกิจสังคมได้มีมติให้รัฐมนตรีที่สังกัดพรรคกิจสังคมลาออกจากตำแหน่ง เพราะรัฐมนตรีเหล่านี้ได้รับการคัดเลือกโดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ดังนั้นเมื่อหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชพ้นจากตำแหน่งหัวหน้าพรรค รัฐมนตรีก็ควรพ้นจากตำแหน่งด้วย เพื่อให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำการปรับคณะรัฐมนตรี โดยการปรับคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2529 ปรากฏว่ารัฐมนตรีในกลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และกลุ่มนายโกศล ไกรฤกษ์ ไม่ได้รับการแต่งตั้งกลับมาเป็นรัฐมนตรีเลย ในขณะที่ผู้ได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีล้วนแต่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับนายพงส์ สารสิน โดยนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ พ้นจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และให้พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง ส่วนนายโกศล ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ที่ลาออกจากตำแหน่งก็ไม่ได้รับการแต่งตั้งเข้ามาใหม่ แต่ได้แต่งตั้งให้ร้อยตำรวจเอกสุรรัตน์ โอศธานุเคราะห์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์¹² ผลการปรับคณะรัฐมนตรีครั้งนี้สร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และนายโกศล ไกรฤกษ์ เป็นอย่างมาก จึงได้จัดตั้งกลุ่มกิจสังคมก้าวหน้าขึ้น โดยมีสมาชิกพรรคในกลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และนายโกศล ไกรฤกษ์ ซึ่งส่วนมากเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคเหนือเข้าร่วมด้วย¹³ และต่อมาสมาชิกพรรคส่วนที่เป็นกลาง รวมทั้งกลุ่มนายบุญชู โรจนเสถียรที่ยังอยู่ในพรรค ซึ่งไม่พอใจผลการปรับคณะรัฐมนตรี และบทบาทของนายพงส์ สารสิน ก็ได้เข้าร่วมกับกลุ่มกิจสังคมก้าวหน้า จึงได้เปลี่ยนชื่อกลุ่มมาเป็นกลุ่มกิจสังคมประชาธิปไตย¹⁴ มีจุดมุ่งหมายเพื่อชิงตำแหน่งหัวหน้าพรรคกับพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ซึ่งจะเป็นการลดบทบาทของนายพงส์ สารสิน กล่าวได้ว่าการปรับคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2529 ได้ทำให้พรรคกิจสังคมแบ่งเป็น 2 ฝ่าย และไม่สามารถประนีประนอมกันได้อีก

การเลือกตั้งหัวหน้าพรรคและผู้บริหารพรรคกิจสังคมเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529 กลุ่มกิจสังคมประชาธิปไตยที่มีนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ เป็นหัวหน้ากลุ่ม ได้เสนอนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค ในขณะที่กลุ่มนายพงส์ สารสิน เสนอพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค และในที่สุดพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคม ความพ่ายแพ้ของนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ทำให้สมาชิกในกลุ่มกิจสังคม

¹²“รอยรั่วกิจสังคม...ต้องเปรม,” สู่นาคคต 5,255 (22-28 มกราคม 2529): 8-10.

¹³“จากกิจสังคมออกหัก เป็นกิจสังคมก้าวหน้า,” สู่นาคคต 5,256: 13-15.

¹⁴“อนาคคตที่มองไม่เห็นของกิจสังคม,” สู่นาคคต 5,260: 16-17.

ประชาธิปไตยแยกตัวออกจากพรรคกิจสังคม โดยกลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และกลุ่มนายโกศล ไกรฤกษ์ ได้เข้าร่วมกับนายทวีช กลิ่นประทุม และพันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์ ก่อตั้งพรรคสหประชาธิปไตย ส่วนกลุ่มที่สนับสนุนนายบุญชู โรจนเสถียร ได้เข้าร่วมกับนายบุญชู โรจนเสถียร ซึ่งได้ตั้งพรรคกิจประชาคมขึ้นในเวลาต่อมา¹⁵

6.3 การไม่ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก

การแสดงบทบาทของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ที่วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลอย่างเปิดเผย รวมทั้งกรณีเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ได้ทำให้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก รุนแรงมากขึ้น จนเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ว่าอาจจะส่งผลต่อการขอต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเป็นปีที่สอง ภายหลังจากที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้รับการต่ออายุราชการมาแล้ว 1 ปี และจะเกษียณอายุราชการในวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2529 ซึ่งจะต้องมีการเคลื่อนไหวให้ต่ออายุราชการออกไปอีก แม้ว่าพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จะลดการแสดงบทบาททางการเมืองลง แต่ความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้นภายหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 เป็นผลให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ลดฐานกำลังของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ลงในการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ. 2528 และให้นายทหารที่สนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ขึ้นมาคุมตำแหน่งสำคัญ

การเคลื่อนไหวเพื่อให้มีการต่ออายุราชการให้กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เป็นปีที่สองเริ่มขึ้นในเดือนมกราคม พ.ศ. 2529 โดยนายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) เป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งมีแกนนำในการเคลื่อนไหว ได้แก่ พลเอกจุฑา แสงทวีป พลเอกบรรจบ บุญนาค พลเอกอรรคพล สมรูป และพลเอกกำแหง จันทวิรัช ในการประชุมสภาทราโหมเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2529 ซึ่งมีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นประธานการประชุมได้มีการเสนอเรื่องการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุม ซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้แสดงความคิดเห็นต่อเรื่องนี้ว่า การพิจารณาปัญหานี้ขอให้ทุกฝ่ายยึดมั่นในหลักความถูกต้องและความเหมาะสมเป็นสำคัญ แต่อย่าจะไม่ขอร่วมพิจารณาเรื่องนี้ด้วย และได้ขอตัวออกจากการประชุมไปทันที¹⁶ หลังจากนั้นพลเอกจุฑา แสงทวีป รองผู้บัญชาการทหารบกได้ทำหน้าที่ประธานการประชุมแทน ซึ่งได้ทำการพิจารณาเรื่องการต่ออายุราชการให้กับพลเอกอาทิตย์

¹⁵“สหพรรคสามัคคีกลมเปรม,” สู่อานาคต 6,271 (14-20 พฤษภาคม 2529): 15-18.

¹⁶“เบื้องหลังมติลับสภาทราโหมนับถอยหลังต่ออายุ “อาทิตย์”,” สู่อานาคต 5,258 (12-18 กุมภาพันธ์ 2529): 12.

กำลังเอกต่อไป และมีมติดอกมาว่าให้กองทัพดำเนินการเรื่องนี้ตามขั้นตอนของกฎหมาย โดยให้เหตุผลว่ากองทัพยังไม่มีผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกในขณะนี้¹⁷

การที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไม่ขอร่วมพิจารณาเรื่องการต่ออายุราชการให้กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เป็นการส่งสัญญาณถึงการไม่เห็นด้วยที่จะมีการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เป็นปีที่สอง แม้ว่ากลุ่มนายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหม่) ที่ผลักดันให้มีการต่ออายุราชการ จะให้เหตุผลว่า กองทัพบกขาดแคลนผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุด แต่เมื่อมีการเคลื่อนไหวให้ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ออกไป เป็นปีที่สองก็ปรากฏว่ามีเสียงคัดค้านจากทุกฝ่าย ทั้งจากพรรคการเมือง นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา ผู้ใช้แรงงาน รวมทั้งจากนายทหารในกองทัพ กระแสคัดค้านจากกลุ่มพลังประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับท่าทีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำให้มีแนวโน้มว่า พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกจะไม่ได้รับการต่ออายุราชการออกไปอีก นอกจากนี้เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เดินทางไปตรวจเยี่ยมกองทัพอากาศ และมีการพูดคุยกับพลอากาศเอกประพันธ์ ฐปะเตมีย์ ผู้บัญชาการทหารอากาศเป็นการส่วนตัว ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงท่าทีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ไม่เห็นด้วยกับการต่ออายุราชการในครั้งนี้ ประกอบเข้ากับการที่พลอากาศเอกประพันธ์ ฐปะเตมีย์ จะเป็นผู้บัญชาการเหล่าทัพที่อาวุโสมากที่สุด หากพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ไม่ได้รับการต่ออายุราชการ โดยจะเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2530 จึงมีความเป็นไปได้ที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะให้พลอากาศเอกประพันธ์ ฐปะเตมีย์ ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารอากาศ โดยให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก¹⁸

ในขณะที่กระแสคัดค้านการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เป็นปีที่สองมีขึ้นอย่างกว้างขวาง อีกทั้งแนวโน้มที่จะไม่ได้รับการต่ออายุราชการก็มีมากขึ้น พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก กลับเงียบเฉยไม่แสดงปฏิกิริยาต่อกรณีนี้แต่อย่างใด กระทั่งเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้กล่าวถึงกรณีการต่ออายุราชการในการไปร่วมงานครบรอบ 32 ปี ขององค์การโทรศัพท์ว่า “ตนก็เหมือนหมากรุกตัวหนึ่ง... ถ้าหากไม่ให้ตนเป็นอีกก็ต้องพ้นวาระไป แล้วมอบหมายให้คนอื่นทำต่อ”¹⁹ และยังคงกล่าวอีกว่า “ตนมีหลักการทำงานอยู่ว่า เมื่อได้รับมอบหมายภาระก็จะทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่เมื่อหมดวาระแล้ว ก็หมดหน้าที่กันไป ใครมอบหมายให้ก็

¹⁷เรื่องเดียวกัน.

¹⁸“ประพันธ์-บิกจิว ข้อมูลใหม่กองทัพ ก.ย.29,” สู่อากาศ 5,259 (19-25 กุมภาพันธ์ 2529): 10-12.

¹⁹“อาทิตย์ กำลังเอก,” สู่อากาศ 5,261 (5-11 มีนาคม 2529): 15.

จะทำ ไม่มอบหมายให้ก็ไม่ทำ”²⁰ และยังได้กล่าวขำว่า “ผู้บังคับบัญชาของเรามีอยู่คนเดียว ท่านเห็นสมควรให้ ผมก็ทำหน้าที่ต่อ แต่ถ้าเห็นว่าแค่นี้พอแล้ว ก็เป็นไปตามความพอใจของท่าน ไม่มีผลกระทบกระเทือนจิตใจของผม การไปพูดไปลือผมว่า โน่นว่านี่ไม่ถูกต้อง ผมไม่มีอะไร มีงานก็ทำตามหน้าที่”²¹

และยังยืนยันว่าจะไม่เข้าสู่วงการเมือง โดยกล่าวว่า “ผมเป็นเพียงแค่มหากรุกจะให้ไปนั่งตรงไหนก็ได้ ให้ไปนอนอยู่บ้านก็ไปนอน ไม่มีผลอะไร ผมเหมือนข้าราชการคนหนึ่ง ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง”²²

ต่อมาเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529 นายเขียน ชีรวิทย์ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้นำผลสรุปความคิดเห็นของบุคคลในสาขาอาชีพต่างๆ เกี่ยวกับการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เสนอต่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เพื่อประกอบการพิจารณา โดยผลการสำรวจปรากฏว่า ประชาชนไม่เห็นด้วยกับการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ออกไปอีกหนึ่งปี²³ นอกจากนี้คณะผู้สำรวจยังมีความเห็นว่า

“การเกษียณอายุราชการของข้าราชการนั้นจะเกษียณ 55 ปี หรือ 60 ปี ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ ที่สำคัญคือ ควรกำหนดกฎเกณฑ์ให้ตายตัว จะทำให้การวางแผนสืบทอดตำแหน่งทางราชการมีความแน่นอนยิ่งขึ้น เมื่อครบกำหนดแล้วก็ต้องออกไป ผู้ที่ต้องการรับใช้ชาติ หรือใครที่มีความทะเยอทะยาน ต้องการมีอำนาจ ก็ควรเล่นการเมือง ซึ่งไม่มีการเกษียณอายุ”²⁴

และในวันเดียวกันนั้น องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้จัดอภิปรายเรื่องการเมืองเรื่องการต่ออายุ โดยมีผู้ร่วมอภิปราย ได้แก่ นายวิระ มุสิกพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายสุขุม นวลสกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง และที่ปรึกษา นายกรัฐมนตรี นายปรีชา สุวรรณทัต คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนายพงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยผู้ร่วมอภิปราย

²⁰ เรื่องเดียวกัน.

²¹ เรื่องเดียวกัน.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

²⁴ เรื่องเดียวกัน.

ทั้งหมดมีความเห็นว่า ไม่ควรจะมีการต่ออายุราชการตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดก็ตาม²⁵

กระแสคัดค้านการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ที่มีขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในกลุ่มนักวิชาการ ทำให้พลตรีนฤดล เดชประดิยุทธ เลขาธิการกองทัพบก ได้ออกมาให้สัมภาษณ์ในกรณีดังกล่าว เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529 ว่า “พลเอกอาทิตย์เองก็ไม่ได้เรียกร้องให้ต่ออายุราชการให้แต่อย่างใด การต่ออายุให้ครั้งที่แล้วก็เพราะ ได้รับมอบหมายงานจากผู้บังคับบัญชา”²⁶

และยังได้กล่าวตอบได้นักวิชาการที่ออกมาคัดค้านการต่ออายุราชการในครั้งนี้ โดยกล่าวว่า เป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลเท่านั้น ไม่ใช่ความคิดเห็นของคนทั้งชาติ ไม่ทราบเหมือนกันว่า การที่มีผู้ออกมาต่อต้านกล่าวร้ายทั้งที่เหตุการณ์ยังไม่เกิด เขาทำกันได้อย่างไร²⁷

ต่อมาในตอนค่ำของวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคอีสานของพรรคชาติไทย พรรคชาติประชาธิปไตย และพรรคประชาธิปไตยจำนวน 14 คน ได้ไปร่วมรับประทานอาหารที่บ้านพักเกษะโกมลของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก โดยเป็นที่น่าสังเกตว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายคน que เข้าพบพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ในครั้งนี้เป็นผู้ที่จะเข้าสังกัดพรรคมวลชน ซึ่งเป็นพรรคที่ประกาศทำที่คัดค้านพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และให้การสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก²⁸ จากนั้นในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529 นายทหารเตรียมทัพกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมรุ่นกับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จำนวน 7 คน ได้แก่ พลเอกบรรจบ บุนนาค เสนาธิการทหารบก พลเอกจุไท แสงทวีป รองผู้บัญชาการทหารบก พลเอกอรรถพล สมรูป ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พลเอกกำแหง จันทวิรัช ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พลเอกมานะ รัตนโกเศศ อดีตผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พลเอกสม ชัดพันธ์ รองประธานวุฒิสภา และพลตำรวจโทบันเทิง กัมปนาทแสนยากร ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ ได้เดินทางเข้าพบพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก²⁹ และถือเป็นการประกาศสนับสนุนให้ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก อย่างจริงจัง หลังจากที่ก่อนหน้านี้ ได้มีการแจกไปรษณียบัตรสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกรณีการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ที่พยายามทำให้เข้าใจว่า พันเอกพิระพงษ์ สรรพากษ์พิสุทธิ์ แกนนำกลุ่มยังเติร์กข้างหลวง

²⁵ เรื่องเดียวกัน.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

²⁷ เรื่องเดียวกัน.

²⁸ “ชุมนุม “ขุนพล” ททบ.5 ไม่ให้ต่อ...ก็ตั้งพรรค,” สู่นาค 5,261: 10-11.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11-12.

(จปร. รุ่่น 17) ซึ่งให้การสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เป็นผู้ดำเนินการ³⁰ เพื่อสร้างกระแสต่อต้านการต่ออายุราชการในครั้งนี้ให้มีมากขึ้น

การวิพากษ์วิจารณ์กรณีการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และการเปิดเผยผลสำรวจประชามติของประชาชน ที่ปรากฏว่าส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการต่ออายุราชการในครั้งนี้ ทำให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ให้สัมภาษณ์กรณีดังกล่าวนี้เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529 โดยตอบโต้การวิพากษ์วิจารณ์ของนักวิชาการที่คัดค้านการต่ออายุราชการ อีกทั้งผลการสำรวจประชามติที่ชี้ว่าพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก มีศัตรูมากและมีลักษณะการทำงานที่ขัดขวางประชาธิปไตย โดยกล่าวต่อนางหนึ่งว่า นักวิชาการที่สรุปเอาจากใบปลิว บัตรสนเท่ห์ ไปรษณียบัตรว่าตนมีศัตรูมาก ถือว่าเป็นวิสัยของนักวิชาการละหรือ³¹ และทิ้งท้ายว่าถ้ามีเวลาว่างมากก็ควรนำเอาเวลาไปทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมจะดีกว่า³² ทั้งนี้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้บันทึกเหตุการณ์ให้สัมภาษณ์ต่อนักวิชาการเพื่อใช้ออกอากาศในรายการทหารพบประชาชน ในวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2529 อีกด้วย³³

การเคลื่อนไหวของนายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ต่อกิจกรรมต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก อย่างเต็มกำลัง ส่งผลให้สถานการณ์ทั้งทางการเมืองและภายในกองทัพอยู่ในภาวะตึงเครียด โดยนายทหารจปร. รุ่่น 1 ให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในการไม่ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก โดยเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529 พลโทสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ ได้นำนายทหารระดับผู้บัญชาการกองพลจำนวน 20 นาย เข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยพลโทสุนทร คงสมพงษ์ กล่าวว่า “เป็นการเข้าพบเนื่องในโอกาสปีใหม่”³⁴ ทั้งที่ผ่านช่วงปีใหม่มานานแล้ว การนำกำลังเข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ในครั้งนี้จึงเป็นการยืนยันที่จะให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยเฉพาะกรณีการตัดสินใจไม่ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ทั้งนี้ในช่วงเช้าของวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529 สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ได้เปิดเพลงแทนการออกอากาศช่วง 07.00 น. ซึ่งเป็นรายการปกติของทางสถานีเป็นเวลา 30 นาที ซึ่งได้สร้างความตื่นตระหนกให้กับประชาชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากทุกฝ่ายคาดว่าจะเป็นเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง อันเป็นผลมา

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

³¹ “อาทิตย์ กำลังเอก,” สู่อินท 5,261: 18.

³² เรื่องเดียวกัน.

³³ เรื่องเดียวกัน.

³⁴ “ปฏิบัติการ 18 ก.พ. ข้อตกลงลับจปร.1 ถึง ‘เปรม’,” สู่อินท 5,260 (26 กุมภาพันธ์-4 มีนาคม 2529):

จากปัญหาความขัดแย้งระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก แต่ผลการตรวจสอบพบว่า เกิดจากความขัดข้องทางเทคนิคของทางสถานี³⁵ การนำนายทหารคุมกำลังหน่วยสำคัญเข้ายื่นยันการสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ของพลโทสุนทร คงสมพงษ์ ได้ทำให้ฐานกำลังของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แข็งแกร่งอย่างมาก

แม้ว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะยังไม่ได้ตัดสินใจกรณีการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก รวมทั้งกระแสสังคมก็คัดค้านการต่ออายุราชการดังกล่าว แต่ในขณะเดียวกันก็มีกระแสข่าวแพร่ออกมามีข้อมูลใหม่ว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อาจตัดสินใจต่ออายุราชการให้กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ข่าวดังกล่าวนี้ทำให้นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรีแถลงต่อผู้สื่อข่าวเมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2529 โดยนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี ได้ปฏิเสธข่าวดังกล่าว และยืนยันว่าไม่เคยมีการพูดคุยกัน ไม่เคยมีการสั่งการ และไม่เคยมีการเตรียมการเกี่ยวกับการต่ออายุให้พลเอกอาทิตย์ พร้อมทั้งย้ำว่าข่าวดังกล่าวไม่ตรงกับความเป็นจริง³⁶ การแถลงของนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี ได้รับการยืนยันอีกครั้งจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวกรณีเดียวกันนี้ว่า “เมื่อเช้าก็ชี้แจงกันไปแล้ว”³⁷

การชี้แจงของนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี ส่งผลให้ในวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2529 สำนักเลขาธิการกองทัพบกได้ตอบโต้การแถลงข่าวของนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี โดยพันเอกอนุสรณ์ กฤษณเศรษฐี ผู้ช่วยเลขาธิการกองทัพบก ได้กล่าวว่า

“ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้กองทัพบกได้ดำเนินการตามขั้นตอนไปแล้ว ในการเสนอความเห็นตั้งแต่ นายทหารระดับชั้นผู้น้อยจนถึงนายทหารชั้นผู้ใหญ่ในกองทัพบก การต่ออายุราชการของพลเอกอาทิตย์เป็นเรื่องของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ผู้อื่นไม่เกี่ยวข้อง”³⁸

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

³⁶ “คนละเรื่องเดียวกัน,” สู่นาคต 5,263 (19-25 มีนาคม 2529): 13.

³⁷ “เบื้องหลังจปร.5 พบอาทิตย์ เตรียมพร้อม 13 มีนาคม ก่อนหมากรุกจบเกม,” สู่นาคต 5,263 (19-25 มีนาคม 2529): 11.

³⁸ “คนละเรื่องเดียวกัน,” สู่นาคต 5,263: 13.

อีกทั้งยังกล่าวแสดงความไม่พอใจนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี ว่า “ข่าวที่โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรีแถลงออกมาเป็นเรื่องของทำเนียบรัฐบาล ข่าวจะถูกตั้งหรือไม่ไม่ขอวิจารณ์ แต่นายทหารชั้นผู้ใหญ่ได้วิจารณ์ถึงลักษณะท่าทางในการให้สัมภาษณ์ไม่เหมาะสม”³⁹

นอกจากนี้ในช่วงต้นเดือนมีนาคม พ.ศ. 2529 นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) จำนวน 20 นาย ได้เข้าพบพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จึงทำให้เข้าใจกันว่า นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ไม่ได้คัดค้านการต่ออายุราชการ ต่อมาปรากฏข่าวลือว่า คืนวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2529 ได้มีการติดต่อกันระหว่างนายทหารระดับผู้บังคับการกองพันจำนวนหนึ่งและมีการสั่งการให้เตรียมพร้อม โดยนายทหารกลุ่มดังกล่าวนี้ได้ติดต่อกับนายทหารระดับผู้บังคับการกองพลในกลุ่มนายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เพื่อเป็นแกนนำ แต่นายทหารจปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) กลับไม่มีการเคลื่อนไหว ดังนั้น แผนการเข้ายึดอำนาจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงยกเลิก⁴⁰

ในขณะที่สถานการณ์การต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ยังไม่มีความชัดเจน นายทหารจปร.รุ่น 8 และรุ่น 10 ก็ได้้นำกำลังมาแสดงการสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก โดยในคืนวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2529 นายทหารจปร.รุ่น 10 นำโดย พันเอกปรีชา โรจนเสน รองเสนาธิการกองทัพอากาศที่ 1 พันเอกมนตรี ทิพย์วาริ รองผู้บัญชาการกองพลที่ 1 พันเอกมานิช บัวชุม ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 3 จังหวัดสกลนคร ได้ร่วมรับประทานอาหารกับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และแสดงการสนับสนุนให้มีการต่ออายุราชการ⁴¹ เช่นเดียวกับนายทหารจปร.รุ่น 8 นำโดยพลตรียุทธศักดิ์ ศศิประภา เสนาธิการกรมการรักษาดินแดน พันเอกบัณฑิต มลายอริศูรย์ รองผู้บัญชาการกองพลที่ 1 พลตรีกรมล อุดมศิลป์ เลขานุการกองบัญชาการทหารสูงสุด และพลตรีนฤดล เดชประดิษฐ์ เลขานุการกองทัพบก ได้เข้ามาแสดงการสนับสนุนให้มีการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ที่บ้านพักเกษะโกมล⁴²

หลังจากที่นายทหารจปร.รุ่น 8 และรุ่น 10 ได้แสดงกำลังสนับสนุนให้มีการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกแล้ว ในวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2529 พลเอกจุไท แสงทวีป รองผู้บัญชาการทหารบก และพลเอกอรรถพล สมรูป ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ได้เปิดแถลงข่าวกรณีการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก โดยได้อ้างถึงมติที่ประชุมสภากลาโหมเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2529 ที่ให้การต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และได้มีกำหนดระยะให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์

³⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁰ “เบื้องหลังจปร.5พบอาทิตย์ เตรียมพร้อม 13 มีนาคม ก่อนหมากรุกจบเกม,” สู่อินท 5,263 (19-25 มีนาคม 2529): 10-13.

⁴¹ “เอ็กเซอร์ไซส์ตทพ.5 ฉากสุดท้ายต่ออายุ,” สู่อินท 5,264 (26 มีนาคม-1 เมษายน 2529): 11.

⁴² เรื่องเดียวกัน.

ตัดสินใจกรณีการต่ออายุราชการภายในเดือนมีนาคม⁴³ ซึ่งพลเอกจุโท แสงทวีป ได้กล่าวในตอนหนึ่งว่า “จะว่าไ้ก็ว่ากันซะเดือนมีนาฯ นะอากาศมันไม่ร้อน ถึงเมษาฯ เมื่อไหร่ 40 องศาครบอากาศเปรี้ยวเลย แล้วฮัลเล่ย์มาเมื่อไหร่เห็นชัดบ้านเรา วันที่ 14 เมษายน”⁴⁴

การเคลื่อนไหวของพลเอกจุโท แสงทวีป ได้ทำให้สถานการณ์ตึงเครียดมากยิ่งขึ้น และในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2529 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้ประกาศไม่ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ที่ทำเนียบรัฐบาล โดยมีกระแสข่าวว่ามีการแลกเปลี่ยนให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองภายหลังเกษียณอายุราชการ⁴⁵

6.4 การยุบสภาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529

ภายหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 นายทหารที่ร่วมก่อการกบฏถูกดำเนินคดีในข้อหากบฏ โดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ หัวหน้าพรรคชาติประชาธิปไตยซึ่งเป็นพรรคร่วมรัฐบาลถูกดำเนินคดีด้วย เนื่องจากเป็นแกนนำคณะผู้ก่อการ ดังนั้น พรรคชาติประชาธิปไตยจึงต้องถอนตัวจากการร่วมรัฐบาล และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ทำการปรับคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2528 ในการปรับคณะรัฐมนตรีครั้งนี้พรรคก้าวหน้าได้เข้าร่วมรัฐบาลแทนพรรคชาติประชาธิปไตย โดยมีพรรคร่วมรัฐบาลประกอบด้วยพรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชากรไทย และพรรคก้าวหน้า

แม้ว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะทำการปรับคณะรัฐมนตรี แต่รัฐบาลก็ต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคม ภายหลังจากที่หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี ตรีโยธิน ลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรค เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2528 จนทำให้เกิดการแย่งชิงตำแหน่งหัวหน้าพรรคระหว่างพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา กับนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ผลปรากฏว่าพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคซึ่งสร้างไม่พอใจให้กับนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากการปรับคณะรัฐมนตรี ซึ่งนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และนายโกศล ไกรฤกษ์ ไม่ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี จึงเป็นจุดที่ทำให้พรรคกิจสังคมแบ่งเป็น 2 ฝ่าย โดยนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ได้หันไปร่วมมือกับพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

⁴³เรื่องเดียวกัน, หน้า 9-10.

⁴⁴“พลเอกจุโท แสงทวีป รองผู้บัญชาการทหารบก,” สู่นาคศ 5,264 (26 มีนาคม-1 เมษายน 2529): 16.

⁴⁵“ย้ายกลางปี รุกฆาตเดิร์กซ้างหลวง จปร.8-10,” สู่นาคศ 5,266 (9-15 เมษายน 2529): 10-11.

แต่ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคม ได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับการที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกไม่ได้รับการต่ออายุราชการออกไปอีก โดยในหนังสือ เส้นทางสู่อำนาจมณูญ รูปขจร อาทิตย์ กำลังเอก ได้เงาเปรม ตินสุลานนท์ ได้กล่าวว่า

“นี่คือความขัดแย้งโดยพื้นฐาน แต่ความขัดแย้งนี้ได้รับการขยายให้บานปลายออกไปก็โดยอิทธิพลจากภายนอก คืออิทธิพลจากกองทัพบก ภายหลังพล.อ.เปรม ตินสุลานนท์ ตัดสินใจเด็ดขาดไม่ต่ออายุราชการ พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก ในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารสูงสุดต่อไปอีก 1 ปี อันนำไปสู่ความขัดแย้งโดยพื้นฐานระหว่าง พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก กับ พล.อ.เปรม ตินสุลานนท์ ความขัดแย้งนี้ได้นำไปสู่การประลองกำลังกันอย่างครึกโครม”⁴⁶

อีกทั้งยังมีกระแสข่าวว่า “พรรคการเมืองฝ่ายค้านจับมือกับนายทหารใหญ่บางคนกำลังหาทางบีบพลเอกเปรมให้ลงจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี”⁴⁷

บทบาทของนายทหารบางกลุ่มที่อยู่เบื้องหลังพรรคการเมืองฝ่ายค้านในการเคลื่อนไหวเพื่อล้มรัฐบาลปรากฏชัดเจนมากขึ้น จากกรณีการพิจารณาพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ พระราชบัญญัติสถาบันเงินทุน และพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งจะเข้าสู่การพิจารณาของสภาในระหว่างเปิดสมัยประชุมสภาเดือนเมษายน พ.ศ. 2529 โดยก่อนหน้าที่พระราชบัญญัติทั้งสามฉบับจะเข้าสู่การพิจารณาของสภา พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้เดินทางเข้าพบหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตหัวหน้าพรรคกิจสังคมที่บ้านพักจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเจรจาให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และพรรคกิจสังคมคัดค้านพระราชบัญญัติทั้งสามฉบับ ซึ่งจะเป็นการบีบให้พลเอกเปรม ตินสุลานนท์ ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยได้ยื่นข้อเสนอให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นการชั่วคราว⁴⁸

แม้ว่าเนื้อหาในการเจรจาจะไม่ได้รับการยืนยันจากหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช แต่หลังจากการเจรจาในครั้งนี้ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แสดงท่าทีคัดค้านพระราชบัญญัติทั้ง

⁴⁶เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อำนาจมณูญ รูปขจร อาทิตย์ กำลังเอก ได้เงาเปรม ตินสุลานนท์, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549), หน้า 216.

⁴⁷บุญกรม ดงบังสถาน และคณะ, โลกสีขาวของ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท เพรส, 2547), หน้า 194.

⁴⁸“คึกฤทธิ์ไป แพนชกกิจสังคมให้เปรม,” สู่อำนาจ 5,253: 13.

สามฉบับ โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคกิจสังคม ในงานเลี้ยงวันเกิดนายโกศล ไกรฤกษ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2529 ว่า “เปิดสภาครั้งใหม่มา ร่วมกันล้มรัฐบาลดีใหม่”⁴⁹ ท่าทีของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับการตอบรับจากสมาชิก พรรคกิจสังคม โดยนายสุบิน ปิ่นขยัน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง ได้กล่าวถึงปัญหา ความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคมหลังจากที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ลาออกจากตำแหน่ง หัวหน้าพรรคว่า ทำให้ไม่สามารถรวบรวมเสียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคกิจสังคมให้เป็น เอกภาพได้ จึงน่าจะมีผลให้พระราชบัญญัติทั้งสามฉบับ ไม่ผ่านการพิจารณาจากสภา⁵⁰ ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2529 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังกล่าวยืนยันถึงเสถียรภาพของรัฐบาล ว่ามันคงที่ที่สุดในรอบ 6 ปีที่ผ่านมา⁵¹ ท่าทีของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคกิจสังคมที่สอดคล้องกับการเคลื่อนไหวของกลุ่มทหารที่ต้องการจะ ล้มรัฐบาล ทำให้เกิดกระแสข่าวว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะประกาศยุบสภา แต่เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2529 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เข้าพบหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่บ้านพักชอยสวนพลู ซึ่งภายหลังการเข้าพบของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในครั้งนี้ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ เปลี่ยนท่าทีมาสนับสนุนรัฐบาล และปฏิเสธข่าวการพบกับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ต่อมาในการ ประชุมพรรคกิจสังคม เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2529 ได้มีมติให้สนับสนุนพระราชบัญญัติทั้งสาม ฉบับให้ผ่านการพิจารณาของสภา และจะสนับสนุนรัฐบาลให้อยู่ครบ 4 ปีให้ได้⁵²

หลังจากที่การเคลื่อนไหวล้มพระราชบัญญัติทั้งสามฉบับไม่เป็นผลสำเร็จก็ได้มีความ พยายามร่วมมือกับพรรคการเมืองฝ่ายค้าน นำโดยพรรคชาติไทยล้มพระราชกำหนดคนส่งทางบก พ.ศ. 2522/2529 ซึ่งจะเข้าสู่การพิจารณาของสภาในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 โดยในครั้งนี้กลุ่ม นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ได้แยกตัวจากพรรคกิจสังคมร่วมมือกับพรรคการเมืองฝ่ายค้าน จึงทำให้ พรรคการเมืองฝ่ายค้านมีเสียงมากกว่ารัฐบาล ก่อนหน้าที่จะมีการลงมติร่างพระราชกำหนดคนส่ง ทางบก พ.ศ. 2522/2529 ปรากฏมีข่าวการจ่ายเงินเพื่อซื้อคะแนนเสียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้

⁴⁹“ชวลิต-เทียนชัย หาญ แพนค้ำบัลลังก์นายกฯเพื่อพลเอกเปรม,” สู่อานาคต 6,276 (30 มิถุนายน-6 กรกฎาคม 2529): 13.

⁵⁰“ศึกบีกชนล้มพรรคการเมือง แพนสยบปชป.,” สู่อานาคต 5,246 (21-27 พฤศจิกายน 2528): 10-13.

⁵¹“ความลับบ้านสวนพลู ‘คึกฤทธิ์’ ปฏิเสธแผนนายกฯขัดตาทัพ,” สู่อานาคต 5,268 (23-29 เมษายน 2529): 13.

⁵²เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

ลงมติไม่ผ่านร่างพระราชกำหนดฉบับดังกล่าว⁵³ ซึ่งผลปรากฏว่าพระราชกำหนดชนส่งทางบก พ.ศ. 2522/2529 ไม่ผ่านการพิจารณาจากสภา

การที่นายทหารบางกลุ่มเข้ามาผลักดันอยู่เบื้องหลังพรรคการเมืองฝ่ายค้าน และยังมีบทบาทในการดึงกลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ จากพรรคกิจสังคมให้มาร่วมมือกับพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กระทั่งร่างพระราชกำหนดชนส่งทางบก พ.ศ. 2522/2529 ไม่ผ่านการพิจารณาจากสภา ผลการลงมติที่ปรากฏออกมาว่า รัฐบาลเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ทำให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ถูกมองว่าจะได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากคาดการณ์กันว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นการแสดงความรับผิดชอบที่ร่างพระราชกำหนดที่รัฐบาลเป็นผู้เสนอไม่ผ่านการพิจารณาจากสภา⁵⁴

นอกจากนี้ยังมีการระบุว่า ได้มีการเตรียมมวลชนจำนวนมากไว้สร้างกระแสขับไล่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 เพื่อกดดันให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ลาออก และหากยังไม่เป็นผลสำเร็จก็จะใช้การรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาล⁵⁵ อย่างไรก็ตาม พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ประกาศยุบสภา เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 และให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ซึ่งทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กลับมาเป็นฝ่ายได้เปรียบทางการเมือง

การยุบสภาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 มีขึ้นในขณะที่พรรคการเมืองขนาดใหญ่มีปัญหาความขัดแย้งภายในพรรค จึงขาดความพร้อมในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และมีสมาชิกพรรคบางส่วนแยกตัวออกไปตั้งพรรคการเมืองใหม่ ซึ่งจะทำให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ไม่มีพรรคการเมืองใดได้คะแนนเสียงมากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลเพียงพรรคเดียวได้ รัฐบาลหลังการเลือกตั้งจึงยังคงต้องเป็นรัฐบาลผสม หัวหน้าพรรคการเมืองจะแย่งกันขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจนไม่สามารถตกลงกันได้ อีกทั้งกลุ่มทหารยังคงไม่ยอมรับนายกรัฐมนตรีที่มาจากตัวแทนพรรคการเมือง ดังนั้นบุคคลที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจึงเป็นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เนื่องจากเป็นที่ยอมรับของกลุ่มทหารและนักการเมือง

แม้ว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะยืนยันตลอดมาว่า จะไม่ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ทว่าท่าทีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่พร้อมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำให้มีการเรียกร้องให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ลงสมัครรับเลือกตั้ง เพื่อจะได้เป็น

⁵³เรื่องเดียวกัน.

⁵⁴“ยุบสภาตามสั่ง แผนดับสุริยา,” สู่นาคคต 6,270 (7-13 พฤษภาคม 2529): 8-10.

⁵⁵“ความลับบ้านสวนพลู ‘ก๊กฤทธิ์’ ปฏิเสธแผนนายกฯ ชัดตาทัพ,” สู่นาคคต 5,268: 11.

นายกรัฐมนตรีที่มาจาก การเลือกตั้ง ซึ่งกระแสเรียกร้องให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ลงสมัครรับเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้น เมื่อหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคม เนื่องจากความใกล้ชิดระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช โดยมองกันว่า การที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคมเป็นการเปิดทางให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เข้ามารับตำแหน่งหัวหน้าพรรคและลงสมัครรับเลือกตั้ง⁵⁶ จึงมีกระแสข่าวว่า ในการเลือกตั้งวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคกิจสังคม แต่ยังไม่ได้ระบุว่า จะลงสมัครในจังหวัดใด อย่างไรก็ตาม พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ปฏิเสธข่าวดังกล่าว และยืนยันว่าจะไม่ลงสมัครรับเลือกตั้ง⁵⁷ ในขณะที่เดียวกันมีกระแสข่าวว่าพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จะลงสมัครรับเลือกตั้งที่จังหวัดเลย แต่ไม่ได้ระบุว่า จะสังกัดพรรคการเมืองใด ซึ่งกระแสข่าวนี้อีกก็ได้รับการปฏิเสธจากพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก โดยกล่าวว่า จะไม่ลงสมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งยังได้วิพากษ์วิจารณ์นักการเมือง ซึ่งมาจากการเลือกตั้งอีกด้วย⁵⁸

จะเห็นได้ว่า ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ที่สะสมมาเป็นเวลานาน ได้มาถึงจุดที่ไม่สามารถประนีประนอมกันได้เมื่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไม่ต่ออายุราชการให้กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกออกไปอีก ฉะนั้นจึงปรากฏความพยายามของนายทหารที่ให้การสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้ติดต่อกับพรรคการเมืองฝ่ายค้าน รวมทั้งกลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และนายโกศล ไกรฤกษ์ เพื่อล้มรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดังนั้น การยุบสภาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 เนื่องจากรัฐบาลแพ้ในการลงมติร่างพระราชกำหนดขนส่งทางบก พ.ศ. 2522/2529 ที่ถูกมองว่าเกิดจากปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคม แท้จริงแล้วเป็นการใช้ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคมเป็นเครื่องมือในการล้มรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เท่านั้น อย่างไรก็ตาม การยุบสภาในครั้งนี้ได้เป็นจุดเปลี่ยนของนายทหารที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในการเข้ามามีบทบาททางการเมือง

6.5 การปลดพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก

การที่พรรคการเมืองฝ่ายค้านและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคกิจสังคมบางส่วนภายใต้การนำของนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และนายโกศล ไกรฤกษ์ ล้มพระราชบัญญัติขนส่งทางบก

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

⁵⁷ “เบื้องหลังพาวเวอร์เพลด 14-15 พ.ค. นึกแผนคว่ำเปรม,” สู่อินท 6,272 (21-27 พฤษภาคม 2529): 11.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11-12.

พ.ศ. 2522/2529 โดยมีจุดมุ่งหมายให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กลับประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 ซึ่งเป็นการบีบให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกต้องตัดสินใจระหว่างการลาออกจากราชการเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 หรือรอจนกระทั่งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งจะครบวาระในปี พ.ศ. 2533 กล่าวได้ว่าการประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 เป็นการสกัดกั้นการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกอีกประการหนึ่ง

การแข่งขันอำนาจระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ในการเลือกตั้งวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 มีความรุนแรงมากขึ้น การที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ตัดสินใจไม่ต่ออายุราชการให้แก่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เป็นปีที่สองเป็นจุดแตกหักที่ทำให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เคลื่อนไหวทางการเมืองในลักษณะที่เผชิญหน้ากับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อย่างรุนแรงมากขึ้น โดยเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้เรียกประชุมหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อกองทัพบกและกองบัญชาการทหารสูงสุดบางส่วน รวมทั้งสถานีวิทยุและโทรทัศน์ในสังกัดกองทัพเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติของกองทัพต่อการเลือกตั้งในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 และในการประชุมดังกล่าวนี้ พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้มอบหมายด้วยวาจาให้นายทหารระดับสูงทำหน้าที่รับผิดชอบติดตามการเลือกตั้งอย่างใกล้ชิดในลักษณะศูนย์อำนวยการติดตามการเลือกตั้ง โดยมีพลเอกจุฑา แสงทวีป เป็นผู้รับผิดชอบร่วม และแบ่งพื้นที่รับผิดชอบเป็น 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ พลเอกกำแหง จันทวิรัช ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกเป็นผู้รับผิดชอบ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พลเอกอรรถพล สมรูป ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกเป็นผู้รับผิดชอบ ภาคกลาง พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นผู้รับผิดชอบ และภาคใต้ พลโทจรวัย วงศ์สายัณห์ ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบกฝ่ายกิจการพลเรือนเป็นผู้รับผิดชอบ⁵⁹ การจัดตั้งศูนย์อำนวยการติดตามการเลือกตั้งทำให้เกิดการเผชิญหน้ากันระหว่าง 2 ขั้วอำนาจ เนื่องจากการตั้งศูนย์อำนวยการติดตามการเลือกตั้งจะเป็นการดำเนินการเพื่อสกัดกั้นการกลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ การตั้งศูนย์อำนวยการติดตามการเลือกตั้งทำให้เกิดกระแสข่าวการปลดพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก⁶⁰

โดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ และนายทหาร จปร.รุ่น 1 รวมทั้งนายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เป็นฐานกำลังสำคัญในการสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 พลโทสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ และเป็นนายทหาร จปร.รุ่น 1 ร่วมรุ่นกับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้นำกำลังจากหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษเข้าให้กำลังใจ

⁵⁹“จับตา “ศูนย์เลือกตั้งทหาร” ขณะที่พรรคทหารพลิกหนุ่นเปรม,” สู่อินท 6,272 (21-27 พฤษภาคม 2529): 15.

⁶⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-16.

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และหลังจากนั้นพลตรีชัยชนะ ธานีรัตน์ รองแม่ทัพกองทัพภาคที่ 3 นายทหาร จปร.รุ่น 1 ได้นำกำลังจากกองทัพภาคที่ 3 เข้าให้กำลังใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เช่นกัน⁶¹ การนำกำลังเข้าให้กำลังใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ของนายทหาร จปร.รุ่น 1 นี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงฐานกำลังสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่มั่นคงอย่างมาก

หลังจากที่มีกระแสข่าวการปลดพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก สถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ก็รุนแรงอย่างมาก ในช่วงเวลาเดียวกันได้ปรากฏการเคลื่อนไหวเพื่อลอบสังหารบุคคลสำคัญทางการเมือง ซึ่งมีการเตรียมแผนการลอบสังหารและจัดเตรียมบุคคลไว้แล้ว โดยเตรียมจะดำเนินการในเช้าวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 ระหว่างที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นประธานในงานเดินวิ่งการกุศล และในวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 ได้เตรียมจะดำเนินการบริเวณบ้านพักของบุคคลสำคัญทางการเมือง ส่งผลให้ในเช้าวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 ซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นประธานงานเดินวิ่งการกุศลจึงมีการรักษาความปลอดภัยอย่างหนาแน่น ในขณะที่กำลังทหารจากหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษได้ถูกส่งเข้ามาดูแลสถานการณ์บริเวณบ้านพักของบุคคลสำคัญทางการเมือง⁶²

นายทหาร จปร.รุ่น 1 และนายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ซึ่งเป็นฐานกำลังของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เสนอให้มีการโยกย้ายในกองทัพ ซึ่งนายทหารทั้งสองรุ่นนี้ได้เคยเสนอให้ปลดพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก มาแล้วก่อนหน้านี้ และได้ถูกตอบโต้ด้วยใบปลิว โจมตีพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ว่าต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ข้อเสนอเรื่องการปลดพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก "ได้ถูกนำมาพิจารณาอีกครั้งพร้อมกับทางเลือกในการรัฐประหารเพื่อล้มล้างอำนาจพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก"⁶³ ดังนั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเดินทางไปยังบ้านพักในบริเวณกองทัพภาคที่ 2 จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งถือเป็นฐานที่มั่นสำคัญของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 เป็นที่น่าสังเกตว่าในบริเวณบ้านพักของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้มีกำลังทหารเตรียมพร้อมอยู่ตลอดเวลา⁶⁴ และในวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบก ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเพียงตำแหน่งเดียว และให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เสนาธิการทหารบก ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ขณะที่พลเอกจู่ไท แสงทวีป รองผู้บัญชาการทหารบก ไปดำรง

⁶¹“กลุ่มพลังทหารเส้นทางอำนาจเก่าสู่อำนาจใหม่,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 32,49 (25 พฤษภาคม 2529): 8-9.

⁶²“เปิดแผน “ลอบสังหาร” ชนวนยึดอำนาจเจียบ,” ผู้สื่อข่าว 6,274 (3-9 มิถุนายน 2529): 12.

⁶³เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

⁶⁴เรื่องเดียวกัน.

ตำแหน่งจเรทหารทั่วไป⁶⁵ คำสั่งปลดพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกได้ ทำให้สถานการณ์ที่ตึงเครียดคลี่คลายลง

ภายหลังจากที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ประกาศเจตนารมณ์ ในการดำเนินงาน ซึ่งทำให้บทบาทของกลุ่มทหารมีการเปลี่ยนแปลง โดย พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“...กองทัพจะปฏิบัติภาระหน้าที่ ตามที่ได้รับมอบหมาย หรือเป็น ภาระหน้าที่หลักของกองทัพเท่านั้นเอง สำหรับภาระหน้าที่อื่นๆ เช่น ปัญหา ด้านการเมืองนั้น พวกเราคงทราบเจตนารมณ์ของท่านอดีตนายกรัฐมนตรีผู้บัญชาการ ทหารบกและท่านผู้บัญชาการทหารสูงสุดอย่างชัดเจนแล้วว่า ท่านมี เจตนารมณ์ที่จะให้มีการเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม ให้มีการเลือกตั้งที่ ประชาชนมีความศรัทธา ให้มีการเลือกตั้งที่ประชาชนมีความหวัง เราไม่ ต้องการที่จะเห็นอำนาจ และอิทธิพลที่ไม่ถูกต้องเข้ามาครอบงำการเลือกตั้ง เรามีความหวังเรื่องนี้เป็นอย่างมาก ซึ่งอันนี้เป็นนโยบายของท่านอยู่แล้ว

กระผมคิดว่า กองทัพเราต้องปฏิบัติตามนโยบายนี้ต่อไป อันนี้คงเป็น ปัญหาด้านการเมือง ส่วนด้านอื่นๆนั้นกองทัพเราจะพยายามถอนตัวไม่ยุ่ง เกี่ยวกับการเมืองที่เราไม่มีภาระหน้าที่ แต่เราจะยืนหยัดที่จะสถาปนาระบบการ ปกครองของเราที่เห็นว่าถูกต้อง และดีที่สุดคือ การปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอย่างเหนียวแน่นที่สุด”⁶⁶

คำกล่าวของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ที่ให้กองทัพไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองถือเป็นความ พยายามปรับบทบาทครั้งสำคัญของกลุ่มทหาร อย่างไรก็ตาม กองทัพภายใต้การนำของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ก็ยังคงให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 กระแสเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้งเพิ่มสูงมาก พร้อมกับการเรียกร้องให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ลงสมัครรับเลือกตั้ง ถ้าหากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ต้องการกลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ก็ตัดสินใจไม่ลงสมัคร รับเลือกตั้ง⁶⁷ ซึ่งเป็นผลให้หัวหน้าพรรคการเมืองมีโอกาที่จะขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาก

⁶⁵“ชวลิต ยงใจยุทธ ผบ.ทบ.คนใหม่,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 32,50 (1 มิถุนายน 2529): 6.

⁶⁶“กองทัพพบยุค ‘ชวลิต’ ประชาธิปไตยจะมั่นคง?,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 32,51 (8 มิถุนายน 2529): 4.

⁶⁷“เปรม 5 ทางเดิน ไม่ได้ไปด้วยทุกหลาย,” สู่นาคค 6,283 (5-11 สิงหาคม 2529): 20-21.

ขึ้น ดังนั้นจึงมีการเคลื่อนไหวกองทัพเมืองเพื่อให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

โดยหลังจากที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เข้ารับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ได้ยกเลิกศูนย์อำนวยการติดตามการเลือกตั้งที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้ตั้งขึ้น⁶⁸ และพยายามสร้างฐานพรรคการเมืองเพื่อสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยพรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปัตย์เป็นพันธมิตรที่แน่นแฟ้นกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แม้ว่าทั้งสองพรรคจะสนับสนุนให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง แต่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มทหารที่ต้องการให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ประกอบกับความใกล้ชิดระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับ พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา จึงทำให้พรรคกิจสังคม เป็นฐานสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์⁶⁹ เช่นเดียวกับความใกล้ชิดระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคใต้ของพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งทำให้พรรคประชาธิปัตย์มีแนวโน้มที่จะให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ สำหรับพรรคชาติไทยซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ต้องประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 มีความขัดแย้งภายในพรรค ระหว่างฝ่ายที่ให้การสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก นำโดยพลตรีประมาณ อติเรกสาร หัวหน้าพรรค และฝ่ายที่มีความโน้มเอียงมาทางพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นำโดยพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ดังนั้น พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ จึงเข้าไปสนับสนุนให้พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคแทนพลตรีประมาณ อติเรกสาร⁷⁰ และส่งผลให้พรรคชาติไทยกลายเป็นฐานสนับสนุนให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกจากนี้ยังมีพรรคราษฎรซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นพรรคการเมืองของทหารเป็นฐานสนับสนุนหลักอีกด้วย

สภาพทางการเมืองภายหลังเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 ได้ส่งผลกระทบต่อบทบาทของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และนายทหารที่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างมาก ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับ พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และกรณีการเกษียณอายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ทำให้นายทหารซึ่งให้การสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ถูกลดบทบาทลง การเคลื่อนไหวกองทัพพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ให้ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จึงเป็นความพยายามที่จะรักษาทะบบทางการเมืองของนายทหารที่ให้การสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ดังนั้นการที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ไม่ได้รับการต่ออายุราชการจึงไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อเส้นทางทางการเมืองของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลกระทบต่อ

⁶⁸“เกมเสี้ยวในกองทัพ ยุทธการแกตุจริต,” สู่อินทรี 6,276 (30 มิถุนายน-6 กรกฎาคม 2529): 14-15.

⁶⁹เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อานามบุญ รูปขจร อาทิตย์ กำลังเอก ได้เงาเปรม ติณสูลานนท์, หน้า 208.

⁷⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 232-233.

นายทหารที่ให้การสนับสนุนอีกด้วย แม้ว่าจะมีความเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อรักษาบทบาทของ นายทหารกลุ่มนี้ แต่การปลดพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกเป็น ความพ่ายแพ้ของนายทหารที่ให้การสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ซึ่งพยายามรักษาบทบาท ทางการเมืองของตน

6.6 การเลือกตั้งวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 มีนักการเมือง บางส่วนแยกตัวจากพรรคการเมืองเดิมมาจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ อันเป็นผลมาจากปัญหาความ ขัดแย้งภายในพรรค ได้แก่ กลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ แยกตัวออกจากพรรคกิจสังคม ได้ร่วมกับ พันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์ ซึ่งแยกตัวจากพรรคชาติไทย มาจัดตั้งพรรคสหประชาธิปไตย กลุ่ม นายณรงค์ วงศ์วรรณ แยกตัวออกจากพรรคกิจสังคมมาจัดตั้งพรรครวมไทย นายบุญชู โรจนเสถียร ซึ่งออกจากพรรคกิจสังคมภายหลังการยุบสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2526 ได้จัดตั้ง พรรคกิจประชาคม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทหารที่เกษียณอายุราชการนำโดยพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ และพลเอกมานะ รัตนโกเศศ ได้จัดตั้งพรรคราษฎร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นฐานสนับสนุนทาง การเมืองให้แก่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์

พรรคชาติไทยซึ่งเป็นพันธมิตรกับกลุ่มทหารที่สนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้ แสดงท่าทีอย่างเปิดเผยในการต่อต้านพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่จะกลับมาดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีอีกสมัยหนึ่ง โดยพลตรีประมาณ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทยได้ประกาศตัว พร้อมที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี⁷¹ ในขณะที่พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รองหัวหน้าพรรคชาติไทยกลับ เห็นว่า พรรคชาติไทยควรจะสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เนื่องจากกลุ่มทหารไม่ยอมรับ นายกรัฐมนตรีที่มาจากพรรคการเมือง ดังนั้น ทางเดียวที่พรรคชาติไทยจะได้ร่วมรัฐบาลคือ การ สนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

กระนั้นก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับพรรคชาติไทยเป็น อุปสรรคสำคัญที่ทำให้พรรคชาติไทยไม่ได้รับการยอมรับจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กล่าวคือ การที่พลตรีประมาณ อติเรกสาร แสดงความพร้อมที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีภายหลังจาก

⁷¹“สัมภาษณ์พลตรีประมาณ อติเรกสาร,” ข่าวจัดรัฐ 2,59 (15 พฤศจิกายน 2525): 30, อ้างถึงใน วิมา เรืองสกุล, “การก่อตั้งและพัฒนาการของพรรคชาติไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 312.

การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 ดังที่ปรากฏในหนังสือ “โลกสีขาวของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ” ว่า

“มีรายงานข่าวออกมาในช่วงนั้นว่า สาเหตุที่พลเอกเปรม ไม่เอา พรรคชาติไทยเข้าร่วมเพราะไม่พอใจพลตำรวจเอกประมาณ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทยที่ต้องการจัดตั้งรัฐบาลแข่งโดยจะเป็นนายกรัฐมนตรี เสียเอง เมื่อไม่สำเร็จเพราะอีก 4 พรรคหนุนป้าเปรม พรรคชาติไทยจึงถูกกันออกไปเป็นฝ่ายค้าน”⁷²

และหลังจากนั้นพรรคชาติไทยก็ได้แสดงบทบาทโจมตีรัฐบาล โดยเฉพาะพลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ อย่างรุนแรง⁷³ จนกระทั่งร่วมมือกลุ่มทหารที่ต่อต้านพลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ สัมพระราชกำหนดคนส่งทางบก พ.ศ. 2522/2529 บทบาทของพรรคชาติไทยที่มุ่งโจมตีพลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ ทำให้พลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ ไม่พอใจพรรคชาติไทย ถึงขนาดมีกระแสข่าวออกมาว่า “หลังการเลือกตั้งจะไม่เอาพรรคชาติไทยเข้าร่วมรัฐบาล หากคนชื่อประมาณ อติเรกสาร ยังเป็นหัวหน้าพรรคอยู่”⁷⁴ ดังนั้น สมาชิกพรรคชาติไทยที่ต้องการเข้าร่วมรัฐบาลจึงดำเนินการให้ พลตรีประมาณ อติเรกสาร ออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติไทย

ความคิดเห็นที่ต่างกันทำให้พรรคชาติไทยแบ่งเป็น 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายพลตรีประมาณ อติเรกสาร ซึ่งมีกลุ่มยังเติร์กพรรคชาติไทยให้การสนับสนุน เห็นว่าบทบาทพรรคชาติไทยที่ผ่านมาถูกต้องแล้ว และสนับสนุนให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง ฝ่ายพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ มีนายบรรหาร ศิลปอาชา และกลุ่มนายทุนพรรคให้การสนับสนุน ฝ่ายพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ต้องการเข้าร่วมรัฐบาล และไม่เห็นด้วยกับบทบาทของพรรคชาติไทยภายใต้การนำของพลตรีประมาณ อติเรกสาร ที่มุ่งโจมตีพลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ อันที่จริงแล้วปัญหาภายในพรรคชาติไทยได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ ภายหลังจากเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 เนื่องจากท่าทีของพลตรีประมาณ อติเรกสาร ที่มุ่งโจมตีรัฐบาลได้สร้างความไม่พอใจให้แก่พลเอกเปรม ดิณสุตานนท์ ซึ่งเป็นการปิดโอกาสการเข้าร่วมรัฐบาลของพรรคชาติไทย แต่ฝ่ายพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ไม่สามารถทัดทานได้ เพราะ พลตรีประมาณ อติเรกสาร กุมอำนาจภายในพรรค อีกทั้งยังมีกลุ่มทหารที่ให้การสนับสนุน

⁷²บุญกรม คงบังสถาน และคณะ, โลกสีขาวของ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ, หน้า 186.

⁷³เรื่องเดียวกัน.

⁷⁴ทีมข่าวการเมืองมติชน, ฉะ แฉ ฉาว นักการเมืองไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549), หน้า 383.

พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผลักดันอยู่เบื้องหลัง แต่ทางฝ่ายพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณก็ได้มีการติดต่อกับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ

ภายหลังการยุบสภาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 ฝ่ายพลตรีประมาณ อดิเรกสาร ได้แสดงท่าทีสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก โดยมีการระบุว่า พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จะให้เงินสนับสนุน หากพรรคชาติไทยสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จึงทำให้พลตรีประมาณ อดิเรกสาร มีท่าทีโอนเอียงมาทางพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก⁷⁵ ในขณะเดียวกันพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้มาติดต่อกับพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เพื่อให้พรรคชาติไทยสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยมีการระบุว่า พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งดำเนินงานทางการเมืองให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ยื่นข้อเสนอว่า หากพรรคชาติไทยต้องการที่จะเข้าร่วมรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 จะต้องเปลี่ยนตัวหัวหน้าพรรค นอกจากนี้จะให้เงินสนับสนุนพรรคชาติไทยจำนวน 30 ล้านบาท⁷⁶ พลตรีประมาณ อดิเรกสาร ได้เล่าว่า

“ทางฝ่ายพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ได้ตั้งเงื่อนไขว่า ถ้าต้องการเป็นฝ่ายรัฐบาลในการเลือกตั้งครั้งต่อไป จะต้องปรับปรุงองคาพยพของพรรคใหม่ คือจะต้องเปลี่ยนตัวหัวหน้าพรรค และก็จะช่วยในการเลือกตั้งเป็นเงิน 30 ล้านบาท พล.อ.ชาติชายฯ และนายบรรหาร ได้มาพูดคุยกับผมขอให้ผมยอมรับในการเปลี่ยนตัวหัวหน้าพรรค...”⁷⁷

ซึ่งนายบรรหาร ศิลปอาชา ได้กล่าวถึงบรรยากาศในการประชุมพรรคชาติไทยภายหลังการยุบสภาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 ว่า “แนวโน้มในที่ประชุมก็จะไปทางพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก โดยมีคนยืนยันว่า ถ้าสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก พรรคจะได้รับเงิน 60 ล้านบาท”⁷⁸

และนายบรรหาร ศิลปอาชา ยังได้กล่าวถึงความพยายามชักจูงให้พรรคชาติไทยหันมาสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ตอนหนึ่งว่า “กว่าผมจะหว่านล้อมให้ที่ประชุมอย่าเพิ่งเหใจไป

⁷⁵ เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อำนาจมณูญ รูปจรร อาทิตย์ กำลังเอก ได้เงาเปรม ติณสูลานนท์, หน้า 217.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 232.

⁷⁷ พลเอก/พลตำรวจเอก ประมาณ อดิเรกสาร, ชีวิตเมื่อผ่านไป 84 ปี, (กรุงเทพฯ: อินเทอร์เน็ตพรีนติ้งจำกัด, 2540), หน้า 111-112 อ้างถึงใน นรนิติ เศรษฐบุตร, กลุ่มราชครูในการเมืองไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), หน้า 115.

⁷⁸ เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อำนาจมณูญ รูปจรร อาทิตย์ กำลังเอก ได้เงาเปรม ติณสูลานนท์, หน้า 231.

กับพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก โดยให้คุณวัฒนา อัสวเหม ช่วยสนับสนุนความคิด สุดท้ายผลของการประชุมเห็นด้วยกับข้อเสนอของผม”⁷⁹

การปลดพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ให้เหลือเพียงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 ทำให้แกนนำพรรคชาติไทยส่วนใหญ่โน้มเอียงมาสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดังนั้น จึงมีความพยายามเคลื่อนไหวให้มีการเปลี่ยนตัวหัวหน้าพรรคจากพลตรีประมาณ อติเรกสาร เป็นพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ โดยการดำเนินการเปลี่ยนตัวหัวหน้าพรรคชาติไทยนี้มีพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นผู้ผลักดันอยู่เบื้องหลัง ซึ่งพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้เคยกล่าวในการปราศรัยหาเสียงเลือกตั้งใน พ.ศ. 2539 ว่าเคยมีส่วนในการช่วยให้พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เป็นหัวหน้าพรรคชาติไทย⁸⁰

พลตรีประมาณ อติเรกสาร ได้ลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติไทยในการประชุมพรรคเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2529 และพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติไทย โดยมีนายบรรหาร ศิลปอาชา ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรค ส่วนพลตรีประมาณ อติเรกสาร ได้ดำรงตำแหน่งประธานคณะที่ปรึกษาพรรค⁸¹ ซึ่งพลตรีประมาณ อติเรกสาร ได้กล่าวถึงการแทรกแซงของกลุ่มทหารจนทำให้ต้องลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติไทยว่า

“ตอนนั้นมีกระแสข่าวไปทั่ว มีการพูดกันด้วยว่าคุณเปรมไปพูดกับคุณชาติชาย (ชุณหะวัณ เลขาธิการพรรค) และคุณบรรหาร (ศิลปอาชา รองหัวหน้าพรรค)ว่า ต้องให้เปลี่ยนหัวหน้าพรรค แล้วจะเอาพรรคชาติไทยเข้ารัฐบาล คุณชาติชายเขาก็มาบอกผมว่า ถ้าเอาผมออกแล้วเขาจะช่วยเรื่องเงินเลือกตั้ง จะให้เงินพรรค 30 ล้านบาท ส่วนคุณบรรหารตอนนั้นเข้ามาด้วย แต่ไม่กล้าพูดกับผม”⁸²

และยังกล่าวเพิ่มเติมว่า “คือตอนนั้นทุกคนอยากเป็นหัวหน้าพรรคชาติไทย (หัวเราะ) เพราะเป็นพรรคใหญ่ ไม่รู้ละ เขาว่าคุณบรรหารเป็นคนจัดการทั้งหมด ร่วมกันกับทางฝ่ายคุณเปรมที่มี พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นกุนซื่อ”⁸³

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 234.

⁸¹ นرنดิ เศรษฐบุตร, กลุ่มราชครูในการเมืองไทย, หน้า 114.

⁸² ทีมข่าวการเมืองมติชน, ระ แฉ ฉาว นักการเมืองไทย, หน้า 383-384.

⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 384.

การเปลี่ยนหัวหน้าพรรคชาติไทยจากพลตรีประมาณ อติเรกสารมาเป็นพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ทำให้พรรคชาติไทยเปลี่ยนท่าทีมาให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่ได้มีสมาชิกพรรคชาติไทยบางส่วนแยกออกไปตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ ได้แก่ พันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์ จัดตั้งพรรคสหประชาธิปไตยโดยร่วมกับนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ที่แยกตัวออกมาจากพรรคกิจสังคม พันเอกณรงค์ กิตติขจร ซึ่งแต่เดิมได้ร่วมจัดตั้งพรรคสหประชาธิปไตย แต่เพื่อนร่วมรุ่นนายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) ได้ขอให้ถอนตัว เนื่องจากพรรคสหประชาธิปไตยมีแนวทางอย่างชัดเจนที่จะต่อต้านพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พันเอกณรงค์ กิตติขจร จึงไปจัดตั้งพรรคเสรีนิยม⁸⁴ การลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติไทยของพลตรีประมาณ อติเรกสาร จึงทำให้ฐานสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในการกลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมีความมั่นคงมากขึ้น

ทางด้านพรรคกิจสังคมซึ่งมีปัญหาความขัดแย้งภายในพรรค นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และ นายโกศล ไกรฤกษ์ ได้แยกตัวออกจากพรรคกิจสังคม โดยนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ได้ไปร่วมจัดตั้งพรรคสหประชาธิปไตย ในขณะที่นายเกษม ศิริสัมพันธ์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดกับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช แทบจะไม่มีบทบาทในพรรคเลย การขึ้นมาดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคมของ พลอากาศเอกสิทธิ เสวดศิลา นับว่าเป็นประโยชน์ต่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นอย่างมาก เนื่องจากพลอากาศเอกสิทธิ เสวดศิลา เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์⁸⁵ ดังนั้น พรรคกิจสังคมจึงกลายเป็นฐานสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

เช่นเดียวกับพรรคประชาธิปไตยซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่มีความพร้อมมากที่สุดในการเลือกตั้ง และคาดว่าจะเป็พรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุดสำหรับการเลือกตั้งในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ก็ยังคงให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถึงแม้ว่าในการหาเสียงเลือกตั้งพรรคประชาธิปไตยยังคงชูแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยและสนับสนุนให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง แต่นายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรคประชาธิปไตยก็ไม่ได้เสนอตัวที่จะขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากเป็นที่ทราบกันว่ากลุ่มทหารที่ขึ้นมาคุมอำนาจในกองทัพกลุ่มใหม่ภายใต้การนำของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ยังคงให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกจากนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มภาคใต้ของพรรคประชาธิปไตยก็ยังคงให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อย่างเหนียวแน่น

⁸⁴“ชวลิต-เทียนชัย หาญ แผนคำบัลลังก์นายภาเพื่อพลเอกเปรม,” สู่อานาคค 6,276: 11-12.

⁸⁵เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อานาจมนูญ รูปจรร อาทิตย์ กำลึงเอก ใต้เงาเปรม ติณสูลานนท์, หน้า 208.

ดังที่พลเอกหาญ ถีนานนท์ รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ได้กล่าวว่า ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลังการเลือกตั้งจะต้องคำนึงถึงการยอมรับของสถาบันกองทัพและสถาบันหลัก และเชื่อว่าสถานการณ์เช่นนี้พลเอกเปรมยังเหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป⁸⁶

ในขณะที่พรรคสหประชาชาติไทยที่มีนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ เป็นหัวหน้าพรรค ในช่วงแรกได้แสดงท่าทีอย่างเปิดเผยที่จะเป็นพรรคการเมืองซึ่งคัดค้านการกลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ดิณสุลานนท์ โดยมีพรรคมวลชนที่ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เป็นผู้ก่อตั้งเป็นแนวร่วมสำคัญ และเป็นพรรคการเมืองที่มีแนวทางต่อต้านพลเอกเปรม ดิณสุลานนท์ มาโดยตลอด

นายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมรุ่นของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ถือได้ว่าเป็นฐานสนับสนุนที่สำคัญให้แก่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก โดยนายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ได้มีการเตรียมที่จะตั้งพรรคการเมืองเพื่อเป็นฐานสนับสนุนทางการเมืองให้แก่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และเป็นพรรคการเมืองสำหรับนายทหารที่จะเข้าสู่วงการเมือง ซึ่งในระยะแรกมีความคิดว่าจะใช้ชื่อพรรคกิจประชาคม อันที่จริงแนวความคิดเรื่องการตั้งพรรคการเมืองของทหารเกิดขึ้นมานานแล้ว และยังสามารถตั้งบริษัทมวลชนพัฒนา ซึ่งมีนายทหารยศนายพลทั้งในและนอกราชการเป็นผู้ถือหุ้น เพื่อที่จะใช้เป็นฐานทางด้านเศรษฐกิจสำหรับพรรคการเมืองของทหารที่จะตั้งขึ้น⁸⁷ จนกระทั่งภายหลังการยุบสภาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 กลุ่มนายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ที่เพิ่งเกษียณอายุราชการได้จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใช้ชื่อว่า พรรคราษฎร มีพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ เป็นหัวหน้าพรรค และพลเอกมานะ รัตนโกเศศ เป็นเลขาธิการพรรค แต่ได้เปลี่ยนแนวทางของพรรคจากเดิมที่จะเป็นฐานทางการเมืองให้กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก มาเป็นฐานทางการเมืองให้กับพลเอกเปรม ดิณสุลานนท์⁸⁸ จึงคาดหมายกันว่าการเลือกตั้งในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 พรรคราษฎรจะได้คะแนนเสียงในเขตเลือกตั้งที่เป็นหน่วยทหารอย่างท่วมท้น นอกจากนี้กลุ่มทหารที่ขึ้นมาคุมอำนาจในกองทัพภายใต้การนำของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ยังสนับสนุนพรรคราษฎรอย่างเต็มที่ โดยหวังให้ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด เพื่อเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล

นอกจากนี้ ในวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ หัวหน้าพรรคราษฎร และพลเอกมานะ รัตนโกเศศ เลขาธิการพรรคราษฎร ได้เข้าพบพลเอกเปรม ดิณสุลานนท์ ที่ทำเนียบรัฐบาลเพื่อชี้แจงถึงการตั้งพรรคราษฎรว่า ไม่ได้ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นฐานทางการเมืองให้กับ

⁸⁶“ชวลิต-เทียนชัย หาญ แผนค้ำบัลลังก์นายกฯเพื่อพลเอกเปรม,” *สู่นาคคต* 6,276: 10.

⁸⁷“เปิดโฉมพรรคทหาร ‘กิจประชาคม’ ในสถานการณ์ไม่ลงตัว,” *สู่นาคคต* 5,256: 12-13.

⁸⁸“ชวลิต-เทียนชัย หาญ แผนค้ำบัลลังก์นายกฯเพื่อพลเอกเปรม,” *สู่นาคคต* 6,276: 12-13.

ผู้ใดหรือเป็นศัตรูกับใคร แต่ได้ทำอย่างเป็นกลาง อีกทั้งยังกล่าวว่าพรคราชภูรจะยึดถือคำสั่งที่ 66/2523 เป็นแนวทางสำคัญของพรรคอีกด้วย ซึ่งพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ ได้กล่าวตอนหนึ่งว่า “การที่มองกันว่าตั้งพรรคนี้ขึ้นมาเพื่อสนับสนุนพลเอกอาทิตย์ไม่เป็นเรื่องจริง เรื่องอะไรจะต้องไปสนับสนุนคนที่ไม่ใช่สมาชิกของพรรค”⁸⁹

การที่พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ และพลเอกมานะ รัตนโกเศศ เดินทางเข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในครั้งนี้เป็นการประกาศท่าทีที่ชัดเจนของพรคราชภูรว่า เปลี่ยนจากการเป็นฐานทางการเมืองให้กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก มาให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ท่าทีของพรคราชภูรที่เปลี่ยนมาเป็นฐานทางการเมืองให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำให้ฐานอำนาจของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีความแข็งแกร่งเป็นอย่างมาก ในขณะที่ฐานสนับสนุนของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกลดน้อยลงทุกขณะ ทั้งที่ก่อนหน้านี้พรคราชภูรถูกจับตาว่า จะเป็นฐานทางการเมืองที่สำคัญให้กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เนื่องจากความใกล้ชิดในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมรุ่นนายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ไหญ่)

ความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงมากขึ้นทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ปลดพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก เหลือเพียงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเพียงตำแหน่งเดียว เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 และแต่งตั้งพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เสนาธิการทหารบก ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก⁹⁰ โดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ประกาศนโยบายทำกองทัพให้หลุดพ้นจากการเมือง และให้การเลือกตั้งทั่วไปที่จะถึงนี้เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรมอย่างที่สุด⁹¹

การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ผลปรากฏว่า พรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุดจำนวน 100 ที่นั่ง พรรคชาติไทย 63 ที่นั่ง พรรคกิจสังคม 51 ที่นั่ง พรรคสหประชาชาติไทย 38 ที่นั่ง พรรคประชากรไทย 24 ที่นั่ง พรรครวมไทย 19 ที่นั่ง พรรคราชภูร 18 ที่นั่ง พรรคกิจประชาคม 15 ที่นั่ง พรรคก้าวหน้า 9 ที่นั่ง พรรคชาติประชาธิปไตย 3 ที่นั่ง พรรคมวลชน 3 ที่นั่ง พรรคปวงชนชาวไทย 1 ที่นั่ง พรรคพลังใหม่ 1 ที่นั่ง พรรคแรงงานประชาธิปไตย 1 ที่นั่ง และพรรคเสรีนิยม 1 ที่นั่ง

นอกจากนี้ยังน่าสนใจว่า ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 มีอดีตนายทหารลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นจำนวนมาก โดยนอกจากจะสังกัดพรรคการเมืองต่างๆ แล้ว นายทหารเตรียมทัพบกรุ่น 5 (รุ่น 5 ไหญ่) ยังได้ตั้งพรรคการเมืองของทหารขึ้นใช้ชื่อว่าพรคราชภูร มีพลเอกเทียนชัย

⁸⁹“จับตา “ศูนย์เลือกตั้งทหาร” ขณะที่พรรคทหารพลิกหนุนเปรม,” สู่นาค 6,272: 15.

⁹⁰“เปิดแผน “ลอบสังหาร” ชนวนยึดอำนาจเจียบ,” สู่นาค 6,274: 10-13.

⁹¹“ผ่ากองทัพให้เข้าที่เข้าทาง ก่อนก้าวไปบนถนนการเมือง,” สู่นาค 6,275 (9-15 มิถุนายน 2529): 15.

สิริสัมพันธ์ เป็นหัวหน้าพรรค และพลเอกมานะ รัตนโกเศศ เป็นเลขาธิการพรรค พรรครายฐร ได้ประกาศจุดยืนที่จะเป็นฐานทางการเมืองให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า มีนายทหารได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 13 คน จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 347 คน สังกัดพรรคประชาธิปัตย์จำนวน 4 คน พรรคชาติไทยจำนวน 3 คน พรรครายฐรจำนวน 3 คน พรรคประชากรไทยจำนวน 2 คน และพรรคสหประชาชาติไทยจำนวน 1 คน โดยอดีตนายทหารคนสำคัญที่ได้รับการเลือกตั้ง ได้แก่ พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดลพบุรี พรรครายฐร พลเอกมานะ รัตนโกเศศ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครพนม พรรครายฐร และพลเอกหาญ ลีนาพันธ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร พรรคประชาธิปัตย์

และเป็นที่น่าสนใจว่า นายทหารกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเดิร์ก) ได้รับการเลือกตั้งจำนวน 3 คน ได้แก่ พันเอกประจักษ์ สว่างจิตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร พรรคชาติไทย พันเอกสาคร กิจวิริยะ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดตราด พรรคประชาธิปัตย์ และพันเอกบุลศักดิ์ โปธิเจริญ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสิงห์บุรี พรรคประชาธิปัตย์

6.7 การจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529

ภายหลังการเลือกตั้งซึ่งไม่มีพรรคการเมืองใดได้เสียงข้างมากในสภาเพียงพรรคเดียว พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงได้รับการเสนอชื่อให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามความต้องการของกลุ่มทหาร โดยพลตรีมงคล อัมพรพิสิฐกุล นายทหาร จปร.รุ่น 9 ที่มีความใกล้ชิดและเป็นผู้ช่วยของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ในการดำเนินการทางการเมืองให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ติดต่อกับพรรคชาติไทย และพรรคกิจสังคมให้เข้าร่วมรัฐบาล โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นการกดดันพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งได้รับเลือกตั้งมากที่สุดให้ต้องเข้าร่วมรัฐบาล⁹² โดยที่นายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ไม่อาจขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

แต่ขณะที่กลุ่มทหารต้องการให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กระแสคัดค้านนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งก็มีมากขึ้น โดยนอกจากกลุ่มปัญญาชนในสังคมทั้งนักวิชาการและนิสิตนักศึกษาจะออกมาเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้งแล้ว ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมกลับต้องการให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง นอกจากนี้ผลสำรวจความนิยมในตัวพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่จัดทำโดยสถาบันต่างๆ ปรากฏผลออกมาตรงกันว่า

⁹²“บ๊วกจิวผู้บัญชาการเปรม 5 บารมีนากคนที่ 17,” *สู่นาค* 6,283 (5-11 สิงหาคม 2529): 10-12.

ความนิยมในตัวพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ลดลงอย่างมากพร้อมกับเกิดกระแสเบื่อเปรมขึ้นในทุก ส่วนของสังคม⁹³

และยังปรากฏว่า ในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 เกิดเหตุระเบิดขึ้นบริเวณถนนเศรษฐศิริ ใกล้กับที่ทำการพรรคประชาธิปัตย์ และในวันเดียวกันนั้นยังมีการลอบวางระเบิดในโรงพยาบาลนครลิ โด ศูนย์การค้าสยาม แต่ได้พบก่อนที่จะเกิดเหตุระเบิด นอกจากนี้ยังมีการระบุว่ามีการจ่ายเงินหลาย ล้านบาทให้กับกลุ่มผู้ใช้แรงงานและนิสิตนักศึกษาเพื่อคัดค้านนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการ เลือกตั้ง ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองกลับมามีอยู่ในภาวะตึงเครียดอีกครั้งหนึ่ง⁹⁴

อย่างไรก็ตาม พลตรีมงคล อัมพรพิสิฏฐ์ ก็ดำเนินการการจัดตั้งรัฐบาลเปรม 5 ได้เป็น ผลสำเร็จ รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นมีพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลจำนวน 4 พรรค ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม และพรรคราษฎร โดยมีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี แต่ทั้งนี้พรรคการเมืองที่เสนอให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีมีทั้งหมด 6 พรรค ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรค ราษฎร พรรครวมไทย และพรรคกิจประชาคม⁹⁵ สำหรับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาล เปรม 5 ประกอบด้วย รัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ 8 ตำแหน่ง ซึ่งรับผิดชอบ กระทรวงการคลัง กระทรวงกลาโหม และกระทรวงมหาดไทย พรรคประชาธิปัตย์ 16 ตำแหน่ง พรรคชาติไทย 10 ตำแหน่ง พรรคกิจสังคม 7 ตำแหน่ง และพรรคราษฎร 3 ตำแหน่ง

จากการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลเปรม 5 (5 ส.ค. 2529-3 ส.ค. 2531) จะพบว่า ตำแหน่งรัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีจำนวนลดน้อยลงเหลือเพียง 8 ตำแหน่ง ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยที่สุดตั้งแต่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 กำหนดให้นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต้องไม่ใช่ ข้าราชการประจำ จึงทำให้รัฐบาลเปรม 5 ที่จัดตั้งขึ้นภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ไม่มีนายทหารประจำการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี โดยมีเพียง นายทหารที่เกษียณอายุราชการแล้วซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในโควตาของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จำนวน 3 คน โดยรัฐมนตรีที่มีภูมิหลังทางอาชีพเป็นทหารก็ยังคงเป็น บุคคลเดิมที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดที่แล้ว ได้แก่ พลเอกประจวบ สุนทรางกูร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และพลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์ รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม ซึ่งต่างเป็นบุคคลที่มีความสนิทสนมกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และน่าสังเกต

⁹³“คำชี้ขาดจากกองทัพ ‘เปรม’ ต้องเป็นนายกฯ,” สู่นาค 6,281 (23-29 กรกฎาคม 2529): 10-12.

⁹⁴“บิกจิวผู้บัญชาการเปรม 5 บารมีนายกคนที่ 17,” สู่นาค 6,283: 11.

⁹⁵เรื่องเดียวกัน.

ว่า พลเรือเอกสนธิ บุญยะชัย ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในโควตาพรรคประชากรไทยในรัฐบาลเปรม 4 ได้รับการแต่งตั้งเป็นรองนายกรัฐมนตรีในโควตาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เช่นเดียวกับรัฐมนตรีที่มาจากข้าราชการประจำที่เป็นพลเรือนก็มีจำนวนลดลงเช่นกัน

ในขณะที่เมื่อพิจารณาจำนวนรัฐมนตรีที่สังกัดพรรคการเมืองจะพบว่า มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยจากจำนวนรัฐมนตรีในรัฐบาลเปรม 5 ภายหลังจากเลือกตั้งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 มีรัฐมนตรีที่มาจากพรรคการเมืองจำนวน 37 ตำแหน่ง จากจำนวนรัฐมนตรีทั้งหมด 45 ตำแหน่ง โดยเป็นที่น่าสังเกตว่ารัฐมนตรีที่สังกัดพรรคการเมืองเป็นนายทหารที่ลงสมัครรับเลือกตั้งจำนวน 3 คน ได้แก่ พลเอกหาญ ลีนาพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ รองนายกรัฐมนตรี และพลเอกมานะ รัตนโกเศศ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ สังกัดพรรคราษฎร จึงมีอดีตนายทหารได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีทั้งหมด 6 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยลงจากรัฐบาลชุดที่ผ่านมา ในขณะที่นักการเมืองที่มีภูมิหลังมาจากนักธุรกิจและนักการเมืองอาชีพได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ นายทหารที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีก็เป็นฐานอำนาจให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ส่วนนายทหารที่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็พัฒนาไปสู่ความเป็นนักการเมือง จึงกล่าวได้ว่าแม้ภายหลังจากเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 จะปรากฏว่านายทหารคนสำคัญได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่อดีตนายทหารเหล่านี้ก็ไม่ได้เป็นตัวแทนของกลุ่มทหารที่แท้จริงแต่อย่างใด

แม้ว่า กลุ่มทหารจะมีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาลเปรม 5 รวมทั้งเป็นผู้ดำเนินการทางการเมืองให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่ปรากฏว่าในรัฐบาลเปรม 5 ข้าราชการพลเรือนได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น จากการที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่งตั้งนาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ เป็นเลขาธิการนายกรัฐมนตรี นอกจากนี้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้มอบหมายให้นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการแห่งชาติ (เอ็น.โอ.ซี.) เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับรัฐบาลได้อย่างรวดเร็ว⁹⁶ อีกทั้งนาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ ยังเป็นประธานคณะกรรมการประสานงานการปฏิบัติราชการตามนโยบายของรัฐบาล⁹⁷ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญอย่างมากต่อรัฐบาล เนื่องจากทำหน้าที่ติดต่อ สั่งการ และตรวจสอบการปฏิบัติราชการของทุกกระทรวง ทบวง กรม กอง ให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล จึง

⁹⁶“บิกจิว-ประสงค์ สุ่นศิริ สองเสือในถ้ำเดียวกัน,” สู่นาค 6,301 (10-17 ธันวาคม 2529): 11.

⁹⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

เปรียบเสมือนกรม.น้อย⁹⁸ ด้วยบทบาทที่เป็นเสมือนรัฐบาลเงา จึงทำให้นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ ได้รับฉายาว่า นายกฯ เล็ก⁹⁹

ไม่เพียงแต่นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ จะมีบทบาทอยู่เบื้องหลังการดำเนินงานของรัฐบาล ยังปรากฏว่านาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ ได้ยับยั้งข้อเสนอแนะและนโยบายที่เสนอโดย พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เช่น การรับนายทหารบก 1 เมษายน พ.ศ. 2524 กลับเข้ารับราชการ และการนิรโทษกรรมคดีกบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528¹⁰⁰

บทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารภายหลังการขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นบทบาทในการสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยกลุ่มทหารเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งรัฐบาล แม้ว่าสังคมจะเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง แต่ตัวแทนของพรรคการเมืองก็ยังไม่สามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ การแสดงออกของกลุ่มทหารที่เข้ามาเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลเป็นการขัดกับนโยบายที่จะให้กองทัพเลิกยุ่งเกี่ยวกับการเมืองซึ่งพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้กล่าวในวันที่เข้ารับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก แสดงให้เห็นว่า กลุ่มทหารไม่ต้องการเลิกยุ่งเกี่ยวกับการเมืองอย่างแท้จริง โดยที่การแสดงความเป็นประชาธิปไตยของกลุ่มทหารเป็นเพียงการสร้างการยอมรับจากสังคมเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วกลุ่มทหารยังคงพยายามเข้ามามีบทบาทอยู่เบื้องหลังการทำงานของรัฐบาล

6.8 การกดดันสภาในการพิจารณาพระราชดำริ

กระแสวิพากษ์วิจารณ์การแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหารที่เพิ่มมากขึ้นในช่วงเวลาที่ พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ส่งผลให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารทันทีเมื่อเข้ารับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก การประกาศนโยบายให้กองทัพไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองถือเป็นการแสวงหาการยอมรับจากสังคม และในเวลาเดียวกันกลุ่มทหารก็เป็นฐานสนับสนุนที่แข็งแกร่งของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่การเข้ามามีบทบาทของนาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ ก็ทำให้อิทธิพลของกลุ่มทหารถูกลดทอนลง กระทั่งถูกมองว่ากลุ่มทหารมีบทบาททางการเมืองลดลง ซึ่งการพิจารณา

⁹⁸“บึกจิว-ประสงค์ สุ่นศิริ สองเสือในถ้ำเดียวกัน,” สู่นาคด 6,301: 12.

⁹⁹ประสงค์ สุ่นศิริ, 726 วันใต้บัลลังก์ “เปรม” ภาวะลบลบรอยอดีตได้ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2532), หน้า 46.

¹⁰⁰“บึกจิว-ประสงค์ สุ่นศิริ สองเสือในถ้ำเดียวกัน,” สู่นาคด 6,301: 13.

งบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2530 ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

การพิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2530 เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2529 งบประมาณของกระทรวงกลาโหมได้ถูกนำเข้าพิจารณาในคณะกรรมการพิจารณางบประมาณ เช่นเดียวกับกระทรวงอื่นๆ ซึ่งในการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณางบประมาณมีมติให้ตัดลดงบประมาณในส่วน of กระทรวงกลาโหมลง เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ โดยงบประมาณของกองทัพถูกลดลง โดยเป็นงบราชการลับที่ถูกลดลง 4,000,000 บาท จากที่ตั้งไว้ 298,800,000 บาท กองบัญชาการทหารสูงสุดถูกลดลง 5,000,000 บาท จากที่ตั้งไว้ 3,030,000,000 บาท ในขณะที่กองทัพเรือและกองทัพอากาศไม่ได้ถูกตัดงบประมาณลับ¹⁰¹

การเสนอให้ตัดงบประมาณกระทรวงกลาโหมของคณะกรรมการพิจารณางบประมาณ นับเป็นครั้งแรกที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เสนอให้ตัดงบราชการลับของกองทัพ ซึ่งได้สร้างความไม่พอใจให้กลุ่มทหาร โดยเฉพาะกองทัพบก พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้กล่าวถึงการที่กองทัพบกถูกตัดงบราชการลับว่า

“ในใจผมมันปวด เพราะผมมาอยู่ในภาวะของความวิกฤติหลายเรื่อง โดยเฉพาะวิกฤติด้านงบประมาณ ทำอย่างไรผมถึงจะประคับประคอง กองทัพบกให้มันดีกว่านี้บนพื้นฐานที่มีอยู่ ทำอย่างไรผมถึงจะพลิกแพลงหา งบประมาณมาให้กับกองทัพเพื่อสร้างกองทัพไปสู่แนวทางที่เราปรารถนา หรือต้องการให้มี”¹⁰²

อย่างไรก็ตาม กองทัพบกก็ได้ยื่นแปรญัตติเพิ่มเติมงบราชการลับโดยขอเพิ่มเติมอีก 53,000,000 บาทซึ่งทางคณะกรรมการวิสามัญพิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2530 ที่มีนายบุญชู โรจนเสถียร เป็นประธานได้อนุมัติให้ 12,000,000 บาท แต่ได้ขอสงวนคำแปรญัตติเอาไว้เพื่อไปพิจารณาในที่ประชุมสภา¹⁰³ ในระหว่างการพิจารณางบราชการลับนี้ กลุ่มทหารได้พยายามติดต่อกับแกนนำพรรคการเมืองทั้งพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลและพรรคการเมืองฝ่ายค้าน เพื่อให้สนับสนุนงบราชการลับของกองทัพ โดยปรากฏว่า มีนายทหารกลุ่มหนึ่ง นำโดย พันโทสุรพันธ์ พุ่มแก้ว ได้เข้าเจรจากับนายบรรหาร ศิลปอาชา เลขาธิการพรรคชาติไทย และ

¹⁰¹“ปะทุศึกทหาร-ส.ส.เมื่อ “งบลับ” ถูกลูบคม,” สู่นาค 6,299 (26 พฤศจิกายน-2 ธันวาคม 2529): 14.

¹⁰²“จุดจบวิกฤตงบลับ พังเพราะ “สอพลอ,” สู่นาค 6,300 (3-9 ธันวาคม 2529): 21.

¹⁰³เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

พันเอกณรงค์ กิตติขจร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พรรคเสรีนิยม¹⁰⁴ นอกจากนี้ นายประเทือง วิจารณ์ปรีชา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพิษณุโลก พรรคชาติไทย ซึ่งเป็นกรรมาธิการวิสามัญพิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2530 และเป็นผู้ที่คัดค้านการตัดงบราชการลับ ได้ข่มขู่ นายปิยะฉัตร วัชรภรณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดศรีสะเกษ พรรครวมไทย ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนให้ตัดงบราชการลับ เนื่องจากไม่พอใจที่ นายปิยะฉัตร โจมตีว่า สอพลอทหาร¹⁰⁵ ทั้งนี้ นายประเทือง วิจารณ์ปรีชา ได้คัดค้านการตัดงบราชการลับ และเป็นผู้ที่เคลื่อนไหวให้คืนงบราชการลับในครั้งนี้

การประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2530 เมื่อวันที่ 11-12 ธันวาคม พ.ศ. 2529 นางเย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ณ อยุธยา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร พรรคประชากรไทย และเป็นกรรมาธิการวิสามัญพิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2530 ที่เสนอให้ตัดลดงบราชการลับของกองทัพบก ได้อภิปรายถึงความเหมาะสมในการตัดลดงบราชการลับของกองทัพบก และวิพากษ์วิจารณ์การแสดงบทบาทของกลุ่มทหารที่ออกมาเคลื่อนไหวกดดันพรรคการเมืองให้คืนงบราชการลับ โดยกล่าวว่า

“...เมื่อตัดงบฯ กองทัพบกทำไมจึงตื่นเต้น ทำไมจึงคิดว่าเป็นเรื่องใหญ่ อยากถามนายกรัฐมนตรีเป็นความรู้ว่า ถ้ามีพล.อ. สองคน คนหนึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจบังคับบัญชาเหล่าทัพได้ปรับลดงบประมาณแผ่นดิน เพื่อประหยัด 4,000,000 บาท กับอีกพล.อ. หนึ่งที่ขอแปรญัตติโดยอ้างว่า เพื่อรักษาศักดิ์ศรีของกองทัพบก อยากถามว่าเห็นด้วยกับฝ่ายไหน ถ้านายกฯเห็นควรกับฝ่ายหลังก็ขอเสนอให้กองทัพยึดอำนาจไปเลย อย่าให้มีสภา อย่าให้มีการเลือกตั้ง เพราะไม่มีประโยชน์อะไรจะหลอกให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ทำไมไม่ยึดอำนาจไปเลย...สำหรับเงิน 12 ล้านบาท ที่แปรญัตติเพิ่มมา ดิฉันไม่เห็นด้วยและไม่อนุมัติ แม้สภานี้จะยอมให้ผ่านโดยเสียงข้างมาก นั่นจะแสดงว่าส่วนหนึ่งของสภาเห็นด้วยกับกองทัพบกว่า ศักดิ์ศรีของกองทัพอยู่ที่งบราชการลับที่ใครจะแตะต้องไม่ได้ (ส.ส.ฝ่ายค้านส่วนหนึ่งปรบมือ)”¹⁰⁶

¹⁰⁴“ปะทุศึกทหาร-ส.ส.เมื่อ “งบลับ” ถูกดูหมิ่น,” สู่นาค 6,299: 15.

¹⁰⁵“จุดจบวิกฤตงบลับ พังเพราะ “สอพลอ”,” สู่นาค 6,300: 20-21.

¹⁰⁶“วิกฤตงบลับหลุมพรางของ ‘สมัคร’ ลบบาร์มีบิกจิว,” สู่นาค 6,302 (18-24 ธันวาคม 2529): 14.

แต่ในที่สุดที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ลงมติให้เพิ่มเติมงบราชการลับของกองทัพบก อีก 12,000,000 บาท ด้วยคะแนนเสียง 171 ต่อ 53 เสียง¹⁰⁷ ซึ่งคะแนนเสียงที่คัดค้านนอกจากจะมาจากกรรมาธิการวิสามัญพิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2530 ที่คัดค้านการเพิ่มงบราชการลับแล้ว ความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์ ยังส่งผลให้สมาชิกพรรคที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับนายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรค สนับสนุนการตัดลดงบราชการลับ ทั้งที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ยื่นให้พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลสนับสนุนการเพิ่มงบราชการลับ¹⁰⁸

แม้ว่ากองทัพบกจะเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะในการพิจารณางบราชการลับของกองทัพบก แต่การที่คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2530 เสนอให้ตัดลดงบราชการลับของกองทัพบก ก็นับเป็นการสร้างปรากฏการณ์ครั้งสำคัญทางการเมืองไทย เนื่องจากเป็นครั้งแรกที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งกล้าท้าทายกลุ่มทหารด้วยการตัดลดงบราชการลับของกองทัพบก นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงความพยายามของกลุ่มทหารเพื่อให้มีการคืนงบราชการลับของกองทัพบก ด้วยการใช้วิธีข่มขู่และกดดันนักการเมือง จะเห็นได้ว่ากลุ่มทหารยังไม่ยอมรับบทบาทของสภาผู้แทนราษฎรที่จะมามีบทบาทนำการเมืองอย่างแท้จริง การเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มทหารและพรรคการเมืองในกรณีการพิจารณางบราชการลับของกองทัพบกจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองที่ลดลงของกลุ่มทหาร และแสดงให้เห็นถึงความพยายามรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร

6.9 การข่มขู่นักการเมือง

หลังจากที่การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากจากกรณีการพิจารณางบราชการลับ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ออกมาโจมตีนักการเมืองอย่างรุนแรงดังที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้บรรยายแก่สมาชิกสโมสรฝึกพูด ณ โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์ ออร์คิด จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2530 ตอนหนึ่งว่า

“...เพราะว่าเวลานี้ส.ส.แย่งกันเหลือเกินในการเป็นรัฐมนตรี ส.ส.ไม่คิดอย่างอื่น เวลานี้บอกอยากจะเป็นรัฐมนตรีจน โอนเป็นส.ส.ร่วมรัฐบาล คิดแต่จะทำอย่างไรจะรักษาความเป็นส.ส.ของรัฐบาลไว้ได้ตลอดชีวิต ส.ส.พรรคฝ่ายค้านทำอย่างไรจะล้มให้ได้ หรือให้นายกฯปรับกรม.ไว้ได้ ถ้าไม่ได้เอาละ

¹⁰⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11-12.

จะยอมเสียเงินน้อย เลือกรู้จักกันใหม่เพื่อจะหวังเป็นรัฐมนตรีกันบ้าง มันไปคิดตรงนั้นหมด ผมไม่ได้พูดถึงคนที่ดีที่มีอยู่มากมายท่ามกลางความเหมือนกับความแตกต่างของผู้แทนของประชาชนซึ่งมีมาก แต่ก็ไม่น้อยเหมือนกัน ซึ่งมีอย่างที่ผมว่า นี่คือนี่สิ่งที่ผมพูดถึง...”¹⁰⁹

ในขณะที่กลุ่มทหารวิพากษ์วิจารณ์นักการเมือง กลุ่มทหารก็ได้พยายามที่จะปรับโครงสร้างหน่วยงานทางความมั่นคง โดยพลเอกชวลิต ขงใจยุทธ ได้เสนอให้มีการปรับโครงสร้างกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ซึ่งแต่เดิมผู้บัญชาการทหารบกจะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ (ผอ.ปค.) เปลี่ยนมาเป็นให้นายกรัฐมนตรีดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ (ผอ.ปค.) แทน และให้ผู้บัญชาการทหารบกดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการ โดยมีอำนาจสั่งการแทนผู้อำนวยการ¹¹⁰ การปรับโครงสร้างกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในที่พยายามดึงหน่วยงานต่างๆ รวมถึงพรรคการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแนวทางการบริหารประเทศในที่สุด¹¹¹ การเคลื่อนไหวของกลุ่มทหารในการปรับโครงสร้างกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) จึงถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากว่า เป็นความพยายามที่จะเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหาร อีกทั้งยังเป็นการปูทางในทางการเมืองสำหรับพลเอกชวลิต ขงใจยุทธ ภายหลังจากลาออกจากราชการ นอกจากนี้ยังมีการเสนอให้นายกรัฐมนตรีดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด แต่แนวทางนี้ไม่ได้รับการปฏิบัติ

การพยายามเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารยังแสดงให้เห็นจากข้อเสนอของพลเอกชวลิต ขงใจยุทธ ในเรื่องการปฏิวัติสังคม และการสถาปนาอำนาจบริสุทธ์¹¹² ซึ่งแนวความคิดเหล่านี้ถูกมองว่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนระบอบการปกครองจากระบอบประชาธิปไตยไปเป็นแบบสังคมนิยม จึงทำให้พลเอกชวลิต ขงใจยุทธ ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากทั้งจากนักการเมืองและนักวิชาการ แต่กระนั้นพลเอกชวลิต ขงใจยุทธ ก็ยังโจมตีนักการเมือง พร้อมกับเปิดประเด็นเรื่องการปฏิวัติรัฐประหาร คำกล่าวของพลเอกชวลิต ขงใจยุทธ ที่ว่า “ไม่ปฏิเสธการปฏิวัติ” ทำให้พลเอกชวลิต

¹⁰⁹บุญกลม ดงบังสถาน และศักดิ์ ฐิติบรณ, ชายคนนี้ชื่อ ‘ชวลิต’ แนวคิดที่ไม่เคยเปลี่ยน, (กรุงเทพฯ: หจก. ภาพพิมพ์, มปป.), หน้า 77.

¹¹⁰“ข้อตกลง “เปรม-บึกจิว” กอดคอสู...รัฐบาลแห่งชาติ,” สู่อานาคต 6,312 (25 กุมภาพันธ์-3 มีนาคม 2530): 11.

¹¹¹“หยุดบึกจิว ยุทธการกูไม่กลัวมึง,” สู่อานาคต 6,314 (11-17 มีนาคม 2530): 11-13.

¹¹²เรื่องเดียวกัน.

ขงใจยุทธ ถูกโจมตีอย่างรุนแรง แม้ว่าพลเอกชวลิต ขงใจยุทธ จะออกมาชี้แจงว่า การปฏิวัติแตกต่างจากการรัฐประหาร¹¹³

แต่ประเด็นเรื่องการปฏิวัติ และการพยายามเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารถูกหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตหัวหน้าพรรคกิจสังคมตอบได้อย่างรุนแรง โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวในการบรรยายที่จังหวัดเชียงใหม่ว่า “ผมอยากจะบอกว่าเมืองไทยทุกวันนี้จะเป็นอย่างไรก็อยู่ที่คนผู้นี้แหละ คือ พล.อ.ชวลิต”¹¹⁴ และหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังได้กล่าวว่า “การเมืองในระบบประชาธิปไตยจะต้องเป็นประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเท่านั้น ประชาธิปไตยอื่นที่อ้างพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแล้วตั้งสภาอื่นองค์กรอื่นขึ้นมาบริหารประเทศโดยไม่เกี่ยวข้องกับสภาผู้แทนนั้นอย่าไปเชื่อ เพราะจะเป็นหนทางไปสู่หายนะ”¹¹⁵

คำกล่าวของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ในครั้งนี้สอดคล้องกับการออกมาเปิดประเด็นเรื่องสภาเปรซิเดียมและข้อเขียน “กูไม่กลัวมึง”¹¹⁶ ในขณะที่นักการเมืองกำลังเผชิญหน้ากับกลุ่มทหารกรณีวิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญเมื่อต้นปี พ.ศ. 2526 จนทำให้กลุ่มทหารต้องพ่ายแพ้ และพลเอกชวลิต ขงใจยุทธ ก็เป็นที่หวาดระแวงตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา การออกมาดอกร้ายเรื่องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในครั้งนี้ จึงเป็นการตอบโต้ที่กลุ่มทหารออกมาเคลื่อนไหวโจมตีพรรคการเมืองอย่างหนัก และเป็นการสกัดกั้นการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร นอกจากนี้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังวิจารณ์กลุ่มทหารผ่านคอลัมน์ชอยสวนพลู ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐอีกด้วย

ภายหลังการวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มทหารของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่จังหวัดเชียงใหม่แล้ว หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังได้กล่าวในการสัมมนาเรื่อง “การเมืองในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ” ที่โรงแรมเอราวัณ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2530 โดยกล่าวถึงการปรับโครงสร้างต่างๆภายในกองทัพ และการเปลี่ยนโครงสร้างกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ว่า “อาจจะนำไปสู่การปกครองใหม่หรือสภาเปรซิเดียมที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขมาใช้ แต่อย่างไรก็ตาม ตนก็ยังเชื่อในความจริงใจและความจงรักภักดีของพลเอกชวลิต ขงใจยุทธที่มีต่อพระเจ้าอยู่หัว และพยายามสร้างความสุขให้กับประชาชนอย่างแท้จริง”¹¹⁷ คำกล่าวของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ส่งผลให้ในวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2530 กำลังทหารพรานจาก

¹¹³ “พล.อ.ชวลิต รัฐมนตรีกลาโหม” แผนชิตอายุ ‘เปรม’,” สู่อานาคต 6,311 (18-24 กุมภาพันธ์ 2530): 12.

¹¹⁴ “หยุดบึกจิว ยุทธการกูไม่กลัวมึง,” สู่อานาคต 6,314: 10.

¹¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

¹¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

¹¹⁷ บุญกลม ดงบังสถาน และตัก ลีดิบรรณ, ชายคนนี้ชื่อ ‘ชวลิต’ แนวคิดที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง, หน้า 97-98.

ค่ายปีกธงไชย จังหวัดนครราชสีมา ประมาณ 200 คน เดินทางมาชุมนุมล้อมบ้านพักของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชในซอยสวนพลู โดยทหารพรานเหล่านี้ได้คำทอแสดงความไม่พอใจ ต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่พาดพิงถึงพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ¹¹⁸ รวมทั้งมีโปสเตอร์ที่มีข้อความว่า “พ่อถูกกรังแก ขอมไม่ได้”¹¹⁹

และในช่วงบ่ายของวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2530 นายทหารคุมกำลังระดับผู้บังคับกองพันได้ เดินทางเข้าพบหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่บ้านพักซอยสวนพลู โดยนายทหารเหล่านี้ล้วน เป็นนายทหารที่กำลังขึ้นมามีบทบาทสำคัญ เช่น พันเอกอัมพร เสวตเสริมณี เสนาธิการกองพลที่ 1 ซึ่งมีพลตรีศัลย์ ศรีเพ็ญ ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 และนายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เป็นผู้บังคับบัญชา พันเอกฉลอง โชติะคาม ผู้บังคับการกองพลทหารราบที่ 19 ซึ่งมีพลตรีมงคล อัมพรพิสิฏฐ์ ผู้บัญชาการกองพลที่ 9 เป็นผู้บังคับบัญชา และพันเอกสุรพันธ์ พุ่มแก้ว ผู้บังคับการ กองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ 1 ซึ่งมีพลตรีวิโรจน์ แสงสนิท ผู้บัญชาการกองพลทหารปืนใหญ่ ต่อสู้อากาศยาน และนายทหาร จปร.รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เป็นผู้บังคับบัญชา¹²⁰ ซึ่งนายทหารคุมกำลัง เหล่านี้ได้เข้าพบเพื่อให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ชี้แจงทำความเข้าใจกรณีที่กำลังกล่าวหาว่า พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ มีแนวความคิดแบบคอมมิวนิสต์ ภายหลังจากที่นายทหารคุมกำลังเข้าเจรจากับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช ขอมยุติการโจมตีพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ¹²¹ กำลังทหารพรานจึงขอมสลายตัว

การที่กลุ่มทหารพรานเข้าล้อมบ้านพักของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และการเข้าพบ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ของนายทหารคุมกำลังเป็นการใช้กำลังเข้าข่มขู่กดดันนักการเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มทหารยังไม่สามารถยอมรับคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นได้ การเคลื่อนไหวของ กลุ่มทหารในครั้งนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง และส่งผลกระทบต่อ การสร้างภาพลักษณ์ความ เป็นประชาธิปไตยของกลุ่มทหารอย่างมาก

นอกจากกรณีทหารพรานเข้าล้อมบ้านพักของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชแล้ว ในช่วง เวลาเดียวกันยังได้เกิดเหตุการณ์วางระเบิดบ้านพักของนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ไทย เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2530 ซึ่งมีสาเหตุมาจากความไม่พอใจบทบาทของนายสมัคร สุนทรเวช โดยเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2530 นายสมัคร สุนทรเวช ได้แถลงถึงสื่อมวลชนถึงกรณีที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโศกเศร้า ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับ

¹¹⁸“จับตาทหารหนุ่มยุคใหม่ ขุนพลคู่ใจ “บิ๊กจิว”,” สู่นาคคต 7,320 (21-27 เมษายน 2530): 12-13.

¹¹⁹ บุญกลม ดงบังสถาน และตึก จิตติบรรณ, ชายคนนี้มีชื่อ ‘ชวลิต’ แนวคิดที่ไม่เคยเปลี่ยน, หน้า 98.

¹²⁰“จับตาทหารหนุ่มยุคใหม่ ขุนพลคู่ใจ “บิ๊กจิว”,” สู่นาคคต 7,320: 11-12.

¹²¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 12-13.

การเมืองและระบอบประชาธิปไตยมาสร้าง ความชอบธรรมให้กับการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของตน¹²² การเปิดประเด็นของนายสมัคร สุนทรเวช ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นนี้อย่างกว้างขวาง

ต่อมาเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2530 รายการสยามานุสติซึ่งเป็นรายการในเครือข่ายของสถานีวิทยุกองทัพภาคใต้ตอบโต้ นายสมัคร สุนทรเวช โดยยืนยันว่าการดำเนินการของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในเรื่องนี้ถูกต้องแล้ว การตอบโต้ของกลุ่มทหารรุนแรงมากขึ้น โดยในวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2530 กลุ่มทหารยังคงตอบโต้ นายสมัคร สุนทรเวช ผ่านรายการสยามานุสติ และรายการเพื่อแผ่นดินไทย ในระหว่างที่กลุ่มทหารและนายสมัคร สุนทรเวช โจมตีตอบโต้กันก็ได้เกิดเหตุระเบิดบริเวณบ้านพักของนายสมัคร สุนทรเวช และจากการสอบสวนพบว่า ผู้ดำเนินการเป็นนายทหารจากหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ¹²³ กรณีการวางระเบิดบ้านพักของนายสมัคร สุนทรเวช จึงเป็นการข่มขู่ให้ยุติการ โจมตีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกจากนี้ปฏิบัติการของกลุ่มทหารในกรณีนี้ยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทในการเป็นฐานสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ของกลุ่มทหาร

6.10 การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2530

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 จะพยายามลดบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร ด้วยการไม่อนุญาตให้ข้าราชการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีในเวลาเดียวกันได้ แต่ยังเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารเข้ามามีตำแหน่งทางการเมือง โดยการดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา จึงทำให้วุฒิสภาเป็นฐานอำนาจทางการเมืองของกลุ่มทหาร ดังจะเห็นได้จากการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมาที่นายทหารทั้งที่อยู่ในราชการและที่เกษียณอายุราชการแล้วได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาจำนวนมากที่สุด เมื่อเทียบกับบุคคลที่มาจากสาขาอาชีพอื่น กระนั้นก็ตามสภาพทางการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ทำให้ตัวแทนจากสาขาอาชีพอื่นได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาในอัตราส่วนที่สูงขึ้น ดังนั้น กลุ่มทหารจึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาน้อยลง

สมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2524 จะครบวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปี จำนวน 75 คน ได้สิ้นสุดสมาชิกภาพลงเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2530 จึงได้มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาแทนสมาชิกวุฒิสภาที่ครบวาระจำนวน 75 คน โดยสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2530 จำนวน 75 คน ประกอบด้วย นายทหารทั้งที่ยังอยู่ใน

¹²² “ระเบิดสถานการณ์ถล่ม ‘สมัคร’ หยดทัพ ‘ศึกฤทธิ์’,” สู่อินทรี 6,315 (17-23 มีนาคม 2530): 13.

¹²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

ราชการและที่เกษียณอายุราชการแล้วจำนวน 38 คน แบ่งเป็นทหารบกจำนวน 20 คน ทหารเรือจำนวน 9 คน และทหารอากาศจำนวน 9 คน ดำรงตำแหน่ง 2 คน และพลเรือนจำนวน 35 คน

นายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาในครั้งนี้มีจำนวนลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนนายทหารที่พ้นตำแหน่ง โดยสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้ง เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2524 ซึ่งครบวาระจำนวน 75 คน ประกอบด้วย นายทหารจำนวน 48 คน แบ่งเป็นทหารบกจำนวน 22 คน ทหารเรือจำนวน 11 คน ทหารอากาศจำนวน 15 คน และพลเรือนจำนวน 27 คน

ถึงแม้ว่าจำนวนนายทหารที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาจะลดลง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า นายทหารที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นจำนวนมาก เช่น พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ พลตรีมงคล อัมพรพิสิฏฐ์ พลตรีมนัส อร่ามศรี พลโทวิชิต บุญยะวัฒน์ พลโทวิศิษฐ์ อาจคุ้มวงษ์ พลโทสนั่น เสวตเสรณี เป็นต้น สำหรับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ถือเป็นการดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นครั้งแรก และเป็นการดำรงตำแหน่งในฐานะผู้บัญชาการทหารบก ทั้งที่ก่อนหน้านี้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ มีบทบาทสำคัญในการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภามาหลายสมัย

ถึงแม้ว่าตัวแทนจากกลุ่มทหารจะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นจำนวนน้อยลง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับตัวแทนที่มาจากสาขาอาชีพอื่น ตัวแทนจากกลุ่มทหารก็ยังคงมีจำนวนมากที่สุดจากจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด

สภาพการเมืองที่พัฒนาไปสู่ความเป็นความเป็นประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง ทำให้นายทหารได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาน้อยลง พรรคการเมืองจึงเป็นฝ่ายที่ขยายบทบาทในสภาได้มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่วุฒิสภาไม่สามารถแสดงบทบาทนำ และมีอิทธิพลกดดันสภาผู้แทนราษฎรได้เหมือนเช่นที่ผ่านมา ซึ่งการเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงได้น้อย ส่งผลให้กลุ่มทหารต้องใช้วิธีการแทรกแซงการเมืองโดยอ้อม แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผู้นำในกองทัพก็ส่งผลให้กลุ่มทหารเปลี่ยนแปลงรูปแบบการรักษาทะบัตินทางการเมือง

6.11 การให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

นับตั้งแต่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พรรคการเมืองฝ่ายค้านไม่สามารถยื่นข้อเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้เป็นผลสำเร็จเลย แม้ว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องความสามารถในการบริหารประเทศ

เนื่องจากผู้ตัดข้อเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จะถูกขัดขวางโดยกลุ่มทหารผ่านทางวุฒิสภา

ภายหลังการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2529 พรรคการเมืองฝ่ายค้าน ประกอบด้วย พรรคสหประชาชาติไทย พรรคประชากรไทย พรรครวมไทย พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้า ได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจร้อยตำรวจเอกสุรรัตน์ โอศานานุเคราะห์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ในกรณีที่อนุมัติให้มีการนำเข้าไม้ซุงจากประเทศพม่าให้แก่บริษัท สหกลกิจวิศวกรรม จำกัด และบริษัท ร่วมมิตรการแร่ จำกัด เพื่อส่งออกไปนอกราชอาณาจักร ซึ่งการดำเนินการของร้อยตำรวจเอกสุรรัตน์ โอศานานุเคราะห์ ส่อไปในทางทุจริต ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และเป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า นอกจากนี้การอนุมัติให้นำเข้าไม้ซุงจากประเทศพม่ายังเป็นการฝ่าฝืนมติคณะรัฐมนตรี¹²⁴ ซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ก็ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินการในกรณีนี้มาตั้งแต่ต้น¹²⁵ การอภิปรายมีขึ้นในวันที่ 8-9 ตุลาคม พ.ศ. 2529 ซึ่งผลการลงมติปรากฏว่ามีคะแนนไว้วางใจ 120 ต่อ 109 เสียง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์งดออกเสียงทั้งหมด โดยให้เหตุผลว่าร้อยตำรวจเอกสุรรัตน์ โอศานานุเคราะห์ยังชี้แจงไม่ชัดเจนเพียงพอ¹²⁶

ผลการลงมติที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์งดออกเสียง จนทำให้คะแนนไว้วางใจมีเพียง 120 เสียง ถูกนำมาเชื่อมโยงกับปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์ โดยกลุ่มนายวิระ มุสิกพงศ์ ต้องการให้ลงคะแนนไม่ไว้วางใจ จึงถูกมองว่าหัวหน้าพรรคไม่สามารถควบคุมสมาชิกพรรคได้ ทั้งนี้แต่เดิมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์มีมติให้ลงคะแนนไม่ไว้วางใจร้อยตำรวจเอกสุรรัตน์ โอศานานุเคราะห์ แต่ได้มีการเจรจากันภายในพรรค จนกระทั่งมีการเปลี่ยนมติมาเป็นการงดออกเสียง¹²⁷ แม้ว่าร้อยตำรวจเอกสุรรัตน์ โอศานานุเคราะห์ จะยังได้รับความไว้วางใจ แต่ข้อกล่าวหาที่มีการเชื่อมโยงไปถึงพลโทจันทรคุปต์ สิริสุทธิ อธิบดีเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้ส่งผลกระทบต่อภาพพจน์ของรัฐบาล และภาพลักษณ์ความซื่อสัตย์สุจริตของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์¹²⁸ กลุ่มทหารจึงเคลื่อนไหวให้ร้อยตำรวจเอกสุรรัตน์ โอศานานุเคราะห์ ลาออกจากตำแหน่ง โดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้กล่าวถึงกรณีนี้ว่า “คนที่ทำความผิดก็ควรจะรู้ตัวเอง

¹²⁴“อภิปรายไม่ไว้วางใจสุรรัตน์ ฝ่ายค้านลงกำลัง “เปรม”,” สู่อุณาคต 6,291 (1-7 ตุลาคม 2529): 15.

¹²⁵“ศึกแค้นแสบ-ปชป. “ทีใครทีมัน” อวสานเปรม5,” สู่อุณาคต 6,293 (15-21 ตุลาคม 2529): 11.

¹²⁶“อภิปรายไม่ไว้วางใจสุรรัตน์ ฝ่ายค้านลงกำลัง “เปรม”,” สู่อุณาคต 6,291: 10-14.

¹²⁷“ศึกแค้นแสบ-ปชป. “ทีใครทีมัน” อวสานเปรม5,” สู่อุณาคต 6,293: 10-14.

¹²⁸“เปรม 6”ปฏิบัติกรจากบักจ๊วยกเครื่องกรม.,” สู่อุณาคต 6,294 (22-28 ตุลาคม 2529): 12.

และควรรู้ด้วยว่าตัวเองควรทำอะไร”¹²⁹ หลังจากนั้นก็มีกระแสข่าวการปลดร้อยตำรวจเอกสุรนต์ โอสถานุเคราะห์ออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ การเคลื่อนไหวกดดันของกลุ่มทหารและการเจรจาระหว่างนาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ เลขาธิการนายกรัฐมนตรี กับพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา หัวหน้าพรรคกิจสังคม ส่งผลให้ร้อยตำรวจเอกสุรนต์ โอสถานุเคราะห์ต้องลาออกจากตำแหน่งในที่สุด¹³⁰

ต่อมาพรรคการเมืองฝ่ายค้านประกอบด้วยพรรคสหประชาธิปไตย พรรคประชากรไทย พรรครวมไทย พรรคกิจประชาคม พรรคก้าวหน้า และพรรคมวลชน ได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีทั้งคณะ ซึ่งจะมีผลให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ในฐานะนายกรัฐมนตรี ถูกอภิปรายด้วย¹³¹ ซึ่งการอภิปรายจะมีขึ้นในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2530 โดยญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีทั้งคณะนี้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงชื่อสนับสนุนจำนวน 84 คน ครบตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521¹³²

แม้ว่าพรรคการเมืองฝ่ายค้านจะรวบรวมรายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อเปิดอภิปราย คณะรัฐมนตรีทั้งคณะได้เป็นผลสำเร็จ แต่การที่พรรคการเมืองฝ่ายค้านได้มุ่งการอภิปรายไปที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำให้กลุ่มทหารออกมาเคลื่อนไหวขัดขวางการอภิปรายไม่ไว้วางใจในครั้งนี้ และเป็นที่น่าสังเกตว่าในการเจรจาระหว่างแกนนำพรรคการเมืองฝ่ายค้านเพื่อปรึกษาเรื่องการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ พันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์ ที่ปรึกษาพรรคสหประชาธิปไตย และ นายตามใจ จำเริญ โด เลขาธิการพรรคสหประชาธิปไตย ได้คัดค้านการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ คณะรัฐมนตรีทั้งคณะ ซึ่งขัดแย้งกับความต้องการของแกนนำพรรคฝ่ายค้านอื่น¹³³

กลุ่มทหารได้เคลื่อนไหวให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้านที่ร่วมลงชื่อสนับสนุนญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจถอนชื่อออก เพื่อให้รายชื่อของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจดังกล่าวไม่ครบตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด และจะส่งผลให้ญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีทั้งคณะต้องตกไป โดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกได้ติดต่อกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายค้านเพื่อให้ถอนชื่อออกจากญัตติขอเปิด

¹²⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

¹³⁰“สูตร ครม.ใหม่คำตั้งลับ ‘รัฐบาลเงา’,” สู่อินท 6,295 (29 ตุลาคม-4 พฤศจิกายน 2529): 10-13.

¹³¹“ไฟเขียว ‘สมัครชนเปรม-บักจิว’ ขูบสภาหรือปรับครม.,” สู่อินท 7,321 (28 เมษายน-4 พฤษภาคม 2529): 11.

¹³²เรื่องเดียวกัน.

¹³³เรื่องเดียวกัน.

อภิปรายไม่ไว้วางใจ¹³⁴ กระทั่งในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นวันที่จะมีการอภิปรายไม่ไว้วางใจ ปรากฏว่ามีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถอนชื่อจำนวน 15 คน ทำให้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ลงชื่อสนับสนุนเหลือเพียง 69 คน ไม่ครบตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ¹³⁵ ผู้ตัดชื่อเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีทั้งคณะจึงออกไปตามความต้องการของกลุ่มทหาร

การเคลื่อนไหวของกลุ่มทหารเพื่อล้มผู้ตัดชื่อเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีทั้งคณะ ได้กลายเป็นประเด็นที่กลุ่มทหารถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากอีกครั้งหนึ่ง และยังคงส่งผลให้ความไม่พอใจที่มีต่อรัฐบาลเพิ่มมากขึ้น การขัดขวางการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจในครั้งนี้ยังได้ก่อให้เกิดความแตกแยกภายในพรรคการเมืองฝ่ายค้านที่สมาชิกพรรคถอนชื่อจากผู้ตัดชื่อเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจอีกด้วย¹³⁶

ภายหลังจากที่พรรคการเมืองฝ่ายค้านไม่สามารถเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งคณะได้เป็นผลสำเร็จ จึงได้ยื่นผู้ตัดชื่อเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล โดยขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ในกรณีการบริหารงานบกพร่อง ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศชาติและประชาชน¹³⁷ การอภิปรายมีขึ้นในวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2530 ปรากฏว่านายบรรหาร ศิลปอาชาได้รับคะแนนไว้วางใจ 212 ต่อ 68 เสียง¹³⁸

แม้ว่ากลุ่มทหารจะประกาศตัวไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่จะเห็นได้ว่ากลุ่มทหารยังคงเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง โดยเฉพาะการเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งแสดงให้เห็นได้เป็นอย่างดีจากการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีที่กลุ่มทหารไม่ยอมให้มีการอภิปรายพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกจากนี้กลุ่มทหารยังมีบทบาทสำคัญในการปกป้องพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่กลุ่มทหารเคลื่อนไหวกดดันให้ร้อยตำรวจเอกสุรศักดิ์ โอสถานุเคราะห์ ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ แต่ในการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายบรรหาร ศิลปอาชา กลุ่มทหารไม่มีการเคลื่อนไหวแต่อย่างใด ดังนั้นบทบาทของกลุ่มทหารในการสนับสนุนรัฐบาลจึงเป็นการสนับสนุนเฉพาะตัวพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เท่านั้น เมื่อพิจารณาท่าทีของกลุ่มทหารที่ออกมาโจมตีพรรคการเมืองอย่างรุนแรง รวมทั้งการพยายามแยกสลายพลังของพรรคการเมือง ด้วยการขยายความขัดแย้งภายในพรรคการเมืองให้

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁵ ไพเชี่ยว ‘สมัครชนเปรม-บึกจิว ขุนสภาหรือปรับกรม.,’ สู่อินท 7,321: 12.

¹³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

¹³⁷ “ถอนชื่อ 22 เมษาถึงคราวป่าต้องทดแทน,” สู่อินท 7,334 (29 กรกฎาคม-4 สิงหาคม 2530): 13-15.

¹³⁸ “อิทธิฤทธิ์ ‘บรรหาร’ พรรคฝ่ายค้านแตกกระจุย,” สู่อินท 7,345 (14-20 ตุลาคม 2530): 12.

รุนแรงมากขึ้น ดังเช่นกรณีความขัดแย้งภายในพรรคกิจสังคม และความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปไตย จะเห็นได้ว่าเป็นการพยายามทำลายความเป็นเอกภาพของพรรคการเมือง ซึ่งจะส่งผลให้พรรคการเมืองไม่มีเสถียรภาพพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลเองได้ และเป็นการสอดคล้องกับการที่กลุ่มทหารยังคงเป็นฐานสนับสนุนที่สำคัญให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งส่งผลให้ตัวแทนจากพรรคการเมืองไม่สามารถขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ ดังนั้นการเข้ามาบีบบทบาทในการสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงเป็นการพยายามรักษาสถาบันทางการเมืองของกลุ่มทหาร

6.12 ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์

นอกจากพรรคกิจสังคมแล้ว พรรคประชาธิปัตย์เป็นอีกพรรคการเมืองหนึ่งที่เกิดปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคอย่างรุนแรง โดยเริ่มขึ้นอย่างชัดเจนตั้งแต่การปรับคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2524 ในครั้งนี้พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลถูกลดจำนวนรัฐมนตรีลงจากเดิม 7 คน เหลือ 6 คน โดยนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และเป็นรองหัวหน้าพรรคแกนนำสำคัญ รวมทั้งเป็นผู้สนับสนุนทางการเงินคนสำคัญของพรรคต้องพ้นจากตำแหน่ง แม้ว่าการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในครั้งนี้จะสร้างความไม่พอใจให้กับนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ แต่ยังสามารถประนีประนอมกันได้

ความขัดแย้งอย่างรุนแรงภายในพรรคประชาธิปัตย์ที่นำไปสู่การแตกแยกภายในพรรคเกิดจากความไม่พอใจของกลุ่มนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ ต่อการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีของนายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรค ในการร่วมรัฐบาลเปรม 5 เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2529 เนื่องจากในรัฐบาลเปรม 5 พรรคประชาธิปัตย์ได้ตำแหน่งรัฐมนตรีจำนวน 16 คน แต่นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ ซึ่งถือเป็นแกนนำสำคัญของพรรคไม่ได้ตำแหน่งรัฐมนตรี ในขณะที่นายพิจิต รัตตกุล บุตรชาย นายพิชัย รัตตกุล ซึ่งมีอาวุโสทางการเมืองน้อย โดยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานครเพียง 2 สมัย ได้ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน นอกจากนี้ นายเด่น โต๊ะมีนา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปัตตานี ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามไม่ได้ตำแหน่งรัฐมนตรี ทั้งที่พรรคประชาธิปัตย์มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่นับถือศาสนาอิสลามถึง 7 คน นายวีระ มุกลิกพงศ์ จึงเห็นว่าควรได้ตำแหน่งรัฐมนตรี 1 ตำแหน่ง อีกทั้งตามลำดับอาวุโสทางการเมืองแล้ว นายเด่น โต๊ะมีนาสมควรจะได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีในโควตาภาคใต้ แต่นายสุเทพ เทือกสุบรรณ ซึ่งใกล้ชิดกับนายพิชัย รัตตกุล กลับได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีในโควตาภาคใต้แทน ทั้ง

ที่นายวิระ มุสิกพงศ์ พยายามสนับสนุนให้นายเด่น โต๊ะมีนา เป็นรัฐมนตรีในฐานะตัวแทนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมุสลิม¹³⁹

ปัญหาการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีทำให้กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคใต้ของพรรคประชาธิปัตย์แตกออกเป็นหลายฝ่าย โดยนายวิระ มุสิกพงศ์ ไปร่วมมือกับนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ ดำเนินการตรวจสอบนายพิชัย รัตตกุล และมีจุดมุ่งหมายให้นายพิชัย รัตตกุล พ้นจากตำแหน่งหัวหน้าพรรค ในขณะที่นายบัญญัติ บรรทัดฐาน หันไปใกล้ชิดกับนายพิชัย รัตตกุล ส่วนนายชวน หลีกภัย อยู่ฝ่ายเป็นกลาง และแสดงบทบาทในการประนีประนอมต่อปัญหาความขัดแย้งภายในพรรค ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระ กับกลุ่มนายพิชัย รัตตกุล รุนแรงมากขึ้น เมื่อนายวิระ มุสิกพงศ์ ถูกกล่าวหาว่าหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ จนต้องลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ภายหลังการลาออกนายวิระ มุสิกพงศ์ ได้ผลักดันให้นายเด่น โต๊ะมีนา หรือนายถวิล ไพรสมนต์ เข้ารับตำแหน่งแทนตน แต่กลุ่มนายพิชัย รัตตกุล เสนอให้นายไสว พัฒโน เข้ารับตำแหน่ง และผลปรากฏว่านายไสว พัฒโน ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ทำให้นายวิระ มุสิกพงศ์ ไม่พอใจอย่างมาก ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระกับกลุ่มนายพิชัย รัตตกุล ที่เริ่มจากความไม่พอใจกรณีการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีได้ขยายไปสู่การตรวจสอบเรื่องเงินบริจาคเข้าพรรคที่ทางกลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระ กล่าวหาว่าไม่มีความโปร่งใส และได้ยื่นข้อตักเตือนนายพิชัย รัตตกุล ในที่ประชุมพรรค¹⁴⁰ โดยความเคลื่อนไหวของกลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระ มีสมาชิกเข้าร่วม 42 คน จึงได้เรียกชื่อกลุ่มว่า “กลุ่ม 42” แม้ว่ากลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระ จะไม่สามารถขับนายพิชัย รัตตกุล ออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคได้ แต่กลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระก็ได้เตรียมการที่จะเข้าชิงตำแหน่งหัวหน้าพรรคที่จะหมดวาระลงในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งนายพิชัย รัตตกุล จะลงสมัครอีกสมัยหนึ่ง

ความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์มาถึงจุดที่ไม่สามารถประนีประนอมกันได้จากการชิงตำแหน่งหัวหน้าพรรคระหว่างนายพิชัย รัตตกุล กับนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ โดยในการเลือกหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรคแทนชุดเดิมที่มีนายพิชัย รัตตกุล ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2530 นายพิชัย รัตตกุล ลงสมัครอีกสมัยหนึ่ง ทางด้านกลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระ มีนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ ลงสมัครในตำแหน่งหัวหน้าพรรค และนายวิระ มุสิกพงศ์ ลงสมัครในตำแหน่งเลขาธิการพรรค การเลือกหัวหน้าพรรคผลปรากฏว่า นายพิชัย รัตตกุล เป็นฝ่ายชนะ ได้รับเลือกเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์อีกสมัยหนึ่ง เมื่อนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในการเลือกหัวหน้าพรรคก็ได้สมัครตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค แต่ก็ไม่ได้รับเลือก เนื่องจาก

¹³⁹“ศึก 3 เส้าขป. ชวน หลีกภัย สุภาพบุรุษจอมวางแผน,” สู่อินท 6,290 (24-30 กันยายน 2529): 10-13.

¹⁴⁰“ศึกถล่มหัวหน้าพรรคขป.จนกว่าจะเสร็จกันไปข้างหนึ่ง,” สู่อินท 6,292 (8-14 ตุลาคม 2529): 12-16.

กลุ่มนายพิชัย รัตตกุล สามารถคุมเสียงสมาชิกพรรคได้มากกว่า ผลการเลือกตั้งหัวหน้าพรรคที่ได้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มนายพิชัย รัตตกุล ไม่เปิดโอกาสให้กลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระเข้ามามีบทบาทในการบริหารพรรคเลย จึงทำให้นายวิระ มุสิกพงศ์ ประกาศถอนตัวจากการลงสมัครในตำแหน่งเลขาธิการพรรค ตามที่ก่อนหน้านี้ นายวิระ มุสิกพงศ์ ได้เคยประกาศว่า หากนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์พ่ายแพ้ในการเลือกหัวหน้าพรรคจะถอนตัวจากการลงสมัครในตำแหน่งเลขาธิการพรรค แม้ว่าสมาชิกพรรคส่วนมากจะเห็นว่า นายวิระ มุสิกพงศ์ เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคมากที่สุด ผลการเลือกตำแหน่งเลขาธิการพรรคจึงปรากฏว่า พันโทสนั่น ขจรประศาสน์ ซึ่งนายพิชัย รัตตกุล เป็นผู้เสนอ ได้รับตำแหน่ง นอกจากนี้การเลือกกรรมการบริหารพรรคก็มีแต่ผู้ให้การสนับสนุนนายพิชัย รัตตกุล ที่ได้รับเลือก¹⁴¹

ความพ่ายแพ้ของกลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระในการชิงตำแหน่งหัวหน้าพรรค อีกทั้งกลุ่มนายพิชัย รัตตกุล ก็ไม่เปิดโอกาสให้คนของกลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระได้รับเลือกเป็นกรรมการบริหารพรรคเลย ทำให้สถานการณ์ภายในพรรคประชาธิปไตยมาถึงจุดแตกหัก แม้ว่ากลุ่มนายพิชัย รัตตกุล จะพยายามประนีประนอมด้วยการเสนอให้นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ และนายวิระ มุสิกพงศ์ มาเป็นที่ปรึกษาพรรค แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ และนายวิระ มุสิกพงศ์ เนื่องจากนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ เคยแสดงการประนีประนอมกับนายพิชัย รัตตกุล โดยการลงสมัครตำแหน่งรองหัวหน้าพรรคหลังจากที่พ่ายนายพิชัย รัตตกุล ในการเลือกหัวหน้าพรรค แต่กลุ่มนายพิชัย รัตตกุล ยังไม่ยอมให้กลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระมีบทบาทในคณะผู้บริหารพรรคแต่อย่างใด ต่อมากลุ่มนายพิชัย รัตตกุล ได้เจรจากับกลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระ เพื่อจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในโควตาของพรรคประชาธิปไตยใหม่ แต่จำนวนรัฐมนตรีที่ได้รับ ไม่เป็นที่พอใจของกลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระ¹⁴² ในเมื่อปัญหาเรื่องการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีไม่รับการแก้ไข อีกทั้งยังถูกกีดกันจากตำแหน่งบริหารภายในพรรค ทำให้กลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระแยกตัวเป็นอิสระไม่ปฏิบัติตามมติของพรรค ความไม่พอใจที่มีต่อผู้บริหารพรรคได้ขยายไปเป็นความไม่พอใจรัฐบาล ดังนั้นกลุ่มเฉลิมพันธ์-วิระจึงหันไปร่วมมือกับพรรคการเมืองฝ่ายค้าน และได้เปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็น “กลุ่ม 10 มกราคม” ตามวันเลือกหัวหน้าพรรคด้วย

6.13 การยุบสภาเมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2531

การเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหารถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก จนกระทั่งส่งผลให้กลุ่มทหารลดการแสดงบทบาททางการเมืองในลักษณะเผชิญหน้ากับนักการเมืองลง แล้ว

¹⁴¹“ประชาธิปไตย สงครามยังไม่สิ้น,” สู่นาคคต 6,306 (14-20 มกราคม 2530): 14-17.

¹⁴²“ปรับกรม.ประชาธิปไตย ทางออกของเปรม 5,” สู่นาคคต 6,310 (11-17 กุมภาพันธ์ 2530): 16-18.

หันมาแสดงบทบาทในการพัฒนาสังคม โดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ดำเนินการโครงการอีสานเขียว เพื่อแก้ไขปัญหาความแห้งแล้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ¹⁴³ ซึ่งการปรับบทบาทของกลุ่มทหารจากการเป็นฐานสนับสนุนรัฐบาลมาทำงานด้านการพัฒนาสังคม เป็นการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของกลุ่มทหาร นอกจากการปรับบทบาทของกลุ่มทหารจะเป็นการสร้างการยอมรับจากสังคมแล้ว ยังทำให้กลุ่มทหารสามารถแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เพื่อลดกระแสโจมตีพลเอกชวลิต ยงใจยุทธในประเด็นเรื่องการเปลี่ยนระบอบการปกครอง

ในขณะที่กลุ่มทหารลดบทบาททางการเมืองลง พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ก็ต้องเผชิญกับการกดดันทางการเมืองที่สะสมมาเป็นเวลานาน รวมทั้งการที่พรรคการเมืองฝ่ายค้านได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2531 ทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลลดลง

นอกจากนี้ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์ที่กลุ่มทหารเข้ามาแทรกแซง ยังได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐบาล โดยในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติจำนวน 9 ฉบับ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2530 ปรากฏว่า กลุ่ม 10 มกราฯ ไม่ได้ลงมติตามมติของพรรค¹⁴⁴ แม้ว่าการขัดมติพรรคในครั้งนี้จะไม่ส่งผลต่อการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ แต่ได้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล เนื่องจากหากว่ากลุ่ม 10 มกราฯ ร่วมมือกับฝ่ายค้านตีรวนการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอีก อาจทำให้รัฐบาลพ่ายแพ้ในการลงมติและต้องลาออกในที่สุด

ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะตระหนักถึงปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์ว่าจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐบาล แต่ก็ไม่สามารถคลี่คลายความขัดแย้งได้ กระทั่งในการพิจารณาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2531 ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้เสนอ ปรากฏว่าในการพิจารณาвање 3 สมาชิกกลุ่ม 10 มกราฯ ได้ร่วมมือกับพรรคการเมืองฝ่ายค้านลงมติไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว แต่คะแนนรับหลักการมีมากกว่า จึงทำให้ร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ผ่านการพิจารณาจากสภา ทั้งนี้ฝ่ายรัฐบาลไม่ได้คาดคิดว่ากลุ่ม 10 มกราฯ จะตีรวนในการพิจารณาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ เนื่องจากสถานการณ์ในการประชุมสภาเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวดำเนินไปอย่างราบรื่น¹⁴⁵ แม้ว่าพฤติกรรมของกลุ่ม 10 มกราฯ จะไม่ได้ทำ

¹⁴³ชนิดา ชิตบัณฑิตย์, “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 265-270.

¹⁴⁴“รายงาน...นาที่ต่อนาที่ วัน “สำแดง” ของ 10 มกรา,” สู่นาคค 7,350 (18-24 พฤศจิกายน 2530): 14-16.

¹⁴⁵“ยุบสภา เกมรุก-เกมรับ เปรมหวังกลับเป็นนายก,” สู่นาคค 8,374 (4-10 พฤศจิกายน 2531): 15-16.

ให้รัฐบาลพ่ายแพ้ในการพิจารณาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ แต่รัฐมนตรีในส่วนของพรรค
ประชาธิปไตยทั้ง 16 คนได้ยื่นใบลาออกต่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2531
จึงก็มีการคาดการณ์กันว่าจะต้องมีการปรับคณะรัฐมนตรี¹⁴⁶ แต่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้
ประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2531

ภายหลังการประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2531 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์มีหน้าที่ทำ
ที่ต่อภาระจะกลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยการไม่อนุมัติการลาออกจากราชการของ
พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ตามที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธได้ประกาศหลังจากเข้ารับตำแหน่ง
ผู้บัญชาการทหารบกว่าจะอยู่ในตำแหน่งเพียง 2 ปี โดยจะลาออกจากราชการในวันที่ 27 พฤษภาคม
พ.ศ. 2531¹⁴⁷ ในวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2531 กลุ่มนักวิชาการและประชาชนหลายสาขาอาชีพ
จำนวน 99 คนจึงยื่นฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อคัดค้านการกลับมาดำรงตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ฎีกาดังกล่าวมีข้อความดังนี้

“ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าผู้มีรายนามข้างท้ายนี้ ขอพระราชทานพระบรม
ราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทถวาย
ความเห็นเกี่ยวกับสภาพการณ์และสถานการณ์บ้านเมือง ดังนี้

1. ความวุ่นวายสับสนในทางการเมือง ความเสื่อมในศรัทธาของ
ประชาชนที่มีต่อระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ได้ทวีความรุนแรงขึ้น
ทุกขณะ การแตกแยกสามัคคีเกิดขึ้นในหมู่ทหาร ข้าราชการ และประชาชน ก็
เนื่องมาจากผู้นำทางการเมืองที่รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาล มิได้
วางตนเป็นกลางอย่างแท้จริง แต่กระทำการอันเป็นการแอบอิงสถาบันหลัก
ของบ้านเมือง โดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์ชั้นสูง
ปล่อยให้มีการนำกำลังทหารของชาติซึ่งมีไว้เพื่อป้องกันและช่วยพัฒนา
ประเทศ มาแสดงพลังสนับสนุนสถานภาพทางการเมืองส่วนบุคคล จน
ก่อให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกอย่างเกินความจำเป็น

2. หากประเทศชาติต้องการดำเนินตามครรลองประชาธิปไตยแบบ
รัฐสภา โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อย่างแท้จริงแล้ว การวางตนเป็น

¹⁴⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-17.

¹⁴⁷“ต่ออายุ (เสถียรภาพ) พลเอกเปรม เลือกว่า ‘ม้าศึกตัวเก่า’ นาที่สุดท้าย,” สู่นาคศ 8,375 (11-17
พฤษภาคม 2531): 18-19.

กลางของผู้นำทางการเมือง การยึดมั่นในความเป็นธรรม หลักการสันติวิธีในการปรับความเข้าใจและแก้ไขความขัดแย้ง การละเว้นวิธีการปลุกปั่นยุยงหมู่ชน จึงจะเป็นหนทางที่เหมาะสมในการป้องกันสภาพการณ์และสถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนา อีกทั้งจะเป็นการสร้างบรรยากาศทางการเมืองที่สอดคล้องกับหลักการของระบอบประชาธิปไตยและลักษณะของสังคมไทยด้วย

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสยื่นยันความจงรักภักดีที่มีต่อสถาบันหลักของชาติ อันได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงนอกกติกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรัฐประหาร หากพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อให้บ้านเมืองเป็นธรรม มีชื่อ-มีแปะ ร่วมเย็น-เป็นสุข-มีส่วนมีเสียง

ด้วยเหตุนี้ ปวงข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายใคร่ขอรับพระราชทานพระบรมเดชนาภาพและพระบรมโพธิสมภารในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ซึ่งทรงเป็นที่มาแห่งความเป็นธรรมสูงสุดตามธรรมเนียมการปกครองประเทศนี้ ทั้งทรงเป็นที่มาแห่งรัฐธรรมนูญอันเป็นกติกาในการปกครองประเทศ และทรงใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งมาจากปวงชนในใต้พระบรมโพธิสมภารนั้น ขอพระบรมเดชนาภาพนั้น ได้ยังให้ผู้นำทางการเมืองในตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาลวางตนเป็นกลางทางการเมืองอย่างแท้จริง ละเว้นการแอบอิงสถาบันใดๆ มาเพื่อค้ำตำแหน่งทางการเมืองของตนไว้ และให้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นเป็นไปโดยสันติวิธีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายของบ้านเมือง เพื่อความผาสุกร่วมกันของปวงพสกนิกรในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ”¹⁴⁸

นายชงทอง จันทรางศุ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นคนหนึ่ง ในจำนวน 99 คนที่ร่วมลงชื่อถวายฎีกา ให้สัมภาษณ์กับผู้นาคต เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2531 ว่า

“...ก็แน่นอนละครับว่าท่านเป็นประมุขของฝ่ายบริหาร แต่ว่าบทบาททำที่ปฏิภิริยาที่ได้ดำเนินผ่านมาในช่วงระยะเวลาอันสั้น 2-3 เดือนที่ผ่านมา บางครั้งเรารู้สึกไม่ก่อนสบายใจ ปราบฏุกการณ์นี้ไม่ว่าจะเกิดขึ้นเองหรือโดย

¹⁴⁸“เปรมหมคบุญ! หรือด้านกระแสด 14 ตุลา,” ผู้นาคต 8,378 (1-7 มิถุนายน 2531): 17.

ความตั้งใจหรือโดยเจตนาของท่านผู้ใด ผมก็ไม่แน่ใจ มันแลดูเกิดภาพนี้ขึ้นก็คือว่า ดูเหมือนว่าท่านนายกรัฐมนตรีได้รับการสนับสนุนเป็นพิเศษจากสถาบันพระมหากษัตริย์ และจากกองทัพแห่งชาติ และก็เป็นผลแปรโดยปริยายว่า ถ้าคนอื่นมาเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว จะไม่ได้รับความสนับสนุนอย่างนี้...”¹⁴⁹

หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร ผู้ร่วมลงชื่อถวายฎีกาคนหนึ่ง ได้กล่าวถึงการถวายฎีกาดังกล่าวไว้ว่า “ฎีกาดังกล่าวไม่ได้เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีรักษาการคนปัจจุบันลาออก แต่ได้ทูลเกล้าฯ ว่า การที่ทหารจำนวนมากได้เข้าพบพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ นั้น เป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามหลักการ และขณะนี้ได้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคมแล้ว”¹⁵⁰

นอกจากนี้กระแสต่อต้านการกลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ก็มีความรุนแรงมากขึ้น จนกระทั่งมีการเกรงกันว่าอาจจะกลายเป็นเหตุการณ์ชุมนุมขับไล่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ สถานการณ์ทางการเมืองที่สังคมไม่ยอมรับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประกอบกับการลดบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร พลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงประกาศวางมือทางการเมือง แม้ว่าภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 พรรคการเมืองยังคงเชิญให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี¹⁵¹ โดยกล่าวว่า “ผมขอพอ”¹⁵²

ต่อมาในวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2531 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งองคมนตรี¹⁵³ และในวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2531 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศยกย่องพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นรัฐบุรุษ¹⁵⁴ ส่วนกลุ่มทหารต้องลดบทบาททางการเมืองลง

การปลดพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ให้เหลือเพียงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแต่งตั้งพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก นับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของกองทัพและการเมืองไทย โดยในช่วงเวลานี้กลุ่มทหารแสดงบทบาทในการเป็นฐานสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อย่างเต็มที่ ซึ่งต่างจากในช่วงที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และเนื่องด้วยสภาพการเมืองที่มีความเป็น

¹⁴⁹“รงทอง จันทรางศุ,” สู่นาคศ 8,379 (8-14 มิถุนายน 2531): 17.

¹⁵⁰เสถียร จันทิมาธร, เส้นทางสู่อำนาจมุนูรูปจกร อาทิตย์ กำลังเอก ได้เงาเปรม ติณสูลานนท์, หน้า 259.

¹⁵¹มูลนิธิรัฐบุรุษ, รัฐบุรุษชื่อเปรม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549), หน้า 715-716.

¹⁵²เรื่องเดียวกัน, หน้า 716.

¹⁵³เรื่องเดียวกัน, หน้า 728.

¹⁵⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 730.

ประชาธิปไตยมากขึ้น จึงส่งผลให้กลุ่มทหารปรับเปลี่ยนมาแสดงบทบาทในการพัฒนาสังคม และเป็นการเริ่มต้นที่จะก้าวออกมาจากการเมือง เมื่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ลงจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งจึงได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 7

บทสรุป

ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กองทัพจำเป็นต้องลดบทบาททางการเมืองลง พร้อมกับการสิ้นสุดอำนาจของจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ทั้งนี้ เนื่องจากสังคมไทยในขณะนั้น โดยเฉพาะในหมู่นิสิตนักศึกษา ปัญญาชนได้ให้ความสนใจต่อปัญหาทางการเมืองมากกว่าที่เคยเป็นมา กระแสสังคมในขณะนั้นต่างก็พุ่งเป้าไปที่บทบาทของทหารว่าจะแสดงบทบาททางการเมืองต่อไปเช่นใด อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาที่กระแสต่อต้านเผด็จการทหารยังมีอยู่สูงมาก นายทหารส่วนใหญ่จึงระมัดระวังที่จะแสดงออกทางการเมือง สถานการณ์ดังกล่าวเปิดโอกาสให้นักการเมืองได้มีบทบาททางการเมืองมากขึ้น รวมถึงกลุ่มประชาธิปไตยนอกระบบราชการที่เข้ามาเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วยเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ยังส่งผลกระทบต่อความเป็นเอกภาพภายในกองทัพ เนื่องจากเมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ต้องออกจากอำนาจไม่ปรากฏว่ามีผู้นำทหารที่สามารถรวมศูนย์อำนาจภายในกองทัพไว้ได้เหมือนเช่นผู้นำในอดีตด้วยเหตุนี้ ในกองทัพจึงมีนายทหารแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆ หลายกลุ่ม นำสังเกตว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวนายทหารระดับนายพันซึ่งเป็นนายทหารระดับกลาง เริ่มมีบทบาทสำคัญในกองทัพ และพยายามเข้ามาเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นครั้งแรกที่นายทหารระดับนายพันได้ขึ้นมามีบทบาททางการเมืองอย่างเด่นชัด

แม้ว่ากลุ่มทหารจะถูกลดบทบาททางการเมืองลงภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 แต่ทหารยังคงเชื่อมั่นว่า กองทัพมีหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของชาติ และราชบัลลังก์ ดังนั้น เมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 กลุ่มนายทหารจึงใช้เรื่องนี้เป็นข้ออ้างก่อการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช โดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินภายใต้การนำของพลเรือเอกสัจจ ชลออยู่ การเกิดการรัฐประหารขึ้นส่งผลให้กลุ่มทหารได้กลับเข้ามามีบทบาททางการเมือง โดยสนับสนุนให้นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่เมื่อปรากฏว่า รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ไม่ปฏิบัติตามความต้องการของกลุ่มทหาร คณะปฏิวัติซึ่งเคยสนับสนุนให้นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 และพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เลขาธิการคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหารหนุ่มหรือ “ยังเติร์ก”

กลุ่มนายทหารหนุ่มเป็นกลุ่มนายทหารระดับนายพันที่รวมตัวกันขึ้นภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เริ่มมีบทบาทสำคัญในกองทัพ และในทางการเมืองภายหลังการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ทั้งนี้การที่กลุ่มทหารดังกล่าวมีส่วนสำคัญในให้การสนับสนุน พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จึงเป็นรัฐบาลที่เอื้อต่อการกลับเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงของกลุ่มทหาร

แต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร โดยประการแรกคือ การเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นการเปิดให้นักการเมืองได้กลับมามีบทบาททางการเมืองอีกครั้ง นอกจากนี้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 ยังได้เกิดปรากฏการณ์ที่นักธุรกิจทั้งในกรุงเทพฯ และในต่างจังหวัดได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนมาก จนทำให้นักธุรกิจเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญทางการเมืองในเวลาต่อมา แต่ในขณะเดียวกัน กลุ่มทหาร โดยเฉพาะกลุ่มทหารหนุ่มก็ยังคงเป็นฐานสนับสนุนที่สำคัญของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ดังนั้น เมื่อกลุ่มทหารถอนการสนับสนุนพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แล้วหันมาให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงมีผลให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในที่สุด

หลังจากนั้น บรรดานายทหาร นำโดยกลุ่มทหารหนุ่มได้สนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มทหารยังคงมีบทบาทในการกำหนดทิศทางทางการเมือง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ในช่วงเวลาเดียวกันบทบาทของนักการเมืองก็เพิ่มขึ้นมาก โดยเฉพาะนักการเมืองที่มาจากกลุ่มธุรกิจซึ่งมีบทบาทสำคัญในการบริหารงานทางด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล ประกอบกับมีอิสระในการแสดงบทบาททางการเมือง อิทธิพลของนักการเมืองจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในทางตรงกันข้าม ผลสืบเนื่องจากการต่อต้านเผด็จการในอดีต ส่งผลให้ความพยายามข้องเกี่ยวกับการเมืองของกลุ่มทหารถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง และมีการเรียกร้องให้กลุ่มทหารเลิกยุ่งเกี่ยวกับการเมือง

ความตื่นตัวต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นแรงกดดันให้กลุ่มทหารไม่สามารถแสดงบทบาททางการเมืองในรูปแบบเดิมได้ กลุ่มทหารจึงได้แสดงตัวว่าสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตย และต่อต้านการปฏิวัติรัฐประหารเพื่อสร้างการยอมรับจากสังคม ในขณะเดียวกันเพื่อเป็นการลดการแข่งขันอำนาจ กลุ่มทหารจึงได้พยายามลดบทบาทของนักการเมืองลง ดังจะเห็นได้จากกรณีการปรับคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2524 ที่เกิดจากการกดดันของกลุ่มทหาร และส่งผลให้พรรคกิจสังคมต้องออกจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาล

บทบาทของกลุ่มทหารหนุ่มที่เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดความไม่พอใจภายในกองทัพจนกระทั่งนำไปสู่ความขัดแย้ง ปัญหาความขัดแย้งภายในกองทัพซึ่งกลุ่มทหารหนุ่มมีแนวโน้มว่าจะถูกลดบทบาทลง ส่งผลให้กลุ่มทหารภายใต้การนำของกลุ่มทหารหนุ่มเข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 แต่ปรากฏว่า กลุ่มทหารหนุ่มเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ เหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 นอกจากจะเป็นความล้มเหลวในการรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารหนุ่มแล้ว ยังส่งผลให้กลุ่มทหารหนุ่ม ต้องยุติบทบาททางการเมืองลง

ภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 กลุ่มทหารประชาธิปไตยซึ่งมีบทบาทอย่างมากในช่วงก่อนเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 เนื่องจากแกนนำของกลุ่มมีส่วนในการผลักดันคำสั่งที่ 66/2523 ก็ต้องลดบทบาททางการเมืองลงเช่นเดียวกัน เพราะถูกมองว่ามีส่วนร่วมกับกลุ่มกบฏกลุ่มทหารที่ขึ้นมามีบทบาทภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ได้แก่ กลุ่มนายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) และกลุ่มนายทหาร จปร. รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) โดยพลตรีอาทิตย์ กำลังเอกขึ้นมามีบทบาททั้งในกองทัพและในทางการเมืองอย่างรวดเร็วส่วนนายทหาร จปร. รุ่น 5 (รุ่น 5 เล็ก) เข้ามาบังคับบัญชาหน่วยคุมกำลังแทนนายทหารกลุ่มทหารหนุ่มที่ต้องออกจากราชการ

แม้ว่า ความพยายามก่อรัฐประหารของกลุ่มทหารหนุ่มจะไม่เป็นผลสำเร็จ แต่พฤติกรรมแทรกแซงทางการเมืองด้วยการรัฐประหารถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก และกระแสด้านการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารก็เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่สังคมเรียกร้องให้ทหารเลิกยุ่งเกี่ยวกับการเมืองกลุ่มทหารก็ต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อระยะเวลาในการบังคับใช้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 จะสิ้นสุดลงในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 ซึ่งจะส่งผลให้นายทหารที่ยังไม่เกษียณอายุราชการไม่สามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้ นอกจากนี้ แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 จะอนุญาตให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาได้แต่ภายหลังการสิ้นสุดระยะเวลาการใช้บทเฉพาะกาลแล้วอำนาจของวุฒิสภาจะลดลง นอกจากนี้ยังปรากฏว่า นักการเมืองได้เคลื่อนไหวให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยต้องการแก้ไขให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ซึ่งจะทำให้สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเหนือวุฒิสภาที่โดยมากแต่งตั้งจากนายทหาร ดังนั้น กลุ่มนายทหารกองบัญชาการทหารสูงสุดนำโดยพลเอกสายหยุด เกิดผล ผู้บัญชาการทหารสูงสุด จึงเคลื่อนไหวคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่จะกระทบต่อบทบาทและอำนาจทางการเมืองของกลุ่มทหารจนทำให้นักการเมืองไม่สามารถแก้ไขรัฐธรรมนูญได้

ต่อมา นายทหารในกองทัพพบภายใต้การนำของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบก ได้ออกมาเคลื่อนไหวให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้ รวมทั้งการให้คงอำนาจของวุฒิสภาตามบทเฉพาะกาลแต่

การเคลื่อนไหวของกลุ่มทหารดังกล่าว ถูกขัดขวางจากฝ่ายนักการเมืองจนทำให้พลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ออกมาบอกว่า อาจจำเป็นต้อง “เอ็กเซอร์ไซส์” นอกจากนี้ พลโทชวลิต ยงใจยุทธ ยังออกมาสนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญพร้อมด้วยกลุ่มทหาร ประชาธิปไตยซึ่งก็ถูกหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชโจมตีว่ามีแนวความคิดแบบสภาเปรสิเดียมจนส่งผลให้ข้อเรียกร้องเพื่อการแก้ไขรัฐธรรมนูญของกลุ่มทหารไม่เป็นผลสำเร็จ

ความล้มเหลวในการพยายามแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหารเมื่อต้นปี พ.ศ. 2526 ส่งผลให้ภายหลังการสิ้นสุดการใช้บทเฉพาะกาลเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 นายทหารไม่สามารถเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรียุติได้ อีกทั้งวุฒิสภาซึ่งเป็นเวทีเดียวที่กลุ่มทหารสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงได้ก็มีอำนาจลดลง การสิ้นสุดระยะเวลาการบังคับใช้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงได้น้อยลง

อย่างไรก็ตาม กลุ่มทหารก็ยังมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยกลุ่มทหารมีบทบาทในการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 อีกทั้งมีส่วนสำคัญในการรักษาเสถียรภาพของรัฐบาล แต่การเติบโตอย่างรวดเร็วของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จนทำให้เกิดการแข่งขันอำนาจกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ทำให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก หันไปแสดงบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลดังเช่นกรณีการลดค่าเงินบาทเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 จนกระทั่งเกิดการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 แต่การรัฐประหารก็ต้องล้มเหลว สถานการณ์ทางการเมืองที่สับสนนี้เองต่อมามีผลให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ถูกลดบทบาทลง พร้อมกับการขึ้นมามีบทบาทแทนที่โดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ และนายทหารจปร.รุ่น 1

ความขัดแย้งระหว่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์กับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ส่งผลให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ปลดพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกและแต่งตั้งให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก การขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มทหาร โดยในช่วงเวลานี้ นายทหารทุกกลุ่มต่างให้การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งต่างจากช่วงเวลาที่ผ่านมาที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกที่มักแสดงบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล แต่กระนั้นก็ตาม ในช่วงเวลานี้ กลุ่มทหารได้เริ่มปรับบทบาทจากการแสดงบทบาททางการเมืองไปเป็นการแสดงบทบาทในการพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการที่กลุ่มทหารจะถอยออกจากการเมือง

จะเห็นได้ว่าความพยายามก่อการรัฐประหารขึ้นหลายครั้งตลอดช่วงเวลาที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในกองทัพอย่างมาก

กลุ่มทหารหลายต่อหลายกลุ่มค่อยๆ หมดบเทาเทาภายในกองทัพและการเมืองภายหลังจากเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 และเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน พ.ศ. 2528 เนื่องจากถูกมองว่ามีความเกี่ยวข้องกับคความพยายามก่อการรัฐประหาร ในช่วงเวลาดังกล่าว ทหารกลุ่มต่างๆ ขึ้นมามีอำนาจและหมดบเทาเทาอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งในช่วงท้ายการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เหลือกลุ่มทหารที่มีอำนาจและรวมกันเป็นกลุ่มอย่างชัดเจน คือ กลุ่มของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ และกลุ่มนายทหาร จปร. 5 (รุ่น 5 เล็ก) แต่สภาพการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น กองทัพในช่วงเวลาดังกล่าว จึงเปลี่ยนมาแสดงบทบาททหารในการพัฒนาดังคมมากขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

เอกสารสำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ (สจช.)

- สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ. ก/1/2523/70. การรณรงค์แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย (8 มกราคม 2523-28 ธันวาคม 2523).
- สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ. ก/1/2523/76. การเสนอให้มีการต่ออายุผู้บัญชาการทหารบกของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี (26 เมษายน 2523-16 ตุลาคม 2523).
- สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ. ก/1/2523/96. ทหารกับการเมือง: บทบาทของกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) (24 มกราคม 2523-9 ธันวาคม 2523).
- สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ. ก/1/2523/119. สถานการณ์และความคิดเห็นทางการเมือง (3 มกราคม 2523-31 ธันวาคม 2523).
- สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ. ก/1/2523/122. กระทรวงกลาโหม: ปัญหาตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก (19 มีนาคม 2523-5 ตุลาคม 2523).
- สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ. ก/1/2523/127. บทบาทของทหารที่มีต่อความมั่นคงของชาติ (3 มกราคม 2523-23 ธันวาคม 2523).

บทความในวารสารและหนังสือพิมพ์

- ‘เปรม 6’ ปฏิบัติการจากบิกกี้วยกเครื่องกรม. สู่อากาศ 6,294 (22-28 ตุลาคม 2529): 10-14.
- ‘พล.อ.ชวลิต รัฐมนตรีกลาโหม’ แพนฮีดอายุ ‘เปรม’. สู่อากาศ 6,311 (18-24 กุมภาพันธ์ 2530): 10-13.
- 11 ชั่งโมงระทึก 9 กันยายน 28. สู่อากาศ 5,236 (12-18 กันยายน 2528): 11-13.
- 11 ชั่งโมงระทึก ปฏิวัติด้าน. สู่อากาศ 5,236 (12-18 กันยายน 2528): 8-15.
- 17 กรม 50 กองพื้นฐานเปรม. วิวัฒน์ 1(3),41(60) (20-26 ตุลาคม 2527): 12-16.
- 24 มิถุนายน 48 ปีของทหาร. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 2,99 (5 กรกฎาคม 2523): 25.
- 48ปีได้ครั้งใบ. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,26 (21 สิงหาคม 2523): 17-22.
- 66/23 และ 65/25 เผด็จการในสื่อคลุมประชาธิปไตย?. สู่อากาศ 2,102 (20-26 กุมภาพันธ์ 2526): 13.
- กบฏยังเตอร์ก ความผิดพลาดของเปรม จุดบอดที่ต้องรีบแก้ไข. สู่อากาศ 1,5 (12-18 เมษายน 2524): 7-13.
- กบฏยังเตอร์ก. สู่อากาศ 1,4 (5-11 เมษายน 2524): 4-16.

- กรรมกรไทย กระแสเขียวที่ถูกปิดกั้น. สยามใหม่ 1,10(239) (23 มกราคม 2525): 18.
- กระแสรัฐประหาร. สยามใหม่ 3,66 (18 กรกฎาคม 2524): 12-15.
- กลุ่มพลังทหารเส้นทางอำนาจเก่าสู่อำนาจใหม่. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 32,49 (25 พฤษภาคม 2529): 8-9.
- กองทัพไทย 2524 (อีกที) ความเติบโตใหญ่ของเตรียมทบ.รุ่น 7. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,129 (31 มกราคม 2524): 15-16.
- กองทัพบกยุค 'ชาลิต' ประชาธิปไตยจะมั่นคง?. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 32,51 (8 มิถุนายน 2529): 4-5.
- การแต่งตั้งวุฒิสมาชิกสายทหาร "การเมือง" ในกองทัพที่อาจเปลี่ยนทิศไป. สู่ออนาคต 5,216 (25-30 เมษายน 2528): 18-20.
- การเมืองมันยุ่งจริงนะ. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 30,47 (13 พฤษภาคม 2527): 18-23.
- กิจสังคม น้ำมัน หลุมขวากรัฐบาลเปรม 2. สยามใหม่ 1,49 (20 มีนาคม 2524): 17-18.
- กิจสังคมกับปัญหาเศรษฐกิจ. สยามนิกร 3,142 (15 มีนาคม 2523): 29-31.
- กิจสังคม-ชาติไทย-ทหาร. มาตุภูมิ 7,1052 (6 มีนาคม 2524): 12-15.
- กิจสังคม-ประชาธิปไตย ยืนด้านพายุ. สยามใหม่ 2,73(302) (8 เมษายน 2526): 12-15.
- เกมแก้รัฐธรรมนูญ ขอมหักไม่ยอมงอ. สู่ออนาคต 5,225 (27 มิถุนายน-3 กรกฎาคม 2528): 8-12.
- เกมต่อรองขั้นสุดท้าย. สู่ออนาคต 2,73 (1-7 สิงหาคม 2525): 10.
- เกมตั้งรัฐบาล "อาทิตย์"- "เกรียงศักดิ์" ใครจะชี้ขาด?. มติชนสุดสัปดาห์ 6,1884 (1-7 พฤษภาคม 2526): 8-9.
- เกมเสียวในกองทัพ ยุทธการแฉทุจริต. สู่ออนาคต 6,276 (30 มิถุนายน-6 กรกฎาคม 2529): 14-16.
- เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จนตรอก?. สยามนิกร 3,137 (9 กุมภาพันธ์ 2523): 9-13.
- แก้ไขรัฐธรรมนูญ ความฝันไกลเกินเอื้อม. สู่ออนาคต 2,79 (12-18 กันยายน 2525): 15-16.
- แก้รัฐธรรมนูญ "เราจะอยู่เบื้องหลังอย่างเงียบๆ". สู่ออนาคต 4,163 (22-28 เมษายน 2527): 17-18.
- แก้รัฐธรรมนูญ-ปรับกรม.เปิดทาง. สู่ออนาคต 4,187 (4-10 ตุลาคม 2527): 11-14.
- แกะเปลือกจปร.รุ่น 8 POWER PLAY. สู่ออนาคต 3,131 (12-18 กันยายน 2526): 8-14.
- ข้อตกลง "เปรม-บักจิว" กอดคอสู่...รัฐบาลแห่งชาติ. สู่ออนาคต 6,312 (25 กุมภาพันธ์-3 มีนาคม 2530): 10-14.
- ขอถอนรับสู่ทะเลแกลง. สยามนิกร 3,142 (15 มีนาคม 2523): 24-28.
- ข้อมูลใหม่ (เล็กน้อย) ต่ออายุฯ พล.อ.อาทิตย์. สู่ออนาคต 4,210 (14-20 มีนาคม 2528): 22-23.
- "ข้อมูลใหม่" แผนคว้าวาระสาม?. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 29,39 (20 มีนาคม 2526): 8-9.

ข่าวลือปฏิวัติ “อย่าลืมนิรุกติเรื่องน้ำมันจบแล้ว” (แต่ความขัดแย้งยังอยู่). สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,134 (7 มีนาคม 2524): 10-11.

ข่าวลือปลดผบ.ทบ. ตอกลิ้มเปรม-อาทิตย์?. วิวัฒน์ 1(3),46(65) (24-30 พฤศจิกายน 2527): 19-21.

คณะรัฐมนตรีไทย ถ้าเปรมไม่ปรับก็จะมีคนอื่นมาช่วยปรับ. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,134 (7 มีนาคม 2524): 11-13.

คนละเรื่องเดียวกัน. สู่นาค 5,263 (19-25 มีนาคม 2529): 13.

กรม.เปรมกับกรม.เกรียงศักดิ์. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 2,86 (5 เมษายน 2523): 26.

ความลับบ้านสวนพลู ‘คึกฤทธิ์’ ปฏิเสธแผนนายทฯ ชัดตาทัพ. สู่นาค 5,268 (23-29 เมษายน 2529): 10-14.

ความสูญเสียของกองทัพบก. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,42 (18-22 เมษายน 2524): 18-22.

คว่ำแผน “ยุทธการยึดเมือง”. วิวัฒน์ 1(3),45(64) (17-23 พฤศจิกายน 2527): 12-16.

คำชี้ขาดจากกองทัพ ‘เปรม’ ต้องเป็นนายทฯ. สู่นาค 6,281 (23-29 กรกฎาคม 2529): 10-12.

คำปราศรัยของผู้บัญชาการทหารบก พลเอก เปรม ติณสูลานนท์. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,139 (11 เมษายน 2524): 22-23.

คึกฤทธิ์แก้รัฐธรรมนูญ. สู่นาค 4,171 (17 มิถุนายน 2527): 15-16.

คึกฤทธิ์-ชวลิต ใครไม่ทันเป็นคนหลงทาง. สยามใหม่ 2,80 (27 พฤษภาคม 2526): 16-18.

คึกฤทธิ์-ประมาธ จึงดำเก้าอี้นายทฯ. สู่นาค 3,112 (1-7 พฤษภาคม 2526): 9-14.

คึกฤทธิ์ไปแผนยกกิจสังคมให้เปรม. สู่นาค 5,253 (8-14 มกราคม 2529): 9-13.

จตุรพรรคของป่าเปรม. สู่นาค 3,114 (15-21 พฤษภาคม 2526): 9-13.

จปร. 5 ยึดกรมตำรวจ?. วิวัฒน์ 1(7),66(408) (16-22 เมษายน 2528): 12-15.

จปร.รุ่น 5 กับทางสายใหม่. สู่นาค 5,219 (16-22 พฤษภาคม 2528): 20-21.

จับตา “ศูนย์เลือกตั้งทหาร” ขณะที่พรรคทหารพลิกหนุนเปรม. สู่นาค 6,272 (21-27 พฤษภาคม 2529): 15-17.

จับตาจปร.รุ่น 5 ยังเติร์กคืนชีพ!. สู่นาค 3,129 (28 สิงหาคม-3 กันยายน 2526): 8-11.

จับตาทหารหนุ่มยุคใหม่ ขุนพลคู่ใจ “บิ๊กจิว”. สู่นาค 7,320 (21-27 เมษายน 2530): 10-13.

จับทางเดิน “บิ๊กจิว” พลโทชวลิต ยงใจยุทธเส้นทางการเมืองเหนือการทหาร นายกรัฐมนตรีคนที่ 17. สู่นาค 4,200 (3-9 มกราคม 2528): 9-16.

จับสลากวุฒิสมาชิก ทำลายฐานอำนาจของใคร ?. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,136 (21 มีนาคม 2524): 18-21.

จาก “กาวใจ” ถึง “ข้อมูลใหม่”. สู่นาค 4,194 (22-28 พฤศจิกายน 2527): 25-27.

จากกิจสังคมออกหัก เป็นกิจสังคมก้าวน้ำ. สู่นาค 5,256 (29 มกราคม-4 กุมภาพันธ์ 2529): 13-15.

- จุดจบวิกฤตฉบับลับ พังเพราะ “สอพลอ”. สู่นาคคต 6,300 (3-9 ธันวาคม 2529): 19-21.
- จุดชนวนมือบอนนัต์ ปฏิบัติการหัวเกรียน. สยามใหม่ 2,77 (6 พฤษภาคม 2526): 24-26.
- เจาะเบื้องลึกอาทิตย์ หาญ รมต 10 วันอันตราย. สู่นาคคต 6,285 (19-25 สิงหาคม 2529): 10-13.
- เจาะลึกชวลิต ขงใจยุทธ ประชาธิปไตยรูปแบบใหม่. สู่นาคคต 7,319 (14-20 เมษายน 2530): 15-18.
- โฉมหน้ารัฐสภาใหม่ ชัยชนะของประชาธิปไตย. สู่นาคคต 3,11 (24-30 เมษายน 2526): 13-15.
- โฉนพล.ท.พิชิต จึงตกเป็นเหยื่อของข่าวลือ. มติชนสุดสัปดาห์ 8,2766(6/265) (29 กันยายน 2528): 13-14.
- ชวลิต ขงใจยุทธ ผบ.ทบ.คนใหม่. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 32,50 (1 มิถุนายน 2529): 4-6.
- ชวลิต-เทียนชัย-หาญ แผนกำบัลลังก์นายกฯ เพื่อพลเอกเปรม. สู่นาคคต 6,276 (30 มิถุนายน-6 กรกฎาคม 2529): 10-13.
- ชะตากรรมที่ดูเหมือนจะยังไม่สิ้นสำหรับอดีตยังเติร์ก. สู่นาคคต 4,209 (7-13 มีนาคม 2528): 18-19.
- ชะลอการถล่มประท้วงไฟในกองฟาง. สยามใหม่ 1,55(284) (3 ธันวาคม 2525): 12-16.
- ชัยชนะประชาธิปไตย พื้นฐานอำนาจกลุ่มใต้. สยามใหม่ 2,76(305) (29 เมษายน 2526): 21-22.
- ชาติชาย ชุณหะวัณ ชื่อน้ำมันซาอูฯ แผนตลบหลังบุญชู. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,133 (28 กุมภาพันธ์ 2524): 15-16.
- ชาติชาย-วิเศษฐ์ ซ็อกกล่าวโทษ. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,133 (28 กุมภาพันธ์ 2524): 16-17,19.
- ชาติไทยกลับลำ เพิ่มบารมีอาทิตย์ ลดบารมีเปรม. สู่นาคคต 3,158 (19-25 กุมภาพันธ์ 2527): 14-15.
- ชำแหละประเสริฐ ทรัพย์สุนทร. สู่นาคคต 2,99 (30 มกราคม-5 กุมภาพันธ์ 2526): 12-16.
- ชำแหละรัฐธรรมนูญ การต่อสู้ของปวงชน. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 2,97 (21 มิถุนายน 2523): 23-25.
- ชุมนุม “ขุนพล” ททบ. 5 ไม่ให้ต่อ...ก็ตั้งพรรค. สู่นาคคต 5,261 (5-11 มีนาคม 2529): 10-13.
- ต่ออายุ (เสถียรภาพ) พลเอกเปรม เลือกว่า ‘ม้าศึกตัวเก่า’ นานที่สุดท้าย. สู่นาคคต 8,375 (11-17 พฤษภาคม 2531): 18-19.
- ต่ออายุ, แก้วรัฐธรรมนูญ “ยังเติร์ก” กลับเข้ารับราชการ การเมืองแบบเจ็บบๆ ไข้ๆ. สู่นาคคต 4,189 (18-24 ตุลาคม 2527): 18-19.
- ต่ออายุเปรม 3 กลุ่มอนุรักษ์ “เดินเครื่อง”. สู่นาคคต 2,58 (18-24 เมษายน 2525): 6.
- ต่ออายุผบ.ทบ. ฆ่าตัวตาย. สยามนิกร 4,168 (13 กันยายน 2523): 24-33.
- ต่ออายุผบ.ทบ.เขาทำเพื่อประโยชน์ตน. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,11 (7 กันยายน 2523): 5.
- ต่ออายุพลเอกอาทิตย์ เส้นทาง “บิกเสื่อ” รุ่งโรจน์?. วิวัฒน์ 1(7),67(409) (23-29 เมษายน 2528): 14-16.
- ต่ออายุอาทิตย์ พรรคการเมืองจะว่าอย่างไร. วิวัฒน์ 1(7),62(404) (16-22 มีนาคม 2528): 16-18.
- ต้านเผด็จการ. สู่นาคคต 3,108 (3-9 เมษายน 2526): 8.

- แต่งตั้งวุฒิสมาชิก ใครพวกใคร. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,143 (9 พฤษภาคม 2524): 10-11.
- ถอนชื่อ 22 เมฆาถึงครวป่าต้องทดแทน. สู่อานาคต 7,334 (29 กรกฎาคม-4 สิงหาคม 2530): 13-16.
- ทหารกับประชาธิปไตย ความสัมพันธ์ระหว่างน้ำกับน้ำมัน. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,10 (31 สิงหาคม 2523): 20-22.
- ทหารกับประชาธิปไตย คำถามใหม่คำตอบเก่า. สยามนิกร 4,170 (27 กันยายน 2523): 16-18.
- ทหารในแถว. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,126 (10 มกราคม 2524): 16-17.
- ทหารประชาธิปไตย กบฏยังเตอร์กแนวร่วมหรือฉวยโอกาส?. สู่อานาคต 1,5 (12-18 เมษายน 2524): 19-20.
- ทหารประชาธิปไตย ความร่วมมือปฏิวัติ. สยามใหม่ 2,54 (25 เมษายน 2424): 17.
- ทหารประชาธิปไตย แนวร่วมเผด็จการ?. สยามนิกร 4,170 (27 กันยายน 2523): 10-14.
- ทหารประชาธิปไตย หนทางที่สดใสและเป็นอิสระ. สยามนิกร 3,148 (26 เมษายน 2523): 16-17.
- ทหารประชาธิปไตยกลับกองทัพเดอะลูก. มาตุภูมิ 7,1049 (13 กุมภาพันธ์ 2524): 12-16.
- ทหารประชุมด่วน อาทิตยย์้าแกร่ง.เปิดสภาแน่. มติชน (15 มกราคม 2526): 12.
- ทหารไม่ปฏิวัติ นอกจากไม่จำเป็น. เดลินิวส์ (17 ธันวาคม 2523): 10-12.
- ทหารหนุ่ม กำลังทำลายตัวเอง. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,123 (20 ธันวาคม 2523): 14-15.
- ทัพบกตบเท้าพบเปรม เผด็จการทหาร?. สู่อานาคต 3,153 (12-18 กุมภาพันธ์ 2527): 8-12.
- ทางที่เปรมต้องเลือก เผด็จการหรือประชาธิปไตย. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,107 (30 สิงหาคม 2523): 16-18.
- ที่ปรึกษานายกฯ เขี่ยเผด็จการ. มาตุภูมิ 7,1051 (27 กุมภาพันธ์ 2524): 26-28.
- ชงทอง จันทรางศุ. สู่อานาคต 8,379 (8-14 มิถุนายน 2531): 17.
- ธนาคารกรุงเทพ เจ้ายุทธจักรการค้าการเมือง. สยามนิกร 3,126 (26 พฤศจิกายน 2522): 13-15.
- ชนาพล อิวสกุล. เส้าหลักทางจริยธรรมชื่อเปรม. ฟ้าเดียวกัน 4,1 (มกราคม-มีนาคม 2549): 103.
- ธรรมเนียมการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520. ราชกิจจานุเบกษา 94,111(ฉบับพิเศษ) (9 พฤศจิกายน 2520): 4,8-9,11.
- นโยบายรัฐบาล ที่เก่า-เวลาเดิม. สยามใหม่ 2,81 (3 มิถุนายน 2526): 39-40.
- นับถอยหลังวันเลือกตั้ง ลมหายใจสถานการณ์. สยามใหม่ 2,75(304) (22 เมษายน 2526): 16-19.
- นาที่ต่อนาทีในบก.สนามเสือป่าและกองกำลังปราบกบฏ. มติชนสุดสัปดาห์ 8,2759(6/264) (22 กันยายน 2528): 5-11.
- นาที่วิกฤต. สยามใหม่ 2,52 (11 เมษายน 2524): 4-28.
- นายพลเปรม ฐานแน่นแต่แกนผุ. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,118 (15 พฤศจิกายน 2523): 16.

- แนวโน้มการเมืองไทย 2524. สำนักพิมพ์อาทิตย์ 1,1(227) (31 ตุลาคม 2524): 18-19.
- บทนำ. สยามนิกร 4,164 (16 สิงหาคม 2523): 3.
- บทนำ. สยามใหม่ 2,51 (4 เมษายน 2524): 3.
- บทนำ. สยามใหม่ 2,75(304) (22 เมษายน 2526): 3.
- บทบาทและความรับผิดชอบต่อความมั่นคงของชาติ. สยามนิกร 4,164 (16 สิงหาคม 2523): 28-31.
- บทสรุปหลังวันรัฐประหารจากความจริงจะแจ่มชัด. มติชนสุดสัปดาห์ 8,2752(6/263) (15 กันยายน 2528): 12-13.
- บันทึกศึกตีความรธน. ยุทธการพวกมากลากไป. วิวัฒน์ 1(7),73(415) (4-10 มิถุนายน 2527): 12-16.
- บิกิจัว-ประสงค์ สุนศิริ สองเสือในถ้ำเดียวกัน. สู่นาค 6,301 (10-17 ธันวาคม 2529): 10-13.
- บิกิจัว ผู้บัญชาการเปรม 5 บารมีนายกฯคนที่ 17. สู่นาค 6,283 (5-11 สิงหาคม 2529): 10-13.
- บุญชู โรจนเสถียรมีแต่ตายกับตาย. สยามนิกร 4,160 (19 กรกฎาคม 2523): 10-14.
- เบื้องหน้าเบื้องหลังกรมเปรม 4. สยามใหม่ 2,79 (20 พฤษภาคม 2526): 27-34 และ 42-44.
- เบื้องหลัง “เตะ โด่ง” ทหารประชาธิปไตย. สู่นาค 1,38 (29 พฤศจิกายน-5 ธันวาคม 2524): 15.
- เบื้องหลังจปร. 5 พบอาทิตย์ เตรียมพร้อม 13 มีนาฯ ก่อนหมากรุกจบเกม. สู่นาค 5,263 (19-25 มีนาคม 2529): 10-13.
- เบื้องหลังแต่งตั้ง 109 วุฒิสมาชิกชุดใหม่. สยามใหม่ 2,76(305) (29 เมษายน 2526): 17-18.
- เบื้องหลังพรรคชาติไทยไม่เข้าร่วมรัฐบาล. สู่นาค 3,114 (15-21 พฤษภาคม 2526): 14-17.
- เบื้องหลังพาวเวอร์เพลท 14-15 พ.ค. นึกแผนคว้าเปรม. สู่นาค 6,272 (21-27 พฤษภาคม 2529): 10-14.
- เบื้องหลังมติลับสภากลาโหมนับถอยหลังต่ออายุ “อาทิตย์”. สู่นาค 5,258 (12-18 กุมภาพันธ์ 2529): 10-13.
- เบื้องหลังรัฐบาลจตุรพรรค. มติชนสุดสัปดาห์ 6,1898 (15-21 พฤษภาคม 2526): 6-8.
- ปฏิบัติการ 18 ก.พ. ข้อตกลงลับจปร. 1 ถึง ‘เปรม’. สู่นาค 5,260 (26 กุมภาพันธ์-4 มีนาคม 2529): 10-13.
- ปฏิบัติการลับกวาดเติร์กซ้างหลวง กบฏปี 28...?. สู่นาค 4,202 (17-23 มกราคม 2528): 9-11.
- ปฏิวัติ. มติชนสุดสัปดาห์ 4,1134 (5-11 เมษายน 2524): 3,5-6,32-34 และ 37-38.
- ปฏิวัติ. มติชนสุดสัปดาห์ 8,2752(6/263) (15 กันยายน 2528): 4-11.
- ปฏิวัติประชาธิปไตย หายนะแห่งลัทธิคอมมิวนิสต์. สยามใหม่ 2,65(294) (11 กุมภาพันธ์ 2526): 30-33.
- ปฏิวัติอำนาจเก่า. สยามใหม่ 2,63 (27 มิถุนายน 2524): 13-19.
- ปฏิวัติอำนาจใหม่. สยามใหม่ 2,63 (27 มิถุนายน 2524): 13,15,18.
- ประชาธิปไตยครึ่งใบ เพื่อความมั่นคงของชาติ. สยามใหม่ 2,59 (30 พฤษภาคม 2524): 32.

- ประชาธิปไตยจาก “อำนาจเผด็จการ”. สู่นาคคต 4,168 (27 พฤษภาคม-2 มิถุนายน 2527): 17.
- ประชาธิปไตย สงครามยังไม่สิ้น. สู่นาคคต 6,306 (14-20 มกราคม 2530): 14-17.
- ประชาติ 18 เมษายนการด้านเผด็จการแห่งชาติ. สยามใหม่ 2,75(304) (22 เมษายน 2526): 26-27.
- ประท้วงรัฐบาล ไฟลามเมือง. สยามใหม่ 1,24(253) (1 พฤษภาคม 2525): 15.
- ประพันธ์-บิกิจัว ข้อมูลใหม่กองทัพ ก.ย. 29. สู่นาคคต 5,259 (19-25 กุมภาพันธ์ 2529): 10-12.
- ปรับกรม.ประชาธิปไตย ทางออกของเปรม 5. สู่นาคคต 6,310 (11-17 กุมภาพันธ์ 2530): 16-18.
- ปราบกบฏน้ำลาย. สู่นาคคต 2,71 (18-24 กรกฎาคม 2525): 7-10.
- ปลดพลตรีระวี วันเพ็ญกระจัดแย้งก.ร.ม.น. สยามใหม่ 2,78 (13 พฤษภาคม 2526): 17-18.
- ปะทุศึกทหาร-ส.ส.เมื่อ “งบลับ” ถูกถูบคม. สู่นาคคต 6,299 (26 พฤศจิกายน-2 ธันวาคม 2529): 14-16.
- ปิดสภาแก้ปัญหาเศรษฐกิจ. สยามนิกร 3,143 (22 มีนาคม 2523): 10-17.
- เปรม ติณสูลานนท์ เส้นทางนายกรัฐมนตรี. สยามนิกร 3,142 (15 มีนาคม 2523): 10-13.
- เปรม บุญชู พันธมิตรชั่วคราว. สยามนิกร 3,150 (10 พฤษภาคม 2523): 10-14.
- เปรม 5 ทางเดินไม่ได้ไปด้วยหลาย. สู่นาคคต 6,283 (5-11 สิงหาคม 2529): 19-22.
- เปรม-คึกฤทธิ์ แผนเผด็จการรัฐสภา. สยามใหม่ 1,34(263) (10 กรกฎาคม 2525): 12-16.
- เปรมเครียด กบฏ 9 กันยาฯ. มติชนสุดสัปดาห์ 8,2787(6/268): 14.
- เปรม-ปชป. ด้านเผด็จการ. วิวัฒน์ 1(3),44(63) (10-16 พฤศจิกายน 2527): 10-16.
- เปรมหมดบุญ! หรือด้านกระแส 14 ตุลา. สู่นาคคต 8,378 (1-7 มิถุนายน 2531): 17.
- เปิดโฉมพรรคทหาร ‘กิจประชาคม’ ในสถานการณ์ไม่ลงตัว. สู่นาคคต 5,256 (29 มกราคม-4 กุมภาพันธ์ 2529): 10-13.
- เปิดแผน “ลอบสังหาร” ขนวนยึดอำนาจเจียบ. สู่นาคคต 6,274 (3-9 มิถุนายน 2529): 10-13.
- เปิดสภา ฆ่ารัฐธรรมนูญ. สยามใหม่ 2,61(290) (14 มกราคม 2526): 12.
- ผบ.ทบ.บันได 3 ชั้นของ “บิกิจัว” “พิจิตร”จะไปไหน. สู่นาคคต 3,132 (19-25 กันยายน 2526): 8-13.
- ผบ.ทบ.ไฟที่ไม่มีควัน. สยามนิกร 4,169 (20 กันยายน 2523): 17-18.
- ผลประโยชน์และอำนาจ ความจริงในกองทัพ. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 2,96 (14 มิถุนายน 2523): 14-19.
- ผลแห่งการโยกย้ายในกองทัพบก. สู่นาคคต 4,183 (6-12 กันยายน 2527): 20-21.
- ฝากกองทัพให้เข้าที่เข้าทาง ก่อนก้าวไปบนถนนการเมือง. สู่นาคคต 6,275 (9-15 มิถุนายน 2529): 15-17.
- เผยแพร่ฉบับปฏิวัติประชาธิปไตย โฉมหน้าใหม่ฟาสซิสต์. สู่นาคคต 3,106 (20-26 มีนาคม 2526): 13-15,17,19-20.
- แผนจัดตั้งรัฐบาล การทรยศและหักหลังบนเศษทรากรประชาธิปไตย. สู่นาคคต 3,113 (8-14 พฤษภาคม 2526): 8-10.

- แผนภูมิเผด็จการรัฐสภา ความรุนแรงไร้กฎเกณฑ์. สยามใหม่ 2,77 (6 พฤษภาคม 2526): 19-20.
- แผนล้มล้างของชาติไทย พรรครัฐบาลคือเงื่อนไข. สู่นาคต 3,148 (8-14 มกราคม 2527): 7-12.
- แผนสังหารพลเอกเปรม. สยามใหม่ 1,41(270) (28 สิงหาคม 2525): 12-14.
- ฝ่ายต่อต้านปฏิวัติ แผนซ่อนแผนหรือเกลือจิ้มเกลือ. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,139 (11 เมษายน 2524): 15-18.
- พรบ.ต่ออายุรบ.ทบ.ความหายนะของสภาประชาธิปไตย. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,12 (14 กันยายน 2523): 9.
- พรรคชาติไม่ชอบค่าน-ถนัดโค่น. สยามใหม่ 2,79 (20 พฤษภาคม 2526): 16-18.
- พรรครัฐบาล-ฝ่ายค้าน ฝ่ายรุกคือทหาร. สยามใหม่ 2,81 (3 มิถุนายน 2526): 19-21.
- พฤศจิกายน จะอาถรรพณ์หรือ. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 4,169 (7 พฤศจิกายน 2524): 10-11.
- พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอกหายไปไหน?. สู่นาคต 5,223 (13-19 มิถุนายน 2528): 18-19.
- พล.อ.อาทิตย์วันนี้?. สู่นาคต 4,408 (28 กุมภาพันธ์-6 มีนาคม 2528): 24-25.
- พลโทชวลิต ขงใจยุทธ เสนาธิการรัฐบาล. สยามใหม่ 2,79 (20 พฤษภาคม 2526): 12-15.
- พลโทพัฒน์ อุไรเลิศ แม่ทัพภาคที่ 1. สู่นาคต 2,81 (26 กันยายน-2 ตุลาคม 2525): 11.
- พลเอกจุฑา แสงทวีป รองผู้บัญชาการทหารบก. สู่นาคต 5,264 (26 มีนาคม-1 เมษายน 2529): 13-16.
- พลเอกเปรม ดิณสุลานนท์ นายกลคนสุดท้ายของระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา. เคล็ดลับ 1,39 (26 พฤษภาคม-1 มิถุนายน 2527): 12-17.
- พลเอกเปรมกับอาชญากรรมทางการเมือง. สยามใหม่ 1,35(264) (17 กรกฎาคม 2525): 41-45.
- พลเอกหาญ ลีนาทนันทปฏิวัติด้วยมวลชน. เคล็ดลับ 1,9 (4 พฤศจิกายน 2526): 11-15.
- พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ยึดไทยร่วมเย็น ชิงชิงปราบอิทธิพล. เคล็ดลับ 1,10 (11 พฤศจิกายน 2526): 11-15.
- พลังใหม่กลุ่ม 66 ผนึกศูนย์อำนาจอาทิตย์. สู่นาคต 3,133 (25 กันยายน-1 ตุลาคม 2526): 8-10.
- พ่ออาทิตย์ สฤษดีน้อย. สู่นาคต 2,93 (19-25 ธันวาคม 2525): 15.
- พันเอกพิจิตร กุลละวณิช ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์. สู่นาคต 1,10 (17-23 พฤษภาคม 2524): 9-10.
- พันเอกสุจินดา คราประยูร ประธานจปร. 5. สู่นาคต 1,38 (29 พฤศจิกายน-5 ธันวาคม 2524): 9-10.
- เพลงสังหารรัฐบาลพลเอกเปรมลดค่าเงินบาท. สู่นาคต 4,192 (8-14 พฤศจิกายน 2527): 12-16.
- ไพศาล สุริยะมงคล. การเมืองของการจัดตั้งรัฐบาลเปรม 4. พัฒนบริหารศาสตร์ 23(3) (กรกฎาคม 2536): 400-439.

ไฟเขียว ‘สมัครชนเปรม-บักจิว’ ยุบสภาหรือปรับกรม. สู่อินท 7,321 (28 เมษายน-4 พฤษภาคม 2529): 10-14.

ไฟเขียวผ่าน ต่ออายุอาทิตย์. สู่อินท 4,204 (31 มกราคม-6 กุมภาพันธ์ 2528): 20-21.

ภาระหน้าที่เฉพาะของขบวนประชาธิปไตย. สยามใหม่ 1,11(240) (30 มกราคม 2525): 24.

มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้บัญชาการนายกรัชมন্ত্রী. สยามใหม่ 2,76(305) (29 เมษายน 2526): 12-16.

มาดเนียบของชายผมสีดอกเลาเมื่อเผชิญวิกฤต 10 ชั่วโมง. มติชนสุดสัปดาห์ 8,2759(6/264) (22 กันยายน 2528): 13-15.

มูมที่ถูกมองข้ามจากโรงแรมบารอนย่านรัชดา ปฏิวัติจากม่านรูด. มติชนสุดสัปดาห์ 8,2759(6/264) (22 กันยายน 2528): 10-11.

เมษา’ อถรรพ์ ปลดชนวนระเบิดลูกใหม่ ขบวนการขวางคิวบักจิว. สู่อินท 5,265 (2-8 เมษายน 2529): 10-12.

เมื่อคึกฤทธิ์ ปราโมช “ตะหนุเข้าปากหมา”. เคล็ดลับ 1,28 (10-16 มีนาคม 2527): 12-20.

เมื่อทหารรูดชิปาก ความไม่มั่นคงก็ตามมา?. เคล็ดลับ 1,45 (7-13 กรกฎาคม 2527): 21-23.

ยังเดิร์ก ทำทีใหม่ “สงบเพื่อเตรียมพร้อม”. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,118 (15 พฤศจิกายน 2523): 17-18.

ยังเดิร์ก-ทหารประชาธิปไตย เสาค้ำบัลลังก์ของพลเอกเปรม. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,135 (14 มีนาคม 2524): 12-14.

ยังเดิร์กพรรคชาติไทยกับแผน “ข้างเหยียบงา”. เคล็ดลับ 1,37 (12-18 พฤษภาคม 2527): 22-26.

ย้ายกลางปี รุกฆาตเดิร์กข้างหลวง จปร. 8-10. สู่อินท 5,266 (9-15 เมษายน 2529): 10-13.

ย้ายทหาร’28 ดอกลิ้มจปร. 5. สู่อินท 5,230 (1-7 สิงหาคม 2528): 8-12.

ย้ายระดับกุมกำลั้ง ถึงคิวจปร. 8. สยามใหม่ 2,99 (7 ตุลาคม 2526): 12-14.

ยึดธนาคาร “มีแต่คนบ้าเท่านั้นที่คิดจะทำ”. สู่อินท 2,76 (22-28 สิงหาคม 2525): 3.

ยึดโรงกลั่น ระวัง...เสื่อตัวใหม่. มาตุภูมิ 7,1051 (27 กุมภาพันธ์ 2524): 12-17.

ยุคมีดของพลเอกเปรม. สยามนิกร 4,165 (23 สิงหาคม 2523): 10-14.

ยุทธการข่าวลือ แผนผ่าทบ.. สู่อินท 5,239 (3-9 ตุลาคม 2528): 8-9.

ยุทธวิธีหรือกะล่อน?เมื่อคึกฤทธิ์ประกาศแก้รัฐธรรมนูญ. เคล็ดลับ 1,42 (16-22 มิถุนายน 2527): 19-23.

ยุบสภา “ฟ้าผ่า” กลางแสง “อาทิตย์” เปรี้ยว!. มติชนสุดสัปดาห์ 6,1849 (27 มีนาคม-2 เมษายน 2526): 6-8.

ยุบสภา เกมรุก-เกมรับ เปรมหวังกลับเป็นนายก. สู่อินท 8,374 (4-10 พฤศจิกายน 2531): 15-19.

- ยุบสภา. สยามใหม่ 1,36(265) (24 กรกฎาคม 2525): 13-14.
- ยุบสภา? ฟางเส้นสุดท้ายของรัฐบาล. สู่อากาศ 5,223 (13-19 มิถุนายน 2528): 13-15.
- ยุบสภาตามสั่ง แผนดับสุริยา. สู่อากาศ 6,270 (7-13 พฤษภาคม 2529): 8-11.
- โยกย้ายทหาร เอกภาพสองนายพล. สยามนิกร 3,120 (15 ตุลาคม 2522): 10-15.
- ร.ม.ค. นักธุรกิจ ทางสองแพร่งระหว่างฝีมือกับความบริสุทธิ์. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 2,85 (29 มีนาคม 2523): 25-26.
- รอยร้าวกิจสังคม...ต้องเปรม. สู่อากาศ 5,255 (22-28 มกราคม 2529): 8-10.
- ระบบรัฐสภา: ไม่ก้าวไม่ถอย. สยามรัฐสภารัตน์ 27,10 (31 สิงหาคม 2523): 9-11.
- ระเบิด “ประมาธ” ใครอยู่เบื้องหลัง. สยามใหม่ 2,56 (9 พฤษภาคม 2524): 19-20.
- ระเบิดบ้านประมาธ ใครคือผู้บังอาจ. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,143 (9 พฤษภาคม 2524): 21.
- ระเบิดเวลา! ทำฝีมือเปรม. สู่อากาศ 2,69 (4-10 กรกฎาคม 2525): 8-10.
- ระเบิดสถานการณ์ถล่ม ‘สมักร’ หยุตทัพ ‘ศึกฤทธิ์’. สู่อากาศ 6,315 (17-23 มีนาคม 2530): 10-17.
- ระเบิดอาทิตย์. สู่อากาศ 2,61 (9-15 พฤษภาคม 2525): 6-8.
- ระวัง! แผนลอบสังหาร. สู่อากาศ 1,6 (19-25 เมษายน 2524): 6-9.
- รัฐธรรมนูญ 2521 อนุสาวรีย์อัปยศ. สยามใหม่ 2,60 (6 มิถุนายน 2524): 31-32.
- รัฐธรรมนูญหรือจะอาถรรพ์จริงๆ. สู่อากาศ 5,227 (11-17 กรกฎาคม 2528): 12-14.
- รัฐบาลเงา คาบไรัคมของชาติไทย. สู่อากาศ 3,117 (5-11 มิถุนายน 2526): 11-13.
- รัฐบาลเปรม 4 ทางเดียวที่ต้องเดิน. สยามใหม่ 2,78 (13 พฤษภาคม 2526): 12-15.
- รัฐบาลเปรมหลังเลือกตั้ง ชูขึ้นมาเชือด. สยามใหม่ 2,72(301) (1 เมษายน 2526): 12-15.
- รัฐบาลยุคคนคิมมีฝีมือ. สยามรัฐสภารัตน์ 26,37 (16 มีนาคม 2523): 4-5.
- รัฐบาลใหม่ รัฐบาลสหพรรค. สยามนิกร 3,142 (15 มีนาคม 2523): 14-16.
- รัฐบาลอาทิตย์. เคล็ดลับ 1,11 (18 พฤศจิกายน 2526): 11-15.
- รัฐประหาร. สำนักพิมพ์อาทิตย์ 1(227) (31 ตุลาคม 2524): 12.
- ร่างอุดมการณ์กลุ่มทหารหนุ่ม. ปริทัศน์สาร 1,6 (พฤษภาคม 2525): 8-9.
- รายงาน...นาที่ต่อนาที วัน “สำแดง” ของ 10 มกรา. สู่อากาศ 7,350 (18-24 พฤศจิกายน 2530): 14-16.
- รายงานประชุมสภา ประชาธิปไตยจาก “อำนาจแฝงเร้น”. สู่อากาศ 4,168 (27 พฤษภาคม-2 มิถุนายน 2527): 16-17.
- เราไม่ชุกปีใคร. สู่อากาศ 4,181 (23-29 สิงหาคม 2527): 7.
- ลับระเบิด! ความในใจ ‘พิจิตร’ กรณี ‘กบฏ 9 กันยาฯ’. มติชนสุดสัปดาห์ 8,2766(6/265) (29 กันยายน 2528): 10-12.

- ลำดับเกมทางสภาของชาติไทย. สู่นาคคต 4,167 (20-26 พฤษภาคม 2527): 12-13.
- วิกฤตงบลับหลุมพรางของ ‘สมัคร’ ลบบารมีบักจิว. สู่นาคคต 6,302 (18-24 ธันวาคม 2529): 10-14.
- วิเคราะห์หักลุ่มเศรษฐกิจกรม.เปรม กับกรม.เกรียงศักดิ์. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 2,86 (5 เมษายน 2523): 24-28.
- วินาศกรรมเพื่อใคร. สยามใหม่ 3,2(228) (7 พฤศจิกายน 2524): 12-15.
- วุฒิสมาชิกเสาคู่ที่ำรัฐบาล. สู่นาคคต 1,7 (26 เมษายน-2 พฤษภาคม 2524): 19.
- วุฒิสมาชิกจับสลากออก. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,141 (25 เมษายน 2524): 20-22.
- วุฒิสมาชิกเมื่อถึงคราวครบวาระของ “คนดั่ง” การประลองกำลัง (อีกครั้ง) ของพลเอกเปรม. สู่นาคคต 4,207 (21-27 กุมภาพันธ์ 2528): 14-17.
- วุฒิสมาชิกใหม่: ยุทธศาสตร์รัฐธรรมนูญสี่เจียว. สู่นาคคต 3,112 (1-7 พฤษภาคม 2526): 14-17.
- ศึก 3 เส้าปชป. ชวน หลีกภัย สุภาพบุรุษจอมวางแผน. สู่นาคคต 6,290 (24-30 กันยายน 2529): 10-13.
- ศึกแค้นแสป-ปชป. “ทีไกรที่มัน” อวสานเปรม 5. สู่นาคคต 6,293 (15-21 ตุลาคม 2529): 10-14.
- ศึกชิงทำเนียบไทยคู่ฟ้า ถึงทางตัน. สยามใหม่ 2,77 (6 พฤษภาคม 2526): 12-18.
- ศึกถล่มหัวหน้าพรรคปชป.จนกว่าจะเสร็จกันไปข้างหนึ่ง. สู่นาคคต 6,292 (8-14 ตุลาคม 2529): 14-16.
- ศึกบักชันถล่มพรรคการเมือง แพนสยบปชป.. สู่นาคคต 5,246 (21-27 พฤศจิกายน 2528): 10-13.
- ศึกรัฐสภา 2: เดินหน้าเต็มอัตราศึก. สู่นาคคต 2,64 (30 พฤษภาคม-5 มิถุนายน 2525): 9.
- สถานะ ‘บักเสื่อ’ หลังปลดอาทิติย์. สู่นาคคต 6,274 (3-9 มิถุนายน 2529): 14-16.
- สมาชิกสภาทม.เขม็งเกลียวสัมพันธ์จปร.5-มหาดไทย. สู่นาคคต 4,196 (5-11 ธันวาคม 2527): 22-23.
- สมุดปกขาวเดิมพันด้วยกองทัพ. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 29,39 (20 มีนาคม 2526): 7.
- สมุดปกดำพรรคชาติไทย. สู่นาคคต 3,117 (5-11 มิถุนายน 2526): 28-31.
- สยามจดหมายเหตุ 2:3 (31 มีนาคม 2520): 337.
- สหพรรคสามัคคีถล่มเปรม. สู่นาคคต 6,271 (14-20 พฤษภาคม 2529): 15-18.
- สัญญาณรัฐประหาร อนิจจากองทัพไทย. สู่นาคคต 1,15 (21-27 มิถุนายน 2524): 6-12.
- สัมภาษณ์โกศล ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม. สยามนิกร 4,165 (23 สิงหาคม 2523): 30-34.
- สัมภาษณ์นายพิชัย รัตตกุล. มติชนฉบับสุดสัปดาห์ 5,1482 (21-27 สิงหาคม 2525): 37.
- สัมภาษณ์นายอำนาจ สุวรรณศิริ ประธานคณะกรรมการบริหาร. มาตุภูมิ 7,1042(183) (26 ธันวาคม 2523): 30-34.
- สัมภาษณ์พลตรีประมาณ อติเรกสาร. สยามใหม่ 3,69 (8 สิงหาคม 2524): 15.
- สัมภาษณ์พลตรียุทธศักดิ์ คล่องตรวจโรค. สยามใหม่ 2,51 (4 เมษายน 2524): 33-36.

- สัมภรณ์พลตรียุทธศักดิ์ คล่องตรวจโรค. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,126 (10 มกราคม 2524): 18-20.
- สัมภรณ์พลโทสม ชัดพันธุ์ ผู้อำนวยการสำนักงานสารนิเทศ กองบัญชาการทหารสูงสุด. สยามใหม่ 3,74 (12 กันยายน 2524): 32.
- สัมภรณ์พลโทหาญ ลีนานนท์ แม่ทัพภาคที่ 4. สยามใหม่ 1,45(274) (25 กันยายน 2525): 29.
- สัมภรณ์พลโทอาทิตย์ กำลิ่งเอก แม่ทัพกองทัพภาคที่ 1. สยามใหม่ 3,75 (19 กันยายน 2524): 33-35.
- สัมภรณ์พลเอกชำนาญ นิลวิเศษ รองปลัดกระทรวงกลาโหม. สยามใหม่ 1,3(232) (5 ธันวาคม 2524): 14.
- สัมภรณ์พลเอกปราโมชซ์ ถาวรฉันทน์ เสนาธิการทหารบก. สยามใหม่ 3,79(225) (17 ตุลาคม 2524): 33.
- สัมภรณ์พลเอกปราโมชซ์ ถาวรฉันทน์ เสนาธิการทหารบก. สู่นาค 1,36 (15-21 พฤศจิกายน 2524): 18.
- สัมภรณ์พลเอกเหรียญ ดิษฐบรรจง. สู่นาค 2,69 (4-10 กรกฎาคม 2525): 28-29.
- สัมภรณ์พันเอกธานี เสนีวงศ์ ณ อยุธยา รองผู้การกรมปตท.ที่ 1 รอ.และวุฒิสมาชิกสามสมัย. สู่นาค 1,50 (21-27 กุมภาพันธ์ 2525): 19.
- สัมภรณ์พิชัย รัตตกุล รองนายกรัฐมนตรี. สยามใหม่ 2,81 (3 มิถุนายน 2526): 28-30.
- สัมภรณ์พลตรีประมาณ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน. สยามใหม่ 2,83 (17 มิถุนายน 2526): 25-28.
- สัมภรณ์พิเศษพลตรีพร้อม ผิวนวล. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,135 (14 มีนาคม 2524): 15-18.
- สัมภรณ์พิเศษพลโทชวลิต ขงใจยุทธ. สู่นาค 2,93 (19-25 ธันวาคม 2525): 28.
- สัมภรณ์พิเศษพลเอกอาทิตย์ กำลิ่งเอก ผู้บัญชาการทหารบก. สู่นาค 2,96 (9-15 มกราคม 2526): 31.
- สัมภรณ์พิเศษสมคิด ศรีสังคม ประธานแก้ไขรัฐธรรมนูญฯ. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 27,25 (14 ธันวาคม 2523): 44-45.
- สัมภรณ์พิเศษสุรินทร์ มาศดิตถ์ อธิบดีรองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 26,44 (27 เมษายน 2523): 46-47.
- สัมภรณ์พิเศษหม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม. สยามใหม่ 2,76(305) (29 เมษายน 2526): 25-29.
- สัมภรณ์พิเศษอุทัย พิมพ์ใจชน ประธานสภาผู้แทนราษฎร หัวหน้าพรรคก้าวหน้า. สู่นาค 3,112 (1-7 พฤษภาคม 2526): 28-29.
- สัมภรณ์ยังเติร์กใหญ่ พันเอกชาญบุรณห์ เพ็ญตระกูล. สุภาพบุรุษ-ประชามิตร 3,130 (7 กุมภาพันธ์ 2524): 18-21.

- สัมภรณ์หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช. สยามนิกร 4,169 (20 กันยายน 2523): 10-13.
- สัมภรณ์หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช. สู่นาค 1,46 (24-30 มกราคม 2525): 14-16.
- สัมมนากรม. รัฐธรรมนูญ วังจระบาทวี่. สยามนิกร 4,164 (16 สิงหาคม 2523): 10-19.
- สูตร กรม. ใหม่คำสั่งลับ 'รัฐบาลเงา'. สู่นาค 6,295 (29 ตุลาคม-4 พฤศจิกายน 2529): 10-13.
- เสวนาการเมืองไทย 2525. สู่นาค 1,43 (3-9 มกราคม 2525): 15.
- หมัดเด็ดชาติไทย: เป้าหมายเปรม แพนเหนือชั้นที่ดั่งเสียง. สู่นาค 4,116 (13-19 พฤษภาคม 2527): 17-18.
- หยุดบี๊จิว ยุทธการกูไม่กลัวมีง. สู่นาค 6,314 (11-17 มีนาคม 2530): 10-14.
- อนันต์ เสนาจันทร์ จุดชนวนอนาธิปไตย. สยามใหม่ 2,73(302) (8 เมษายน 2526): 16-17.
- อนาคตที่มองไม่เห็นของกิจสังคม. สู่นาค 5,260 (26 กุมภาพันธ์-4 มีนาคม 2529): 16-18.
- อนุวรรตน์ วัฒนพงศ์ศิริ. มติชนสุดสัปดาห์ 6,1891 (8-14 พฤษภาคม 2526): 20-21 และ 37-38.
- อภิปรายถล่มสมัคร พรรครัฐบาลเอกภาพดวงตา. สยามใหม่ 2,88 (22 กรกฎาคม 2526): 12-16.
- อภิปรายนอกสภา เป้าจริงหรือเป้าหลอก. สู่นาค 3,152 (5-11 กุมภาพันธ์ 2527): 7-9.
- อภิปรายไม่ไว้วางใจ "กระบี่เพลงสุดท้าย" ของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช. เคล็ดลับ 1,38 (19-25 พฤษภาคม 2527): 12-16.
- อภิปรายไม่ไว้วางใจสุรรัตน์ ฝ่ายค้านลองกำลัง "เปรม". สู่นาค 6,291 (1-7 ตุลาคม 2529): 10-15.
- อาทิตย์/ชวลิต ปิดทางนิร-โทษกรรม กบฏ 9 กันยายน. สู่นาค 5,245 (14-20 พฤศจิกายน 2528): 11-12.
- อาทิตย์ กำลังเอก. สยามใหม่ 2,62(291) (21 มกราคม 2526): 12.
- อาทิตย์ กำลังเอก. สู่นาค 5,261 (5-11 มีนาคม 2529): 15-18.
- อาทิตย์-ชวลิต ลิ้มแห่งความแตกแยก. สู่นาค 3,117 (5-11 มิถุนายน 2526): 8-10.
- อิทธิฤทธิ์ 'บรรหาร' พรรคฝ่ายค้านแตกกระจุก. สู่นาค 7,345 (14-20 ตุลาคม 2530): 12-13.
- เอ็กเซอร์ไซส์ ตทพ. 5 ฉากสุดท้ายต่ออายุ. สู่นาค 5,264 (26 มีนาคม-1 เมษายน 2529): 9-12.

วิทยานิพนธ์

- กนกวลี ชูชัยยะ. พัฒนาการทางความคิดของกลุ่มทหารอาชีพ พ.ศ. 2475-2524. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- กฤษติน สุขศิริ. ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์.
วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

- เกรียงศักดิ์ เศรษฐพัฒน์นิช. แนวคิดประชาธิปไตยแบบไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.
- เกียรติชาย นำพูนสุขสันต์. รัฐธรรมนูญ 2521 กับเสถียรภาพของระบบการเมืองไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ : การสถาปนาพระราชอำนาจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขามนุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
- ชัชวาลย์ บุญพรมณีย์. บทบาททางการเมืองของพรรคชาติไทย: ศึกษาบทบาทของพรรคฝ่ายค้าน กรณีการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ชุดที่ 4 พ.ศ.2526-2529. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- ชัยวัฒน์ สารสมบัติ. ทหารกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง (2500-2526). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- เชาวนะ ไตรมาส. ความขัดแย้งจากรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2521: แนวโน้มพัฒนาการสถาบันรัฐธรรมนูญไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ตระกูล มีชัย. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนและข้าราชการกับการเมืองไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- นิรันดร์ กุลพานันท์. การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีกบฏ 1 เมษายน 2524. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.
- ประกาศศักดิ์ ธานีมิตรพงศ์. นักธุรกิจกับการเมือง: การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- ปวีณา อินวะษา. รัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2521: ศึกษาเฉพาะกรณีความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงทางการเมืองและสังคมของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

- พีระศัถย จันทวรินทร์. บทบาททางการเมืองของวุฒิสภา: ศึกษาเฉพาะกรณีวุฒิสภาไทย ชุดที่ 6 (22 เมษายน 2522-18 มีนาคม 2526). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- มงคล ไชยเทพ. กุศโลบายในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2531). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, วิชาเอกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536.
- วิสุทธิ ธรรมวิริยะวงศ์. ชนชั้นนำทางธุรกิจกับการเมืองไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีการเข้ามาบริหารทางการเมืองโดยตรง. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- วิภา เรืองสกุล. การก่อตั้งและพัฒนาการของพรรคชาติไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- สุขุม ธนพงศ์พิพัฒน์. ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการทำรัฐประหารของทหารไทย ระหว่างพ.ศ. 2500-2534. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2439.
- เสวี บัวแก้ว. บทบาทผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2526). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- อัครเมศวร์ ทองนวล. การศึกษาเปรียบเทียบการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช 2521 กับปีพุทธศักราช 2534. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

รายงานการประชุม

- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. รายงานการประชุมรัฐสภา สมัยสามัญครั้งที่ 9/2525 วันที่ 9 กรกฎาคม 2525.
- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. รายงานการประชุมรัฐสภา สมัยวิสามัญครั้งที่ 2/2526 วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2526.
- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญครั้งที่ 11/2526 วันที่ 13 กรกฎาคม 2526.

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญครั้งที่ 1/2527 วันที่ 3 พฤษภาคม 2527.

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญครั้งที่ 2/2527 วันที่ 17 พฤษภาคม 2527.

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญครั้งที่ 3/2527 วันที่ 24 พฤษภาคม 2527.

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญครั้งที่ 7/2528 วันที่ 6 มิถุนายน 2528.

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. รายงานการประชุมรัฐสภา สมัยสามัญครั้งที่ 4/2528 วันที่ 22 กรกฎาคม 2528.

หนังสือ

กนก วงศ์ตระหง่าน. คู่มือการเมืองไทย: 2475-2525 ข้อมูลพื้นฐานทางการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: ประชาชน, 2526.

กลุ่มศึกษาเศรษฐกิจการเมือง. อ้อยไม่หวาน น้ำตาลเค็ม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2524.

กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน. นี่คือประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2528.

เฉลิมเกียรติ ศิวานวล. ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2535.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเลือกตั้ง พรรคการเมือง รัฐสภา และคณะทหาร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2524.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ภูมิหลังและข้อมูลบางประการเกี่ยวกับสมาชิกสภาประเภทแต่งตั้งที่เป็นทหารในสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน 2519 สภานิติบัญญัติแห่งชาติ 2520 และวุฒิสภา 2522. (ม.ป.ท.), 2525.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ชีวิตที่เลือกได้ เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2541.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ปัญหาพัฒนาการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ยังเดี๋ยวกับทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2525.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. อยู่เมืองสลัว. กรุงเทพฯ: มาสเตอร์เพรส, 2531.

- ชีวิต สวณสุขคนซ์. พลตรีประมาณ อติเรกสาร: ชีวิตและการต่อสู้ทางการเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คำชะครัด, 2525.
- ทีมข่าวการเมืองมติชน. ฉะ ฉะ ฉาว นักการเมืองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549.
- ธีรศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2546.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. กลุ่มราชครูในการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. พรรคประชาธิปัตย์ ความสำเร็จหรือความล้มเหลว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- นาวิ รังสิวารักษ์. บนถนนสายการเมืองของบุญชู โรจนเสถียร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประกาย, 2548.
- แนวคิดทางการเมืองของบุญชู โรจนเสถียร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อิมเมจ, 2525.
- บุญกรม ดงบังสถาน และคณะ. โลกสี่ขาวของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท เพรส, 2547.
- บุญกลม ดงบังสถาน และตึก สติบรรณ. ชายคนนี้ชื่อ 'ชวลิต' แนวคิดที่ไม่เคยเปลี่ยน. กรุงเทพฯ: หจก. ภาพพิมพ์, มปป.
- บุญชนะ อัตถการ. บันทึกการปฏิวัติ 1-3 เมษายน 2524 กับข้าพเจ้า. กรุงเทพฯ: มูลนิธิบุญชนะ อัตถการ, 2525.
- ประมาณ อติเรกสาร, พลเอก/พลตำรวจเอก. ชีวิตเมื่อผ่านไป 84 ปี. กรุงเทพฯ: อินเทอร์เน็ตพรีนติ้ง จำกัด, 2540.
- ประมาณ อติเรกสาร, พลเอก. UNSEEN ราชครู. กรุงเทพฯ: แปลนพรีนติ้ง, 2547.
- ประสงค์ สุ่นศิริ, นาวาอากาศตรี. 726 วันใต้บัลลังก์ "เปรม" ภาวะลबरรอยอดีตได้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2532.
- ปองพล อติเรกสาร. สุ.จิ.ป.ล. ของปองพล อติเรกสาร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2548.
- ปัญญา ปุยเปีย และ กวี อิศริวรรณ. ความคิดทางการเมืองของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไอเดียนสโตร์, 2527.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ เบเคอร์, คริส. เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ตรัสวิน, 2539.
- มูลนิธิรัฐบุรุษ. รัฐบุรุษชื่อเปรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549.
- รณชัย ศรีสุวรรณนท์. ยุทธการยึดเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาพันธ์, 2529.

- รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์. กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย: บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475-2530. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2539.
- รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์. คู่มือการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คอบไฟ, 2544.
- ลิขิต ชีรเวทิน. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- วัลลภ โรจนวิสุทธิ. ยังเตอร์กของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร, 2521.
- วาสนา นาน่วม. บันทึกคำให้การสุจินดา คราประยูร กำเนิดและอวสานรสช. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2546.
- สนั่น จงรประศาสน์, พลตรี. ล้วนเป็นผมลิขิตชีวิตเอง. กรุงเทพฯ: ชมรมร่วมสร้างสรรค์, 2545.
- สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. การเมืองการปกครองไทย: ยุคเผด็จการ-ยุคปฏิรูป. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, 2548.
- สมบูรณ์ คนฉลาด, ประกอบ ไชยประการ และ ประยูท สัทธพันธ์. ปฏิวัติสามสมัย. (ม.ป.ท.), 2522.
- สมาคมเศรษฐศาสตร์. ทหารไทย...ทำอะไรกับเศรษฐกิจ (ช่วง 2490-2523). (ม.ป.ท.), 2524.
- สว่าง วงศ์สุวรรณเลิศ. พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ รัฐบุรุษคู่แผ่นดิน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พระอาทิตย์, 2545.
- ลัญชัย บุญทรวิสวัสดิ์. ทหารปฏิวัติทำไม. กรุงเทพฯ: โรงเรียนช่างพิมพ์เพชรรัตน์, 2524.
- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. นิติบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2521. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2531.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่คณะแรกจนถึงคณะปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: ฝ่ายบริการค้นคว้า หอสมุดรัฐสภา, 2540), หน้า 25-42.
- สุจิต บุญบงการ. การพัฒนาทางการเมืองไทย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ. แผนชิงชาติไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาพันธ์, 2536.
- สุพจน์ ดำนตระกุล. ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2524.
- สุรชาติ บำรุงสุข. ทหารกับการเมืองไทยในศตวรรษหน้า: พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: สแควร์ปริ้นซ์ 93, 2543.
- สุรชาติ บำรุงสุข. ทหารกับประชาธิปไตยไทย จาก 14 ตุลาคมปัจจุบันและอนาคต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ต้นตำรับ, 2541.
- เสถียร จันทิมาธร. ชาติชาย ชุณหะวัณ ทหารนักประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2541.

เสถียร จันทิมาธร. เส้นทางสู่อำนาจพลเอกเปรม ตินสุลานนท์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2545.

เสถียร จันทิมาธร. เส้นทางสู่อำนาจมุนูญ รูปขจร อาทิตย์ กำลึงเอก ใต้เงาเปรม ตินสุลานนท์.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2549.

เอทีเอ็ม. ทบกรสมบัตินราชครู ชาติชาย-ประมาณ-กร. กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์, 2534.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ลำดับเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พ.ศ. 2523-2531

วันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2523	พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2523	พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2523	หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม แสดงความไม่เห็นด้วยกับการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2523	พันเอกจำลอง ศรีเมือง แกนนำกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) ให้สัมภาษณ์แสดงความไม่เห็นด้วยกับการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
วันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2523	พลตรีอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการกองพลที่1 รักษาพระองค์ ได้นำรายชื่อนายทหารระดับนายพลของกองทัพบกส่วนหนึ่ง ถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้มีการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
วันที่ 3 กันยายน พ.ศ.2523	พรรคประชาธิปัตย์ออกหนังสือคัดค้านการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
วันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2523	พรรคการเมืองต่างๆ เปลี่ยนมติเป็นสนับสนุนการต่ออายุราชการพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2524	พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และคณะ เดินทางไปเจรจาซื้อน้ำมันดิบที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย
วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2524	นายวิสิษฐ์ ตันสัจจา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ส่งเทเล็กซ์ไปยังประเทศซาอุดีอาระเบียเพื่อยับยั้งการเจรจาซื้อน้ำมันดิบของพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ
วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2524	พรรคกิจสังคมได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงข้อเท็จจริงแก่ประชาชน เรื่อง “ปัญหาการจัดหาน้ำมันจากประเทศซาอุดีอาระเบีย”
วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2524	พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ทำการปรับคณะรัฐมนตรี โดยพรรคกิจสังคมต้องถอนตัวจากการร่วมรัฐบาล

- วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2524 กลุ่มทหารหนุ่มส่วนหนึ่งนำโดย พันเอกมัญญู รูปขจร พันเอก ประจักษ์ สว่างจิตร และพันเอกชูพงศ์ มัทวพันธุ์ นำกำลังเข้าควบคุมตัวพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารบก แต่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ หลบหนีออกมา และได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
- วันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2524 คณะปฏิวัตินำโดยกลุ่มทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก) และมีพลเอกสันทัด จิตรปฏิมา รองผู้บัญชาการทหารบก เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ เข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ต่อมาพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เดินทางไปยังกองทัพภาคที่ 2 จังหวัดนครราชสีมา และจัดตั้งกองอำนวยการร่วมรักษาความสงบแห่งชาติ ซึ่งเป็นกองกำลังของฝ่ายรัฐบาลเพื่อต่อต้านการรัฐประหาร โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ ประทับอยู่ที่กองทัพภาคที่ 2 ด้วย
- พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้แถลงตอบโต้คณะปฏิวัติ
- สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ออกอากาศพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
- วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2524 กองกำลังของฝ่ายรัฐบาลก็สามารถเคลื่อนกำลังเข้ายึดพื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยที่คณะปฏิวัติไม่ได้ต่อสู้ตอบโต้แต่อย่างใด ฝ่ายรัฐบาลสามารถควบคุมกองกำลังของฝ่ายคณะปฏิวัติได้ทั้งหมด แขนงนำคณะปฏิวัติถูกให้ออกจากราชการ และถูกดำเนินคดีในข้อหากบฏ
- วันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2524 สมาชิกวุฒิสภาจำนวน 75 คน ต้องพ้นจากตำแหน่งโดยการจับสลาก ซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521
- วันที่ 25 เมษายน พ.ศ.2524 มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 75 คน แทนสมาชิกวุฒิสภาที่พ้นจากตำแหน่งโดยการจับสลาก

- วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2524 คณะรัฐมนตรีได้ยื่นญัตติขอแก้ไขรัฐธรรมนูญต่อรัฐสภา โดยให้แก้ไขใน 2 ประเด็น ได้แก่ วิธีการเลือกตั้งแบบรวมเขตรวมเบอร์ ให้แก้ไขเป็นแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ และการสังกัดพรรคการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้แก้ไขเป็นให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรคการเมืองภายใน 180 วัน
- วันที่ 28 กันยายน พ.ศ.2524 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคกิจสังคม ได้ยื่นญัตติขอแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นการสังกัดพรรคการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเสนอให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรคการเมืองภายใน 30 วัน
- วันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ.2524 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำการปรับคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 3
- วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2525 ที่ประชุมร่วมของสองสภาได้นำร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับมาพิจารณา
- วันที่ 15 มกราคม พ.ศ.2525 ที่ประชุมรัฐสภาได้ลงมติรับหลักการร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญ
- วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2525 กรรมการจากวุฒิสภาได้เสนอแปรญัตติแก้ไขวิธีการเลือกตั้งให้กลับไปใช้วิธีรวมเขตรวมเบอร์ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ
- วันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2525 เพื่อทบทวนมติเกี่ยวกับวิธีการเลือกตั้งใหม่ ปรากฏว่าฝ่ายที่สนับสนุนการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์เป็นฝ่ายชนะ
- วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2525 เกิดเหตุระเบิดบริเวณใกล้บ้านพักของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก แต่การระเบิดที่เกิดขึ้นถูกมองว่าเป็นการกระทำเพื่อก่อวิน
- วันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2525 การพิจารณาร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญ ในวาระที่ 2 ฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์เป็นฝ่ายชนะ และมีการยื่นญัตติขอแก้ไขรัฐธรรมนูญอีกฉบับหนึ่งโดยจุดมุ่งหมายสำคัญในการขอแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้คือการเพิ่มบทบาทและอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร พร้อมกับลดอำนาจของวุฒิสภา

- วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2525 การพิจารณาร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เสนอโดยรัฐบาลในวาระที่ 3 ผลปรากฏว่า ที่ประชุมเห็นด้วยกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 90 และ 91 ว่าด้วยวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาทั้งหมด ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงต้องตกไป
- วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2525 ที่ประชุมรัฐสภาลงมติไม่รับหลักการร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวต้องตกไป
- วันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.2525 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เดินทางไปเปิดอนุสาวรีย์จอมพลป. พิบูลสงคราม ที่ศูนย์การทหารปืนใหญ่ จังหวัดลพบุรี ปรากฏว่าชายฉกรรจ์จำนวนหนึ่งใช้เครื่องยิงลูกระเบิดเอ็ม 72 ไล่ขบวนรถของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่พลาดเป้า
- วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2525 มีผู้ขว้างระเบิดเข้าไปตกบริเวณสนามหญ้าหน้าบ้านพักสี่เสาเทเวศร์
- วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2525 มีการชุมนุมประท้วงรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่ประกาศขึ้นราคาค่าโดยสารรถเมล์
- วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2525 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบก ในฐานะผู้อำนวยการกองกำลังรักษาพระนคร ได้เดินทางไปเยี่ยมกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงที่บริเวณหน้าทำเนียบรัฐบาล
- วันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2526 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบก ให้สัมภาษณ์แสดงความเห็นด้วยกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญ
- วันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2526 พลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ให้สัมภาษณ์เรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่า “ตนไม่มีอำนาจอะไรที่จะไปบังคับนักการเมืองให้ปฏิบัติ แต่ถ้าสถานการณ์เลวร้ายจนเกินไปจนถึงขั้นเป็นอันตรายต่อความมั่นคง ทหารก็จำเป็นต้องออกมามีอิทธิพล”
- วันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2526 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก กล่าวสนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้งประกาศลาออกจากตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งมีนายทหารที่มีส่วนผลักดันการแก้ไขรัฐธรรมนูญออกเพิ่มเติมในเวลาต่อมาอีก 12 คน

- วันที่ 31 มกราคม พ.ศ.2526 มีการยื่นญัตติขอแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยให้แก้ไขใน 3 ประเด็น ได้แก่ วิธีการเลือกตั้งเป็นแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ ให้ยึดอำนาจของวุฒิสภาออกไป และให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีได้
- วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2526 กองทัพบกได้ออกสมุดปกขาวชื่อว่า “แนวทางของกองทัพบกในปัญหาการแก้ไขรัฐธรรมนูญ”
- วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2526 ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้ถูกนำเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาโดยมีประเด็นสำคัญ คือ แก้ไขวิธีการเลือกตั้งเป็นแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ ให้ยึดอำนาจของวุฒิสภาออกไป และให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีได้ ซึ่งผลปรากฏว่าสามารถผ่านการพิจารณาในวาระแรก และสามารถผ่านการพิจารณาในวาระที่ 2 ไปได้
- วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2526 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เปิดประเด็นเรื่องโครงการปกครองแบบสภาเปรสิเดียม พร้อมกันวาทะ “กูไม่กลัวมึง”
- วันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2526 การพิจารณาร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญวาระที่ 3 ผลปรากฏว่าที่ประชุมลงมติไม่รับหลักการ
- วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2526 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประกาศยุบสภา
- วันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2526 สมาชิกวุฒิสภาจำนวน 75 คน พ้นจากตำแหน่งโดยการจับสลาก
- วันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2526 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้เข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และแสดงท่าทีว่าจะสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป
- วันที่ 18 เมษายน พ.ศ.2526 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- วันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2526 การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา จำนวน 93 คน แทนตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาที่พ้นจากตำแหน่งโดยการจับสลาก
- วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2526 มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาอีก 16 คนแทนตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาที่ลาออกจากวิฤตการณ์การแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อต้นปี พ.ศ. 2526
- วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 บทเฉพาะกาลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 สิ้นสุดลง

- วันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2526 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯแต่งตั้งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นนายกรัฐมนตรี
- วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2526 พรรคชาติไทยได้จัดทำหนังสือชื่อ “สมุดปกคำพรรครชาติไทย” เพื่อชี้แจงเหตุการณ์ในวันแถลงนโยบายและวิพากษ์นโยบายดังกล่าว รวมทั้งยังมีการจัดอภิปรายนโยบายรัฐบาล
- วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2526 การอภิปรายไม่ไว้วางใจนายสมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ซึ่งพรรคชาติไทยเป็นผู้ยื่นอภิปราย
- วันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2527 พรรคชาติไทยจึงเปิดการอภิปรายนอกสภา โดยมุ่งโจมตีการบริหารงานของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี
- วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2527 นายทหารระดับสูงเข้าไปกำลังใจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ หลังจากที่ถูกรพรรคชาติไทยอภิปรายนอกสภา
- วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2527 โดยที่ประชุมลงมติไว้วางใจพลเอกสิทธิ จิรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
- วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2527 รัฐบาลประกาศลดค่าเงินบาท
- วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ.2527 นายทหารระดับสูงจากสามเหล่าทัพได้ทำหนังสือด่วนถึงพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยมีใจความสำคัญเพื่อเรียกร้องให้ทบทวนการลดค่าเงินบาท และให้มีการปรับคณะรัฐมนตรี
- วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2527 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก แสดงความไม่เห็นด้วยกับการประกาศลดค่าเงินบาทผ่านรายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 และช่อง 7 ในขณะเดียวกัน หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ให้สัมภาษณ์ชี้แจงเรื่องการประกาศลดค่าเงินบาท ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และช่อง 9
- วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2527 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้สัมภาษณ์ที่ทำเนียบรัฐบาล โดยกล่าวยืนยันถึงความเหมาะสมของการลดค่าเงินบาท และแสดงความมั่นใจในเสถียรภาพของรัฐบาล
- วันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2528 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้รับการต่ออายุราชการอีก 1 ปี
- วันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2528 สมาชิกวุฒิสภาจำนวน 75 คน ที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2522 พ้นจากตำแหน่ง
- วันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2528 มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 76 คน แทนตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาที่พ้นจากตำแหน่ง

- วันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2528 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้เสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชและคณะเป็นผู้เสนอได้แก้ไขวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากแบบรวมเขตรวมเบอร์มาเป็นแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์
- วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2528 การอภิปรายนายสมหมาย สุนทรกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายโกศล ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายสมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และนายอบ วสุรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
- วันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2528 ผลการลงมติปรากฏว่ารัฐมนตรีทั้ง 4 คนได้รับความไว้วางใจจากสภา
- วันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2528 ที่ประชุมรัฐสภาได้ลงมติรับหลักการร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญในวาระที่ 1
- วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2528 ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เสนอโดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชผ่านการพิจารณาของรัฐสภาในวาระที่ 2
- วันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2528 ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญผ่านการพิจารณาของรัฐสภาในวาระที่ 3 มีผลให้วิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเปลี่ยนจากแบบรวมเขตรวมเบอร์มาเป็นแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์
- วันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2528 คณะปฏิวัตินำโดยพันเอกมัญญู รูปขจร และนาวาอากาศโทมนัส รูปขจร ซึ่งมีพลเอกเสรีม ณ นคร อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุด และอดีตรองนายกรัฐมนตรี เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ นอกจากนี้ยังมีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อดีตนายกรัฐมนตรี พลเอกยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา อดีตรองผู้บัญชาการทหารบก พลอากาศเอกกระแสร์ อินทร์รัตน์ อดีตรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพลอากาศเอกอรุณ พร้อมเทพ รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้ก่อการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่ฝ่ายรัฐบาลสามารถคลี่คลายสถานการณ์ได้
- วันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2528 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคม
- วันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2529 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำการปรับคณะรัฐมนตรี

- วันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2529 ที่ประชุมสภากลาโหมได้มีการเสนอเรื่องการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก
- วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529 นายทหารเตรียมทัพบก รุ่น 5 (รุ่น 5 ใหญ่) ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมรุ่นกับพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จำนวน 7 คน ได้แก่ พลเอกบรรจบ บุนนาค เสนาธิการทหารบก พลเอกจู่โท แสงทวีป รองผู้บัญชาการทหารบก พลเอกอรรถพล สมรูป ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พลเอกกำแหง จันทวิรัช ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พลเอกมานะ รัตนโกเศศ อดีตผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พลเอกสมชาติพันธ์ รองประธานวุฒิสภา และพลตำรวจโทบันเท็ง กัมปนาท แสนยากร ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ ได้เดินทางเข้าพบพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก
- 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529 พลโทสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ ได้นำนายทหารระดับผู้บัญชาการกองพลจำนวน 20 นาย เข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
- วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2529 พลเอกจู่โท แสงทวีป รองผู้บัญชาการทหารบก และพลเอกอรรถพล สมรูป ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ได้เปิดแถลงข่าวกรณีการต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก
- วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2529 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประกาศไม่ต่ออายุราชการพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก
- วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 กลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ จากพรรคกิจสังคมได้ร่วมมือกับพรรคการเมืองฝ่ายค้านในการพิจารณาพระราชกำหนดขนส่งทางบก พ.ศ.2522/2529 ส่งผลให้ร่างพระราชกำหนดขนส่งทางบก พ.ศ. 2522/2529 ไม่ผ่านการพิจารณาจากสภา พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงประกาศยุบสภา
- วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบก ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเพียงตำแหน่งเดียว และให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เสนาธิการทหารบก ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก

- วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2529 พลตรีประมาณ อติเรกสาร ลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติไทย และพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติไทย
- วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2529 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
- วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2529 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกเกษียณอายุราชการ
- วันที่ 8-9 ตุลาคม พ.ศ. 2529 เปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจร้อยตำรวจเอกสุรรัตน์ โอศตานุเคราะห์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
- วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2530 นายสมัคร สุนทรเวช ได้แถลงถึงสื่อมวลชนถึงกรณีที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโถงเสวย ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองและระบอบประชาธิปไตยมาสร้างความชอบธรรมให้กับการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของตน
- วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2530 รายการสยามานุสติซึ่งเป็นรายการในเครือข่ายของสถานีวิทยุกองทัพปกได้ตอบโต้นายสมัคร สุนทรเวช
- วันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2530 กำลังทหารพรานจากค่ายปีกธงไชย จังหวัดนครราชสีมา เดินทางมาชุมนุมล้อมบ้านพักของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชในซอยสวนพลู และนายทหารคุมกำลังระดับผู้บังคับกองพันได้เดินทางเข้าพบหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่บ้านพักซอยสวนพลู นายทหารคุมกำลังระดับผู้บังคับกองพันได้เดินทางเข้าพบหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่บ้านพักซอยสวนพลู
- วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2530 มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาแทนสมาชิกวุฒิสภาที่ครบวาระจำนวน 75 คน
- วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2530 การอภิปรายไม่ไว้วางใจนายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
- วันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2531 สมาชิกกลุ่ม 10 มกราฯ ได้ร่วมมือกับพรรคการเมืองฝ่ายค้านลงมติไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้เสนอ ในการพิจารณาวาระ 3

- วันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2531 รัฐมนตรีในสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ทั้ง 16 คนขึ้นไปลาออก พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงประกาศยุบสภา
- วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2531 กลุ่มนักวิชาการและประชาชนหลายสาขาอาชีพจำนวน 99 คนยื่นฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อคัดค้านการกลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
- วันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2531 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งองคมนตรี
- วันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2531 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศยกย่องพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นรัฐบุรุษ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

รัฐบาลชุดที่ 1

เมื่อขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2523 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้จัดตั้งรัฐบาลโดยมีพรรคร่วมรัฐบาล ได้แก่ พรรคกิจสังคม (82ที่นั่ง) พรรคชาติไทย (38ที่นั่ง) พรรคประชาธิปัตย์ (33ที่นั่ง) พรรคชาติประชาชน (13ที่นั่ง) และพรรคสยามประชาธิปไตย (26ที่นั่ง) รวม 178 ที่นั่ง โดยมีตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีดังนี้

ส่วนของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

1.พลเอกเปรม ติณสูลานนท์	นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม
2.พลเอกเสริม ณ นคร	รองนายกรัฐมนตรี
3.นายสมศักดิ์ ชูโต	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
4.นายมีชัย ฤชุพันธ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
5.พลเรือเอกกวี สิงหะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
6.พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
7.นายประเทือง กิรติบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8.นายสีปพนนท์ เกตุทัต	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
9.พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
10.นายอรุณ ภาณุพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
11.นายอานัติ อาภาภิรม	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์
12.พลเรือเอกอมร ศิริกาชะ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
13.นายเกษม สุวรรณกุล	รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

พรรคกิจสังคม

14.นายบุญชู โรจนเสถียร	รองนายกรัฐมนตรี
15.นายตามใจ ขำกะโต	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
16.นายวิสิษฐ์ ตันสัจจา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
17.นายไพโรจน์ ไชยพร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

18.นายเกษม ศิริสัมพันธ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
19.นายอำนาจ วีรवरณ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
20.นายบรม ตันเถียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
21.นาวาอากาศตรีปุมมี ปุณศรี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์
22.นายยศ อินทรโกมัลย์สุด	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
23.นายทองหยด จิตตวีระ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
24.นายโกศล ไกรฤกษ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
พรรคชาติไทย	
25.พลตรีประมาณ อติเรกสาร	รองนายกรัฐมนตรี
26.นายอนุวรรต วัฒนพงศ์ศิริ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน
27.นายบรรหาร ศิลปอาชา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
28.พันตำรวจเอกกฤษ สังขทรัพย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์
29.นาวาอากาศโททินกร พันธุ์กระวี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
30.พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
พรรคประชาธิปัตย์	
31.พันเอกถนัด คอมันตร์	รองนายกรัฐมนตรี
32.นายบัญญัติ บรรทัดฐาน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
33.นายชวน หลีกภัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
34.นายขุนทอง ภูมिवเดือน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
35.นายไกรสร ตันติพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
พรรคชาติประชาชน	
36.พลเรือตรีบุญยง วัฒนพงศ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
พรรคสยามประชาธิปไตย	
37.พันเอกพล เรืองประเสริฐวิทย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

ต่อมาเมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ.2524 ได้มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี ดังนี้

1.พันเอกพล เรืองประเสริฐวิทย์	พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง คมนาคม
-------------------------------	--

2.นายตามใจ ขำกะโต	พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง พาณิชย์
3.นาวาอากาศตรีปทุมมี ปุณศรี	พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ ไปดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
4.นายโกศล ไกรฤกษ์	พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง อุตสาหกรรม ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่า การกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
5.นายวิสิษฐ์ ตันสัจจา	พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง พาณิชย์ ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงอุตสาหกรรม

คณะรัฐมนตรีบริหารงานอยู่ได้ระยะหนึ่งก็เกิดความขัดแย้งในพรรคร่วมรัฐบาลระหว่าง พรรคกิจสังคมกับพรรคชาติไทย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงทำการปรับคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2524 โดยการปรับคณะรัฐมนตรีในครั้งนี้ พรรคกิจสังคมและพรรคชาติประชาชน ถอนตัวออกจากการร่วมรัฐบาล และกลุ่มสหพรรค ประกอบด้วย พรรคสยามประชาธิปไตย พรรค รวมไทย และพรรคเสรีธรรม เข้าร่วมรัฐบาลแทน มีตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี ดังนี้

ส่วนของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

1.พลเอกเปรม ติณสูลานนท์	นายกรัฐมนตรี
และรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม
2.พลเอกเสริม ณ นคร	รองนายกรัฐมนตรี
3.นายมีชัย ฤชุพันธ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
4.พลตรีสุตสาย หัสติน	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
5.เรืออากาศโทสุดี มหาสันทนะ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
6.พลเรือเอกกวี สิงหะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
7.พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
8.นายประกายพฤกษ์ ศรีदानนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
9.นายประเทือง กิรติบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (พลเอก สิทธิ จิรโรจน์ เข้าดำรงตำแหน่งแทนเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ.2524)

10.พลเรือเอกสมุทร สหนาวิน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
11.นายสีปพนนท์ เกตุทัต	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
12.นายสมหมาย สุนทรระกูล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
13.นายไพจิตร เอื้อทวิกุล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
14.พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
15.นายอรุณ ภาณุพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
16.นายอาณัติ อาภาภิรม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
17.พลเรือเอกอมร ศิริกายะ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
18.ร้อยตำรวจโทชาญ มนุชธรรม	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
19.นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
20.นายจिरายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
21.นายเกษม สุวรรณกุล	รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

พรรคชาติไทย

22.พลตรีประมาณ อติเรกสาร	รองนายกรัฐมนตรี
23.พลโทชาญ อังศุโชติ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
24.นายวิเชียร เวชสวรรค์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
25.นาวาอากาศโททินกร พันธุ์กระวี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยี และการพลังงาน
26.พันตำรวจเอกกฤษ สังขทรัพย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์ (นายบุญเอื้อ ประเสริฐสุวรรณ เข้า
ดำรงตำแหน่งแทนเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม
พ.ศ.2524)
27.นายชุมพล ศิลปอาชา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
28.พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

พรรคประชาธิปัตย์

29.พันเอกถนัด คอมันตร์	รองนายกรัฐมนตรี
30.นายชวน หลีกภัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
31.นายบัญญัติ บรรทัดฐาน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
32.นายมารุต บุนนาค	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
33.นายขุนทอง ภูผิวเดือน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

34. นายวีระ มุสิกพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

35. นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

กลุ่มสหพรรค

36. พลเอกประจวบ สุนทรางกูร รองนายกรัฐมนตรี

37. พันเอกพล เรืองประเสริฐวิทย์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

38. นายทวี ไกรคุปต์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

39. นายณรงค์ วงศ์วรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

40. นายแพทย์อำพัน หิรัญโชติ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

ต่อมาพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้ทำการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ.2524 โดยรัฐบาลประกอบด้วย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคสยามประชาธิปไตย และกลุ่มของนายณรงค์ วงศ์วรรณ มีผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ดังนี้

ส่วนของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

1. พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี

และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

2. พลเอกเสริม ณ นคร รองนายกรัฐมนตรี

3. พลเอกประจวบ สุนทรางกูร รองนายกรัฐมนตรี

4. นายมีชัย ฤชุพันธ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

5. เรืออากาศโทสุดี มหาสันทนะ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

6. ร้อยตำรวจโทชาญ มนุชรธรรม รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

7. พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

8. พลเรือเอกสมุทร สหนาวิน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

9. พลเอกสิทธิ จิรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

10. นายสมหมาย สุนทระกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

11. นายไพจิตร เอื้อทวิกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง

12. พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

13. นายอรุณ ภาณุพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

14. พลเรือเอกอมร ศิริกาชะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

15. นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

16. นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
 17. นายเกษม สุวรรณกุล รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

พรรคกิจสังคม

18. นายทองหยด จิตตวีระ รองนายกรัฐมนตรี
 19. นาวาอากาศตรีปณณิ ปุณศรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
 20. ร้อยตรีประพาส ลิมปะพันธุ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
 21. นายโกศล ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
 22. นายเกษม ศิริสัมพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 23. นายปรีดา พัฒนถาบุตร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 24. นายมนตรี พงษ์พานิช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
 25. นายอำนาจ ยศสุข รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
 26. นายบรม ตันเถียร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

พรรคชาติไทย

27. พลตรีประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี
 28. พลโทชาญ อังศุโชติ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 29. นาวาอากาศโททินกร พันธุ์กระวี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์
 เทคโนโลยี และการพลังงาน
 30. นายวิเชียร เวชสวรรค์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์
 เทคโนโลยี และการพลังงาน
 31. นายบุญเอื้อ ประเสริฐสุวรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 32. นายชุมพล ศิลปอาชา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
 33. พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

พรรคประชาธิปัตย์

34. พันเอกถนัด คอมันตร์ รองนายกรัฐมนตรี
 35. นายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 36. นายบัญญัติ บรรทัดฐาน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
 37. นายมารุต บุณนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
 38. นายขุนทอง ภูผิวเดือน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 39. นายวิระ มุสิกพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

พรรคสยามประชาธิปไตย

40.นายทวี ไกรคุปต์

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

กลุ่มนายณรงค์ วงศ์วรรณ

41.นายณรงค์ วงศ์วรรณ

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์

รัฐบาลชุดนี้ได้รับการประเศมาจนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2526 ซึ่งเป็นปีที่สภาผู้แทนราษฎรจะครบวาระ และการใช้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี พ.ศ.2521 จะสิ้นสุดลงซึ่งส่งผลให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะมีขึ้นในปี พ.ศ.2526 จะต้องเปลี่ยนวิธีการเลือกจากเดิมที่เป็นการเลือกแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ มาเป็นการเลือกแบบรวมเขตเบอร์เดียว วิธีการเลือกตั้งแบบใหม่ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญนี้ได้รับการคัดค้านจากสมาชิกวุฒิสภา และทหาร และเกิดการเรียกร้องกดดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ กระแสเรียกร้องดังกล่าวรุนแรงมากขึ้นจนในที่สุดพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงประกาศยุบสภา เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2526 และกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526 การเลือกตั้งที่มีขึ้นนี้จึงยังเป็นการเลือกตั้งแบบเดิมอยู่

รัฐบาลชุดที่ 2

ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ.2526 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้จัดตั้งรัฐบาลโดยมีพรรคการเมืองเข้าร่วมรัฐบาล ประกอบด้วย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชากรไทย และพรรคชาติประชาธิปไตย โดยมีตำแหน่งรัฐมนตรี ดังนี้

ส่วนของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

1.พลเอกเปรม ติณสูลานนท์	นายกรัฐมนตรี
2.พลเอกประจวบ สุนทราวงกูร	และรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม
3.เรืออากาศโทสุดี มหาสันทนะ	รองนายกรัฐมนตรี
4.ร้อยตำรวจโทชาญ มนุชรธรรม	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
5.นายมีชัย ฤชุพันธ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
6.นายกระมล ทองธรรมชาติ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
7.พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
8.นายสมหมาย สุนทระกุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

- 9.นายสุธี สิงห์เสนห์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
 10.พลเอกสิทธิ จิรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
 11.นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

พรรคกิจสังคม

- 12.นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รองนายกรัฐมนตรี
 13.นายสวัสดิ์ คำประกอบ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 14.นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 15.นายอำนาจ ยศสุข รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
 16.พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
 17.ร้อยตรีประพาส ลิมปะพันธุ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
 18.นายณรงค์ วงศ์วรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 19.นายบรม ตันถียร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์
 20.นายประยุทธ์ ศิริพาณิชย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์
 21.นายผัน บุญชิต รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์
 22.นายโกศล ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
 23.นายไพโรจน์ ไชยพร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
 24.นายประยูร จินดาศิลป์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
 25.ร้อยตำรวจเอกสุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
 26.นายปรีดา พัฒนถาบุตร รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

พรรคประชาธิปัตย์

- 27.นายพิชัย รัตตกุล รองนายกรัฐมนตรี
 28.นายบัญญัติ บรรทัดฐาน รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 29.นายวีระ มุสิกพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
 30.นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน
 31.นายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 32.นายขุนทอง ภูผิวเดือน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 33.นายสัมพันธ์ ทองสมัคร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 34.นายมารุต บุณนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
 35.นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

พรรคประชากรไทย

36.พลเรือเอกสนธิ บุญยะชัย	รองนายกรัฐมนตรี
37.นายสมัคร สุนทรเวช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
38.นายบุญเทียม เขมาภิรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
39.นายประทุม รัตน์เพียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
40.นายเฉลียว วัชรพุกก์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
41.นายพิภพ อะสีติรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม

พรรคชาติประชาธิปไตย

42.นายอบ วสุรัตน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
43.นายวงศ์ พลนิกร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
44.นายประโยชน์ เนื่องจำนงค์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

ต่อมารัฐบาลมีปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะในพรรคกิจสังคมที่มีการเปลี่ยนหัวหน้าพรรคจากหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มาเป็นพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ส่งผลให้นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ซึ่งต้องการดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคเช่นกันไม่พอใจ จึงร่วมมือกับพรรคฝ่ายค้านลงมติไม่อนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติชนสงฆ์สงทางบก พ.ศ.2522 พ.ศ.2529 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงประกาศยุบสภาในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2529 และกำหนดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2529

รัฐบาลชุดที่ 3

ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2529 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้จัดตั้งรัฐบาล โดยพรรคร่วมรัฐบาลประกอบด้วย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม และพรรคราษฎร มีตำแหน่งรัฐมนตรี ดังนี้

ส่วนของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

1.พลเอกเปรม ติณสูลานนท์	นายกรัฐมนตรี
2.พลเรือเอกสนธิ บุญยะชัย	รองนายกรัฐมนตรี
3.พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
4.นายสุธี สิงห์เสน่ห์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

5.พลเอกประจวบ สุนทรากร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
6.นายมีชัย ฤชุพันธุ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
7.เรืออากาศโทศุภี มหาสันทนะ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
8.นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

พรรคกิจสังคม

9.นายพงษ์ สารสิน	รองนายกรัฐมนตรี
10.นายประยุทธ์ ศิริพานิชย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์
11.พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
12.ร้อยตรีประพาส ลิมปพันธุ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
13.ร้อยตำรวจเอกสุรัตน์ โอสถานุเคราะห์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ (ลาออกเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2529 นายมนตรี พงษ์พานิช เข้าดำรงตำแหน่งแทน)
14.นายมนตรี พงษ์พานิช	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ (ต่อมาได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ และนายสันติ ชัยวิรัตน์เข้าดำรงตำแหน่งแทน)
15.นายสุบิน ปิ่นขยัน	รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย
16.นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

พรรคประชาธิปไตย

17.นายพิชัย รัตตกุล	รองนายกรัฐมนตรี
18.พลเอกหาญ ลีนาทนันท	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
19.นายสุเทพ เทือกสุบรรณ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์
20.นายศุภชัย พานิชภักดิ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
21.พันโทสนั่น ขจรประศาสน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
22.นายประจวบ ไชยสาส์น	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
23.นายบัญญัติ บรรทัดฐาน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยี และการพลังงาน
24.นายพิจิตต รัตตกุล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยี และการพลังงาน
25.นายมารุต บุญนาค	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

- 26.นายสัมพันธ์ ทองสมัคร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- 27.นายวีระ มุสิกพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
(ลาออกเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2529 และนาย
ไสว พัฒโน ดำรงตำแหน่งแทน)
- 28.นายสมบุญ จีระมะกร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
- 29.นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
- 30.นายวัชรินทร์ เกตะวันดี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
- 31.นายอำนาจ สุวรรณคีรี รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 32.นายวิจิต แสงทอง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

พรรคชาติไทย

- 33.พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รองนายกรัฐมนตรี
- 34.นายเสนาะ เทียนทอง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์
- 35.นายประภัตร โพธสุธน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
- 36.นายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
- 37.นายสุรพันธ์ ชินวัตร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
- 38.นายชูชีพ หาญสวัสดิ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
- 39.นายสุขุม เลาห์วัฒนศิริ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
- 40.นายประมวล สภาวสุ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
- 41.นายกร ทัพพะรังสี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
- 42.นายสอาด ปิยวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

พรรคราษฎร

- 43.พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ รองนายกรัฐมนตรี
- 44.พลเอกมานะ รัตนโกเศศ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- 45.นายเฉลียว วัชรพุกก์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

ภาคผนวก ค

รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522

1. พลอากาศเอกกมล เดชะตุงคะ
2. พันเอกกมล เรืองวุฒิ
3. พลอากาศเอกกระแสร์ อินทร์ตัน
4. นายกฤต รัตนรักษ์
5. พลโทกฤษณ์ ชีเจริญ
6. นายกิตติรัตน์ ศรีวิสารวาจา
7. นาวาอากาศเอกเกษร โรจนนิล
8. พลเรือตรีเกษม ลิขิตวงศ์
9. พลโทเกริกศิลป์ กัลป์ยามกุล
10. นายโกวิท บุญชัยฉัตร
11. พลโทกำจร ตูลยาน
12. พลอากาศโทจรัส สุรัสวดี
13. พลอากาศตรีจรรยา สุคนธ์ทรัพย์
14. พลตรีจวน วรณรัตน์
15. พลเรือตรีจินดา ไชยอุดม
16. พลเอกเจริญ พงษ์พานิช
17. พลเรือตรีเจือ เกตุยงสิทธิ์
18. นางสาวจุไร ลีอากาศ
19. พลเอกจำเริญ จารุเสถียร
20. พันเอกจำลอง ฤทธิศิลป์
21. พลอากาศตรีจำลอง ปุณณะกิตติ
22. พันโทจำลอง ศรีเมือง
23. พลอากาศเอกเฉลิม ทิวะเวช
24. ร้อยตำรวจโทชาญ มนุชธรรม
25. พันตำรวจเอกชาญ รัตนธรรม
26. พันเอกชาญ สท่อนดี

27. พันเอกชาญบุรณ์ เพ็ญตระกูล
28. พลเรือตรีชาติ ดิษฐบรรจง
29. พันโทชายชาญ เทียนประภาส
30. พลตำรวจเอกชุมพล โลหะชาละ
31. พันเอกชูพงศ์ มัทวพันธุ์
32. พันเอกชัยชนะ ธานีรัตน์
33. พลเอกเขวง ชัยเจริญ
34. พันเอกเชษฐา ฐานะจาโร
35. พันเอกเชาว์ คงพูลศิลป์
36. พลเอกเชาว์ สวัสดิสงคราม
37. พลเรือตรีดำรงค์ เสขะนันท์
38. นายถวิล ชมะนันท์
39. พลอากาศโททะเกล้า สุษิตวรรณ
40. พลเอกทวนทอง สุวรรณทัต
41. พันเอกทวีวิทย์ นิยมเสน
42. พลโทเทพ กรานเลิศ
43. พลเรือเอกเทียม มกรานนท์
44. พันเอกทำนุ ผุดผาด
45. พันโทธานี เสนีวงศ์ ณ อยุธยา
46. พันโทธีรเดช มีเพียร
47. พลอากาศตรีอนุธรรม ประมวลทอง
48. นายธรรมบุญ ถัดพลี
49. พันเอกเชียร ธรรมกุล
50. พลโทนวล หิญาธิระนันท์
51. นาวาเอกนฤตล ปุราคำ
52. พลเรือโทนิพนธ์ ศิริธร
53. นายประเสริฐ ปราสาททองโอสถ
54. พันตรีณรงค์ จารุเศรษฐี
55. พลตำรวจโทณรงค์ มหานนท์
56. พันเอกนันทศักดิ์ ชุ่มไพร
57. พันเอกบรรจง จารุวรรณ

58. นายบรรณสมบูรณ์ มิตรภักดี
59. พันเอกบวร งามเกษม
60. พลอากาศเอกบัญชา เมฆวิชัย
61. พันเอกบัญชา สวัสดิ์ฤทธิธรม
62. พลอากาศโทบัญชา สุขานุศาสน์
63. พลอากาศโทบัณฑิต โชติชนาภิบาล
64. พันโทบัณฑิตย์ มลายอริสุนย์
65. พลเรือโทบัณฑิต สุวงศ์
66. พลเอกบุญชัย บำรุงพงษ์
67. นายบุญถม เอ็นมะโนช
68. พันตรีบุญยัง บุษชา
69. นายบุญสิน จตุรพฤกษ์
70. พลเอกบุญเสริม आयुวัฒน์
71. พันเอกบุลศักดิ์ โพธิเจริญ
72. พลโทบุลฤทธิ ทรรรถานนท์
73. นาวาอากาศโทประกอบ สุดประไพ
74. พันเอกประจวบ กาญจนพันธ์
75. พลเรือตรีประจวบ พลกล้า
76. พลเอกประจวบ สุนทรางกูร
77. พลอากาศเอกประจักษ์ สุทธิมัย
78. พันเอกประจักษ์ สว่างจิต
79. พลเรือตรีประชา กนิษฐชาติ
80. นาวาอากาศเอกประชุม ฉายศิริ
81. พลโทประดับ ศรีสุข
82. พลตรีประเทียบ เทศวิศาล
83. พลโทประเทือง อารินิจ
84. พลเรือตรีประพัฒน์ กฤษณจันทร์
85. พลเรือโทประพัฒน์ จันทวิรัช
86. พลอากาศตรีประพันธ์ ฐปะเดมีย์
87. พลโทประยุทธ จารุมณี
88. พลเอกประลอง วีระปรีย์

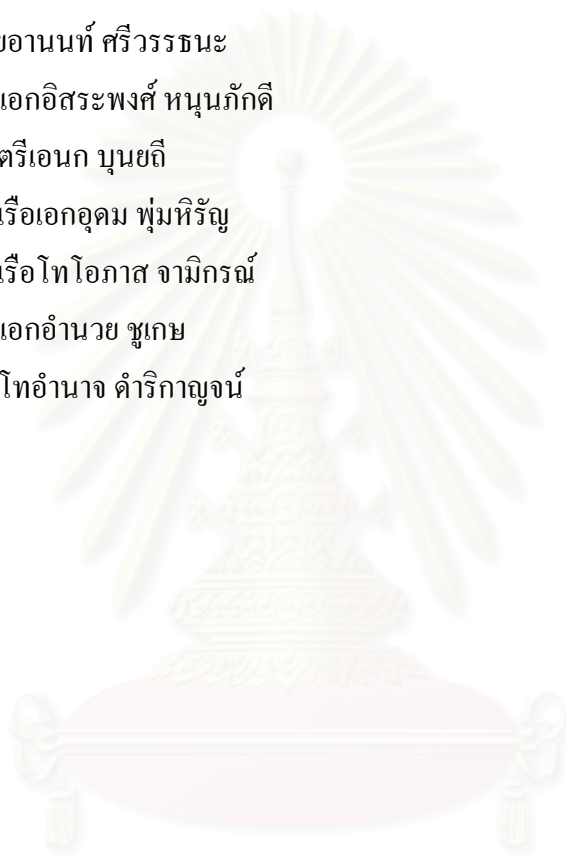
89. นายปรีดี เทรระกุล
90. นาวาเอกประยงค์ เจริญสุวรรณ
91. พลเรือตรีประสพ อุดหนุน
92. พลเอกประสาร อมาตยกุล
93. พลโทประสิทธิ์ ใจชื่น
94. พลเรือโทประเสริฐ แทนขำ
95. พลเอกประเสริฐ ธรรมศิริ
96. นาวาอากาศเอกประยัด ดิษยะศริน
97. นาวาอากาศเอกปราโมทย์ วิรุฒมะเสน
98. พลเรือตรีปรีชา สงวนสินธุ์
99. นาวาอากาศเอกปรื่องวิทย์ หงสนันท์
100. พันเอกปรีดี रामสูตร
101. พลโทปิ่น ธรรมศรี
102. นายเปล่งศักดิ์ ประกาศเกสัช
103. นาวาอากาศเอกผดุง พันธุ์หลังสวน
104. พลเรือโทผริตเดช รุมาคม
105. พลโทผิน เกสร
106. พลตรีพร้อม ผิวนวล
107. พลเรือเอกพอน พันธุ์ทรัพย์
108. พลอากาศเอกพโยม เย็นสุดใจ
109. นาวาเอกพโยม สวัสดิบุตร
110. นายพัลลภ บัวสุวรรณ
111. พลตรีพัฒน์ อูไรเลิศ
112. พลเรือเอกหม่อมราชวงศ์พันธุ์ม ทวีวงศ์
113. พันเอกพัลลภ ปิ่นมณี
114. พันเอกพิจิตร กุลละวณิชย์
115. พลตำรวจตรีพิชิต รักษาเวช
116. พันเอกพิศิษฐ์ เหมะบุตร
117. พันเอกพูน ทรงศิลป์
118. นาวาอากาศเอกไพบุลย์ ธารีเกษ
119. พลตรีไพบุลย์ สิริยากร

120. นายไพโรจน์ เปรมปรีดิ์
121. พลตรีไพศาล รุ่งแสง
122. พลโทภิญโญ วัชรเทศ
123. พลตำรวจเอกมนต์ชัย พันธุ์คงชื่น
124. นาวาอากาศโทมณู อัมรานนท์
125. นายมณูญ นาวานุเคราะห์
126. พันโทมณูญ รูปขจร
127. นายมานะศักดิ์ อินทรโกมาลย์สุต
128. นาวาอากาศเอกมานิตย์ ชมพูทิพย์
129. พลตรียงยุทธ ดิษฐบรรจง
130. นายยงศิลป์ เรืองสุข
131. พลเรือโทยศ ฝึกผลงาม
132. นายยุทธ อังกินันท์
133. พลตรียุทธศักดิ์ คล่องตรวจโรค
134. พลเรือโทยุทธยา เชิดบุญเมือง
135. พลตรีเริงฤทธิ์ รุมาคม
136. พลอากาศเอกเรืองชัย กาญจนะโกคิน
137. ร้อยเอกละเมียน บุญยะมาน
138. นางสาวลาวัลย์ ถนองจันทร์
139. พลโทถวัลย์ ศาลิคุปต์
140. พันเอกวรวิทย์ พิบูลศิลป์
141. พลโทวศิน อิศรางกูร ณ อยุธยา
142. พันโทวัฒน์ชัย ฉายเหมือนวงศ์
143. พลอากาศตรีวันชัย พิไลพงษ์
144. พลเรือโทวิเชียร สังกรธนกิจ
145. พันโทวินิจ เทศวิศาล
146. พลเรือตรีวินิจ ศรีพจนารถ
147. นางวิมล เขียมเจริญ
148. พันเอกวิมล วงศ์วานิช
149. พลโทวิบูลย์ ไร่เสถียร
150. นายวิสิทธิ์ ศรีสมบูรณ์

151. พลโทวีรพันธ์ รั้งคะรัตน์
152. พันเอกวีรยุทธ อินวะษา
153. พลตำรวจเอกศรีสุข มหิรินทร์เทพ
154. นายศิริชัย บุญกุล
155. นาวาเอกหม่อมราชวงศ์ศิริพงษ์ ทองใหญ่
156. พลเรือโทศักดิ์ เถลิงสุข
157. พลโทศักดิ์ บุญพระกุล
158. พันโทศักดิ์ศรี แข็งแรง
159. นายศุภี มหาสันทนะ
160. พันโทสกรรจ์ มิตรเกษม
161. พลเรือตรีสกล ชลออยู่
162. นายสงวน ลีวม โนมนต์
163. พลเรือเอกสงัด ชลออยู่
164. พันเอกสง่า สายมงคล
165. พลเรือเอกสถาปน เกยานนท์
166. พลโทสท้าน ภิรมย์รัตน์
167. พลโทสม ชัดพันธ์
168. พลเรือโทสมจิตต์ ชัมมรัคคิต
169. พลเรือโทสมบูรณ์ เชื้อพิบูลย์
170. พันโทนายแพทย์สมพนธ์ บุญยุปต์
171. นาวาอากาศโทสมรวย อาจสังข์จร
172. พลเอกสมศักดิ์ ปัญจมานนท์
173. นาวาอากาศเอกสมศักดิ์ เวสุวรรณ์
174. พลเรือโทสมักร สายวงศ์
175. พันเอกสมาน สวนบุญช่วย
176. พลเรือเอกสมุทร สหนาวิน
177. พลอากาศโทสรรเสริญ วานิชย์
178. พันเอกสวาง มาสมภพ
179. พันตรีนายแพทย์สฤษดิ์วงศ์ วงศ์ถ้ายทอง
180. พลเอกสัมพันธ์ จิตรปฎิมา
181. พันโทสาคร กิจวิริยะ

182. นายสานนท์ สายสว่าง
183. นาวาอากาศเอกสามารถ โสตสถิต
184. พลเอกสายหยุด เกิดผล
185. พลเอกสิทธิ จิรโรจน์
186. พลโทสีมา ปาณิกบุตร
187. พลโทสืบ อักษรานุเคราะห์
188. นายสุขุม ธีระวัฒน์
189. นายสุชาติ หอวัฒนกุล
190. พันเอกสุเทพ สีวะรา
191. พันเอกสุรชัย ถนอมพิชัย
192. พลตำรวจโทสุรพล จุลละพราหมณ์
193. พลตรีสุรเสฏฐ์ रामสมภพ
194. พลตรีเสริม คงสุวรรณ
195. พันโทแสงศักดิ์ มังกละศิริ
196. พันเอกแสนย์ เทพาสิต
197. พลโทแสวง จามรจันทร์
198. พลโทสำราญ เทพรพ
199. พลเรือตรีสำออง กริโสภณ
200. พลอากาศเอกหะริน หงสกุล
201. นาวาเอกหั่น สกกุลพานิช
202. พลเอกหิรัญ คุรุทเวโซ
203. นายเหม สุไลมาน
204. พลโทเหรียญ ดิษฐบรรจง
205. พันโทองอาจ ชัมพุนทะ
206. พันโทหม่อมราชวงศ์คุณยศ จักรพันธ์
207. พลเรือเอกอคุณ ตุตยานนท์
208. ร้อยโทอนันต์ พรรณเชษฐ์
209. หลวงอรรถไพศาลสุรดี
210. พันเอกอร่าม สรายุทธ
211. พลอากาศตรีอรุณ พร้อมเทพ
212. พันตรีอัครเดช ศศิประภา

213. พลดำรวจโทอังกูร ทัดตานนท์
214. พันโทอัมพร เสวตเสริม
215. นายอาคม มกรานนท์
216. นาวาอากาศเอกอาคม อรรถเวทวรุฒิ
217. พลโทอาจ ชาตินักรบ
218. พลตรีอาทิตย์ กำลิ่งเอก
219. นายอานนท์ ศรีวรรณะ
220. พันเอกอิสระพงศ์ หนูนักดี
221. พลตรีเอนก บุญยถิ
222. พลเรือเอกอุดม พุ่มหิรัญ
223. พลเรือโทโอภาส จามิกรณ์
224. พันเอกอำนาจ ชูเกษ
225. พลโทอำนาจ คำริกาญจน์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2524

1. พลเอกกฤษณ์ ชีเจริญ
2. พลอากาศเอกกระแสร์ อินทร์ตัน
3. พลเรือเอกกวี สิงหะ
4. หม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี
5. นาวาอากาศตรีกำธน สินธวานนท์
6. พลโทจวน วรรณรัตน์
7. นายจรรุบุตร เรืองสุวรรณ
8. นายจำลอง อ้วน โถ
9. นายเฉลียว คณานุกูล
10. พลอากาศโทชากร ทัดตานนท์
11. นายชาญชัย ลีถาวร
12. พลเรือตรีชาติ ดิษฐบรรจง
13. นายชูชาติ ประมูลผล
14. พลเอกเชาวน์ สวัสดิ์สงคราม
15. หม่อมหลวงเชิงชาญ กำภู
16. นายเถลิง ชำรงนาวาสวัสดิ์
17. หม่อมหลวงตรีทศยุทธ เทวกุล
18. นายไทรรงค์ สุวรรณศิริ
19. นายทวี หนูนักดี
20. พลอากาศเอกทะแก้ว สุขีลวรรณ
21. พลโทเทียนชัย สิริสัมพันธ์
22. พลอากาศโทนาวี มหารักขกะ
23. พลอากาศเอกบัญชา เมฆวิชัย
24. พลอากาศโทบัณฑิต โชติชนาภิบาล
25. พลเรือโทบัณฑิต สุวงศ์
26. นายบุญสม มาร์ติน

27. นายประกอบ ตู้จินดา
28. พลเอกประจวบ สุนทรางกูร
29. นายประจิดร ยศสุนทร
30. พันเอกประทุม พิบูลย์ภาณุวัฒน์
31. นายประพจน์ ฌ นคร
32. พลเรือโทประพัฒน์ จันทวิรัช
33. พลอากาศโทประภา เวชปาน
34. พลตรีประหยัด รอดโพธิ์ทอง
35. พลอากาศตรีประหยัด ดิษยะศริน
36. พลเอกประยุทธ์ จารุมณี
37. นายประสพ รัตนากร
38. พลตรีประสาธ วิมลศิลป์
39. พลตรีปรีชา ฌวิพัฒน์
40. นายปลั่ง มีจุล
41. พลเอกปิ่น ธรรมศรี
42. พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์
43. พลตรีพิศิษฐ์ เหมะบุตร
44. นายพิศาล มูลศาสตร์สาทร
45. ร้อยเอกละเมียน บุญยะมาน
46. พลอากาศโทวาทีต โหละสุด
47. พลเอกวาท กุญชรานุสรณ์
48. นายวิจารณ์ นีวาตวงศ์
49. นาวาอากาศเอกวิมล วิริยะวิทย์
50. พลเรือโทวิเชียร สังกรชนกิจ
51. พลอากาศโทวีระ ไทยกล้า
52. พลโทศักดิ์ บุญตระกูล
53. นายศิริ อติโพธิ์
54. พันเอกสงวน คำวงษา
55. พลโทสม ชัดพันธุ์

56. พลอากาศโทสมพล บุรุษรัตนพันธ์
57. นายสมภพ โทตระกิตย์
58. นายสมภพ สุสังกรกาญจน์
59. พลเรือโทสมักร สายวงศ์
60. นายสุขุม ถิระวัฒน์
61. นายสุชาติ หอวัฒนกุล
62. นายสุธี สิงห์เสนห์
63. คุณหญิงสุวัฒนา เพชรทองคำ
64. พลเรือโทสุรพล แสงโชติ
65. พลเอกเสริม ณ นคร
66. นายเสนาะ อุณากุล
67. พลโทแสวง จามรจันทร์
68. พลเรือโทโสภณ สุญาณเศรษฐกร
69. พลเรือเอกอมร ศิริกายะ
70. พลอากาศเอกอัมพร คอนดี
71. พลโทอาจ ชาตินักรบ
72. พันเอกอาทร ชนเห็นชอบ
73. พลเรือเอกอุดม พุ่มหิรัญ
74. พลตรีเอนก บุญยถิ
75. พลเรือตรีอำนาจ เขี่ยมสุโร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ

การแต่งตั้งสมาชิกรัฐสภาอันเนื่องมาจากเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524

ภายหลังเหตุการณ์กบฏ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ได้มีสมาชิกรัฐสภาลาออกจากตำแหน่งจำนวน 11 คน ดังนี้

1. พลตำรวจตรีชาญ รัตนธรรม	7. พันเอกปรีดี रामสูต
2. พันเอกชาญบุรณ์ เพ็ญตระกูล	8. พลโทวศิน อิศรางกูร ณ อยุธยา
3. พันเอกนาคศักดิ์ ช่มไพบรี	9. พันเอกสาคร กิจวิริยะ
4. พันโทบุญยัง บุษชา	10. พันเอกแสงศักดิ์ มงคลละสิริ
5. นายบุญสิน จตุรพุกภัย	11. พันเอกหม่อมราชวงศ์ อุดมเดช จักรพันธ์
6. พันเอกบุลศักดิ์ โพธิเจริญ	

ต่อมาในวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2524 ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกรัฐสภาแทนตำแหน่งที่ว่างลง ดังนี้

1. พลเอกเจริญ พงษ์พานิช	7. พลเรือเอกสถาปนั เกยานนท์
2. นายบุญกุล ประจวบเหมาะ	8. พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา
3. นายปิยะ จักกะพาก	9. นายสมพร บุญยุคปต์
4. นายประเทือง กิรติบุตร	10. นายอมร จันทรมบูรณ
5. พลอากาศเอกประจักษ์ สุทธิมัย	11. นายอานัติ อาภาภิรม
6. นายประวิณ ณ นคร	

ภาคผนวก ฉ

รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2526

1. นายกระจ่าง พันธมนาวิน
2. พลตรีกระวี สุทัศน์ ณ อยุธยา
3. นายกฤตย์ รัตนรักษ์
4. พลอากาศตรีกัณฑ์ พิमानทิพย์
5. นายกำพล วัชรพล
6. พลอากาศตรีเกษร โจนินิต
7. นายเกษม สุวรรณกุล
8. นายจिरายู อิศรางกูร ณ อยุธยา
9. พลโทจู่ไท แสงทวีป
10. นายชลอ ธรรมศิริ
11. นายชวลิต รุ่งแสง
12. นายชัชวาลย์ อภิบาลศรี
13. นายชัยรัตน์ คำนวน
14. ร้อยตำรวจโทชาญ มนุธรรม
15. นายชาญวุฒิ โปธิรัตน์กูร
16. นายชุมสาย หัสดิน
17. พลตำรวจเอกณรงค์ มหานนท์
18. พลเรือโทดำรงศักดิ์ เสงะนันท์
19. นายคิลก มหาดำรงกุล
20. นายตามใจ ช่างโต
21. พลอากาศโททวนทอง ยอดอาวุธ
22. พลเรือโทวิช บุญยรัตพันธุ์
23. พลตำรวจตรีเทียนชัย วีรกุล
24. พลเรือโทธาดา ดิษฐบรรจง
25. นางนงเยาว์ ชัยเสรี
26. พลโทนพ พิณสายแก้ว

27. พลเรือโทนิพนธ์ ศิริธร
28. นายอนุกุล ประจวบเหมาะ
29. พลโทบรรจบ บุญนาค
30. นายบรรเจ็ด ชลวิจารณ์
31. พลตำรวจโทบันเท็ง กัมปนาทแสนยากร
32. พลตรีบุญชัย คิชฌกุล
33. นายบุญธรรม ชุมดวง
34. พลเอกปฐม เสริมสิน
35. พลเรือตรีประกอบ วะสินนท์
36. หม่อมหลวงประกิต ทินกร
37. พลเรือตรีประพัฒน์ กฤษณจันทร์
38. พลโทประยูร บุญนาค
39. นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ
40. นายประสิทธิ์ เหนระกุล
41. พลตรีปัญญา สิงห์ศักดิ์
42. นายปิยะ จักกะพาก
43. นายปรีชา ศรีมิตรย์
44. นายพนัส สิมะเสถียร
45. นายพฤทธิ์ อุปถัมภานนท์
46. คุณหญิงพวงรัตน์ วิเวกานนท์
47. พลโทพัศตร์ มีนะกนิษฐ์
48. พลโทพัฒน์ อูไรเลิศ
49. นายเพรา นิวัตวงศ์
50. นายมนัสวี อุดมหนักนธ์
51. พลโทมานะ รัตนโกเศศ
52. นายมีชัย ฤชุพันธุ์
53. พลเรือโทยุทธยา เชิดบุญเมือง
54. นายรัตน์ พนมขวัญ
55. นายละเมียด ประดับศรี
56. นายวาทัญญู ณ ถลาง
57. นายวรรณ ชันชื้อ

58. นายวารินทร์ พุนศิริวงศ์
59. พลตรีวิชาติ ทยถมยา
60. นายวิชัย กาญจนพันธุ์
61. นายวิชัย โสสุวรรณจินดา
62. นายวิฑูร โอสถานนท์
63. นายวีระ รมยะรูป
64. นายวิกิจ วีรานูวัตต์
65. นายวีระ สุสังกรกาญจน์
66. พลตรีศิริ ทิวะพันธุ์
67. นายสง่า สรรพศรี
68. พลตรีสมคิด จงพยุหะ
69. นายสมคิด บำเรอ
70. นายสมชาย เขียวหวาน
71. พันเอกสมชาย หิรัญกิจ
72. นายสมบูรณ์ นันทากิวัฒน์
73. นายสมาน แสงมณี
74. นายสรวง อภัยรานุเคราะห์
75. นายสวัสดิ์ ถุกโดด
76. นายสิงห์โต จ่างตระกูล
77. นายลีปนันท เกตุทัต
78. นายสุธรรม วิชชุไตรภพ
79. พลตรีสุนทร คงสมพงษ์
80. พลตำรวจโทสุวรรณ รัตนชื่น
81. นายสุวิทย์ นววงศ์
82. พลโทหาญ ลีนานนท์
83. ร้อยโทอนันต์ พรรณเชษฐ์
84. นายอนุสร ทรัพย์มโน
85. นายอมร รักษาสัตย์
86. พลอากาศเอกอรุณ พร้อมเทพ
87. นายอรุณ ภาณุพงศ์
88. นายอาสา สารสิน

89. นายอหัมัด ขามเทศทอง
90. พลตรีอิสระพงษ์ หนูนักดี
91. นายอุกฤษ มงคลนาวิน
92. พลอากาศตรี อุดม ถนอมกุลบุตร
93. นายโอสถ โกศิน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาอันเนื่องมาจากกรณีวิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2526

ในระหว่างการแก้ไขรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2526 ได้มีสมาชิกวุฒิสภาออกจากตำแหน่ง
ตั้งแต่วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2526 จึงได้มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาแทนตำแหน่งที่ว่างลง ดังนี้

1. พลตรี ชัยชนะ ธาริฉัตร	9. พลเรือเอก สมุทร สหนาวิน
2. พลเอก ทวนทอง สุวรรณทัต	10. พลเอก เกรียงกูญ คิยฐบรรจง
3. พลอากาศเอก ประจักษ์ สุทธิชัย	11. พลเอก อาทิตย์ กำลังเอก
4. พลตรี พิจิตร กุลละวณิชย์	12. พลตรี ประชุม พิบูลภานุวัธน์
5. พลเอก ลักขณ์ ศาลิกุบัติ	13. พลเรือเอก ประเสริฐ แทนขำ
6. พลตรี วิมล วงศ์วานิช	14. พลโท ผิน เกษร
7. นายสมพร บุญยคุบัติ	15. พลโท วิบูลย์ ไร่เสถียร
8. พลเอก สมศักดิ์ ปัญจมานนท์	16. พลโท สม ชัดพันธ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2528

1. พลเรือโทโกมุท กมลนาวิน
2. นายกระมล ทองธรรมชาติ
3. นายกำจร สติรกุล
4. พลโทกำแหง จันทวิรัช
5. พลตรีจจร รามัญวงศ์
6. พลโทจรววย วงศ์สายัณห์
7. พลโทจันทรคุปต์ สิริสุทธี
8. พลตรีจابل เอี่ยมศิริ
9. พลเรือเอกจินดา ไชยอุดม
10. พลอากาศเอกจำลอง ปุณณกิตติ
11. พลเอกเชวง ชัยเจริญ
12. พลตรีเชิดชาย ชีรัทธานนท์
13. พลเอกชำนาญ นิลวิเศษ
14. พลอากาศโทชำนาญ ภัทรโยธิน
15. พลโทเทียบ กรมสุริยศักดิ์
16. นายเชียร เจริญวัฒนา
17. คุณหญิงนันทกา สุประภาตนันท์
18. นางสาวบังอร อัมโงษา
19. พลโทบัณฑิต อมาตยกุล
20. พลตรีบุญแทน เหนียนเฉลย
21. พลเอกบุญฤทธิ์ ทรธรานนท์
22. พลอากาศโทประดับ พลชาติ
23. พลอากาศเอกประจักษ์ สุทธิมัย
24. พลอากาศโทประทีป เกิดนาวิ
25. พลเรือเอกประเทือง วงศ์จันทร์
26. พลอากาศเอกประพันธ์ ฐปะเดมิย์
27. นายประภาส จักกะพาก
28. พลเรือเอกประสพ อุดหนุน
29. พลเรือโทประเสริฐ น้อยคำศิริ
30. พลอากาศตรีปรีชา นนทรีย์
31. พลอากาศโทเป็รื่องวิทย์ หงสนันท์
32. พลอากาศเอกโพยม เย็นสุดใจ
33. พลโทพิจิตร กุลละวณิชย์
34. นายพิชัย วาสนาส่ง
35. พลโทพิศิษฐ์ เหมะบุตร
36. พลตรีภูงค์ นิลขำ
37. พลอากาศเอกเรวัตกร วรียพงษ์
38. พลเอกลักษณะ สาลิกุปต์
39. พลอากาศโทวรรณาด อภิจारी
40. พลโทวันชัย เรื่องตระกูล
41. นายวิจิตร ณ ระนอง
42. พลตรีวิจิตร สุขมาก
43. พลเรือโทวินัย ไชยเพิ่ม
44. พลตรีวิมล วงศ์วานิช
45. พลตรีวีโรจน์ แสงสนิท
46. นายวีระพงษ์ รามางกูร
47. พลตรีศัลย์ ศรีเพ็ญ
48. พลเรือโทศิริ ศิริรัมย์
49. พลเรือโทศิริ เสวตรักต์
50. เรืออากาศโทสุลี มหาสันทนะ
51. นายสนอง ตู้อินดา
52. พันโทสมพนธ์ บุญคุปต์
53. พลตรีสมพร เต็มทองไชย
54. พลเรือตรีสมโภช ขมะสุนทร

55. พลเอกสมศักดิ์ ปัญจมานนท์	66. นายไสร็จ สุจริตกุล
56. พลตรีสาทร สุวรรณภา	67. พลเอกองอาจ สุขมาตย์
57. นายसानนท์ สายสว่าง	68. นายอมร จันทรสมบูรณ์
58. พลเอกสายหยุด เกิดผล	69. นายอมร นนทสุต
59. พลเอกสิทธิ จิรโรจน์	70. พลโทอรรคพล สมรูป
60. พลตำรวจโทสุทัศน์ สุขุมวาท	71. นายอาคม มกรานนท์
61. พลเรือเอกสุภา กษเสนี	72. พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก
62. พลโทสุรพล บรรณกิจโสภณ	73. นายอานัติ อาภาภิรม
63. พลตรีสุดสาย หัสดิน	74. พลตรีอารียะ อุโฆษกิจ
64. พลอากาศตรีสุวิทย์ จันทประดิษฐ์	75. นายอาษา เมฆสวรรค์
65. พลตำรวจโทเสน่ห์ สิทธิพันธ์	76. นายเอกพจน์ วานิช

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ฅ

รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2529

ตามที่ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2526 ปรากฏว่า มีตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาว่างลง ประกอบกับมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไปในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นเป็น 347 คน จึงมีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้ได้จำนวนสามในสี่ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ดังนี้

1. พลโทจรัส วงศ์สายัณห์
2. พลโทศิริชัย ลักขณีนาวิน
3. พลโทงามพล นุตสถิต
4. พลโทสุจินดา คราประยูร
5. พลโทเกษม สงวนชาติสรไกร
6. พลตรีเจอ โพธิ์ศรีนาค
7. พลตรีกิตติ รัตนฉายา
8. พลตรีไพโรจน์ จันทร์อุไร
9. พลตรีวัฒนา สรรพานิช
10. พลเรือเอกสุรทิน จันทร์ภักดี
11. พลเรือโทกลาง จันทนประยูร
12. พลเรือโทหญิงสุข สุนทรนาค
13. พลเรือโทเกษม เมฆลอย
14. พลอากาศเอกพิสุทธิ ฤทธาคนี
15. พลอากาศโทพิศิษฐ์ ศรีกาพสินธุ์
16. พลอากาศโทนิมิต บุญญานุรักษ์
17. พลตำรวจโทประเนตร ฤทธิภูษัย
18. นายศิริชัย มูลกุล
19. นายสมพงษ์ ตรีสุภี
20. ว่าที่ ร้อยตรีเสมอใจ พุ่มพวง
21. นายเกษม จาติกวณิช
22. นายอรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ
23. นายวีระ ศิริวัฒน์
24. พลเรือเอกสนธิ บุญยะชัย
25. นายอรุณ ภาณุพงศ์

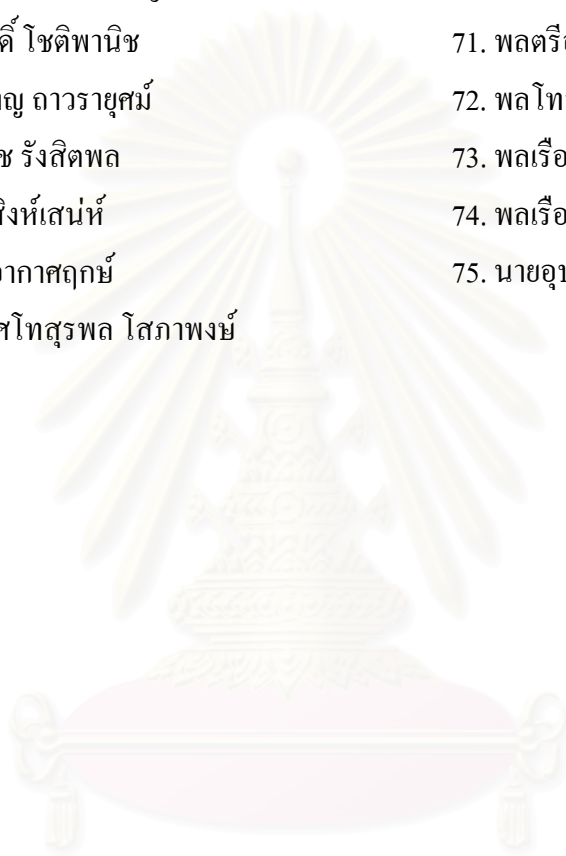
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ญ

รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2530

1. พลเรือโทกิตติ นาคะเกษ
2. พลอากาศโทจินดา रामอินทรา
3. นายจุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
4. พลเรือโทเจตน์ รัชมรงค์คิ
5. ร้อยตำรวจโทจักรชัย บุญยะอนันต์
6. พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ
7. นายชัยยุทธ วรรณสุด
8. พลเรือเอกชาติ ดิษฐบรรจง
9. นายธีระ ภาณุพงศ์
10. พลเรือตรีเชลง งามอาจ
11. พลอากาศโทณรงค์ ดิถีเพ็ง
12. หม่อมหลวงตรีทศยุทธ เทวกุล
13. นายทวี หนูนักดี
14. นายธรรมบุญ ประจวบเหมาะ
15. นายบรม ตันเถียร
16. พลตรีบรรเทา ไชเกตุ
17. พลตำรวจตรีบุญชู ว่างานนท์
18. นายปลั่ง มีจุล
19. พันเอกประกอบ ประชुर โภคราช
20. พลเอกประจวบ สุนทรางกูร
21. พลเรือโทประชุม เวศม์วิบูลย์
22. นายประเทือง กิรติบุตร
23. นายประภาสน์ อวยชัย
24. พลเอกประยุทธ์ จารุมณี
25. นายประสพ รัตนากร
26. พลเรือโทประยงค์ เจริญสุวรรณ
27. นายประเสริฐ ดวงวิชัย
28. พลอากาศเอกประหยัด ดิษยะศริน
29. นายพชร อิศรเสนา
30. พลอากาศเอกพะเนียง กานตรัตน์
31. นายพานิช สัมภวคุปต์
32. นายพารณ อิศรเสนา
33. นายพิศาล มูลศาสตร์สาทร
34. นายไพโรจน์ ینگานนท์
35. พลตำรวจโทเกา สารสิน
36. พลตรีมงคล อัมพรพิสิษฐ์
37. พลตรีมนัส อร่ามศรี
38. นายมีชัย วีระไวทยะ
39. นางเยาวลักษณ์ แฟงสภา
40. นายยุกต์ ณ ถลาง
41. พลโทรวมศักดิ์ ไชยโกมินทร์
42. ร้อยเอกละเมียน บุญยะมาน
43. พลตรีวันชัย อัมพูนันท์
44. พลเอกวาท กุญชรานุสสรณ์
45. พลโทวิชัย เพิ่มทรัพย์
46. นายวิจารณ์ ฤกษ์พิบูลย์
47. พลโทวิชิต บุญยะวัฒน์
48. ว่าที่พลเรือโทวิชิต วรรณชัย
49. พลเรือโทวินิจ คาปสนันท์
50. พลอากาศโทวิโรจ บุรณะบุตร
51. พลโทวิศิษฐ์ อาจคุ้มวงษ์
52. พลอากาศโทวีระ กิจจาทร

53. พลเอกศักดิ์ บุญพระกุล	65. นายสุวิทย์ สุทธานุกูล
54. นายศิริชัย บุญกุล	66. นายเสนาะ อุณากุล
55. พลโทสท้าน ภิรมย์รัตน์	67. ว่าที่ร้อยตรีเสมอใจ พุ่มพวง
56. พลโทสนั่น เสวตเศรษฐี	68. พลโทแสวง จามรจันทร์
57. นายสมภพ สุสังกรกาญจน์	69. พลโทอภิเทพ อินทรพิทักษ์
58. พลอากาศเอกสรรเสริญ วานิชย์	70. พลอากาศโทอนันต์ กลินทะ
59. นายสวัสดิ์ โชติพานิช	71. พลตรีอรพันธ์ วัฒนวิบูลย์
60. นายสำราญ ถาวรายุสม์	72. พลโทอรุณ ปรีวีดิธรรม
61. นายสุขวิช รังสิตพล	73. พลเรือโทอาคม ศรีรักษา
62. นายสุธี สิงห์เสน่ห์	74. พลเรือเอกอำนาจ เอี่ยมสุโร
63. นายสุธี อากาศฤกษ์	75. นายอุบลศักดิ์ บัวหลวงงาม
64. พลอากาศโทสุรพล โสภางษ์	

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ฎ

รายชื่อนายทหาร จปร. รุ่น 1 (เข้าศึกษาใน พ.ศ. 2492)

1. วิชัย เพิ่มทรัพย์
2. ขวลิต ขงใจยุทธ
3. เกษม สงวนชาติสรไกร
4. พัฒน์ อัครนิบุตร
5. สมบูรณ์ นารถศิลป์
6. ยศพร จิตตะเสนีย์
7. พอใจ เดชดำรง
8. ประสงค์ พจน์พานิช
9. สุนทร คงสมพงษ์
10. สมควร สุวรรณ
11. เขียร ชนไมตรี
12. ชาติ ชัยวุฒิ
13. งามพล นุตสถิต
14. จรวย วงศ์สายัณห์
15. ปัญญา สิงห์ศักดิ์ดา
16. วันชัย เรื่องตระกูล
17. ชัยชนะ ธารีฉัตร
18. สักด (อภิเทพ) อินทรพิทักษ์
19. ประสิทธิ์ สาธุธรรม
20. ณีภูฏี เทศะกรณ์
21. สพร้ง นุตสถิต
22. สมคิด จงพยุหะ
23. ฐิต์พร สมบัติศิริ
24. วิจิตร พิชัยสนิธ
25. ชูเวชช์ ชมชูเวชช์
26. อนุวัติ ทับบคล้าย
27. จรัล ปัทมะสังข์
28. เชิดชาย เหล่งหล้า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

รายชื่อนายทหาร จปร. รุ่น 5 (เข้าศึกษาใน พ.ศ. 2496)

1. สุจินดา คราประยูร
2. จุน จันทร์สุดา
3. อิศระพงศ์ หนูนภักดี
4. สุพัฒน์ บุญวัฒนกุล
5. สมชาย ชูดีมันท์
6. ทินพันธุ์ นาคะตะ
7. ไพบุญย์ เอ็มพันธุ์
8. รัชสี ทองไกรแสง
9. แผล้ว แผล้วพิษากุล
10. สันต์ ชำรงราชนิติ
11. สมปอง โปสพันธุ์
12. วิชา ประเสริฐช่าง
13. บุญชู ว่างานนท์
14. ประวิช จรรยาวิจิษณ์
15. เชิดชาย ธีรรัตนนท์
16. เจือ อมรนนท์
17. สละ ขาวสำลี
18. ประกอบ เสวิกุล
19. วิจิตร กริเงิน
20. ขจร รัมย์วงศ์
21. วิโรจน์ เปาอินทร์
22. ไพบุญย์ ห้องสินหลาก
23. อาศรม เสือไพฑูรย์
24. จ้อย สุกระจันทร์
25. วิมล วงศ์วานิช
26. สอาด เจริญสวัสดิ์
27. ประมวล นุตพงษ์
28. สุเทพ สีวะรา
29. นุภาพ ทรงสุนทร
30. วิชัย ปั้นตระกูล
31. บุญส่ง แสงสุวรรณ
32. คณะ เกரியศักดิ์พิชิต
33. วิเชียร โพธา
34. สำราญ กุหลาบ
35. สมองค์ สมิตะมาน
36. นิยม ณ ป้อมเพชร
37. วิโรจน์ แสงสนิท
38. กิตติ ชำนาญวนกิจ
39. เเชิญ สุวัตติชัย
40. คำรน เหมนิธิ
41. สัตย์ชัย ต่างใจ
42. หาญ ดิชคุ้ม
43. มงคล สุรทินนท์
44. เทิดศักดิ์ ทับเทศ
45. มานิตย์ ชมพูทิป
46. สังกเวียง สุขโข
47. อำพน บุตรเมฆ
48. ชัยชาญ จิตต์บรรจง
49. กิตติศักดิ์ ฤทธิศิลป์
50. จำลอง พรรคเจริญ
51. สันติรักษ์ บุญวรรณ
52. พิษณุ อินทรกำแหง

53. มงคล พุ่มหิรัญ
54. ชำนาญ สุวรรณรักษ์
55. ศักดิ์ชัย พิวัฒน์มรรคา
56. สืบสกุล ศรีประพาน
57. ไพฑูรย์ ปิ่นประยงค์
58. ณรงค์ นวรัตน์
59. ประเสริฐ สารฤทธิ
60. เจอ โพธิ์ศรีนาค
61. พรเพ็ชร สิงห์บุญญาอนุภาพ
62. เมลา เต็มทองไชย
63. ไพฑูรย์ สัมมาทัต
64. เอื้อม มโนรัตน์
65. รัตน์ ศาสนนันท์
66. พินิจ สุนตะธรรม
67. สมศักดิ์ ปิตรชาติ
68. ไพฑูรย์ สุวรรณวิเชียร
69. ลิขิต พงษ์พิทักษ์
70. สมพร เต็มทองไชย
71. ไสภณ อินทวิชะ
72. คำรัส กฤษณามาระ
73. พยัพ มุละผลารักษ์
74. ประดิษฐ์ เอกอุ้น
75. ทิด ชังคเวช
76. โอภาส วีระสุนทร
77. สุวงศ์ เขียวรัตน์
78. ทองฉัตร เย็นคงคา
79. บุญเปรียบ เกิดชูชื่น
80. ยอดรัก สุทธิวุฒินฤเบศร์
81. หิรัญ ปาลกะวงศ์ ณ ออยุธยา
82. ปราโมทย์ บุรณะพิมพ์
83. สมเจตน์ ลักขณา
84. ณรงค์ วิทยารัก
85. เสี่ยม รัตนสิมากร
86. ดิเรก เผือกศรี
87. ปริมล ปัทมะสุนันท์
88. ปราโมทย์ ระงับภัย
89. โกวิท ช่างยืน
90. ระวี ปุณยฤทธิ์เสนีย์
91. สันทัต สุทธิสารธรรณกร
92. โสลก พัฒนมาศ
93. อนันต์ ถิถ้วน
94. วรพิมพ์ ดิษยบุตร
95. พิทยา มโนพัฒนา
96. มนต์ พ่วงวิระกุล
97. วัฒน์ ศรีดามา
98. วิฑูร สุนทรจันทร์
99. สิทธิชัย แก้วเกต
100. สุจินต์ นิคมสาย
101. สุนทร ศรีจันทร์
102. มณฑา ดาวเรือง
103. อาริยะ อุโฆษกิจ
104. ศรีสุข โมรานนท์
105. สมชาย ประยูรศิริ
106. นาเวศ ณ หนองคาย
107. บุญเชิด วงศ์ไสลย์
108. วิศิษฐ์ ศิริพร
109. วิบูลย์ มะวินธร
110. ใจ ผ่องใส
111. เลิศ พึ่งพักตร์
112. พรประเสริฐ จุลเสวก
113. จินดา รัตยาภาย
114. วีรศักดิ์ นักสอน

115. ไพโรจน์ จันทรอุไร	132. สุจิตร์ สัทธิดะ
116. สันติ มลิตอง	133. แสน สุวรรณสิงขร
117. ประดับ บัณฑิตย์	134. ชลอ กงสุวรรณ
118. มนตรี อุเทนสุด	135. ประพันธ์ นพคุณ
119. ปติเวช เวชรักษ์	136. ภูงค์ นิลจำ
120. ยุทธนา คำดี	137. ประชุม ชูฤกษ์
121. ภิรมย์ เชื้อวงศ์	138. วิสูตร ชาญชัยศิลป์
122. มงคล ถนอมจิตร	139. ไพรัช แววประเสริฐ
123. ชม ก้นหลง	140. สมบัติ บุญสั้น
124. วินิจ เจริญศิริ	141. อุดม วัฒนโยธิน
125. พูนสิน รื่นเรืองใจ	142. บุญมี ศิริรัตน์
126. ประสิทธิ์ งามคำพร้อม	143. ชลอ สิงห์สนธิ
127. ทวีสิทธิ์ สร้างสมวงศ์	144. พินิจ ปัตตพงศ์
128. วัฒนา แพทย์ประสิทธิ์	145. ณรงค์ กิตติขจร
129. สุมิตร เทียนเพ็ง	146. ประสาน แทนจำ
130. กฤษฏี เสนาพลสิทธิ์	147. สกกล นุตสถิต
131. มนุ อารานนท์	148. จำแลง อุษโกมล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ฐ

รายชื่อ นายทหาร จปร. รุ่น 7 (เข้าศึกษาใน พ.ศ. 2498)

1. เกษม ช่วงโชติ
2. โกวิท เล็กตระกูล
3. ขาว สุบรรณรัตน์
4. ครรชิต เพิ่มทรัพย์
5. จาตุรงค์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
6. เจริญ ทองน้อม
7. จำนง น้อยบุญสุข
8. กถา รอดนุสนธิ
9. จำลอง ศรีเมือง
10. สิทธิพงศ์ นรัตถรักษา
11. ชีระวัฒน์ เอมะสุวรรณ
12. ชัชวาล ปายะนันท์
13. ชัยวัฒน์ นาควานิช
14. ชาย วงษ์ไทย
15. พรชัย ผลากุล
16. ชูพงศ์ มัทวพันธุ์
17. ชูเวทย์ ดิสถาพร
18. ณรงค์ บุญยะวัฒน์
19. เต็มศักดิ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
20. ถวัลย์ แสงพรรค
21. หม่อมหลวงเถลิงลาภ ทวีวงศ์
22. ทวี เงินศรี
23. ทวีวรรณ นิยมเสน
24. ทศนัย ประชันรณรงค์
25. ทองพูล กมลรัตน์
26. เทิดศักดิ์ มารมย์
27. ธนิต วาสุทธิ
28. ชีระศักดิ์ ริมธีระกุล
29. ชรรมนุญ จารุเสรณี
30. ล้วน เกษวิริยการ
31. นฤนาท กัมปนาทแสนยากร
32. นฤมิตร ศรีธธา
33. นรินทร์ เรื่องโต
34. นิรันดร์ อยู่ภักดี
35. นิวัติ เทียมบุญธง
36. นิยม รัตนสุด
37. บวร งามเกษม
38. บุญคุ้ม ชัชวีสวิมล
39. บุญส่ง ยังเฟื่องมนต์
40. บุลศักดิ์ โพธิเจริญ
41. ยืนยง วัฒนวิกร
42. บำรุง ไชยกาล
43. ประพนธ์ อยู่ทอง
44. ประพจน์ มีใจเย็น
45. ประพันธ์ อธิธิกุล
46. ประจักษ์ สว่างจิตร
47. ประยูร อินทรองพล
48. ประสิทธิ์ คล้ายแก้ว
49. ประสิทธิ์ นาวาวัฒน์
50. ประสิทธิ์ โยธีพิทักษ์
51. ประเจียด ปานจินดา
52. ปราบ โชติกเสถียร

53. ปราโมทย์ พิชญโยธิน
54. ปิยะมาตร ยอดเนตร
55. ปรีชา เอี่ยมสุพรรณ
56. ปรีดี รามสูตร
57. ปรีดี บุญสวัสดิ์
58. เพียว ท้วมสากุล
59. พลาญกร ชุมสาย ณ อยุธยา
60. พิรัช สวามิวัศ
61. พูลสุข เจริญวัลย์
62. ไพโรจน์ นุชฉายา
63. เพิ่มสุข ยุคตะนันน์
64. มนต์ชัย พรหมสาขา ณ สกลนคร
65. มนูญ รูปขจร
66. มาลัย จ้อยสำเภา
67. เมธี ธรรมรังสี
68. ไมตรี อยู่สถาพร
69. มนต์ชัย เกิดชนะ
70. เยี่ยม สุญพันธ์
71. เรืองนาม พิบูลภานุวัธน์
72. วรวิทย์ พิบูลศิลป์
73. วัลลภ คุมภวิภาส
74. วิเชียร เลิศจันทร์เพ็ญ
75. วิเชียร เหล็งสีชะเอม
76. วิบูล ศรีความ
77. วิศาล กุลไกรเวส
78. วิทยา เวชชธรรม
79. ศิริพงษ์ พ่วงพงษ์
80. รบ นักเรียน
81. สงวน สอนไวศาสตร์
82. สมาน ธรรมจารี
83. สมาน ชาญศิริ
84. เสี่ยม นาคชัยยะ
85. สะอาด คงตะแบก
86. สนอง นิตสอาด
87. สรวง เวชสิทธิ์
88. สาคร กิจวิริยะ
89. สืบศักดิ์ จันทรแป้น
90. สุบรรณ แสงพันธุ์
91. สุพล นาคะสิงห์
92. สุกจิต กล่อมการ
93. เสรี กลีบจันทร์
94. เสถียร ศิลปสมศักดิ์
95. แสง อ่อนนาค
96. แสงจันทร์ มงคลละลิรี
97. สมชาย สดก้งวาน
98. สมบัติ รอดโพธิ์ทอง
99. ชาญบูรณ์ เพ็ญตระกูล
100. สมพงษ์ เจ็งศิริ
101. สมโภชน์ บุญรัตนผลิน
102. สมวงศ์ เวียนขุนทด
103. สมศักดิ์ สุยานนท์
104. ลำเนา พุทธผล
105. ธรรมรงค์ หริมเจริญ
106. อนันต์ สุขสมัย
107. อรุณ จินดาประสาน
108. อมร กิ่งเกตุ
109. อาชวิต พึ่งวุฒิ
110. อุดส่าห์ พิบูลรัตน์
111. เอกชัย เฉลิมเผ่า
112. อัมพร จุฑะพุทธิ
113. วิชญญ์ ยอดยศศักดิ์
114. อำนาจ ปิ่นมณี (พัลลภ ปิ่นมณี)

115. อำนาจ บุรินทรามาศย์	126. ประกอบ สุดประไพ
116. เอี่ยมศักดิ์ จุละจาริตต์	127. เพทาย ไชยสิกร
117. กิตติ ทรงสุนทร	128. ไพบุลย์ ธารีเกษ
118. จงกล เจริญขวัญเมือง	129. มนุ นิลผาย
119. ชัยรัตน์ ศตะสมิต	130. เลขา เฉลิมแสนขากร
120. ชื่น สามเสน	131. วีระ เหมะธร
121. ทรงศักดิ์ สูยานนท์	132. วีรยุทธ อินวษา
122. นิสิต เอมะรุจิ	133. สมัย อิ่มใจ
123. เนตร แก้วบัณฑิต	134. สุวรรณ นุตานัติ
124. บุญลือ จิตตะวิกุล	135. สมทบ เกสร
125. ประกอบ อำพันแสง	136. อุฬาร สุวรรณประสพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อและนามสกุล	นางสาวศศิธร โอเจริญ
วัน เดือน ปีเกิด	19 มีนาคม 2525
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีการศึกษา 2545 ศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2546

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย